CONFERENCE BOOK

MUNZUR
10. ULUSLARARASI
SOSYAL BİLİMLER
KONGRESİ

TUNCELİ
19 - 21 HAZİRAN 2026

MUNZUR
10TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
JUNE 19 – 21, 2026
TUNCELI

Issued: 30.07.2026
ISBN: 978-625-8795-23-3

MUNZUR 10TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
JUNE 19 – 21, 2026
TUNCELI

Edited By
DR. AYNURƏ ƏLIYEVA

Issued: 30.07.2026
ISBN: 978-625-8795-23-3

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
In the conference 46 papers have been presented by Turkish participants and 55 papers by international participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

The Contents Of This Book Are Solely Those Of The Authors.
Bu Kitabın içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Web: www.munzurkongresi.org Contact: munzurkongresi@gmail.com

CONFERENCE ID

MUNZUR 10TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE
JUNE 19 – 21, 2026
TUNCELI

ORGANIIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey – Libya – Morocco- Algeria – Kazakhstan- Iran- Greece- Nigeria- Egypt- Moldova- Georgia- Singapore – Tunisia-

PRESENTATION
Oral presentation

No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical or any other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any form of information storage or retrieval systems, without permission from the publishers.
Academy Global–2026©

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Conference : Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran

Prof. Dr. Hülya Çiçek - Gaziantep Universitesi

Prof. Dr. Ali Bilgili - Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Naile Bilgili - Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Başak Hanedan - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Hajar Huseynova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Dwi Sulisworo - Ahmad Dahlan University

Prof. Zain Musa - Royal Academy of Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain - NICMAR University

Prof Yakup Babayev - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Suyatno - Ahmad Dahlan University

Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -Mindanao State University

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy - Mindanao State University

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Belkıs Özkara - Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna - Zarmed University

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Ataturk Universitesi

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Batman Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Dicle Üniversitesi

Assoc. Prof. Dody Hartanto - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kırgızistan-Türkiye Manas University

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - New Bulgarian Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari - Tebriz Universitesi

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş - Gazi Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - İnönü Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları

Assist. Prof. Ihwan Ghazali - Technic University of Malaysia

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan- Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Dicle Üniversitesi

Lecturer Mehmet Nuri Ödük - Selçuk Üniversitesi

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden - Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou –

Dr. Dadash Mehravari - Tebriz Universitesi

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Gültekin Gürçay

Dr. Amaneh Manafidizajı

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Turkiye

Prof. Dr. Emine Koca – Turkiye

Prof. Dr. Fatma Koç – Turkiye

Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye

Prof. Dr. Ali Bilgili - Turkiye

Prof. Dr. Naile Bilgili - Turkiye

Prof. Dr. Başak Hanedan – Turkiye

Prof. Dr. Aysel Güven - Turkiye

Prof Dr. Bülent Kurtişoğlu – Turkiye

Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan

Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia

Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia

Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan

Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India

Prof. Dr. İzzet Gümüş – Turkiye

Prof. Dr. Mustafa Bayram – Turkiye

Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Turkiye

Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China

Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan

Prof. Dr. Suyatno – Indonesia

Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain – India

Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran

Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia

Prof. Dr. Guler Yenice – Turkiye

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi – Turkiye

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna – Uzbekistan

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı – Türkiye

Prof. Dr. Belkıs Özkara – Türkiye

Prof. Dr. Al-Rashiff Hamjilani Mastul – Philipinnes

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy – Philippines

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sıddık Bakır – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Meryem Öztürk - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Turkiye

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Ozbekistan

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India

Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran

Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya

Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Erkan Efilti - Kirgizhstan

Assist. Prof. K. R. Padma – India

Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan

Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia

Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria

Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania

Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia

Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran

Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan

Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria

Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India

Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye

Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunalieva - Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China

Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa

Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India

Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania

Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines

Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Turkiye

Dr. Mehmet Nuri Ödük – Turkiye

Dr. Ayşe Baran - Turkiye

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan

Dr. Sonali Malhotra – India

Dr. Amaneh Manafidizaji – Iran

	Number of paper	*%*
Papers by Turkish Participants	46	45,54
Papers by International Participants (12 countries)	55	54,45

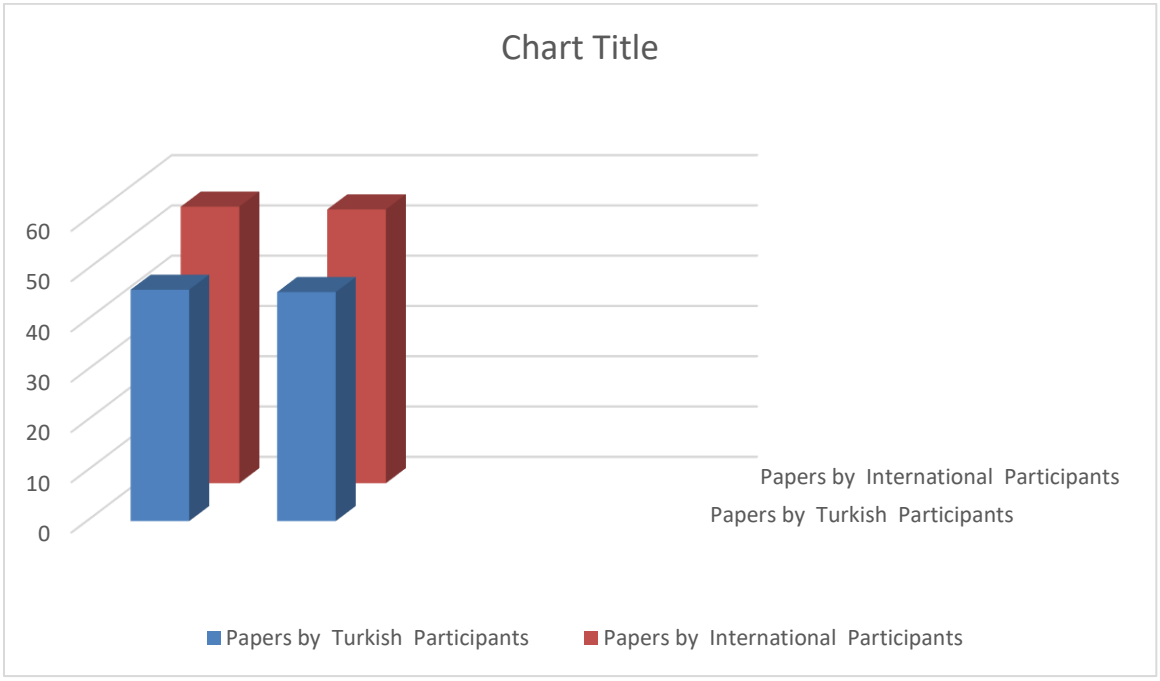

MUNZUR 10TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
JUNE 19 – 21, 2026
TUNCELI

NO : **AC- 10M - 2026. 349S– 3847**
Konu : Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi 20/07/2026

İLGİLİ MAKAMA

Academy Global Conferences tarafından düzenlenen **MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES** kongresi 19-21 Haziran 2026 tarihlerinde Tunceli'de 13 farklı ülkeden akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kongre kapsamında sunulan 101 bildirinin 46'sı Türkiye'den, 55'i ise farklı 12 ülkeden katılan akademisyenler tarafından sunulmuştur. Kongre, 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." değişikliğine uygun olarak düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz ederiz

Saygılarımızla

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : E-16710634-03-903.07.02-2300384284 01.12.2023
Konu : Doç.Dr.Elif AKPINAR
KÜLEKÇİ'nin Görevlendirilmesi

MİMARLIK VE TASARIM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 29.11.2023 tarihli ve E-53120705-000-2300381989 sayılı belge.

Fakülteniz Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğretim üyelerinden Doç.Dr.Elif AKPINAR KÜLEKÇİ'nin, Yükseköğretim Genel Kurulunun 15.06.2023 tarihli, 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararı gereğince Doçentlik Başvuru Şartlarında bulunan ve doçent olacak adaylardan istenen "Diğer uluslararası/ ulusal bilimsel toplantının düzenleme komitesinde resmi olarak görevlendirilmiş üniversite akademisyen temsilcisi bulunması zorunludur." maddesi gereğince, Academy Global Conference & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurullarında yolluksuz ve gündeliksiz olarak görevlendirilmesi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Ömer ÇOMAKLI
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 87c7a395-d4b6-4f7a-abc6-5dee8674e3d1 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys

Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2311023
Elektronik Ağ: www.atauni.edu.tr
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr

Bilgi: Mehmet KOÇ
Faks: +90 442 2361014
E-Posta: personel@atauni.edu.tr

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
The Art Town 6TH INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
June 19 – 21, 2026
TUNCELI

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of "Meeting ID
- or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Aşıcı**	1	AN INVESTIGATION OF MUSIC TEACHER CANDIDATES' PERCEPTIONS OF COMPETENCE IN PIANO ACCOMPANIMENT	Yüksek Lisans Öğrencisi, Elifnur Duygu Kıran Prof. Dr., Feyza Sönmezöz
		2	AN EXAMINATION OF MUSIC TEACHER CANDIDATES' PERCEPTIONS OF COMPETENCE IN PIANO ACCOMPANIMENT ACROSS DIFFERENT VARIABLES	Yüksek Lisans Öğrencisi, Elifnur Duygu Kıran Prof. Dr., Feyza Sönmezöz
		3	ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖĞRETMEN DÜŞÜNME STİLLERİ İLE MATEMATİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ YETERLİK İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Gökce Arslaner Yüksek Lisans Öğrencisi, Nilay Cançelik Prof. Dr. Filiz Tuba Dikkartın Övez Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Aşıcı
		4	SINIF ÖĞRETMEN ADAYLARININ MATEMATİKSEL YATKINLIK, MATEMATİKSEL MERAK VE MATEMATİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ	Meryem Örs Hatice Aktaş Prof. Dr. Filiz Tuba Dikkartın Övez Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Aşıcı
		5	OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK ALGILARININ İNCELENMESİ	Doktora Öğrencisi Muhammed Berk KELEŞ Prof. Dr. Fatma AGĞÜL YALÇIN
		6	OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİSTEM OKURYAZARLIĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ	Doktora Öğrencisi Muhammed Berk KELEŞ Prof. Dr. Fatma AGĞÜL YALÇIN
		7	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MATEMATİKSEL DAYANIKLILIKLARI, MATEMATİKSEL AKADEMİK MOTİVASYONLARI VE MATEMATİKSEL ÜSTBİLİŞ FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Rahime NAS Prof. Dr. Nadir ÇELİKÖZ

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Doktor Öğretim Üyesi, Arzu ÇETİNKAYA**	1	THE CHANGING FACE OF PUBLIC POLICY IN TURKEY: MIGRATION MANAGEMENT AND POLICIES	Dr. Arş. Gör. Mehmet Şerif YILDIZ
		2	DETERMINING FACTORS OF PUBLIC POLICY: THE USA EXAMPLE	Dr. Arş. Gör. Mehmet Şerif YILDIZ
		3	LOCAL GOVERNMENTS AND SPORTS FACILITIES: A LITERATURE-BASED OVERVIEW	Yüksek Lisans Öğrencisi Beyza Nur ÖNAL Prof. Dr. Abdurrahman KIRTEPE Doktora Öğrencisi Ahmet Furkan ÇETİNKAYA
		4	DİJİTAL DETOKS UYGULAMALARININ DİJİTAL REFAH VE TEKNOLOJİ KULLANIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	İlker ASLAN
		5	EXCESS LOSS IN INSURANCE INDEMNITY CLAIMS: AN ASSESSMENT IN TERMS OF REAL VALUE LOSS, RECENT CASE LAW AND THE INSURANCE ARBITRATION COMMISSION	Assistant Professor Dr. Serdar Demirci
		6	5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNUNDA HAKSIZLIK HATASI	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL Samet ALTUNTAŞ
		7	LİMİTED ŞİRKETLERDE MÜDÜRÜN HAKLI SEBEPLE AZLİ	Prof. Dr. Burak ADIGÜZEL Meryem ALTUNTAŞ
		8	TENSIONS BETWEEN THE USA–IRAN–ISRAEL IN THE MIDDLE EAST: REGIONAL POWER BALANCES AND GLOBAL IMPLICATIONS	Master's Student Yunus Emre İNCEBEL Science Expert Hilal KÜÇÜKTOPÇU
		9	MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI'NDA SURİYE DEMOKRATİK GÜÇLERİ (SDG) TARTIŞMALARI: BÖLGESEL JEOPOLİTİK VE MEŞRUİYET SORUNU	Doktor Öğretim Üyesi, Arzu ÇETİNKAYA

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Öğr. Gör. Dr. Emine AŞÇI**	1	CUMHURİYETİN "MİLLİ" IRKLARI: KARACABEY VE ÇİFTELER HARALARI ÖRNEĞİNDE DEVLETİN SOY ISLAHI POLİTİKALARI VE HAYVANLARIN MODERNLEŞMESİ	Öğr. Gör. Dr. Emine AŞÇI
		2	RUSÇUK VİLAYETİ'NİN 1841/42 YILI NÜFUS DEFTERİ	Ayşe ÇİL Dr. Öğr. Üyesi Hamit KARASU
		3	ALEVISM FROM THE PERSPECTIVE OF "DEDE"S	Dr. Öğretim Üyesi Abdulbaki KINSÜN
		4	TÜRKİYE'DE KIRAAT TEDRİSATI: KADİM SESİN YAŞAYAN SİLSİLESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Rabia Çetin
		5		

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Prof. Dr. Ufuk UĞUR**	1	SCARCITY, THE BODY, AND POWER: A BIOPOLITICAL READING OF THE FILM “NOWHERE”	Yasemin Demir Özgür Fatma Kızmış
		2	POPÜLER KÜLTÜR BAĞLAMINDA KÜLTÜR-SANAT DERGİLERİNİN VİTRİNSEL ANALİZİ	Dr. Öğr. Üyesi Funda İNCE BAKİ
		3	DİJİTAL EŞİTSİZLİKLER BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA VE KÜLTÜREL AKTARIM: ENGELLİ KADINLAR VE AİLE	Doç. Dr. Hülya ÇAKIR
		4	GRAFİK TASARIMIN OYUN GELİŞTİRME VE PROGRAMLAMA ALANINDA KULLANIMI	Ece UĞUR Ufuk UĞUR
		5	GRAFİK TASARIM UNSURLARI VE UZAKTAN EĞİTİM	Ece UĞUR Ufuk UĞUR
		6	ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ ARAÇLARINDA VERİ GÖZETİMİ VE MAHREMİYET: CHATGPT GİZLİLİK SÖZLEŞMESİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME	Dr. Muhammet Emin Sözkesen

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Dr. Öğr. Üyesi Selin DOĞAN**	1	HELİCHRYSUM ARENARİUM L. (ALTIN OT) BİTKİSİNİN BAZI FENOLİK BİLEŞENLERİNİN BELİRLENMESİ	Doktor Öğretim Üyesi Ümmügülsüm TÜKENMEZ EMRE Doktor Öğretim Üyesi Mustafa Yunus EMRE Doktor Öğretim Üyesi Muhammed GÜNGÖREN
		2	ERZURUM İLİ SULAK ALANLARINDAN İZOLE EDİLEN ALG TÜRLERİNİN BİYOPLASTİK ÜRETİM POTANSİYELİ VE ÇEVRESEL KATKILARININ ARAŞTIRILMASI	İrem Nur KAZAN Dr. Öğr. Üyesi Selin DOĞAN
		3	THE USE OF MICROBIAL PIGMENTS IN THE TEXTILE INDUSTRY: CURRENT STUDIES AND LIMITATIONS	Dr. Öğr. Üyesi Selin DOĞAN Arş. Gör. Belkıs Gökçen YEŞİLYURT Elif TARANCİ Merve ATAN Medine GÜLLÜCE
		4	MUMYALAMA SANATINDA MİKROBİYOLOJİ, HALOFİLİK MANTAR VE BAKTERİLER	Merve ATAN Dr. Öğr. Üyesi Selin DOĞAN

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr Öğretim Üyesi Melis Nişanuhi MILDANOĞLU**	1	CAFFEIC ACID MITIGATES BENZO[a]PYRENE-INDUCED CYTOTOXICITY AND MEMBRANE DAMAGE IN A549 CELLS	Assist. Prof. Dr. Ibrahim Gecili Assoc. Prof. Dr. Adem Güner
		2	CHLOROGENIC ACID ATTENUATES METHYLGLYOXAL-INDUCED CYTOTOXICITY AND MEMBRANE DAMAGE IN HEK293 CELLS	Assist. Prof. Dr. Ibrahim Gecili Assoc. Prof. Dr. Adem Güner
		3	CURRENT CEMENTATION PROTOCOLS FOR ALL-CERAMIC RESTORATIONS: A MATERIAL-BASED EVIDENCE-BASED REVIEW	Dr Öğretim Üyesi Melis Nişanuhi MILDANOĞLU
		4	MODİFİYE WİNOGRAD YÖNTEMİ UYGULANAN TIRNAK BATMASI HASTALARINDA REVİZYON ORANLARI VE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER: 115 HASTALIK RETROSPEKTİF ANALİZ	Uzman Doktor Fatih TAHAK
		5	BDNF rs6265 GEN POLİMORFİZMİ FREKANSININ TÜRK KADIN FİBROMİYALJİ HASTALARINDA BELİRLENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Burçin KARABOAĞAZ Doktora Öğrencisi Sariye Aybüke YILDIRIM Doç. Dr. Selin ÖZKAN-KOTİLOĞLU Uzman Dr. Havva ÖZTÜRK DURMAZ Prof. Dr. Dilek KAYA-AKYÜZLÜ Prof. Dr. Muhammet GAFFAROĞLU

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Dr. Marija Ristovska**	1	MACROECONOMIC INSTABILITY AND INFLATION DYNAMICS IN ZIMBABWEAN POST-DOLLARIZATION PERIOD	Prof. Dr. Tendai Muchengeti Dr. Rumbidzai Chari Kudakwashe Zhou
		2	FINANCIAL INCLUSION STRATEGIES AND MOBILE BANKING ADOPTION IN RURAL ZIMBABWE	Assoc. Prof. Dr. Nyasha Gwarada Tatenda Moyo
		3	FOREIGN DIRECT INVESTMENT FLOWS AND ECONOMIC GROWTH PATTERNS IN NORTH MACEDONIA	Dr. Elena Naumovska Prof. Dr. Aleksandar Petreski Ivan Trajanov
		4	LABOR MARKET TRANSFORMATIONS AND YOUTH UNEMPLOYMENT CHALLENGES IN MACEDONIAN ECONOMY	Dr. Marija Ristovska Stefan Nikolov
		5	TRADE LIBERALIZATION AND EXPORT DIVERSIFICATION IN THE TUNISIAN ECONOMY	Yassine Mejri Prof. Dr. Hatem Ben Salem Dr. Amel Ghariani
		6	SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE DEVELOPMENT AND ACCESS TO FINANCE IN TUNISIA	Assis. Prof. Dr. Salim Khlifi Nour Ben Youssef
		7	TOURISM-LED ECONOMIC DEVELOPMENT AND REGIONAL INCOME DISTRIBUTION IN GEORGIA	Dr. Giorgi Abashidze Nino Kvaratskhelia
		8	EXCHANGE RATE VOLATILITY AND ITS IMPACT ON FOREIGN TRADE IN GEORGIAN MARKETS	Nino Kvaratskhelia Dr. Tamar Shengelia Levan Mikeladze Ana Japaridze

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Assoc. Prof. Dr. Ahmed El-Sharif**	1	DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES AND INNOVATION MANAGEMENT IN KAZAKHSTANI ENTERPRISES	Dr. Nurlan Zhaksylykov Dana Mukasheva
		2	SUSTAINABLE BUSINESS MODELS AND GREEN ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN	Assoc. Prof. Dr. Yerlan Tursynbekov Aruzhan Kassen Madi Beketov
		3	SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE GROWTH FACTORS IN TRANSITION ECONOMIES: THE CASE OF MOLDOVA	Prof. Dr. Victor Chirilov Ana Moraru Sergiu Balan
		4	THE ROLE OF CORPORATE GOVERNANCE IN ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN MOLDOVAN COMPANIES	Dr. Ion Stratulat Elena Vicol Prof. Dr. Aigerim Saparova
		5	STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT PRACTICES IN EGYPTIAN ORGANIZATIONS	Assoc. Prof. Dr. Ahmed El-Sharif
		6	MARKETING INNOVATION AND CONSUMER BEHAVIOR IN EGYPT'S DIGITAL ECONOMY	Dr. Salma Hussein Omar Naguib Nour El-Din Farouk Mona Abdelrahman Dr. Khaled Fathy
		7	SUPPLY CHAIN OPTIMIZATION AND LOGISTICS MANAGEMENT IN EGYPTIAN INDUSTRIAL SECTORS	Prof. Dr. Mahmoud Zaki Hassan El-Gohary
		8	DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES AND INNOVATION MANAGEMENT IN KAZAKHSTANI ENTERPRISES	Prof. Dr. Aigerim Saparova Dr. Nurlan Zhaksylykov Dana Mukasheva

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Dr. Sophia Nikolaou**	1	DIGITAL PEDAGOGY TRANSFORMATION AND ONLINE LEARNING EFFECTIVENESS IN IRANIAN HIGHER EDUCATION SYSTEMS	Prof. Dr. Ibrahim Musa Amina Abdullahi
		2	CURRICULUM INNOVATION AND CRITICAL THINKING DEVELOPMENT IN IRANIAN SECONDARY EDUCATION	Nima Karimi Assoc. Prof. Dr. Zahra Mohammadi
		3	TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND CLASSROOM TECHNOLOGY INTEGRATION IN NIGERIAN SCHOOLS	Dr. Chinedu Okafor Ngozi Eze Sani Bello
		4	ACCESS TO QUALITY EDUCATION IN RURAL NIGERIA: CHALLENGES AND POLICY SOLUTIONS	Prof. Dr. Mohammad Reza Farhadi Dr. Leila Hosseini Amir Tavakoli
		5	STUDENT-CENTERED LEARNING APPROACHES IN GREEK UNIVERSITIES AND THEIR IMPACT ON ACADEMIC SUCCESS	Nikos Stavros Assoc. Prof. Dr. Dimitrios Papadakis Eleni Georgiou
		6	THE ROLE OF EDUCATIONAL LEADERSHIP IN SCHOOL IMPROVEMENT IN CONTEMPORARY GREECE	Dr. Maria Konstantinou Theo Angelopoulos
		7	INCLUSIVE EDUCATION PRACTICES FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN GREEK PRIMARY SCHOOLS	Prof. Dr. Ioannis Karalis Dr. Sophia Nikolaou Dr. Alexandros Petrou

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Dr. Leila Bensouda**	1	MACROECONOMIC EFFECTS OF ENERGY SUBSIDY REFORMS ON HOUSEHOLD WELFARE IN IRAN	Dr. Mahsa Ebrahimi Ali Hosseinzadeh Dr. Reza Karimi
		2	DIGITAL ECONOMY EXPANSION AND ITS IMPACT ON EMPLOYMENT STRUCTURES IN IRANIAN URBAN AREAS	Assoc. Prof. Dr. Nima Jafari Sara Rahmani
		3	TRADE LIBERALIZATION AND INDUSTRIAL COMPETITIVENESS IN ALGERIAN MANUFACTURING SECTORS	Prof. Dr. Karim Benali Nadia Zerhouni Yacine Belkacem
		4	PUBLIC INVESTMENT STRATEGIES AND ECONOMIC DIVERSIFICATION IN ALGERIA'S NON-OIL SECTORS	Dr. Samir Bouzid Amel Haddad
		5	SUSTAINABLE TOURISM ECONOMICS AND REGIONAL DEVELOPMENT IN MOROCCAN COASTAL CITIES	Youssef Benkirane Prof. Dr. Hassan El Fassi Amina Lahlou
		6	AGRICULTURAL VALUE CHAINS AND RURAL INCOME DISTRIBUTION IN MOROCCO	Assoc. Prof. Dr. Rachid Amrani Fatima Zahra El Idrissi Omar El Mokhtar
		7	FINANCIAL INCLUSION AND MICROFINANCE IMPACT ON WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN MOROCCO	Dr. Leila Bensouda Khalid Tazi

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Assoc. Prof. Dr. Salma Ait Lahcen**	1	POST-SOVIET IDENTITY CONSTRUCTION IN CONTEMPORARY KAZAKH LITERATURE AND NARRATIVE DISCOURSE	Prof. Dr. Aigerim Sarsembayeva Dr. Nurlan Beketov Aida Zhumagul
		2	ORAL TRADITION AND EPIC STORYTELLING IN KAZAKH NOMADIC CULTURE: A LITERARY ANALYSIS	Assoc. Prof. Dr. Yerlan Tulegenov Dana Kurmangali Murat Abay
		3	COLONIAL MEMORY AND RESISTANCE THEMES IN MODERN ALGERIAN FRANCOPHONE LITERATURE	Dr. Samir Benyahia Nadia Boulkacem Yacine Amrani
		4	REPRESENTATIONS OF IDENTITY AND LANGUAGE IN POST-INDEPENDENCE ALGERIAN NOVELS	Prof. Dr. Lila Haddad Karim Meziane
		5	SUFI SYMBOLISM AND SPIRITUAL NARRATIVES IN MOROCCAN CLASSICAL POETRY	Prof. Dr. Abdelkarim El Fassi Fatima Zahra El Idrissi Youssef Bennani
		6	GENDER REPRESENTATION AND FEMINIST DISCOURSE IN CONTEMPORARY MOROCCAN FICTION	Dr. Nabil El Khatib Imane Berrada
		7	INTERTEXTUALITY AND MODERNISM IN MOROCCAN ARABIC AND FRENCH LITERARY WORKS	Assoc. Prof. Dr. Salma Ait Lahcen Khadija El Amrani Dr. Rachid Ouarzazi

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 12	**Dr. Dana Beketova**	1	LEGAL REFORMS AND JUDICIAL INDEPENDENCE IN POST-SOVIET KAZAKHSTAN: CHALLENGES AND PROSPECTS	Aidos Saparov Dr. Gulmira Tulegenova Nursultan Zhaksybek Yermek Sadykov
		2	DIGITALIZATION OF LEGAL SERVICES AND E-GOVERNANCE FRAMEWORKS IN KAZAKHSTAN	Dr. Dana Beketova Aruzhan Kairat
		3	HUMAN RIGHTS PROTECTION AND CONSTITUTIONAL LAW DEVELOPMENTS IN MODERN ALGERIA	Prof. Dr. Karim Benyahia Dr. Samira Ould Ahmed Yacine Meziane
		4	CRIMINAL LAW REFORMS AND ANTI-CORRUPTION POLICIES IN ALGERIAN PUBLIC ADMINISTRATION	Dr. Nadia Belkacem Rachid Touati
		5	ISLAMIC LAW AND CONTEMPORARY FAMILY LAW PRACTICES IN MOROCCAN SOCIETY	Prof. Dr. Hassan El Idrissi Amina Lahlou Youssef Benjelloun
		6	COMMERCIAL LAW AND FOREIGN INVESTMENT REGULATIONS IN MOROCCO'S EMERGING MARKETS	Assoc. Prof. Dr. Fatima Zahra El Amrani Karim Ouazzani
		7	ENVIRONMENTAL LAW AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICIES IN MOROCCO	Dr. Omar El Fassi Salma Bennani Prof. Dr. Rachid El Khatib
		8	POST-CONFLICT LEGAL RECONSTRUCTION AND TRANSITIONAL JUSTICE IN LIBYA	Prof. Dr. Mahmoud Al-Tarhuni Dr. Salwa Benghazi Fathi Al-Misrati
		9	OIL AND ENERGY LAW REGULATIONS IN LIBYA: LEGAL FRAMEWORK AND INTERNATIONAL AGREEMENTS	Assoc. Prof. Dr. Ahmed Al-Zawi Khaled Al-Fitouri

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Öğr. Gör. İlyas Güvenç PİRGE**	1	IDENTIFICATION OF PERIODIC ORDER PATTERNS IN SALES ANALYTICS: A MATRIX PROFILE AND AUTOCORRELATION-BASED MODEL	Ahmet GÜRGAŞİN
		2	A DOWNTIME-WEIGHTED MARKOV TRANSITION MODEL BASED ON TECHNICAL EVENT RECORDS	Ahmet GÜRGAŞİN
		3	SENTIMENT ANALYSIS WITH ROBERTA-BiLSTM: A CONTEXT-SENSITIVE HYBRID DEEP LEARNING MODEL	Helin Akyıldız Dr. Öğr. Üyesi Ali Fatih Gündüz
		4	COMPARISON OF INTELLIGENT OPTIMIZATION TECHNIQUES FOR SYMBOL DETECTION IN MIMO-VLC SYSTEMS	Meral TEKİN Prof. Dr. Necmi TAŞPINAR
		5	PREDICTIVE MAINTENANCE IN ROTATING EQUIPMENT: PERFORMANCE ANALYSIS OF MACHINE LEARNING ALGORITHMS	Öğr. Gör. İlyas Güvenç PİRGE
		6	DIALUX-BASED PHOTOMETRIC SIMULATION AND CIE 88:2004 STANDARD COMPLIANCE ANALYSIS IN TUNNEL LED LIGHTING SYSTEMS	Y. Müh. Suat AVCİL Prof. Dr. Sabir RÜSTEMLİ Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NUR
		7	OPTIMIZATION OF THE TUNNEL LUMINANCE ADAPTATION CURVE: VISUAL COMFORT ANALYSIS USING MULTISTAGE DALI DIMMING	Y. Müh. Suat AVCİL Prof. Dr. Sabir RÜSTEMLİ Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NUR

No: 2

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Assoc. Prof. Dr. Zerrin SERT**	1	USE OF AN ABF-BASED RHEOLOGY-CONTROLLED ACIDIC FROSTING PASTE FOR GLASS SURFACE MODIFICATION BY SCREEN PRINTING	Ömer Güneş
		2	NUMERICAL INVESTIGATION OF THE EFFECT OF GEOMETRIC CHANGES ON HEAT TRANSFER PERFORMANCE IN MINI-CHANNELS	İhsan PALA Assoc. Prof. Dr. Zerrin SERT Prof. Dr. Özge ALTUN
		3	NUMERICAL MODELING AND VALIDATION ANALYSIS OF A MINI-CHANNEL HEAT SINK UTILIZING NANOFLUID	İhsan PALA Assoc. Prof. Dr. Zerrin SERT Prof. Dr. Özge ALTUN
		4	KARBON NANOTÜP (CNT) KATKISININ ZnO NANOMALZEMELERİN OPTİK DAVRANIŞINA ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	Dr. Öğr. Üyesi, Mine KIRKBINAR Lisans Öğrencisi, Zeynep Gül BAŞKAYA
		5	Co KATKISININ NiO TABANLI YAPILARIN OPTİK ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN UV-Vis ANALİZİ İLE ARAŞTIRILMASI	Dr. Öğr. Üyesi, Erhan İBRAHİMOĞLU Lisans Öğrencisi, Zeynep Gül BAŞKAYA
		6	KROM-TABANLI FeCrHfIn DÖRTLÜ HEUSLER BİLEŞİĞİNİN YAPISAL, ELEKTRONİK VE MANYETİK ÖZELLİKLERİ	Abdulkadir Er Prof. Dr. Abdullah Candan
		7	GIS-BASED CAPACITY AND SUITABILITY ASSESSMENT OF POST-DISASTER ASSEMBLY AREAS: THE CASE OF DEVELI DISTRICT	Yağmur TÜRKOĞLU Assoc. Prof. Dr. Münevver Gizem GÜMÜŞ Prof. Dr. Kutalmış GÜMÜŞ

No: 1

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Doç. Dr. Ümit AYATA**	1	EVALUATION OF THE USE OF TWO VARIETIES OF POLYTRICHUM COMMUNE (MOSS) IN LANDSCAPE ARCHITECTURE	Bahadir KOZ
		2	ASSESSMENT OF MOSS (MUSCI) AND LEAD (PB) POLLUTION	Bahadir KOZ
		3	APPLICATION OF DIFFERENT CHEMICALS TO MODIFY COLOR PARAMETERS IN HEAT-TREATED IROKO WOOD	Doç. Dr. Osman ÇAMLIBEL Doç. Dr. Ümit AYATA
		4	INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF HOT WATER VAPOR ON THE COLOR PROPERTIES OF HDF LAMINATE FLOORING AVAILABLE ON THE FOREIGN MARKET	Doç. Dr. Osman ÇAMLIBEL Doç. Dr. Ümit AYATA
		5	INVESTIGATION OF THE CHANGES IN COLOR PARAMETERS CAUSED BY HOUSEHOLD CHEMICALS APPLIED TO SURFACES OF WOOD-BASED COMPOSITE PANEL MATERIALS TREATED WITH STONE VARNISH	Doç. Dr. Osman ÇAMLIBEL Doç. Dr. Ümit AYATA
		6	EFFECTS OF INDOOR CHEMICAL EXPOSURE ON COLOR PARAMETERS OF BLACK PINE WOOD PAINTED WITH NATURAL PLANT DYES AND THEN VARNISHED WITH WATER-BASED FURNITURE VARNISH	Doç. Dr. Osman ÇAMLIBEL Doç. Dr. Ümit AYATA
		7	PRIORITIZING GREEN FACTORY TRANSFORMATION STRATEGIES IN SUSTAINABLE AND SMART MANUFACTURING SYSTEMS: A MULTI-CRITERIA DECISION-MAKING APPROACH BASED ON FUZZY BWM-TOPSIS	Muhammed Onur Karamuk Prof. Dr., Servet Soygüder Assoc. Prof. Dr., İbrahim YILMAZ
		8	TÜRKİYE'DE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARININ BENİMSENMESİNİ ETKİLEYEN DİNAMİKLER: SİSTEM DİNAMİĞİ YAKLAŞIMI	Yüksek Lisans Öğrencisi, Basri Batu Prof. Dr., Burak Erkayman

No: 5

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Dr. Öğr. Üyesi Nurettin DİNLER**	1	GREEN REPORTING AND ITS LIMITS: EVIDENCE FROM THE BANKING SECTOR	Maria Carmen Huian Mihaela Curea
		2	COVID-19 ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMDE HAVAYOLU YOLCU TRAFİĞİNDE BÜYÜME ÖLÇÜMÜ: FARKLI CAGR YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	Dr. Öğr. Üyesi Nurettin DİNLER
		3	THE EFFECTS OF ETHICAL LEADER SHIP ON THE ORGANIZATION	Dr. Cihan KARA
		4	THE IMPACT OF ETHICAL VALUES ON ORGANIZATIONAL SUCCESS	Dr. Cihan KARA
		5	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF JOB SATISFACTION AND JOB PERFORMANCE RESEARCH IN GENERATION Z	Gamze Yavuz Adıgüzel Prof. Dr. Hakan Kitapçı

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Gözlemci**	1	DENEYİM EKONOMİSİNDE ÇOK DUYULU GASTRONOMİ: TAT, KOKU VE MEKÂN TASARIMININ TURİST MEMNUNİYETİNE ETKİSİ	Dr.Öğr.Üyesi Yasemin ASİLTÜRK OKUTAN
		2	TEMPERATURE MEASUREMENT IN GASTRONOMY: THERMOMETER	ÖĞR. GÖR. Ali ALDIOĞLU DOÇ. DR. HATİCE PEKMEZ
		3	REINTERPRETATION OF TRADITIONAL ANATOLIAN COOKING TECHNIQUES IN MODERN FINE DINING CUISINE	Master's Degree Student Fatih YAVUZ Assoc. Prof. Dr. Zehra Dilistan SHIPMAN
		4	GELENEKSEL HİYERARŞİDEN KATILIMCI ÇALIŞMA KÜLTÜRÜNE: Z KUŞAĞININ PROFESYONEL MUTFAKLARDA AİDİYET VE KARİYER BEKLENTİLERİ	İpek Mutlu

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Doç. Dr. Zeynep BAŞERER BERBER Doç. Dr. Dilek BAŞERER YILDIRIM**	1	THE VISIBILITY OF HEADSCARF-ABANDONING EXPERIENCES ON SOCIAL MEDIA: A SOCIOLOGICAL EXAMINATION OF CONTENT CREATORS	Dr, Rukiye KARDAŞ YALÇIN
		2	REFLECTIONS OF GRATITUDE IN LOGICAL THINKING PROCESSES: A QUALITATIVE STUDY	Doç. Dr. Zeynep BAŞERER BERBER Doç. Dr. Dilek BAŞERER YILDIRIM
		3	STALKING EXPERIENCES AND PERCEPTIONS AMONG UNIVERSITY STUDENTS: A DESCRIPTIVE STUDY	Dr. Öğr. Üyesi, Sadullah Seyidoğlu
		4	ROMANTİK İLİŞKİ YAŞAYAN YETİŞKİNLERDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR VE BAĞLANMA STİLLERİNİN ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİ İLE İLİŞKİSİ	Klinik Psikolog Simge Ataç YRD.DOÇ.DR Bingül Subaşı Harmancı

No:

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Doç. Dr., Serdar SAYGILI**	1	GARİPNÂME'DE MENTAL EYLEMLER	Gamze Ay Doç. Dr. Mustafa Levent Yener
		2	INFERIORITY COMPLEX IN AMY TAN'S THE JOY LUCK CLUB: AN ADLERIAN ANALYSIS OF CHINESE AMERICAN GENERATIONAL CONFLICT	Dr. Öğr. Üyesi Mahmut AKAR İngilizce Öğretmeni Sami BOZKONT
		3	THE FREE CHILD IN JOHN DEWEY'S PHILOSOPHY OF EDUCATION: DEMOCRACY EXPERIENCE AND RESPONSIBILITY	Doç. Dr., Serdar SAYGILI Medine KILIÇ
		4	ORGANIZATIONAL SUPPORT PERCEPTION AND SCHOOL CLIMATE IN EDUCATIONAL ORGANIZATIONS: A THEMATIC ANALYSIS OF THE LITERATURE IN TÜRKİYE	Ferize YURDAKUL
		5	REFLECTIONS OF ORGANIZATIONAL DISCRIMINATION ON THE SCHOOL ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL ORGANIZATIONS: A THEMATIC REVIEW OF THE TURKISH LITERATURE	Abdulkadir YURDAKUL
		6	EXPLORING AN EFL TEACHER'S PEDAGOGICAL PRACTICES ON TIKTOK IN A FORMAL AND INFORMAL CONTEXT	Zakia Kheira BENANTEUR Rafik El Amine GHOBRINI Fawzia SLIMANI

No: 4

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Giorgi Tsiklauri**	1	CLIMATE CHANGE IMPACTS ON COASTAL EROSION PATTERNS ALONG TUNISIAN MEDITERRANEAN SHORELINES	Prof. Dr. Amel Ben Salem Karim Trabelsi Nadia Jrad Hassen Karray
		2	WATER RESOURCE MANAGEMENT CHALLENGES IN TUNISIA'S SOUTHERN OASES UNDER DROUGHT CONDITIONS	Assoc. Prof. Dr. Lilia Hachicha Mohamed Neji Sahar Ben Ali
		3	GEOMORPHOLOGICAL EVOLUTION OF BLACK SEA COASTAL DELTAS IN GEORGIA	Dr. Giorgi Tsiklauri Nino Chikhradze Levan Beridze
		4	URBAN HEAT ISLAND EFFECTS AND LAND USE CHANGES IN TBILISI METROPOLITAN REGION	Prof. Dr. Mariam Gelashvili Irakli Lomidze Tamar Kapanadze
		5	TROPICAL CYCLONE INTENSITY FORECASTING MODELS FOR SINGAPORE STRAIT MARITIME SAFETY	Assoc. Prof. Dr. Wei Tan Dr. Mei Ling Rajesh Kumar
		6	MANGROVE ECOSYSTEM MAPPING AND CARBON SEQUESTRATION IN SINGAPORE COASTAL WETLANDS	Siti Rahman Prof. Dr. Lim Hock
		7	ATLAS MOUNTAINS GLACIER RETREAT PATTERNS AND HYDROLOGICAL IMPLICATIONS IN MOROCCO	Prof. Dr. Fatima Zahraoui Youssef Bennani Amina El-Khatib
		8	DESERTIFICATION PROCESSES AND LAND DEGRADATION IN MOROCCO'S PRE-SAHARA REGIONS	Assoc. Prof. Dr. Hassan Rhouma Nadia Belghiti
		9	URBAN EXPANSION DYNAMICS AND SPRAWL ANALYSIS IN CASABLANCA METROPOLITAN AREA	Dr. Omar Lahlou Karim Alami Laila Souissi

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Assoc. Prof. Dr. Amadou Ndiaye**	1	NONLINEAR DYNAMICAL SYSTEMS ANALYSIS FOR PREDICTING IRREGULAR OSCILLATIONS IN ENGINEERING APPLICATIONS	Prof. Dr. Reza Ahmadi Mohammad Jafari Fatemeh Karimi Assoc. Prof. Dr. Sara Hosseini Ali Rezaei
		2	FRACTIONAL CALCULUS MODELS FOR OPTIMIZING HEAT TRANSFER PROCESSES IN INDUSTRIAL SYSTEMS	Leila Bahrami
		3	GRAPH THEORY APPLICATIONS IN QATARI SMART CITY NETWORK OPTIMIZATION PROBLEMS	Dr. Khalid Al-Mansoori Fatima Rahman Noor Saeed
		4	STOCHASTIC PROCESSES MODELING FOR FINANCIAL RISK ASSESSMENT IN EMERGING GULF MARKETS	Prof. Dr. Ahmed Al-Ketbi Hana Al-Din Omar Faisal
		5	DIFFERENTIAL EQUATIONS SOLUTIONS FOR POPULATION DYNAMICS IN SENEGALESE ECOSYSTEMS	Assoc. Prof. Dr. Amadou Ndiaye Fatou Sow Moustapha Diop
		6	NUMERICAL METHODS FOR SOLVING PARTIAL DIFFERENTIAL EQUATIONS IN COASTAL EROSION STUDIES	Dr. Aissatou Diallo Ibrahima Kane
		7	TOPOLOGICAL DATA ANALYSIS FOR ETHIOPIAN AGRICULTURAL CROP YIELD PREDICTION MODELS	Prof. Dr. Tadesse Alemu Meron Getachew Dawit Yohannes
		8	FUZZY LOGIC SYSTEMS FOR OPTIMIZING WATER RESOURCE MANAGEMENT IN ETHIOPIAN HIGHLANDS	Assoc. Prof. Dr. Selamawit Tesfaye Abel Fikadu Liya Berhanu

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Dr. Cheikh Thiam**	1	DEEP LEARNING MODELS FOR PERSIAN HANDWRITING RECOGNITION IN HISTORICAL ARCHIVES	Prof. Dr. Reza Jalali Soraya Mahmoudi Ali Karimi Fatemeh Hosseini
		2	FEDERATED LEARNING FRAMEWORKS FOR PRIVACY-PRESERVING MEDICAL IMAGE ANALYSIS IN IRAN	Assoc. Prof. Dr. Hassan Tavakoli Leila Ahmadi Mohammad Rezaei
		3	AI-DRIVEN TRAFFIC MANAGEMENT SYSTEMS FOR DOHA SMART CITY INFRASTRUCTURE	Dr. Khalid Al-Mansoori Fatima Rahman Noor Al-Hashimi
		4	NATURAL LANGUAGE PROCESSING FOR ARABIC DIALECT SENTIMENT ANALYSIS IN QATAR	Prof. Dr. Ahmed Al-Ketbi Sara Hassan Omar Salem
		5	MACHINE LEARNING APPLICATIONS FOR CROP YIELD PREDICTION IN SENEGALESE PEANUT FARMS	Assoc. Prof. Dr. Awa Diop Mamadou Ndiaye Fatou Sow
		6	COMPUTER VISION SYSTEMS FOR WILDLIFE MONITORING IN SENEGAL NATIONAL PARKS	Dr. Cheikh Thiam Aminata Diallo Ibrahima Ba
		7	AI-ENABLED EARLY WARNING SYSTEMS FOR LOCUST SWARMS IN ETHIOPIAN AGRICULTURE	Prof. Dr. Tadesse Alemu Eleni Getachew Dawit Yohannes

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 11	**Assoc. Prof. Dr. Giorgi Tsiklauri**	1	SEISMIC RETROFITTING TECHNIQUES FOR EARTHQUAKE-PRONE MOUNTAIN BUILDINGS IN TAJIKISTAN	Prof. Dr. Farrukh Rahmonov Dilnoza Ubaidullaeva Jamshed Mirzayev Sherzod Karimov
		2	SUSTAINABLE HYDROPOWER DAM CONSTRUCTION MATERIALS FOR PAMIR REGION PROJECTS	Assoc. Prof. Dr. Nigora Saidova Azizullo Nazarov Gulnoz Boboeva
		3	LOW-COST CONCRETE MIX DESIGNS FOR RURAL INFRASTRUCTURE IN PAKISTANI FLOOD ZONES	Dr. Imran Khalid Ayesha Rehman Bilal Aslam Sana Butt
		4	FIBER-REINFORCED POLYMER APPLICATIONS IN KARACHI BRIDGE REHABILITATION	Prof. Dr. Faisal Naeem Zainab Qureshi Omar Siddiqui
		5	EARTHQUAKE-RESISTANT MASONRY STRUCTURES FOR TBILISI HISTORIC DISTRICTS	Assoc. Prof. Dr. Giorgi Tsiklauri Nino Chikhradze Levan Beridze Mariam Kapanadze
		6	BASE ISOLATION SYSTEMS DEVELOPMENT FOR BLACK SEA COASTAL HIGH-RISES IN BATUMI	Dr. Irakli Lomidze Tamar Gelashvili Lasha Kvernadze
		7	ENERGY-EFFICIENT BUILDING ENVELOPES FOR CHISINAU WINTER CLIMATE CONDITIONS	Prof. Dr. Ion Cebanu Maria Popescu Andrei Lupu Ecaterina Rusu Victor Rusnac

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 12	**Dr. Tamar Gelashvili**	1	EARTHQUAKE-RESISTANT TIMBER ARCHITECTURE INNOVATIONS FOR JAPANESE RURAL REVITALIZATION	Prof. Dr. Hiroshi Tanaka Kenji Sato Aiko Nakamura Yuki Mori
		2	POST-DISASTER URBAN RECONSTRUCTION FRAMEWORKS IN TOKYO METROPOLITAN REGION	Assoc. Prof. Dr. Mika Yamamoto Takeshi Ikeda Reiko Fujimoto
		3	TROPICAL CLIMATE-ADAPTIVE HOUSING DESIGNS FOR JAKARTA FLOOD-PRONE DISTRICTS	Dr. Sari Wijaya Budi Santoso Lina Pratiwi Agus Setiawan
		4	CULTURAL HERITAGE CONSERVATION THROUGH SUSTAINABLE TOURISM ARCHITECTURE IN BALI	Prof. Dr. Nyoman Sujana I Made Artawa Dewi Ratna Rina Kusuma
		5	MOUNTAIN ECO-ARCHITECTURE MODELS FOR TBILISI SUBURBAN EXPANSION PROJECTS	Assoc. Prof. Dr. Nino Tsiklauri Giorgi Beridze Mariam Kapanadze Levan Lomidze
		6	HISTORIC CITY CENTER REGENERATION USING BIOPHILIC DESIGN PRINCIPLES IN BATUMI	Dr. Tamar Gelashvili Irakli Chikhradze Lasha Kvernadze

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 13	**Assoc. Prof. Dr. Miguel Serrano**	1	HIIT TRAINING EFFECTS ON CARDIORESPIRATORY FITNESS IN JAPANESE MIDDLE-AGED OFFICE WORKERS	Prof. Dr. Hiroshi Tanaka Dr. Aiko Nakamura Kenji Sato Yumi Ikeda
		2	TRADITIONAL KARATE PRACTICE IMPACT ON MENTAL WELLBEING AMONG JAPANESE UNIVERSITY STUDENTS	Assoc. Prof. Dr. Takeshi Yamamoto Mai Suzuki Ryoji Kobayashi
		3	VOLLEYBALL-SPECIFIC AGILITY TRAINING PROGRAMS FOR INDONESIAN NATIONAL TEAM ATHLETES	Dr. Budi Santoso Sari Wijaya Agus Pramono Lina Kusuma
		4	NUTRITIONAL INTERVENTIONS FOR RECOVERY IN INDONESIAN ENDURANCE RUNNING ATHLETES	Prof. Dr. Nyoman Artawa Dewi Ratna Setiawan
		5	WEIGHT TRAINING EFFECTS ON BONE DENSITY IN GEORGIAN FEMALE ATHLETES	Assoc. Prof. Dr. Nino Tsiklauri Giorgi Beridze Mariam Kapanadze Lasha Lomidze Nato Javakhishvili
		6	AEROBIC EXERCISE PROTOCOLS FOR HYPERTENSION MANAGEMENT IN GEORGIAN ADULT POPULATIONS	Dr. Tamar Gelashvili Irakli Chikhradze
		7	EARTHQUAKE-RESISTANT MASONRY STRUCTURES USING LOCAL EGYPTIAN CLAY BRICKS	Prof. Dr. Ahmed El-Sayed Fatima Karim Omar Hassan Layla Mahmoud
		8	SUSTAINABLE CONCRETE MIX DESIGNS INCORPORATING NILE RIVER SEDIMENT WASTE	Assoc. Prof. Dr. Nadia Abdelrahman Mohamed Salem Sara El-Gendy

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES June 19 – 21, 2026 TUNCELI Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
19 Haziran / June 19, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 14	**Assoc. Prof. Dr. Faridullah Azimi**	1	MATERNAL AND CHILD HEALTH CHALLENGES IN POST-CONFLICT RURAL AFGHANISTAN: ACCESS AND OUTCOME ANALYSIS	Nasrin Mohammadi Assoc. Prof. Dr. Faridullah Azimi
		2	INFECTIOUS DISEASE CONTROL STRATEGIES IN AFGHAN URBAN HEALTH SYSTEMS UNDER RESOURCE LIMITATIONS	Prof. Dr. Rajiv Menon Dr. Kavita Sharma Anil Verma
		3	IMPACT OF AIR POLLUTION ON RESPIRATORY HEALTH IN MAJOR INDIAN METROPOLITAN CITIES	Prof. Dr. Ahmad Zahir Dr. Laila Rahimi Hamid Safi
		4	NUTRITIONAL DEFICIENCIES AND PUBLIC HEALTH INTERVENTIONS AMONG RURAL INDIAN CHILDREN	Assoc. Prof. Dr. Priyanka Das Rohit Kulkarni Saleh Al-Qadhi Fatima Al-Sabri
		5	EPIDEMIOLOGICAL STUDY OF WATERBORNE DISEASES IN YEMENI COMMUNITIES	Dr. Hassan Al-Hakimi
		6	HEALTHCARE ACCESS AND MATERNAL MORTALITY RATES IN YEMEN DURING HUMANITARIAN CRISIS	Prof. Dr. Abdullah Al-Mutairi Dr. Rania Al-Yemeni
		7	MENTAL HEALTH CONSEQUENCES OF PROLONGED CONFLICT ON YEMENI POPULATIONS	Assoc. Prof. Dr. Khaled Al-Sharabi Nabil Al-Houthi Aisha Al-Hamdani

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Contents

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ PİYANO İLE EŞLİK YAPABİLMEYE YÖNELİK YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ 1

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ PİYANO İLE EŞLİK YAPABİLMEYE YÖNELİK YETERLİK ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ 11

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖĞRETMEN DÜŞÜNME STİLLERİ İLE MATEMATİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ YETERLİK İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 29

SINIF ÖĞRETMEN ADAYLARININ MATEMATİKSEL YATKINLIK, MATEMATİKSEL MERAK VE MATEMATİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ..... 43

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK ALGILARININ İNCELENMESİ 56

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİSTEM OKURYAZARLIĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 70

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MATEMATİKSEL DAYANIKLILIKLARI, MATEMATİKSEL AKADEMİK MOTİVASYONLARI VE MATEMATİKSEL ÜSTBİLİŞ FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 85

KAMU POLİTİKALARININ BELİRLEYİCİ UNSURLARI: ABD ÖRNEĞİ 87

TÜRKİYE'DE KAMU POLİTİKALARININ DEĞİŞEN YÜZÜ: GÖÇ YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI 89

YEREL YÖNETİMLER VE SPOR TESİSLERİ: LİTERATÜR TEMELLİ BİR BAKIŞ 91

DİJİTAL DETOKS UYGULAMALARININ DİJİTAL REFAH VE TEKNOLOJİ KULLANIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 102

EXAMINATION OF DIGITAL DETOX PRACTICES IN THE CONTEXT OF DIGITAL WELL-BEING AND TECHNOLOGY USE..... 103

SİGORTA TAZMİNATLARINDA MUNZAM ZARAR: REEL DEĞER KAYBI, GÜNCEL İÇTİHATLAR VE SİGORTA TAHKİM KOMİSYONU BAKIMINDAN BİR DEĞERLENDİRME 116

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNUNDA HAKSIZLIK HATASI..... 118

LİMİTED ŞİRKETLERDE MÜDÜRÜN HAKLI SEBEPLE AZLİ..... 119

TENSIONS BETWEEN THE USA–IRAN–ISRAEL IN THE MIDDLE EAST: REGIONAL POWER BALANCES AND GLOBAL IMPLICATIONS 120

ORTA DOĞU'DA ABD-İRAN-İSRAİL GERİLİMİ: BÖLGESEL GÜÇ DENGELERİ VE KÜRESEL YANSIMALAR.. 121

MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI'NDA SURİYE DEMOKRATİK GÜÇLERİ (SDG) TARTIŞMALARI: BÖLGESEL JEOPOLİTİK VE MEŞRUİYET SORUNU 122

CUMHURİYETİN "MİLLİ" IRKLARI: KARACABEY VE ÇİFTELER HARALARI ÖRNEĞİNDE DEVLETİN SOY ISLAHI POLİTİKALARI VE HAYVANLARIN MODERNLEŞMESİ 139

RUSÇUK VİLAYETİ'NİN 1841/42 YILI NÜFUS DEFTERİ 150

"DEDE"LERİN GÖZÜNDEN ALEVİLİK 158

TÜRKİYE'DE KIRAAT TEDRİSATI: KADİM SESİN YAŞAYAN SİLSİLESİ..... 160

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KITLIK, BEDEN VE İKTİDAR: NOWHERE FİLMİNE BİYOPOLİTİK PERSPEKTİFİNDEN BİR OKUMA..... 189

POPÜLER KÜLTÜR BAĞLAMINDA KÜLTÜR-SANAT DERGİLERİNİN VİTRİNSEL ANALİZİ 191

DİJİTAL EŞİTSİZLİKLER BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA VE KÜLTÜREL AKTARIM: ENGELLİ KADINLAR VE AİLE 217

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ ARAÇLARINDA VERİ GÖZETİMİ VE MAHREMİYET: CHATGPT GİZLİLİK SÖZLEŞMESİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME 229

GREEN REPORTING AND ITS LIMITS: EVIDENCE FROM THE BANKING SECTOR..... 231

COVID-19 ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMDE HAVAYOLU YOLCU TRAFİĞİNDE BÜYÜME ÖLÇÜMÜ: FARKLI CAGR YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 232

ÖRGÜTLERDE ETİK DEĞERLERİN KURUMSAL BAŞARIYA ETKİSİ 233

ETİK LİDERLİĞİN ÖRGÜT ÜZERİNE ETKİLERİ 242

Z KUŞAĞINDA İŞ TATMİNİ VE İŞ PERFORMANSI ARAŞTIRMALARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ 252

GASTRONOMİDE SICAKLIK ÖLÇÜMÜ: TERMOMETRE 260

REINTERPRETATION OF TRADITIONAL ANATOLIAN COOKING TECHNIQUES IN MODERN FINE DINING CUISINE 269

GELENEKSEL ANADOLU PİŞİRME TEKNİKLERİNİN MODERN FINE DINING MUTFAĞINDA YENİDEN YORUMLANMASI..... 270

GELENEKSEL HİYERARŞİDEN KATILIMCI ÇALIŞMA KÜLTÜRÜNE: Z KUŞAĞININ PROFESYONEL MUTFAKLARDA AİDİYET VE KARİYER BEKLENTİLERİ 271

SOSYAL MEDYADA BAŞÖRTÜSÜNDEN VAZGEÇME DENEYİMLERİNİN GÖRÜNÜRLEŞMESİ: İÇERİK ÜRETİCİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME 283

MANTIKSAL DÜŞÜNME SÜREÇLERİNDE MİNNETTARLIĞIN YANSIMALARI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA 300

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ISRARLI TAKİP DENEYİMLERİ VE ALGILARI: BETİMSEL BİR ARAŞTIRMA 316

ROMANTİK İLİŞKİ YAŞAYAN YETİŞKİNLERDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR VE BAĞLANMA STİLLERİNİN ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİ İLE İLİŞKİSİ 335

GARİPNÂME'DE MENTAL EYLEMLER..... 336

JOHN DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDE ÖZGÜR ÇOCUK: DEMOKRASİ DENEYİM VE SORUMLULUK ... 361

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE ÖRGÜTSEL DESTEK ALGISI VE OKUL İKLİMİ: TÜRKİYE LİTERATÜRÜNÜN TEMATİK ANALİZİ 370

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE ÖRGÜTSEL AYRIMCILIĞIN OKUL ORTAMINA YANSIMALARI: TÜRKİYE LİTERATÜRÜ ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME..... 382

Exploring an EFL Teacher's Pedagogical Practices on Tiktok in a Formal and Informal Context 393

GRAFİK TASARIMIN OYUN GELİŞTİRME VE PROGRAMLAMA ALANINDA KULLANIMI..... 394

GRAFIK TASARIM UNSURLARI VE UZAKTAN EĞITIM..... 405

CLIMATE CHANGE IMPACTS ON COASTAL EROSION PATTERNS ALONG TUNISIAN MEDITERRANEAN SHORELINES..... 414

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

WATER RESOURCE MANAGEMENT CHALLENGES IN TUNISIA'S SOUTHERN OASES UNDER DROUGHT CONDITIONS 415

GEOMORPHOLOGICAL EVOLUTION OF BLACK SEA COASTAL DELTAS IN GEORGIA 416

URBAN HEAT ISLAND EFFECTS AND LAND USE CHANGES IN TBILISI METROPOLITAN REGION 417

TROPICAL CYCLONE INTENSITY FORECASTING MODELS FOR SINGAPORE STRAIT MARITIME SAFETY. 418

ATLAS MOUNTAINS GLACIER RETREAT PATTERNS AND HYDROLOGICAL IMPLICATIONS IN MOROCCO 419

DESERTIFICATION PROCESSES AND LAND DEGRADATION IN MOROCCO'S PRE-SAHARA REGIONS 420

DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES AND INNOVATION MANAGEMENT IN KAZAKHSTANI ENTERPRISES..... 421

SUSTAINABLE BUSINESS MODELS AND GREEN ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN 422

SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE GROWTH FACTORS IN TRANSITION ECONOMIES: THE CASE OF MOLDOVA..... 423

THE ROLE OF CORPORATE GOVERNANCE IN ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN MOLDOVAN COMPANIES..... 424

STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT PRACTICES IN EGYPTIAN ORGANIZATIONS 425

MARKETING INNOVATION AND CONSUMER BEHAVIOR IN EGYPT’S DIGITAL ECONOMY..... 426

SUPPLY CHAIN OPTIMIZATION AND LOGISTICS MANAGEMENT IN EGYPTIAN INDUSTRIAL SECTORS .. 427

DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES AND INNOVATION MANAGEMENT IN KAZAKHSTANI ENTERPRISES..... 428

DIGITAL PEDAGOGY TRANSFORMATION AND ONLINE LEARNING EFFECTIVENESS IN IRANIAN HIGHER EDUCATION SYSTEMS 429

CURRICULUM INNOVATION AND CRITICAL THINKING DEVELOPMENT IN IRANIAN SECONDARY EDUCATION..... 430

TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND CLASSROOM TECHNOLOGY INTEGRATION IN NIGERIAN SCHOOLS..... 431

ACCESS TO QUALITY EDUCATION IN RURAL NIGERIA: CHALLENGES AND POLICY SOLUTIONS 432

STUDENT-CENTERED LEARNING APPROACHES IN GREEK UNIVERSITIES AND THEIR IMPACT ON ACADEMIC SUCCESS 433

THE ROLE OF EDUCATIONAL LEADERSHIP IN SCHOOL IMPROVEMENT IN CONTEMPORARY GREECE . 434

INCLUSIVE EDUCATION PRACTICES FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN GREEK PRIMARY SCHOOLS 435

MACROECONOMIC EFFECTS OF ENERGY SUBSIDY REFORMS ON HOUSEHOLD WELFARE IN IRAN 436

DIGITAL ECONOMY EXPANSION AND ITS IMPACT ON EMPLOYMENT STRUCTURES IN IRANIAN URBAN AREAS 437

TRADE LIBERALIZATION AND INDUSTRIAL COMPETITIVENESS IN ALGERIAN MANUFACTURING SECTORS 438

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

PUBLIC INVESTMENT STRATEGIES AND ECONOMIC DIVERSIFICATION IN ALGERIA'S NON-OIL SECTORS 439

SUSTAINABLE TOURISM ECONOMICS AND REGIONAL DEVELOPMENT IN MOROCCAN COASTAL CITIES 440

AGRICULTURAL VALUE CHAINS AND RURAL INCOME DISTRIBUTION IN MOROCCO 441

FINANCIAL INCLUSION AND MICROFINANCE IMPACT ON WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN MOROCCO 442

POST-SOVIET IDENTITY CONSTRUCTION IN CONTEMPORARY KAZAKH LITERATURE AND NARRATIVE DISCOURSE..... 443

ORAL TRADITION AND EPIC STORYTELLING IN KAZAKH NOMADIC CULTURE: A LITERARY ANALYSIS... 444

COLONIAL MEMORY AND RESISTANCE THEMES IN MODERN ALGERIAN FRANCOPHONE LITERATURE445

REPRESENTATIONS OF IDENTITY AND LANGUAGE IN POST-INDEPENDENCE ALGERIAN NOVELS 446

SUFI SYMBOLISM AND SPIRITUAL NARRATIVES IN MOROCCAN CLASSICAL POETRY 447

GENDER REPRESENTATION AND FEMINIST DISCOURSE IN CONTEMPORARY MOROCCAN FICTION.... 448

DIGITALIZATION OF LEGAL SERVICES AND E-GOVERNANCE FRAMEWORKS IN KAZAKHSTAN 449

HUMAN RIGHTS PROTECTION AND CONSTITUTIONAL LAW DEVELOPMENTS IN MODERN ALGERIA.. 450

CRIMINAL LAW REFORMS AND ANTI-CORRUPTION POLICIES IN ALGERIAN PUBLIC ADMINISTRATION 451

ISLAMIC LAW AND CONTEMPORARY FAMILY LAW PRACTICES IN MOROCCAN SOCIETY 452

COMMERCIAL LAW AND FOREIGN INVESTMENT REGULATIONS IN MOROCCO'S EMERGING MARKETS 453

ENVIRONMENTAL LAW AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICIES IN MOROCCO..... 454

POST-CONFLICT LEGAL RECONSTRUCTION AND TRANSITIONAL JUSTICE IN LIBYA 455

OIL AND ENERGY LAW REGULATIONS IN LIBYA: LEGAL FRAMEWORK AND INTERNATIONAL AGREEMENTS..... 456

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ PİYANO İLE EŞLİK YAPABİLMEYE YÖNELİK YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ[1]

Yüksek Lisans Öğrencisi, Elifnur Duygu KIRAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi A.B.D.

duygukiran@outlook.com- ORCID ID: 0009-0006-8706-3988

Prof. Dr., Feyza SÖNMEZÖZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi A.B.D.

feyzasonmezoz@gmail.com- ORCID ID: 0000-0003-4388-5200

ÖZET

Bu araştırmada müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algıları incelenmiştir. Araştırma 2024-2025 eğitim öğretim yılı ve 2025-2026 eğitim öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yürütülmüştür. Betimsel yöntem kullanılan araştırmada Duygu Piji Tarafından 2007 yılında geliştirilen "Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği" uygulanmıştır. Söz konusu ölçek Türkiye'de bulunan altı adet üniversitenin Eğitim Fakültesine bağlı Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda eğitim görmekte olan 263 müzik öğretmeni adayına uygulanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan ölçek için T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 18.04.2025 tarih ve 60/141 sayılı kararı ile etik onay belgesi alınmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanında yeterlik algılarında anlamlı farklık bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen veriler istatiksel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Piyano, Eşlik, Piyano Eşliğinde Yeterlik

[1]Bu çalışma Elifnur Duygu KIRAN tarafından yazılan Prof. Dr. Feyza SÖNMEZÖZ Danışmanlığında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından üretilen ve 2026 yılında tamamlanan yayımlanmamış yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

AN INVESTIGATION OF MUSIC TEACHER CANDIDATES' PERCEPTIONS OF COMPETENCE IN PIANO ACCOMPANIMENT

ABSTRACT

This study examines music teacher candidates' perceptions of competence in piano accompaniment. The research was conducted during the 2024–2025 academic year in the Department of Music Education, Faculty of Fine Arts Education, Çanakkale Onsekiz Mart University. A descriptive research method was employed, and data were collected using the **"Perceived Competence in Piano Accompaniment Scale"** developed by Duygu Piji Küçük (2007). The scale was administered to 263 music teacher candidates enrolled in the Departments of Music Education within the Faculties of Education at six universities in Türkiye. Prior to data collection, ethical approval was obtained from the Ethics Committee of the Graduate Education Institute of Çanakkale Onsekiz Mart University Rectorate (Decision No. 60/141, dated 18.04.2025). The findings revealed a significant difference in the participants' perceptions of competence in piano accompaniment. The data obtained from the study were analyzed and interpreted using statistical analysis methods.

Keywords: Piano, Accompaniment, Competence in Piano Accompaniment

1. GİRİŞ

Müzik eğitimi, bireyin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimine yardımcı olan çok yönlü bir eğitim alanıdır. Bu süreçte bireyin müziksel davranışlarında değişim ve gelişim sağlaması amaçlanmaktadır. Uçan (1994: 14), müzik eğitimini "temelde, bir müziksel davranış kazandırma veya bir müziksel davranış değişikliği oluşturma süreci" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, müzik eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktarımını değil, aynı zamanda uygulamaya dayalı becerilerin kazandırılmasını da amaçladığını göstermektedir.

Müzik öğretmeni yetiştirme sürecinde çalgı eğitimi önemli bir yer tutmakta ve piyano, çok sesli yapısı ve geniş kullanım imkânı ile müzik öğretmenliği eğitiminde önemli bir yere sahip olmaktadır. Say (2022: 573), piyanoyu "telli, klavyeli, büyük boyutlu" ve birçok parçadan oluşan bir bütün olarak tanımlamakta ve bu çalgının ses ve anlatım gücünün "senfonik bir orkestranın armonik olanaklarına eşdeğer" olduğunu ifade etmektedir. Bu yönüyle piyano, müzik eğitiminde çok sesliliğin anlaşılması ve uygulanması açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Müzik eğitiminde önemli bir diğer kavram ise eşliktir. Eşlik, müzikte ana melodiyi destekleyen bir yapı olarak, müzikal ifadenin derinliğini artıran temel unsurlardan biridir. Say (2022: 250), eşliği "Bir eserde esas sesi destekleyen, eserin armonik niteliğini ortaya çıkaran ve ona içerik ile derinlik kazandıran müzikal birliktelik" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, eşliğin yalnızca destekleyici bir unsur olmadığını, aynı zamanda müzikal yapının oluşumunda

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

aktif bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Müzik tarihi boyunca eşlik, farklı formlar içinde gelişmiş ve müzikal yapının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir (Say, 2022: 250). Çoksesli müzikte eşliğin, müziğin dokusuna dahil olarak polifonik yapının gelişiminde etkili olduğu belirtilmektedir (Say, 2022: 251).

Piyano ile eşlik eğitimi hem armoni bilgilerini ve doğaçlama yapma becerilerini geliştiren hem de diğer müzisyenlerle duo-trio gibi çeşitli oda müziği gruplarında çalışma becerilerini geliştiren bir süreç olması nedeniyle M.Ö.A.'nın eğitimine son derece önemli katkı sağlamaktadır. Kasap (2005: 149-150)'a göre "İşlevsel piyano becerileri, müzik öğretmenlerinin piyanoyu kendi müzik sınıflarında daha etkin bir eğitim aracı olarak kullanabilmelerini sağlayan pratik piyano çalma becerileridir. Bu beceriler, verilen bir ezgiye eşlik yapabilme, deşifre çalabilme, transpoze edebilme, çokseslendirme yapabilme, kadans çalabilme, analiz edebilme, doğaçlama yapabilme, birlikte çalma ve koro ve orkestra eserlerinin partilerini piyanoda çalabilme vb. becerilerdir". Bu nedenle piyano eğitimi, yeterli düzeyde piyano ile eşlik yapabilmeyi desteklemek amacıyla çalgısı piyano olmayan M.Ö.A.'na da ders olarak okutulmalıdır, çünkü piyanoda eşlik yapmak M.Ö.A. için oldukça önemlidir. Bir müzik öğretmeni ders içi ve ders dışı etkinliklerde koro çalışmalarında, marş, ulusal bayram gibi etkinliklerde de yeterli düzeyde piyano ile eşlik yapabilmelidir. Özellikle okul müziği eğitiminde şarkıların piyano ile eşlik yapmak öğrencilerin melodi, ritim ve armoni duygularının geliştirilmesinde önemli bir işlev üstlendiği belirtilmiştir (Piji, 2007: 111). Piyano eşliği ile yapılan çalışmalarda müzik öğretmenleri, öğrencilerle birlikte müzik yaparken onların aynı ton ve tempo içerisinde kalmalarını da sağlamaktadır. Aynı zamanda şarkı söylenirken öğrencilerin piyanoyu duymalarını sağlayarak onlara çok seslilik anlayışını kazandırmada yardımcı olmaktadırlar (Zuckmayer vd., 1976, akt. Bilgin, 2006).

Bu nedenle bir M.Ö.A.'nın piyano ile eşlik yapabilmesi, müzik eğitiminin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Piyano eşlik becerisi, müzik eğitiminde öğrencilerin teknik donanımlarının ve müzikal duyarlılıklarının geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

M.Ö.A. tarafından piyanoda eşlik yapmaya yönelik becerilerin eğitimleri süresince kazanılması kadar, bu becerileri kullanabilmeye yönelik inançlarının geliştirilmesi de önem taşımaktadır. Chin'e göre (2002: 1), işlevsel klavye becerilerinin müzik öğretmenlerinin ve koro yöneticilerinin mesleki gereksinimlerini karşılayan temel yeterlikler arasında bulunduğunu belirtmektedir. Bu nedenle M.Ö.A.'nın piyanoda eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algıları, sahip oldukları becerileri eğitim ortamlarında ve ileride mesleki yaşamlarında kullanabilmeleri açısından önemli görülmektedir.

Bununla birlikte bazı M.Ö.A.'nın sahip oldukları becerilere rağmen eşlik yapma konusunda çekingen davranabildikleri görülmektedir. Bunun, öğrencilerin mevcut beceri düzeyleri ile eşlik alanındaki yeterlik algılarının her zaman örtüşmemesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Gün ve Yıldız, 2014: 1055). Bu nedenle M.Ö.A.'nın piyanoda eşlik yapabilme yeterliklerinin belirlenmesi ve mevcut becerilerinin uygulamaya ne ölçüde yansıdığının ortaya koyması araştırmaya değer bir konu olarak görülmüş ve araştırmanın problem cümlesi "Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano ile Eşlik Yapabilmeye Yönelik Yeterlik Algıları Ne Düzeydedir?" şeklinde belirlenmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma nitelikli müzik öğretmeni yetiştirme hedefleri doğrultusunda müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algılarının incelenmesi ve konu ile ilgili olarak mevcut durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma müzik öğretmeni adaylarının piyanoda eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve mevcut durumun uygulamadaki görünümünün ortaya konması açısından önemlidir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Türkiye'deki Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında öğrenim görmekte olan M.Ö.A'nın piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algılarının belirlenmesi amacıyla betimsel yöntem kullanılmıştır. "Betimsel araştırmalar, olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır. Bu tür araştırmalarda, ele alınan olaylar ve durumlar ayrıntılı bir şekilde araştırılmakta, daha önceki olaylar ve durumlarla ilişkisi incelenerek, "Ne" oldukları betimlenmeye çalışılmaktadır." (Karakaya, 2021: 66).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Türkiye'deki üniversitelerin eğitim fakülteleri güzel sanatlar eğitimi bölümü müzik eğitimi anabilim dallarında öğrenim görmekte olan müzik öğretmeni adayları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini gösteren çizelge aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 1. Katılımcıların Okudukları Üniversite Arasındaki Dağılım

		n	**%**
Üniversite	Ankara Gazi Üniversitesi	53	20.2
	Balıkesir Üniversitesi	45	17.1
	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	38	14.4
	Edirne Trakya Üniversitesi	58	22.1
	İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi	32	12.2
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	37	14.1

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Toplam	**263**	**100.0**

Çizelge 1 incelendiğinde, araştırmaya 263 müzik öğretmeni adayının katıldığı ve katılımcıların farklı üniversitelerden dengeli bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların %22.1'inin Trakya Üniversitesi, %20.2'sinin Gazi Üniversitesi, %17.1'inin Balıkesir Üniversitesi, %14.4'ünün Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, %14.1'inin Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, %12.2'sinin Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencilerinden oluştuğu belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algılarını belirlemek amacıyla Duygu Piji Küçük (2007) tarafından geliştirilen "Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısının 0.95 olduğu belirlenmiş olup, bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, ölçme aracındaki maddelerin birbiriyle tutarlı olup olmadığını ve aynı özelliği ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Alpha katsayısının yüksek olması, ölçme aracının güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2024).

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada M.Ö.A.'nın Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algılarının ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla Duygu Piji (2007) tarafından geliştirilen "Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek Türkiye'deki Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında öğrenim görmekte olan ve ulaşılabilen M.Ö.A.'na gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmıştır. "Hiç Katılmıyorum", "Az Katılıyorum", "Çok Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" ifadelerinin yer aldığı ve 4'lü likert olarak hazırlanan ölçekte 23 adet soruya cevap aranmıştır. Veriler, anket formu aracılığı ile yüz yüze ortamda toplanmıştır. Anket tekniği, çok sayıda katılımcıdan kısa sürede veri elde edilmesine olanak sağlaması nedeniyle sosyal bilimler araştırmalarında yaygın olarak kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir (Balcı, 2025). Araştırma kapsamında kullanılan anket için T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 18.04.2025 tarih ve 60/141 sayılı kararı ile etik onay belgesi alınmıştır. Araştırma 2024-2025 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı ve Balıkesir Üniversitesi Necatibey

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalında yürütülmüştür.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerden;

- Frekans (f)
- Yüzde (%)
- Aritmetik ortalama ($\bar{x}$)
- Standart sapma (ss)

değerlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçekle ilgili güvenilirlik analizi yapılmış ve buna ilişkin veriler aşağıdaki çizelgede yer almıştır.

Çizelge 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeğin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	**Cronbach's Alpha**
Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği	0.951

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirlik analizi sonuçları Çizelge 2'de verilmiştir. Ölçek güvenilirliği hesaplanmış ve iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Cronbach's Alfa değerlerinin 0.50'den büyük olması, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu da çalışmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılıklarının iyi olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, araştırma süresince elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak hesaplanmış bunun sonucunda tablolar hâlinde sunularak bulgular kısmında değerlendirme ve yorumlamaları yapılmıştır.

3. BULGULAR

Çizelge 3. Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	**Maksimum**	**Aritmetik Ortalama**	**Standart Sapma**
Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği	20.00	80.00	53.33	13.40

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Araştırma doğrultusunda, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının genel düzeyi incelenmiştir. Bu kapsamda, "Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği" ne ait toplam puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, M.Ö.A.'nın ölçekten aldıkları puanların **minimum 20.00**, **maksimum 80.00**, **aritmetik ortalama 53.33** ve **standart sapma 13.40** olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular, M.Ö.A.'nın piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının **orta düzeyde** olduğunu göstermektedir. Ölçekten elde edilen ortalama puanın, ölçeğin alt ve üst sınırları dikkate alındığında tam orta değere yakın bir konumda yer alması, müzik öğretmeni adaylarının bu alanda kendilerini ne tamamen yeterli ne de yetersiz olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.

Bulgular ayrıntılı olarak incelendiğinde, standart sapma değerinin (±13.40) görece yüksek olması, M.Ö.A. arasında yeterlik algısı bakımından belirli düzeyde bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, bazı müzik öğretmen adaylarının piyano ile eşlik becerilerine yönelik kendilerini daha yeterli hissederken, bazı adayların ise bu konuda daha düşük bir yeterlik algısına sahip olduklarını düşündürmektedir. Bu da öğrenim gördüğü üniversitenin kuruluşuna, üniversitedeki öğretim üyelerine, üniversitenin imkanlarına, üniversitenin bağlı olduğu şehre bağlı olarak farklılık gösterebilir.

Elde edilen bulgulara göre, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının homojen bir dağılım göstermediğini, aksine bireysel farklılıkların belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, ortalama puanın orta düzeyde olması, müzik öğretmeni yetiştirme sürecinde piyano ile eşlik eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiğini de göstermektedir. Çünkü piyano ile eşlik becerisi, öğretmenlik uygulamalarında doğrudan kullanılan temel yeterliklerden biri olup, bu alandaki yeterlik algısının geliştirilmesi mesleki donanım açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bulgulara göre, araştırmaya katılan müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının genel olarak **orta düzeyde olduğu** belirlenmiştir. Bu durum mevcut eğitim sürecinin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının genel olarak orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, öğretmen adaylarının piyano ile eşlik becerilerine ilişkin kendilerini ne tamamen yeterli ne de yetersiz olarak algıladıklarını göstermektedir.

Elde edilen bulgular alan yazındaki çeşitli araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Piji Küçük (2015) ile Uğurluol ve Onuray Eğilmez (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Babacan ve Babacan (2017), Özer (2020) ve Yılmaz (2023) tarafından yapılan araştırmalarda da öğrencilerin piyano ya da çalgı performansına ilişkin öz yeterlik düzeylerinin orta seviyede olduğu ifade edilmektedir. Buna karşın Ünal (2019) ve Tepe (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda öğretmen adaylarının yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu farklılığın araştırmaların yürütüldüğü örneklem grupları, kullanılan ölçme araçları ve incelenen çalgı alanlarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Piyano ile eşlik becerisinin teknik yeterlik, armoni bilgisi, işitsel algı, doğaçlama ve yaratıcı müzik üretimi gibi çok boyutlu becerileri içermesi nedeniyle, öğretmen adaylarının bu alanda kendilerini orta düzeyde yeterli algılamaları beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Araştırma bulguları doğrultusunda, müzik öğretmenliği lisans programlarında piyano ile eşlik çalışmalarına daha fazla yer verilmesi, uygulama ağırlıklı ders içeriklerinin artırılması ve öğrencilerin piyano tekniği ile armoni bilgisini birlikte kullanabilecekleri etkinliklerin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının okul şarkılarına eşlik etme becerilerini geliştirecek uygulamalara daha fazla yer verilmesi ve öz güvenlerini destekleyici bireysel ve grup çalışmalarının artırılması yararlı olabilir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAYNAKÇA

Babacan, E., & Babacan, M. D. (2017). Müzik öğretmeni adaylarının piyano performansı öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 6(32), 1299–1318. https://doi.org/10.7816/idil-06-32-09

Bilgin, S. (2006). Müzik eğitiminde kullanılan şarkıların müzik öğretmenleri tarafından piyano ile eşliklenmesi. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.

Büyüköztürk, Ş. (Ed.). (2024). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (31. bs.). Pegem Akademi.

Chin, H. L. (2002). Group piano instruction for music majors in the United States: A study of instructor training, instructional practice, and values relating to functional keyboard skills (Doctoral dissertation). The Ohio State University.

Gün, E., & Yıldız, G. (2014). Müzik öğretmeni adaylarına yönelik piyano performansı öz yeterlik ölçeğinin geliştirilmesi. Turkish Studies, 9(5), 1053–1065.

Karakaya, İ. (2021). Bilimsel araştırma yöntemleri. İçinde A. Tanrıöğen (Ed.), Bilimsel araştırma yöntemleri (ss. 55–84). Anı Yayıncılık.

Kasap, B. T. (2005). İşlevsel piyano becerilerinin müzik öğretmenleri için önemi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1), 149–154.

Özer, B. (2020). Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin düşünme stilleri ve piyano dersine yönelik öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 56, 243–271. https://doi.org/10.21764/maeuefd.782252

Piji, D. (2007). Müzik öğretmeni adaylarına yönelik piyano ile eşlik alanında yeterlik algısı ölçeğinin geliştirilmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 25, 111–132.

Piji Küçük, D. (2015). Müzik öğretmenliği öğrencilerinin piyano eşliği alanındaki öz yeterlik algıları. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(16), 220–236.

Say, A. (2022). Müzik sözlüğü. Işık Yayınları.

Tepe, S. (2010). *Müzik öğretmenliği programında bireysel çalgı eğitimi-gitar öğrencilerinin mesleki yeterlik algılarının değerlendirilmesi* **(Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).**

Uçan, A. (1994). Müzik eğitimi: Temel kavramlar-ilkeler-yaklaşımlar. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Uğurluol, G. D., & Onuray Eğilmez, H. (2023). Müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanında yeterlik algıları. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(44), 311–324.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ünal, B. (2019). Mesleki müzik eğitimi alan öğrencilerin piyano dersine yönelik öz yeterliklerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.

Yılmaz, A. (2023). *Müzik eğitimi anabilim dalı bireysel çalgı keman öğrencilerinin çalgı performansına yönelik öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ PİYANO İLE EŞLİK YAPABİLMEYE YÖNELİK YETERLİK ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ[1]

Yüksek Lisans Öğrencisi, Elifnur Duygu KIRAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi A.B.D.

duygukiran@outlook.com- ORCID ID: 0009-0006-8706-3988

Prof. Dr., Feyza SÖNMEZÖZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi A.B.D.

feyzasonmezoz@gmail.com- ORCID ID: 0000-0003-4388-5200

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma, 2024–2025 eğitim öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalında yürütülmüştür. Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Duygu Piji Küçük (2007) tarafından geliştirilen "Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek Ezgiye Eşlik Etme, Piyano Tekniği ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma, Piyanoda Teknik Yeterlilik ve Okul Müziği Yaratma olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'deki altı üniversitenin Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında öğrenim görmekte olan 263 müzik öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiş ve müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algıları üniversite, sınıf düzeyi ve bireysel çalgı değişkenleri açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algılarının çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık olup olmadığı belirlenmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Piyanoda Eşlik, Eşlik Eğitimi, Eşlik Eğitiminde Yeterlik

[1]Bu çalışma Elifnur Duygu KIRAN tarafından yazılan Prof. Dr. Feyza SÖNMEZÖZ Danışmanlığında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından üretilen ve 2026 yılında tamamlanan yayımlanmamış yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

AN EXAMINATION OF MUSIC TEACHER CANDIDATES' PERCEPTIONS OF COMPETENCE IN PIANO ACCOMPANIMENT ACROSS DIFFERENT VARIABLES

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine music teacher candidates' perceptions of competence in piano accompaniment with respect to various variables. The research was conducted during the 2024–2025 academic year in the Department of Music Education, Faculty of Fine Arts Education, Çanakkale Onsekiz Mart University. A descriptive research method was employed in the study. Data were collected using the **"Perceived Competence in Piano Accompaniment Scale"** developed by Duygu Piji Küçük (2007). The scale consists of four sub-dimensions: **Melody Accompaniment, Using Piano Technique and Harmony Knowledge in Accompaniment, Technical Proficiency in Piano, and Creating School Music.** The study group comprised 263 music teacher candidates enrolled in the Departments of Music Education at six universities in Türkiye. The data obtained from the research were analyzed using statistical methods, and music teacher candidates' perceptions of competence in piano accompaniment were evaluated in terms of university, grade level, and principal instrument variables. The findings revealed whether there were significant differences in participants' perceptions of competence in piano accompaniment according to these variables, and recommendations were made based on the results obtained.

Keywords: Piano Accompaniment, Accompaniment Education, Competence in Piano Accompaniment

1. GİRİŞ

Müzik eğitimi, "bireye kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli müziksel davranışlar kazandırma, bireyin müziksel davranışında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli değişiklikler oluşturma ya da bireyin müziksel davranışını kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak değiştirme, dönüştürme, geliştirme ve yetkinleştirme sürecidir" (Uçan, 2018: 32-33). Piji (2007: 113)'ye göre ise müzik eğitimi "bireyde müzikal duyarlılığın geliştirilmesi, değişen ve gelişen ortamda müzik ile ilgili seçimlerde bilinçli davranışların sağlanması, müzik kültürünün geçmişten geleceğe, doğru aktarılması amacını taşımaktadır". Bu tanımlar doğrultusunda müzik eğitimi bireyin sanatsal ve bilişsel yönlerini geliştirdiği kadar, toplumun kültürel işlevlerini de (bilinçli müzik tüketimi ve üretimi) kapsayan çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde müzik eğitimi üç farklı şekilde verilmektedir. Bunlar; genel müzik eğitimi, özengen müzik eğitimi ve mesleki müzik eğitimidir. Mesleki müzik eğitimi, müziği gerçekten profesyonel olarak icra etmek isteyen kişiler tarafından alınan eğitimdir. Bu eğitimde müziğin

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

herhangi bir kolunda-dalında profesyonelleşmek isteyen kişilerin konservatuvarlarda, eğitim fakültelerinde, ya da müzik eğitimi veren okullarda aldıkları eğitimle, müziği icra eden nitelikli bireyler yetişmelerine olanak sağlamaktadır. "Müzik sanatçılığı eğitimi (bestecilik eğitimi, seslendiricilik/yorumculuk eğitimi), müzikbilimcimi eğitimi, müzik öğretmenliği (eğitimciliği) eğitimi, müzik teknoloğluğu eğitimi, mesleki müzik eğitiminin başlıca dallarını (kollarını) oluşturur" (Uçan, 1994: 27).

Müzik ve müzik eğitimi için en temel çalgılardan biri olan piyano, bir müzik öğretmeninin yeterli düzeyde çalabilmesini gerektiren çalgılardan biridir. Bu nedenle bir müzik öğretmeni mezun olduğunda ilkokul, ortaokul veya lisede müzik derslerine girdiği zaman;

-Okul şarkılarını piyanoda eşlik yaparak çocuklara öğretebilmeli,

-Marşları piyanoda eşlik yaparak çalabilmeli,

-Bir okul korosu kurduğunda şarkılara piyano ile eşlik edebilmeli,

-Çocukları tek sesli veya çok sesli piyano ile eşlik ederek çalıştırabilmelidir.

Müzik öğretmenlerinin önemli bir öğretim çalgısı olarak kullanılan piyano, öğrencilere temel müzik bilgi ve becerilerinin kazandırılması için, müzik kavramlarının öğretilmesi, müziksel işitme ve belleğin geliştirilmesini, ses eğitiminin desteklenmesi ve okul şarklarının öğretimi gibi birçok alanda işlevsel bir yöne sahip çalgıdır (Öztürk, 2011: 16). Sönmezöz'e (2014: 1379) göre bir müzik öğretmeninin müzik derslerinde daha etkili ve verimli olabilmesi için yeterli düzeyde donanımlı bir müzik bilgisine sahip olması gereklidir ve bu bağlamda piyano eğitiminin önemi büyüktür. Müzik eğitimi anabilim dallarında sürdürülen piyano öğretimi, piyano çalgısının müzik eğitimindeki temel rolü nedeniyle, ilk ve ortaöğretimde sunulacak müzik eğitiminin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, müzik öğretmeni adaylarına verilecek piyano eğitimi süreci, süre ve içerik bakımından özenle planlanmalıdır (Şahin ve Güven, 2022: 535).

Müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda ileride müzik öğretmeni olacak adayların, okullarda ders içi ve ders dışı etkinliklerinde, koro çalışmalarında, okul şarkılarının çalıştırılmasında, ulusal bayramlarda ve marşlarda piyano ile eşlik edebilmelidir ve bu açıdan piyano ile eşlik eğitimi önemlidir. Özellikle piyanoda eşlik; ritim, melodi ve armoni unsurlarının bir arada kullanılmasını gerektirmesi nedeniyle öğrencilerin teknik ve müzikal gelişimlerini destekleyen önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Özalp ve Özdemir, 2025: 690). M.Ö.A.'nın piyano ile eşlik becerilerinin geliştirilmesi, mesleki yeterlikleri açısından önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının yalnızca teknik piyano becerilerine değil, aynı zamanda eşlik yapabilme becerilerine de sahip olmaları beklenmektedir. Nitekim müzik eğitimi yoluyla bireyin davranışında oluşan değişmelerin birey ve toplum üzerindeki etkisi dikkate alındığında, bu sürecin çok yönlü bir yeterlik gelişimini içerdiği ifade edilebilir (Uçan, 2018: 32–33).

Yeterlik algısı, bireylerin bir konuda veya durumda o konuyu veya durumu yapabilme kabiliyeti olup olmadığını gösterir. Başka bir deyişle o konuda yeterli deneyime sahip kişilerin

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

onu yapabilme becerilerine sahip oldukları anlamına gelmektedir. Müzik performansına ilişkin çalışmalarda da bireyin kendi yeterliğine ilişkin değerlendirmelerinin performans sürecinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Müzikal performansın yalnızca teknik becerilerle açıklanamayacağı, bireyin kendisine ilişkin inançlarının performans başarısını etkileyebileceği belirtilmektedir (McPherson ve McCormick, 2006: 325–326). Bu bağlamda piyano eşliğine yönelik yeterlik algısı, yalnızca mevcut becerilerin düzeyini değil, bireyin bu becerileri etkili biçimde kullanabileceğine ilişkin inancını da yansıtmaktadır.

Ancak günümüzde müzik eğitimi veren üniversitelerde uygulanmakta olan YÖK 2018 Müzik Öğretmenliği Lisans Programı incelendiğinde, doğrudan piyano ile eşlik yapma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir dersin bulunmadığı görülmektedir. M.Ö.A.'nın piyano ile eşlik yapma yeterliklerine yönelik alanyazın incelendiğinde çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiş olup bu çalışmaların genel sonuçlarına bakıldığında M.Ö.A.'nın piyano ile eşlik yapma konusunda kendilerini yetersiz gördükleri söylenebilir (Piji, 2007: 115). Buna rağmen müzik öğretmenlerinin meslek yaşantılarında piyano eşliğini etkin biçimde kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu durum, müzik öğretmeni adaylarının piyanoda eşlik yapabilmeye yönelik yeterliklerinin ve bu yeterliklere ilişkin algılarının önemini artırmaktadır. Bu nedenlerle müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapmaya yönelik olarak ezgiye eşlik etme, piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma, piyanoda teknik yeterlik, okul müziği yaratma gibi alt boyutlar açısından eşlik yapabilmelerinin öğrenim gördükleri üniversiteye, okudukları sınıfa ve bireysel çalgılarına göre ne düzeyde olduğunun araştırılması önemli bir problem olarak görülmüş ve araştırmanın problem cümlesi "Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano ile Eşlik Yapabilmeye Yönelik Yeterlik Algıları Doğrultusunda Ezgiye Eşlik Etme, Piyano Tekniğini ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma, Piyanoda Teknik Yeterlik ve Okul Müziği Yaratma gibi Boyutlar Açısından Eşlik Yapabilmeye İlişkin Yeterlik Algıları Ne Düzeydedir ve Müzik Öğretmeni Adaylarının Öğrenim Gördükleri Üniversite, Okudukları Sınıf ve Bireysel Çalgılarına Yönelik Anlamlı Bir Farklılık Bulunmakta mıdır?" şeklinde oluşturulmuştur.

1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada müzik öğretmeni yetiştirme süreci çerçevesinde müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye ilişkin yeterlik algıları doğrultusunda ezgiye eşlik etme, piyano tekniğini ve armoni bilgisini eşlikte kullanma, piyanoda teknik yeterlik ve okul müziği yaratma açısından yeterlik algılarının öğrenim görülen üniversite, sınıf düzeyi ve bireysel çalgı seçimine göre anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılması ve konuya ilişkin durumun tespit edilerek çeşitli çözüm önerilerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilme yeterlikleri doğrultusunda ezgiye eşlik etme, piyano tekniğini ve armoni bilgisini eşlikte kullanma, piyanoda teknik yeterlik ve okul müziği yaratma gibi boyutlar ile ilgili öğrenim gördükleri üniversite, okudukları sınıf ve bireysel çalgı seçimleri gibi değişkenler açısından anlamlı farklılık bulunup bulunmadığı ve konuya ilişkin durumun ortaya konması bakımından önemlidir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik yapabilmeye yönelik yeterlik algıları doğrultusunda ezgiye eşlik etme, piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma, piyanoda teknik yeterlik ve okul müziği yaratma gibi alt boyutlar açısından öğrenim görülen üniversite, sınıf düzeyi ve bireysel çalgı seçimi açısından anlamlı farklılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla betimsel yöntem kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar, mevcut durumun olduğu gibi ortaya konulmasını ve incelenen olguya ilişkin özelliklerin açıklanmasını amaçlayan araştırmalardır (Karakaya, 2021).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Türkiye'deki üniversitelerin eğitim fakülteleri güzel sanatlar eğitimi bölümü müzik eğitimi anabilim dallarında öğrenim görmekte olan müzik öğretmeni adayları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise;

- Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.
- Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.
- Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.
- Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.
- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.'nda

öğrenim görmekte olan toplam 263 müzik öğretmeni adayı oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Duygu Piji (2007) tarafından geliştirilen "Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek; ezgiye eşlik etme, piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma, piyanoda teknik yeterlilik ve okul müziği yaratma

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bu araştırmada söz konusu ölçeğin bu dört boyutuna ilişkin yeterlik algıları ve bu yeterlik algılarına yönelik olarak müzik öğretmeni adaylarının okudukları üniversite, sınıf düzeyleri ve bireysel çalgıları açısından anlamlı farklılık düzeyleri incelenmiştir. Ölçeğin geliştirildiği çalışmada Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.94 olarak hesaplanmış olup (Piji, 2007), bu araştırmada elde edilen Cronbach Alpha katsayısı da 0.95 olarak bulunmuştur. Büyüköztürk'e (2024) göre Alpha katsayısının yüksek olması, ölçme aracının iç tutarlılığının ve güvenirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin kullanımına ilişkin gerekli izin veri toplama sürecine başlanmadan önce T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 18.04.2025 tarih ve 60/141 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır. Veriler, katılımcılardan gönüllülük esasına dayalı olarak yüz yüze uygulanan anket yoluyla elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerinden yararlanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınarak incelenmiş ve normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir (Shao, 2002).

Normal dağılım gösteren verilerde, ikiden fazla bağımsız grup arasındaki karşılaştırmalar için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA testi, üç veya daha fazla grup arasındaki ortalama farklarının anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılan parametrik testlerden biridir (Büyüköztürk, 2024).

Anlamlı farklılık tespit edilen durumlarda, farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Bonferroni testi uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçekle ilgili güvenilirlik analizi yapılmış ve buna ilişkin veriler aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Çizelge 1. Araştırmada Kullanılan Ölçeğin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Alt Ölçek	Cronbach's Alpha
Ezgiye Eşlik Etme	0.887
Piyano Tekniği ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma	0.894
Piyanoda Teknik Yeterlilik	0.816
Okul Müziği Yaratma	0.880
Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği	0.951

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirlik analizi sonuçları Çizelge 1'de verilmiştir. Ölçek ve alt ölçek bazlı güvenirlikler hesaplanmış ve iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Cronbach's Alfa değerlerinin 0.50'den büyük olması, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu da çalışmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılıklarının iyi olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, araştırma süresince elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak hesaplanmış bunun sonucunda tablolar hâlinde sunularak bulgular kısmında değerlendirme ve yorumlamaları yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano ile Eşlik Alanına Yönelik Yeterlik Algıları Ölçeği Doğrultusunda Ölçeğin Alt Ölçeklerine İlişkin Bulgular

Çizelge 2. Piyano ile Eşlik Alanına Yönelik Yeterlik Algısının Alt Ölçeklerine Göre Tanımlayıcı İstatistikleri

Alt Ölçek	Minimum	Maksimum	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Ezgiye Eşlik Etme	9.00	36.00	24.21	6.06
Piyano Tekniği ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma	5.00	20.00	12.73	3.87
Piyanoda Teknik Yeterlik	3.00	12.00	8.56	2.33
Okul Müziği Yaratma	3.00	12.00	7.84	2.61

Çizelge 2 incelendiğinde, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algıları alt ölçekleri açısından incelenmiştir. Bu kapsamda ölçeğin dört alt ölçeğe ait tanımlayıcı istatistikler değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların alt ölçeklere ilişkin puan ortalamaları;

- **Ezgiye eşlik etme:** 24.21±6.06
- **Piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma:** 12.73±3.87
- **Piyanoda teknik yeterlik:** 8.56±2.33
- **Okul müziği yaratma:** 7.84±2.61

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu veriler doğrultusunda, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının alt ölçeklere göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği anlaşılmaktadır.

Öncelikle ezgiye eşlik etme alt ölçeği en yüksek ortalama puana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, öğretmen adaylarının mevcut bir melodiye piyano ile eşlik etme konusunda kendilerini diğer alanlara kıyasla daha yeterli bulduklarını göstermektedir. Ezgiye eşlik etme becerisinin, eğitim sürecinde daha sık uygulama alanı taşıması ve doğrudan ders içi etkinliklerle ilişkilendirilmesi, bu alt ölçekteki yeterlik algısının daha yüksek olmasında etkili olmuş olabilir.

Buna karşılık, okul müziği yaratma alt ölçeği en düşük ortalama puana sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durum, öğretmen adaylarının yaratıcı müzik üretimi, düzenleme yapma, armoni bilgisi gibi daha üst düzey müzikal beceriler gerektirdiğinden dolayı kendilerini daha az yeterli hissettiklerini göstermektedir. Okul müziği yaratma becerisinin doğrudan üretim ve yaratıcılık gerektirmesi, bu alt ölçekte yeterlik algısının daha düşük çıkmasına neden olmuş olabilir.

Piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma alt ölçeğine ilişkin ortalama puanın orta düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum, öğretmen adaylarının teorik bilgilerini uygulamaya dönüştürme konusunda belirli bir yeterliğe sahip olmakla birlikte, bu yeterliğin gelişime açık olduğunu ortaya koymaktadır. Armoni bilgisinin eşlik sürecinde etkin biçimde kullanılabilmesi, yalnızca teorik bilgiyle değil, aynı zamanda uygulama deneyimiyle de yakından ilişkilidir.

Benzer şekilde, piyanoda teknik yeterlik alt ölçeğine ilişkin ortalama puanın da orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, öğretmen adaylarının temel piyano tekniklerine sahip olmakla beraber, bu teknikleri eşlik bağlamında yeterince etkili kullanma konusunda kendilerini tam anlamıyla yeterli görmediklerini göstermektedir.

Alt ölçeklere ilişkin standart sapma değerleri incelendiğinde, tüm alt ölçeklerde belirli düzeyde bir dağılım olduğu görülmektedir. Özellikle ezgiye eşlik etme alt ölçeğinde standart sapmanın (±6.06) diğer alt ölçeklere göre daha yüksek olması, bu alanda katılımcılar arasında daha fazla bireysel farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin bireysel çalgı geçmişleri, piyano deneyimleri ve eşlik yapma fırsatları ile açıklanabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının alt ölçekleri arasında homojen bir yapı göstermediği; uygulamaya dayalı becerilerde “ezgiye eşlik etme” alt ölçeğinde daha yüksek, yaratıcı üretim gerektiren becerilerde ise “okul müziği yaratma” alt ölçeğinde daha düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

3.2. Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano ile Eşlik Alanına Yönelik Yeterlik Algıları Ölçeği Doğrultusunda Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Ölçeğin Alt Ölçekleri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 3. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Piyano ile Eşlik Yeterlik Algısı ve Alt Ölçeklerinin Karşılaştırılması

		Ezgiye Eşlik Etme		**Piyano Tekniği ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma**		**Piyanoda Teknik Yeterlilik**		**Okul Müziği Yaratma**		**Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği**	
		$\overline{X}$	**SS**	$\overline{X}$	**SS**	$\overline{X}$	**SS**	$\overline{X}$	**SS**	$\overline{X}$	**SS**
ÜNİVERSİTE	Gazi Üniversitesi	27.68	4.87	14.11	3.29	9.19	2.05	9.36	2.35	60.34	10.78
	Balıkesir Üniversitesi	24.40	6.43	13.31	4.33	8.82	2.48	7.36	2.64	53.89	14.52
	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	22.21	5.23	11.61	3.62	7.61	2.10	7.42	2.52	48.84	12.04
	Trakya Üniversitesi	21.10	5.83	10.71	3.52	8.10	2.45	6.84	2.40	46.76	12.68
	Dokuz Eylül Üniversitesi	26.59	5.45	14.41	3.79	9.75	2.05	9.47	1.98	60.22	11.97
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	23.84	5.67	12.92	3.36	8.00	2.21	6.81	2.23	51.57	12.03
	F	9.784		7.391		5.052		11.307		9.789	
	p	**0.000***		**0.000***		**0.000***		**0.000***		**0.000***	
	Bonferroni	**1>3, 1>4, 1>6, 5>3, 5>4, 5>6**		**1>3, 1>4, 2>4, 5>3, 5>4**		**1>3, 5>3, 5>4, 5>6**		**1>2, 1>3, 1>4, 1>6, 5>2, 5>3, 5>4, 5>4**		**1>3, 1>4, 1>6, 5>3, 5>4**	

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 3 incelendiğinde, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, katılımcıların ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanları üzerinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların öğrenim gördükleri üniversiteye göre; ezgiye eşlik etme (F=9.784), piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma (F=7.391), piyanoda teknik yeterlik (F=5.052), okul müziği yaratma (F=11.307) ve ölçek toplam puanı (F=9.789) açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

Bu bulgu, M.Ö.A.'nın piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının öğrenim gördükleri üniversiteye bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Bu farklılığın üniversitelerin eğitim programlarının içeriği, ders içerikleri, öğretim elemanlarının niteliği, öğrenci profilleri, fiziki imkânları, bulunduğu şehir ve uygulamaya yönelik eğitim olanaklarındaki farklılıkardan etkilenebileceği düşünülmektedir.

Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre önemli bulgular elde edilmiştir. Buna göre:

- Ezgiye eşlik etme alt ölçeğinde, Gazi Üniversitesi (27.68) ve Dokuz Eylül Üniversitesi (26.59) öğrencilerinin puanlarının; Balıkesir Üniversitesi (24.40), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (23.84) öğrencilerine göre daha yüksek olduğu ve bu üniversitelerin de; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (22.21) ve Trakya Üniversitesi (21.10) öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma alt ölçeğinde, Gazi Üniversitesi (14.11) ve Dokuz Eylül Üniversitesi (14.41) öğrencilerinin diğer üniversitelere göre daha yüksek puanlara sahip olduğu; ayrıca Balıkesir Üniversitesi (13.31) ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (12.92) öğrencilerinin de Trakya Üniversitesi (10.71) ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (11.61) öğrencilerine göre daha yüksek puan aldığı görülmektedir.

- Piyanoda teknik yeterlik alt ölçeğinde, özellikle Dokuz Eylül Üniversitesi (9.75) ve Gazi Üniversitesi (9.19) öğrencilerinin diğer üniversitelere göre daha yüksek puanlara sahip olduğu dikkat çekmektedir, ayrıca Balıkesir Üniversitesi (8.82) ve Trakya Üniversitesini (8.10) puanları da Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (8.00) ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (7.61) öğrencilerinden daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir.

- Okul müziği yaratma alt ölçeğinde ise Dokuz Eylül Üniversitesi (9.47) ve Gazi Üniversitesi (9.36) öğrencilerinin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (7.42) ve Balıkesir Üniversitesi (7.36) öğrencilerinden daha yüksek puana sahip olduğu; ayrıca Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinin (7.42) ve Balıkesir Üniversitesinin (7.36) puanlarının da Trakya Üniversitesi (6.84) ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (6.81) öğrencilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği toplam puanı açısından değerlendirildiğinde de benzer şekilde Gazi Üniversitesi (60.34) ve Dokuz Eylül Üniversitesi (60.22) öğrencilerinin Balıkesir Üniversitesi (53.89) ve Muğla Sıtkı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Koçman Üniversitesi (51.57) öğrencilerinden daha yüksek olduğu; ayrıca Balıkesir Üniversitesi (53.89) ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (51.57) öğrencilerinin de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (48.84) ve Trakya Üniversitesi (46.76) öğrencilerinden daha yüksek yeterlik algısına sahip oldukları görülmektedir.

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, özellikle Ankara Gazi Üniversitesi ve İzmir Dokuz Eylül Üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu üniversitelerin köklü geçmişi göz önüne alınırsa bu durumun üniversitelerin ders içerikleri, piyano eğitiminin yoğunluğu, eşlik derslerine verilen önem, öğretim elemanlarının nitelikli yaklaşımı ve uygulama olanakları gibi faktörlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca, elde edilen bulgular müzik öğretmenliği programları arasında uygulama farklılıklarının bulunduğunu ve bu farklılıkların öğrencilerin yeterlik algılarına doğrudan yansıdığını göstermektedir. Bu bağlamda, piyano ile eşlik eğitimine ilişkin programların standartlaştırılması ve uygulama ağırlıklı yaklaşımların artırılması gerektiği söylenebilir.

Kısaca, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

3.3. Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano ile Eşlik Alanına Yönelik Yeterlik Algıları Ölçeği Doğrultusunda Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyine Göre Ölçeğin Alt Ölçekleri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Çizelge 4. Sınıf Düzeyine Göre Piyano ile Eşlik Yeterlik Algısı ve Alt Ölçeklerinin Karşılaştırılması

		Ezgiye Eşlik Etme		**Piyano Tekniği ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma**		**Piyanoda Teknik Yeterlilik**		**Okul Müziği Yaratma**		**Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği**	
		$\bar{X}$	**SS**	$\bar{X}$	**SS**	$\bar{X}$	**SS**	$\bar{X}$	**SS**	$\bar{X}$	**SS**
	1.Sınıf	19.94	5.35	10.16	3.20	7.37	2.00	6.16	2.36	43.62	11.41
	2.Sınıf	23.70	4.62	12.28	3.08	8.30	1.83	7.53	2.15	51.82	9.82

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

S	3.Sınıf	25.30	4.27	13.20	3.08	8.81	2.11	8.11	2.03	55.42	9.20
I	4.Sınıf	27.22	6.83	14.82	4.25	9.54	2.65	9.24	2.75	60.82	15.19
N	F	21.699		21.196		11.756		20.137		25.182	
	P	**0.000***		**0.000***		**0.000***		**0.000***		**0.000***	
I	Bonferroni	**2>1, 3>1, 4>1, 4>2**		**2>1, 3>1, 4>1, 4>2, 4>3**		**2>1, 3>1, 4>2**		**2>1, 3>1, 4>1, 4>2, 4>3**		**2>1, 3>1, 4>1, 4>2, 4>3**	
F											

Çizelge 4 incelendiğinde, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, katılımcıların ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanları üzerinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların sınıf düzeylerine göre; ezgiye eşlik etme (F=21.699), piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma (F=21.196), piyanoda teknik yeterlik (F=11.756), okul müziği yaratma (F=20.137) ve ölçek toplam puanı (F=25.182) açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

Bu bulgu, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının sınıf düzeyine bağlı olarak anlamlı biçimde değiştiğini göstermektedir.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçları incelendiğinde şu bulgular elde edilmiştir:

- Ezgiye eşlik etme alt ölçeğinde, 4. Sınıf (27.22) öğrencilerinin 3. Sınıf (25.30) öğrencilerinden daha yüksek, 3. Sınıf (25.30) öğrencilerinin 2. Sınıf (23.70) öğrencilerinden daha yüksek ve 2. Sınıf (23.70) öğrencilerinin de 1. Sınıf (19.94) öğrencilerinden daha yüksek puanlar aldığı belirlenmiştir; ayrıca 4. sınıf (27.22) öğrencilerinin de 1. sınıf (19.94) öğrencilerinden anlamlı biçimde daha yüksek puan aldığı görülmektedir.
- Piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma alt ölçeğinde de benzer bir durum söz konusu olup, üst sınıf öğrencilerinin alt sınıflara göre daha yüksek puanlar elde ettiği; özellikle 4. sınıf (14.82) öğrencilerinin 1. (10.16) 2. (12.28) ve 3. (13.20) sınıflara göre daha ileri düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- Piyanoda teknik yeterlik alt ölçeğinde, 2. sınıf (8.30) ve 3. sınıf (8.81) öğrencilerinin 1. sınıfa (7.37) göre daha yüksek puanlara sahip olduğu; ayrıca 4. sınıf (9.54) öğrencilerinin de 2. sınıf (8.30) ve 3. sınıfa (8.81) göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.
- Okul müziği yaratma alt ölçeğinde, 2. sınıf (7.53), 3. sınıf (8.11) ve 4. sınıf (9.24) öğrencilerinin 1. sınıfa (6.16) göre daha yüksek puanlara sahip olduğu; 4. sınıf (9.24) öğrencilerinin ise 2. sınıf (7.53) ve 3. sınıflara (8.11) göre daha yüksek yeterlik algısına sahip olduğu belirlenmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Piyano ile Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği toplam puanı açısından değerlendirildiğinde de, 4. sınıf (60.82) öğrencilerinin 3. sınıf (55.42) ve 2. sınıflara (51.82) göre daha yüksek puanlara sahip olduğu; ayrıca 4. sınıf (60.82) öğrencilerinin 1. sınıflardan (43.62) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, sınıf düzeyi arttıkça müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının da arttığı açıkça görülmektedir. Özellikle 1. sınıftan 4. sınıfa doğru düzenli bir artış eğilimi dikkat çekmektedir.

Bu durum, müzik öğretmenliği lisans programlarında verilen eğitimin kademeli olarak öğrencilerin eşlik becerilerini geliştirdiğini ve bu gelişimin öğrencilerin yeterlik algılarına da yansıdığını göstermektedir. Öğrencilerin üst sınıflara geçtikçe daha fazla piyano dersi almaları, eşlik uygulamaları yapmaları, armoni bilgilerini geliştirmeleri ve öğretmenlik uygulamalarına katılmaları bu artışın temel nedenleri arasında değerlendirilebilir.

Ayrıca, özellikle 4. sınıf öğrencilerinin en yüksek yeterlik algısına sahip olması, mesleki olgunlaşma süreci ile açıklanabilir. Bu öğrenciler hem teorik hem de uygulamalı derslerde daha fazla deneyim kazanmış olduklarından, kendilerini eşlik becerileri açısından daha yeterli algılamaktadır.

Öte yandan, 1. sınıf öğrencilerinin en düşük puanlara sahip olması, bu öğrencilerin henüz piyano ile eşlik becerilerine ilişkin yeterli deneyime sahip olmamaları ile ilişkilendirilebilir. Bu durum, eğitim sürecinin başlangıç aşamasında öğrencilerin yeterlik algılarının düşük olmasının doğal bir sonuç olduğunu göstermektedir.

Bu bulgulara göre, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmişti.

3.4. Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano ile Eşlik Alanına Yönelik Yeterlik Algıları Ölçeği Doğrultusunda Bireysel Çalgılarına Göre Ölçeğin Alt Ölçekleri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Çizelge 5. Bireysel Çalgılarına Göre Piyano ile Eşlik Yeterlik Algısı ve Alt Ölçeklerinin Karşılaştırılması

	Ezgiye Eşlik Etme	**Piyano Tekniği ve Armoni Bilgisini Eşlikte Kullanma**	**Piyanoda Teknik Yeterlilik**	**Okul Müziği Yaratma**	**Piyano İle Eşlik Alanında Yeterlik Algısı Ölçeği**

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Bireysel Çalgı	Bağlama	17.64	5.30	9.36	2.69	6.00	1.73	5.27	1.79	38.27	10.42
	Çello	22.00	5.95	10.88	2.45	7.00	1.94	6.59	2.29	46.47	10.11
	Flüt	20.70	4.96	11.55	3.46	7.80	2.59	6.65	2.52	46.70	10.76
	Gitar	20.38	5.91	10.22	4.10	6.81	2.39	6.66	2.24	44.06	13.00
	Keman	23.40	4.55	11.77	2.53	8.80	1.68	7.86	2.68	51.83	9.33
	Klarnet	22.63	4.10	11.13	2.53	8.13	1.64	6.50	2.20	48.38	7.56
	Piyano	28.07	4.81	15.24	3.38	9.86	1.88	9.02	2.27	62.18	10.97
	Şan	19.32	4.47	10.11	2.94	7.21	1.90	6.00	1.97	42.63	10.05
	Viyola	26.13	4.00	13.06	3.04	9.19	1.68	9.81	1.68	58.19	8.92
	F	17.311		14.988		14.335		11.039		19.649	
	p	**0.000***		**0.000***		**0.000***		**0.000***		**0.000***	
	Bonferroni	**5>1, 7>1, 9>1, 7>2, 7>3, 9>3, 7>4, 9>4, 7>5, 7>8, 9>8**		**7>1, 7>2, 7>3, 7>4, 7>5, 7>6, 7>8**		**5>1, 7>1, 9>1, 7>2, 7>3, 5>4, 7>4, 9>4, 7>8**		**5>1, 7>1, 9>1, 7>2, 9>2, 7>3, 9>3, 7>4, 9>4, 9>6, 7>8, 9>8**		**5>1, 7>1, 9>1, 7>2, 7>3, 7>4, 9>4, 7>5, 7>6, 7>8, 9>8**	

Çizelge 5 incelendiğinde, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının bireysel çalgılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, katılımcıların ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanları üzerinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların bireysel çalgılarına göre; ezgiye eşlik etme ($F=17.311$), piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma ($F=14.988$), piyanoda teknik yeterlik ($F=14.335$), okul müziği yaratma ($F=11.039$) ve ölçek toplam puanı ($F=19.649$) açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

Bu bulgu, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının, sahip oldukları bireysel çalgılarına bağlı olarak anlamlı biçimde değiştiğini göstermektedir.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçları incelendiğinde dikkat çekici bulgular elde edilmiştir:

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Ezgiye eşlik etme alt ölçeğinde, bireysel çalgısı piyano (28.07), keman (23.40) ve viyola (26.13) olan öğrencilerin, özellikle bağlama (17.64), gitar (20.38) ve şan (19.32) gibi çalgılara sahip öğrencilere göre daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir.
- Piyano tekniği ve armoni bilgisini eşlikte kullanma alt ölçeğinde, bireysel çalgısı piyano (15.24) olan öğrencilerin tüm çalgı gruplarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahip olduğu belirlenmiştir.
- Piyanoda teknik yeterlik alt ölçeğinde de benzer şekilde, piyano (9.86), viyola (9.19) ve keman (8.80) öğrencilerinin diğer çalgı gruplarına göre daha yüksek puanlar elde ettiği görülmektedir.
- Okul müziği yaratma alt ölçeğinde ise özellikle piyano (9.02) ve viyola (9.81) öğrencilerinin diğer çalgı gruplarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek yeterlik algısına sahip olduğu dikkat çekmektedir.
- Ölçek toplam puanı açısından değerlendirildiğinde, bireysel çalgısı piyano (62.18) olan öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu ve birçok çalgı grubuna göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar elde ettiği görülmektedir.

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, piyano ile eşlik becerisine yönelik yeterlik algısının, bireyin bireysel çalgısı ile doğrudan ilişkili olduğu açıkça görülmektedir.

Özellikle bireysel çalgısı piyano olan öğrencilerin en yüksek yeterlik algısına sahip olması beklenen bir durumdur. Çünkü bu öğrenciler, eğitim süreçleri boyunca piyano tekniği, armoni bilgisi ve eşlik uygulamaları açısından daha yoğun ve sistematik bir eğitim almaktadır. Bu durum, onların hem teknik hem de uygulamaya dayalı becerilerinin gelişmesini sağlamakta ve dolayısıyla yeterlik algılarını artırmaktadır.

Bununla birlikte, keman ve viyola gibi yaylı çalgılarla eğitim alan öğrencilerin de bazı alt ölçeklerde yüksek puanlara sahip olması dikkat çekmektedir. Bu durum, bu çalgıların çok sesli müzik ve oda müziği çalışmalarında daha fazla ilişkilendirilmesi, öğrencilerin eşlik ve armoni algısının gelişmesine katkı sağlaması ile açıklanabilir.

Öte yandan, bağlama, gitar ve şan gibi çalgılara sahip öğrencilerin bazı alt ölçeklerde daha düşük puanlara sahip olması, bu çalgıların eğitim süreçlerinde piyano ile eşlik uygulamalarına daha az yer verilmesiyle ilişkili olabilir. Bu durum, farklı çalgı alanlarında eğitim alan öğrencilerin piyano ile eşlik becerilerini geliştirmeye yönelik destekleyici uygulamalara ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Elde edilen bulgular, müzik öğretmenliği programlarında piyano ile eşlik becerisinin yalnızca piyano öğrencileriyle sınırlı kalmaması gerektiğini; tüm çalgı gruplarına yönelik olarak bu becerinin sistematik biçimde kazandırılmasının önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Bulgular doğrultusunda, müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının bireysel çalgılarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarına ilişkin ölçeğin alt ölçekleri incelendiğinde en yüksek yeterlik algısının "ezgiye eşlik etme", en düşük yeterlik algısının ise "okul müziği yaratma" boyutunda olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının piyano ile eşlik alanına yönelik yeterlik algılarının öğrenim gördükleri üniversite, sınıf düzeyi ve bireysel çalgılarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Öğrenim görülen üniversiteye ilişkin elde edilen bulgular, Tepe (2010) ve Ertok Konuk'un (2011) çalışmalarında ortaya konulan sonuçlarla paralellik göstermektedir. Sınıf düzeyi arttıkça yeterlik algısının yükselmesi ise Uğurluol ve Eğilmez (2023), Jelen (2017), Coşkun Şentürk ve Bölek (2019), Pirlibeylioğlu ve Bilgin (2022), Ak vd. (2022) ile Şener'in (2023) araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Bu durum aynı zamanda Bandura'nın (1997) öz yeterlik kuramında vurguladığı deneyim ve başarılı yaşantıların yeterlik algısının gelişimindeki rolü ile açıklanabilir. Bununla birlikte bireysel çalgısı piyano olan öğrencilerin diğer çalgı gruplarına göre daha yüksek yeterlik algısına sahip oldukları belirlenmiş olup, bu bulgu Kurtuldu (2017) ile Coşkun Şentürk ve Bölek'in (2019) araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, piyano ile eşlik becerisinin geliştirilmesinde eğitim süreci, uygulama deneyimi ve bireysel çalgı özelliklerinin önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları doğrultusunda, müzik öğretmenliği lisans programlarında piyano ile eşlik çalışmalarına daha fazla yer verilmesi ve uygulama ağırlıklı ders içeriklerinin artırılması önerilmektedir. Özellikle öğretmen adaylarının yeterlik algılarının daha düşük olduğu okul müziği yaratma boyutuna yönelik düzenleme, doğaçlama ve özgün eşlik oluşturma çalışmalarının desteklenmesi yararlı olabilir. Ayrıca farklı üniversitelerde ve daha geniş örneklem gruplarıyla gerçekleştirilecek araştırmaların konuya ilişkin daha kapsamlı sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ak, Ö., Can, A. A., & Özdemir, M. (2022). Müzik öğretmenliği öğrencilerinin çalgı performansı öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (klasik gitar örneği). *Trakya Eğitim Dergisi, 12*(1), 72–91.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control***.** W. H. Freeman and Company.

Büyüköztürk, Ş. (Ed.). (2024). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (31. bs.). Pegem Akademi.

Coşkun Şentürk, G., & Bölek, A. (2019). Müzik öğretmeni adaylarının çalgı öz yeterlik durumlarının incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(1), 1110–1135.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ertok Konuk, N. (2011). *Müzik öğretmeni adaylarının öğretmenliğe ilişkin tutum ve mesleki yeterlik algı düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Jelen, B. (2017). Müzik öğretmeni adaylarının müzik performans kaygısı ve piyano performans öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 6(39), 3389–3414. https://doi.org/10.7816/idil-06-39-22

Karakaya, İ. (2021). Bilimsel araştırma yöntemleri. İçinde A. Tanrıöğen (Ed.), Bilimsel araştırma yöntemleri (ss. 55–84). Anı Yayıncılık.

Kurtuldu, M. K. (2017). Piyano öğrencilerinin öz yeterlik düzeyleri ile piyano dersi başarılarının karşılaştırılması. Kastamonu Eğitim Dergisi, 25(1), 67–78.

McPherson, G. E., & McCormick, J. (2006). Self-efficacy and music performance. Psychology of Music, 34(3), 325–339. https://doi.org/10.1177/0305735606064841

Özalp, U., & Özdemir, G. (2025). Müzik eğitiminde piyano eşlik becerilerinin gelişimi: 2017-2024 öğrenci performanslarının karşılaştırmalı analizi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 45*(2), 689–701.

Öztürk, S. (2011). Müzik öğretmenliği programında alınan piyano eğitiminin müzik öğretmeninin mesleki yaşamına katkısı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.

Piji, D. (2007). Müzik öğretmeni adaylarına yönelik piyano ile eşlik alanında yeterlik algısı ölçeğinin geliştirilmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 25, 111–132.

Pirlibeylioğlu, B., & Bilgin, S. (2022). Müzik öğretmeni adaylarının çalgı performansı özyeterlik algılarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi. *International Journal of Education and New Approaches (JENA), 5***(1),** 49–60. **https://doi.org/10.52974/jena.1112510**

Shao, A. T. (2002). Marketing research: An aid to decision making. South-Western/Thomson Learning.

Sönmezöz, F. (2014). Müzik öğretmeni adaylarının piyano dersine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. Turkish Studies, 9(2), 1377–1388.

Şahin, S., & Güven, E. (2022). Müzik öğretmeni adaylarının 2006 ve 2018 lisans programlarında bulunan piyano derslerine yönelik tutum ve görüşlerinin incelenmesi. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 53, 518–539.

Şener, U. (2023). *Bağlama eğitimi alan öğrencilerin bireysel çalgı dersi motivasyon düzeyleri ile çalgı performansı öz yeterlik inançları üzerine bir inceleme* (Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Tepe, S. (2010). *Müzik öğretmenliği programında bireysel çalgı eğitimi-gitar öğrencilerinin mesleki yeterlik algılarının değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Uçan, A. (1994). Müzik eğitimi: Temel kavramlar-ilkeler-yaklaşımlar. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Uçan, A. (2018). Müzik eğitimi: Temel kavramlar, ilkeler, yaklaşımlar ve Türkiye'deki durum (4. bs.). Arkadaş Yayınevi.

Uğurluol, G. D., & Onuray Eğilmez, H. (2023). Müzik öğretmeni adaylarının piyano ile eşlik alanında yeterlik algıları. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(44), 311–324.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖĞRETMEN DÜŞÜNME STİLLERİ İLE MATEMATİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ YETERLİK İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Gökce ARSLANER

Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

arslanergokce1@gmail.com - 0009-0005-4025-304X

Nilay CANÇELİK

Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

nilaycancelik010@gmail.com - 0009-0009-4851-5293

Prof. Dr. Filiz Tuba DİKKARTIN ÖVEZ

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi

tdikkartin@balikesir.edu.tr - 0000-0003-2646-5327

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin AŞICI

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi

fahrettin.asici@balikesir.edu.tr - 0000-0002-7329-6418

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Ayrıca, bağımlı değişkenlerin cinsiyet, öğrenim görülen bölüm değişkenleri açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli temel alınmıştır. Çalışma grubunu bir devlet üniversitesinin sınıf öğretmenliği, ilköğretim matematik öğretmenliği ve ortaöğretim matematik öğretmenliği lisans programlarında öğrenim gören, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilen ve gönüllü katılım sağlayan 96 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, öğretmen düşünme stilleri ölçeği ve "matematik öğretimi öz yeterlik inancı ölçeği kullanılmıştır. Veri analizinde betimsel istatistik, ilişkisiz örneklemler için t testi, tek yönlü varyans analizi, korelasyon analizi, çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının düşünme stilleri düzeylerinin ve matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının cinsiyet, öğrenim görülen bölüm değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği, korelasyon analizi sonucunda, öğretmen adaylarının

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları arasında pozitif yönlü, orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda ise öğretmen düşünme stilleri alt boyutlarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarındaki varyansın yaklaşık %36'sını anlamlı düzeyde açıkladığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, öğretmen düşünme stilleri ölçeğinin boyutları, öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarını açıklamada farklı düzeylerde katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen düşünme stilleri, matematik öğretimi öz yeterlik inancı, öğretmen adayları, yordama

1. GİRİŞ

Bireylerin yaşamları boyunca karşılarına çıkan çeşitli problemlere karşı geliştirdikleri çözüm yolları, yaklaşımları ve eğilimleri düşünme stili olarak tanımlanmaktadır (Sünbül, 2004). Sternberg (1988) düşünme stilini "zihinsel özyönetim kuramı" çerçevesinde açıklamakta ve bireylerin zihinlerini kullanma biçimlerini, düşünmeyi tercih ettikleri yolları ifade etmektedir. Bu bağlamda düşünme stili zekâ veya yetenek görülmemekte ancak zekâ ve yeteneğin kullanılma biçimi olarak açıklanmaktadır (Fer, 2005).

Öğretmen düşünme stili ise öğretmenin sahip olduğu bilişsel kapasiteden çok bu kapasiteyi kullanmayı tercih etme biçimi olarak tanımlanmaktadır (Emir, 2013). Sternberg (1990) zihinsel öz-yönetim kuramı bağlamında düşünme stillerini bireyin günlük etkinliklerini yönetme biçimi olarak açıklamakta ve bu stilleri işlevler, biçimler, düzeyler, kapsamlar ve eğilimler olmak üzere beş boyutta sınıflandırmaktadır. Düşünme stilleri yetenek değil olarak tanımlanmamakta , yeteneklerin kullanım tercihleri olarak açıklanmaktadır. Buna göre stiller öğretilebilir, değişebilir ve bağlama duyarlıdır. Öğretim sürecinde stil uyumu, öğrenme ve değerlendirmeyi daha etkili hale getirebilir (Apaydin & Cebeci, 2018; Emir, 2013).

Öğretmenlerin düşünme stillerinin eğitim ortamlarını düzenleme biçimleri, öğrencilerle kurdukları etkileşimler ve öğretim yöntemleri üzerinde doğrudan etkili olduğu bilimsel çalışmalarla desteklenmektedir. Özellikle ilköğretim öğretmenleri üzerine yapılan araştırmalar, düşünme stilleri ile kullanılan öğretim yöntemleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Duman & Çelik (2011) öğretmenlerle yaptıkları çalışmada öğretmenlerin en yüksek puanları yasamacı, aşamacı ve yürütmeci düşünme stillerinden aldığı; en düşük puanları ise tutucu ve ayrıntısal stillerden aldığı bulunmuştur. Öğretmenlerin düşünme stilleri ile kullandıkları öğretim yöntemleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Sevinç ve Palut (2006) öğretmen adaylarının düşünme stillerinin sınıf içi etkileşim biçimlerini ve öğretim yöntemlerini doğrudan etkilediğini; özellikle yasamacı stilin daha yenilikçi yöntemlere yönelttiğini belirtmişlerdir. Yıldırım (2016) matematik öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerinin düşünme stilleri ile matematik okuryazarlığı öz yeterlikleri arasında anlamlı ilişkiler bulmuş; yasama ve liberal stillerin öğretim yöntemlerinde çeşitliliği artırdığı görülmüştür. Bu bulgular, öğretmenlerin düşünme stillerinin eğitim süreçlerinde çok boyutlu bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenler sınıf içi etkinlikleri planlarken kendi bilişsel tercihlerini

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yansıtarak eğitim ortamlarını düzenlemekte; yenilikçi düşünme stiline sahip olanlar daha fazla işbirlikli ve öğrenci merkezli yöntemler kullanarak öğrenci etkileşimini güçlendirmektedir. Bunun yanında, tutucu düşünme stiline sahip öğretmenler daha çok geleneksel yöntemleri tercih ederken, yasamacı stil proje tabanlı ve deneyimsel yöntemleri öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla, öğretmen adaylarının düşünme stillerinin incelenmesi ve bu özelliklerin matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları ile birlikte ele alınması, öğretim süreçlerinin niteliğini artırmaya yönelik önemli ipuçları sunabilir.

Öz yeterlik inancı, sosyal öğrenme kuramında ortaya çıkmış; bireyin olası durumlarla başa çıkabilmek için gerekli eylemleri yapabilme düzeyi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan inanç olarak açıklanmıştır (Bandura, 1977).

Öğretmenlerin öğretimle ilgili öz yeterlik inançları ile başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğu; öz yeterliği güçlü olan öğretmenlerin öğrencilerini daha başarılı kılacak yöntemleri deneme isteklerinin arttığı, daha azimli oldukları ve üst düzey performans sergiledikleri görülmektedir (Korkmaz, 2004; akt. Aksu, 2008).

Literatürde yapılan araştırmalar da bu ilişkiyi desteklemektedir. Örneğin, İskenderoğlu ve Kılıçaslan (2022) ilköğretim matematik öğretmen adayları üzerinde yaptıkları çalışmada, adayların en çok yasamacı düşünme stilini tercih ettiklerini ve bu stilin öz yeterlik algılarıyla pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Yıldırım (2016) ise sınıf öğretmenleri ve matematik öğretmenlerinin matematik okuryazarlığı öz yeterlikleri ile düşünme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve yasama ile liberal düşünme stillerinin öz yeterlik inançlarını güçlendirdiğini göstermiştir. Uluslararası düzeyde, Zakariya ve Adegoke (2024) matematik öğretmenleriyle yaptıkları araştırmada öğretmen öz yeterliğinin sınıf içi öğretim uygulamalarını en güçlü şekilde belirleyen faktör olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Grigaliuniene ve Lehtinen (2025) öğretmen adaylarıyla yürüttükleri çalışmada öz yeterlik düzeylerinin öğretim kalitesini doğrudan etkilediğini ve mesleki deneyime göre farklılaştığını saptamışlardır.

Bu bulgular, öğretmenlerin düşünme stilleri ile öz yeterlik inançlarının öğretim süreçlerinin niteliğini belirleyen kritik faktörler olduğunu göstermektedir. Özellikle yasamacı düşünme stilinin deneyim ve uygulamaya dayalı öğrenme yaklaşımıyla öz yeterlik algısını güçlendirmesi, öğretmen adaylarının aktif öğrenme süreçlerine katıldıklarında kendilerini daha yeterli hissettiklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanında, tutucu düşünme stilinin sınırlı düzeyde anlamlılık göstermesi, geleneksel yaklaşımların öğretmen adaylarına güven hissi kazandırabileceğini düşündürmektedir. Bu doğrultuda, öğretmen adaylarının sahip oldukları düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları nitelikli bir öğretim için önemli görülmektedir. Literatürdeki bulgular, öğretmenlerin bilişsel tercihleri ile öz yeterlik algılarının öğretim süreçlerinin niteliğini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inancı, öğretmen adaylarının öğretim uygulamalarını, mesleki tutumlarını ve öğrenci öğrenmesini etkileyen temel değişkenlerden biri olarak görülmektedir (Perera & John, 2020). Buna paralel olarak, düşünme stilleri bireylerin bilgiyi düzenleme, problem çözme ve öğretim süreçlerini yapılandırma biçimlerini açıklayan bir çerçeve sunmaktadır. Sternberg'in zihinsel öz-yönetim kuramına dayalı çalışmalar bu stillerin güvenilir biçimde ölçülebildiğini ve cinsiyet, alan ve gelişimsel değişkenlerle ilişkili olduğunu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

göstermektedir (Zhang, 1997). Bu doğrultuda, öğretmen adaylarının yalnızca matematik alan bilgileri ya da pedagojik yeterlikleriyle değil, aynı zamanda öğretim sürecini nasıl düşündükleri ve yapılandırdıklarıyla da ele alınmaları gerekmektedir. Çünkü araştırmalar, öz yeterlik inancının öğretim uygulamaları, mesleki doyum, öğrenci başarısı, problem çözme performansı ve öğretime yönelik tutumlarla ilişkili olduğunu; bilişsel ve yansıtıcı özelliklerin ise bu inançların gelişiminde anlamlı rol oynadığını göstermektedir (Olawale & Hendricks, 2024; Karakose v.diğ., 2023). Bu bağlamda çalışma, farklı eğitim kademelerinde görev alacak matematik öğretmen adaylarının düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamaktadır. Böylece öğretmen yetiştirme programlarında, öğretmen adaylarının bilişsel tercihleri ile öğretim yeterlik algıları arasındaki örüntülerin ortaya konulmasına ve daha etkili eğitim düzenlemeleri geliştirilmesine katkı sağlanması beklenmektedir (Lau, 2021; Pikk ve diğ. 2025). Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ve matematik öğretimi öz yeterlik inanç düzeyleri nasıldır?
2. Farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ve matematik öğretimi öz yeterlik inançları çeşitli değişkenler (cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm) açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimi öz yeterlik inançları arasında anlamlı ilişki var mıdır?
4. Farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri, matematik öğretimi öz yeterlik inançlarını yordamakta mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve bu değişkenlerin cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaç edinmektir (Karasar, 2019, s. 114). Bu çalışmada öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik özyeterlik inançları arasındaki ilişki incelenmek istendiğinden, ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu bir devlet üniversitesinin sınıf, ilköğretim matematik ve ortaöğretim matematik öğretmenliği lisans programlarında öğrenim gören toplam 96 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yönelik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkiyi belirlemek olduğundan, örneklem bu üç bölümden seçilmiştir. Bu bağlamda amaçlı örneklem yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi temel alınmıştır. Ölçüt olarak, farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının bu bölümlerde öğrenim görüyor olmaları dikkate alınmıştır. Böylece örneklem, araştırmanın amacına doğrudan hizmet edecek şekilde belirlenmiş ve ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde matematik öğretimini üstlenen öğretmen adayları çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, öğrenim görülen bölüm ve sınıf düzeyi) ilişkin veriler Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	57	59.4
	Erkek	39	40.6
Öğrenim görülen bölüm	SÖ	12	12.5
	MÖ	29	30.2
	İMÖ	55	57.3
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	4	4.2
	2. Sınıf	42	43.8
	3. Sınıf	46	47.9
	4. Sınıf	4	4.2

İMÖ: İlköğretim Matematik Öğretmenliği, MÖ: Matematik Öğretmenliği, SÖ: Sınıf Öğretmenliği

Çizelge 1'de görüldüğü üzere çalışmaya katılan öğretmen adaylarının %59.4'ünün (f=57) kadın, %40.6'sının (f=39) erkek olduğu görülmektedir. Veriler öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından incelendiğinde katılımcıların %12.5'inin (f=12) sınıf öğretmenliği, %30.2'sinin (f=29) matematik öğretmenliği, %57.3'ünün (f=55) ilköğretim matematik öğretmenliği bölümlerinde öğrenim görmektedir. Katılımcıların %4.2'sini (f=4) birinci sınıf, %43.8'ini (f=42) ikinci sınıf, %47.9'unu (f=46) üçüncü sınıf, %4.2'ini (f=4) dördüncü sınıf öğretmen adayları oluşturmaktadır. Sınıf düzeyleri açısından ise 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin yoğunlukta olduğu, 1. ve 4. sınıf düzeylerinde sınırlı sayıda katılımcının yer aldığı görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu tarafından bazı bölümlerde uygulanan kontenjan azaltma politikaları nedeniyle belirli şubelerde öğrenci sayısının düşük olması, sınıf düzeylerindeki farklılığın bir nedeni olarak değerlendirilebilir.

2.3. Veri Toplama Araçları

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Katılımcıların öğretmen düşünme stillerini belirlemek amacıyla "Öğretmen Düşünme Stilleri Ölçeği (ÖDSÖ)" (Sevinç ve Palut, 2010), matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarını belirlemek amacıyla ise "Matematik Öğretimi Öz Yeterlik İnancı Ölçeği (MÖÖYİÖ)" (Aksu, 2008) kullanılmıştır. Araştırmada katılımcılara ait kişisel bilgileri (cinsiyet, öğrenim görülen bölüm ve sınıf düzeyi) ve ölçeklere ilişkin maddeleri içerecek şekilde oluşturulan kişisel bilgi formu çalışmaya katılan öğretmen adaylarıyla çevrimiçi paylaşılarak veriler toplanmıştır.

Sternberg (1998) tarafından geliştirilen Sevinç ve Palut (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Öğretmen Düşünme Stilleri Ölçeği toplam 49 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar, ölçekte yer alan ifadelere katılma düzeylerini 7'li Likert tipi derecelendirme ile, "Bu cümle beni hiçbir şekilde anlatmıyor" ile "Bu cümle beni tamamen anlatıyor" arasında ifade etmektedir. Ölçek, her biri yedi maddeden oluşan yedi alt boyuttan (yasamacı, yürütücü, eleştirel, bütünsel, kısmi, yenilikçi ve tutucu) oluşmaktadır. Ölçeğin tümü için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin Cronbach alfa değerleri ise yasamacı için 0.85, yürütücü için 0.74, eleştirel için 0.69, bütünsel için 0.67, kısmi için 0.68, yenilikçi için 0.64 ve tutucu için 0.72'dir.

Aksu (2008) tarafından geliştirilen Matematik Öğretimi Öz Yeterlik İnancı Ölçeği toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar, ölçekte yer alan ifadelere katılma düzeylerini 5'li Likert tipi olup ölçek, 14 maddeden oluşan öz yeterlik inancı ve 10 maddeden oluşan başa çıkma davranışı olmak üzere toplam iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı α = 0.89 olarak bulunmuştur.

2.4. Veri Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesi amacıyla SPSS istatistik paket programından yararlanılmıştır. ÖDSÖ ve MÖÖYİÖ puanlarının dağılımını belirlemek için betimsel analiz kullanılmıştır. Kullanılacak parametrik veya parametrik olmayan testlerin belirlenmesi amacıyla cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm bağımsız değişkenlerinin alt gruplarında, ÖDSÖ genel puan ortalamaları ile MÖÖYİÖ genel puan ortalamalarının normallik durumları betimsel istatistikler, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları aracılığıyla test edilmiştir. Elde edilen normallik analizine ilişkin veriler Çizelge 2'de sunulmuştur.

Çizelge 2. Normallik Analizi

Değişkenler		Ölçekler	N	X	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Cinsiyet	Kadın	ÖDSÖ	57	5.42	.8	.069	.63
		MÖÖYİÖ	57	3.89	.38	.28	.28
	Erkek	ÖDSÖ	39	5.44	.93	-.28	.1
		MÖÖYİÖ	39	3.83	.5	.26	-0.63

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Öğrenim görülen bölüm	SÖ	ÖDSÖ	12	5.58	.93	.06	-.54
		MÖÖYİÖ	12	3.63	.35	-.54	-.16
	İMÖ	ÖDSÖ	55	5.46	.9	-.38	.65
		MÖÖYİÖ	55	3.92	.44	.2	-.47
	MÖ.	ÖDSÖ	29	5.32	.72	.57	.07
		MÖÖYİÖ	29	3.86	.41	.17	.2

İMÖ: İlköğretim Matematik Öğretmenliği, MÖ: Matematik Öğretmenliği, SÖ: Sınıf Öğretmenliği

Çizelge 2 incelendiğinde cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm bağımsız değişkenlerinin tüm alt gruplarında, her iki ölçek bazındaki çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 sınırları içerisinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca incelenen kutu grafiklerinde aykırı ve hatalı veri bulunmamıştır. Basıklık ve çarpıklık değerleri Büyüköztürk'e (2014) göre -1 ve +1 aralığında bulunuyorsa verilerin normal dağılım gösterdiği varsayılmaktadır. Buna göre ölçeklerden elde edilen verilerin cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm değişkenleri açısından normal dağılım gösterdiği görülmüştür ve parametrik analizlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Sınıf düzeyi değişkenine ilişkin analiz yapılmamıştır. Bunun temel nedeni sınıf düzeyine göre katılımcı dağılımının homojen olmamasıdır. 1. ve 4. sınıflardan yalnızca dörder öğrenciye ulaşılabilmiştir. Bu sayının düşük olması nedeniyle meydana gelebilecek metodolojik sınırlılıklardan dolayı sınıf düzeyi değişkeni araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemi için öğretmen adaylarının ÖDSÖ ve MÖÖYİÖ ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları ve düzeyleri betimsel istatistik kullanılarak incelenmiştir. İkinci alt problemin analizi için öğretmen adaylarının ölçek genel puanlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız örneklemler t-testi uygulanmıştır. Grupların varyans homojenliği varsayımı Levene testi ile denetlenmiştir. Ölçek puanlarının öğrenim görülen bölüm değişkenine göre anlamlı farklılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inancı arasındaki ilişkinin yönünü, gücünü ve anlamlılığını ortaya koymak amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Öğretmen düşünme stillerinin alt boyutlarının (yasamacı, yürütücü, eleştirel, bütünsel, kısmi, yenilikçi ve tutucu) öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarını yordama durumunu belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Tüm parametrik hipotez testlerinde istatistiksel anlamlılık düzeyi minimum .05 olarak esas alınmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler aritmetik ortalamalarına göre aralık genişliği bağlamında değerlendirilmiştir. "Aralık genişliği = dizi genişliği / grup sayısı" formülünden yararlanılarak beşli Likert ölçek için yaklaşık 1,33 puan aralıkları, yedili Likert ölçek için ise 2,00 puan aralıkları kullanılmıştır (Tezbaşaran, 2008). Bu doğrultuda beşli Likert ölçek için düşük (1.00–2.33), orta (2.34–3.67) ve yüksek (3.68–5.00) düzeyler; yedili Likert ölçek için ise düşük (1.00–3.00), orta (3.01–5.00) ve yüksek (5.01–7.00) düzeyler belirlenmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3. BULGULAR

Araştırmanın birinci alt problemi olan "Öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ve matematik öğretimi öz yeterlik inanç düzeyleri nasıldır?" sorusuna yanıt aramak amacıyla ÖDSÖ ve MÖÖYİÖ'den elde edilen verilere ilişkin betimsel istatistikler Çizelge 3' te sunulmuştur:

Çizelge 3. ÖDSÖ ve MÖÖYİÖ puanları ve alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler

Ölçek	N	X	Ss	Düzey
ÖDSÖ		5.43	.85	Yüksek
	Yasamacı	5.66	.87	Yüksek
	Yürütücü	5.32	.95	Yüksek
	Eleştirel	5.57	.89	Yüksek
	Bütünsel	5.43	.90	Yüksek
ÖDSÖ	Kısmi	5.42	.93	Yüksek
Boyutları	Yenilikçi	5.59	.86	Yüksek
	Tutucu	5.01	1.06	Yüksek
MÖÖYİÖ		3.87	.43	Yüksek
	Öz Yeterlik İnancı	4.04	.44	Yüksek
	Başa Çıkma Davranışı	3.62	.6	Orta

Çizelge 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının ÖDSÖ ölçeği genel puan ortalamasının 5.43, MÖÖYİÖ ölçeği genel puan ortalaması ise 3.87 olduğu görülmektedir. Ölçeklerden elde edilen ortalama puanlara göre öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stillerinin ve matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.
ÖDSÖ ölçeğinin alt boyutlarındaki (yasamacı, yürütücü, eleştirel, bütünsel, kısmi, yenilikçi, tutucu) puan ortalamaları 5.01-7 aralığında bulunduğundan, öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stillerinin alt boyutlarda da yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının MÖÖYİÖ ölçeğinin öz yeterlik inancı alt boyutu yüksek düzeyde (X = 4.04), başa çıkma davranışı alt boyutu orta düzeydedir (X = 3.62).

Araştırmanın ikinci alt problemine yanıt aramak için bağımsız örneklemler t testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. T-testi Sonuçları

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
ÖDSÖ	Kadın	57	5.42	.8	94	-.09	.92
	Erkek	39	5.44	.93			
MÖÖYİÖ	Kadın	57	3.89	.38	94	.69	.49
	Erkek	39	3.83	.5			

Çizelge 4'teki incelendiğinde öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri genel puanlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır [t(94) = -.09, p > .05]. Kadın öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri puan ortalaması ($\bar{X}$=5.42) ile erkek öğretmen adaylarının puan ortalaması ($\bar{X}$ =5.44) birbirine benzer düzeyde olup bu bulgu cinsiyetin öğretmen düşünme stilleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inanç puanlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir [t(94) = .69, p > .05]. Kadın öğretmen adaylarının matematik öğretimi öz yeterlik inancı puanları ile ($\bar{X}$ =3.89) erkek öğretmen adaylarının puanları ($\bar{X}$ =3.83) birbirine benzer düzeyde olup bu bulgu cinsiyetin matematik öğretimi öz yeterlik inancı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından anlamlı farklılığı incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Sonuçlar Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5. Ölçek Puanlarının Öğrenim Görülen Bölüm Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Bölüm	N	$\bar{X}$	Ss		Sd	F	p
ÖDSÖ	SÖ	12	5.58	.93	Gruplar Arası	2	.46	.63
	İMÖ	55	5.46	.90	Grup İçi	93		
	MÖ.	29	5.32	.72	Toplam	95		
MÖÖYİÖ	SÖ	12	3.63	.35	Gruplar Arası	2	2.31	.1
	İMÖ	55	3.92	.44	Grup İçi	93		
	MÖ	29	3.86	.41	Toplam	95		

(İMÖ: İlköğretim Matematik Öğretmenliği, MÖ: Matematik Öğretmenliği, SÖ: Sınıf Öğretmenliği)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 5'te yer alan ANOVA sonuçları incelendiğinde öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri genel puanlarının öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır [F(2-93) = .46, p > .05]. Öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inanç puanlarının öğrenim görülen bölüm değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir [F(2-93)=2.31, p > .05]. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlerin öğretmen düşünme stilleri ve matematik öğretmeye yönelik öz yeterlik inançları üzerinde farklılık yaratan bir etken olmadığı ortaya konmuştur. Araştırmanın üçüncü alt problemine yanıt aramak, ölçekler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (r = .44, p < .05). Buna göre öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stillerini tercih etme düzeyleri arttıkça matematik öğretmeye yönelik öz yeterlik inanç düzeylerinin de artış gösterme eğiliminde olmaktadır.

Farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri alt boyutlarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarını yordama düzeyinin belirlenmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Analizden elde edilen bulgular Çizelge 6'de sunulmuştur.

Çizelge 6. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standard hata	β	t	p
Sabit	2.41	.24		9.70	<.001
Yasamacı	.50	.11	1	4.40	<.001
Yürütücü	-.13	.09	-.30	-1.39	.16
Eleştirel	-.05	.11	-.11	-.45	.65
Bütünsel	-.05	.13	-.11	-.41	.68
Kısmi	-.03	.1	-.06	-.29	.76
Yenilikçi	-.1	.14	-.21	-.72	.46
Tutucu	.14	.07	.34	1.81	.07

$R=.598$ $R^2=.358$ $p<.001$ $F=7.009$

Çizelge 6'da yer alan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, öğretmen düşünme stilleri alt boyutlarının (yasamacı, yürütücü, eleştirel, bütünsel, kısmi, yenilikçi,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

tutucu) öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarını birlikte anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir ($F=7.009$, $p < .001$). Modele dahil edilen alt boyutlar, matematik öğretimi öz yeterlik inancına ait toplam varyansın %35.8'ini açıklamaktadır ($R^2 = .358$) Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları ve standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde, alt boyutlardan yalnızca yasamacı düşünme stili matematik öğretimi öz yeterlik inancı üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir yordayıcı olarak bulunmuştur ($\beta=1$, $t=4.40$, $p< .001$). Diğer alt boyutlar (yürütücü, eleştirel, bütünsel, kısmi, yenilikçi, tutucu) ise matematik öğretimi öz yeterlik inancı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı etkiye sahip değildir ($p > .05$). Bu sonuçlar, öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının özellikle yasamacı düşünme stili ile ilişkili olduğunu, diğer düşünme stillerinin ise anlamlı katkı sağlamadığını ortaya koymaktadır.

3. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonucunda, farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stillerinin ve matematik öğretimine yönelik öz-yeterlik inançlarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz-yeterlik inançlarının cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Literatür incelendiğinde, bu araştırma sonucuyla paralellik gösteren çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin, Taşkın ve Hacıömeroğlu (2010) yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının öz-yeterlik inançlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık sergilemediğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Aksu (2008) da sınıf öğretmenliği ve matematik öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz-yeterlik inanç düzeylerinin cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerine göre anlamlı bir değişim göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda da, öğretmen düşünme stillerinin alt boyutlarının matematik öğretimi öz-yeterlik inancındaki toplam varyansın %35.8'ini anlamlı şekilde açıkladığı görülmektedir.

Bu durum, farklı eğitim kademelerinde matematik öğretimini gerçekleştirecek öğretmen adaylarının sahip oldukları bilişsel ve düşünsel eğilimlerin, matematik öğretiminde kendilerini yeterli görme düzeylerini doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır. Özellikle yasamacı düşünme stili, deneyim ve yaşantıya dayalı öğrenme yaklaşımının öz yeterlik algısını güçlendirdiğini göstermektedir. Bu bulgu, öğretmen adaylarının öğrenme süreçlerinde aktif deneyimlere ve uygulamalara önem verdiklerinde, öğretim yeterliklerine dair inançlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Diğer alt boyutların (yürütücü, eleştirel, bütünsel, kısmi, yenilikçi, tutucu) anlamlı bir etki göstermemesi ise, öz yeterlik inançlarının yalnızca belirli düşünme stilleriyle ilişkili olduğunu ve bu bağlamda farklı bilişsel eğilimlerin öz yeterlik üzerinde sınırlı etkisi bulunduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak, modelin %35.8'lik açıklama gücü,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

düşünme stillerinin öz yeterlik inançlarını anlamada önemli fakat tek başına yeterli olmadığını, başka değişkenlerin de sürece dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen düşünme stilleri ölçeğinin boyutları, öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarını açıklamada farklı düzeylerde katkı sağlamaktadır. Özellikle yasamacı stil öne çıkarken, diğer boyutların sınırlı etkisi, öz yeterlik inançlarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Gelecek çalışmalarda, farklı üniversitelerden ve farklı sınıf düzeylerinden daha geniş öğretmen adayı grupları üzerinde incelemeler yapılabilir. Öğretmen adaylarının öğretmen düşünme stilleri ile matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkileri daha derinlemesine incelemek amacıyla, nicel verilerin nitel verilerle desteklendiği karma yöntem araştırmaları gerçekleştirilebilir. Ayrıca, öğretmen adaylarının düşünme stillerini ve öz yeterlik inançlarını etkileyebilecek farklı değişkenler de ilerleyen çalışmalarda ele alınabilir.

KAYNAKÇA

Aksu, H. H. (2008). Öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz-yeterlilik inançları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 161-170.

Apaydin, B. B., & Cenberci, S. (2018). Correlation between Thinking Styles and Teaching Styles of Prospective Mathematics Teachers. *World Journal of Education,* 8(4), 36-46.

Tezbaşaran, A. (2008). Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review,* 84, 191-215.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri (17. baskı). Ankara: Pegem Yayınları

Duman, B., & Çelik, Ö. (2011). İlköğretim öğretmenlerinin düşünme stilleri ile kullandıkları öğretim yöntemleri arasındaki ilişki. *İlköğretim Online,* 10(2), 785-797.

Emir, S. (2013). Contributions of Teachers' Thinking Styles to Critical Thinking Dispositions (Istanbul-Fatih Sample). *Educational Sciences: Theory and Practice*, *13*(1), 337-347.

Fer, S. (2005). Düşünme Stilleri Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri,* 5(1), 31-67.

Grigaliuniene, M. and Lehtinen, E. (2025) Mathematics teachers' career length and teaching self-efficacy. *Front. Educ*. 10:1536429. doi: 10.3389/feduc.2025.1536429

Karasar, N. (2019). Bilimsel irade algı çerçevesi ile bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler (34. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karakose, T., Polat, H., Yirci, R., Tülübaş, T., Papadakis, S., Ozdemir, T. Y., & Demirkol, M. (2023). Assessment of the relationships between prospective mathematics teachers'

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

classroom management anxiety, academic self-efficacy beliefs, academic amotivation and attitudes toward the teaching profession using structural equation modelling. *Mathematics*, *11*(2), 449.

Kılıçaslan, E. A., & İskenderoğlu, T. A. (2022). İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Düşünme Stilleri ile Öz-Yeterlilik Algılarının İncelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 13(4), 145-158.

Lau, W. W. (2022). Predicting pre-service mathematics teachers' teaching and learning conceptions: The role of mathematical beliefs, mathematics self-efficacy, and mathematics teaching efficacy. *International Journal of Science and Mathematics Education*, *20*(6), 1141-1160.

Olawale, B. E., & Hendricks, W. (2024). Mathematics teachers' self-efficacy beliefs and its relationship with teaching practices. *Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, *20*(1), em2392.

Perera, H. N., & John, J. E. (2020). Teachers' self-efficacy beliefs for teaching math: Relations with teacher and student outcomes. *Contemporary Educational Psychology*, *61*, 101842.

Pikk, K., Leijen, Ä., Radišic, J., & Uibu, K. (2025). Exploring the Relationship between Teachers' Beliefs on the Nature and Learning of Mathematics and Self-Efficacy in Teaching Mathematics at the Primary School Level. *LUMAT: International Journal on Math, Science and Technology Education*, *13*(1), 3.

Sevinç, M., & Palut, B. (2010). Öğretmen Düşünme Stilleri Ölçeği" nin Türkçe" ye Uyarlanması ve Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. *Bogazici University Journal of Education,* 25(2), 1-19.

Sternberg, RJ (1988). Zihinsel özyönetim: Entelektüel tarzlar ve bunların gelişimi üzerine bir teori. *İnsan gelişimi* , 31 (4), 197-224.

Sternberg R. J. (1990) *Metaphors of mind: Conceptions of the nature of intelligence*. New York: Cambridge Univer. Press.

Sünbül, A. M. (2004). Düşünme stilleri ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 29 (132), 25-42.

Taşkın, Ç. Ş., & Hacıömeroğlu, G. (2010). Öğretmen öz-yeterlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve sınıf öğretmeni adaylarının öz-yeterlik inançları, *Dokuz Eylül Ünv. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* (27), 63-75.

Yıldırım, N. (2016). *İlköğretim Matematik ve Sınıf Öğretmenlerinin Matematik Okuryazarlığı Öz-Yeterliği İle Düşünme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Zakariya, Y. F., & Adegoke, N. A. (2024, July). Teacher instructional practices: untangling their complex relations with self-efficacy, job satisfaction, stress, and cooperation

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

among mathematics teachers. *In Frontiers in Education* (Vol. 9, p. 1367076). Frontiers Media SA.

Zhang, L. F., & Sachs, J. (1997). Assessing thinking styles in the theory of mental self-government: A Hong Kong validity study. Psychological reports, 81(3), 915-928.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SINIF ÖĞRETMEN ADAYLARININ MATEMATİKSEL YATKINLIK, MATEMATİKSEL MERAK VE MATEMATİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Meryem ÖRS

Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

meryemorss.214@gmail.com - 0009-0007-6708-0198

Hatice AKTAŞ

Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

haticakts@gmail.com - 0009-0003-5435-594X

Prof. Dr. Filiz Tuba DİKKARTIN ÖVEZ

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi MFBE Matematik Eğitimi ABD

tdikkartin@gmail.com -orcid.org/0000-0003-2646-5327

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin AŞICI

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi MFBE Matematik Eğitimi ABD

fahrettin.asici@balikesir.edu.tr -0000-0002-7329-6418

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlık (MY), matematiksel merak (MM) ve matematik öğretimine yönelik tutum (MÖYT) düzeylerini belirlemek, bu değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek, değişkenlerin cinsiyete ve sınıf değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak ve MY ile MM puanlarının MÖYT puanını yordama gücünü incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli temel alınmıştır. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 91 sınıf öğretmen adayı oluşturmuştur. Veri toplama araçları Matematiksel Yatkınlık Ölçeği, Matematik Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği ve Matematiksel Merak Ölçeği olarak belirlenmiştir. Veri analizinde betimsel istatistik, ilişkisiz örneklemler için t-testi, tek yönlü varyans analizi, Pearson korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlarda sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumlarının, matematiksel meraklarının ve matematiksel yatkınlık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Değişken ortalama puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği, sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Pearson korelasyon analizi sonucunda matematik öğretimine yönelik tutum puanları ile matematiksel yatkınlık puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde, matematiksel merak puanları ile pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak puanları arasında pozitif yönde çok yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğu, sınıf öğretmen adaylarının matematiksel merak ve matematiksel yatkınlık puanlarının, matematik öğretimine yönelik tutum puanındaki toplam varyansın %42'sini açıkladığı belirlenmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Anahtar Kelimeler: Matematiksel yatkınlık, matematiksel merak, matematik öğretimine yönelik tutum, sınıf öğretmen adayları, yordama

1. GİRİŞ

Bireylerin matematikle ilgili kavramsal temelleri ve bu derse yönelik duyuşsal özellikleri büyük ölçüde ilkokul yıllarında atılmaktadır. İlkokul döneminde öğrencilerin matematiksel düşünme becerilerinin gelişimi, onları eğiten sınıf öğretmenlerinin alan bilgisi ve duyuşsal donanımlarıyla doğrudan ilişkilidir (Beyers, 2011; Tabuk ve Tabuk, 2018). Öğrencilerin matematiğe karşı korku ya da sevgi geliştirmesinde kritik bir rol üstlenen sınıf öğretmenlerinin, matematiğe ve matematik öğretimine karşı sahip oldukları inanç, tutum ve eğilimler, sınıf içi öğrenme iklimini doğrudan şekillendirmektedir (Tabuk ve Tabuk, 2018). Öğretmen adaylarının sadece matematiğe yönelik değil, aynı zamanda matematik öğretimine yönelik tutumları da eğitim kalitesinin önemli bir belirleyicisidir (Ernest, 1989; Tabuk ve Tabuk, 2018). Sınıf öğretmenlerinin kendi matematik tutumları sınıf içi davranışlarına yansıdığı için, öğrencilerin matematiğe karşı olumsuz tutum veya önyargı geliştirmelerini önlemede en kritik görev yine sınıf öğretmenlerine düşmektedir (Avcı, 2019). Bu nedenle öğretmenlerin etkili bir matematik öğretimi gerçekleştirebilmeleri için önyargılardan ve kaygılardan arınmış, olumlu bir öğretim tutumuna sahip olmaları gerekmektedir. Bireyin matematikle etkileşimi sırasında ortaya çıkan duyguların, inançların ve tutumların bir araya gelerek oluşturduğu deneyimleme arzusu ve eğilimi, matematiksel yatkınlık kavramıyla açıklanmaktadır (Beyers, 2011). Sınıf öğretmeni adaylarının matematiksel yatkınlıklarının yüksek olması, onların mesleki yaşamlarında öğrencilere matematiği sevdirme ve öğrencilerde olumlu matematiksel yatkınlık geliştirmeleri konusunda önemli görülmektedir (Yazgan vd., 2013). Matematiksel yatkınlığın harekete geçirici unsurlarından biri olan matematiksel merak, bireyin zihnindeki bilgi boşluğunu doldurmaya yönelik içsel bir bilme ve öğrenme arzusu olarak tanımlanmasının yanında bireyin yalnızca mevcut bir problemi çözmekle yetinmeyip yeni problemler kurgulayarak matematiksel keşifler yapmasını, matematiği günlük yaşamına entegre etmesini ve gerçeğe ulaşma yolunda içsel bir motivasyonla hareket etmesini de içerir (Usluoğlu ve Toptaş, 2021). Alan yazın incelendiğinde, sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumları (Avcı, 2019; Bal, 2020; Tabuk ve Tabuk, 2018), matematiksel yatkınlıkları (Albay, 2022; Kandemir Yörük, 2019; Yazgan vd., 2013) ve matematiksel merak düzeyleri (Gürlek ve Karaca, 2025; Kaşıkçı, 2025; Koç vd., 2025; Toptaş, 2022) üzerine birbirinden bağımsız pek çok araştırma yapıldığı görülmektedir. Ancak, çok boyutlu ve kökleşmiş bir inanç sistemi olan matematiksel yatkınlık ile öğrenmeyi tetikleyen epistemik bir güç olan matematiksel merakın bir araya geldiğinde sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumlarını nasıl şekillendirdiğini ve ne ölçüde yordadığını bütüncül bir model içerisinde inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Geleceğin nesillerini yetiştirecek sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde hangi duyuşsal değişkenin daha baskın bir yordayıcı olduğunun belirlenmesi, öğretmen adaylarının bu derse yönelik duyuşsal hazırbulunuşluklarının daha iyi anlaşılması ve desteklenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmeni adaylarının matematiksel yatkınlık, matematiksel merak ve matematik öğretimine yönelik tutum düzeylerini belirlemek, bu değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek, değişkenlerin cinsiyete ve sınıf değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak ve matematiksel yatkınlık ile matematiksel merakın

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

matematik öğretimine yönelik tutumu yordama gücünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıkları, matematiksel merakları ve matematik öğretimine yönelik tutumları nasıldır?
2. Sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıkları, matematiksel merakları ve matematik öğretimine yönelik tutumları cinsiyet ve sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıkları, matematiksel merakları ve matematik öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
4. Sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıkları ve matematiksel merakları matematik öğretimine yönelik tutumu ne ölçüde açıklamaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemi olan ilişkisel tarama modeli temel alınmıştır. Karasar (2005), ilişkisel tarama modelinin amacını; en az iki değişken arasındaki ilişkinin araştırılması ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin derecesinin belirlenmesi olarak açıklamıştır. Bu bağlamda sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretimine ilişkin tutumları, matematiksel merakları ve matematiksel yatkınlıkları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlandığından, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen çalışma grubunu, sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 91 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet ve sınıf düzeyine göre dağılımına ilişkin veriler Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler

	Değişkenler	**f**	**%**
Cinsiyet	Kadın	63	69.23
	Erkek	28	30.77
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	20	21.98
	2. Sınıf	8	8.79
	3. Sınıf	18	19.78
	4. Sınıf	45	49.45

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 1 incelendiğinde katılımcıların cinsiyet dağılımının % 69.23'ünün kadın, % 30.77'sinin erkek şeklinde olduğu; % 49.45'inin 4. sınıf, %19.78'inin 3. sınıf, %8.79'unun 2. sınıf ve %21.98'inin 1. sınıfta öğrenim gördüğü belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada, veri toplama aracı olarak Matematik Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği, Matematiksel Merak Ölçeği ve Matematiksel Yatkınlık Ölçeği kullanılmıştır. Relich ve Way (1992) tarafından geliştirilen ve Tabuk ve Tabuk (2018) tarafından Türkçeye uyarlanan Matematik Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği, adayların matematik öğretimine ve matematiğe karşı tutumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçek dokuzlu Likert tipi olarak tasarlanmış ve 20 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler "kesinlikle doğru", "doğru", "çoğunlukla doğru", "yanlıştan daha çok doğru", "doğrudan daha çok yanlış", "çoğunlukla yanlış", "yanlış", "kesinlikle yanlış", "benim için geçerli değil" biçiminde kademelendirilmiştir. Ölçek "matematik öğretimine yönelik tutum" ve "matematiğe yönelik tutum" olmak üzere 2 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin birinci boyutu (matematik öğretimine yönelik tutum) 11 maddeden ve ölçeğin ikinci boyutu (matematiğe yönelik tutum) 9 maddeden oluşmaktadır. Orijinal ölçekteki Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla 0.92 ve 0.88'dir. Türkçe uyarlamasında ise iç tutarlık katsayıları 0.82 ve 0.85 olarak hesaplanmıştır.

Usluoğlu ve Toptaş (2021) tarafından geliştirilmiş olan Matematiksel Merak Ölçeği, öğretmen adaylarının matematik dersine yönelik meraklarını ölçmek için beşli Likert tipinde tasarlanmıştır. Ölçek 22 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "kararsızım", "katılmıyorum", "kesinlikle katılmıyorum" biçiminde kademelendirilmiştir. Bilinmeyeni bilme isteği, yenilik arayışı ve başarı arzusu olmak üzere 3 boyuttan oluşan ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri 0.85'tir. KMO değeri ise 0.796 bulunmuştur.

Matematiksel Yatkınlık Ölçeğinin orijinali Beyers (2008) tarafından geliştirilmiş olup Türkçe formunun geçerlik-güvenirlik çalışmaları Kandemir Yörük (2019) tarafından yürütülmüştür. Ölçek beşli Likert tipi olarak tasarlanmış ve 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçek; matematiğin doğası hakkında düşünce ve inanışlar, matematiğin kullanışlılık algısının önemi, matematik dersine yönelik tutum ve matematik kaygısı olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.916 gibi oldukça yüksek bir düzeyde bulunmuştur. KMO katsayısı ise 0.864 olarak tespit edilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde SPSS 26.0 paket programı kullanılmıştır. Matematiksel yatkınlık, matematiksel merak ve matematik öğretimine yönelik tutum puanlarının dağılımlarını belirlemek amacıyla betimsel analizler kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri ile kutu grafikleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığı belirlenmiş ve analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Matematik öğretimine yönelik tutum değişkeninin çarpıklık değeri .140, basıklık değeri ise -.134; matematiksel merak değişkeni için çarpıklık değeri -.234 ve basıklık değeri -.062; matematiksel yatkınlık değişkeninin çarpıklık değeri -.255, basıklık değeri ise .575'tir. Elde edilen değerler

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1 ve 1 arasında değiştiğini ve dolayısıyla tüm değişkenlerin normal dağılıma yakın bir dağılım gösterdiğini (Büyüköztürk, 2002) ve parametrik analizlerin uygulanabilmesi için normallik varsayımının sağlandığını göstermektedir.

Bu bağlamda belirlenen araştırma problemlerine yanıt aramak için ilişkisiz örneklemler t testi, tek yönlü varyans analizi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Ayrıca matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak puanının matematik öğretimine yönelik tutum puanını yordama gücünü belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin aritmetik ortalamalarının analizinde "Aralık genişliği = dizi genişliği / grup sayısı" hesaplamasından yararlanılmıştır (Doğan, 2020). Bu doğrultuda, ölçekten elde edilen aritmetik ortalama puanların yorumlanmasında beşli Likert derecelendirmesine uygun olan puan aralıkları belirlenmiştir. Buna göre 1.00–1.80 arası çok düşük, 1.81–2.60 arası düşük, 2.61–3.40 arası orta, 3.41–4.20 arası yüksek ve 4.21–5.00 arası çok yüksek düzey olarak değerlendirilmiştir. Matematik öğretimine yönelik tutum ölçeği ise dokuzlu Likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Buna göre bu ölçekte puanlar; 1.00–3.66 arası düşük, 3.67–6.33 arası orta ve 6.34-9.00 arası yüksek düzey olarak değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında ilk olarak sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutum, matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak düzeyleri nasıldır? sorusuna yanıt aranmıştır. Bu bağlamda ölçeklerine ilişkin betimsel istatistikler incelenmiştir. Elde edilen bulgular Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Matematik Öğretimine Yönelik Tutum, Matematiksel Yatkınlık ve Matematiksel Merak Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçek ve faktörler		$\bar{X}$	**Ss**
Matematik Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği		5.99	1.49
	Matematik öğretimine yönelik tutum	5.99	1.49
	Matematiğe yönelik tutum	6.00	1.50
Matematiksel Yatkınlık Ölçeği		3.57	.54
	Matematiğin doğası hakkında düşünce ve inanışlar	4.03	.59
	Matematiğin kullanışlılık algısının önemi	3.44	.78
	Matematik dersine yönelik tutum	3.34	.69
	Matematik kaygısı	3.11	.62
Matematiksel Merak Ölçeği		3.43	.78
	Bilinmeyeni bilme isteği	3.41	.87
	Yenilik arayışı	3.23	.91
	Başarı arzusu	3.80	.69

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 2 incelendiğinde sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutum puan ortalamalarının $\overline{X}$=5.99 olduğu ve ölçek faktör ortalamalarının matematik öğretimine yönelik tutum faktörü için $\overline{X}$=5.99 ve matematiğe yönelik tutum faktörü için $\overline{X}$=6.00 olduğu görülmüştür. Matematiksel yatkınlık puan ortalamalarının $\overline{X}$=3.57 olduğu ve matematiğin doğası hakkında düşünce ve inanışlar boyutu için $\overline{X}$=4.03, matematiğin kullanışlılık algısının önemi boyutu için $\overline{X}$=3.44, matematik dersine yönelik tutum boyutu için $\overline{X}$=3.34 ve matematik kaygısı boyutu için $\overline{X}$=3.11 olduğu görülmüştür. Matematiksel merak puan ortalamalarının $\overline{X}$=3.43 olduğu ve bilinmeyeni bilme isteği boyutu için $\overline{X}$=3.41, yenilik arayışı boyutu için $\overline{X}$=3.23 ve başarı arzusu boyutu için $\overline{X}$=3.80 olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgular öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıklarının ve matematiksel merak düzeylerinin yüksek, matematik öğretimine yönelik tutum düzeylerinin ise orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, öğretmen adaylarının matematiğe yönelik ilgi ve eğilimlerinin yüksek olmasına rağmen matematik öğretimine yönelik tutumlarının aynı düzeyde olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında matematik öğretimine yönelik tutum, matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak puanlarının cinsiyet açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği ilişkisiz örneklemler t testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Çizelge 3'de sunulmuştur:

Çizelge 3. Cinsiyet bağlamında t testi sonuçları

Değişkenler	**Cinsiyet**	**N**	$\overline{X}$	**ss**	**t**	**sd**	**s**
Matematik Öğretimine Yönelik Tutum	Kadın	63	5.90	1.52	-.872	89	.385
	Erkek	28	6.20	1.45			
Matematiksel Yatkınlık	Kadın	63	3.55	.58	-.610	89	.543
	Erkek	28	3.62	.44			
Matematiksel Merak	Kadın	63	3.32	.82	-1.985	89	.050
	Erkek	28	3.67	.63			

Çizelge 3 incelendiğinde, cinsiyet değişkeni açısından sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutum [t(89)=-.872, p>.05], matematiksel yatkınlık [t(89)=-.610, p>.05] ve matematiksel merak[t(89)=-1.985, p>.05] puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında katılımcıların matematiksel yatkınlık, matematiksel merak ve matematik öğretimine yönelik tutum puanlarının sınıf değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Çizelge 4'te sunulmuştur.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 4: Sınıf öğretmen adaylarının Matematik Öğretimine Yönelik Tutum, Matematiksel Yatkınlık ve Matematiksel Merak Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçekler	Kareler Toplamı		sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Matematik Öğretimine Yönelik Tutum	Gruplar arası	19.19	3	6.40	3.07	.032	
	Gruplar içi	181.33	87	2.08			
	Toplam	200.52	90				
Matematiksel Yatkınlık	Gruplar arası	3.01	3	1.00	3.69	.015	A-C A-D
	Gruplar içi	23.63	87	.27			
	Toplam	26.64	90				
Matematiksel Merak	Gruplar arası	7.33	3	2.44	4.45	.006	A-C
	Gruplar içi	47.77	87	.55			
	Toplam	55.11	90				

(A: 1. sınıf, B: 2. sınıf, C: 3. sınıf, D: 4. sınıf)

Çizelge 4 incelendiğinde, sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutum puanlarının [$F(3,87)=3.07$, $p<.05$], matematiksel yatkınlık puanlarının [$F(3,87)=3.69$, $p<.05$] ve matematiksel merak puanlarının [$F(3,87)=4.45$, $p<.05$] sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, matematiksel yatkınlık puanlarında 1. sınıf öğretmen adayları ile 3. sınıf öğretmen adayları ve 1. sınıf öğretmen adayları ile 4. sınıf öğretmen adayları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Ortalama puanlar dikkate alındığında, bu farklılığın 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının lehine olduğu görülmektedir. Matematiksel merak puanlarında ise yalnızca 1. sınıf öğretmen adayları ile 3. sınıf öğretmen adayları arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu bulgu, lisans eğitimlerinde daha ileri düzeyde olan sınıf öğretmen adaylarının hem matematiksel yatkınlık puanlarının hem de matematiksel merak puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar dikkate alındığında, bu farklılığın 3. sınıf öğretmen adaylarının lehine olduğu görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü problemi kapsamında matematik öğretimine yönelik tutum, matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar Çizelge 4'te verilmiştir:

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 5. Matematik Öğretimine Yönelik Tutum, Matematiksel Yatkınlık ve Matematiksel Merakları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3
1. Matematik Öğretimine Yönelik Tutum	—		
2. Matematiksel Yatkınlık	.65**	—	
3. Matematiksel Merak	.52**	.83**	—

** p < .01.

Çizelge 5 incelendiğinde yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlık ile matematik öğretimine yönelik tutum (r=.65) arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde, matematiksel merak (r=.83) arasında pozitif yönde ve çok yüksek düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sınıf öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıkları arttıkça matematik öğretimine yönelik tutumlarının ve matematiksel meraklarının arttığı söylenebilir. Matematiksel merakları ve matematik öğretimine yönelik tutumları (r=.52) arasında ise pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, sınıf öğretmen adaylarının matematiksel merakları arttıkça matematik öğretimine yönelik tutumlarının arttığı söylenebilir.

Araştırmanın dördüncü problemi kapsamında matematiksel yatkınlık ve matematiksel merakın matematik öğretimine yönelik tutumu yordama gücü çoklu doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir. Araştırmada oluşturulan çoklu regresyon denklemi, matematiksel yatkınlık ve matematiksel merakın yordayıcı, matematik öğretimine yönelik tutum puanının da bağımlı değişken olarak belirlendiği yapıdadır. Analiz sonucunda ulaşılan değerler Çizelge 6'da sunulmuştur.

Çizelge 6. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Std. Hata	β	t	P
Sabit	-.446	.835	-	-.534	.595
Matematiksel Yatkınlık	1,900	.399	.692	4,758	<.001
Matematiksel Merak	-.099	.278	-.052	-.357	.722

R=.650; R^2=.422; Düzeltilmiş R^2=.409; $F_{(2,88)}$=32,169; p<.001

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 6 incelendiğinde matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak değişkenleri birlikte ele alındığında matematik öğretimine yönelik tutum toplam puanındaki varyansın %42.2'sini açıklamaktadır (R=.650; R^2=.422; $F_{(2,88)}$=32,169; p<.001). Standartlaştırılmış regresyon katsayıları (β) incelendiğinde, yordayıcı değişkenlerin matematik öğretimine yönelik tutum üzerindeki etkisi; ilk sırada matematiksel yatkınlık (β=.692), ikinci sırada ise matematiksel merak (β=-.052) şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde matematiksel yatkınlığın (p<.001) matematik öğretimine yönelik tutumu tek başına anlamlı düzeyde yordadığı ancak matematiksel merakın (p=.722) matematik öğretimine yönelik tutum üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak, sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumlarını açıklamada matematiksel yatkınlığın anlamlı ve güçlü bir yordayıcı olduğu, matematiksel merakın ise matematiksel yatkınlık kontrol edildiğinde tutuma anlamlı bir katkı sağlamadığı görülmüştür.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına göre, sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik tutum düzeylerinin orta, matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak düzeylerinin ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Tutumlara ilişkin bu sonuç Tabuk ve Tabuk (2018), Avcı (2019) ve Bal (2020) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Matematiksel yatkınlık düzeyinin yüksek olması, Yörük (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Ancak bu bulgu, sınıf öğretmeni adaylarının büyük bir kısmının düşük veya orta düzeyde matematiksel yatkınlığa sahip olduğunu belirten Yazgan vd. (2013)'nin araştırmasıyla farklılık göstermektedir. Bu durumun nedeni, Yazgan vd. (2013) tarafından yapılan incelemenin yalnızca 1. ve 2. sınıf düzeyindeki öğretmen adaylarıyla yürütülmüş olması şeklinde ifade edilebilir. Bununla birlikte matematiksel merak düzeylerinin yüksek olması bulgusu da Toptaş (2022) ve Gürlek (2025) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmada cinsiyet değişkeninin sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik tutum, matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak puanları üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Merak boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farkın bulunmaması; Toptaş (2022), Koç vd. (2025) ve Kaşıkçı (2025) tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarıyla uyumludur. Cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık, öğretmen yetiştirme programlarında kadın ve erkek adayların aynı sosyokültürel akademik ortamları paylaşarak eşitlikçi bir yaklaşımla eğitim almalarına bağlanabilir. Yatkınlık boyutunda fark bulunmaması, Yazgan vd. (2013)'nin araştırmasının sonuçlarıyla benzerlik gösterirken, erkek adaylar lehine anlamlı farklılık bulan Kandemir Yörük (2019)'ün çalışmasından ayrışmaktadır. Bu çalışmada ayrıca tutum açısından cinsiyet bağlamında anlamlı farklılık da tespit edilmemiştir. Bu sonuç Bal (2020) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik gösterirken, kadın öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumlarının daha pozitif olduğunu saptayan Avcı (2019) tarafından yapılan araştırma ile erkek öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumlarının daha pozitif olduğunu tespit eden Tabuk ve Tabuk (2018a) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla farklılık göstermektedir.

Araştırmada sınıf öğretmen adaylarının, matematiksel yatkınlık puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Bu farklılaşmanın 3. ve 4. sınıflar lehine olduğu belirlenmiştir. Yazgan vd. (2013) de çalışmasında elde edilen bulgulara göre

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlık puanlarında sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmemiştir. Albay (2022), karma yöntemi temel aldığı çalışmasının nicel boyutunda anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak çalışmanın nitel boyutunda görüşme yöntemiyle elde edilen verilere göre, katılımcılar lisans eğitiminde ilerlemelerinin ve aldıkları derslerin bir yansıması olarak matematiğe dair algılarının iyileştiğini dile getirmişlerdir. Diğer yandan matematiksel merak puanları incelendiğinde sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık saptanmış ve bu farklılığın 3. sınıflar lehine olduğu belirlenmiştir. Toptaş (2022) ise çalışmasında anlamlı bir farklılığa ulaşmamıştır. Gürlek (2025) çalışmasında 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının matematiksel merak puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını ve bu farklılaşmanın 4. sınıf öğretmen adayları lehine olduğunu belirlemiştir. Koç vd. (2025), 1. ve 4. sınıftaki öğretmen adaylarından elde edilen veriler sonucunda sınıf düzeyi arttıkça katılımcıların matematiksel merak düzeylerinin de artığı sonucuna ulaşmışlardır.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, sınıf öğretmeni adaylarının matematiksel yatkınlıkları ile matematik öğretimine yönelik tutumları ve matematiksel merakları arasında pozitif yönde yüksek/çok yüksek düzeyde; merak ile tutum arasında ise orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu durum, matematiksel yatkınlığı ve merakı yüksek olan adayların, bu dersi öğretmeye yönelik daha olumlu tutumlar geliştirdiğini göstermektedir. Regresyon analizi sonuçları da matematiksel yatkınlık ve matematiksel merak değişkenlerinin birlikte matematik öğretimine yönelik tutumdaki varyansın %42.2'sini açıkladığını göstermiştir. Ancak, matematiksel yatkınlık matematik öğretimine yönelik tutumu tek başına anlamlı düzeyde yordarken; matematiksel merakın tutum üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı tespit edilmiştir. Regresyon modelinde merakın yordayıcı olmadığı sonucu, bu kavramların doğasıyla açıklanabilir. Matematiksel yatkınlık; bireyin matematiğe dair tutum, inanç, mizaç ve hislerini içine alan kapsamlı bir eğilim ve bu durumları deneyimleme arzusudur (Beyers, 2011). Matematiksel merak yalnızca matematiği bilme ya da öğrenme arzusuyla sınırlandırılamaz, bunun ötesinde daha derin bilişsel süreçleri barındırır (Usluoğlu ve Toptaş, 2021). Adayın matematiksel bir konuyu merak etmesi, yüksek bir matematiksel yatkınlıkla bütünleşmediği sürece doğrudan bir öğretim tutumuna dönüşmemektedir. Regresyon analizinde merakın doğrudan bir yordayıcı olmamasının altında yatan süreçleri daha derinlemesine inceleyebilmek adına, mülakat veya gözlem gibi nitel veri toplama araçlarının da sürece dâhil edildiği karma yöntemli yeni araştırmalar tasarlanabilir.

Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıkları ile matematik öğretimine yönelik öz-yeterlikleri arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunduğunu ortaya koyan Cruz ve arkadaşlarının (2019) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Araştırmacılar, matematiksel yatkınlığın öğretmenlerin sınıf içi davranışlarını ve öğretim uygulamalarını etkileyen önemli inanç yapılarından biri olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmada matematiksel merak ile matematik öğretimine yönelik tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen, matematiksel merakın regresyon modelinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı belirlenmiştir. Bu durum, matematiksel merakın tutumla ilişkili olmakla birlikte matematiksel yatkınlıkla ortak açıkladığı varyans nedeniyle modele özgün bir katkı sağlayamamış olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Edo vd. (2024), öğretmen adaylarının matematiğe yönelik ilgilerinin tutumlarıyla ilişkili olduğunu ancak tutumun oluşumunda başarı, kaygı ve diğer bireysel değişkenlerin de etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç, merakın tek başına matematik öğretimine yönelik tutumu açıklamada yeterli olmayabileceğini göstermektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bunun yanında tutum zaman içerisinde değişen bir unsur olarak karşımıza çıkmakta ve özellikle algı, yeterlilik ve duyuşsal özelliklerle ilişkili olduğu bilinmektedir. Panero ve arkadaşları (2023) çalışmalarında öğretmen yetiştirme sürecinde öğretmen adaylarının matematiğe yönelik tutumlarında olumlu yönde değişim meydana geldiğini ve tutumun farklı boyutlarının birbiriyle güçlü ilişkiler gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda matematiksel yatkınlığın öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik tutumlarının değişiminde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmen yetiştirme programlarında öğretmen adaylarının matematiksel yatkınlıklarını geliştirecek öğrenme ortamlarına ve uygulamalara yer verilmesi böylece matematik öğretimine yönelik tutumların güçlendirilmesine katkı sağlanması önemli görülmektedir. Çalışmanın sonuçları bağlamında öğretmen yetiştirme programlarında öğretmen adaylarının matematiksel düşünme, problem çözme, akıl yürütme ve matematiğe yönelik olumlu eğilimlerini geliştirmeye yönelik uygulamalara daha fazla yer verilmesi önerilebilir. Matematik öğretimine yönelik tutum düzeyinin orta düzeyde bulunması nedeniyle öğretmen adaylarının matematik öğretimine ilişkin olumlu deneyimler kazanmalarını sağlayacak okul deneyimi, mikro öğretim ve uygulamalı öğretmenlik etkinliklerinin artırılması önerilebilir. Matematiksel merak düzeyleri yüksek olmasına rağmen öğretime yönelik tutumu anlamlı biçimde yordamadığı için öğretmen adaylarının matematiksel meraklarını öğretim süreçlerine yansıtabilecekleri araştırma, keşfetme ve sorgulamaya dayalı öğrenme ortamları oluşturulabilir. Bu araştırma yalnızca sınıf öğretmeni adaylarıyla yürütülmüştür.

Gelecek araştırmalarda ilköğretim matematik, fen bilgisi, okul öncesi ve diğer öğretmenlik programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarıyla benzer çalışmalar yürütülerek sonuçlar karşılaştırılabilir. Gelecek çalışmalarda matematiksel yatkınlığı geliştirmeye yönelik deneysel uygulamaların matematik öğretimine yönelik tutum üzerindeki etkisi incelenebilir. Matematiksel merakın matematik öğretimine yönelik tutumu anlamlı bir yordayıcısı olmasının nedenleri nitel veri toplama süreci ile çalışmanın genişletilmesi sağlanarak incelenebilir. Araştırmanın genellenebilirliğini artırmak amacıyla farklı üniversitelerden ve farklı sınıf düzeylerinden daha geniş örneklemlerle çalışmalar yapılabilir.

5. KAYNAKÇA

Albay, A. (2022). *Sınıf öğretmeni adaylarının matematiksel yatkınlıkları üzerine bir karma yöntem araştırması* (Tez No. 755766) [Yüksel lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi

Avcı, Y. M. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmeni adaylarının matematiğe ve matematik öğretimine ilişkin tutumlarının incelenmesi* (Tez No. 600518) [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bal, A. P. (2020). Sınıf öğretmenliği lisans öğrencilerinin matematik öğretimine ilişkin tutum ve kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(4), 1608-1622. https://doi.org/10.17240/aibuefd.2020.20.58249-613284

Beyers, J. E. (2008). *Development and evaluation of an instrument to measure prospective teachers' dispositions with respect to mathematics* [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of Delaware.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Beyers, J. (2011). Student dispositions with respect to mathematics: What current literature says. *Motivation and disposition: Pathways to learning*, 69-79.

Edo, H., Vivian, M., Asare, B., & Arthur, Y. D. (2024). Preservice teachers' mathematics achievement, attitude, and anxiety: The moderative role of preservice teachers' interest in the learning process. *Pedagogical Research, 9*(2). https://doi.org/10.29333/pr/14192

Ernest, P. (1989). The knowledge, beliefs and attitudes of the mathematics teacher: A model. *Journal of Education for Teaching, 15*(1), 13-33.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7. ed.). McGraw-Hill Higher Education.

Gürlek, M., & Karaca, E. T. (2025). Eğitim fakültesi 3. ve 4. sınıflarında okuyan öğrencilerin matematiksel merak düzeylerinin incelenmesi. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches, 11*(53), 37-48. https://doi.org/10.5281/zenodo.15564763

Kandemir Yörük, S. (2019). *Matematiksel yatkınlık ölçeği uyarlama çalışması* (Tez No. 561595) [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Kaşıkçı, C. (2025). *Sınıf öğretmeni adaylarının matematik- fen bilimleri- sosyal bilgiler derslerinde meraklılık düzeylerinin incelenmesi* (Tez No. 939945) [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Koç, M. B., Akbulut, A. B., Akdeniz, A., Gümüş, E. S., Çınar, K., & Cantürk Günhan, B. (2025). Öğretmen adaylarının matematiksel meraklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(1), 440-459.

Panero, M., Castelli, L., Di Martino, P. (2023). Preservice primary school teachers' attitudes towards mathematics: A longitudinal study. *ZDM Mathematics Education, 55*(2), 447–460. https://doi.org/10.1007/s11858-022-01455-2

Relich, J., & Way, J. (1992). Pre-service primary teachers' attitudes to teaching mathematics: A reappraisal of a recently developed instrument. *Fifteenth Annual Conference of the Mathematics Association of Australasia: Conference Proceedings* içinde. Richmond, NSW.

Tabuk, M., & Tabuk, M. (2018). Matematik öğretimi dersinin sınıf öğretmeni adaylarının matematiğe ve matematik öğretimine yönelik tutumlarına etkisi. *Turkish Studies, 13*(4), 1153-1168. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12861

Tabuk, M., & Tabuk, M. (2018a). Öğretmen adaylarının matematiğe ve matematik öğretimine ilişkin tutumları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF), 2*(1), 52-66.

Toptaş, B. (2022). *İlkokul sınıf öğretmenleri ve sınıf öğretmeni adaylarının matematiksel meraklılık düzeylerinin incelenmesi* (Tez No. 713075) [Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Usluoğlu, B., & Toptaş, V. (2021). Sınıf öğretmenleri ve öğretmen adaylarına yönelik matematiksel merak ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Primary Education Research Journal, 5*(1), 18-28. https://doi.org/10.38089/iperj.2021.43

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Yazgan, Y., Akkaya, R., & Memnun, D. S. (2013). Matematiksel yatkınlık: İlkokul ve ortaokul öğretmen adaylarının yatkınlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(2), 77-88.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK ALGILARININ İNCELENMESİ

Doktora Öğrencisi Muhammed Berk KELEŞ
Gazi Üniversitesi
berk_keles_61@yahoo.com – ORCID: 0000-0002-7663-7951

Prof. Dr. Fatma AGGÜL YALÇIN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
fayalcin@agri.edu.tr – ORCID: 0000-0001-7681-3786

ÖZET

Gelişen teknoloji ve sürekli değişen finansal ürünler, bireylerin harcama ve birikim konusunda bilinçli kararlar alabilmesini giderek daha da önemli hale getirmektedir. Alanyazında finansal okuryazarlığın erken çocukluk döneminde kazandırılmasının kritik olduğu ve bu süreçte okul öncesi öğretmenlerinin hem model hem rehber olarak belirleyici bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının finansal okuryazarlığa ilişkin algılarını incelemektir. Temel nitel araştırma deseninin benimsendiği çalışmanın grubunu, Türkiye'nin doğusunda yer alan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 13 okul öncesi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve farklı senaryolarla sunulan; geliri anlama, para yönetimi, finansal teknolojiler, bilinçli harcama ve tasarruf-yatırım boyutlarını kapsayan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmış, betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda adayların finansal okuryazarlık algılarının boyutlara göre farklılaştığı belirlenmiştir. Adaylar geliri, yönetilmesi gereken bir kaynak olarak görmekle birlikte para yönetimini ağırlıklı olarak bir tüketim sınırlaması olarak ele almaktadır. Tasarruf ve yatırım konusundaki algılarının ise gelire bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlardan hareketle lisans düzeyine finansal okuryazarlık derslerinin eklenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Finansal Okuryazarlık, Okul Öncesi Öğretmen Adayları, Temel Nitel Araştırma*

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1.GİRİŞ

Günümüzde gelişen teknoloji ve ekonomik ilişkilerle birlikte piyasadaki finansal ürün ve hizmetler artmakta ve karmaşıklaşmaktadır. Bireyler daha nitelikli seçim yapmak için ürün ve servislerin özelliklerini ve yapılarını karşılaştırmak zorunda kalmaktadır. Bireylerin harcama ve biriktirme konusunda mantıklı kararlar alabilmesi için finansal okuryazarlık konusunun önemi gündeme gelmektedir (Sönmez, 2022; Pavelková, 2021). Alanyazın incelendiğinde finansal okuryazarlığın tanımının ekonominin kendisi kadar karmaşık olduğu ve finans uzmanlarının dahi uzun süredir bu kavramın doğru şekilde nasıl tanımlanacağı konusunda fikir ayrılığında olduğu belirtilmektedir (Remund, 2010; Wahyuni ve Rahimakumullah, 2020). En basit tanımıyla, finansal okuryazarlık bireylerin mali kararlarını doğru alabilmesi için ihtiyaç duyduğu finansal bilgiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Köroğlu, 2021) ayrıca finansal okuryazarlık kişinin elindeki parayı yönetmesi olarak ele alınmakta olup 5 başlıktan oluşmaktadır (Remund, 2010). Bunlar; "finansal kavramlar hakkında bilgi", "finansal kavramlar hakkında iletişim kurabilme", "bireysel finansı yönetebilme becerisi", "uygun finansal kararları alabilme yeteneği" ve "gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili planlama" konusunda güven şeklindedir. Bu başlıklardan "Finansal kavramlar hakkında bilgi" finansal okuryazarlığın en temel öğelerinden olan paranın efektif şekilde nasıl yönetilmesi ile ilgili olup finansal bilginin kişinin ekonomik düzeyine pozitif yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Braunstein ve Welch, 2002; Vitt vd., 2000). "Finansal kavramlar hakkında iletişim kurabilme" Fox, Bartholomae ve Lee (2005) tarafından, bireyin sahip olduğu bilgiyi sınırlı bir birikim olarak görmek yerine bu bilgiyi finansal süreçlerde anlamlandırabilme, ifade edebilme ve karar alma süreçlerine taşıyabilme yetisi olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda finansal okuryazarlık, bilgi ile eylem arasındaki köprüyü kuran iletişimsel bir yetkinlik olarak değerlendirilmektedir. "Bireysel finansı yönetebilme becerisi" ise kişinin para kazanması, kazandığı parayı enflasyona karşı koruyabilmesi ve harcayabilmesinin yanı sıra parayla ilgili temel kavramları öğrenebilmesi olarak değerlendirilmektedir (Emmons, 2005). Kazanma, koruma, harcama, tasarruf ve planlama gibi pratiklerin tamamı, nihai olarak bireyin ekonomik düzenini tesis etmesine ve bu düzenin sürdürülebilirliğini güvence altına almasına hizmet eden bütünleşik unsurlar olarak değerlendirilebilir. Uygun finansal kararları alabilme yeteneği ise, finansal okuryazarlığı bilgi edinme ya da belirli davranışları sergilemenin ötesinde; çok seçenekli durumlar karşısında bilinçli tercihler yapabilme kapasitesi olarak konumlandırılmaktadır (Kozup ve Hogarth, 2008; Stone, Wier ve Bryant, 2008). Söz konusu kapasite bireyin finansal kararlar alırken kişisel değerlerini, ihtiyaçlarını ve uzun vadeli hedeflerini göz önünde bulundurarak akıllı, gerçekçi ve doğru kararlar almasını sağlayarak eleştirel düşünebilmesini gerektirmektedir (Stone, Wier ve Bryant, 2008). "Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili planlama" ise, finansal okuryazarlığı anlık kararların ötesine taşıyarak yatırım, tasarruf ve emeklilik gibi uzun vadeli süreçleri yönetebilme yeterliği olarak ele alınmaktadır (Koenig, 2007; WiseUp, 2008). Bu boyut, bireyin geleceğe yönelik finansal hedefler belirleyebilmesini ve bu hedeflere ulaşmak için sorumlu tasarruf alışkanlıkları geliştirebilmesi gerektiğini kapsamaktadır. Bu kapsamda söz konusu boyutlardan herhangi birindeki yetersizlik, bireyin bilinçsiz tüketim yapmasına, yüksek maliyetlerle borçlanmasına ve haciz gibi ağır finansal

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sonuçlarla karşılaşmasına zemin hazırlayabilmekte; bu durum yalnızca bireyin iş ve aile yaşamını değil, toplumsal refahı ve ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkilemektedir (Sarıgül, 2020; Amagir vd., 2018; Satoğlu, 2014).

Bu nedenle finansal okuryazarlık, toplumun her bireyine kazandırılması gereken temel bir okuryazarlık olarak değerlendirilmelidir (Bayram, 2010; Satoğlu, 2014). Bireyin finansal konularda doğru kararlar alabilmesi bu alanda sahip olduğu bilgi düzeyi ve farkındalıkla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Sönmez, 2022). Bu kapsamda bireylere finansal okuryazarlığın erken yaşlarda kazandırılmasının kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Er ve Taylan, 2017; Yiğit ve Görmez, 2022). Nitekim para yönetimi konusunda yetkinlik kazanan ve finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olan bireylerin, gelecekte de hem kendi ekonomik yaşamlarında hem de toplumsal ekonomik süreçlerde daha sağlıklı kararlar verebileceği belirtilmektedir (Şayan ve Yakut, 2022). Dolayısıyla finansal okuryazarlık eğitiminin yaşamın erken dönemlerinden itibaren verilmesi toplumsal düzeyde finansal bilinç oluşturulması açısından öne çıkmaktadır.

Nitekim alanyazında finansal kapasitenin gelişimi için en uygun dönemin erken çocukluk olduğu vurgulanmaktadır (Sönmez, 2022). Drever vd. (2015) okul öncesi dönemde yürütücü işlev gelişiminin; uzun vadeli hedeflere odaklı kalabilme ve finansal bilgiyi anlamlandırma gibi bilişsel yetiler açısından kritik olduğunu ifade etmektedir. Çocukların 2-3 yaşından itibaren sayı kavramına, 5-7 yaş aralığında ise paraya ilişkin temel bilgilere aşina olmaya başladığı göz önüne alındığında (Sönmez, 2022), finansal okuryazarlık eğitiminin bu dönemde başlatılmasının önemi daha belirgin hale gelmektedir. Öte yandan tasarruf alışkanlığı, bütçe planlama ve bilinçli seçim yapma gibi finansal davranışların yetişkinlik döneminde değiştirilmesinin son derece güç olduğu bilinmekte (Yıldırım ve Özbek, 2021); bu nedenle çocukluk çağı finansal eğitiminin kuralcı, önleyici ve gelişimsel bir nitelik taşıması gerektiği vurgulanmaktadır (McCormick, 2009). Nitekim Amagir vd. (2018), okul tabanlı finansal okuryazarlık programlarının çocukların finansal bilgi ve tutumlarını geliştirebildiğini; ebeveyn katılımını da içeren programların ise bu etkiyi daha da pekiştirdiğini sistematik bir alanyazın incelemesiyle ortaya koymaktadır. Bu bulgular, finansal okuryazarlık eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren yapılandırılmış biçimde sunulmasının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kalıcı finansal tutum ve alışkanlıkların oluşmasına önemli katkılar sağlayabileceğine işaret etmektedir (Friedline, 2015; Amagir vd., 2018).

Bu noktada okul öncesi öğretmenlerinin rolü kritik bir önem taşımaktadır. Finansal okuryazarlık kavramlarının erken dönemde kazandırılmasında en belirleyici aktörlerden biri olan okul öncesi öğretmenleri, çocukların finansal farkındalık geliştirmelerinde hem model hem de rehber işlevi görmektedir (Yılmaz, 2024). Dolayısıyla öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce bu alanda yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmaları, gelecekte yürütecekleri eğitim uygulamalarının niteliğini doğrudan etkileyecektir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının finansal okuryazarlık konusundaki algılarının incelenmesi olarak belirlenmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2. YÖNTEM

Okul öncesi öğretmen adaylarıyla görüşmeler yapılarak finansal okuryazarlıkla ilgili algılarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışmada temel nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Araştırmacı bir fenomenin anlamını, fenomene katılanlara göre anlamaya çalışmaktadır. Anlamlar insanlar tarafından yorumladıkları dünyayla meşgul oldukça inşa edilmektedir. Bütün amaç, insanların hayatlarını ve deneyimlerini nasıl kavradığını keşfetmektir (Merriam, 2013).

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin doğusunda yer alan bir devlet üniversitesine kayıtlı 13 okul öncesi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, başarı ve ekonomik durum ölçütleri dikkate alınarak tipik durum örnekleme yöntemi olarak seçilmiş (Yıldırım ve Şimşek, 2018) ve öğretmen adayları bu ölçütlere göre çalışmaya dahil edilmiştir. Aşağıda yer alan Çizelge 1'de çalışma grubuna ait demografik bilgiler verilmiştir.

Çizelge 1.
Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Değişken		**Frekans**	**Yüzde**
Cinsiyet	Erkek	2	15
	Kadın	11	85
Sınıf Düzeyi	3. Sınıf	8	61
	4. Sınıf	5	39
Toplam		13	100

Çizelge 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 13 okul öncesi öğretmen adayının büyük çoğunluğunun "Kadın" adaylardan oluştuğu görülmektedir. Sınıf düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranın "3. Sınıf" düzeyine ait olduğu görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilen dokuz sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları farklı sorularla görüşmenin akışını etkileyerek katılımcılardan ayrıntılı cevaplar alma amacıyla kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Görüşme formunda yer alan sorular ve buna bağlı olarak verilerin çözümlendiği boyutlar, alanyazındaki finansal okuryazarlık çerçevelerinden (Remund, 2010; Atkinson ve Messy, 2012) yararlanılarak; geliri anlama, para yönetimi, finansal teknolojiler, bilinçli harcama ve tasarruf-yatırım boyutları çevresinde yapılandırılmıştır. Formda finansal okuryazarlığın her bir boyutuna uygun senaryolar ile sorular yöneltilmiştir. Hazırlanan senaryolar ve sorular araştırmacılar tarafından yeniden incelendikten sonra alanında uzman bir akademisyene gönderilerek içeriğinin uygunluğunu değerlendirmesi yoluyla geçerliği sağlanmıştır. Gelen dönütler doğrultusunda; hazırlanan senaryolar ve sorularda yer alan anlatım bozuklukları giderilmiş ve görüşme

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

formuna son şekli verilmiştir. Katılımcılara görüşmenin amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiş ve görüşmelerin gerçekleştirilmesinde katılımcıların rahat hissetmelerini sağlamak amacıyla onlar için uygun gün, zaman dilimi ve görüşme yeri belirlenmiştir. Görüşmelerde katılımcıların izinleri ile ses kaydı alınarak daha sonra bu ses kayıtları transkript edilmiştir. Her bir görüşme 10-15 dakika kadar sürmüştür.

2.3. Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara ya da araştırma sorularının ortaya koyduğu boyutlara göre özetlenerek yorumlandığı, katılımcıların görüşlerinin çarpıcı biçimde yansıtılmasının amaçlandığı bir analiz türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu analiz türünde araştırmacı, görüşme ya da gözlem yoluyla elde ettiği verileri daha önce oluşturulmuş kavramsal çerçeveye göre düzenler, sıklıkla doğrudan alıntılara yer vererek bulguları okuyucuya aktarır (Büyüköztürk vd., 2019). Bu araştırmada veriler analiz edilirken yarı yapılandırılmış görüşme sorularının ortaya koyduğu boyutlar çerçeve olarak alınmış; katılımcıların cevapları bu boyutlar altında özetlenerek sunulmuştur. Elde edilen bulgular yüzde (%) ve frekans (f) değerleriyle desteklenmiş (Yıldırım ve Şimşek, 2021); ayrıca bulguların güçlendirilmesi amacıyla gerekli görülen yerlerde ham görüşme verilerinden seçilen örneklere herhangi bir değişiklik yapılmadan yer verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinin güvenirliği için Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılmıştır. Görüş birliği oranının belirlenmesi için Miles ve Huberman katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonrasında görüş birliği oranının %85 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görüş ayrılığı olan analizler tartışılarak çözümlenmiştir (Miles ve Huberman, 1994).

3. BULGULAR

Bu çalışmadan elde edilen bulgular her bir boyut için ayrı bir başlıkta ele alınarak analiz edilmiştir.

3.1. “Geliri Anlama” Boyutuna Yönelik Bulgular

Çizelge 2.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gelir Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
İhtiyaç temelli gelir algısı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12	11	85
İstek temelli gelir algısı	Ö10, Ö13	2	15

Çizelge 2 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun mevcut gelirlerini “ihtiyaç temelli gelir algısı” olarak algıladığı görülmektedir. Adaylardan yalnızca Ö10 ve Ö13 gelirlerini “istek temelli gelir algısı” biçiminde tanımlamıştır. “İhtiyaç temelli gelir algısı” kategorisinde bulunan Ö2 “…ay sonunu daha rahat çıkarabilmek için bu şekilde paramı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

harcıyorum" ifadesini kullanırken, Ö3 "…önce o anki ihtiyaçlarıma odaklanmam gerekiyor" biçiminde yanıt vermiştir. Bu bulgu, adayların gelire yönelik bakışlarında ihtiyaç odaklı bir yaklaşımın istek odaklı yaklaşıma kıyasla baskın olduğuna işaret etmektedir.

Çizelge 3.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gelecekteki Düzenli Gelirlerine Yönelik Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
Yönetilecek Para	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12	10	77
Harcanacak Para	Ö5, Ö8, Ö13	3	23

Çizelge 3 incelendiğinde, adayların çoğunluğunun gelecekteki düzenli gelirlerini "Yönetilecek Para" olarak tanımladığı görülmektedir. Yalnızca Ö5, Ö8 ve Ö13 geliri "Harcanacak Para" biçiminde ele almıştır. "Yönetilecek Para" kategorisinde yer alan Ö10 "…para harcamak için değil, ondan tasarruf etmekle ilgili olduğu için paramızı yönetmemiz gerekiyor" biçiminde görüş bildirmiştir. Bu bulgu, adayların gelecekteki gelire ilişkin algılarında geliri tüketilecek bir kaynak olarak gören anlayıştan çok, yönetilmesi gereken bir kaynak olarak ele aldıklarına işaret etmektedir.

3.2. "Para Yönetimini Sağlama" Boyutuna Yönelik Bulgular

Çizelge 4.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Para Yönetiminde Harcama Önceliklerine Yönelik Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
Eğitim Harcaması	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13	11	85
Sosyal Aktivite Harcaması	Ö7, Ö11	2	15

Çizelge 4 incelendiğinde, adayların büyük çoğunluğunun mevcut gelirlerini dikkate aldıklarında harcama önceliğini "Eğitim Harcaması" olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Yalnızca iki öğretmen adayı (Ö7 ve Ö11) harcama önceliği olarak sosyal aktiviteleri göstermiştir. "Eğitim Harcaması" kategorisinde bulunan Ö4 "…okul eğitimini ertelememiz mümkün değil, lakin sosyal aktiviteleri daha sonra telafi edebiliriz" biçiminde yanıt verirken, Ö7 "…ben arkadaşlarıma çok değer veriyorum, harcamayı erteleyemem" ifadesiyle harcama önceliğinin sosyal aktiviteler olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular, adayların kısıtlı kaynaklarını öncelikle mesleki gelişimlerine harcama eğiliminde olduklarına işaret etmektedir.

Çizelge 5.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Para Yönetimine Yönelik Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
Tüketim Sınırlandırması	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö12, Ö13	9	69
Finansal Özgürlük	Ö1, Ö7, Ö9, Ö11	4	31

Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun para yönetimini bir "Tüketim Sınırlandırması" çerçevesinde algıladığı Çizelge 5'te görülmektedir. Adaylardan yalnızca Ö1, Ö7, Ö9 ve Ö11

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

para yönetimini bir "Finansal Özgürlük" alanı olarak tanımlamıştır. "Tüketim Sınırlandırması" kategorisinde bulunan Ö3 soruyu "…daha sonra rahat olabilmek için maddi olarak kısıtlamanın olması gerekiyor. Önce ihtiyaçların sonra isteklerin gelmesi daha doğru" biçiminde yanıtlarken, Ö10 "…kısıtlı olan parayı yönettiğim zaman ilerde bana özgürlük sağlayacaktır" ifadesini kullanmıştır. "Finansal Özgürlük" kategorisinde bulunan Ö1 ise "…paranın beni sınırladığını düşünmüyorum, finansal olarak beni özgür kıldığını düşünüyorum" şeklinde soruya yanıt vermiştir. Bu bulgular, adayların para yönetimini ağırlıklı olarak harcamalarını sınırlandıran bir çerçevede ele aldıklarını gösterirken bir kısmının bu kısıtlamayı gelecekteki finansal özgürlüğün ön koşulu olarak yorumladığını ortaya koymaktadır.

3.3. Finansal Teknolojileri Anlamlandırma Boyutuna Yönelik Bulgular

Çizelge 6.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Finansal Teknolojilere Yönelik Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
Güven Algısı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13	13	100

Çizelge 6 incelendiğinde, adayların tamamının finansal teknolojilere güven duyduğu görülmektedir. "Güven Algısı" kategorisinde bulunan Ö4 "…her zaman bildiğim işlemleri yapıyorum, bilmediğim işlemlerden uzak duruyorum, bu yüzden de finansal teknolojilere güveniyorum" biçiminde yanıt verirken, Ö9 "…kurumsal olan finansal teknolojileri tercih ettiğim için şimdiye kadar hiç sorun yaşamadım, açıkçası güveniyorum" ifadesini kullanmıştır. Ö13 ise "…herkes kullanıyor, çevremde sorun yaşayan kimseyi duymadım, bu yüzden güveniyorum" biçiminde açıklamada bulunmuştur. Bu bulgu, adayların finansal teknolojilere genel olarak güven duyduğunu; ancak bu güvenin kimi adaylarda işlemleri güvenli alanla sınırlamaya, kimi adaylarda kurumsal sağlayıcıları tercih etmeye, kimi adaylarda ise yaygın kullanıma duyulan inanca dayandığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 7.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Finansal Teknolojiler Konusunda Yeterlilik Durumlarına Yönelik Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
Sınırlı Yetkinlik	Ö3, Ö4, Ö6, Ö9, Ö11, Ö12	6	46
Yetkin ve Donanımlı	Ö2, Ö5, Ö8, Ö10, Ö13	5	38
Yetkinlik Eksikliği	Ö1, Ö7	2	15

Çizelge 7 incelendiğinde, adayların finansal teknolojiler konusunda kendilerini yeterli görme durumlarının farklılaştığı görülmektedir. Adayların bir bölümü (Ö2, Ö5, Ö8, Ö10, Ö13) kendini yetkin ve donanımlı görürken, bir bölümü (Ö3, Ö4, Ö6, Ö9, Ö11, Ö12) sınırlı düzeyde yeterli görmekte; yalnızca Ö1 ve Ö7 kendini yeterli görmediğini belirtmiştir. "Sınırlı Yetkinlik" kategorisinde bulunan Ö4 soruyu "…işime yarayacak kadarına hakimim ama daha fazlası olduğunu da biliyorum. Bilgi birikimim sadece işime yarayan kısmı kapsıyor" biçiminde yanıtlamıştır. "Yetkinlik Eksikliği" kategorisinde bulunan Ö7 ise "…bence bu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

teknolojileri çok daha efektif şekilde kullanan insanlar var. Mesela insanlar borsa, altın vb. hesaplar açabiliyorlar, ben bu konuları hiç bilmiyorum" biçiminde açıklamada bulunmuştur. Bu bulgu, adayların finansal teknolojilere duydukları güvenin tüm adaylarca paylaşılmasına karşın, kendilerini bu teknolojileri kullanma konusunda yeterli görme düzeylerinin dağınık olduğunu ortaya koymaktadır.

3.4. "Bilinçli Harcama Yapma ve Borçlanma" Boyutuna Yönelik Bulgular

Çizelge 8.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Bilinçli Harcama ve Borçlanma Algıları

Kategori	Öğretmen Adayı	f	%
Peşin Satın Alım	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11, Ö13	8	61
Taksitli Satın Alım	Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö12	5	39

Çizelge 8 incelendiğinde, adayların yarısından fazlasının satın alımlarında peşin ödemeyi tercih ettiği görülmektedir. "Peşin Satın Alım" kategorisinde yer alan Ö6 "…peşin almak isterim çünkü taksitli alınca ürün tamamen benim değilmiş gibi hissediyorum", Ö11 ise "…ödemelerle uğraşmak istemiyorum, unutabilirim. Ayrıca ürünün taksitini öderken bir harcama yapmam gerekebilir, bu duruma düşmek istemem" biçiminde açıklamada bulunmuş; bu ifadeler adayların alışverişlerde peşin ödemeyi daha güvenli bir seçenek olarak algıladıklarını göstermektedir. Buna karşılık "Taksitli Satın Alım" kategorisinde yer alan Ö2, Ö4, Ö8, Ö10 ve Ö12 taksitli alışverişi daha makul bulmuş; Ö2 bu algıyı "…diğer ihtiyaçlarımı karşılamak için elimde biraz daha paramın olmasını istiyorum. Taksitle alınca daha rahat hissediyorum" ifadesiyle yansıtmıştır. Bu bulgular, adayların çoğunluğunun peşin ödemeyi tercih ettiğini; ancak bu tercihin ardında finansal bir hesaptan çok, ürüne tam sahip olma duygusu ya da ödemelerle uğraşma kaygısı gibi gerekçelerin bulunduğunu göstermektedir.

3.5. "Düzenli Tasarruf ve Yatırımları Yönetme" Boyutuna Yönelik Bulgular

Çizelge 9.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Tasarruf Algıları

Kategori	Öğretmen Adayı	f	%
Gelire Bağlı Tasarruf	Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö13	8	61
Gelirden Bağımsız Tasarruf	Ö1, Ö2, Ö4, Ö10, Ö12	5	39

Çizelge 9 incelendiğinde, adayların çoğunluğunun tasarruf yapabilmek için sabit bir gelire ihtiyaç duyulduğu algısına sahip oldukları görülmektedir. "Gelire Bağlı Tasarruf" kategorisinde bulunan Ö11 soruyu "…paranın miktarı ile ilişkili, miktar az ise tasarruf yapmak çok mantıklı değil. Sabit gelirim varken kesinlikle tasarruf yapardım" biçiminde yanıtlamış ve bu algıyı yansıtan bir örnek sunmuştur. "Gelirden Bağımsız Tasarruf" kategorisinde yer alan Ö12 ise "…az da olsa sabit gelirim olmamasına rağmen paramı biriktirerek tasarruf yapabilirim" ifadesiyle tasarrufun gelirden bağımsız olarak her koşulda yapılabileceğini belirtmiştir. Bu bulgu, adayların önemli bir kısmının tasarrufu belirli bir gelir düzeyine bağlı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

gördüğünü; tasarrufu gelir miktarından bağımsız bir alışkanlık olarak değerlendiren adayların ise azınlıkta kaldığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 10.
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yatırım Algıları

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**f**	**%**
Maddi Varlık Olarak Yatırım	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11	11	85
Kişisel Gelişim Olarak Yatırım	Ö12, Ö13	2	15

Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun yatırım kavramını altın, döviz, borsa ve gayrimenkul gibi araçlarla ilişkilendirdiği Çizelge 10'dan görülmektedir. "Maddi Varlık Olarak Yatırım" kategorisinde bulunan Ö1 yatırımı "…kripto paralar, borsa hesapları, altın gümüş gibi değerli madenler" biçiminde tanımlarken, Ö10 "…döviz almak, ev sahibi olmak" ifadesini kullanmıştır. Buna karşılık "Kişisel Gelişim Olarak Yatırım" kategorisinde yer alan Ö12 ve Ö13 yatırımı kişisel gelişim olarak algılamıştır. Bu kapsamda Ö12 "…çocukların gelişimleri için kitap alışverişi yapmak, ilgili kurslara yazılmak" biçiminde açıklamada bulunmuştur. Bulgular, adayların yatırım kavramını ağırlıklı olarak somut finansal ve maddi varlıklar çerçevesinde algıladığını, kişisel gelişime yönelik yatırımı ise daha az bir yatırım biçimi olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan beceri alanlarından biri olan finansal okuryazarlık becerisi; ihtiyaçları belirleyip parayı etkili şekilde kullanmak, sürdürülebilir üretim-tüketim bilinci kazanmak ve kaynak yönetme becerisine sahip olmak açısından önemlidir (MEB, 2024). Dolayısıyla bu alanda kazanılan yetkinlik bireye değer anlamında da kazanım sağlayacaktır. Bu hususlar dikkate alındığında okul öncesi öğretmen adaylarının finansal okuryazarlık algılarının belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada elde edilen bulgular, geleceğin öğretmenlerinin mevcut algılarının sınıf pratiklerine nasıl yansıyacağı açısından önemlidir. Çalışmada ele alınan finansal okuryazarlığın boyutlarına bakıldığında, okul öncesi öğretmen adaylarının boyutlara göre farklılaştığı görülmektedir. "Geliri anlama" boyutunda adayların büyük çoğunluğu, mevcut gelirlerini ihtiyaç temelli gelir olarak algılarken, gelecekteki gelirlerini ise yönetilecek para olarak algılamaktadır. Geliri tüketilecek değil yönetilecek para olarak görme eğilimi, finansal okuryazarlığı bilgi, tutum ve davranışın bütünü olarak ele almakta (Atkinson ve Messy, 2012; Esendemir, 2024) ve finansal tutum göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Lakin öğretmen adaylarının sabit gelire sahip olmaması ve dezavantajlı konumda bulunmaları (Sarıgül, 2020; Çinko vd., 2017) da verdikleri yanıtların olumlu bir finansal tutum göstergesi gibi algılanmasına sebep olmuş olabilir.

"Para yönetimi" boyutunda adayların çoğunluğu, kısıtlı gelirin harcanmasında eğitim harcamalarına öncelik verse de para yönetimini ağırlıklı olarak bir tüketim sınırlaması olarak algılamaktadır. Harcamada eğitimi öncelemek, finansal okuryazarlığın tutum bileşeniyle

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

(Atkinson ve Messy, 2012) uyumlu olsa da süreci bir sınırlama olarak ele almak dar bir algıyı yansıtmaktadır. Benzer şekilde Çetin ve Salih (2022) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adaylarının finansal okuryazarlığı tasarruf ve tutumlu kullanım çerçevesinde anlamlandırdığı belirlenmiştir. Bu durum, öğretmen adaylarının para yönetimini kısıtlayıcı bir bakış açısı ile ele aldıklarını doğrulamaktadır. "Finansal teknolojileri anlamlandırma" boyutunda adayların tamamı sistemlere güven duyduğunu belirtmesine karşın, kendi kullanım becerilerini yeterli görenlerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bu zıtlık, adayların teknolojiyi sadece temel ihtiyaçlar düzeyinde benimsediğini göstermektedir. Burada gözlemlenen güven duygusunun temeli teknik bir hâkimiyetten değil; yaygın kullanıma duyulan inanç ve rutin işlemlerin getirdiği aşinalıktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adaylarının bireysel bankacılık gibi temel/rutin alanlarda kendilerine yüksek güven duymaları, finansal teknolojilere yönelik güvenin derinlikli bilgiden ziyade "tanıdık işlemler" üzerinden ele alınması, çalışmadan elde edilen sonucun alanyazına paralel olduğunu göstermektedir.

"Bilinçli harcama ve borçlanma" boyutunda adayların çoğunluğunun satın alma işlemlerinde peşin ödemeyi tercih ettiği görülmüştür. Ancak bu tercihin gerekçeleri finansal planlamadan ziyade; ürüne tamamen sahip olma arzusu ve ilerleyen süreçteki ödeme yapmanın getirdiği endişe gibi nedenlere dayanmaktadır. Finansal okuryazarlığın tutum bileşeni borcu yönetilebilir bir finansal araç olarak ele almayı öngörürken (Atkinson ve Messy, 2012), adayların sergilediği bu eğilim bilinçli bir borç yönetiminden ziyade, borçtan tümüyle kaçınma davranışı şeklinde ele alınmaktadır. Katılımcıların borcu bir yük olarak görme eğilimi alanyazınla da desteklenmektedir; nitekim Çetin ve Salih (2022) tarafından yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar da çalışmadan elde edilen bulgularla örtüşmektedir. "Düzenli tasarruf ve yatırımları yönetme" boyutuna ilişkin bulgular, katılımcıların büyük bir kısmının tasarruf refleksini sabit bir gelir şartına bağladığını, gelirden bağımsız bir bütçe disiplini geliştiren adayların ise oldukça sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Tasarruf eyleminin gelecekteki olası bir "sabit gelir" durumuna bağımlı kılınması, söz konusu davranışın henüz bir iç disipline dönüşmediğini, aksine dışsal faktörlere bağlı olduğunu göstermektedir. Nitekim Kahraman (2026) çalışmasında görevdeki öğretmenler arasında da düşük gelir grubunun en düşük finansal okuryazarlığa sahip olduğunu saptamıştır. Bu durum, öğretmen adaylarının tasarrufu erteleme eğiliminin doğrudan ekonomik kısıtlamalarla ilgili olduğunu düşündürmektedir. "Yatırım" boyutunda adayların büyük çoğunluğunun yatırımı altın, döviz, borsa ve gayrimenkul gibi maddi varlıklarla sınırlandırdığı; kişisel gelişimi bir yatırım biçimi olarak değerlendirenlerin ise azınlıkta kaldığı görülmüştür. Yatırım kavramının neredeyse yalnızca somut finansal araçlarla eş tutulması, adayların bu konuya dar ve geleneksel bir çerçeveden yaklaştığını göstermektedir. Bu örüntü, finansal okuryazarlığı ağırlıklı olarak para, banka ve döviz gibi geleneksel araçlarla ilişkilendiren Çetin ve Salih'in (2022) çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Altın ve dövizin bu denli öne çıkması, söz konusu araçların Türkiye'deki geleneksel yatırım ve tasarruf alışkanlıkları içinde köklü bir yer tutmasıyla açıklanabilir. Nitekim Hamarat ve Özen (2015) de Türk halkının altın ve dövizi geleneksel bir yatırım aracı olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğretmen adaylarının finansal konularda riskten kaçınan, korumacı ve sınırlı bir bilgi birikimine sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların finansal güvence için gereken bilgi, beceri ve tutumları ancak finansal okuryazarlık yoluyla edinebilecekleri düşünüldüğünde (Pavelková, 2021; Saritha ve Srivinas, 2019; Van Rooij, Lusardi ve Alessie, 2011; Wahyuni ve Rahimakumullah, 2020), bu yetersizliklerin giderilmesi kritik bir öneme sahiptir. Söz konusu duruşun kaynağı ister ekonomik koşullar ister eğitim eksikliği olsun (Kahraman, 2026); finansal öz yeterliği düşük öğretmenlerin bu kısıtlayıcı bakış açısını gelecekte sınıf ortamındaki çocuklara da aktarma riski oldukça yüksektir.

5. ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar kapsamında;

- Eğitim fakültesi lisans programlarına finansal okuryazarlık derslerinin eklenmesi ve bireylerde para yönetimine karşı olumlu tutum geliştirilmesini sağlayan derslerin eklenmesi,
- Öğretmen yetiştirme sürecinde, adayların finansal okuryazarlığı nasıl kazandıracaklarına ilişkin uygulamalı içeriklere yer verilmesi önerilmektedir.
- Konunun daha büyük örneklemlerle ve nicel desenlerle incelenmesi farklı değerlendirme olanakları sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Amagir, A., Groot, W., Maassen van den Brink, H. ve Wilschut, A. (2018). A review of financial literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education, 17*(1), 56-80.

Atkinson, A. ve Messy, F. (2012). *Measuring financial literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) pilot study* (OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en

Bayram, S. (2010). *Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: Anadolu Üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi].

Braunstein, S. ve Welch, C. (2002). Financial literacy: An overview of practice, research, and policy. *Federal Reserve Bulletin, 88*, 445-457.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Çetin, M. ve Salih, S. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının finansal okuryazarlık (ekonomi okuryazarlığı) kavramına ilişkin bilişsel yapıları: KİT çalışması. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 9*(87), 1740-1751.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çinko, M., Avcı, E., Ergun, S. ve Tekçe, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri: Marmara Üniversitesi örneği. *Marmara Business Review, 2*(1), 25-50.

Drever, A. I., Odders-White, E., Kalish, C. W., Else-Quest, N. M., Hoagland, E. M. ve Nelms, E. N. (2015). Foundations of financial well-being: Insights into the role of executive function, financial socialization, and experience-based learning in childhood and youth. *Journal of Consumer Affairs, 49*(1), 13-38. https://doi.org/10.1111/joca.12068

Emmons, W. (2005). Consumer-finance myths and other obstacles to financial literacy. *St. Louis University Public Law Review, 24*, 335-362.

Er, B. ve Taylan, A. E. (2017). Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü-Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(14), 297-317.

Esendemir, O. (2024). İlköğretim matematik öğretmenleri ve ilköğretim matematik öğretmen adaylarının finansal okuryazarlık düzeyleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 23*(91), 1102-1130.

Fox, J., Bartholomae, S. ve Lee, J. (2005). Building the case for financial education. *Journal of Consumer Affairs, 39*, 195-214.

Friedline, T. (2015). A developmental perspective on children's economic agency. *Journal of Consumer Affairs, 49*(1), 39-68. https://doi.org/10.1111/joca.12062

Hamarat, B. ve Özen, E. (2015). Türkiye'de tasarruf tercihlerini etkileyen değişkenlerin kanonik korelasyon analizi ile belirlenmesi. *Journal of Life Economics, 2*(1), 47-74. https://doi.org/10.15637/jlecon.58

Kahraman, İ. K. (2026). Türkiye'deki öğretmenlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi, 27*(1), 665-680. https://doi.org/10.31671/doujournal.1709390

Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.

Koenig, L. (2007). Financial literacy curriculum: The effect on offender money management skills. *Journal of Correctional Education, 58*(1), 43-56.

Kozup, J. ve Hogarth, J. (2008). Financial literacy, public policy, and consumers' self-protection—More questions, fewer answers. *Journal of Consumer Affairs, 42*, 127-136.

Köroğlu, H. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi].

McCormick, M. H. (2009). The effectiveness of youth financial education: A review of the literature. *Journal of Financial Counseling and Planning, 20*(1), 70-83.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları*.

Pavelková, J. (2021). Financial literacy as one of the professional competencies of social workers to prevent or solve socio-economic problems. *Clinical Social Work and Health Intervention, 12*(1), 69-74.

Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs, 44*(2), 276-295. https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x

Sarıgül, H. (2020). Türkiye'de finansal okuryazarlık alanında yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 10*(1), 153-165.

Saritha, G. ve Srivinas, K. (2019). Financial literacy levels of commerce students—A select study. *Impact: International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature, 7*(5), 507-516.

Satoğlu, S. (2014). *Bireysel yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlık ve Türkiye uygulaması* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi].

Sönmez, M. T. (2022). Erken dönemlerde finansal farkındalığın gelişmesi ve finansal okuryazarlık konularının matematik dersine entegresi. *Yaşadıkça Eğitim, 36*(2), 569-589. https://doi.org/10.33308/26674874.2022362402

Stone, D., Wier, B. ve Bryant, S. (2008). Reducing materialism through financial literacy. *CPA Journal, 78*(2), 12-14.

Şayan, N. ve Yakut, S. (2022). Ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Çanakkale merkez örneği. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3*(1), 23-34.

Van Rooij, M., Lusardi, A. ve Alessie, R. (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics, 101*(2), 449-472.

Vitt, L., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D., Siegenthaler, J. ve Ward, J. (2000). *Personal finance and the rush to competence: Financial literacy education in the U.S.* Institute for Socio-Financial Studies.

Wahyuni, H. S. ve Rahimakumullah, M. A. A. (2020). Financial literacy for newcomer students in Bandung city in facing the Covid quarantine. *Solid State Technology, 63*(3), 5147-5151.

WiseUp. (2008). *About WiseUp: Financial planning for Generation X & Y women*. U.S. Department of Labor. http://wiseupwomen.tamu.edu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, D. ve Özbek, A. (2021). Erken dönem ekonomi eğitimi ve finansal sosyalizasyonun finansal okuryazarlık düzeyine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23*(2), 694-710.

Yılmaz, H. (2024). *Türkiye'de çocuklarda finansal okuryazarlık eğitimi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi].

Yiğit, Y. ve Görmez, E. (2022). Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık yeterliliğine ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 9*(32), 332-361.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİSTEM OKURYAZARLIĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Doktora Öğrencisi Muhammed Berk KELEŞ
Gazi Üniversitesi
berk_keles_61@yahoo.com- 0000-0002- 7663- 7951

Prof. Dr. Fatma AGĞÜL YALÇIN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
fayalcin@agri.edu.tr - 0000-0001- 7681-3786

ÖZET

Günümüzde karmaşık ve birbirine bağlı sistemlerin çağında bireylerin tek tek olayları değil, olaylar arasındaki ilişkileri görebilmesi giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu beceriyi kapsayan sistem okuryazarlığının erken çocukluk döneminden itibaren kazandırılması gerektiği ve bu süreçte okul öncesi öğretmenlerinin belirleyici rolü kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığına ilişkin görüşlerini incelemektir. Temel nitel araştırma deseninin benimsendiği çalışmanın grubunu, Türkiye'nin doğusunda yer alan bir üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan 17 okul öncesi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmış ve içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığını çocuklara kazandırmada ağırlıklı olarak etkinlik temelli uygulamalara, görsel-işitsel materyallere ve doğa gezilerine dayalı okul dışı öğrenme ortamlarını tercih ettikleri saptanmıştır. Adaylar çoğunlukla soru-cevap ve gözlem gibi gözleme dayalı tekniklere başvurmayı tercih ettiği, karşılaşabilecekleri zorlukları ise büyük ölçüde materyal eksikliğine, coğrafi koşullara ve maliyet gibi dışsal etmenlerle ilişkilendirdiği belirlenmiştir. Söz konusu durum, adayların konuya ilişkin yaklaşımlarının formal eğitim uygulamalarından ziyade pedagojik bilgilerine dayandığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda sistem okuryazarlığının öğretmen yetiştirme programlarına dahil edilmesi gerektiği önerilmektedir

Anahtar Kelimeler : *Sistem okuryazarlığı, okul öncesi öğretmen adayı, sistem düşüncesi*

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1.GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çağda sistemler giderek daha karmaşık ve birbirine bağlı bir yapı kazanmıştır; bu durum bireylerin tek tek olayları değil, olaylar arasındaki ilişkileri görebilmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü iklim, ekonomi ya da çevre gibi günlük hayatta karşılaşılan sistemlerin hiçbiri tek başına işlememektedir. Her bir sistem, birbirini etkileyen parçalardan oluşan daha büyük bir sistemdir. Bu sistemlerin karmaşıklığını anlamada ve yönetmede etkili bir yaklaşım olarak sistem düşüncesi öne çıkmaktadır (MEB, 2024). Sistem düşüncesinin bir bileşeni olan sistem okuryazarlığı ise bireylerin bu karmaşık sistemleri anlama ve sistemler arasındaki ilişkileri anlayabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2024; Göktepe, 2024). Sweeney (2014) sistem okuryazarlığını, sistem ilkelerine ilişkin kavramsal bilgiyle; durumları bütüncül görme, sistemler arası ilişkileri kavrama ve zaman içindeki değişimi fark etme gibi akıl yürütme becerilerini birleştiren bir kavram olduğunu vurgulamaktadır.

Sweeney (2014), sistem okuryazarı bireylerin iklim, enerji, yoksulluk, ekonomi ve sürdürülebilirlik gibi konuların birbiriyle ilişkili olduğunun farkında olan, sorunların tek bir nedeni olmadığını bilen kişiler olduğunu belirtmektedir. Benzer biçimde küresel ısınma, artan nüfus, sosyal adaletsizlik, su ve gıda tüketimi gibi sistemlerin anlamak için sistem okuryazarlığının gerekli olduğu vurgulanmaktadır (Dubberly, 2014). Sistem okuryazarlığının ne zaman ve nasıl kazandırılacağı sorusu ise bu kapsamda önemli görülmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde farklı okuryazarlık becerilerinin bütüncül ve sarmal bir yapıda çocuklara okul öncesinden itibaren kazandırılması gerektiği belirtilmekte (MEB, 2024); sistemler hakkındaki bilgi birikiminin genişletilebilmesi için sistem okuryazarlığının okul öncesinden üniversiteye kadar bütün eğitim kademelerinde kazandırılmasının önemine dikkat çekilmektedir (Dubberly, 2014).

Okul öncesi dönemin özellikle sistem okuryazarlığı konusunda öne çıkmasının temel sebebi çocukların gelişimsel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Sweeney (2014), çocukların karmaşık sistemlere ilişkin doğuştan bir anlayışa sahip olduğunu; sistemleri anlamanın sosyal, çevresel ve ekonomik sorunların çözümünde belirleyici olduğunu ve her yaştan çocuğun sistem okuryazarı olarak yetiştirilebilmesi için eğitim sürecinin uygun şekilde tasarlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu durum sistem okuryazarlığının erken yaşta desteklenmesi için elverişli bir zemin sunmaktadır. Ben-Zvi Assaraf ve Orion (2005), sistemsel düşünme becerilerinin hiyerarşik ve sıralı aşamalar hâlinde geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Bu yapıda sistemin bileşenlerini ve aralarındaki ilişkileri belirleme gibi alt düzey beceriler, üst düzey becerilerin ön koşuludur. Bu nedenle araştırmacılar sistemsel düşünmenin ilk adımlarının erken eğitim kademelerinde kazandırılmasını önermektedir. Araştırmada başlangıç düzeyi düşük çocukların dahi anlamlı ilerleme kaydetmesi, bu becerinin öğretim yoluyla geliştirilebildiğini ortaya koymuştur (Ben-Zvi Assaraf & Orion, 2005).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Alanyazın incelendiğinde, Göktepe (2024) sistem düşüncesi araçlarının kolay anlaşılabilir, kolay uygulanabilir ve yaş düzeyine göre ölçeklenebilir olduğunu bu nedenle okul öncesinden başlayarak liseye kadar eğitimin her düzeyinde kullanılabileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu araçların sistem okuryazarlığının sürdürülebilirlik boyutuyla doğrudan ilişkilendirilebildiğini göstermektedir. Bu yönüyle sistem okuryazarlığının, erken çocukluk döneminde çocuğun çevresine, doğal kaynaklara ve sürdürülebilirliğe ilişkin bütüncül bir bakış geliştirmesine katkı sunduğu söylenebilir.

Sistem okuryazarlığının çocuklara kazandırılması sürecinde öğretmenlerin belirleyici bir rol üstlendiği belirtilmektedir. Bu okuryazarlığın öğrencilere aktarılabilmesi için öncelikle öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kendilerinin sistem okuryazarı bireyler olması (Ezer ve Aksüt, 2025) gerekmektedir. Nitekim Ezer ve Aksüt (2025), öğretmen adaylarının bu becerilerin kazandırılması sürecinde öğretmenlerin öğrencilere rol model olması gerektiğini ve söz konusu becerilerin okul öncesinden başlanarak tüm eğitim kademelerinde kazandırılması gerektiğini vurguladıkları sonucuna ulaşmıştır. Okul öncesi dönem bu sürecin başlangıç kademesi olduğundan, bu kademede görev alacak öğretmenlerin ve dolayısıyla okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığına ilişkin görüşleri özel bir önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bu araştırmada, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada temel nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Araştırmacı bir fenomenin anlamını, fenomene katılanlara göre anlamaya çalışır. Anlam, oluşturulmuş ancak keşfedilmemiştir. Anlamlar insanlar tarafından onları yorumladıkları dünyayla meşgul oldukça inşa edilir. Bütün amaç, insanların hayatlarını ve deneyimlerini nasıl kavradığını anlamaktır (Merriam, 2013).

2.1.Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin doğusunda yer alan bir üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan 17 okul öncesi öğretmen adayı oluşmaktadır. Çalışmada araştırmacının Ağrı ilinde yaşaması sebebiyle kolay örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay örnekleme yönteminde araştırmacı en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan örneklemini oluşturmaktadır (Büyüköztürk, vd., 2018). Aşağıda yer alan çizelge 1’de çalışma grubuna ait demografik bilgiler verilmiştir.

Aşağıda yer alan Çizelge 1’de çalışma grubuna ait demografik bilgiler verilmiştir.

Çizelge.1

Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Değişken		**Frekans**	**Yüzde**
Cinsiyet	Erkek	5	29
	Kadın	12	71
Sınıf Düzeyi	3.Sınıf	8	47

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

4.Sınıf	9	53
Toplam	17	100

Çizelge 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 17 okul öncesi öğretmen adayının büyük çoğunluğunun "Kadın" adaylardan oluştuğu görülmektedir. Sınıf düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranın "4.sınıf" düzeyine ait olduğu görülmektedir.

2.2.Veri Toplama Araçları

Çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilen, öğretmenlerin demografik özellikleri ve konuya ilişkin yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları farklı sorularla görüşmenin akışını etkileyerek katılımcılardan ayrıntılı cevaplar alma amacıyla kullanılmaktadır (Büyüköztürk, vd., 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken alanyazın taranarak soru havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular araştırmacılar tarafından yeniden incelendikten sonra okul öncesi eğitimi alanında uzman iki akademisyene uzman görüşü için gönderilmiştir. Gelen dönütler doğrultusunda hazırlanan sorularda yer alan anlatım bozuklukları giderilerek forma son hali verilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara sistem okuryazarlığının (MEB 2024) tanımı sunulmuş sonrasında çalışma hakkında bilgilendirilerek planlamalar yapılmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler 15-20 dakika sürmüş, alınan izinler doğrultusunda ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve gerekli yerlerde notlar alınmıştır.

2.3.Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde amaç, verilerin anlamlı bölümlere ayrılarak her bölümün taşıdığı anlamın belirlenmesi ve tümevarımsal biçimde kategorilere ulaşılmasıdır (Büyüköztürk vd., 2018). Bu araştırmada önceden belirlenmiş bir kuramsal çerçeve ya da hazır kod listesi kullanılmamış, yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verilen yanıtlar çözümlenerek benzer kodlar birleştirilmiş ve kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler, frekans (f) ve yüzde (%) değerleriyle sunulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Kategorilerin desteklenmesi amacıyla gerekli görülen yerlerde ham görüşme verilerinden seçilen örneklere değiştirilmeden yer verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinin güvenirliği için Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılmıştır. Görüş birliği oranının belirlenmesi için Miles ve Huberman katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonrasında görüş birliği oranının %91 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu büyük oranda görüş birliği olduğuna işaret etmektedir (Miles ve Huberman, 1994).

3.BULGULAR

Bu çalışmadan elde edilen bulgular her bir soru için tablolar hâlinde sunulmuştur.

Çizelge 2.

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı çocuklara kazandırmak için ne tür uygulamalar yapabileceklerine ilişkin yanıtların analizi

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Doğrudan öğretim			
Konu Anlatımı	Ö3, Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17	7	41
Etkinlik temelli uygulamalar			
Drama kullanımı	Ö1, Ö2, Ö6, Ö8, Ö9, Ö12, Ö13	7	41
Fen Etkinlikleri	Ö3, Ö7, Ö16	3	18
Müzik Etkinlikleri	Ö4, Ö7	2	12
Sanat Etkinlikleri	Ö5, Ö8	2	12

***Adaylar birden fazla görüş belirtmiştir.**

Çizelge 2 incelendiğinde okul öncesi öğretmen adaylarının yanıtlarının *"Doğrudan öğretim"* ve *"Etkinlik temelli uygulamalar"* olmak üzere iki ana kategoride toplandığı, adayların çoğunluğunun etkinlik temelli uygulamalara yöneldiği görülmektedir. "*Konu Anlatımı*" alt kategorisinde bulunan Ö3 "*Bu konuyu çocuklara kazandırmak için önce anlatım yapmam gerekiyor*." derken; "*Drama kullanımı*" alt kategorisinde bulunan Ö2 "*Çocuklar yaparak yaşayarak öğrendikleri için dramayı kullanmamız gerektiğini düşünüyorum*" diyerek soruyu yanıtlamıştır. Bu bulgular adayların okul öncesi dönemin gelişimsel özelliklerine uygun olarak etkinlik temelli uygulamalara yöneldiğini ancak doğrudan anlatımı tercih eden adayların varlığının bu dönemde uygulamalar açısından bir farkındalık eksikliğine işaret edebileceğini düşündürmektedir.

Çizelge 3.

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığa ne sıklıkta yer vereceğine ilişkin yanıtların analizi

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Haftada 1 Kez	Ö4, Ö7, Ö9, Ö11, Ö15, Ö16	6	35
Her gün	Ö3, Ö6, Ö12, Ö13, Ö14	5	29
Haftada 2 Kez	Ö1, Ö5, Ö10	3	18
Haftada 3 Kez	Ö8,Ö2	2	12
Yer Vermem	Ö17	1	6

Çizelge 3 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının çoğunluğu sistem okuryazarlığına düzenli aralıklarla yer vereceğini belirtmiştir. "*Haftada 1 Kez*" kategorisinde bulunan Ö7 "*Çocuklara kazandırılması gereken başka konular olduğunu düşünüyorum*" derken; *"Her gün"* kategorisinde bulunan Ö12 "*Maarifte yer aldığı için zaten rutinler şeklinde her zaman yer vermeliyiz*" şeklinde soruyu yanıtlamıştır. Bu bulgulardan hareketle, öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığa yer verme sıklığı konusunda ortak bir anlayışa sahip olmadıkları söylenebilir. Bir kısım aday beceriyi günlük rutinlerin ayrılmaz bir parçası olarak görürken, bir kısmı sınırlı bir yer ayırmayı ya da başka kazanımlara öncelik vermeyi tercih etmektedir. Adayların yanıtları bir bütün olarak değerlendirildiğinde sistem okuryazarlığın erken çocukluk eğitimindeki yeri ve önemine ilişkin farkındalıklarının farklılaştığını göstermektedir.

Çizelge 4.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı çocuklara kazandırmak için hangi materyalleri kullanacaklarına ilişkin yanıtların analizi

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Eğitici Videolar	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö13	6	35
Görseller	Ö1, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12	5	29
Dijital Oyun	Ö1, Ö2, Ö13, Ö16	4	24
Maketler	Ö2, Ö9, Ö16, Ö17	4	24
Sanal Gerçeklik	Ö2, Ö3, Ö4, Ö6	4	24
Hikâye Kitabı	Ö1, Ö2, Ö13	3	18
Web 2.0 Araçları	Ö8, Ö14, Ö16	3	18
Bilgi Kartları	Ö5, Ö15	2	12
Kukla	Ö2, Ö16	2	12

***Adaylar birden fazla görüş belirtmiştir.**

Çizelge 4 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı kazandırmak için çok çeşitli materyallere başvurmayı planladıkları görülmektedir. Okul öncesi öğretmen adaylarının sıklıkla "*Eğitici Videolar*", "*Görseller*", *"Dijital oyun"* ve *"Maketler"* olmak üzere farklı kategorilerde bulunduğu görülmektedir. "*Eğitici Videolar*" kategorisinde bulunan Ö6 kodlu öğretmen adayı *"Çocuklara yönelik videolar ile bu konuyu rahatlıkla kazandırabileceğimizi düşünüyorum"* derken "*Görseller*" kategorisinde bulunan Ö11 *"Çocuklara konuyla ilgili birden fazla görsel hazırlar onları kullanırdım."* yanıtını vermiştir. Elde edilen bulgular öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı kazandırmada belirli bir materyal türünde uzlaşmadıkları, bunun yerine geniş bir materyal yelpazesine başvurmayı planladıkları söylenebilir. Bununla birlikte en sık tercih edilen materyallerin eğitici videolar ve görseller gibi görsel-işitsel araçlar olması, adayların teknoloji temelli materyallere görece daha yatkın olduklarını düşündürmektedir.

Çizelge 5.

Okul öncesi öğretmen adaylarının çocukta sistem okuryazarlığının kazanılıp kazanılmadığını nasıl değerlendirmeyi düşündüklerine ilişkin yanıtların analizi

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Soru Cevap	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö8, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16	10	59
Gözlem	Ö3, Ö4, Ö5, Ö10, Ö16, Ö17	6	35
Kontrol Listesi	Ö1, Ö2, Ö3, Ö7, Ö11, Ö16	6	35
Beyin Fırtınası	Ö1, Ö2, Ö12, Ö16	4	24
Drama	Ö2, Ö6, Ö13	3	18
Rubrik	Ö1, Ö11	2	12
Portfolyo	Ö10	1	6

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

***Adaylar birden fazla görüş belirtmiştir.**

Çizelge 5 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının çocukta sistem okuryazarlığın kazanılıp kazanılmadığını değerlendirmek için farklı yöntemlere başvurmayı düşündükleri görülmektedir. Adaylar tarafından en sık belirtilen değerlendirme biçimi *"Soru cevap", "Gözlem"* ve *"Kontrol listesi"* olmak üzere farklı kategorilere dağıldığı görülmektedir. *"Soru cevap"* kategorisinde bulunan Ö15 "*Çocuklarla etkinliğimizin sonunda soru cevap yaparak değerlendirmeyi düşünürdüm*" derken *"Gözlem"* kategorisinde bulunan Ö17 "*Çocuklarda bir davranışın olup olmadığını görebilmem gerekiyor. Bu yüzden gözlem yapardım*." yanıtını vermiştir. *"Kontrol listesi"* kategorisinde bulunan Ö3 "*İnternette neredeyse her konuyla ilgili kontrol listeleri var. Bunlar çocukları değerlendirmek için kullanılabilir*." şeklinde yanıt vermiştir. Bu bulgulardan hareketle, öğretmen adaylarının çoğunluğunun değerlendirmeyi soru-cevap ve gözlem gibi sözlü ve gözleme dayalı tekniklerle ilişkilendirdiği söylenebilir. Bazı adayların değerlendirme yöntemi olarak beyin fırtınası ve drama gibi öğretim temelli uygulamaları belirtmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte rubrik ve portfolyo gibi daha yapılandırılmış değerlendirme araçlarına neredeyse hiç yer verilmemesi, adayların değerlendirmede anlık ve gözleme dayalı yaklaşımları tercih ettiğini düşündürmektedir.

Çizelge 6.

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı çocuklara kazandırmak için okul dışı öğrenme ortamlarından nasıl yararlanacaklarına ilişkin yanıtların analizi

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Doğa Gezisi	Ö2, Ö3, Ö4 Ö5, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16	12	70
Uzman Rehberliğinde Alan Gezisi	Ö1, Ö2, Ö7, Ö8	4	24
Okul Bahçesi Etkinlikleri	Ö6, Ö8	2	12
Konferans Katılımı	Ö3	1	6
Okul Ziyareti	Ö17	1	6

***Adaylar birden fazla görüş belirtmiştir.**

Çizelge 6 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı kazandırmak için okul dışı öğrenme ortamlarından çeşitli biçimlerde yararlanmak istedikleri görülmektedir. Adaylar tarafından en sık belirtilenler sırasıyla *"Doğa gezisi"*, *"Uzman rehberliğinde alan gezisi"* ve *"Okul bahçesi etkinlikleri"* olduğu sonucuna ulaşılmıştır. *"Doğa gezisi"* kategorisinde bulunan Ö9 "*Bence sistem okuryazarlığının verilmesi için doğa çok uygun bir bölge, içerisinde farklı ekosistemler var ve bu ekosistemler arasındaki ilişki en kolay şekilde burada gözlemlenebilir. Sadece burası da değil müzelere, akvaryumlara, hayvanat bahçelerine de gidilebilir*" derken *"Uzman Rehberliğinde Alan Gezisi"* kategorisinde bulunan Ö8 *"Öğretmen konu hakkında çok fazla bilgiye sahip olmayabilir bu yüzden alanında uzman bir kişiyle bu gezilere gidilerek çocukların gelişimlerine uygun düzeyde bir bilgilendirme yapılabilir. Sadece öğretmen yeterli olmayacaktır."* Yanıtını vermiştir. "*Okul Bahçesi Etkinlikleri*" kategorisinde

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bulunan Ö6 "*Şartlara bağlı olarak her zaman geziler düzenlenemeyebilir. Bu yüzden okulun bahçesinde de konuyla ilgili etkinlikler yapılabilir*." Şeklinde yanıt vermiştir. Bu bulgulardan hareketle, öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamlarından yararlanma konusunda ağırlıklı olarak doğrudan doğa ve çevre ile temas kurmaya dayalı gezileri tercih ettikleri; bununla birlikte uzman rehberliği ve okul bahçesi gibi farklı seçeneklere de yer vererek bu ortamları çocukların öğrenme süreçlerini zenginleştirmenin bir aracı olarak gördükleri söylenebilir.

Çizelge 7.

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı çocuklara kazandırmak için aile katılımından nasıl yararlanacaklarına ilişkin yanıtların analizi

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Sınıf içi aile katılımlı etkinlikler	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15	8	47
Veli bilgilendirme	Ö1, Ö2, Ö4, Ö10, Ö13, Ö17	6	35
Sınıfa uzman davet etme	Ö1, Ö5, Ö12, Ö16	4	24
Ev temelli etkinlikler	Ö7, Ö8, Ö11	3	18

***Adaylar birden fazla görüş belirtmiştir.**

Çizelge 7 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı kazandırmada aile katılımından farklı biçimlerde yararlanmayı planladıkları görülmektedir. Adaylar tarafından en sık belirtilen yöntem *"Sınıf içi aile katılımlı etkinlikler"* olmuş; bunu *"Veli bilgilendirme"* ve *"Sınıfa uzman davet etme"* izlemiştir. *"Sınıf içi aile katılımlı etkinlikler"* kategorisinde bulunan Ö6 *"Ailelerin bu konuda desteği çok önemli sadece bu konuda her konuda aileyi sınıfa davet etmemiz gerekiyor."* derken; *"Veli bilgilendirme"* kategorisindeki Ö4 *"Konuyu sadece öğretmenin bilmesi önemli değil, aynı zamanda ailenin de konuyu bilmesi gerekiyor. Bu yüzden belli aralıklarla veli toplantıları düzenler sistem okuryazarlığı ile ilgili bilgilendirme yapardım*" şeklinde görüş bildirmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının aile katılımını ağırlıklı olarak ailenin doğrudan sınıf ortamına ve etkinliklere dahil edilmesi yoluyla sağlamayı planladıkları söylenebilir. Adayların *"Veli bilgilendirme", "Sınıfa uzman davet etme"* ve *"ev temelli etkinlikler"* gibi farklı yöntemlere de yer vermesi, aile katılımını tek bir biçimle sınırlamadıklarını göstermektedir.

Çizelge 8.

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı çocuklara kazandırırken karşılaşabilecekleri zorluklara yönelik yanıtlarının analizi

Kategori	Öğretmen Adayı	Frekans	Yüzde
Materyal eksiklikleri	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8	6	35
Coğrafi güçlükler	Ö1, Ö2, Ö5, Ö14, Ö16, Ö17	6	35

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

İdari zorluklar	Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö15	5	29
Alan bilgisi yetersizliği	Ö1, Ö2,Ö3, Ö13	4	24
Aile desteğinin yetersizliği	Ö1, Ö2, Ö3,Ö6	4	24
Finansal zorluklar	Ö2, Ö7, Ö15, Ö16	4	24

***Adaylar birden fazla görüş belirtmiştir.**

Çizelge 8 incelendiğinde, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığı çocuklara kazandırırken çeşitli zorluklarla karşılaşabileceklerini öngördükleri görülmektedir. Adaylar tarafından en sık dile getirilen zorluk *"Materyal eksikliği"* olmuş; bunu *"Coğrafi güçlükler"* ve *"İdari zorluklar"* izlemiştir. *"Materyal eksikliği"* kategorisinde bulunan Ö5 "Konu fazlaasyıla soyut olduğu için öğretmenlere çok sayıda farklı materyal gerekiyor. Okulun bünyesinde bu kadar materyalin olabilmesi biraz zor. Kesinlikle konuyu çocuklara kazandırırken materyal eksikliğinden dolayı zorluk yaşayacağız" derken; "Coğrafi güçlükler" kategorisindeki Ö2 *"Okul dışı öğrenmelere gidilebilir demiştim ama bu süreçte atanacağımız yerde çok önemli. Coğrafi şartlar buna izin verecek mi düşünmemiz gerekiyor. Doğu bölgelerinde iklim sert ve zorlu olacak buralarda konuyu kazandırmak kolay olmayacak. Ayrıca bu geziler maliyetli olduğu için finansal zorlukta yaşayabiliriz."* şeklinde görüş bildirmiştir. Bu bulgulardan hareketle, öğretmen adaylarının karşılaşmayı bekledikleri zorlukların büyük ölçüde materyal, coğrafya, idari koşullar ve maliyet gibi kendi denetimleri dışındaki dışsal ve bağlamsal etmenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Özellikle adayların görev yapacakları bölgenin coğrafi ve iklimsel koşullarını bir zorluk kaynağı olarak öngörmeleri, sistem okuryazarlığın kazandırılmasında bölgesel eşitsizliklerin belirleyici olabileceğine dikkat çekmektedir. Buna karşın alan bilgisi yetersizliği gibi adayın kendisinden kaynaklanan zorlukların görece daha az dile getirilmesi, adayların karşılaşacakları güçlükleri ağırlıklı olarak dışsal etmenlere atfetme eğiliminde olduklarını düşündürmektedir.

Çizelge 9.

Okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığa ilişkin lisans düzeyinde ders almalarına ilişkin yanıtların analizi

Kategori	**Öğretmen Adayı**	**Frekans**	**Yüzde**
Ders almadım	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17	17	100

Çizelge 9 incelendiğinde, araştırmaya katılan okul öncesi öğretmen adaylarının tamamının lisans öğrenimleri boyunca sistem okuryazarlığa ilişkin herhangi bir ders almadıkları görülmektedir. Bu bulgu, sistem okuryazarlığın öğretmen adaylarının lisans eğitimi süresince yer almayan bir konu olduğuna işaret etmektedir.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu araştırmada, okul öncesi öğretmen adaylarının sistem okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler tek tek tartışılarak aşağıda sunulmuştur.

Öğretmen adaylarına sistem okuryazarlığını çocuklara hangi uygulamalarla kazandıracakları sorulduğunda, yanıtlar "*Doğrudan öğretim*" ve "*Etkinlik temelli uygulamalar*" olmak üzere iki grupta toplanmış; drama, fen, müzik ve sanat gibi etkinlik temelli yöntemler ilk sıralarda yer almıştır. Bu yönelim, okul öncesinde çocukların yaparak yaşayarak öğrenmesiyle ve etkinlik temelli yöntemlerin çocuğu sürece etkin biçimde katarak öğrenmeyi kalıcı kılmasıyla tutarlılık göstermektedir. (İbiş, 2017; Levy ve Wasmuth, 2025). Ancak adayların belirttiği uygulamaların hiçbiri sistem okuryazarlığına özgü olmamakla birlikte yanıtların herhangi bir konu için kullanılabilecek genel öğretim yöntemleri olduğu görülmektedir. Sistem okuryazarlığında asıl amaç, çocuğun sistemi oluşturan parçaları ve bu parçalar arasındaki ilişkileri görebilmesini sağlamaktadır (Sweeney, 2014; MEB, 2024). Özellikle sistem düşüncesinin erken çocuklukta etkili olabilmesi için doğrusal neden-sonuç ilişkilere odaklanan, parçalar arası örüntüleri ön plana çıkaran özelleştirilmiş deneyimlere ihtiyaç olduğu göz ardı edilmektedir (Uçar, 2026). Ayrıca bazı adayların okul öncesi için uygun olmayan doğrudan anlatımı tercih etmesi de bu eksikliği desteklemektedir.

Öğretmen adaylarına, sistem okuryazarlığına ne sıklıkta yer verecekleri sorulduğunda yanıtların çoğunlukla "*Haftada bir kez*" ve "*Her gün*" yanıtları çevresinde toplandığı görülmüştür. Bu durum adayların ortak bir anlayışa sahip olmadıklarını göstermektedir. *"Haftada bir kez"* sistem okuryazarlığına yer veren adaylar bu durumun gerekçesini kazandırılması gereken başka önceliklerin varlığına bağlarken, *"Her gün"* yer vereceğini belirten adaylar tercihlerini kavramın çocuk açısından önemine değil, müfredatta yer almasına dayandırmaktadır. Bu durum adayların sistem okuryazarlığına yer verme sıklığının dışsal gerekçelere dayandırdığını düşündürmektedir. Oysa erken çocukluk döneminde öğretim kararlarının, dışsal program zorunluluklarından çok çocuğun yaşa bağlı gelişimsel özelliklerine, bireysel gereksinimlerine ve içeriğin çocuk için taşıdığı anlama dayandırılması beklenmektedir (National Association for the Education of Young Children [NAEYC], 2020).

Öğretmen adaylarına sistem okuryazarlığını kazandırmak için hangi materyalleri kullanacakları sorulduğunda, "*Eğitici video*" ve "*Görseller*" sıklıkla tercih edilirken "*Dijital oyun*", "*Maket*" ve "*Sanal gerçeklik*" daha az tercih edilmiştir. Bu durum, adayların teknoloji temelli ve görsel-işitsel araçlara belirgin biçimde daha çok yöneldiğini göstermektedir. Bu yönelim alanyazınla da tutarlıdır; nitekim öğretmenlerin eğitici video gibi teknolojik materyalleri, çocukların ilgisini çekmesi, çoklu uyarıcı sunması ve soyut konuları somutlaştırması nedeniyle sıklıkla tercih ettikleri ortaya konmuştur (Keçi Saylı ve Kardeş, 2024; Siron vd., 2021). Adayların tercih ettiği materyaller bir konuyu görsel olarak aktarmaya elverişli olsa da sistem okuryazarlığının gerektirdiği parçalar arası ilişkiyi çocuğa kazandırmada tek başına yeterli görülmemektedir (MEB, 2024). Nitekim okul öncesi dönemde çocukların soyut kavramları ve parçalar arası ilişkileri kavrayabilmesi, büyük ölçüde duyularıyla doğrudan deneyimleyebilecekleri somut materyallerin beraber kullanılmasına bağlıdır; bu nedenle dijital ve görsel materyallerin tek

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

başına kullanılması, sistem okuryazarlığının kazandırılmasında yetersiz kalabilir (Zembat vd., 2020).

Öğretmen adaylarına çocukta sistem okuryazarlığının kazanılıp kazanılmadığını nasıl değerlendirecekleri sorulduğunda adayların *"Soru-cevap", "Gözlem"* ve *"Kontrol listesi"* yöntemlerini tercih ettiği görülmektedir. *"Soru-cevap"* ve *"Gözlem"* yöntemlerinin öne çıkması, okul öncesi öğretmenlerinin değerlendirmede bu pratik ve anında dönüt sağlayan yöntemlere yönelmesi açısından tutarlılık göstermektedir (Çelik Kahraman ve Arıkan, 2024; Güzelyurt ve Özkan, 2018; Özoruç ve Bilaloğlu, 2025; Tarı ve Mercan Uzun, 2023). Ancak bu yöntemlerin ortak özelliği anlık olmalarıdır. Rubrik ve portfolyo gibi süreç temelli araçlara adayların yönelmemesi adayların değerlendirmeyi süreç boyunca izlenen bir etkinlikten çok, etkinlik sonunda yapılan bir yoklama olarak gördüklerini düşündürmektedir. Öğretmen adaylarının alternatif ölçme araçlarını sınıf içine entegre etmede yetersiz kalmaları ve daha çok geleneksel gözlem araçlarına yönelmeleri okul öncesinde sık karşılaşılan bir uygulama eksikliği olarak belirtilmektedir (Can, 2019). Ayrıca bazı adayların *"Beyin fırtınasını"* bir değerlendirme yöntemi olarak belirtmesi dikkat çekicidir; bu uygulama bir öğretim yöntemidir. Bu durum, adayların öğretim ile ölçme-değerlendirme arasındaki ayrımı tam kuramadığını düşündürmektedir.

Öğretmen adaylarına sistem okuryazarlığını kazandırmada okul dışı öğrenme ortamlarından nasıl yararlanacakları sorulduğunda adayların büyük çoğunluğu "*Doğa gezisi*" yanıtını vermiş; bunu *"Uzman rehberliğinde alan gezisi"* ve *"Okul bahçesi etkinlikleri"* izlemiştir. Bu durum adayların doğrudan doğayla temasa dayalı, somut ve gözleme açık ortamları sistem okuryazarlığının kazandırılmasında tercih ettiklerini göstermektedir. Nitekim okul dışı ortamların soyut bilgileri somutlaştırdığı ve öğrenmeyi kalıcı kıldığı vurgulanmakta (Çağlayan, 2020) olup erken yaşlardan itibaren çocukların duyularını aktif kullandıkları aktif katılım sergileyebildikleri doğa temelli ortamlar, sistemin bütüncül yapısını kavramayı doğrudan desteklemektedir (Köşker ve Şimşek, 2025). Bazı adayların doğa gezisini yalnızca bir mekân olarak değil, ekosistemler arası ilişkiyi somutlaştırma gerekçesiyle önermesi, öğrenme ortamını sistem okuryazarlığının amacıyla ilişkilendirebildiklerini düşündürmektedir. Ancak bu ilişkilendirmenin sistem okuryazarlığı kavramına hâkim olmalarından mı yoksa adayların aşina olduğu çevre ve doğa eğitimi anlayışından mı kaynaklandığı belirsizdir.

Öğretmen adaylarına sistem okuryazarlığını kazandırmada aile katılımından nasıl yararlanacakları sorulduğunda adayların sıklıkla *"Sınıf içi aile katılımlı etkinlikler"* yanıtını verdiği; bunu *"Veli bilgilendirme"* ve *"Sınıfa uzman davet etme"* yöntemlerini tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Adayların aile katılımını ağırlıklı olarak aileyi doğrudan sınıf ortamına dahil etme yoluyla sağlamayı planladıkları söylenebilir. *"Veli bilgilendirme*" ve *"ev temelli etkinlikler"* gibi yöntemlere de yer vermeleri, aile katılımını tek bir biçimle sınırlamadıklarını göstermektedir. Nitekim okul öncesinde aile katılımının farklı yollarla sağlanabileceği ve öğretmenlerin bu süreci zenginleştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Borg vd., 2017; Davis ve Elliot, 2023; MEB, 2024). Adayların en sık belirttiği *"Sınıf içi etkinlik"* ve *"Bilgilendirme yoluyla"* aile katılım biçimleri, alanyazında da sıklıkla öne çıkan uygulamalardır (Kılınç vd.,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2021; Toran ve Özgen, 2018). Bununla birlikte, sürecin etkili olabilmesi için öğretmenlerin aileyi izleyici konumundan çıkarıp ev ve okul arasındaki ilişkiyi destekleyerek eyleme dönük uygulamalara yönlendirmeleri gerektiği belirtilmektedir (Bilaloğlu ve Aktaş Arnas, 2019). Bu çeşitlilik, adayların aile katılımının önemine ilişkin farkındalığa sahip olduklarını düşündürmektedir.

Sistem okuryazarlığını kazandırırken karşılaşabilecekleri zorluklar sorulduğunda adaylar sıklıkla *"materyal eksikliği"* ve *"coğrafi güçlükleri"* belirtmiş; bunları *"idari zorluklar", "finansal zorluklar", "alan bilgisi yetersizliği"* ve *"aile desteğinin yetersizliği"* izlemiştir. Adayların öngördüğü zorlukların çoğu, kendi denetimleri dışındaki dışsal etkenlerdir. Nitekim olumsuz hava koşulları, sosyoekonomik koşullar ve bürokratik engellerin öğretmenlerin çalışma koşullarını güçleştirdiği belirtilmektedir (Beauchamp vd., 2022; Şeker ve Savaş, 2023). Öğretmen adaylarının mesleki güçlükleri uygulamanın niteliğinden ziyade bütçe, materyal tedariği ve idari zorluklar gibi ağırlıklı olarak dışsal sebeplere bağlama eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır (Can, 2019). Buna karşılık adayların kendi alan bilgisi yetersizliğini görece az dile getirmesi dikkat çekicidir. Oysa bu yetersizliğin, öngörülen dışsal zorluklardan daha belirleyici bir engel oluşturması beklenebilir. Bu durumun, bir alandaki yetersizliğin ancak o alanda belirli bir bilgi düzeyine ulaşıldığında fark edilebilmesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının tamamının lisans öğrenimleri boyunca sistem okuryazarlığına ilişkin herhangi bir ders almadığı belirlenmiştir. Nitekim okul öncesi öğretmenliği lisans programı incelendiğinde, sistem okuryazarlığının bir ders ya da belirgin bir kazanım olarak programda yer almadığı görülmektedir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2018). Bu durum, adayların kavramı tutarlı bir çerçeveye oturtamamalarının, yer verme sıklığını dışsal gerekçelere dayandırmalarının ve sistem okuryazarlığına özgü olmayan genel yöntem ve materyallere yönelmelerinin bireysel bir eksiklikten çok yapısal bir boşluktan kaynaklandığını düşündürmektedir.

5.ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar kapsamında;

- Eğitim fakültesi okul öncesi öğretmenliği lisans programlarına sistem okuryazarlığına yönelik derslerin eklenmesi,
- Öğretmen yetiştirme sürecinde, adayların sistem okuryazarlığını çocuklara hangi yöntem ve materyallerle kazandıracaklarına ilişkin uygulamalı içeriklere yer verilmesi,
- Konunun daha büyük örneklemlerle ve nicel desenlerle incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Beauchamp, A. A., Lacoste, Y., Kingsbury, C., & Gadais, T. (2022). When are you taking us outside? An exploratory study of the integration of outdoor learning in preschool and primary education in Quebec. *Frontiers in Psychology, 13*, 955549.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ben-Zvi Assaraf, O., & Orion, N. (2005). Development of system thinking skills in the context of earth system education. *Journal of Research in Science Teaching, 42*(5), 518–560. https://doi.org/10.1002/tea.20061

Borg, F., Winberg, M., & Vinterek, M. (2017). Children's learning for a sustainable society: Influences from home and preschool. *Education Inquiry, 8*(2), 151–172.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Can, E. (2019). Öğretmenlerin meslekî gelişimleri: Engeller ve öneriler. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *7*(4), 1618-1650.

Çağlayan, E. (2020). Sanat eğitiminin geleceğinde okul dışı öğrenme ortamlarının yeri ve önemi. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi, 5*(2), 145–158.

Çelik Kahraman, S., & Arıkan, A. (2024). Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim sürecinde başvurdukları soruların özellikleri: Çocuklarla etkileşimlerde soruların niteliğini nasıl artırabiliriz? *Eğitim Yansımaları, 8*(2), 169–187.

Davis, J., & Elliott, S. (2023). *Young children and the environment: Early education for sustainability*. Cambridge University Press.

Dubberly, H. (2014). *A systems literacy manifesto*. RSD3, Third Symposium of Relating Systems Thinking to Design, Oslo, Norveç.

Ezer, F., & Aksüt, S. (2025). Öğretmen adaylarının gözünden sistem okuryazarlığı kavramına genel bir bakış. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 10*(2), 297–313.

Göktepe, E. (2024). Sistem okuryazarlığı ve sistem düşüncesi araçları. *Eğitimde Sistem Düşüncesi Yıllığı,* (11). Sistem Düşüncesi Derneği.

Güzelyurt, T., & Özkan, Ö. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi dönemde çevre eğitimine ilişkin görüşleri: Durum çalışması. *Turkish Studies, 13*(11).

İbiş, E. (2017). *Değerler eğitimi temelli yaratıcı drama programının 5–6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Keçi Saylı, S. ve Kardeş, S. (2024). Okul öncesi öğrenme ortamlarında dijital materyaller ve kullanımı. *Okul Öncesi ve Temel Eğitim Dergisi, 5*(2), 132-147. https://doi.org/10.29329/jpee.2024.1168.4

Kılınç, F. E., Kurtulmuş, Z., Kaynak-Ekici, K. B., & Bektaş, N. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin etkinlik planı hazırlama becerilerinin incelenmesi: Uyarlama, aile katılımı ve değerlendirme. *Trakya Eğitim Dergisi, 11*(1), 252–266.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Köşker, N., & Sımsek, O. (2025). Okul Öncesi Dönemde Etkinliklerle Doğa Farkındalığı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(32), 334-360.

Levy, R. V., & Wasmuth, H. (2025). Developmentally appropriate practice and its impact on the field of early child education and care in the United States. *International Perspectives on the History of Early Childhood Education: Institution–Family–Profession*, 109.

MEB. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları ortak metni.* Millî Eğitim Bakanlığı. https://tymm.meb.gov.tr/ortak-metin

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel.

Miles, M. B., & Huberman, A. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. *Thousand Oaks: Sage Publications*, 338.

National Association for the Education of Young Children. (2020). *Developmentally appropriate practice: A position statement of the National Association for the Education of Young Children.* https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap

Özoruç, N., & Bilaloğlu, R. G. (2025). Okul öncesi öğretmenlerin sığınmacı çocukları tanıma ve değerlendirme sürecindeki uygulamalarının ve görüşlerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(2), 532–547.

Siron, Y., Fajriyah, S., & Rahmani, N. F. (2021). How to raise climate change awareness to early childhood? Perception of in-service teacher and pre-service teacher in Indonesia. *Asia-Pacific Journal of Research in Early Childhood Education, 15*(1).

Sweeney, L. B. (2014). Learning to connect the dots: Developing children's systems literacy. *The Creative Learning Exchange, 23*(2), 1–12.

Şeker, P. T., & Savaş, Ö. (2023). Okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(1), 64–83.

Tarı, A., & Mercan Uzun, E. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin çevresel sürdürülebilirlik hakkındaki görüşlerinin ve uygulamalarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 52*(240), 3139–3160.

Toran, M., & Özgen, Z. (2018). Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımı: Öğretmenler Ne Düşünüyor Ne Yapıyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *6*(3), 229-245.

Uçar, A. M., & Özbey, S. (2026). Erken Çocuklukta Sistem Düşüncesi: Öğretmen Deneyimlerine Yönelik Nitel Bir Çalışma. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *6*(1), 33-48.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Yükseköğretim Kurulu. *Okul öncesi öğretmenliği lisans programı*. https://egitim.yok.gov.tr/documentFiles/17683031271.Okul_Oncesi_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf

Zembat, R., Tosun, D., Çalış, N. B. ve Yılmaz, H. (2020). Okul öncesi eğitimde doğal ve artık materyallerin kullanımına yönelik öğretmen görüşleri. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 4*(1), 19-32.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MATEMATİKSEL DAYANIKLILIKLARI, MATEMATİKSEL AKADEMİK MOTİVASYONLARI VE MATEMATİKSEL ÜSTBİLİŞ FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, Rahime NAS[1]

Yıldız Teknik Üniversitesi

rahime.nas@std.yildiz.edu.tr - ORCID: 0009-0008-9495-5698

Prof. Dr. Nadir ÇELİKÖZ

Yıldız Teknik Üniversitesi

ncelikoz@yildiz.edu.tr - ORCID: 0000-0003-3826-0070

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin matematiksel dayanıklılık, matematiksel akademik motivasyon ve matematiksel üstbiliş farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemek ve matematiksel motivasyon ile matematiksel üstbiliş farkındalığın matematiksel dayanıklılığı yordama gücünü belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2025-2026 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilindeki devlet ortaokullarında öğrenim gören 1140 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Matematiksel Dayanıklılık Ölçeği, Matematiksel Akademik Motivasyon Ölçeği ve Matematiksel Üstbiliş Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız örneklemler t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Pearson korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre kız öğrencilerin matematiksel motivasyon, matematiksel dayanıklılık ve matematiksel üstbiliş farkındalık düzeylerinin erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin matematiksel motivasyon, matematiksel dayanıklılık ve matematiksel üstbiliş farkındalık düzeylerinde azalma görülmüştür. Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde matematiksel dayanıklılık, matematiksel akademik motivasyon ve matematiksel üstbiliş farkındalık arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur; özellikle matematiksel akademik motivasyon ile matematiksel üstbiliş farkındalık arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğu (r=0,64) belirlenmiştir. Regresyon analizi sonuçlarına göre matematiksel motivasyon ve matematiksel üstbiliş farkındalık matematiksel dayanıklılığın anlamlı yordayıcılarıdır. Matematiksel dayanıklılığın geliştirilmesinde öğrencilerin motivasyon ve üstbiliş becerilerinin desteklenmesinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

[1] Bu çalışma, Rahime Nas tarafından Prof. Dr. Nadir Çeliköz danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında yürütülmekte olan "Ortaokul Öğrencilerinin Matematiksel Dayanıklılıkları, Matematiksel Akademik Motivasyonları ve Matematiksel Üstbiliş Farkındalıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı, 2026 yılına ait yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Anahtar Kelimeler : Matematiksel dayanıklılık, matematiksel motivasyon, matematiksel üstbiliş farkındalık, ortaokul öğrencileri.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAMU POLİTİKALARININ BELİRLEYİCİ UNSURLARI: ABD ÖRNEĞİ

Dr. Arş. Gör. Mehmet Şerif YILDIZ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
serifyildiz.302@gmail.com - https://orcid.org/0000-0003-4215-2558

ÖZET

Kamu politikası, devletlerin ya da hükümetlerin toplumsal, ekonomik, siyasi veya yönetsel sorunlara ilişkin geliştirdikleri ve uygulamaya koydukları kararlar, programlar ve eylemler bütününü ifade eder. Bu politikaların şekillenmesinde her ülkenin kendine has siyasal, ekonomik, toplumsal ve kurumsal kültürünün yanında pek çok farklı unsur da etkili olmaktadır. Bu çalışmada, kamu politikalarının belirleyici ana unsurları Amerika Birleşik Devletleri (ABD) örneği üzerinden incelenmiştir. ABD'nin, federal yönetim yapısı ve işleyişi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin net bir biçimde uygulanması, büyük ve güçlü çıkar gruplarının varlığı, gelişmiş bir sivil toplum ağına sahip olması ayrıca etkili ve bağımsız bir medya anlayışı ve yapısına sahip olması ABD kamu politikalarının en belirleyici unsurları olarak öne çıkmaktadır. ABD açısından kamu politikaları analiz edildiğinde de yine bu etmenler önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Bu açıdan ABD için başkanlık sistemi, kongre, federal bürokrasi, yargı organları, siyasi partiler, çıkar ve baskı grupları, düşünce kuruluşları, medya kuruluşları ve kamuoyu gibi unsurların politika yapım sürecindeki rolleri büyüktür. Ayrıca ekonomik çıkarlar, güçlü lobiler, seçim süreçleri, ideolojik yaklaşımların yoğunluğu ve dünyada yaşanan küresel gelişmelerin ABD kamu politikalarının yönünü büyük ölçüde belirlemektedir. Çalışmada, Donald Trump dönemi, kamu politikalarının odağının değişmesi açısından ayrıca ele alınmıştır. Trump ve yönetimiyle birlikte başkanlık makamının politika gündemi üzerindeki etkisinin arttığı gözlenmiştir. Yürütme yetkisine ilişkin emirleri ve çıkardığı başkanlık kararnameleri politika yapım sürecinde daha görünür ve önemli araçlar hâline gelmiştir. Göç, ticaret, ulusal güvenlik ve dış politika alanlarında daha merkezi ve başkan odaklı bir politika yapım anlayışı benimsenmiştir. Sosyal medya kullanımının ise politika oluşturma ve kamuoyunu bu süreçte yönlendirme hususunda etkisi önemli ölçüde belirginleşmiştir. Sonuç olarak, ABD'de kamu politikalarının sadece devlet ve resmi aktörler tarafından değil, aynı zamanda çok sayıda devlet dışı aktörün etkileşimi sonucunda şekillendiği görülmektedir. Bu durum, bir yandan politika yapım sürecinin çoğulcu bir yapıya dönüştüğüne işaret ederken, ekonomik ve siyasal güç odakları ile çıkar gruplarının süreç üzerinde nasıl bir etkileri olduğunu da ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Politika Yapım Süreci, Amerika Birleşik Devletleri.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DETERMINING FACTORS OF PUBLIC POLICY: THE USA EXAMPLE

ABSTRACT

Public policy refers to the entirety of decisions, programs, and actions developed and implemented by states or governments regarding social, economic, political, or administrative problems. Many different factors, along with each country's unique political, economic, social, and institutional culture, influence the shaping of these policies. This study examines the main determining factors of public policy through the example of the United States (USA). The federal structure and functioning of the US government, the clear application of the principle of separation of powers, the existence of large and powerful interest groups, a developed civil society network, and an effective and independent media understanding and structure stand out as the most determining factors of US public policy. These factors also serve as a significant example when analyzing public policies from the US perspective. In this respect, the roles of elements such as the presidential system, Congress, federal bureaucracy, judicial organs, political parties, interest and pressure groups, think tanks, media organizations, and public opinion in the policy-making process are significant for the US. Furthermore, economic interests, powerful lobbies, electoral processes, the intensity of ideological approaches, and global developments largely determine the direction of US public policy. In this study, the Donald Trump era is specifically examined in terms of the shift in the focus of public policy. It has been observed that with Trump and his administration, the influence of the presidency on the policy agenda has increased. Executive orders and presidential decrees have become more visible and important tools in the policy-making process. A more centralized and president-centric approach to policy-making has been adopted in the areas of immigration, trade, national security, and foreign policy. The use of social media has also significantly increased its impact on policy-making and influencing public opinion in this process. In conclusion, it is seen that public policies in the US are shaped not only by state and official actors but also as a result of the interaction of numerous non-state actors. This situation, on the one hand, indicates that the policy-making process has transformed into a pluralistic structure, while on the other hand, it reveals how economic and political power centers and interest groups influence the process.

Keywords: Public Policy, Policy-Making Process, United States of America.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

TÜRKİYE'DE KAMU POLİTİKALARININ DEĞİŞEN YÜZÜ: GÖÇ YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI

Dr. Arş. Gör. Mehmet Şerif YILDIZ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
serifyildiz.302@gmail.com - https://orcid.org/0000-0003-4215-2558

ÖZET

Küreselleşmenin, bölgesel ve küresel çatışmaların, savaşların, ekonomik eşitsizliklerin ve iklim kaynaklı yer değiştirmelerin, uluslararası göç hareketlerini son yıllarda önemli ölçüde arttırdığı gözlenmektedir. Bulunduğu konum itibarıyla Asya, Avrupa ve Orta Doğu arasında bir geçiş coğrafyasında yer alan ve göçmenler için hedef bir ülke konumunda bulunan Türkiye, özellikle 2011 ve sonrasında yoğun bir göç akımıyla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, bu süreci, göç konusunun sadece güvenlik önlemlerinin alınması ve sınır yönetimi yöntemi ve perspektifiyle değil, aynı zamanda sosyo-kültürel, iktisadi, hukuki ve en önemlisi insani boyutlarıyla ele almayı bilinçli olarak tercih etmiştir. Bu kapsamda kamu politikalarında da önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir ülke olarak Türkiye'de ve göç yönetimi artık çok boyutlu ve kurumsal bir politika alanı ve insani bir mesele haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye özelinde kamu politikalarının değişen yapısı çerçevesinde göç yönetimi ve göç politikalarının dönüşümünü incelemek ve analiz etmektir. Böylece göç yönetimi, kurumsal yapılanma süreçleri ve yasal düzenlemeler değerlendirilerek Türkiye'de göç politikalarındaki paradigma değişimi analiz edilmiştir. 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte kurulan göç yönetim mekanizmaları, geçici koruma uygulamaları, uyum politikaları ve uluslararası iş birliği süreçleri ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, Türkiye'de klasik göç yönetimi ve kontrolü yaklaşımından vazgeçilerek daha kapsamlı, insan hakları temelli ve yönetişim odaklı bir göç yönetimi anlayışına geçildiğine işaret etmektedir. Ancak kamu politikalarındaki bu paradigma ve anlayış değişikliği ve dönüşümü, beraberinde pek çok sorunsal alanı da ortaya çıkarmıştır. Artan göç hareketlerinin getirdiği sosyal uyumun daha da zorlaşması, kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğine ilişkin sorunların artması, Türkiye'de yaşayan vatandaşlar için istihdamın zorlaşması, ücretlerin düşmesi, eğitim ve yerel yönetimlerin kapasitesinin eksik kalması gibi alanlarda yeni politika ihtiyaçlarının ortaya çıkması kamu yönetimi ve politikacılar tarafından ivedilikle çözüm bekleyen konu başlıkları olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'de göç yönetiminin kamu politikalarının dönüşümünde önemli bir yer teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Günümüzde ve gelecekte göç olgusunun etkili biçimde yönetilebilmesi için de çok aktörlü, yönetişim kültürüne dayanan, katılımcı, halkın her kesiminden insanın talep ve görüşlerini yansıtan ama özellikle sürdürülebilir bir politika yaklaşımının geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikaları, Göç Yönetimi, Göç Politikaları, Uluslararası Göç, Türkiye, Kamu Yönetimi.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

THE CHANGING FACE OF PUBLIC POLICY IN TURKEY: MIGRATION MANAGEMENT AND POLICIES

ABSTRACT

Globalization, regional and global conflicts, wars, economic inequalities, and climate-related displacements have significantly increased international migration movements in recent years. Located in a transitional geography between Asia, Europe, and the Middle East, and serving as a destination country for migrants, Turkey has faced a significant influx of migrants, particularly since 2011. Turkey has consciously chosen to address this process not only through security measures and border management methods and perspectives, but also through its socio-cultural, economic, legal, and, most importantly, humanitarian dimensions. In this context, Turkey, as a country experiencing significant changes and transformations in public policy, has seen migration management become a multi-dimensional and institutional policy area and a humanitarian issue. The aim of this study is to examine and analyze the transformation of migration management and migration policies within the framework of the changing structure of public policies in Turkey. Thus, the paradigm shift in migration policies in Turkey has been analyzed by evaluating migration management, institutional structuring processes, and legal regulations. The migration management mechanisms established with the enactment of the Law on Foreigners and International Protection in 2013, temporary protection practices, integration policies, and international cooperation processes have been examined. The findings of the study indicate that Turkey has moved away from the classical approach to migration management and control towards a more comprehensive, human rights-based, and governance-oriented understanding of migration management. However, this paradigm shift and transformation in public policies has also brought about many problematic areas. The increasing difficulty of social integration due to rising migration movements, the growing problems related to the sustainability of public services, the increased difficulty of employment for Turkish citizens, falling wages, and the inadequate capacity of education and local governments have been identified as urgent issues requiring solutions by public administration and policymakers. In conclusion, this study demonstrates that migration management plays a significant role in the transformation of public policies in Turkey. It has been emphasized that in order to effectively manage the phenomenon of migration today and in the future, it is necessary to develop a multi-stakeholder, governance-based, participatory policy approach that reflects the demands and views of people from all segments of society, but above all, one that is sustainable.

Keywords: Public Policies, Migration Management, Migration Policies, International Migration, Turkey, Public Administration.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

YEREL YÖNETİMLER VE SPOR TESİSLERİ: LİTERATÜR TEMELLİ BİR BAKIŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi Beyza Nur ÖNAL

Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
beyzaonal00@gmail.com - ORCID ID: :0009-0006-1834-9720

Prof. Dr. Abdurrahman KIRTEPE

Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,
akirtepe@firat.edu.tr - ORCID ID: 0000-0003-3268-2192

Doktora Öğrencisi Ahmet Furkan ÇETİNKAYA

Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
afcetinkaya23@gmail.com - ORCID ID: 0000-0003-4341-023X

ÖZET

Bu çalışma, spor tesisleri ve yerel yönetimler ilişkisini literatür temelli olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, ilk olarak spor tesisi kavramı belirlenmiş ve yerel yönetimler ile ilişkili literatür taranarak, konuyla ilgili seçilen çalışmalar ışığında değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu çerçevede son 20 yıllık çalışmalar incelenmiştir. Çalışma, nitel bir derleme modeliyle yapılmış olup, literatür taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu çalışmaların bazıları incelendiğinde, sporun bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığı ile yaşam kalitesine katkıları nedeniyle spor tesislerinin önemini ortaya koymaktadır. Yerel yönetimlerin planlayıcı, düzenleyici ve uygulayıcı rol üstlendiği, tesislerin yapılması ve erişilebilir kılınmasında sorumluluk taşıdığı görülmektedir. Bununla birlikte tesis yetersizliği, finansal kısıtlar, kurumsal eksiklikler ve kentsel-kırsal dengesizlikler gibi sorunların hizmet etkinliğini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak spor hizmetlerinin orta düzeyde yeterlilik gösterdiği ancak kullanıcı beklentilerini karşılamadığı; yerel yönetimlerin spor politikalarını daha bütüncül ve kullanıcı odaklı bir anlayışla geliştirmesi, finansal ve kurumsal kapasitelerini güçlendirmesi gerektiği bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetimler, spor tesisleri, kamu hizmeti

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

LOCAL GOVERNMENTS AND SPORTS FACILITIES: A LITERATURE-BASED OVERVIEW

ABSTRACT

This study aims to examine the relationship between sports facilities and local governments based on the literature. To this end, the concept of a sports facility was first defined, and the literature related to local governments was reviewed, with evaluations based on selected studies on the subject. Within this framework, studies from the last 20 years were examined. The study was conducted using a qualitative review model, employing literature review and document analysis methods. Some of these studies highlight the importance of sports facilities due to the contributions of sports to individuals' physical and mental health and quality of life. Local governments are seen to assume planning, regulatory, and implementing roles, bearing responsibility for the construction and accessibility of facilities. However, it is understood that problems such as insufficient facilities, financial constraints, institutional deficiencies, and urban-rural imbalances negatively affect service effectiveness. In conclusion, it was found that sports services demonstrate a moderate level of adequacy but do not meet user expectations; local governments need to develop their sports policies with a more holistic and user-oriented approach, and strengthen their financial and institutional capacities.

Keywords: Local governments, sports facilities, public services

1. GİRİŞ

Günümüzde spor; bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını desteklemesi, sosyal etkileşimi güçlendirmesi ve yaşam kalitesini artırması nedeniyle toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir (Arslan & Öztürk, 2019). Bu durum, spor faaliyetlerinin sürdürülebilir biçimde yürütülebilmesi için uygun fiziksel ve yönetsel koşulların oluşturulmasını zorunlu kılmakta ve spor tesislerine olan ihtiyacı artırmaktadır (Arslan & Öztürk, 2019). Bu doğrultuda spor tesislerinin planlanmasında yalnızca fiziksel altyapı değil; aynı zamanda sosyal, çevresel, ekonomik ve yönetsel boyutların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Arslan & Öztürk, 2019).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Spor tesisleri, bireylerin sportif etkinliklere katılımını sağlayan; antrenman, müsabaka ve rekreasyon amaçlı kullanılan her türlü açık veya kapalı alan ile bu alanlara ait yardımcı birimlerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2006). Spor tesisleri, yalnızca fiziksel aktivitelere imkân sağlayan yapılar olarak değil; bireylerin yaşam tarzlarını etkileyen, toplumsal etkileşimi artıran ve yerel düzeyde yaşam kalitesine katkı sunan çok yönlü sosyal alanlar olarak değerlendirilmektedir (Gürbüz & Henderson, 2011). Bu tesisler; spor sektöründe hizmet sunan, bireylerin ve toplulukların eğitim, antrenman ve müsabaka ihtiyaçlarını karşılayan; aynı zamanda sporla ilişkili ekipman, donanım ve bilgi gereksinimlerinin karşılandığı ve spor ekonomisine katkı sağlayan üretim ve hizmet süreçlerini de kapsayan yapılar olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2006).

Yerel yönetimler (mahalli idareler), il, belediye ve köy halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan; kuruluş esasları kanunla belirlenen ve karar organları seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmaktadır (1982 Anayasası, md. 127). Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi bölge içinde yaşayan topluluğun ortak gereksinimlerini karşılamak üzere oluşturulmuş, merkezi yönetim karşısında idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir (Keleş, 2017). Bu bağlamda yerel yönetimler; kentlerde fiziksel aktivite olanaklarını artırmak, spor alanlarının erişilebilirliğini sağlamak ve toplumun farklı kesimlerine hitap eden kapsayıcı hizmetler sunmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir (Tapşın & Atalı, 2017).

Yerel yönetimlerin spor hizmetleri, yalnızca tesis yapımıyla sınırlı olmayıp; planlama, finanse etme, işletme ve bakım-onarım süreçlerini de kapsayan çok boyutlu bir anlayışla ele alınmalıdır (Sunay, 2019). Yerel yönetimler parklar, spor tesisleri ve yürüyüş yolları gibi altyapı yatırımlarının yanı sıra, toplum temelli spor programları ve organizasyonlar aracılığıyla bireyleri aktif yaşama teşvik etmektedir (Tapşın & Atalı, 2017). Bu uygulamalar, sağlıklı yaşam alışkanlıklarının yaygınlaşmasına ve toplumun genel yaşam kalitesinin artmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Tapşın & Atalı, 2017). Spor tesislerinin yapılmasında yerel yönetimlerin rolü, bu çok boyutlu sorumluluklar ve sundukları hizmetler çerçevesinde belirleyici bir öneme sahiptir (Sunay, 2019).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2. LİTERATÜRDEKİ ÇALIŞMALAR

Yiğit'in (2026) çalışmasına göre, yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin spor hizmetlerinin sunumundaki rolü kuramsal ve hukuki açıdan değerlendirildiğinde, sporun yalnızca fiziksel bir etkinlik olmadığı ve çok boyutlu bir kamu hizmeti niteliği taşıdığı görülmektedir. Çalışmada, sporun bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını destekleyen, toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren ve yaşam kalitesini artıran önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda sporun, yerel yönetimlerin sosyal politika araçları içerisinde stratejik bir alan olarak konumlandığı ifade edilmiştir (Yiğit, 2026).

Yıldız'ın (2018) çalışmasına göre, bu kuramsal çerçeveye paralel olarak, yerel yönetimler spor hizmetlerinin planlanması ve yaygınlaştırılmasında temel aktörlerden biri haline gelmiştir. Araştırmada, özellikle rekreatif spor tesislerinin artırılması, çeşitlendirilmesi ve erişilebilir hale getirilmesinin, toplumun farklı kesimlerinin spora katılımını desteklediği belirlenmiştir. Ayrıca bu tesislerde görev yapan personelin alanında eğitimli olması, hizmet kalitesinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Yıldız, 2018).

Yıldız'ın (2018) bir diğer bulgusuna göre, yerel yönetimlerin spor hizmetleri konusunda önemli sorumluluklara sahip olduğu, ancak kurumsal yapılanma açısından bazı eksiklikler bulunduğu belirtilmektedir. Araştırmada bu durumun, spor hizmetlerinin daha sistemli ve uzmanlaşmış bir yapı içinde yürütülmesi gerektiğine işaret ettiği vurgulanmıştır. Benzer şekilde Aydın (2009) belediyelerin önemli bir kısmının spor kulüplerine malzeme desteği sağladığını belirtirken, Güngörmüş ve Yılmaz (2007) ile Çoban ve Devecioğlu (2006) spor hizmetlerine ayrılan bütçelerin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, destek mekanizmalarının mevcut olmasına rağmen finansal kaynakların sınırlı olduğu görülmektedir (Yıldız, 2018).

Yetim'in (2018) çalışmasına göre, yerel yönetimlerin spor hizmetlerindeki etkinliği, hizmetlerin planlanma biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Çalışmada, toplumun beklenti ve ihtiyaçlarının dikkate alınması, coğrafi ve sosyo-ekonomik koşullara uygun politikaların geliştirilmesi, hizmet etkinliğini artıran temel faktörler arasında yer almıştır. Bu yaklaşımın hem spor katılımını artırdığı hem de yerel yönetime duyulan güveni güçlendirdiği ifade edilmiştir (Yetim, 2018).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Zengin ve Öztaş'ın (2010) çalışmasına göre, yasal çerçeve incelendiğinde, Anayasa'da yer alan sporun toplumun geniş kesimlerine yayılması hedefi doğrultusunda Belediye Kanunu ile yerel yönetimlere spor ve oyun alanlarının oluşturulması sorumluluğu verilmiştir. Araştırmada bu düzenlemenin, belediyelerin yalnızca hizmet sunan değil, aynı zamanda planlama ve altyapı geliştirme sorumluluğu üstlenen kurumlar olduğunu gösterdiği vurgulanmıştır (Zengin & Öztaş, 2010).

Atalay, Yücel ve Korkmaz'ın (2016) çalışmasına göre, sporun yaygınlaştırılmasında önemli rol oynayan spor kulüplerinin yerel yönetimler tarafından desteklenmesi ve bu amaçla bütçeden pay ayrılması, yerel spor ekosisteminin güçlendirilmesi açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Atalay, Yücel & Korkmaz, 2016).

Karataş ve arkadaşlarının (2011) çalışmasına göre, spor tesislerinin sayısının yetersiz olduğu ve bu durumun sporun yaygınlaşmasını sınırladığı belirtilmektedir. Araştırmada bu nedenle yalnızca tesis sayısının artırılması değil, mevcut tesislerin etkin kullanımının da önem taşıdığı vurgulanmıştır (Karataş vd., 2011).

Gürkan, Bostancı ve Mayda'nın (2024) çalışmasına göre, belediyelerin spor tesislerinin yapım ve işletme politikaları incelenmiş ve yerel yönetimlerin bu hizmetlerinin halk sağlığını iyileştirmede, spor kültürünü teşvik etmede ve sosyal gelişimi desteklemede önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Araştırmada, belediyelerin spor tesisi yapım ve işletmesinde yetersiz kaynaklar, tesislerin sürdürülebilirliği ve halkın ihtiyaçlarına yeterince yanıt verememe gibi sorunlarla karşılaştığı tespit edilmiştir. Çalışmada, büyükşehir belediyelerinin spor tesislerinin yapımındaki başarıları ile kırsal alanlardaki eksiklikler arasında bir dengenin kurulması gerektiği vurgulanmıştır (Gürkan, Bostancı & Mayda, 2024).

Yücel ve Korkmaz'ın (2016) çalışmasına göre, Türkiye'de yerel yönetimlerin spor hizmetleri kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve belediyeler ile il özel idarelerinin spor alanındaki yetki, görev ve sorumlulukları yasal çerçevede değerlendirilmiştir. Araştırmada, yerel yönetimlerin spor tesislerinin yapımı, spor kulüplerine maddi destek sağlanması ve amatör sporların teşviki konularında önemli roller üstlendiği belirtilmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin spor hizmetlerinde karşılaştığı temel sorunların başında bütçe yetersizliği, personel eksikliği ve tesis işletme sorunlarının geldiği vurgulanmıştır (Yücel & Korkmaz, 2016).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Üzüm ve Çavuşoğlu'nun (2025) çalışmasına göre, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi örneğinde yerel yönetimlerin spor politikaları incelenmiş ve belediyenin spor tesisleri inşa etme, spor etkinlikleri düzenleme ve gençlere spor imkânları sağlama gibi faaliyetlerle sporun yerel halk için erişilebilirliğini artırmada aktif rol oynadığı belirlenmiştir. Araştırmada nitel yöntemlerle (derinlemesine görüşmeler ve doküman analizi) yürütülen çalışmada, belediyenin spor politikalarının başarısını etkileyen faktörlerin kaynaklar, kurumsal iş birlikleri, kamu desteği ve sürdürülebilirlik stratejileri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sporun sosyal entegrasyon ve sağlık üzerindeki etkisine yönelik projelerin de yürütüldüğü vurgulanmıştır. Çalışmada, yerel yönetimlerin spor politikalarını geliştirmek için kaynakların artırılması, diğer kurumlarla iş birliklerinin geliştirilmesi ve toplumda spor kültürünün teşvik edilmesi önerilmiştir (Üzüm & Çavuşoğlu, 2025).

Huhtanen, Salmikangas ve Itkonen'in (2024) çalışmasına göre, Finlandiya'da yerel spor tesisi hizmetlerinin sağlanmasında hibrit (karma) organizasyon yapıları incelenmiş ve 2020'li yıllarda spor tesisi inşaat projelerinde kamu, özel ve sivil toplum sektörlerinin birlikte çalıştığı karma modellerin yaygınlaştığı belirlenmiştir. Araştırmada üç spor tesisi inşaat projesinin vaka analizi yoluyla incelendiği çalışmada, belediyelerin bu hibrit yapılarda karşılaştığı zorluklar ve değişen roller tanımlanmıştır. Çalışmada, mülkiyet yapıları, finansman düzenlemeleri, kontrol mekanizmaları ve hedef uyumsuzluğunun yönetimi gibi konuların hibrit spor tesisi sağlayıcı organizasyonlarda kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Araştırma sonucunda, belediyelerin spor tesisi hizmetlerinde farklı sektörlerle iş birliği yaparken resmi sözleşmelerin güven oluşturmada ve belirsizlikleri yönetmede önemli bir araç olduğu önerilmiştir (Huhtanen, Salmikangas & Itkonen, 2024).

Mumcu ve diğerlerinin (2021) çalışmasına göre, büyükşehir belediyelerinde spor hizmetlerinin dijital tanıtım eksikliği, personel yetersizliği ve kurumsal dağınıklık gibi sorunlar içerdiği belirtilmektedir. Araştırmada bu bulguların, spor hizmetlerinde kurumsal kapasite ve dijital altyapının güçlendirilmesi gerektiğini gösterdiği vurgulanmıştır (Mumcu vd., 2021).

Alıcı'nın (2025) çalışmasına göre, araştırma kapsamında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi spor tesislerine yönelik kullanıcı değerlendirmeleri incelendiğinde, genel algının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Çalışmada bu durumun, hizmetlerin temel beklentileri kısmen karşıladığını ancak kalite açısından geliştirilmesi gereken yönlerin bulunduğunu gösterdiği

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

belirtilmiştir. Ayrıca değerlendirme dağılımı, hizmet sunumunda standart bir yapı olmasına rağmen kullanıcı memnuniyetinde farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır (Alıcı, 2025).

3. YÖNTEM

Bu çalışma, spor tesisleri ve yerel yönetimler ilişkisini literatür temelli olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, ilk olarak spor tesisi kavramı belirlenmiş ve yerel yönetimler ile ilişkili literatür taranarak, konuyla ilgili seçilen çalışmalar ışığında değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu çerçevede son 20 yıllık çalışmalar incelenmiştir. Çalışma, nitel bir derleme modeliyle yapılmış olup, literatür taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır (Bowen, 2009; Merriam, 2009). Bu yöntem, tarihsel kayıtlar, raporlar, resmi belgeler, medya içerikleri, mektuplar ve dijital dokümanlar gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerin analiz edilmesine olanak sağlamaktadır (Bowen, 2009).

4. GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, spor tesisleri ve yerel yönetimler ilişkisini literatür temelli olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, yerel yönetimlerin spor tesislerinin yapılmasındaki ve spor hizmetlerinin sunulmasındaki rolü kuramsal, yasal ve literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, sporun yalnızca fiziksel bir etkinlik olmadığını; aynı zamanda bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını destekleyen, toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren ve yaşam kalitesini artıran çok boyutlu bir kamu hizmeti niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır (Yiğit, 2026; Yıldız, 2018).

Literatürdeki çalışmalar, yerel yönetimlerin spor alanında yalnızca uygulayıcı değil, aynı zamanda planlayıcı ve yönlendirici bir konumda olduğunu; özellikle spor tesislerinin yaygınlaştırılması, çeşitlendirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılmasında kritik sorumluluklar üstlendiğini göstermektedir (Zengin & Öztaş, 2010; Yetim, 2018; Yücel & Korkmaz, 2016). Ayrıca, spor kulüplerinin yerel yönetimler tarafından desteklenmesi ve bütçeden pay ayrılması, yerel spor ekosisteminin güçlendirilmesi açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Atalay, Yücel & Korkmaz, 2016).

Bununla birlikte, literatürde spor hizmetlerinin etkinliğini olumsuz etkileyen çeşitli faktörler de belirlenmiştir. Bunlar arasında spor tesislerinin sayısal yetersizliği (Karataş vd., 2011), spor

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

hizmetlerine ayrılan bütçelerin sınırlı olması (Güngörmüş & Yılmaz, 2007; Çoban & Devecioğlu, 2006), kurumsal yapılanma eksiklikleri ve personel yetersizliği (Yıldız, 2018; Mumcu vd., 2021), büyükşehir ile kırsal alanlar arasındaki dengesizlikler (Gürkan, Bostancı & Mayda, 2024) ile dijital tanıtım eksikliği ve kurumsal dağınıklık (Mumcu vd., 2021) yer almaktadır.

Uluslararası literatür incelendiğinde, Finlandiya örneğinde olduğu gibi, spor tesisi hizmetlerinde kamu, özel ve sivil toplum sektörlerinin birlikte çalıştığı hibrit (karma) organizasyon modellerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Bu modellerde mülkiyet yapıları, finansman düzenlemeleri ve kontrol mekanizmaları gibi konuların kritik öneme sahip olduğu ve resmi sözleşmelerin güven oluşturmada önemli bir araç olarak kullanıldığı belirlenmiştir (Huhtanen, Salmikangas & Itkonen, 2024). Bu bulgular, Türkiye'deki yerel yönetimlerin spor tesisleri yapım ve işletme süreçlerinde farklı sektörlerle iş birliği modellerini geliştirmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Yerel bir örnek olarak Gaziantep Büyükşehir Belediyesi spor tesislerine yönelik kullanıcı değerlendirmeleri, genel algının orta düzeyde olduğunu; hizmetlerin temel beklentileri kısmen karşılamasına rağmen kalite açısından geliştirilmesi gereken yönlerin bulunduğunu göstermektedir (Alıcı, 2025). Benzer şekilde Balıkesir Büyükşehir Belediyesi örneğinde, spor politikalarının başarısını etkileyen faktörlerin kaynaklar, kurumsal iş birlikleri, kamu desteği ve sürdürülebilirlik stratejileri olduğu tespit edilmiştir (Üzüm & Çavuşoğlu, 2025).

Sonuç olarak, yerel yönetimlerin spor tesislerinin yapılmasındaki rolü yadsınamaz derecede önemlidir. Ancak mevcut uygulamalar, spor hizmetlerinin orta düzeyde bir yeterlilik gösterdiğini ve kullanıcı beklentilerini tam anlamıyla karşılamadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin spor politikalarını daha bütüncül, planlı, katılımcı ve kullanıcı odaklı bir anlayışla geliştirmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca finansal kaynakların güçlendirilmesi, kurumsal kapasitenin artırılması ve farklı sektörlerle iş birliklerinin geliştirilmesi, spor hizmetlerinin sürdürülebilirliği ve etkinliği açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Öneriler

- Yerel yönetimlerin spor hizmetlerine ayrılan bütçelerinin artırılması ve bu kaynakların etkin, şeffaf ve verimli bir şekilde kullanılması sağlanabilir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Spor tesislerinin sayısının artırılmasının yanı sıra, mevcut tesislerin etkin kullanımına yönelik kapasite ve doluluk oranı analizlerine dayalı planlamalar geliştirilebilir.
- Kırsal alanlarda spor tesislerinin oluşturulması ve spor etkinliklerinin yaygınlaştırılması için özel politikalar üretilerek, kentsel-kırsal dengesizliklerin giderilmesine yönelik stratejiler uygulanabilir.
- Spor tesislerinde görev yapan personelin alanında eğitimli, nitelikli ve uzman olması için personel gelişim programları, hizmet içi eğitimler ve sertifika programları düzenlenebilir.
- Yerel yönetimlerin spor kulüplerine yönelik destek mekanizmalarının (malzeme, bütçe, altyapı, ekipman) güçlendirilmesi ve bu desteklerin daha sistemli, sürekli ve ölçülebilir hale getirilmesi değerlendirilebilir.
- Spor hizmetlerinin planlanmasında toplumun beklenti ve ihtiyaçlarının katılımcı yöntemlerle (anket, odak grup, kent konseyleri) dikkate alınması, coğrafi ve sosyo-ekonomik koşullara uygun politikaların geliştirilmesi önerilebilir.
- Yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında spor tesisi yapımı ve işletilmesine yönelik kamu-özel-sivil iş birlikleri (hibrit modeller) geliştirilerek, kaynak çeşitliliği ve sürdürülebilirlik sağlanabilir.

KAYNAKÇA

[1] Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40.

[2] Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (Rev. and updated ed.). Jossey-Bass.

[3] Keleş, R. (2017). Yerinden yönetim ve siyaset (8. baskı). Cem Yayınevi.

[4] Sunay, H. (2019). Spor yönetimi (4. baskı). Gazi Kitabevi.

[5] Alıcı, A. (2025). *Gaziantep Büyükşehir Belediyesi spor tesislerinde algılanan hizmet kalitesinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

[6] Arslan, C., & Öztürk, A. (2019). Yerel yönetimlerin spor politikaları ve halk sağlığına etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi, 30*(1), 32–49.

[7] Atalay, A., Yücel, A. S., & Korkmaz, H. M. (2016). Türkiye'de spor hizmetlerinin yerelleşmesine ilişkin belediye başkanlarının görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi, 14*(1), 63–74.

[8] Aydın, M. (2009). *Sosyal politika ve yerel yönetimler*. Yedirenk Kitapları.

[9] Çelik, D. (2006). *İşitme engelli çocuğa sahip olmanın aile işlevlerine etkisi* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.

[10] Çoban, B., & Devecioğlu, S. (2006). Türkiye'deki belediye başkanlarının spor hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 11*(1), 1–8.

[11] Gürbüz, B., & Henderson, K. A. (2011). Recreation participation among Turkish adolescents: Implications for health and policy. *Journal of Leisure Research, 43*(3), 386–409.

[12] Güngörmüş, H. A., & Yılmaz, B. (2007). Milletvekillerinin Türk sporunun sorunlarına ilişkin görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(1), 39–57.

[13] Karataş, Ö., Yücel, A. S., Karademir, T., & Karakaya, Y. E. (2011). Malatya'da sporun yaygınlaştırılması açısından spor tesislerinin yeterlilik düzeyinin incelenmesi. *Hacettepe Journal of Sport Sciences, 22*(4), 154–163.

[14] Mumcu, E., Aligül, B., Karakullukçu, Ö., & Paktaş, Y. (2021). Büyükşehir belediyelerinin sportif ve rekreatif hizmetlerinin niteliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 17*(36), 2841–2858.

[15] Tapşın, F. O., & Atalı, L. (2017). Kocaeli ili belediyelerinin stratejik planlarının spor boyutu ile incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(Special Issue 2), 186–200.

[16] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Madde 127. T.C. Resmî Gazete.

[17] Yetim, A. (2018). *Yönetim ve spor* (1. baskı). Berikan Ofset Matbaa.

[18] Yıldız, K. (2018). Yerel yönetimler ve kalkınma planları çerçevesinde spor hizmetleri. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 3*(1), 75–76.

[19] Yiğit, Y. (2026). Yerel yönetimlerde spor hizmetlerinin sunumu: Belediyelerin görev, yetki ve sorumluluklarının kuramsal ve yasal çerçevede incelenmesi. In E. A. Uluç & O. Küçük (Eds.), *Sporda yeni nesil yaklaşımlar 1*. Özgür Yayınları. https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1271.c5186

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

[20] Zengin, E., & Öztaş, C. (2010). Yerel yönetimler ve spor. *Journal of Social Policy Conferences, (55)*, 49–78.

[21] Gürkan, Ö. A., Bostancı, Ö., & Mayda, M. (2024). Yerel yönetimlerde spor tesislerinin yapım ve işletme politikaları. Spor Yönetimi ve Politikası Dergisi, *9*(1), 45-62.

[22] Huhtanen, K., Salmikangas, A. K., & Itkonen, H. (2024). Governing hybrid organisations: Lessons from the provision of local sports facility services in 2020s Finland. Australian Journal of Public Administration, Early View. https://doi.org/10.1111/1467-8500.12641

[23] Üzüm, Y. Z., & Çavuşoğlu, S. B. (2025). Yerel yönetimlerde spor politikaları: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi örneği. International Journal of Recreation and Sports Science, *9*(2), 242-251.

[24] Yücel, A. S., & Korkmaz, M. (2016). Türkiye'de yerel yönetimler ve spor hizmetleri. Nobel Yayıncılık.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DİJİTAL DETOKS UYGULAMALARININ DİJİTAL REFAH VE TEKNOLOJİ KULLANIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

İlker ASLAN
Fırat Üniversitesi/Kamu Yönetimi YL
251208107@firat.edu.tr - 0009-0006-1873-8400

ÖZET

Dijital teknolojilerin günlük yaşamın her alanına yayılması, bireylerin çevrimiçi ortamlarda geçirdikleri süreyi önemli ölçüde artırmış ve bu durum dijital refah, teknoloji bağımlılığı, dikkat dağınıklığı, sosyal izolasyon ve psikolojik iyi oluş gibi konuların akademik çalışmalarda daha fazla ele alınmasına neden olmuştur. Bu süreçte dijital detoks kavramı, bireylerin belirli bir süre boyunca dijital cihaz kullanımını sınırlandırarak ya da tamamen bırakarak teknolojiyle olan ilişkilerini yeniden düzenlemelerini ifade eden önemli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Dijital detoks uygulamalarının bireylerin yaşam kalitesi, psikolojik sağlıkları, sosyal ilişkileri ve teknoloji kullanım alışkanlıkları üzerindeki etkileri son yıllarda farklı disiplinlerde yoğun biçimde araştırılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, dijital detoks alanında gerçekleştirilen akademik çalışmaların genel görünümünü ortaya koymak ve dijital detoks uygulamalarının dijital refah ile teknoloji kullanımı bağlamında nasıl ele alındığını bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemektir. Araştırmada Web of Science veri tabanında yer alan ve dijital detoks kavramıyla ilişkili olarak yayımlanmış bilimsel çalışmalar analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde bibliyometrik analiz tekniklerinden yararlanılmış; yayın sayıları, yıllara göre dağılımlar, en fazla yayın yapan ülkeler, yazarlar, kurumlar, atıf ağları, anahtar kelime ilişkileri ve araştırma eğilimleri incelenmiştir. Elde edilen veriler VOSviewer programı aracılığıyla görselleştirilmiş ve alanın entelektüel yapısı ortaya konulmuştur. Analiz sonuçlarının, dijital detoks çalışmalarının son yıllarda belirgin bir artış gösterdiğini, özellikle dijital refah, akıllı telefon kullanımı, sosyal medya bağımlılığı, psikolojik iyi oluş ve teknoloji kullanım davranışları temaları etrafında yoğunlaştığını göstermesi beklenmektedir. Ayrıca çalışmaların disiplinlerarası bir karakter taşıdığı ve psikoloji, eğitim, iletişim, sağlık bilimleri ve davranış bilimleri alanlarında yaygın olarak ele alındığı öngörülmektedir. Araştırmanın, dijital detoks literatürünün mevcut durumunu ortaya koyarak gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalara yön göstermesi ve dijital refah alanındaki bilimsel birikime katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Dijital detoks, dijital refah, teknoloji kullanımı, bibliyometrik analiz, VOSviewer.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

EXAMINATION OF DIGITAL DETOX PRACTICES IN THE CONTEXT OF DIGITAL WELL-BEING AND TECHNOLOGY USE

İlker ASLAN
Fırat Üniversitesi/Kamu Yönetimi YL
251208107@firat.edu.tr - 0009-0006-1873-8400

ABSTRACT

The spread of digital technologies to every aspect of daily life has significantly increased the time individuals spend online, leading to increased academic research on topics such as digital well-being, technology addiction, distractibility, social isolation, and psychological well-being. In this process, the concept of digital detox has emerged as an important approach, referring to individuals reorganizing their relationship with technology by limiting or completely abandoning the use of digital devices for a certain period. The effects of digital detox practices on individuals' quality of life, psychological health, social relationships, and technology use habits have been extensively researched in various disciplines in recent years. The aim of this study is to present a general overview of academic studies conducted in the field of digital detox and to examine how digital detox practices are addressed within the context of digital well-being and technology use using bibliometric analysis. The study analyzed scientific studies published in the Web of Science database that are related to the concept of digital detox. Bibliometric analysis techniques were used to evaluate the data; publication numbers, distributions by year, countries with the most publications, authors, institutions, citation networks, keyword relationships, and research trends were examined. The obtained data were visualized using the VOSviewer program, revealing the intellectual structure of the field. The analysis results are expected to show a significant increase in digital detox studies in recent years, particularly focusing on themes such as digital well-being, smartphone use, social media addiction, psychological well-being, and technology use behaviors. Furthermore, it is anticipated that the studies will have an interdisciplinary character and will be widely addressed in the fields of psychology, education, communication, health sciences, and behavioral sciences. The aim of the research is to guide future studies by revealing the current state of the digital detox literature and to contribute to the scientific knowledge in the field of digital well-being.

Keywords: Digital detox, digital well-being, technology use, bibliometric analysis, VOSviewer.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1. GİRİŞ

Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, iletişim biçimlerini, çalışma alışkanlıklarını ve sosyal ilişkilerini önemli ölçüde dönüştürmektedir. Akıllı telefonlar, sosyal medya platformları, çevrimiçi iletişim araçları ve sürekli internet erişimi sayesinde bireyler bilgiye hızlı biçimde ulaşabilmekte, farklı coğrafyalardaki insanlarla etkileşim kurabilmekte ve günlük faaliyetlerinin büyük bir kısmını dijital ortamlar üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Dijitalleşmenin sunduğu bu olanaklar yaşamı kolaylaştıran pek çok avantaj sağlamakla birlikte bireylerin teknoloji kullanım sürelerinde ciddi artışlara yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda çevrimiçi geçirilen sürenin artmasıyla birlikte teknoloji kullanımının bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamları üzerindeki etkileri daha görünür hale gelmiştir. Dijital araçların yoğun kullanımı dikkat dağınıklığı, uyku problemleri, sosyal izolasyon, stres, kaygı ve çeşitli bağımlılık türleri ile ilişkilendirilmektedir. Teknolojik araçların sürekli kullanımının bireylerin bilgi işleme süreçlerini ve bilişsel performanslarını da etkileyebildiği belirtilmektedir. Dijital ortamların bireylerin yaşamlarının merkezine yerleşmesi, dijital teknolojilerle sağlıklı bir ilişki kurulmasının önemini artırmış ve bu doğrultuda dijital refah kavramının ön plana çıkmasına neden olmuştur (Kanbay vd., 2025).

Teknoloji kullanımının kontrolsüz biçimde artması, dijital bağımlılık olgusunun günümüzün önemli toplumsal ve psikolojik sorunlarından biri olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Sosyal medya platformları, çevrimiçi oyunlar, video paylaşım siteleri ve sürekli bildirim sistemleri bireylerin dikkatlerini uzun süre dijital ortamlarda tutabilmektedir. Özellikle genç yetişkinler ve üniversite öğrencileri arasında akıllı telefon kullanımının günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, dijital bağımlılık riskini artıran unsurlar arasında gösterilmektedir. Nomofobi, netlessfobi ve gelişmeleri kaçırma korkusu gibi kavramlar da dijital bağımlılığın farklı boyutlarını açıklamak amacıyla literatürde sıklıkla kullanılmaktadır. Yıldız, Kurnaz ve Kırık (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada dijital çağın bireylerde farklı bağımlılık türlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı belirtilmekte ve dijital detoks uygulamalarının bu sorunların azaltılmasında önemli bir araç olduğu vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Yavrutürk (2026), dijital çağın bireylerde güncel gelişmeleri kaçırma korkusunu artırdığını ve dijital detoks uygulamalarının bu kaygıların azaltılmasına katkı sağlayabilecek önemli stratejiler arasında yer aldığını ifade etmektedir. Teknoloji kullanımının bireylerin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin giderek daha fazla hissedilmesi, araştırmacıların dijital bağımlılık ve dijital refah konularına yönelmesine neden olmaktadır.

Dijital bağımlılığa yönelik çözüm arayışlarının artmasıyla birlikte dijital detoks kavramı akademik çalışmalarda daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Dijital detoks genel olarak bireylerin belirli bir süre boyunca dijital cihaz kullanımını sınırlandırmaları veya tamamen bırakmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Bu uygulamalar sosyal medya hesaplarının geçici olarak kapatılmasından bildirimlerin devre dışı bırakılmasına, ekran süresinin sınırlandırılmasından teknolojiden uzak tatil deneyimlerine kadar farklı biçimlerde

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

gerçekleştirilebilmektedir. Uluçay ve Kobak (2020) dijital detoks davranışlarının özellikle genç yetişkinler arasında yaygınlaştığını ve bireylerin dijital teknolojilerle ilişkilerini yeniden düzenleme çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Acar (2025) ise dijital detoksun dijital cihazların aşırı kullanımından gönüllü olarak uzak durmayı ifade ettiğini ve son yıllarda giderek yaygınlaşan bir yaklaşım haline geldiğini vurgulamaktadır. Dijital detoks uygulamalarının bireylerin teknoloji kullanım farkındalıklarını artırdığı, psikolojik iyi oluşlarını desteklediği ve dijital bağımlılık risklerini azaltabildiği yönünde bulgular elde edilmektedir. Bu nedenle dijital detoks uygulamalarının dijital refah ve teknoloji kullanımı bağlamında değerlendirilmesi güncel ve önemli bir araştırma alanı olarak görülmektedir.

2. DİJİTALLEŞME VE TEKNOLOJİ KULLANIMININ DÖNÜŞÜMÜ

Dijitalleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşamın her alanına nüfuz etmesiyle birlikte ortaya çıkan kapsamlı bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir. İnternet teknolojilerinin gelişmesi, mobil cihazların yaygınlaşması ve sosyal medya platformlarının günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi bireylerin bilgiye erişim, iletişim kurma ve boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Günümüzde bireyler eğitimden sağlığa, alışverişten eğlenceye kadar pek çok faaliyetini dijital ortamlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu durum teknolojik araçların yaşam kalitesini artıran işlevlerini ön plana çıkarmakla birlikte bireylerin ekran karşısında geçirdikleri sürelerin de önemli ölçüde artmasına neden olmaktadır. Dijital araçların sunduğu erişilebilirlik ve hız avantajı bireylerin günlük işlerini kolaylaştırırken sürekli çevrimiçi olma durumunu da beraberinde getirmektedir. Palabıyık, Uysal ve Bayramoğlu (2024) dijital platformların bireylerin gündelik yaşamlarında merkezi bir konuma yerleştiğini ve teknoloji şirketlerinin bireysel davranışlar üzerindeki etkisinin giderek arttığını belirtmektedir. Bu süreç bireylerin teknoloji kullanım alışkanlıklarının yeniden değerlendirilmesini gerekli hale getirmektedir.

Dijitalleşme süreci yalnızca teknolojik araçların kullanımını artırmakla kalmamış, aynı zamanda bireylerin sosyal ilişkilerinin niteliğini de dönüştürmüştür. Sosyal medya platformları bireylere kendilerini ifade etme, içerik üretme ve geniş kitlelerle iletişim kurma imkânı sunarken aynı zamanda sürekli görünür olma baskısını da beraberinde getirmektedir. Çevrimiçi etkileşimlerin yoğunlaşması bireylerin sosyal kabul ve beğeni arayışlarını etkileyebilmekte, dijital ortamlarda geçirilen sürenin artmasına yol açabilmektedir. Demirkazık (2025), özellikle Y ve Z kuşağı bireylerinin günlük yaşamlarında akıllı telefon ve sosyal medya kullanımının merkezi bir rol üstlendiğini ve dijital deneyimlerin gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ifade etmektedir. Dijital ortamların bireylerin sosyal yaşamlarına sağladığı katkılar kadar yeni risk alanları da oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle dijitalleşme sürecinin yalnızca teknolojik ilerleme bağlamında değil, bireylerin psikolojik ve sosyal yaşamları üzerindeki etkileri açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Teknoloji kullanımındaki dönüşüm çalışma yaşamı, eğitim süreçleri ve boş zaman faaliyetleri üzerinde de etkili olmaktadır. Uzaktan çalışma uygulamaları, çevrimiçi eğitim

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sistemleri ve dijital eğlence araçları bireylerin zamanlarının önemli bir kısmını ekran karşısında geçirmelerine neden olmaktadır. Özellikle pandemi sonrasında dijital araçların kullanım sıklığında gözlenen artış bireylerin teknolojiyle olan ilişkilerini daha da yoğunlaştırmıştır. Kanbay vd. (2025), dijital cihazların sürekli kullanımının bireylerin hafıza süreçleri ve bilişsel işlevleri üzerinde çeşitli etkiler oluşturabildiğini belirtmektedir. Bilgiye kolay erişim avantajı bireylerin zihinsel yükünü azaltırken aynı zamanda dijital bağımlılık riskini artırabilmektedir. Bu nedenle dijitalleşmenin sağladığı fırsatlar ile ortaya çıkardığı risklerin birlikte değerlendirilmesi ve teknoloji kullanımının dengeli biçimde sürdürülmesi önem taşımaktadır.

3. DİJİTAL BAĞIMLILIK VE AŞIRI TEKNOLOJİ KULLANIMI

Dijital teknolojilerin yaşamın merkezine yerleşmesiyle birlikte dijital bağımlılık kavramı da akademik literatürde önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Dijital bağımlılık genel olarak bireylerin dijital cihazları kontrolsüz biçimde kullanmaları ve bu kullanımın günlük yaşam işlevlerini olumsuz etkilemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Akıllı telefonlar, sosyal medya platformları ve çevrimiçi uygulamalar bireylerin sürekli çevrimiçi kalmalarına olanak sağlamakta ve bu durum zamanla bağımlılık benzeri davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Yaramış ve Ünal (2024), üniversite öğrencileri arasında dijital bağımlılığın önemli bir sorun haline geldiğini ve bireylerin teknoloji kullanım alışkanlıklarını kontrol etmekte zorlanabildiklerini belirtmektedir. Teknolojik araçların günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi dijital bağımlılık riskini artıran temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Dijital bağımlılığın ortaya çıkışında sosyal medya kullanım alışkanlıkları, sürekli bildirim sistemleri, çevrimiçi etkileşim ihtiyacı ve gelişmeleri kaçırma korkusu gibi çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Sosyal medya platformları bireylere anlık geri bildirim sağlamakta ve kullanıcıların uygulamalarda daha fazla zaman geçirmelerini teşvik etmektedir. Yıldız, Kurnaz ve Kırık (2020), nomofobi ve gelişmeleri kaçırma korkusunun dijital bağımlılık ile güçlü ilişkiler gösterdiğini belirtmektedir. Yavrutürk (2026) ise güncel gelişmeleri kaçırma korkusunun bireylerin sürekli çevrimiçi kalma eğilimlerini artırdığını ifade etmektedir. Bu durum bireylerin dijital araçlardan uzak kalmakta zorlanmalarına ve günlük yaşamlarında çeşitli sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir. Teknoloji kullanımının kontrolsüz biçimde artması uyku düzeninin bozulması, dikkat problemleri ve sosyal ilişkilerin zayıflaması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Dijital bağımlılık yalnızca bireysel bir sorun olarak değil aynı zamanda toplumsal bir mesele olarak da değerlendirilmektedir. Sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı gibi farklı türlerde ortaya çıkan bu durum bireylerin psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Sevimli Deniz (2025), sosyal medya bağımlılığıyla mücadelede dijital detoks programlarının ve farkındalık çalışmalarının önemli önleyici stratejiler arasında yer aldığını belirtmektedir. Biricik (2022) ise dijital bağımlılıklardan uzaklaşma sürecinde dijital minimalizm ve dijital detoks yaklaşımlarının önem kazandığını ifade etmektedir. Bu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

doğrultuda dijital bağımlılık sorununa yönelik çözüm arayışları dijital detoks uygulamalarına olan ilgiyi artırmaktadır.

4. DİJİTAL DETOKS KAVRAMI VE DİJİTAL DETOKS UYGULAMALARI

Dijital detoks kavramı bireylerin belirli bir süre boyunca dijital cihaz kullanımını azaltmaları veya tamamen bırakmaları sürecini ifade etmektedir. Teknolojik araçların aşırı kullanımından kaynaklanan olumsuz etkileri azaltmak amacıyla geliştirilen bu yaklaşım son yıllarda akademik çalışmalarda ve toplumsal tartışmalarda önemli bir yer edinmiştir. Uluçay ve Kobak (2020), dijital detoksun teknoloji bağımlılığına karşı geliştirilen yeni davranış biçimlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Acar (2025) ise dijital detoksu dijital cihazların aşırı kullanımından gönüllü olarak uzak durma süreci şeklinde tanımlamaktadır. Dijital detoks uygulamaları bireylerin teknoloji kullanım alışkanlıklarını yeniden değerlendirmelerine ve dijital yaşam ile gerçek yaşam arasında daha dengeli bir ilişki kurmalarına katkı sağlamaktadır.

Dijital detoks uygulamaları farklı biçimlerde gerçekleştirilebilmektedir. Sosyal medya hesaplarının geçici olarak kapatılması, bildirimlerin devre dışı bırakılması, ekran süresinin sınırlandırılması ve teknolojiden uzak tatil deneyimleri bu uygulamalara örnek olarak gösterilmektedir. Albayrak (2020), sosyal medya hesaplarını belirli bir süre kapatan bireylerin farkındalık düzeylerinde ve günlük yaşam deneyimlerinde olumlu değişimler gözlemlediğini belirtmektedir. Pınarbaşı ve Astam (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise farklı kuşaklardan bireylerin dijital detoks sürecinde teknoloji kullanım alışkanlıklarını sorguladıkları ve dijital bağımlılık konusunda daha yüksek farkındalık geliştirdikleri ifade edilmektedir. Bu bulgular dijital detoksun yalnızca teknoloji kullanımını azaltan bir uygulama değil aynı zamanda bireylerin yaşam tarzlarını yeniden değerlendirmelerine katkı sağlayan bir süreç olduğunu göstermektedir.

Dijital detoks uygulamaları turizm, spor ve eğitim gibi farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Acuner ve Turan (2024), dijital detoks turizmi deneyimlerinin bireylerde dijital bağımlılık farkındalığını artırdığını belirtmektedir. Topsakal ve Dinç (2022), ekoturizm faaliyetlerinin dijital detoks için uygun ortamlar sunduğunu ifade etmektedir. Karavelioğlu (2025) ise sportif rekreasyon faaliyetleri ile desteklenen dijital detoks uygulamalarının bireylerin psikolojik ve bilişsel iyilik hallerine olumlu katkılar sağlayabildiğini belirtmektedir. Aydınlı ve Akgöz (2024) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da bireylerin dijital detoks tatillerine katılma nedenleri arasında rahatlama, dinlenme ve yeni deneyimler kazanma isteğinin öne çıktığı görülmektedir. Bu durum dijital detoksun farklı yaşam alanlarına uyarlanabilen çok boyutlu bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.

5. DİJİTAL REFAH BAĞLAMINDA DİJİTAL DETOKSUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dijital refah kavramı, bireylerin teknolojiyi yalnızca işlevsel bir araç olarak kullanmalarını değil, aynı zamanda fiziksel, psikolojik ve sosyal iyi oluşlarını koruyacak

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

biçimde teknolojiyle dengeli bir ilişki geliştirmelerini ifade etmektedir. Günümüzde dijital teknolojiler eğitim, çalışma yaşamı, sağlık hizmetleri, finansal işlemler ve sosyal iletişim süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olup bireylerin çevrim içi ortamlarda geçirdikleri süre geçmiş dönemlerle kıyaslandığında önemli ölçüde artış göstermektedir. Bu dönüşüm, dijital teknolojilerin yaşam kalitesine sunduğu katkılar kadar aşırı kullanımın doğurabileceği risklerin de değerlendirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Sürekli çevrim içi olma eğilimi, ekran başında geçirilen sürenin uzaması ve dijital platformların günlük yaşamın merkezine yerleşmesi, bireylerin dikkat süreçleri, bilişsel performansları ve sosyal etkileşimleri üzerinde belirgin etkiler oluşturmaktadır. Teknoloji kullanımının denetlenemeyen biçimde artması dijital refahın sürdürülebilirliğini tehdit eden temel unsurlardan biri olarak görülmekte ve bu nedenle teknoloji kullanım alışkanlıklarının yeniden düzenlenmesi önem kazanmaktadır. Dijital refah yaklaşımı, teknolojiden bütünüyle uzaklaşmayı değil, teknolojinin bilinçli, kontrollü ve bireysel gereksinimlere uygun şekilde kullanılmasını savunmaktadır. Bu çerçevede dijital detoks uygulamaları, bireylerin teknolojiyle kurdukları ilişkiyi yeniden değerlendirmelerine ve yaşamlarında daha dengeli kullanım alışkanlıkları geliştirmelerine katkı sağlayan önemli yöntemlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Kanbay vd., 2025).

Dijital detoks uygulamalarının dijital refah bağlamında önem kazanmasının temel nedenlerinden biri, teknolojik araçların bireylerin gündelik karar verme süreçlerinden boş zaman faaliyetlerine kadar hemen her alanda baskın bir konuma ulaşmış olmasıdır. Akıllı telefonlar ve sosyal medya platformları aracılığıyla sürekli erişilebilir olma durumu, bireylerde çevrim dışı kalmaya yönelik kaygıları artırmakta ve zaman içerisinde teknoloji kullanımını alışkanlık düzeyinin ötesine taşıyabilmektedir. Dijital refah perspektifi, bireylerin teknolojiyi yaşamlarını destekleyen bir unsur olarak kullanmalarını amaçlarken teknolojinin birey üzerinde kontrol kurduğu durumların önüne geçmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda dijital detoks, teknoloji kullanımını belirli sürelerle sınırlandırarak bireyin dikkatini fiziksel çevresine, sosyal ilişkilerine ve kişisel gereksinimlerine yeniden yönlendirmesine olanak sağlamaktadır. Teknoloji kullanımının bilinçli biçimde yönetilmesi bireylerin üretkenlik düzeylerini artırmakta, zaman yönetimini iyileştirmekte ve yaşam doyumunu desteklemektedir. Dijital refahın yalnızca ekran süresinin azaltılmasıyla değil teknoloji kullanımının niteliğinin değiştirilmesiyle mümkün olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle dijital detoks uygulamaları, dijital çağın gerekliliklerileriyle uyumlu sürdürülebilir davranış değişikliklerinin geliştirilmesinde önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır (Acar, 2025).

Dijital refahın teorik çerçevesi incelendiğinde, bireylerin teknoloji kullanımından elde ettikleri fayda ile maruz kaldıkları psikolojik ve sosyal maliyetler arasında dengeli bir ilişkinin kurulmasının esas olduğu görülmektedir. Dijital teknolojilerin eğitim, mesleki gelişim ve iletişim açısından sağladığı kolaylıklar tartışmasız olmakla birlikte, kontrolsüz kullanım bireylerin dikkat kapasitesini azaltabilmekte, sürekli bildirim döngüsü nedeniyle bilişsel yük oluşturabilmekte ve günlük yaşamın doğal ritmini olumsuz etkileyebilmektedir. Dijital detoks uygulamaları bu olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik davranışsal müdahaleler arasında yer almakta ve bireylerin teknoloji kullanım biçimlerini sorgulamalarını teşvik etmektedir. Teknolojik cihazlardan belirli sürelerle uzaklaşılması, bireylerin çevrim dışı deneyimlere daha

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

fazla zaman ayırmalarını ve yüz yüze sosyal etkileşimlerini güçlendirmelerini sağlamaktadır. Böylece dijital refah yalnızca teknolojiden uzak kalınan sürelerle değil, bu süreçte geliştirilen yeni davranış kalıplarıyla da desteklenmektedir. Teknolojiyle sağlıklı sınırlar oluşturulması, bireyin psikolojik dayanıklılığını ve öz düzenleme becerilerini güçlendirmektedir. Dijital detoks yaklaşımı da bu nedenle geçici bir uygulamadan ziyade yaşam boyu sürdürülebilecek bilinçli teknoloji yönetiminin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Uluçay ve Kobak, 2020).

Literatürde dijital detoksa yönelik gereksinimin giderek daha görünür hale geldiğini ortaya koyan önemli göstergelerden biri bu ihtiyacın ölçülmesine yönelik ölçek geliştirme çalışmalarıdır. Dijital detoks gereksiniminin bilimsel olarak ölçülebilmesi, konunun bireysel tercihlerden öte sistematik biçimde incelenebilir bir araştırma alanına dönüştüğünü göstermektedir. Bireylerin teknoloji kullanım yoğunluğu arttıkça dijital cihazlardan uzaklaşma arzularının da belirginleştiği ve bu durumun dijital refah düzeyiyle yakından ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle yoğun iş temposuna sahip bireylerde ve genç yetişkinlerde dijital tükenmişlik belirtilerinin görülmesi, dijital detoks uygulamalarına olan ilgiyi artırmaktadır. Teknolojiyle kurulan ilişkinin sürekli erişilebilirlik temelinde şekillenmesi bireylerin zihinsel dinlenme fırsatlarını sınırlandırmakta ve dikkat dağınıklığına neden olabilmektedir. Dijital detoks uygulamaları ise bireyin kendi teknoloji kullanımını değerlendirmesine ve sınırlandırmasına olanak tanıyarak öz farkındalığın gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda dijital refahın geliştirilmesi için dijital detoksa yönelik gereksinimin anlaşılması ve ölçülmesi önemli bir bilimsel ve uygulamalı araştırma alanı oluşturmaktadır (Haider ve Yousuf, 2025).

Psikolojik iyi oluş açısından değerlendirildiğinde dijital detoks uygulamalarının bireylerin stres düzeyleri, dikkat süreçleri ve duygusal düzenleme becerileri üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu görülmektedir. Sürekli çevrim içi olma baskısı ve dijital bildirimlerin kesintisiz akışı bireylerde zihinsel yorgunluğa neden olmakta, dinlenme sürelerini azaltmakta ve bilişsel performansı olumsuz etkileyebilmektedir. Dijital cihaz kullanımının sınırlandırılması ise bireyin çevresel uyaranlara karşı daha seçici davranmasına ve dikkat kaynaklarını daha etkili yönetmesine katkı sağlamaktadır. Dijital detoks sürecinde bireylerin sosyal medya tüketimini azaltmaları, karşılaştırma davranışlarının ve bilgi yüklenmesinin azalmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum psikolojik iyi oluşun desteklenmesine ve bireylerin günlük yaşam memnuniyetlerinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Teknoloji kullanımının bilinçli biçimde sınırlandırılması yalnızca bağımlılık belirtilerini azaltmamakta, aynı zamanda bireylerin zaman algısını ve öz denetim becerilerini de güçlendirmektedir. Dijital refahın sürdürülebilir biçimde sağlanmasında bu tür davranışsal düzenlemelerin önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir (Kanbay vd., 2025).

Dijital detoks uygulamalarının bireylerde oluşturduğu farkındalık süreci dijital refahın gelişmesinde temel mekanizmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Teknoloji kullanımının günlük rutinler içerisinde çoğu zaman otomatikleşmesi, bireylerin ekran karşısında geçirdikleri süreyi gerçekçi biçimde değerlendirmelerini güçleştirmektedir. Dijital detoks deneyimi yaşayan

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bireylerin ise teknolojiyle kurdukları ilişkiyi yeniden gözden geçirdikleri ve dijital alışkanlıklarını bilinçli biçimde sorguladıkları görülmektedir. Sosyal medya hesaplarının geçici olarak kapatılması veya bildirimlerin sınırlandırılması gibi uygulamalar bireylerin teknolojiye bağımlılık düzeylerini fark etmelerine katkı sağlamaktadır. Bu farkındalık süreci, dijital araçların yalnızca gereksinim duyulan durumlarda kullanılmasına yönelik davranış değişikliklerini desteklemektedir. Dijital refah anlayışı da bireyin teknolojiyle olan ilişkisinde kontrolün yeniden kullanıcıya geçmesini esas almaktadır. Bu nedenle dijital detoks uygulamalarının yalnızca geçici rahatlama sağlamadığı, aynı zamanda uzun vadeli davranış değişikliğine zemin hazırladığı değerlendirilmektedir (Albayrak, 2020).

Teknoloji kullanım alışkanlıklarının yeniden yapılandırılması sürecinde kuşak farklılıklarının ve bireysel deneyimlerin önemli olduğu görülmektedir. Özellikle Y ve Z kuşaklarında dijital teknolojilerin yaşamın erken dönemlerinden itibaren yoğun biçimde kullanılması, dijital detoks uygulamalarının farklı motivasyonlarla benimsenmesine neden olmaktadır. Günlük yaşamın önemli bir bölümünü akıllı telefonlar aracılığıyla sürdüren bireyler, dijital detoks deneyimleri sırasında zaman yönetimi, sosyal etkileşim ve dikkat düzeylerinde olumlu değişimler bildirmektedir. Teknoloji kullanım farkındalığının artması bireylerin dijital araçları tamamen terk etmelerine değil, daha bilinçli ve seçici biçimde kullanmalarına katkıda bulunmaktadır. Dijital refahın sürdürülebilirliği açısından bu dönüşüm oldukça önemlidir çünkü amaç teknolojiyi reddetmek değil teknolojiyle sağlıklı sınırlar oluşturmaktır. Dijital detoks deneyimleri bireylerin dijital bağımlılık belirtilerini tanımalarına ve kullanım davranışlarını düzenlemelerine destek olmaktadır. Bu süreç bireysel öz denetimin güçlenmesine de katkı sunmaktadır (Demirkazık, 2025).

Dijital refahın sosyal boyutu değerlendirildiğinde dijital detoks uygulamalarının aile ilişkileri, arkadaşlık bağları ve yüz yüze iletişim kalitesi üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu görülmektedir. Dijital araçların yoğun kullanımı bireylerin aynı fiziksel ortamda bulunmalarına rağmen etkileşimlerini azaltabilmekte ve sosyal ilişkilerin niteliğini değiştirebilmektedir. Teknolojiden belirli sürelerle uzaklaşılması ise bireylerin çevreleriyle daha anlamlı iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır. Ortak zaman geçirme, fiziksel aktivitelere katılım ve yüz yüze iletişim sıklığının artması sosyal refahın güçlenmesini desteklemektedir. Dijital refah yaklaşımı bireyin yalnızca bireysel mutluluğunu değil sosyal ilişkilerinin niteliğini de kapsamaktadır. Dijital detoks uygulamaları bu nedenle sosyal sermayenin güçlendirilmesine katkıda bulunan davranışsal araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Sosyal ilişkilerin güçlenmesi ise bireyin psikolojik dayanıklılığı üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır (Pınarbaşı ve Astam, 2020).

Dijital bağımlılıkla mücadelede dijital detoksun rolü incelendiğinde, bu yaklaşımın önleyici ve destekleyici bir strateji olarak öne çıktığı görülmektedir. Üniversite öğrencileri ve genç yetişkinler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar, akıllı telefon ve sosyal medya kullanımının kontrol altına alınmasının akademik performans, dikkat ve yaşam doyumu üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Dijital cihazların kullanım sürelerinin azaltılması bireylerin boş zamanlarını daha üretken etkinliklerle değerlendirmelerine katkı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sağlamaktadır. Aynı zamanda teknoloji kullanımına ilişkin öz düzenleme becerileri gelişmekte ve bağımlılık belirtilerinin şiddeti azalmaktadır. Dijital refah anlayışı kapsamında dijital detoks uygulamaları, bireyin teknolojiye yönelik davranışlarını tamamen yasaklamadan yeniden organize etmesini mümkün kılmaktadır. Bu yönüyle dijital detoks cezalandırıcı değil eğitici ve geliştirici bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Özellikle genç nüfus arasında uygulanacak bilinçli teknoloji yönetimi programlarının dijital refahı güçlendireceği düşünülmektedir (Yaramış ve Ünal, 2024).

Güncel araştırmalar dijital çağın en dikkat çekici sorunlarından biri olan gelişmeleri kaçırma korkusunun dijital refah üzerinde önemli etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Çevrim içi platformlardan uzak kalma düşüncesi bireylerde kaygı oluşturabilmekte ve sürekli telefon kontrol etme davranışını pekiştirebilmektedir. Bu durum bireyin dinlenme süreçlerini ve dikkat bütünlüğünü bozarak dijital bağımlılığı güçlendirmektedir. Dijital detoks uygulamaları ise bireylerin bu kaygıyla yüzleşmelerine ve zaman içerisinde teknolojiye bağımlı davranış örüntülerini azaltmalarına katkıda bulunmaktadır. Teknolojiden belirli sürelerle uzaklaşan bireylerin çevrim dışı yaşam deneyimlerinden daha fazla doyum elde ettikleri ve sosyal etkileşimlerini güçlendirdikleri gözlenmektedir. Dijital refahın sağlanmasında psikolojik farkındalık kadar davranışsal müdahalelerin de önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle dijital detoks uygulamaları gelişmeleri kaçırma korkusunun yönetilmesinde etkili araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Yavrutürk, 2026).

Nomofobi, netlessfobi ve benzeri dijital çağ sendromları da dijital refahın değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken önemli olgulardır. Akıllı telefondan uzak kalma korkusu ya da internet erişiminin kesilmesine yönelik kaygılar bireylerin teknolojiye olan bağımlılık düzeylerini yansıtan önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Bu tür davranış örüntüleri bireylerin günlük yaşam aktivitelerini ve karar alma süreçlerini olumsuz etkileyebilmekte, psikolojik baskıyı artırabilmektedir. Dijital detoks uygulamaları bireylerin bu kaygılarla kontrollü biçimde yüzleşmelerini sağlayarak teknolojiye ilişkin öz güvenlerini geliştirmektedir. Teknolojik araçların kısa süreliğine kullanılmaması, bireylerin beklenenden daha az olumsuz sonuçla karşılaştıklarını deneyimlemelerine ve bağımlılık algılarının zayıflamasına katkı sunmaktadır. Dijital refahın güçlenmesi açısından bu deneyimler önemli davranış değişikliklerinin temelini oluşturmaktadır. Teknoloji kullanımının birey tarafından yönetilebildiğinin hissedilmesi dijital yaşam kalitesini de artırmaktadır (Yıldız vd., 2020).

Dijital minimalizm yaklaşımı ile dijital detoks uygulamaları arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Dijital minimalizm teknolojinin yalnızca bireysel hedeflere katkı sağlayan alanlarda kullanılmasını savunurken gereksiz dijital maruziyetin azaltılmasını önermektedir. Dijital detoks uygulamaları ise bu yaklaşımın pratikte uygulanmasını kolaylaştıran davranışsal araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Teknoloji kullanımının seçici hale getirilmesi bireylerin dikkat kaynaklarını daha etkili yönetmelerine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda dijital içerik tüketiminin bilinçli hale gelmesi bilgi yüklenmesini azaltmakta ve psikolojik rahatlamaya katkı sunmaktadır. Dijital refah anlayışı kapsamında dijital minimalizm ve dijital detoks birbirini tamamlayan iki önemli yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yaklaşımların yaygınlaşması bireylerin teknolojiyle daha sürdürülebilir ilişkiler kurmasına olanak sağlamaktadır (Biricik, 2022).

Dijital detoks uygulamalarının farklı yaşam alanlarına uyarlanabilmesi dijital refah açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Turizm, rekreasyon ve doğa temelli etkinliklerde dijital cihaz kullanımının sınırlandırılması bireylerin çevresel farkındalıklarını artırmakta ve zihinsel dinlenmelerine katkıda bulunmaktadır. Dijital detoks odaklı turizm deneyimlerinin katılımcılarda teknoloji bağımlılığına ilişkin farkındalık geliştirdiği ve yaşam memnuniyetini olumlu etkilediği belirtilmektedir. Özellikle doğa ile temasın artırıldığı çevrim dışı etkinliklerde bireylerin stres düzeylerinde azalma ve dikkat becerilerinde iyileşme gözlenmektedir. Dijital refah anlayışı teknolojiden kaçışı değil yaşam deneyimlerinin çeşitlendirilmesini desteklemektedir. Bu nedenle dijital detoks temelli uygulamaların farklı sektörlerde yaygınlaşması toplum genelinde bilinçli teknoloji kullanımının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Böylece dijital refah yalnızca bireysel değil toplumsal düzeyde de güçlenmektedir (Acuner ve Turan, 2024).

Ekoturizm ve sportif rekreasyon faaliyetleriyle desteklenen dijital detoks uygulamaları da dijital refahın geliştirilmesinde dikkat çeken yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Fiziksel aktivite ve doğa temelli deneyimler dijital ekranlardan uzak geçirilen süreyi artırarak bireylerin psikolojik iyilik halini desteklemektedir. Rekreatif etkinlikler sırasında teknolojik cihazların kullanımının sınırlandırılması bireylerin dikkatlerini mevcut deneyime yönlendirmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu süreç zihinsel yorgunluğu azaltmakta ve öznel mutluluk düzeyini artırmaktadır. Dijital refahın yalnızca bilişsel değil fiziksel sağlıkla da ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu tür uygulamaların önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Spor, doğa yürüyüşü ve çevrim dışı sosyal etkinliklerin dijital detoks programlarına entegre edilmesi teknoloji kullanım alışkanlıklarının yeniden yapılandırılmasını desteklemektedir. Bu yaklaşım bireyin yaşam kalitesinin bütüncül biçimde geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Karavelioğlu, 2025).

Toplumsal düzeyde dijital refahın sürdürülebilir biçimde geliştirilebilmesi için eğitim kurumlarının, ailelerin ve politika yapıcıların koordineli biçimde hareket etmeleri gerekmektedir. Çocukluk ve ergenlik döneminden itibaren sağlıklı teknoloji kullanım alışkanlıklarının kazandırılması ilerleyen yaşlarda ortaya çıkabilecek dijital bağımlılık risklerini azaltmaktadır. Okullarda dijital okuryazarlık ve ekran süresi yönetimine yönelik programların uygulanması bireylerin teknoloji kullanımına ilişkin bilinç geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Ailelerin rol model olarak dengeli teknoloji kullanımı sergilemeleri de çocukların dijital refah düzeylerini olumlu etkilemektedir. Toplumsal farkındalık kampanyaları bireylerin dijital bağımlılık belirtilerini erken dönemde tanımalarını kolaylaştırmaktadır. Dijital detoks programlarının yaygınlaştırılması ise davranış değişikliğini destekleyen tamamlayıcı uygulamalar arasında yer almaktadır. Böylece dijital refahın bireysel çabaların ötesinde sosyal politika düzeyinde de desteklenmesi mümkün hale gelmektedir (Sevimli Deniz, 2025).

Teknoloji şirketlerinin kullanıcı davranışları üzerindeki etkileri de dijital refah tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Algoritmik öneri sistemleri, sonsuz kaydırma

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

mekanizmaları ve bildirim tasarımları kullanıcıların platformlarda daha uzun süre kalmalarını teşvik etmektedir. Bu durum bireylerin dikkat ekonomisinin bir parçası haline gelmesine neden olmakta ve dijital refahı olumsuz etkileyebilmektedir. Teknoloji şirketlerinin kullanıcı deneyimini yalnızca etkileşim süresi üzerinden değil kullanıcı sağlığı ve iyi oluşu üzerinden yeniden tasarlamaları gerekmektedir. Dijital detoks uygulamaları bireysel düzeyde önemli katkılar sağlamakla birlikte yapısal düzeyde de sorumlu teknoloji tasarımlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bilinçli teknoloji kullanımı kültürünün yaygınlaşması kullanıcıların dijital platformlarla daha sağlıklı ilişkiler kurmasını desteklemektedir. Böylece dijital refah bireysel davranış değişiklikleri ile kurumsal sorumluluk anlayışının birleştiği bütüncül bir yaklaşım olarak güç kazanmaktadır (Palabıyık vd., 2024).

6. SONUÇ

Dijital teknolojilerin bireylerin günlük yaşamlarında giderek daha fazla yer edinmesi, teknoloji kullanımının sağladığı faydalar ile ortaya çıkardığı risklerin birlikte değerlendirilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu çalışma kapsamında dijitalleşme sürecinin teknoloji kullanım alışkanlıkları üzerindeki etkileri, dijital bağımlılık olgusu, dijital detoks uygulamaları ve dijital refah kavramı bütüncül bir bakış açısıyla incelenmiştir. İncelenen çalışmalar, dijital teknolojilerin eğitim, iletişim, çalışma yaşamı ve sosyal ilişkiler açısından önemli avantajlar sağladığını, ancak kontrolsüz ve yoğun kullanımın bireylerin psikolojik, sosyal ve bilişsel yaşamları üzerinde çeşitli olumsuz sonuçlara yol açabildiğini göstermektedir. Özellikle sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, nomofobi ve gelişmeleri kaçırma korkusu gibi dijital çağın yeni sorunlarının yaygınlaşması, teknoloji kullanımının bilinçli biçimde yönetilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda dijital detoks uygulamalarının bireylerin teknoloji kullanım alışkanlıklarını yeniden değerlendirmelerine, dijital bağımlılık farkındalıklarını artırmalarına ve dijital yaşam ile gerçek yaşam arasında daha dengeli bir ilişki kurmalarına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Araştırmaların genel eğilimi, dijital detoks uygulamalarının kısa ve uzun vadede bireylerin psikolojik iyi oluşlarına, dikkat süreçlerine, zaman yönetimine ve sosyal etkileşimlerine olumlu katkılar sağlayabildiğini göstermektedir.

Dijital refahın günümüz toplumlarında sürdürülebilir biçimde desteklenebilmesi için bireylerin yalnızca teknoloji kullanım sürelerini azaltmaları değil, aynı zamanda teknolojiyi amaçlı, kontrollü ve bilinçli biçimde kullanmaları gerekmektedir. Dijital detoks uygulamaları bu süreçte önemli bir araç olarak öne çıkmakta ve bireylerin teknolojiyle kurdukları ilişkiyi yeniden yapılandırmalarına yardımcı olmaktadır. Eğitim kurumları, aileler, politika yapıcılar ve medya kuruluşları tarafından dijital farkındalık çalışmalarının desteklenmesi, sağlıklı teknoloji kullanım alışkanlıklarının yaygınlaştırılması ve dijital refahı güçlendirecek uygulamaların teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Dijitalleşmenin hızla devam ettiği günümüz dünyasında teknolojiden tamamen uzaklaşmak gerçekçi bir hedef olmamakla birlikte, teknoloji kullanımının bireysel ihtiyaçlar doğrultusunda dengeli biçimde düzenlenmesi mümkün görünmektedir. Bu nedenle dijital detoks yaklaşımı yalnızca geçici bir uzaklaşma

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yöntemi olarak değil, bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen sürdürülebilir bir dijital refah stratejisi olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Acar, N. (2025). Dijital detoks ve uygulama yöntemleri üzerine bir literatür taraması. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, 7*(2), 84–99. https://doi.org/10.55055/mekcad.1750056

Acuner, E., & Turan, Y. (2024). Dijital bağımlılık farkındalığı için dijital detoks turizmi deneyimi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(2), 312–331.

Albayrak, E. S. (2020). Sosyal medya platformlarında dijital detoks: Deneysel bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 44*, 252–266.

Aydınlı, F., & Akgöz, E. (2024). Teknoloji bağımlılığı ve dijital detoks turizmine karşı tutum ve motivasyonlar: Turizm akademisyenleri tarafından bir değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 27*(1), 357–370. https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.1453630

Biricik, Z. (2022). Dijital bağımlılıklar ve dijital bağımlılıklardan kurtulma yolu olarak dijital minimalizm. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 12*(3), 897–912.

Demirkazık, Ç. N. V. (2025). "Telefonsuz asla" mı? Y ve Z kuşaklarının dijital detoks deneyimleri ve teknoloji bağımlılığı dersinin teknoloji kullanım farkındalığındaki yeri. *Yeni Medya, 19*, 211–234. https://doi.org/10.55609/yenimedya.1756379

Haider, A. H., & Yousuf, M. (2025). Ali-Yousuf digital detox need scale: Development and validation. *Journal of Psychometric Research, 3*(2), 73–81. https://doi.org/10.5281/zenodo.16994560

Kanbay, Y., Babaoğlu, E., Yalçıntürk, A. A., & Akçam, A. (2025). Digital amnesia: The erosion of memory. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 17*(3), 544–553. https://doi.org/10.18863/pgy.1539145

Karavelioğlu, B. (2025). Tekno-yorgunluktan dijital iyi oluşa: Dijital detoks ve sportif rekreasyon temelli müdahalelerin etkileri. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi, 6*(3), 18–32.

Palabıyık, N., Uysal, E., & Bayramoğlu, G. (2024). Teknoloji devlerinin tetiklediği kaygı, endişe ve tepki: Bir kimlik mücadelesi olarak Techlash hareketi. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy, 9*(Özel Sayı), 282–307.

Pınarbaşı, T. E., & Astam, F. K. (2020). "Vazgeçmek mümkün mü?": Kuşakların dijital detoks deneyimleri üzerine bir analiz. *Atatürk İletişim Dergisi, 20*, 5–28. https://doi.org/10.32952/atauniiletisim.775351

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Sevimli Deniz, S. (2025). SHAP analizi ile sosyal medya bağımlılığı dinamiklerinin açıklanması: Temel etkenler ve önleyici stratejiler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35*(2), 643–657. https://doi.org/10.18069/firatsbed.1582662

Topsakal, Y., & Dinç, A. (2022). Çevrimdışı tatil: Dijital detoks için ekoturizm. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness, 5*(1), 1–10.

Uluçay, D. M., & Kobak, K. (2020). Dijital detoks: Teknoloji bağımlılığına karşı yeni bir eğilim ve genç yetişkinler özelinde bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi, 7*(2), 325–350. https://doi.org/10.24955/ilef.827235

Yaramış, D., & Ünal, R. (2024). Addressing digital addiction among university students: A study of digital detox techniques in smartphone and social media addiction. *Yeni Medya, 17*, 55–67. https://doi.org/10.55609/yenimedya.1510369

Yavrutürk, A. R. (2026). Dijital çağın yeni kaygısı: Günceli kaçırma korkusu (FoMO). *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi, 15*(29), 106–125. https://doi.org/10.55605/ejedus.1784582

Yıldız, K., Kurnaz, D., & Kırık, A. M. (2020). Nomofobi, netlessfobi ve gelişmeleri kaçırma korkusu: Sporcu genç yetişkinler üzerine bir araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18*(Özel Sayı), 321–338. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.669601

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SİGORTA TAZMİNATLARINDA MUNZAM ZARAR: REEL DEĞER KAYBI, GÜNCEL İÇTİHATLAR VE SİGORTA TAHKİM KOMİSYONU BAKIMINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğretim Üyesi, Serdar Demirci

Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi

serdardemirci@karatekin.edu.tr- ORCID ID: 0000-0001-6450-9824

ÖZET

Yüksek enflasyon dönemlerinde para borçlarının geç ifası, alacaklının yalnızca tahsil zamanını geciktirmemekte; alacağın reel değerini de ciddi biçimde aşındırmaktadır. Sigorta tazminatları bakımından sorun daha net şekilde ortaya çıkmaktadır. Zira sigorta korumasının temel işlevi, rizikonun gerçekleşmesiyle doğan ekonomik kaybın makul sürede giderilmesidir. Tazminatın uzun yargılama veya tahkim süreçleri sonunda nominal olarak ödenmesi, özellikle yüksek meblağlı araç hasarı, işyeri zararı, maluliyet ve destekten yoksun kalma taleplerinde gerçek zararın karşılanmasını engelleyebilir.

Türk Borçlar Kanunu m. 122'de düzenlenen munzam zarar, temerrüt faizini aşan zararın giderilmesini amaçlayan özel bir temerrüt sorumluluğudur. Son dönemde Yargıtay kararlarında munzam zararın ispatı bakımından farklı yaklaşımlar ortaya çıkmış; bir yaklaşım dahilinde somut ispat aranırken, diğer görüşe göre yüksek enflasyon ve ekonomik göstergeler ışığında daha esnek bir değerlendirme yapılabileceği kabul edilmiştir. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu'nun Caner Şafak başvurusu hakkında verdiği 8/7/2025 tarihli, B. No: 2024/41763 sayılı pilot karar ise alacağın enflasyon karşısında değer kaybına uğramasını Anayasa m. 35 kapsamındaki mülkiyet hakkı ve m. 40 kapsamındaki etkili başvuru hakkı ile ilişkilendirmiştir.

Bu bağlamda çalışmada munzam zarar; sigorta tazminatlarına uygulanabilirliği, poliçe limiti, yasal faiz, avans faizi, temerrüt tarihi ve 5684 sayılı Kanun m. 30 çerçevesinde Sigorta Tahkim Komisyonu'nun görev alanları bakımından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Munzam zarar, aşkın zarar, sigorta tazminatı, yasal faiz, avans faizi.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

EXCESS LOSS IN INSURANCE INDEMNITY CLAIMS: AN ASSESSMENT IN TERMS OF REAL VALUE LOSS, RECENT CASE LAW AND THE INSURANCE ARBITRATION COMMISSION

Assistant Professor Dr. Serdar Demirci

Çankırı Karatekin University, Faculty of Law
serdardemirci@karatekin.edu.tr -ORCID ID: 0000-0001-6450-9824

ABSTRACT

In periods of high inflation, delayed performance of monetary obligations does not merely postpone the creditor's collection of the debt; it may also seriously erode the real value of the receivable. This problem becomes more apparent in insurance indemnity claims. The essential function of insurance protection is to compensate, within a reasonable time, the economic loss arising from the occurrence of the insured risk. Payment of the indemnity only in nominal terms after lengthy litigation or arbitration proceedings may prevent full compensation of the actual loss, particularly in high-value motor vehicle damage claims, commercial property losses, disability claims and loss of support claims.

Excess loss, regulated under Article 122 of the Turkish Code of Obligations, constitutes a special form of default liability aimed at compensating the loss exceeding default interest. In recent decisions of the Court of Cassation, different approaches have emerged regarding the proof of excess loss. While one line of case law requires concrete proof, another approach accepts that a more flexible assessment may be made in light of high inflation and economic indicators. The pilot judgment rendered by the General Assembly of the Constitutional Court in the Caner Şafak application, dated 8 July 2025 and numbered Application No. 2024/41763, associated the depreciation of a receivable against inflation with the right to property under Article 35 of the Constitution and the right to an effective remedy under Article 40.

Within this framework, the study evaluates excess loss in terms of its applicability to insurance indemnity claims, policy limits, statutory interest, advance interest, the date of default and the jurisdiction of the Insurance Arbitration Commission under Article 30 of Law No. 5684.

Keywords: Excess loss, additional loss, insurance indemnity, statutory interest, advance interest.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNUNDA HAKSIZLIK HATASI

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL
Erciyes Üniversitesi,
E-posta Adresi: huseyinertugrul@erciyes.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-1372-2451

Samet ALTUNTAŞ
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi
E-posta Adresi: av.sametaltuntas@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-4062-9882

ÖZET

Ceza hukukunun temel ilkelerinden kusur ilkesi, bireyin ancak kusurlu davranışı nedeniyle cezalandırılabileceğini kabul etmektedir. Kusurluluğun belirlenmesinde failin işlediği fiilin hukuka aykırı olduğunu bilmesi önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bazı durumlarda fail, gerçekleştirdiği fiilin hukuka aykırı olduğunu bilmeden veya hukuka uygun olduğuna inanarak hareket edebilmektedir. Bu durum ceza hukukunda "haksızlık hatası" olarak ifade edilmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde 30/4'te, *"İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi cezalandırılmaz."* hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile failin hukuka aykırılık bilincinden yoksun olması, belirli şartların varlığı hâlinde ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edilmiştir. Söz konusu hüküm, kusur ilkesinin bir yansıması olarak değerlendirilmekte ve modern ceza hukuku anlayışına uygun bir düzenleme olarak görülmektedir. Haksızlık hatası, maddi unsurlarda hatadan farklı olarak failin fiilin maddi unsurlarını bilmesine rağmen hukuka aykırılığı konusunda yanılmasını ifade etmektedir. Bu nedenle kurumun etkisi kast üzerinde değil, kusurluluk alanında ortaya çıkmaktadır. Öğretide haksızlık hatasının hukuki niteliği konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, baskın görüş hukuka aykırılık bilincinin kusurluluğun bir unsuru olduğu yönündedir. Çalışmamızda TCK m.30/4 hükmü; kusur teorileri, kınanabilirlik yargısı ve Türk yargı uygulaması çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, haksızlık hatası kurumunun bireyin kınanabilirliğini esas alan çağdaş ceza hukuku anlayışının önemli bir görünümü olduğu ve failin kusurluluğunun belirlenmesine katkı sağladığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suç, kusurluluğu etkileyen sebep, haksızlık, hata, ceza.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

LİMİTED ŞİRKETLERDE MÜDÜRÜN HAKLI SEBEPLE AZLİ

Prof. Dr. Burak ADIGÜZEL
Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
badiguzel@erciyes.edu.tr - ORCID: 0000-0003-4118-3387

Meryem ALTUNTAŞ
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı
av.yildirimeryem@gmail.com - ORCID ID: 0009-0007-5758-8289

ÖZET

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca limited şirketlerin yönetim ve temsil yetkisi müdür veya müdürler kuruluna bırakılmıştır. Şirket faaliyetlerinin sağlıklı şekilde yürütülmesi bakımından önemli bir konuma sahip olan müdürlerin, şirket menfaatine aykırı davranışlarda bulunmaları, kanundan ve şirket sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini ihlal etmeleri veya ortaklık ilişkisindeki güven unsurunu zedelemeleri hâlinde görevden alınmaları gündeme gelebilmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 630. maddesi kapsamında limited şirket müdürlerinin azli kural olarak genel kurul kararıyla gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte gerekli çoğunluğun sağlanamaması veya müdürün görevde kalmasının şirket bakımından sakınca doğurması hâlinde her ortağa mahkemeden müdürün görevden alınmasını talep etme hakkı tanınmıştır. Ancak kanunda "haklı sebep" kavramının kapsamı açık şekilde düzenlenmemiştir.

Bu çalışmada limited şirket müdürünün haklı sebeple azli kurumu; doktrindeki görüşler, Türk Ticaret Kanunu hükümleri ve Yargıtay uygulaması çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada özellikle müdürün özen ve sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışları, rekabet yasağını ihlal etmesi, şirket kaynaklarını kişisel menfaatleri doğrultusunda kullanması, şirket faaliyetlerini aksatması ve ortaklar arasındaki güven ilişkisinin ortadan kalkması gibi durumlar değerlendirilmiştir. Ayrıca Yargıtay kararlarında hangi hâllerin haklı sebep kapsamında kabul edildiği ve hangi durumların müdürün azli bakımından yeterli görülmediği ortaya konulmuştur.

Haklı sebep kavramı, somut olayın özelliklerine göre şekillenmekte olup özellikle şirket menfaatinin korunması, müdür ile ortaklar arasındaki güven ilişkisinin devamı ve şirket faaliyetlerinin sürdürülebilirliği uygulamada belirleyici ölçütler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda Yargıtay uygulaması, haklı sebep kavramının sınırlarının belirlenmesi bakımından önemli bir işlev görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Limited şirket, müdürün azli, haklı sebep, şirket müdürü, şirket yönetimi.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

TENSIONS BETWEEN THE USA–IRAN–ISRAEL IN THE MIDDLE EAST: REGIONAL POWER BALANCES AND GLOBAL IMPLICATIONS

Master's Student: Yunus Emre İNCEBEL
Karamanoğlu Mehmetbey University

incebelemre@gmail.com-ORCID ID- 0009-0006-2595-6318

Science Expert: Hilal KÜÇÜKTOPÇU
Karamanoğlu Mehmetbey University

kucuktopcuhilal95@gmail.com-ORCID ID: 0009-0005-7995-2286

ABSTRACT

In recent years, increasing geopolitical tensions in the Middle East have transformed regional conflicts beyond local security issues into multidimensional crises that produce global political and economic effects. In particular, the tension shaped around Iran, Israel, and the United States has become one of the key dynamics influencing the restructuring of the international system in terms of energy security, proxy wars, and great power competition. This study addresses this tension within the framework of securitization theory and the realist perspective in international relations.

The aim of the study is to analyze the effects of the Iran–Israel–USA tension on regional power balances and the global political economy. In this context, the tension is evaluated not only as a military conflict but also as a structural international system issue shaped by economic sanctions, energy supply security, and geopolitical power struggles.

Iran's strategic position over the Strait of Hormuz plays a critical role in global energy supply security. This situation causes regional tensions to have direct effects on global energy markets through price fluctuations and supply chain vulnerabilities. Thus, the conflict turns into a global risk area that generates economic instability.

The tension is also regarded as a reflection of the global power competition among the United States, China, and Russia. In this respect, the Middle East has become one of the arenas of competition within the multipolar international system. Turkey, meanwhile, develops policies aimed at maintaining regional stability and sustaining diplomatic balance.

The research is conducted using a qualitative method, relying on literature review and international reports as primary data sources. The findings reveal that the Iran–Israel–USA tension is not only a regional security issue but also a structural crisis reshaping the global political economy and security architecture.

Keywords: USA, Iran, Israel, Energy Security, Geopolitical Competition, Middle East.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ORTA DOĞU'DA ABD-İRAN-İSRAİL GERİLİMİ: BÖLGESEL GÜÇ DENGELERİ VE KÜRESEL YANSIMALAR

Yüksek Lisans Öğrencisi Yunus Emre İNCEBEL
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
incebelemre@gmail.com-ORCID ID- 0009-0006-2595-6318
Bilim Uzmanı Hilal KÜÇÜKTOPÇU
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
kucuktopcuhilal95@gmail.com-ORCID ID: 0009-0005-7995-2286

ÖZET

Son yıllarda Orta Doğu'da artan jeopolitik gerilimler, bölgesel çatışmaları yerel güvenlik sorunlarının ötesine taşıyarak küresel siyasal ve ekonomik etkiler üreten çok boyutlu krizlere dönüştürmüştür. Özellikle İran, İsrail ve ABD ekseninde şekillenen gerilim; enerji güvenliği, vekâlet savaşları ve büyük güç rekabeti bağlamında uluslararası sistemin yeniden yapılanmasını etkileyen temel dinamiklerden biri hâline gelmiştir. Bu çalışma, söz konusu gerilimi güvenlikleştirme yaklaşımı ve realist uluslararası ilişkiler perspektifi çerçevesinde ele almaktadır.

Çalışmanın amacı, İran-İsrail-ABD geriliminin bölgesel güç dengeleri ile küresel ekonomi politik yapı üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bu kapsamda gerilim, yalnızca askerî bir çatışma alanı değil, aynı zamanda ekonomik yaptırımlar, enerji arz güvenliği ve jeopolitik nüfuz mücadeleleri üzerinden şekillenen yapısal bir uluslararası sistem sorunu olarak değerlendirilmektedir.

İran'ın Hürmüz Boğazı üzerindeki stratejik konumu, küresel enerji arz güvenliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu durum, bölgesel gerilimlerin küresel enerji piyasalarında fiyat dalgalanmaları ve tedarik zinciri kırılganlıkları üzerinden doğrudan etkiler üretmesine neden olmaktadır. Böylece çatışma, ekonomik istikrarsızlık üreten küresel bir risk alanına dönüşmektedir.

Gerilim aynı zamanda ABD, Çin ve Rusya arasındaki küresel güç mücadelesinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Orta Doğu, bu bağlamda çok kutuplu uluslararası sistemin rekabet alanlarından biri hâline gelmiştir. Türkiye ise bölgesel istikrarı koruma ve diplomatik dengeyi sürdürme yönünde politika geliştirmektedir.

Araştırma nitel yöntemle yürütülmüş olup literatür taraması ve uluslararası raporlar temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular, İran-İsrail-ABD geriliminin yalnızca bölgesel bir güvenlik sorunu değil, aynı zamanda küresel ekonomi politik ve güvenlik mimarisini yeniden şekillendiren yapısal bir kriz olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, İran, İsrail, Enerji Güvenliği, Jeopolitik Rekabet, Orta Doğu.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI'NDA SURİYE DEMOKRATİK GÜÇLERİ (SDG) TARTIŞMALARI: BÖLGESEL JEOPOLİTİK VE MEŞRUİYET SORUNU

Doktor Öğretim Üyesi, Arzu ÇETİNKAYA
Munzur Üniversitesi
arzucetinkaya@munzur.edu.tr – 0000-0003-3511-6866

ÖZET

Şubat 2026'da gerçekleştirilen 62. Münih Güvenlik Konferansı'na Suriye Demokratik Güçleri başı Mazlum Abdi'nin katılması, devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası güvenlik platformlarındaki görünürlüğü ve meşruiyeti konusundaki tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır. Devlet temsilcileri, uluslararası kuruluşlar ve güvenlik elitlerini bir araya getiren Münih Güvenlik Konferansı, yalnızca küresel güvenlik meselelerinin tartışıldığı bir platform değil, aynı zamanda uluslararası meşruiyetin sembolik olarak üretildiği diplomatik bir alan niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) konferans ekseninde tartışılması, Ortadoğu'daki dönüşen güvenlik mimarisi açısından dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır.

Bu çalışma, Münih Güvenlik Konferansı bağlamında SDG etrafında yürütülen tartışmaların bölgesel jeopolitik ve uluslararası meşruiyet açısından ne ifade ettiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel sorusu, SDG'nin uluslararası güvenlik platformlarında görünür hale gelmesinin devlet dışı aktörlerin meşruiyet üretim süreçlerini nasıl yansıttığıdır. Çalışmada teori yönlendirmeli vaka analizi yöntemi kullanılacak; analitik çerçeve güvenlik yönetişimi yaklaşımı temelinde oluşturulacaktır.

Bildiri, SDG'nin Münih Güvenlik Konferansı bağlamında tartışılmasının yalnızca güvenlik odaklı bir mesele olmadığını; aynı zamanda diplomatik temsil, uluslararası meşruiyet ve bölgesel güç rekabetiyle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir.

.

Anahtar Kelimeler: Suriye Demokratik Güçleri (SDG), Münih Güvenlik Konferansı, Uluslararası meşruiyet, Güvenlik yönetişimi, Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Diplomatik Temsil.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrasında değişen çatışma dinamikleri, Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin (DDSA) uluslararası siyasetteki konumunu yeniden tartışmaya açmıştır. Günümüzde birçok iç savaşta silahlı gruplar yalnızca askerî faaliyetler yürüten yapılar olmaktan çıkmış; kontrol ettikleri bölgelerde güvenlik, adalet ve kamu hizmetlerinin sunumuna yönelik işlevler üstlenerek fiilî yönetişim mekanizmaları geliştirmiştir. Bu durum, söz konusu aktörlerin yalnızca güvenlik çalışmaları kapsamında değil, meşruiyet, yönetişim ve uluslararası tanınma tartışmaları çerçevesinde de incelenmesini gerekli kılmaktadır (Schneckener, 2009; Arjona, Kasfir & Mampilly, 2015). Buna karşın uluslararası sistem, devlet dışı silahlı aktörlerle kurduğu ilişki bakımından önemli bir ikilemle karşı karşıyadır. Bir taraftan bu aktörler güvenlik tehditleri ve çatışma dinamikleri üzerinden değerlendirilirken, diğer taraftan sahadaki yönetişim kapasiteleri ve siyasi etkileri nedeniyle uluslararası aktörlerin muhatabı hâline gelebilmektedir (Pfeifer ve ark., 2022).

Bu tartışmaların güncel örneklerinden biri Suriye Demokratik Güçleri (SDG) etrafında şekillenmektedir. Suriye iç savaşı sürecinde ortaya çıkan SDG, özellikle DEAŞ (Irak ve Şam İslam Devleti)'a karşı mücadelede üstlendiği rol sayesinde uluslararası alanda önemli bir görünürlük kazanmıştır. Zaman içerisinde askerî bir ortak olmanın ötesine geçen örgüt, kontrol ettiği bölgelerde oluşturduğu yönetişim yapıları ve dış aktörlerle geliştirdiği ilişkiler aracılığıyla uluslararası siyasetin dikkat çeken aktörlerinden biri hâline gelmiştir. Nitekim SDG başı Mazlum Abdi'nin 13-15 Şubat 2026'da düzenlenen Münih Güvenlik Konferansı'na katılması, devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası platformlardaki konumuna ilişkin tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır. Dünyanın en etkili güvenlik forumlarından birinde SDG'nin temsil edilmesi, bu yapının uluslararası sistem içerisindeki statüsü, kabul düzeyi ve meşruiyetine ilişkin farklı değerlendirmeleri beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: SDG'nin Münih Güvenlik Konferansı'ndaki temsili, örgütün uluslararası meşruiyet sürecinde ne tür bir aşamaya karşılık gelmektedir? Bu sorudan hareketle çalışma şu temel argümanı sınamaktadır: SDG'nin Münih'teki görünürlüğü, uluslararası hukuki tanınmanın değil, "*işlevsel meşruiyet*"in bir göstergesidir; başka bir deyişle örgüt, resmî statü kazanmaksızın devlet benzeri bir muhataplık kapasitesine ulaşmıştır. Bu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

çerçevede çalışma, SDG'nin konferansta yer almasının uluslararası tanınma anlamına gelip gelmediğini, söz konusu gelişmenin bölgesel jeopolitik dengeler üzerindeki yansımalarını ve devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası sistemdeki değişen konumuna ilişkin ne tür sonuçlar doğurduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın önemi, güncel bir gelişmeyi devlet dışı silahlı aktörler, yönetişim ve meşruiyet literatürüyle ilişkilendirerek değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. SDG örneği, uluslararası aktörlerin sahadaki etkili ancak devlet niteliği taşımayan yapılarla kurduğu ilişkilerin sınırlarını göstermesi bakımından dikkat çekici bir vaka sunmaktadır. Bu yönüyle, devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası görünürlüğü ile meşruiyet arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; temel analitik araç olarak vaka analizi (case study) ve süreç izleme (process tracing) yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Vaka analizi, SDG gibi özgün bir aktörün uluslararası meşruiyet sürecini derinlemesine incelemeye olanak tanırken; süreç izleme, DEAŞ'la mücadeleden Münih Güvenlik Konferansı'na uzanan nedensellik zincirinin adım adım kurulmasını mümkün kılmaktadır. Veri çeşitlemesi (triangulation) ilkesi doğrultusunda birden fazla kaynak türüne başvurulmuştur: (1) devlet dışı silahlı aktörler, isyancı yönetişimi ve uluslararası meşruiyet üzerine akademik literatür; (2) Münih Güvenlik Konferansı kapsamında yayımlanan resmî belgeler ve açıklamalar; (3) Avrupa Dış İlişkiler Konseyi (ECFR) gibi kurumların politika raporları; (4) ABD Kongresi ve Avrupa Parlamentosu belgelerine dayanan birincil kaynaklar. Kaynakların seçiminde çoğulcu bir yaklaşım benimsenmiş; Batılı, bölgesel ve Türk perspektiflerini temsil eden metinler bir arada değerlendirilmiştir. Veri analizinde betimsel kodlama ve tematik sınıflandırma kullanılmış; böylece SDG'nin Münih Güvenlik Konferansı'ndaki görünürlüğü hem kuramsal hem de güncel gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir.

2. TEORİK ÇERÇEVE: DEVLET DIŞI SİLAHLI AKTÖRLER VE MEŞRUİYET

2.1. Devlet Dışı Silahlı Aktörler

Uluslararası ilişkiler ve çatışma çalışmaları literatüründe DDSA, devletin resmî güvenlik kurumlarının dışında faaliyet gösteren ve organize şiddet kullanma kapasitesine sahip yapılar olarak tanımlanmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında bu aktörlerin sayısında ve etki alanlarında

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

önemli artışlar yaşanmış, bu durum DDSA'ların uluslararası güvenlik çalışmalarının temel araştırma konularından biri hâline gelmesine yol açmıştır. Schneckener'e göre DDSA'lar şiddet kullanma kapasitesine sahip olmaları, devlet kurumlarından bağımsız hareket etmeleri, belirli ölçüde örgütsel süreklilik göstermeleri ve karar alma süreçlerinde özerklik taşımaları bakımından diğer toplumsal yapılardan ayrılmaktadır (Schneckener, 2009). Bu çerçevede milis güçler, ayrılıkçı hareketler, isyancı örgütler ve bazı silahlı siyasi yapılar DDSA'lar kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir.

Uzun yıllar boyunca hâkim olan güvenlik merkezli yaklaşımlar, DDSA'ları çoğunlukla devlet otoritesine meydan okuyan ve çatışmaları derinleştiren unsurlar olarak ele almıştır. Bu perspektifte söz konusu aktörler, uluslararası düzen açısından bir tehdit veya barış süreçlerini sekteye uğratan "*bozguncular*" olarak değerlendirilmiştir (Stedman, 1997; Schneckener, 2009). Ancak son yıllarda iç savaşlar üzerine yapılan çalışmalar, bunların yalnızca askerî faaliyetler yürüten yapılar olmadığını ortaya koymuştur. Özellikle Afrika ve Orta Doğu'daki çatışma bölgelerinde gerçekleştirilen araştırmalar, birçok silahlı grubun kontrol ettiği alanlarda güvenlik sağlama, uyuşmazlık çözme, vergi toplama ve kamu hizmetleri sunma gibi işlevler üstlendiğini göstermektedir (Arjona, Kasfir & Mampilly, 2015). Böylece DDSA'ların yalnızca çatışmanın tarafları değil, aynı zamanda belirli ölçülerde yönetişim kapasitesi geliştiren siyasal aktörler olarak da incelenmesi gerektiği yönündeki görüş güç kazanmıştır.

Bu dönüşüm, literatürde "*isyancı yönetişimi*" (rebel governance) yaklaşımının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Mampilly (2011), silahlı grupların kontrol ettikleri bölgelerde alternatif yönetim mekanizmaları oluşturarak devlet benzeri işlevler üstlenebildiğini ileri sürerken, Arjona (2016) bu süreçlerin yerel toplumla kurulan ilişkiler üzerinden şekillendiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Kasfir (2015), silahlı grupların sivil halkla kurdukları ilişkilerin yalnızca zor kullanımına dayanmadığını, aynı zamanda belirli düzeylerde rıza ve iş birliği üretebildiğini belirtmektedir. Bu çalışmalar, meşruiyetin yalnızca uluslararası tanınma veya hukuki statü ile açıklanamayacağını; yerel düzeyde sağlanan güvenlik, hizmet sunumu ve yönetişim kapasitesinin de meşruiyet üretiminde etkili olduğunu göstermektedir.

Son dönemdeki araştırmalar, DDA'ların uluslararası ilişkilerdeki rolünün yalnızca çatışma alanlarıyla sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Bazı aktörler, sahadaki askerî ve yönetsel kapasitelerini diplomatik görünürlüğe dönüştürmeye çalışmakta, uluslararası kuruluşlar,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

devletler ve güvenlik forumlarıyla temas kurarak siyasal kabul arayışına girmektedirler (Coggins, 2015; Geis, Clément ve Pfeifer, 2022). Bu durum, onların yalnızca güvenlik çalışmaları kapsamında değil, meşruiyet ve uluslararası tanınma tartışmaları çerçevesinde de ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Suriye Demokratik Güçleri (SDG), söz konusu literatürde öne çıkan örneklerden biridir. DEAŞ'a karşı mücadelede üstlendiği rolün yanı sıra kontrol ettiği bölgelerde oluşturduğu yönetişim mekanizmaları, yerel idari yapılar ve uluslararası aktörlerle geliştirdiği ilişkiler nedeniyle SDG, yalnızca askerî bir oluşum olarak değerlendirilmemektedir. Bu nedenle SDG'nin Münih Güvenlik Konferansı gibi uluslararası platformlardaki görünürlüğünün incelenmesi, DDSA'ların meşruiyet ve uluslararası kabul süreçlerine ilişkin literatüre katkı sunabilecek güncel bir vaka olarak önem taşımaktadır.

2.2. Meşruiyet ve Tanınma Tartışmaları

Uluslararası ilişkiler literatüründe meşruiyet, bir aktörün otoritesinin ve siyasal iddialarının ilgili kitleler tarafından kabul görmesi olarak tanımlanmaktadır. Devletler açısından meşruiyet çoğu zaman egemenlik ve uluslararası tanınma ile ilişkilendirilirken, DDSA bakımından bu kavram daha karmaşık bir nitelik taşımaktadır (Caspersen, 2015; Geis, Clément ve Pfeifer, 2022).

Meşruiyet ile *tanınma* kavramları sıklıkla birlikte kullanılsa da aynı anlama gelmemektedir. Caspersen'e göre meşruiyet, yalnızca uluslararası hukuk çerçevesinde elde edilen resmî kabulden ibaret değildir; yerel destek, kurumsal kapasite ve dış aktörlerle kurulan ilişkiler de meşruiyet üretiminde önemli rol oynamaktadır (Caspersen, 2015). Bu nedenle uluslararası sistemde bazı aktörler hukuken tanınmamış olsalar dahi belirli ölçülerde meşruiyet elde edebilmekte, bazıları ise uluslararası tanınmaya sahip olmalarına rağmen meşruiyet sorunları yaşayabilmektedir. Bu yaklaşım, meşruiyetin mutlak değil, dereceli ve çok boyutlu bir olgu olduğunu göstermektedir.

Tanınma tartışmaları ise daha çok uluslararası sistemin yapısal özellikleriyle ilişkilidir. Coggins'e göre yeni siyasi otoritelerin uluslararası sistemde kabul görmesi yalnızca iç dinamiklere bağlı değildir; büyük güçlerin tutumları ve uluslararası siyasi ortam bu süreç üzerinde belirleyici etkiye sahiptir (Coggins, 2011). Bir aktörün uluslararası alanda kabul

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

görmesi için sahip olduğu askerî veya idari kapasite tek başına yeterli olmayabilir. Dış meşruiyetin oluşmasında uluslararası aktörlerin yaklaşımı ve özellikle büyük güçlerin tercihleri kritik önem taşımaktadır. Bu durum, uluslararası sistemde tanınmanın büyük ölçüde siyasal bir süreç olarak şekillendiğini göstermektedir.

Benzer biçimde, DDSA'ların *uluslararası görünürlük* elde etme çabaları da son yıllarda literatürde daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Coggins (2015), *isyancı diplomasisi* kavramı üzerinden silahlı aktörlerin yalnızca savaş alanında değil, diplomatik alanda da faaliyet yürüttüklerini ileri sürmektedir. Uluslararası kuruluşlarla temas kurulması, yabancı devletlerle ilişkilerin geliştirilmesi ve uluslararası toplantılara katılım gibi faaliyetler, söz konusu aktörlerin dış destek sağlamalarına ve siyasal kabul arayışlarını güçlendirmelerine katkı sunmaktadır. Bu süreçler her zaman resmî tanınma ile sonuçlanmasa da uluslararası görünürlüğün artmasına ve belirli ölçülerde meşruiyet kazanılmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Bu çerçevede meşruiyet ve tanınma arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı görülmektedir. Bir aktörün uluslararası platformlarda yer alması otomatik olarak hukuki tanınma anlamına gelmemekte, ancak söz konusu aktörün uluslararası görünürlüğünü ve siyasal kabul düzeyini etkileyebilmektedir. SDG'nin Münih Güvenlik Konferansı bağlamında değerlendirilmesi de bu teorik çerçeve içerisinde anlam kazanmaktadır.

3. SDG'NİN ULUSLARARASILAŞMA SÜRECİ

Suriye Demokratik Güçleri (SDG), 2015 yılında Suriye iç savaşının yarattığı güvenlik boşluğu içerisinde ortaya çıkmış ve kısa süre içerisinde ülkenin kuzeydoğusundaki en etkili askerî yapılardan biri hâline gelmiştir. SDG'nin uluslararasılaşmasının temel dinamiklerinden biri DEAŞ'a karşı mücadelede üstlendiği rol olmuştur (ECFR, 2020; Vural, 2026). Bu süreç, SDG'nin uluslararası görünürlüğünün artmasında ve dış aktörlerle doğrudan ilişki kurabilmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Ancak askerî başarıların siyasal kabul ve diplomatik nüfuza dönüşmesi daha karmaşık bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. DEAŞ'ın toprak hâkimiyetini büyük ölçüde kaybetmesinin ardından SDG'nin uluslararası sistem içerisindeki konumu yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bir yandan örgüt, kontrol ettiği bölgelerde güvenlik ve yönetişim kapasitesini sürdürmeye çalışırken, diğer

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yandan gelecekteki statüsüne ilişkin belirsizliklerle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin örgüte yönelik güvenlik temelli yaklaşımı, SDG'nin uluslararasılaşma sürecinin başlıca sınırlayıcılarından biri olmuştur (ECFR, 2020; Al Majalla, 2026).

Bu koşullar altında SDG isyancı diplomasisi (Coggins, 2015) olarak tanımlanan bu süreç çerçevesinde yalnızca askerî alanda değil, diplomatik düzlemde de etkinlik göstermeye yönelmiştir. SDG son yıllarda Batılı devletlerle temaslarını artırmış, uluslararası medya kuruluşlarında görünürlük elde etmiş ve Suriye'nin geleceğine ilişkin yürütülen çeşitli görüşmelerde dolaylı ya da doğrudan yer almaya çalışmıştır. Bu girişimler, örgütün yalnızca sahadaki askerî kapasitesiyle değil, siyasal temsil iddiasıyla da öne çıkma arayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

SDG'nin uluslararasılaşma sürecinde 2026 yılı ayrı bir önem taşımaktadır. Suriye'de değişen güç dengeleri ve 2024 yılında Beşşar Esad sonrası iktidara gelen Ahmed eş-Şara liderliğindeki yeni Şam yönetimiyle yürütülen entegrasyon görüşmeleri, örgütün gelecekteki konumuna ilişkin yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. DEAŞ'a karşı mücadelede elde edilen kazanımların ardından SDG, bir taraftan mevcut özerk yapısını korumaya çalışırken diğer taraftan Suriye'nin yeniden şekillenen siyasal düzeni içerisinde kendisine yer açmaya yönelmiştir (CISES, 2026; Al Jazeera Centre for Studies, 2026). Bu durum, örgütün uluslararası aktörlerle temaslarını daha da önemli hâle getirmiştir.

3.1. DEAŞ'la Mücadele ve Uluslararası Ortaklıklar

2014 yılında DEAŞ'ın Suriye ve Irak'ta geniş bir coğrafyada kontrol sağlaması, uluslararası toplumun örgüte karşı kapsamlı bir mücadele stratejisi geliştirmesine yol açmıştır. Bu süreçte SDG, ABD öncülüğündeki Uluslararası Koalisyon'un sahadaki en önemli ortaklarından biri hâline gelmiştir. Özellikle Rakka, Deyrizor ve Haseke çevresinde gerçekleştirilen operasyonlarda SDG'nin oynadığı rol, örgütün askerî kapasitesinin uluslararası düzeyde tanınmasını sağlamıştır (ECFR, 2020; CISES, 2026).

Koalisyon güçleri tarafından sağlanan askerî eğitim, lojistik destek, istihbarat paylaşımı ve hava desteği, SDG'nin operasyonel kapasitesini önemli ölçüde artırmıştır. Bunun yanında koalisyon desteği yalnızca muharip birliklerle sınırlı kalmamış; iç güvenlik güçlerinin eğitimi, gözaltı merkezlerinin yönetimi ve kritik altyapıların korunması gibi alanları da kapsayan daha geniş

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bir iş birliği çerçevesi ortaya çıkarmıştır (Al Majalla, 2026). Böylece, SDG sahadaki etkinliğini artırırken uluslararası aktörlerle kurduğu ilişkileri de kurumsallaşmıştır.

Askerî iş birliğinin derinleşmesi, SDG'nin yalnızca bir güvenlik ortağı olarak değil, aynı zamanda bölgesel istikrarın sürdürülmesinde rol oynayan bir aktör olarak değerlendirilmesine zemin hazırlamıştır. ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM) tarafından yapılan açıklamalarda, SDG'nin DEAŞ hücrelerine yönelik operasyonlardaki katkısı ve örgüt mensuplarının yakalanmasındaki rolü sıklıkla vurgulanmıştır (CISES,2026). Bu gelişmeler, SDG'nin uluslararası güvenlik gündemindeki görünürlüğünü artırmış ve örgütün çeşitli diplomatik platformlarda daha fazla muhatap alınmasını kolaylaştırmıştır.

Bununla birlikte söz konusu ortaklık, çoğu zaman stratejik bir ittifaktan ziyade operasyonel bir iş birliği niteliği taşımıştır. Washington yönetimi, SDG'yi DEAŞ'a karşı mücadelede etkili bir ortak olarak desteklemekle birlikte, örgüte yönelik desteğini uzun vadeli siyasi taahhütlere dönüştürmemiştir (Al Majalla, 2026). Bu nedenle DEAŞ'ın büyük ölçüde toprak hâkimiyetini kaybetmesinin ardından SDG'nin gelecekteki statüsü ve güvenliği konusunda yeni tartışmalar ortaya çıkmıştır.

DEAŞ'la mücadele sonrasında ortaya çıkan bir diğer önemli mesele ise gözaltı merkezleri ve kampların yönetimi olmuştur. SDG'nin kontrolündeki cezaevleri ile el-Hol ve Roj kamplarında on binlerce DEAŞ mensubu ve aile üyesi tutulmaktadır (Paes et al.,2025). Bu durum, SDG'yi yalnızca bir askerî aktör değil, aynı zamanda uluslararası güvenlik açısından kritik sorumluluk üstlenen yerel bir ortak konumuna taşımıştır. Özellikle DEAŞ'ın yeniden örgütlenme ihtimaline yönelik kaygılar, uluslararası aktörlerin SDG ile iş birliğini sürdürmesinde etkili olmuştur.

3.2. SDG'nin Diplomatik Görünürlük Arayışı

2026 yılına gelindiğinde SDG'nin diplomatik görünürlük arayışı yeni bir boyut kazanmıştır. Suriye'de değişen güç dengeleri, Şam yönetimiyle yürütülen görüşmeler ve ülkenin geleceğine ilişkin tartışmalar, örgütün uluslararası aktörlerle temaslarını daha da önemli hâle getirmiştir (CISES, 2026; Al Jazeera Centre for Studies, 2026). SDG'nin diplomatik görünürlük stratejisinde Mazlum Abdi'nin oynadığı rol dikkat çekicidir. Abdi, son yıllarda ABD'li yetkililer, Avrupa ülkelerinden temsilciler ve çeşitli uluslararası kuruluşlarla gerçekleştirilen görüşmelerde örgütün en önemli temsilcisi olarak öne çıkmıştır (ECFR, 2020; Vural, 2026). Bu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

durum, SDG'nin dış ilişkilerini kurumsallaştırma çabasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Özellikle örgütün güvenlik, yönetişim ve bölgesel istikrar konularındaki söylemlerini uluslararası kamuoyuna aktarması, diplomatik görünürlüğünü artırmaya yönelik girişimlerin temel unsurlarından biri hâline gelmiştir.

Bununla birlikte SDG'nin uluslararası alandaki görünürlüğü, bölgesel ve uluslararası siyasi dengelerden bağımsız değildir. Türkiye'nin yaklaşımı SDG'nin diplomatik hareket alanını etkileyen temel faktörlerden biridir (ECFR, 2020).

4. MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI'NDA SDG TARTIŞMALARI

4.1. Mazlum Abdi'nin Münih Güvenlik Konferansı'na Katılımı

Suriye Demokratik Güçleri (SDG) başı Mazlum Abdi ile SDG Dış İlişkiler Birimi Eş Başkanı İlham Ahmed'in Şubat 2026'da gerçekleştirilen Münih Güvenlik Konferansı'na katılması, örgütün uluslararası görünürlüğü açısından dikkat çekici bir gelişme olarak öne çıkmıştır (ANHA, 2026).

Konferans süresince SDG heyeti, ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio, ABD Senatörü Lindsey Graham, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Almanya Dışişleri Bakanı Johann Wadephul başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinin üst düzey temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirmiştir (Al Majalla, 2026; Al-Monitor, 2026a). Söz konusu temaslar, SDG'nin yalnızca güvenlik alanında değil, Suriye'nin geleceğine ilişkin siyasi tartışmalarda da dikkate alınan bir aktör hâline geldiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Özellikle örgütün uluslararası karar alıcılarla doğrudan temas kurabilmesi, diplomatik meşruiyet arayışının ulaştığı düzeyi ortaya koymaktadır.

Münih'teki temasların zamanlaması da dikkat çekicidir. Konferans, Suriye'de değişen güç dengelerinin ve SDG'nin sahadaki konumunun yeniden şekillendiği bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Uzun yıllar boyunca Suriye'nin kuzeydoğusunda geniş bir alan üzerinde etkili olan SDG, 2026 yılı başlarında yaşanan askerî ve siyasi gelişmeler sonrasında yeni bir stratejik ortamla karşı karşıya gelmiştir. Bu süreçte örgüt, hem Şam yönetimiyle yürütülen görüşmelere hem de uluslararası aktörlerle kurduğu ilişkilere daha fazla önem vermek zorunda kalmıştır (Amargi, 2026).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Konferans kapsamında gerçekleşen görüşmeler, aynı zamanda ABD ve Batılı aktörlerin SDG ile ilişkilerini tamamen sonlandırma niyetinde olmadıklarını göstermiştir. DEAŞ'la mücadele sürecinde kurulan iş birliğinin niteliği değişmekle birlikte, SDG'nin bölgesel güvenlik denklemindeki önemini koruduğu yönündeki değerlendirmeler uluslararası çevrelerde varlığını sürdürmektedir (The National Context,2026).

Karşılaştırmalı bir perspektif, Münih'in özgül ağırlığını daha net ortaya koymaktadır. SDG'nin önceki diplomatik angajmanları —2017'deki ABD Kongresi ziyaretleri ve 2019'daki Brüksel temasları— ikili görüşmeler düzeyinde kalmıştı. Münih ise devlet başkanları, dışişleri bakanları ve senatörlerin aynı çatı altında toplandığı çok taraflı bir platforma katılım anlamına gelmektedir. Bu yönüyle Münih Güvenlik Konferansı, SDG'nin uluslararasılaşma sürecinde sembolik değeri yüksek bir aşamayı temsil etmektedir.

4.2. Konferansta SDG'nin Temsili ve Verilen Mesajlar

Münih'te verilen mesajların önemli bir bölümü, SDG'nin Suriye'nin geleceğindeki konumuna ilişkindir. SDG temsilcileri, örgütün ülkenin toprak bütünlüğünü desteklediğini vurgularken, aynı zamanda Kürtlerin siyasi, kültürel ve idari haklarının yeni Suriye düzeni içerisinde güvence altına alınması gerektiğini dile getirmiştir (IWPR, 2026; Progress Center for Policies, 2026). Bu yaklaşım, örgütün ayrılıkçı bir söylemden ziyade Suriye içerisinde tanımlanmış bir siyasal statü arayışına vurgu yaptığını göstermektedir. Ancak söz konusu taleplerin gelecekteki anayasal düzenlemelere nasıl yansıtılacağı konusunda belirsizliklerin sürdüğü görülmektedir.

Konferans sırasında öne çıkan bir diğer husus, SDG ile Şam yönetimi arasındaki ilişkilerin aldığı yeni biçimdir. SDG temsilcileri Münih'e bağımsız bir heyet olarak katılmış olmakla birlikte, bazı görüşmelerde Suriye heyetiyle aynı diplomatik çerçeve içerisinde yer almıştır (Progress Center for Policies, 2026). Bu durum, taraflar arasında son dönemde yürütülen entegrasyon görüşmelerinin uluslararası platformlara da yansıdığını göstermektedir. Bununla birlikte Şam yönetimi ile SDG'nin geleceğe ilişkin beklentilerinin tümüyle örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. Özellikle yerel yönetimlerin yetkileri, güvenlik yapılarının statüsü ve idari düzenlemeler gibi konular taraflar arasındaki müzakerelerin temel başlıkları olmaya devam etmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Münih Güvenlik Konferansı'nda verilen mesajlar, SDG'nin kendisini yalnızca askerî bir yapı olarak değil, Suriye'nin geleceğinde söz sahibi olmak isteyen siyasi bir aktör olarak konumlandırdığını ortaya koymuştur.

4.3. Uluslararası Aktörlerin SDG'ye Yaklaşımı

Amerika Birleşik Devletleri açısından SDG, uzun yıllardır DEAŞ'a karşı mücadelede sahadaki en önemli ortaklardan biri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Münih Konferansı sırasında ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio'nun Mazlum Abdi ve Suriye Dışişleri Bakanı Esad Şeybani ile gerçekleştirdiği görüşme, Washington'un SDG ile temaslarını sürdürdüğünü göstermiştir (Asharq Al-Awsat, 2026). Bununla birlikte ABD'nin yaklaşımı, geçmiş dönemlerde olduğu gibi sınırsız bir destek anlayışından ziyade, SDG'nin yeni Suriye düzenine entegrasyonunu teşvik eden daha temkinli bir çerçeveye yönelmektedir. Bu durum, Washington'un örgütü tamamen gözden çıkarmadığını, ancak desteğini değişen bölgesel koşullara göre yeniden şekillendirdiğini göstermektedir (Al Majalla, 2026).

Avrupalı aktörlerin yaklaşımında da DEAŞ'a karşı mücadele sırasında kurulan iş birliğinin etkileri belirgin biçimde hissedilmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Münih'te SDG temsilcileriyle gerçekleştirdiği görüşmelerde SDG savaşçılarını "özgürlük savaşçıları" olarak nitelendirmesi ve Avrupa Parlamentosu'nun 12 Şubat 2026'da Kuzeydoğu Suriye'deki gelişmelere ilişkin aldığı karar, Avrupa'da SDG'nin bölgesel güvenlik ve istikrar bağlamında dikkate alınan bir aktör olarak görülmeye devam ettiğini göstermektedir (Al Majalla, 2026; Avrupa Parlamentosu, 2026). Özellikle Kürtlerin siyasi ve kültürel haklarına ilişkin tartışmaların Avrupa kurumlarında yer bulması, SDG'nin uluslararası profilini destekleyen unsurlar arasında değerlendirilebilir.

Şam yönetiminin SDG'ye yaklaşımı ise iş birliği ve ihtiyat arasında şekillenen karmaşık bir görünüm arz etmektedir. 2026 yılı içerisinde taraflar arasında yürütülen görüşmeler ve varılan mutabakatlar, SDG'nin yeni Suriye düzenine belirli ölçülerde entegre edilmesini öngörmektedir. Bununla birlikte yerel yönetimlerin yetki alanları, güvenlik güçlerinin statüsü ve idari yapılanma gibi konularda taraflar arasında görüş ayrılıklarının devam ettiği görülmektedir (CRS, 2026). Bu nedenle mevcut süreç, tam bir uzlaşmadan ziyade müzakereye açık bir geçiş dönemi olarak değerlendirilebilir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

5. BÖLGESEL JEOPOLİTİK DENGELER ve SDG'NİN STATÜ SORUNU

Münih Güvenlik Konferansı'nın ardından SDG'nin uluslararası konumuna ilişkin tartışmalar, yalnızca örgütün artan uluslararası kabulüyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bölgesel güç dengelerinin bu kabulü nasıl sınırlandırdığını da gündeme taşımaktadır.

5.1. Türkiye'nin SDG'ye Yaklaşımı

Türkiye'nin SDG'ye yönelik politikası, büyük ölçüde örgütün omurgasını oluşturan Halk Savunma Birlikleri (YPG) ile PKK arasındaki ilişkiye dair güvenlik değerlendirmeleri üzerine şekillenmektedir. Ankara, SDG'yi bağımsız bir yapı olarak değil, PKK'nın Suriye'deki uzantısı olarak görmekte ve bu nedenle örgütün Suriye'nin siyasi ve güvenlik mimarisi içerisinde kurumsal bir statü kazanmasına mesafeli yaklaşmaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Suriye politikasının temel önceliklerinden biri olan sınır güvenliği ve terörle mücadele stratejisiyle doğrudan bağlantılıdır (CRS, 2026).

Son yıllarda Suriye'de yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin SDG'ye yönelik tutumunu daha da önemli hâle getirmiştir. Beşşar Esad yönetiminin devrilmesinin ardından ortaya çıkan yeni siyasi ortam ve SDG ile Şam yönetimi arasında yürütülen entegrasyon görüşmeleri, Ankara tarafından yakından takip edilmektedir. Türkiye açısından temel mesele, SDG unsurlarının veya örgütle bağlantılı yapıların yeni Suriye devlet kurumları içerisinde hangi statüyle yer alacağı sorusudur. Bu nedenle Ankara, SDG'nin askerî ve siyasi kapasitesinin merkezi devlet yapısı içerisinde sınırlandırılmasını savunmaktadır (CRS, 2026, s. 28).

Bu yaklaşım, PKK'nın Mayıs 2025'te açıkladığı fesih ve silahlı mücadeleyi sonlandırma kararının ardından da değişmemiştir. Türkiye, söz konusu sürecin yalnızca PKK'yı değil, örgütle bağlantılı olduğu değerlendirilen tüm yapı ve unsurları kapsaması gerektiğini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sürecin Irak, Suriye ve Avrupa'daki yapılanmaları da içermesi gerektiğine yönelik açıklamaları, Ankara'nın konuya bütüncül bir güvenlik perspektifiyle yaklaştığını göstermektedir (RUSI, 2025).

Türkiye'nin SDG konusundaki hassasiyetleri yalnızca güvenlik boyutuyla sınırlı değildir. Ankara, Suriye'nin gelecekteki idari yapısının şekillenme sürecini de yakından izlemektedir. Özellikle kuzeydoğu Suriye'de geniş yetkilere sahip özerk bir yapılanmanın ortaya çıkma ihtimali, Türkiye açısından dikkatle takip edilen konular arasında yer almaktadır. Bu nedenle

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ankara, Suriye'nin toprak bütünlüğünü ve merkezi devlet yapısını destekleyen bir söylem benimsemekte, SDG'nin siyasi ve idari taleplerine ihtiyatlı yaklaşmaktadır (Paes et al., s. 11-12).

Türkiye'nin bu süreçteki etkisini artıran unsurlardan biri de Suriye sahasındaki çok boyutlu nüfuz kapasitesidir. Ankara; sınır güvenliği, askerî varlığı, ekonomik ilişkileri ve desteklediği yerel aktörler aracılığıyla Suriye'deki gelişmeler üzerinde önemli bir etki alanına sahiptir. Özellikle Suriye Millî Ordusu (SMO) ile kurduğu ilişkiler ve Şam yönetimiyle geliştirdiği temaslar, Türkiye'nin bölgesel denklemdeki ağırlığını artırmaktadır (Lopes da Silva et al., 2026; Paes et al., 2025, s. 11).

Bununla birlikte 2026 yılı itibarıyla Türkiye'nin SDG konusunda yalnızca askerî araçlara dayalı bir politika izlediğini söylemek güçtür. Münih Güvenlik Konferansı sürecinde görüldüğü üzere Ankara, SDG'nin uluslararası görünürlüğüne yönelik eleştirilerini korurken, Türkiye'nin konferanstan çekilmesi bu rahatsızlığın diplomatik bir yansıması olarak yorumlanmıştır (Arabian Post, 2026). Bu durum, Suriye'deki dönüşüm sürecinin yalnızca güvenlik boyutuyla değil, bölgesel istikrar, mülteci politikaları ve Türkiye'nin iç siyasi gündemiyle de bağlantılı olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

5.2. SDG'nin Meşruiyetinin Sınırları

Suriye Demokratik Güçleri'nin uluslararası alanda etkinliğine rağmen tam anlamıyla meşru ve tanınmış bir siyasi aktöre dönüşememesi, DDSA'ların karşı karşıya kaldığı yapısal sınırları ortaya koymaktadır (Biene & Daase, 2015, s. 223-225).

SDG'nin fiili kabulü ile resmi siyasal statüsü arasındaki boşluk, örgütün meşruiyetinin temel sınırlarından birini oluşturmaktadır. DEAŞ'a karşı mücadelede elde ettiği askerî başarılar ve uluslararası aktörlerle geliştirdiği ilişkiler kalıcı bir siyasal tanınmaya dönüşmemiştir. Özellikle ABD'nin örgütün geleceğini Şam ile yürütülecek müzakerelere bırakması, SDG'nin uluslararası konumunun yapısal sınırlarını göstermektedir (CISES, 2026).

Meşruiyet tartışmalarının bir diğer boyutu iç yönetişim meselesidir. SDG, kontrol ettiği bölgelerde çok etnikli ve çok aktörlü bir yönetim modeli oluşturduğunu savunmakla birlikte, özellikle Arap nüfusun temsil düzeyi konusunda çeşitli eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Arap aşiretlerinin zaman zaman dile getirdiği memnuniyetsizlikler ve 2023 yılında Deyrizor'da

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yaşanan aşiret ayaklanması, örgütün toplumsal meşruiyetinin tüm bölgelerde aynı düzeyde kabul görmediğini ortaya koymuştur (Al Majalla, 2026, s. 17-18). Benzer şekilde bazı uluslararası raporlarda yer alan insan hakları ihlali iddiaları da örgütün uluslararası imajını olumsuz etkileyen unsurlar arasında gösterilmektedir (ECFR, 2020).

SDG'nin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri de dış desteğe bağımlı bir güvenlik mimarisi üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Kuruluşundan itibaren ABD öncülüğündeki koalisyonun askerî ve siyasi desteğinden yararlanan örgüt, bu desteğin zayıflamasıyla birlikte önemli ölçüde kırılgan hâle gelmiştir. Uluslararası önceliklerin değişmesi ve Washington'un dikkatini DEAŞ sonrası döneme yöneltmesi, SDG'nin bölgesel konumunu doğrudan etkilemiştir (Al Jazeera Centre for Studies, 2026, s. 2). Bu durum, DDSA'ların dış destek sayesinde güç kazanabilseler bile söz konusu desteğin sürekliliğine bağımlı kaldıklarını göstermektedir.

Literatürde devlet dışı silahlı aktörlere yönelik yaklaşımlar da bu noktada önem kazanmaktadır. Bir görüş, bu aktörleri barış süreçlerini zorlaştıran ve devlet otoritesini aşındıran "bozguncular" olarak değerlendirirken; diğer yaklaşım, belirli koşullar altında güvenlik sağlayabilen, hizmet sunabilen ve yönetişim işlevleri üstlenebilen aktörler olarak ele almaktadır (Schneckener, 2009). SDG örneği, bu iki yaklaşımın kesiştiği bir vakaya işaret etmektedir. Örgüt bir yandan güvenlik ve yönetişim kapasitesi geliştirmiş, diğer yandan meşruiyet ve temsil sorunlarını tam olarak aşamamıştır.

6. SONUÇ

Bu çalışma, Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) 2026 Münih Güvenlik Konferansı'ndaki temsilini devlet dışı silahlı aktörlerin meşruiyet arayışları bağlamında incelemiştir. Analiz, SDG'nin uluslararası güvenlik çevrelerinde önemli bir diplomatik angajman ve muhataplık kapasitesi elde ettiğini, ancak bu durumun kurumsallaşmış bir siyasal tanınmaya dönüşmediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Münih Güvenlik Konferansı, SDG açısından bir tanınma eşiğinden çok, uluslararası aktörlerle kurulan temasların derinleştiği sembolik bir diplomatik platform niteliği taşımaktadır.

Çalışmanın ortaya koyduğu temel sonuç, devlet dışı silahlı aktörlerin meşruiyetinin yalnızca askerî başarı, yönetişim kapasitesi veya dış aktörlerle kurulan ilişkiler üzerinden açıklanamayacağıdır. SDG örneğinde görüldüğü üzere, uluslararası platformlarda temsil

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

edilmek ve karar alıcılarla doğrudan temas kurabilmek belirli ölçüde işlevsel meşruiyet üretse de, kalıcı siyasal kabul büyük ölçüde bölgesel güç dengeleri ve devletlerin stratejik tercihleri tarafından belirlenmektedir.

Bu bağlamda SDG vakası, devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası sistem içerisinde artan diplomatik erişimlerinin otomatik olarak siyasal tanınma yaratmadığını göstermektedir. Aksine meşruiyet, sahadaki kapasite ile bölgesel ve uluslararası aktörlerin siyasi uzlaşıları arasındaki etkileşim sonucunda şekillenmektedir. Bu nedenle Münih Güvenlik Konferansı, SDG'nin statüsünü dönüştüren bir kırılma noktası olmaktan ziyade, örgütün uluslararası güvenlik mimarisindeki yerinin ve sınırlarının görünür hâle geldiği bir diplomatik eşik olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

Al Jazeera Centre for Studies. (2026, January 28). *Developments in northeastern Syria: The end of the SDF?* https://studies.aljazeera.net

Al Majalla. (2026, January). *The SDF: From chosen U.S. security partner to liability*. https://en.majalla.com

Al Majalla. (2026, February 18). *SDF presence in Munich raises eyebrows in Ankara*. https://en.majalla.com/node/329711/politics/sdf-presence-munich-conference-telling

Al-Monitor. (2026a February 14). *Rubio holds joint talks with Syria's FM and SDF commander in Munich*. https://www.al-monitor.com/originals/2026/02/rubio-holds-joint-talks-syrias-fm-and-sdf-commander-munich

Al-Monitor. (2026b, February 26). *Rubio said "no meeting" with Syria's Shibani in Munich unless Kurdish commander included*. https://www.al-monitor.com/originals/2026/02/rubio-said-no-meeting-syrias-shibani-munich-unless-kurdish-commander-included

ANHA. (2026, February 13). *Munich Security Conference kicks off today with participation of Ilham Ahmed and Mazloum Abdi*. https://hawarnews.com

Arabian Post. (2026, February 15). *Turkey pulls out of Munich forum*. https://thearabianpost.com/turkey-pulls-out-of-munich-forum/

Arjona, A. (2016). *Rebelocracy: Social order in the Colombian civil war*. Cambridge University Press.

Arjona, A., Kasfir, N., & Mampilly, Z. C. (Eds.). (2015). *Rebel governance in civil war*. Cambridge University Press.

Asharq Al-Awsat. (2026, February 15). *Rubio meets with Shaibani, Abdi in Munich to consolidate Damascus–SDF ties*. https://english.aawsat.com/arab-world/5240891-rubio-meets-shaibani-abdi-munich-consolidate-damascus-sdf-ties

Biene, J., & Daase, C. (2015). Gradual recognition: Curbing non-state violence in asymmetric conflict. In C. Daase, C. Fehl, A. Geis, & G. Kolliarakis (Eds.), *Recognition in international relations: Rethinking a political concept in a global context* (pp. 220–236). Palgrave Macmillan.

Caspersen, N. (2012). *Unrecognized states: The struggle for sovereignty in the modern international system*. Polity Press.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Caspersen, N. (2015). Degrees of legitimacy: Ensuring internal and external support in the absence of recognition. *Geoforum, 66*, 184–192.

CISES. (2026, January 24). *The Syrian Democratic Forces: From U.S. key partner against ISIS to peripheral actor*. https://cises.org/2026/01/24

Coggins, B. L. (2011). Friends in high places: International politics and the emergence of states from secessionism. *International Organization, 65*(3), 433–467.

Coggins, B. L. (2014). *Power politics and state formation in the twentieth century: The dynamics of recognition*. Cambridge University Press.

Congressional Research Service. (2026). *Syria: Transition and U.S. policy*. https://www.congress.gov/crs-product/RL33487

Duyvesteyn, I. (2017). Rebels and legitimacy: An introduction. *Small Wars & Insurgencies, 28*(4), 669–685.

Euronews Türkçe. (2026, January 30). *Şam yönetimi ve SDG entegrasyon anlaşmasında uzlaştı*. https://tr.euronews.com

European Council on Foreign Relations. (2020). *Syrian Democratic Forces*. https://ecfr.eu

European Parliament. (2026, February 12). *Resolution on the situation in north-east Syria (P10_TA(2026)0053)*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2026-0053_EN.pdf

Göldner-Ebenthal, K., & Dudouet, V. (2022). *The politics of recognition, armed non-state actors, and conflict transformation* (PRIF Report No. 22/04). Peace Research Institute Frankfurt.

Hurd, I. (1999). Legitimacy and authority in international politics. *International Organization, 53*(2), 379–408.

Hurd, I. (2008). *After anarchy: Legitimacy and power in the United Nations Security Council*. Princeton University Press.

International Institute for Strategic Studies. (2025). *Prospects for security sector reform in post-Assad Syria*.

IWPR. (2026, March 6). *Turkey: Plaiting as protest*. https://iwpr.net/global-voices/turkey-plaiting-as-protest

Kaya, C. (2015). Kurdish self-rule constitution in Syria. *Chinese Journal of International Law, 14*(4), 835–858.

Lopes da Silva, D., Karim, Z. A., & Baldwin, G. (2026, February 3). *Military funding compromises could cast a long shadow over Syria's future*. Stockholm International Peace Research Institute. https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2026/military-funding-compromises-could-cast-long-shadow-over-syrias-future

Loyle, C. E., & Onder, I. B. (2024). The legacies of rebel rule in southeast Turkey. *Comparative Political Studies, 57*(11), 1771–1803.

Mampilly, Z. C. (2011). *Rebel rulers: Insurgent governance and civilian life during war*. Cornell University Press.

McCullough, A. (2015). *The legitimacy of states and armed non-state actors: Topic guide*. GSDRC, University of Birmingham.

Önhon, Ö. (2026, February 20). *Münih Güvenlik Konferansı: SDG kaybetti mi? Türkiye hangi noktada duruyor?* Ankara Politikalar Merkezi. https://apm.org.tr

ORSAM. (2026, February 6). *Suriye hükümeti ile SDG arasındaki entegrasyon anlaşması*. https://orsam.org.tr

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Paes, W.-C., Ellmanns, L., Beales, E., Alajlouni, L., & Waters, G. (2025). *From fragmentation to integration: Prospects for security sector reform in post-Assad Syria*. International Institute for Strategic Studies.

Pfeifer, H., Geis, A., & Clément, M. (2022). *The politics of recognition, armed non-state actors, and conflict transformation* (PRIF Report No. 4/2022). Peace Research Institute Frankfurt. https://doi.org/10.48809/prifrep2204

Progress Center for Policies. (2026, February 16). *Munich Security Conference: The joint Syrian delegation as an entry point to consolidating national partnership*. https://www.arabprogress.org

Radpey, L. (2024). *Towards an independent Kurdistan: Self-determination in international law*. Routledge.

Revkin, M. R. (2021). Competitive governance and displacement decisions under rebel rule. *Journal of Conflict Resolution, 65*(1), 46–80.

RUSI. (2025, June). *After the PKK: Peacebuilding challenges in Turkey and Syria*. https://www.rusi.org

Schneckener, U. (2006). *Armed non-state actors and the limits of international humanitarian law*. SFB-Governance Working Paper.

Schneckener, U. (2009). Spoilers or governance actors? Engaging armed non-state groups in areas of limited statehood. *SFB-Governance Working Paper Series, 21*.

Stedman, S. J. (1997). Spoiler problems in peace processes. *International Security, 22*(2), 5–53.

Tank, P. (2022). Rebel governance and gender in northeast Syria. *Third World Thematics, 7*(1–3), 1–18.

The Amargi. (2026, February 18). *Turkey snubs Munich Security Conference over Syrian Kurds' inclusion*. https://theamargi.com/posts/turkey-snubs-munich-security-conference-over-syrian-kurds-inclusion

The National Context. (2026, February 17). *Mazloum Abdi at Munich: What it was, and what it was not*. https://thenationalcontext.com/mazloum-abdi-munich-security-conference-analysis

Voller, Y. (2022). Rethinking armed groups and order: Syria and the rise of militiatocracies. *International Affairs, 98*(3), 853–871.

Vural, A. (2026). Rebel diplomacy: Syrian Democratic Forces' strategies to secure U.S. support. *Studies in Conflict & Terrorism*. https://doi.org/10.1080/1057610X.2026.2633698

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

CUMHURİYETİN "MİLLİ" IRKLARI: KARACABEY VE ÇİFTELER HARALARI ÖRNEĞİNDE DEVLETİN SOY ISLAHI POLİTİKALARI VE HAYVANLARIN MODERNLEŞMESİ

Öğr. Gör. Dr. Emine AŞÇI
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
asci_e@ibu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-7113-751X

Özet

Bu bildiri, 1923-1938 döneminde yürütülen hayvan ıslahı politikalarını, iki köklü devlet üretme kurumu olan Bursa Karacabey Harası ile Eskişehir Çifteler Harası örneğinde ve tarih yöntemine bağlı kalarak yeniden okumayı amaçlamaktadır. Temel sav, üretilen Karacabey Esmeri, Karacabey Merinosu ve Türk Safkan Arap atı gibi "yerli/milli" ırkların yalnızca zooteknik ürünler değil, ulus-devletin kendini ifade ettiği tarihsel ve ideolojik nesneler de olduğudur.

Başlıca üç bulgudan ilki, 904 Sayılı Kanun, suni tohumlamanın kurumsallaşması ve soy kütüğü pratikleri, hayvan bedenini standartlaştıran, sayısallaştıran ve yönetilebilir kılan bir "ıslah aklı"nın bileşenleridir. İkincisi, Cumhuriyet dönemindeki "sıfırdan başlangıç" söyleminin aksine, Cumhuriyet haraları geç Osmanlı Çiftlikat-ı Hümayun mirasıyla güçlü bir süreklilik içindedir. Kurum sürmüş, ancak her rejimde farklı fikrî bir anlamla yeniden yüklenmiştir. Üçüncüsü, hayvan ıslahı söylemi ile aynı dönemin antropoloji tartışmaları, "soy", "kan", "verim" ve "safkan" gibi ortak bir tanım etrafında örgütlenen koşut bir "iyileştirme-arıtma" mantığını paylaşır. Bu çerçevede kaynak eleştirisi ilkeleri uyarınca, dönemin devlet yönetimindeki "atılım" vurgusu ile Osmanlı'dan devralınan kurumsal sürekliliği karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir.

Çalışma, 904 Sayılı Islah-ı Hayvanat Kanunu, Düstur, Resmî Gazete, 1923 İzmir İktisat Kongresi kararları, makaleler ve veteriner hekimliği tarihine ilişkin arşiv temelli literatüre dayanan, kaynak eleştirisi ilkeleriyle kurulmuş yorumlayıcı bir sentezdir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan ıslahı, Hara, Karacabey, Çifteler, Erken Cumhuriyet, Hayvancılık tarihi, Biyopolitika, Ulus inşası.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına ilişkin tarih yazımı, uzun süre insan toplumunun dönüştürülmesine dil, eğitim, hukuk, kılık kıyafet, takvim ve alfabe alanlarındaki devrimlere odaklanmıştır. Oysa aynı dönemde devletin müdahale ettiği alan yalnızca insanlar değildi. Tarlalardaki tohumdan ahırlardaki boğaya, meralardaki koyundan tavlalardaki aygıra kadar uzanan geniş bir canlılar dünyası da tıpkı vatandaş gibi, ölçülmesi, kayıt altına alınması, verimi artırılması ve "ıslah" edilmesi gereken bir nesne olarak görülmüştü. Son yıllarda

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

veteriner hekimliği tarihi ve iktisat tarihi alanlarında yapılan çalışmalar[1] bu ihmal edilmiş alanı yeniden görünür kılmış, hayvancılığın erken Cumhuriyet kalkınma seferberliğinin asli bileşenlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bildiride ele alınan husus Cumhuriyet'in kuruluş ve gelişme sürecindeki ulus-devleti inşa ederken kurguladığı milli kimliğin yanında gerçekleştirdiği hayvan bedenine yönelik iyileştirme ve verimli kılma süreci olan ıslah politikalarıdır.

Türkçedeki "ıslah" sözcüğü "düzeltme, iyileştirme, daha makbul hâle getirme" anlamlarını taşır. *Hayvan ıslahı, bir popülasyonun ya da sürünün bir veya birden fazla özellik bakımından genotipik değerini yükseltmeyi amaçlayan bir bilim dalıdır. Hayvan ıslahının sağlıklı olarak yürütülebilmesi için önce üretimin gerçekleştiği sistem ve bu sistemin üretime etkileri kavranmalı, ardından çevre ile genotipik değer veya genotipik düzey arasındaki ilişki anlaşılmalıdır. Bu aşamaları bir popülasyonda veya sürüde görülen farklılık ve bunun kaynaklarının belirlenmesi izler*[2].

Çalışma, bu konuyu iki devlet harası örneğinde tarihsel olarak sınamayı hedeflemektedir. Birinci örnek, kökleri Çiftlikat-ı Hümayun düzenine dayanan ve Cumhuriyet döneminde ülkedeki hayvan ıslahı çalışmalarının en önemli merkezi hâline gelen Bursa Karacabey Harası'dır[3]. İkincisi ise, 1888'de Osmanlı Devleti'nin modern anlamda kurduğu "ilk hara" olarak kabul edilen ve Cumhuriyet döneminde atçılığın merkezlerinden biri olarak işlevini sürdüren Eskişehir Çifteler Harası'dır[4].

Çalışmanın zaman sınırı, esas olarak 1923 İzmir İktisat Kongresi'nden 1938'e uzanan erken Cumhuriyet dönemidir, ancak kurumsal sürekliliği görebilmek için geç Osmanlı dönemine de geri dönülmektedir. Makale üç temel soru etrafında örgütlenmiştir: 1- Cumhuriyet'in ıslah politikaları Osmanlı mirasıyla nasıl bir süreklilik ve kopuş ilişkisi içindedir? 2- 904 Sayılı Kanun ve hara teşkilatı, hayvan üremesini nasıl bir devlet denetimi altına almıştır? 3- Üretilen "milli" ırklar, ulusal kimlik söylemine nasıl eklemlenmiştir?

1. Tarihsel Arka Plan: Hâra-yı Hümayunlardan Cumhuriyet Haralarına

Büyük Millet Meclisine sunulması kararı alınan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu layihasından bahsederken 1928 yılındaki bir konuşmasında Gazi Mustafa Kemal Paşa bu kanundan hedeflenenleri sıralarken "genel olarak ziraatta ve memleketin hayvan servetinde kötü etkilere karşı savunma ve direniş göstermeye yönelik tedbirlerin başı çekeceğini" belirtir.

---

[1] Raziye Tamay Başağaç Gül, (2004), *"Türkiye'de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar",* OTAM, 15, s.227-255; Temel, Mehmet (2010). *"Atatürk Dönemi Hayvancılık Politikası",* Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), 24, s.201-234.

[2] Numan Akman, (t.y), *"Hayvan Islahı",* Hayvan Yetiştirme, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, https://zootekni.agri.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/353/2016/03/HYB_ISLAH_2016.pdf

[3] Temel, a.g.m., s.201-234.

[4] Osman Köksal, (2009), *"Osmanlı Dönüşüm Sürecinde Bir Devlet Teşebbüsü Olarak Çifteler Hâra-yı Hümayunu ve Türk Atçılığına Katkıları",* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), s.333–363.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

"Bir taraftan savunma, diğer taraftan hayvan ve bitkilerin cinslerini ıslah için ciddi, sabırlı tedbirler üretimimizin miktarını, kıymet ve güzelliğini artıracaktır[5]" der.

Cumhuriyet'in hayvan ıslahı politikaları boşluktan doğmamış, büyük ölçüde geç Osmanlı döneminin kurumsal birikiminden devralınmıştır. 19. yüzyıl boyunca süregelen savaşlar, salgın hastalıklar ve mera alanlarının daralması, Osmanlı hayvan varlığını ciddi biçimde geriletmişti. 6 Nisan 1920 tarihli olan Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerinde yer alan Ticaret Odası Raporuna göre, savaş başında yaklaşık 45 milyon baş olan hayvan varlığı, savaş sonunda yaklaşık 19 milyon başa düşmüş, savaş boyunca, yaklaşık 22 milyonu koyun-keçi, yaklaşık 3 milyonu sığır, yaklaşık 1 milyonu tek tırnaklı, 231 bini deve ve diğer hayvanlar olmak üzere toplam yaklaşık 26 milyon baş hayvan kaybedilmiştir. Bu sebeple hayvan varlığı %57,7 oranında azalmıştır[6].

Özellikle ordunun ulaştırma ve süvari ihtiyacı için nitelikli at üretme zorunluluğu ki ilk askerî veteriner okulu da 1842'de bu ihtiyaçla kurulmuştu[7] devleti modern haralar kurmaya yöneltmiştir. Seraskerlik idaresinde hayvan yetiştirme ve cinslerin ıslahı amacıyla modern haraların oluşturulmasına karar verilmiş ve 1888'de ilk olarak Çifteler Çiftliği haraya dönüştürülmüştür.

Çifteler Harası, böylelikle Osmanlı dönüşüm sürecinde bir "devlet teşebbüsü" olarak ortaya çıkan ilk modern hara girişimi olmuştur[8]. Kurum, Çiftlikat-ı Hümayun (Saltanat Çiftliği) düzeni içinde doğmuş, atların yetiştirilmesinde önemli bir merkez olarak gelişmiş ve günümüzde Anadolu Tarım İşletmesi'ne dönüşmüştür. Çifteler'in mimari kompleksi, aynı dönemde Avrupa'da inşa edilen hara binalarına biçimsel olarak benzemekte ve batılılaşma hareketinin yalnızca devlet kurumlarını değil, hayvan üretiminin mekânsal organizasyonunu da biçimlendirdiğini göstermektedir[9].

Karacabey'in kökeni daha da eskiye uzanır. Rivayete göre Orhan Gazi'nin eşine çeyiz olarak verilen arazilerde kurulan ve imparatorluk döneminde Çiftlikat-ı Hümayun bünyesinde faaliyet gösteren Karacabey, Cumhuriyet'e nitelikli bir hayvan varlığı ve birikmiş bir yetiştiricilik bilgisiyle intikal etmiştir. Hatta merinos koyunculuğunun çekirdeği bile Cumhuriyet'ten önce atılmıştır: 1843'te Feshane'nin ihtiyaç duyduğu ince yapağıyı sağlamak üzere İspanya'dan getirilen merinosların bir bölümü, o zamanki adıyla Çiftlikat-ı Hümayun olan Karacabey'e yerleştirilmişti[10]. İttihat ve Terakki dönemine geldiğimizde o dönemin zorlu şartları çerçevesinde kurulmaya çalışılan çiftlik ve inekhanelerin çoğu, savaş koşulları nedeniyle başarılı olamamıştır. Bu sebeple Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sadece Karacabey Çiftliği ile birkaç adet küçük hara ve işletme intikal edebilmiştir[11].

---

[5] Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (2024), CIII (1925-1938), Ed. Yüksel Özgen, Ankara, ATAM Yayınları, s.123.
[6] Başağaç, a.g.m., s.227-255.
[7] Yaşar, a.g.m., s.611-623.
[8] Köksal, Osman, a.g.m., s.333–363.
[9] Zeynep Ertuğrul, (Haziran 2015), *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir Çifteler Harası Yapıları"*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C8, S38, s.501-511.
[10] Yaşar, a.g.m., s.611-623.
[11] Temel, a.g.m., s.201-234.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu süreklilik, Cumhuriyet'in ıslah atılımının "sıfırdan başlama" söyleminden çok, var olan kurumsal birikimi yeni bir ideolojik çerçeveye taşıma niteliği taşıdığını gösterir. Cumhuriyet anlatısı "yeni başlangıç" vurgusunu öne çıkarır. Osmanlı döneminin haraları "gerileme" ve "ihmal" ile, Cumhuriyet haraları ise "atılım" ve "bilim" ile özdeşleştirilir. Oysa hara örneği, geçmiş ile şimdi arasındaki bağın bir kopuştan çok bir dönüşüm olduğunu hatırlatır. Tarihçinin görevi de tam olarak bu gerçek sürekliliği görünür kılmaktır.

2. Cumhuriyetin Kurumsal ve Hukuki İnşası (1923–1926)

Cumhuriyet'in hayvancılık seferberliğini doğru anlamak için önce başlangıç koşullarına bakmak gerekir. Balkan, Cihan ve İstiklal harplerinin ardından ülke nüfusu yaklaşık 17 milyondan 11,5 milyona gerilemişti ve toplam hayvan varlığı önemli ölçüde azalmıştı. Bulaşıcı hayvan hastalıkları ve düşük okuryazarlık oranı kalkınmanın önünde ciddi engeller olarak durmaktaydı[12]. Bu koşullarda hayvancılık, yalnızca bir geçim alanı değil, ülkenin yeniden ayağa kaldırılması gereken stratejik bir sektörü olarak görülmüştür.

Programın düşünsel çerçevesi 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde çizilmiştir. Kongrede, Çiftçi Grubu'nun hayvanların ıslahı, çoğaltılması ve hayvan hastalıkları ile mücadele edilmesi konularını içeren "Ziraatte Hayvanat Meselesi" başlığı altında sunduğu tüm esaslar oybirliği ile kabul edilmiştir. Bu esaslar, devletin kuruluşu sonrası izlenecek olan sosyo-ekonomik gelişme vizyonunda hayvancılık sektörünün yükleneceği fonksiyonlara temel oluşturmuştur. İzmir İktisat Kongresi sonrasında iş başına gelen V. İcra Vekilleri Heyetinin Hükümet Programında hayvancılık konusuna ilk kez ve "Misak-ı İktisadi Esasları" çerçevesinde yer verilmiştir. Tarih 5 Eylül 1923 idi[13]. Bu düşüncenin hukuki cisimleşmesi ise 1926'da gerçekleşti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek 7 Haziran 1926'da kabul edilen ve 29 Haziran 1926 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 904 Sayılı Islah-ı Hayvanat Kanunu, devletin hayvan bedeni üzerindeki düzenleyici iradesini kodlamanın ilk büyük adımıdır[14].

Kanun'un ilk maddeleri, hayvan üremesini bir kamu meselesi olarak tanımlaması bakımından dikkat çekicidir. Birinci madde, aygır ve boğa sahibi olan her ferdi, bulunduğu köy ya da mahalle ihtiyar meclisine hayvanını muayene ettirmek ve verilecek karara harfiyen uymakla yükümlü kılar. İkinci madde, baytar müdür ve memurlarına, damızlığa ayrılan aygır ve boğalar için şahadetname (belge) verme yetkisi tanır. Üçüncü madde ise, hara, inekhane, ağıl ve aygır depolarında bulunan damızlık hayvanların ne barışta ne de seferde herhangi bir sebep ve bahaneyle orduya alınamayacağını hükme bağlar. Bu üç madde birlikte okunduğunda ortaya çıkan tablo nettir: damızlık hayvan, artık sahibinin keyfine bırakılmış bir mülk değil, ulusun geleceğini taşıyan ve bu nedenle korunması, kayıt altına alınması ve yönetilmesi gereken stratejik bir "milli sermaye"dir.

[12] Temel, a.g.m., s.201-234.
[13] Başağaç, a.g.m., s.227-255.
[14] *904 Sayılı Islah-ı Hayvanat Kanunu.* (1926), Resmî Gazete (S407, 29 Haziran 1926), Düstur, III. Tertip, Cilt 7, s. 1472.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu hukuki çerçeve, "üreme hakkı"nın devlet eliyle seçici biçimde dağıtılması anlamına gelir. Yalnızca şahadetnameli, yani "makbul" sayılan damızlıkların soyunu sürdürmesine izin verilirken, niteliksiz sayılan erkek hayvanların üremeden uzaklaştırılması hedeflenir.

Islah politikasının çoğu zaman göz ardı edilen, ancak dönem kaynaklarında merkezî bir yer tutan boyutu, salgın hastalıklarla mücadeledir. Nitelikli damızlık üretmenin ön koşulu, hayvanları kırıp geçiren bulaşıcı hastalıkları başta sığır vebası olmak üzere denetim altına almaktı. Bu amaçla koruma ve fennî muayene için tahaffuzhaneler ve laboratuvarlar inşa edilerek, serum ve aşı üretim istasyonları kurulmuş, yurt dışından veteriner hekimlik alet ve cihazları getirilmiştir[15]. Hatta virüslü hayvan cesetlerinin hızla ve güvenli biçimde imha edilebilmesi için Almanya'dan özel imha fırınları satın alınmış, bunlardan biri Karacabey Harası'na tahsis edilmiştir[16]. Sığır vebasına karşı yürütülen uzun soluklu mücadele, Türkiye'de hayvan hastalıklarının eradikasyonu tarihinin en önemli başlıklarından biri olmuş ve 1800'leri ortalarından 1900'lerin başlarına kadar ülkenin büyük kısmında veba salgınları etkili olmuştur[17].

Kanunun ve mücadelenin kurumsal ayağını ise haralar oluşturmuştur. Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda 1925'te Karacabey'deki çiftlik hara hâline dönüştürülmüştür. Sonrasında 1928'de Malatya Sultansuyu Harası, 1931'de Ceyhan Çukurova Harası, 1934' de Eskişehir-Çifteler Harası ve Konya Harası kurulmuş, bunlara çok sayıda inekhane, ağıl, aygır deposu ve deneme çiftliği eklenmiştir[18]. O sırada Maliye Vekâleti tarafından idare edilen çiftlikte yapılan incelemede, yaklaşık 90 bin dönümlük (4 bin dönümü tarıma elverişli) arazi üzerinde 12.600 baş koyun, 352 manda, 263 karasığır ile 252 at ve eşek bulunduğu tespit edilmiştir[19]. Bu envanter, Cumhuriyet'in eline geçen kurumsal sermayenin somut bir fotoğrafıdır. Böylece haralar hem birer üretim merkezi hem de yetiştiricilere model oluşturan, damızlık dağıtan ve teknik eğitim veren birer yayım kurumu olarak tasarlanmıştır. Amaç, halkın kendi olanaklarıyla edinemeyeceği nitelikli damızlıkları onların hizmetine sunmak ve memleket hayvancılığını sıkı bir denetim altında tutmaktır.

3. Karacabey Harası: Bir Islah Laboratuvarı

1924 yılına kadar Çiflikat-ı Hümayun adıyla faaliyet gösteren Karacabey Harası[20], 1300 yıllarında Osmanlı Sultanı Orhan Gazi'ye kayınpederi Köse Mihal tarafından hediye edilen arazi üzerinde kurulmuştur. Hara, ordunun binek at, keçe, yapağı gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır. 1926 yılına geldiğimizde de Atatürk'ün direktifi sonucu Ziraat Vekâleti'ne devredilen[21] bir

[15] Mehmet Ak, (Bahar 2016), *"Osmanlı Devleti'nde Veba-i Bakarî(Sığır Vebası)"*, OTAM, s.215-240.
[16] Temel, a.g.m., s.201-234.
[17] Nihal Erk, Naki Cevat Akkerman, (1969), *"Türkiye'de Sığır Vebası Salgınları ve Eradikasyonu Tarihi"*, Ankara, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları, s.10.
[18] Başağaç, a.g.m., s.227-255.
[19] Temel, a.g.m., s.201-234.
[20] Emin Arıtürk, (January 1 1957), *"Karacabey Yarımkan Arap Atlarının Beden Ölçüleri ve Formları Üstünde Araştırmalar",* Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, V4, N03.04, s.145-166.
[21] Özlem Arıtan, (Kasım-Aralık 2012), *"Modernleşme ve Doğal Yaşam Sürecinde Gölgede Kalmış Bir Kesit: Bursa Karacabey Harası Üzerine Bir İrdeleme",* Mimarlık 368, http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=382&RecID=3015

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kurumdur. Karacabey Harası, Cumhuriyet döneminde ülkedeki hayvan ıslahı çalışmalarının en önemli merkezi olarak çok türlü bir "ıslah laboratuvarına" dönüşmüştür. Burada at, sığır ve koyunda paralel olarak yürütülen yetiştirme programları, aynı ıslah aklının farklı türlere uygulanmasının iyi belgelenmiş bir örneğini sunar.

3.1. Türk Safkan Arap Atı: Kurucu Aygırlar ve Anıt Mezarlar

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte at yetiştiriciliği yeniden düzenlenmiş, Atatürk'ün talimatlıyla safkan Arap atı yetiştiriciliği için bir komisyon kurulmuştur. Bu çerçevede 1932'de 22, 1936'da 119 baş safkan Arap aygır ve kısrak satın alınarak hara ve aygır depoları takviye edilmiş, 1933'te Irak ve Suriye'den Baba Kuruş ve Baba Sa'ad isimli aygırlar getirilmiştir. Küheylan ve Seklavi soyundan gelen bu kurucu aygırlar, devlet eliyle yetiştirilen Türk Arap atçılığının "babaları" olarak kabul edilmiş, hiç yarışmamış olmalarına rağmen, soylarından gelen çok sayıda yarış atı sayesinde efsaneleşmişlerdir[22].

Bu noktada kültürel olarak çarpıcı olan ayrıntı, Baba Sa'ad ve Baba Kuruş adına Karacabey'de anıt mezarların yapılmış ve bu mezarların on yıllarca korunmuş olmasıdır[23]. Bir hayvana mezar yapılması onu salt iktisadi bir varlık olmaktan çıkarır. Burada hayvanın soy zinciri ile ulusun soy anlatısı iç içe geçer. Nitekim nasıl ki ulusumuz, kendi kökenini yüceltirse, "milli" at ırkının kurucu babalarını da anıtlaştırmıştır. Kısacası, soy kütüğü (pedigri) ile ulusal şecere aynı mantıksal kalıbı paylaşır.

3.2. Karacabey Esmeri: Çevirme Melezlemesiyle "Yerli" Bir Sığır

Sığırcılıkta izlenen yol, ıslahın melezleme yoluyla yeni bir "yerli" ırk yaratma mantığını açıkça ortaya koyar. 1925'te Avusturya'dan getirilen Avusturya Esmeri (Montofon) boğa ve inekler Karacabey'e yerleştirilmiş, hem kendi aralarında saf olarak yetiştirilmiş, hem de Bursa-Balıkesir yöresinin yerli boz ırkı ile çevirme melezlemesi yöntemiyle ve suni tohumlama kullanılarak çiftleştirilmiştir. Bu çalışmaların sonucunda, Türkiye koşullarına uyumlu, et ve süt verimi yüksek bir kültür ırkı olan Karacabey Esmeri (Karacabey Montofonu) geliştirilmiştir[24].

"Çevirme melezlemesi" terimi kavramsal olarak önemlidir: yerli ırkın özellikleri, kuşaklar boyunca ithal ırka doğru "çevrilir", yani yerli sığır kademeli olarak ithal ırkın niteliklerine yaklaştırılır. Sonuçta ortaya çıkan ırkın "Karacabey" adıyla, yani bir Türkiye coğrafyasıyla anılması büyük ölçüde ithal genetik temele dayanan bir ürünün, söylem düzeyinde "yerlileştirilip" "millileştirilmesine" iyi bir örnektir. Burada "yerli", biyolojik bir veri değil, bir adlandırma ve aidiyet kurma edimidir.

---

[22] Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), (t.y.), *Safkan Arap atı – Arap atçılığı.* Ankara, TİGEM.

[23] Mustafa Altuntaş, (t.y), *"Yaşayan İki Miras; Karacabey Harası ve At",* 61-67, https://mustafaaltuntas.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/06/karacabey_harasc4b1_at_bursa_gc3bcnlc3bcc49fc3bc.pdf

[24] İbrahim Burgu; Aykut Özkul, (17-19 Haziran 1991), *"Hayvan ve Biyolojik Madde İthalatının Viral Hastalıklar Yönünden Önemi",* İkinci Hayvancılık Kongresi, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, s.323-337.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3.3. Karacabey Merinosu: Sanayinin Hammaddesi Olarak Koyun

Koyunculukta ıslahın itici gücü, doğrudan sanayileşme hedefiydi. Türkiye'deki yerli koyun ırklarının yapağısı kalın ve kabaydı. Bu nedenle taranmış ince yün ipliği üretimine ve dolayısıyla yünlü dokuma sanayisine elverişli değildi. Bu eksikliği gidermek için Macaristan'dan 1928, 1929 ve 1930 yıllarında çok sayıda tarak yapağılı merinos koçu ve koyunu, ardından 1934'te Almanya'dan damızlık merinoslar getirildi[25]. Bu ithal koyunların Marmara bölgesinin yerli Kıvırcık ırkıyla suni tohumlama yoluyla çevirme melezlemesine tabi tutulması sonucunda, iklime ve hastalıklara dayanıklı, et ve yapağı verimi yüksek bir kültür ırkı olan Karacabey Merinosu elde edildi[26].

Almanya bağlantısı tesadüf değildir: 1933'ten itibaren Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne ve veteriner hekimlik alanına çok sayıda Alman bilim insanının gelmesi, dönemin Türk-Alman bilimsel ilişkilerinin bir parçasıydı[27]. Damızlık hayvan ithali ile bilim insanı transferi, böylece aynı modernleşme ve uzmanlık aktarımı sürecinin iki yüzü olarak okunabilir. Bu çalışmaları kontrollü ve modern yöntemlerle yürütmek amacıyla 1935'te merkezi Bursa olmak üzere bir Merinos Yetiştirme Müfettişliği ve bu müfettişliğe bağlı bir laboratuvar kuruldu. Bursa, Karacabey ve Bandırma'da merinos yetiştirme çiftlikleri açıldı. Döneme ait kaynaklar bu atılımın sanayi boyutunu açıkça vurgular. Karacabey merinosu, yalnızca bir hayvancılık başarısı olarak değil, memlekete refah getiren bir gelir kaynağı ve sanayi hamlesi olarak sunulmuştur. Bu sebeple 1. Beş yıllık Sanayi Planında merinos yetiştiriciliğini çoğaltılması ve ıslahı için 2,5 milyon liralık ödenek konulmuştur[28]. Bu çerçevede koyun, Bursa Merinos fabrikasıyla simgelenen ulusal dokuma sanayisinin canlı hammadde tedarikçisi olarak yeniden tanımlanmıştır.

Karacabey'deki ıslah çalışmalarının bir diğer simgesel boyutu, suni tohumlamanın burada kurumsallaşmasıdır[29]. Hayvan ıslahının vazgeçilmez uygulaması hâline gelen suni tohumlama, dünyada ilk uygulayıcısı olan Rusya'dan sonra Türkiye'de ilk olarak Karacabey Harası'nda uygulanmaya başlamış ve bu tekniği yapacak elemanlar yıllarca burada yetiştirilmiştir[30]. Suni tohumlamanın bu önceliği, devletin hayvan üremesini merkezî planlamaya tabi kılma iradesinin teknik zirvesidir. Artık bir aygırın "başarısı", doğadaki rekabetiyle değil, devletin onu kaç dişi hayvanı döllemeye yetkili kıldığıyla ölçülmektedir.

4. Çifteler Harası: İlk Haradan Cumhuriyet Atçılığına

Çifteler Harasını ilk olarak kuran kişi Kumarcı Mustafa adındaki bir zat olup zamanla bölgesinde zorba bir ayana dönüşüp devlete de kafa tutunca bu bölge 1800'lerin başlarında

[25] Selahattin Batu vd. (January 1 1966), *"Karacabey Harası Türk Merinos Koyunlarında Yapağı Verimi, Önemli Beden Ölçüleri ve Döl Verimi Üzerinde İncelemeler"*, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, V13, N03, s.229-238.
[26] Mehmet Gökhan Polatoğlu, (1 Kasım 2011), *"Cumhuriyet Dönemi'nde Hayvancılığın Sanayiye Tatbikine Bir Örnek: Merinos Yetiştiriciliği"*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C35, S100, s.585-619.
[27] Başağaç, a.g.m., s.227-255.
[28] Dalkılınç, (2018), *"Merinos Fabrikası 80 Yaşında"*, Bursa, s.87-89.
[29] Polatoğlu, a.g.m., s.585-619; Başağaç, a.g.m., s.227-255.
[30] Yücel Aşkın; Mustafa Kaymakçı, (17-19 Haziran 1991), *"Hayvancılıkta Biyoteknoloji Alanındaki Gelişmeler ve Türkiye'deki Uygulamalar"*, İkinci Hayvancılık Kongresi, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, s.145-163.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

devletleştirilmiştir. Çiftliğin merkezi değiştirilerek 1815 yılında Çifteler Hara-yı Hümayunu adıyla kurulmuş zamanla bu bölge Balkanlar ve Kafkaslardan yerleştirilen insanlarla şenlenmiş, 19. Yüzyıl boyunca faaliyetine devam etmiştir. 20. Yüzyıla gelindiğinde hara, Cihan Harbinin çıkması nedeniyle fazla gelişememiştir. İstiklal Harbinde Kırşehir'e nakledilen haranın hayvanları çetecilerin talanları sebebiyle azalmıştır. Kalan hayvanlar buradan Ankara'nın Çubuk Ovasına (Esenboğa) nakledilmiş, Haranın Aziziye'deki bina ve ahırları Yunanlılar tarafından top ateşine tutularak yakıldığından Mahmudiye'deki Eski Çifteler Çiftikât-ı Hümâyunu merkezine tekrar haralardaki askeri birlikler olan remont alayı ahırlarına yerleştirilmiş ve 1923 yılında tekrar Çifteler Harası adıyla faaliyet göstermiştir[31]. Bu nedenle Cumhuriyet, Çifteler'de yalnızca bir araziyi değil, kurumsallaşmış bir yetiştiricilik geleneğini devralmıştır.

Cumhuriyet döneminde Çifteler, yeniden yapılandırılan hara ağının erken halkalarından biri olarak faaliyete geçirildi. Dönemin tarım politikaları içinde Çifteler hem at hem de sığır yetiştiriciliğinde önemli bir rol üstlendi. Tarım Bakanlığı, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Çifteler başta olmak üzere bir dizi merkezde inekhaneler kurmuştur[32]. Böylece Çifteler hem Türk atçılığının sürekliliğini hem de Cumhuriyet'in melezleme ve ıslah programının taşra ayaklarından birini temsil etmiştir.

Çifteler'in günümüzde Anadolu Tarım İşletmesi'ne dönüşmesi[33], Osmanlı-Cumhuriyet sürekliliğini ve devlet üretme kurumlarının uzun ömürlülüğünü somutlaştırır. Aynı coğrafya, padişahların ordusuna at yetiştiren bir Çiftlikat-ı Hümayun'dan, Cumhuriyet'in "milli" atçılığının merkezlerinden birine ve nihayet günümüzün modern bir tarım işletmesine evrilmiştir. Bu evrim, kurumların rejimleri aşan bir süreklilik taşıdığını, ancak aynı kurumun her rejimde farklı bir ideolojik anlamla yüklendiğini gösterir. Osmanlı'da hara "padişahın ordusunun" bir uzantısıyken, Cumhuriyet'te "milletin" bir kurumu olarak yeniden anlamlandırılmıştır.

Çifteler ve Karacabey'in karşılaştırılması, ıslah politikalarının coğrafi iş bölümünü de görünür kılar. Karacabey, atın yanı sıra sığır ve koyun ıslahında çok türlü bir merkez olarak öne çıkarken, Çifteler atçılığın tarihsel çekirdeği olarak simgesel bir ağırlık taşımıştır. Birlikte düşünüldüklerinde bu iki hara, devletin ülke ölçeğinde bir "ıslah coğrafyası" kurmaya çalıştığını, haraları, inekhaneleri ve aygır depolarını birbirine bağlayan bir yapı içinde "milli sürüyü" bir bütün olarak yönetmeyi hedeflediğini gösterir.

5. "Milli Irk"ın İmali: Söylem, Sembol ve Soy

Buraya kadar anlatılan teknik ve kurumsal sürecin altında, güçlü bir söylemsel katman yatar. "Yerli", "milli", "safkan", "soy", "kan" ve "damızlık" gibi terimler, hayvan ıslahını salt bir verimlilik meselesi olmaktan çıkarıp ulusal kimlik inşasının bir parçası hâline getirir. "Karacabey Esmeri", "Karacabey Merinosu" ve "Türk Safkan Arap atı" adlandırmaları, ırkı bir coğrafyaya ve bir millete bağlayarak, ithal genetik temellere rağmen onları "bize ait" kılar.

[31] Aşkın Yaşar, (1999), *"Osmanlı Dönemi'nde Çiftlikat-ı Hümayunlar (Haralar) ve Hayvancılık", Osmanlı* Ansiklopedisi, Ed. Kemal Çiçek, Cem Oğuz, Ankara, Türkiye Yayınları, s.611-623.
[32] Temel, a.g.m., s.201-234.
[33] *2020 Yılı Hayvancılık Sektör Raporu,* Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, s.34.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu söylemin en çarpıcı boyutu, aynı dönemde insan nüfusu üzerine yürütülen erken Cumhuriyet dönemindeki, Türk Antropoloji Müessesesi bünyesindeki antropometrik anketler ve çeşitli incelemelerdir. Bu çerçevede nitelikli, eğitimli, sağlıklı ve hedeflenen ölçütlere sahip bir insan ve dolayısıyla toplum amaçlanırken diğer yandan aynı emel üzere hayvancılık da göz ardı edilmemiş ve hayvancılığın iyileştirilmesi de istenmiştir. Bu noktada 904 Sayılı Kanun'un niteliksiz aygır ve boğaları damızlıktan menederken sağlıklı olanlarının üremesini istemesi bu hedefi destekler. Hatta bu anlayış Cumhuriyetin ilk yıllarında ziraat konusunda tohum, bakım, üretim ve verim başlıkları için de geçerlidir.

Bu ıslah söylemi 20. yüzyıl başında neredeyse tüm ulus-devletlerin paylaştığı bir "modernlik dili"dir. Türkiye'deki uygulamalar da bu küresel bağlam içinde, ulus inşası sürecinin bir bileşeni olarak okunmalıdır. Önemli olan, bu ortak dilin hayvan bedeninde nasıl somutlaştığını görebilmektir.

6. Hayvanların Modernleşmesi: Bedenin Standartlaşması

Tüm bu süreç, başlıkta anılan "hayvanların modernleşmesi" kavramıyla özetlenebilir. Modernleşme burada, hayvan bedeninin giderek daha fazla ölçülen, kaydedilen, sınıflandırılan ve planlanan bir nesneye dönüşmesi anlamına gelir. Soy kütüğü (pedigri) defterleri, hayvanın atalarını ve verimini yazıya geçirir, muayene ve şahadetname uygulamaları, hangi hayvanın üreyebileceğini belirler, suni tohumlama, üremeyi meradan deftere taşır. Bu işlemlerin toplamı, daha önce büyük ölçüde köylünün geleneksel bilgisine ve doğanın kendiliğindenliğine bırakılmış bir alanın, merkezî devletin bilimsel-bürokratik denetimine geçişidir.

Bu çerçevede hayvan, modern devletin "görülebilir" kıldığı bir nesneye dönüşür. Tıpkı nüfus sayımının vatandaşı, kadastronun toprağı sayılabilir ve yönetilebilir kıldığı gibi, hara kayıtları ve ıslah programları da hayvanı sayılabilir, karşılaştırılabilir ve iyileştirilebilir bir varlığa dönüştürür. "Verim" ölçütü litre süt, kilogram et, gram ince yapağı hayvanın değerini niceliksel bir dile tercüme eder. Hayvan, bu dilde artık bir canlıdan çok bir "üretim birimi" olarak görünür hâle gelir.

Ancak bu modernleşmenin tek yönlü ve pürüzsüz bir süreç olmadığını da belirtmek gerekir. Köylünün geleneksel yetiştiricilik bilgisi, yerli ırkların çevreye uyumu ve ekonomik gerçekler, devletin ideal "milli sürü" tasavvuruyla zaman zaman çelişmiştir. Tarihsel kayıtlar, ithal ırkların yerli koşullara uyum sorunlarını, melezleme programlarındaki başarısızlıkları ve maliyet sıkıntılarını[34] da içerir. Dolayısıyla "hayvanların modernleşmesi", tamamlanmış bir proje değil, sürekli pazarlık ve uyarlama gerektiren çatışmalı bir süreç olarak okunmalıdır.

Sonuç

Bu çalışma, erken Cumhuriyet döneminin hayvan ıslahı politikalarını, Karacabey ve Çifteler haraları örneğinde ve tarih yöntemine bağlı kalarak incelemiştir. Ulaşılan başlıca sonuç şudur: Erken Cumhuriyet döneminin hayvan ıslahı politikaları salt bir hayvancılık girişimi

[34] Mustafa Kaymakçı; Turgay Taşkın, (2008), *"Türkiye Koyunculuğunda Melezleme Çalışmaları"*, Hayvansal Üretim 49(2), s.43-51; Köksal, a.g.m., s.333–363.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

olmaktan öteye geçmiş, modernleşme, ulus inşası ve biyopolitik yönetim mantıklarının hayvan bedeninde buluştuğu bir alan olmuştur. 904 Sayılı Kanun'un kurduğu hukuki çerçeve, salgın hastalıklarla mücadele seferberliği, suni tohumlamanın kurumsallaşması ve soy kütüğü pratikleri hayvan bedenini standartlaştıran, sayısallaştıran ve yönetilebilir kılan bir "ıslah aklının" bileşenleridir.

Çalışma ayrıca, Cumhuriyet haralarının geç Osmanlı kurumsal mirasıyla güçlü bir süreklilik içinde olduğunu göstermiştir. Karacabey ve Çifteler, padişahın Çiftlikat-ı Hümayun'undan Cumhuriyet'in "milli" ıslah merkezlerine evrilirken, kurumsal olarak sürmüş, ancak her rejimde farklı bir ideolojik anlamla yeniden yüklenmiştir. Üretilen "yerli" ve "milli" ırklar ise, büyük ölçüde ithal genetik temellere dayanmalarına rağmen, "Karacabey Esmeri" ya da "Türk Safkan Arap atı" gibi adlandırmalarla biyolojik bir gerçeğin değil, bir aidiyet ediminin ürünü olmuşlardır. İthal genetik temele dayanan bir hayvan, söylem düzeyinde millileşme hayalinin bir parçası hâline getirilmiştir. Son olarak, hayvan ıslahı söylemi ile aynı dönemin insan antropolojisi tartışmaları arasındaki kavramsal paralellik dönemin "ıslah edilebilir nüfus" fikrinin yalnızca insanları değil, insan-dışı canlıları da kapsayan geniş bir düşünsel boyutu olduğunu düşündürmektedir.

Kaynakça

- *2020 Yılı Hayvancılık Sektör Raporu,* Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü.
- *904 Sayılı Islah-ı Hayvanat Kanunu.* (1926). Resmî Gazete (Sayı: 407, 29 Haziran 1926); Düstur, III. Tertip, Cilt 7.
- Ak, Mehmet, (Bahar 2016), *"Osmanlı Devleti'nde Veba-i Bakarî(Sığır Vebası)",* OTAM.
- Akman, Numan, (t.y), *"Hayvan Islahı",* Hayvan Yetiştirme, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, https://zootekni.agri.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/353/2016/03/HYB_ISLAH_2016.pdf
- Altuntaş, Mustafa, (t.y), *"Yaşayan İki Miras; Karacabey Harası ve At",* 61-67, https://mustafaaltuntas.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/06/karacabey_harasc4b1_at_bursa_gc3bcnlc3bcc49fc3bc.pdf
- Arıtan, Özlem, (Kasım-Aralık 2012), *"Modernleşme ve Doğal Yaşam Sürecinde Gölgede Kalmış Bir Kesit: Bursa Karacabey Harası Üzerine Bir İrdeleme",* Mimarlık 368, http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=382&RecID=3015
- Arıtürk, Emin, (January 1 1957), *"Karacabey Yarımkan Arap Atlarının Beden Ölçüleri ve Formları Üstünde Araştırmalar",* Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, V4, N03.04.
- Aşkın, Yücel; Kaymakçı, Mustafa, (17-19 Haziran 1991), *"Hayvancılıkta Biyoteknoloji Alanındaki Gelişmeler ve Türkiye'deki Uygulamalar",* İkinci Hayvancılık Kongresi, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (2024), CIII (1925-1938), Ed. Yüksel Özgen, Ankara, ATAM Yayınları.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Başağaç Gül, Raziye Tamay (2004). *"Türkiye'de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar",* OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), 15.
- Batu, Selahattin vd. (January 1 1966), *"Karacabey Harası Türk Merinos Koyunlarında Yapağı Verimi, Önemli Beden Ölçüleri ve Döl Verimi Üzerinde İncelemeler",* Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, V13, N03.
- Burgu, İbrahim; Özkul Aykut, (17-19 Haziran 1991), *"Hayvan ve Biyolojik Madde İthalatının Viral Hastalıklar Yönünden Önemi",* İkinci Hayvancılık Kongresi, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Dalkılınç, Deniz, (2018), *"Merinos Fabrikası 80 Yaşında",* Bursa.
- Ertuğrul, Zeynep, (Haziran 2015), *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir Çifteler Harası Yapıları",* Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C8, S38.
- Kaymakçı, Mustafa; Taşkın, Turgay, (2008), *"Türkiye Koyunculuğunda Melezleme Çalışmaları",* Hayvansal Üretim 49(2).
- Köksal, Osman, (2009). *"Osmanlı Dönüşüm Sürecinde Bir Devlet Teşebbüsü Olarak Çifteler Hâra-yı Hümayunu ve Türk Atçılığına Katkıları",* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2).
- Nihal Erk, Naki Cevat Akkerman, (1969), *"Türkiye'de Sığır Vebası Salgınları ve Eradikasyonu Tarihi",* Ankara, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları.
- Polatoğlu, Mehmet Gökhan, (1 Kasım 2011), *"Cumhuriyet Dönemi'nde Hayvancılığın Sanayiye Tatbikine Bir Örnek: Merinos Yetiştiriciliği",* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C35, S100.
- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), (t.y.), *Safkan Arap atı – Arap atçılığı.* Ankara, TİGEM.
- Temel, Mehmet (2010). *"Atatürk Dönemi Hayvancılık Politikası",* Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), 24.
- Yaşar, Aşkın, (1999), *"Osmanlı Dönemi'nde Çiftlikat-ı Hümayunlar (Haralar) ve Hayvancılık", Osmanlı* Ansiklopedisi, Ed. Kemal Çiçek, Cem Oğuz, Ankara, Türkiye Yayınları.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde, YÖK tarafından 2024 yılında yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber"in çizdiği çerçevede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. Çalışmada "Claude Fable 5" (Anthropic) kullanılmış olup, yapay zekâ çıktılarının tamamı yazarca kontrol edilmiştir. Çalışmanın özgünlüğü, bulguları ve nihai metnin tüm sorumluluğu yazara aittir.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

RUSÇUK VİLAYETİ'NİN 1841/42 YILI NÜFUS DEFTERİ

Ayşe ÇİL
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
aysecil1599@gmail.com - 0009-0002-2675-1323

Dr. Öğr. Üyesi Hamit KARASU
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
hkarasu@aybu.edu.tr - 0000-0002-2058-4387

ÖZET

Bu çalışmada; 1599-1864 yılları arasında Silistre Eyaletine tabi Rusçuk kazasının Tanzimat Fermanı sonrası iskân ve demografik yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma temelde nüfus defterlerinin yapısı ve nüfus defterlerinden elde edilen veriler ışığında üç bölüm altında toplanmıştır. Bu çalışmanın asıl özü; Osmanlı Devleti'nin topraklarına kattığı Bulgaristan'ın Tanzimat Fermanı sonrası iskân hareketleri ve Rusçuk bölgesinin sosyo-ekonomisini ve demografik özelliklerini ortaya koymaktır. İlk bölümde Osmanlı Devleti'ndeki nüfus sayımı, sayımın özellikleri ve nasıl yapıldığı kısaca ele alınmıştır. İkinci bölümde; çalışılan bölgenin tarihinden ve öneminden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın esas temeli olan Rusçuk Vilayetinin 1841/42 yılındaki Nüfus Defteri hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak aynı bölümde o dönemki mahalleler ve mahaller de yaşayan halkın yaş oranlarını, mesleklerini içeren çizelgeler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusçuk, Nüfus, Nüfus defteri

1. OSMANLI'DA NÜFUS SAYIMI

Nüfus, belirli bir zaman ve bölgede yaşayan insanların toplam sayılarını ifade eden verilerdir. Bu veriler, yeryüzü üzerindeki herhangi bir bölge, köy, kasaba, kent, metropol ve kıta gibi farklı yerleşim birimleri şeklinde olabilir (Aksu, 2011:219). Nüfus hakkında yapılan çalışmalar sayesinde, bir toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri önemli bilgilerin elde edebilmesine ışık tutmaktadır (Doğan, 2014:71).

Osmanlı Devleti'nde hem yeni fethedilen toprakların hem de mevcut arazilerinin mülkiyet ve tasarruf biçimi ile vergi miktarlarının belirlenmesi amacıyla zaman zaman istatistiki bilgiler toplanmış ve bunlar Tahrir defterlerine kaydedilmiştir (Afyoncu, 2003:267). XV.- XVIII. yüzyıllar arasında tutulan bu defterlerde genellikle iktisadi amaçlar güdülmüş ve

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yerleşim birimleri şehir, kasaba, köy, mezra, yaylak-kışlak gibi yerlerin yanı sıra buralarda yaşayanların isimleri, hukuki ve iktisadi statüleri, tahsilatı yapılan vergi türleri ve miktarları, toprağı verimli kullanma şekilleri ve mülkiyet-vakıf sistemi kayıt altına alınmıştır (Pamuk, 2018:27).

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda yapılan kapsamlı ilk genel nüfus sayımı ise Anadolu ve Rumeli'yi kapsayan büyük bir kesimde sadece Müslüman erkek nüfusun sayılması suretiyle II. Mahmut döneminde 1830-1831 yılları arasında yapılmıştır (Doğan, 2014:71, Özekmekçi, 2021:747). 1831 yılında gerçekleştirilen bu nüfus sayımı, vergi vermek ve askerlik yapmakla yükümlü erkek nüfusun sistemli biçimde kaydedilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu süreçte doğum, ölüm ve yer değişikliği gibi demografik hareketler düzenli olarak izlenmeye başlanmış, böylece nüfus istatistiki nüfus verileri elde etmede daha kurumsal bir yapı oluşturulmuştur (Çimen, 2012:195).

1831 yılındaki ilk nüfus sayımının temel amacı, vergi tahsil edilecek ve askere alınacak kişilerin belirlenmesi olduğundan, sayımda başta kadınlar olmak üzere nüfusun belirli kesimleri sistemli olarak sayım dışında bırakılmıştır. 1881 yılında başlanan genel nüfus sayımına kadınlar ilk kez dahil edilmiştir (Yadi ve Ünlü, 2024:225). Tanzimat'ın ilanından sonra askeri ve mali alanda yapılan düzenlemeler yeni bir nüfus sayımını gündeme gelmesine sebep olmuş böylece 1843'te imparatorlukta yaşayan Müslim ve gayrimüslim erkek nüfusunun tespiti kararlaştırılmıştır (Yüksel,2006:73). Nitekim, 1844'te teşekkül olunan Asâkir-i Mansûre Ordusunun, asker potansiyelinin tespiti amacıyla ülke genelinde yeni bir nüfus sayımının yapılmasına karar verilmiş ve tatbik edilmiştir (Pamuk, 2018:29). Bu durum, Osmanlı Devleti'nin temel önceliğinin ilgili nüfus sayımlarını temel olarak asker celbinde kullanmak istediğini bize göstermektedir. Osmanlı Devletindeki sayımlar, istatistiki ve ilmi tetkikler açısından veri elde etmek amacından ziyade, asker ve vergi toplamak amacıyla yapılmışlardır. Osmanlı devletinde doğrudan nüfusun esas alındığı, modern anlamdaki ilk genel nüfus sayımı gerçekleştirilmiş olsa da yalnızca Müslüman erkek nüfusun sayıldığı, önceki sayımlarda olduğu gibi askeri amaç sayımın temel amacını oluşturduğu görülmektedir (Doğan, 2014:71-73). Yapılan kayıtlarda 14-40 yaşı arasındaki Müslüman erkek nüfusun askerliğe uygun (matluba muvafık) olanlar mim harfiyle belirtilmiş (Aydın, 1990: 83) uygun olmadığı değerlendirilenlerde ise herhangi bir işaretleme yapılmadan yazılmıştır.

2. RUSÇUK VİLAYETİ VE ÖNEMİ

Balkan Yarımadası'nın doğusunda yer alan Bulgaristan'ın fethedilmesi, 1393 yılında Sultan I. Murad döneminde başlamış, 1396 yılında Niğbolu Savaşı sonucunda tamamen Osmanlı yönetimi altına girmiş ve 1908 tarihine kadar da Osmanlı Devleti'nin idaresi altında kalmıştır (Yıldız, 2008:1, Durdu, 2024:95). Osmanlı Devleti tarafından Bulgaristan bölgesinde Sofya, Çirmen, Vidin, Köstendil, Niğbolu, Vize ve Silistre sancakları kurulmuştur (Halaçoğlu, 1992:396). Bu sancaklar, sadece Gayrimüslim coğrafyada İslam'ı yaygınlaştırmak için değil, özellikle bu toprakların hâkimiyetinde önemli rol oynayan Müslüman Türk nüfusunun kültürel değerlerini korumak ve devam ettirmek için büyük öneme sahiptir (Eroğlu, 2012: 1287).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

İlk zamanlar küçük bir köy durumunda olan Rusçuk, bu fetihler sırasında Osmanlı topraklarına 1381'de katılmış ve Anadolu'dan gelen Türkler yerleştirilmiştir. Böylece bir Türk kimliği kazanan şehir kısa sürede kadılık statüsü kazanmıştır (Bozan, 2018:5). Tuna Nehri'nin iki kenarında da yerleşim yeri olan Rusçuk vilayetine XVI. Yüzyılın başlarına kadar "Yergöğü Beriyaka" ve "Yergöğü Öteyaka" isimleri verilmiştir (Karagöz, 2019:61). Vilayet, Tuna Havzasında yer alması nedeniyle zamanla jeoekonomik açıdan önem kazanmaya başlamış özellikle İstanbul'un hububat deposu/tedarik merkezi konumu halini almıştır. Ayrıca, canlı hayvan ve tarımsal ürünler açısından stratejik konumda olan Eflak ve Boğdan'a yakın bir yerde olması, şehrin önemini daha da artırmıştır (Durdu, 2024:96).

3. RUSÇUK VİLAYETİ'NİN 1841/42 YILI NÜFUS DEFTERİ

Çalışmamıza konu olan nüfus defteri 19 × 50 cm. ebadında, ciltli, ebrulu, toplam varak sayısı 130'dur. Defterin kapağında "Nefs-i Kasaba-i Rusçukdan Kain On Adet Mallahatda Sakin ve Mevcud olan Ehl-i İslam olan Nüfusunun Bir Cild Olmak Üzere Defteridir" İbaresi bulunmaktadır. Bu başlığın altında "Fi sene 257" ibaresinden sayımın yapıldığı seneyi tarih tespit etmek mümkündür. Ancak detaylı tarih bulunmadığından hangi tarihte tamamlandığını tespit etmek mümkün olmamaktadır. Defterin ilk sayfasında sayımı yapılan Müslüman mahallelerin isimleri ve nüfuslarının kaydedildiği sayfaların numaralarının verildiği bir fihrist bulunmaktadır.

Defterin ikinci sayfasında ise nüfus sayımının gerekçesi açıklanarak Tanzimatla beraber başlayan nüfus sayım usulünün uygulanmasına başlandığına dikkat çekilmiştir. Yine aynı sayfada "Kazalarının Bâ-irade-i Seniye-i Emlak ve Nüfus-ı Tahririnde" ifadesi kullanılarak padişahın izni doğrultusunda Rusçuk vilayetinde bulunan insanların ve varsa tarla, bağ, bahçe v.b. sayımının yapıldığını; "Nefs-i Rusçuk Mahallatında Kain Olub Marifet-i Meclis ve Memurları Marifetleriyle Tahrir Olunan Ehl-i İslam Nüfusunun Mahalle Be-Mahalle Defteridir ki Ber-vech-i Ati Zikr ve Beyan Olunur" ifadesi ile sayım için atanan memurların mahalle mahalle gezerek Müslüman nüfusun sayıldığını beyan etmektedir. Ek 1b/1 de ise Rusçuk vilayetinde yaşayan Müslim ve Gayr-i Müslim nüfusun mal ve mülklerinin toplam sayıları yer almaktadır.

Yazımı yapılan kişilerin lakabı ve yaşları, hastalık durumları, akrabalık ilişkileri, meslekleri, memleketleri ve alil, malul, mecnun, kötürüm gibi amel-mânde (çalışamaz) durumdaki erkek nüfusun da mevcut durumunu açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. (Yüksel, 2006:80).

Osmanlı döneminde (1393-1878) Rusçuk vilayeti, Hristiyan bir Bulgar köyünden 53 camisi, 9 medresesi ve en az 5 tekkesiyle çoğunluğun Müslüman Türk nüfusu olduğu Kuzey Bulgaristan'ın en büyük çok kültürlü ve uluslu şehirlerinden birine dönüşmüştür. Rusçuk vilayetinin öneminde de belirttiğimiz gibi 1538 yılında Rusçuk'ta toplam beş adet Müslüman mahallesi (Mahmud Bey, Kılıç Voyvoda, Mescid-i Ahmed Çelebi, Cami ve Süleyman Çelebi) bulunmaktır (Kiel, 2008:246, Karagöz, 2019:142). Bahse konu 1841/42 yılındaki defterde Müslüman mahalleleri on adet olarak geçmektedir (Mahalle-i Kuyumcı, Mahalle-i Arık Ramazan, Mahalle-i Hacı Musa, Mahalle-i Kara Mustafa, Mahalle-i Cami-i Atik, Mahalle-i

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Mahmud Voyvoda, Mahalle-i Mesih Voyvoda, Mahalle-i Faik Paşa, Mahalle-i Bacanak, Mahalle-i Cami-i Cedid). Dolayısıyla 1538 yılından 1841/42 yılına kadar geçen süre içerisinde Rusçuk vilayetindeki Müslüman nüfusun artığı anlaşılmaktadır. Çizelge-1'de 1841/42 yılında yapılan nüfus sayımına göre mahallelerin nüfus bilgileri (sadece erkek) gösterilmektedir.

Çizelge 1. 1841/42 Yılı Rusçuk Vilayeti Mahalle Nüfus Bilgileri[1]

Mahalle	Nüfus
Mahalle-i Kara Mustafa	640
Mahalle-i Hacı Musa	961
Mahalle-i Arık Ramazan	257
Mahalle-i Kuyumcı	159
Mahalle-i Faik Paşa	882
Mahalle-i Mesih Voyvoda	152
Mahalle-i Voyvoda Mehmed	153
Mahalle-i Cam-i Atik	135
Mahalle-i Bacanak	62
Mahalle-i Cami-i Cedid	1294

Hem 1538 hem de 1841/42 yılında yer alan kayıtlarda çocukların "sabi" adı altında yazıldığı görülmektedir. Bazı kayıtlarda ise erkekler 1-16 yaş arası, 16-40 yaş arası ve 40 yaş üzeri şeklinde ayrı ayrı gruplandırılmış (Doğru, 1989: 246), bazı kayıtlarda ise erkeklerin yaşa göre tasnifinde sakal ve bıyık esas alındığı, "bıyıklı", "ter-tir bıyıklı", "kır sakallı" veya "köse sakallı" şeklinde erkeklerin askerliğe uygunlukları ve yaşları konusunda fikir vermeye çalışıldığı görülmektedir (Behar, 2000: 69; Doğru, 1989: 249). Ayrıca bazı erkek çocuklarının isimlerinin yanına "Şabb-ı Emred" şeklinde ifadeler de yer almakta, bu ifade şeklinde erkek çocuğunun ergenlik çağındaki genç delikanlı olduğu anlatılmaktadır. Ölenlerin ise isimlerin üzerine kırmızı çizgi çizildiği ve ölüm tarihlerinin yazıldığı görülmektedir.

Rusçuk vilayetinin yer aldığı coğrafyada en önemli liman ve kaleler Niğbolu, Rusçuk, Ziştovi ve Yergöğü'dür (Kuyucuklu, 1992:391). 1841/42 yılına ait çevirisi yapılan nüfus defterinde yer alan kişilerin balıkçılık mesleğini yapması bizlerde o dönemde Rusçuk Nehrinde yapılan tersane faaliyeti olduğunu göstermektedir. Balıkçılık mesleğinin yanı sıra arabacı,

[1] BOA. NFS.d. 6498 numaralı Rusçuk Nüfus Defteri.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bakçeçi, bağ bekçisi, berber, barutçu, bayrakçı, çiğitçi (günümüzdeki çiftçi), çapacı, etmekçi, topçu, lüleci, kiracı (günümüzdeki emlakçı) kayıkçı, keresteci, kuyumcu, talikacı (yük ve insan taşıyan at arabasını kullanan kişi), tüccar, tuzcu, bakkal, Zabtiye-i Asakiri, Asakir-i Mansure mensubu, hidmetkar (hizmetkar) gibi mesleklerde mevcuttur. Çizelge-2'de 1841/42 yılında yapılan nüfus sayımına göre mahallelerin demografik bilgileri gösterilmektedir.

Çizelge 2. Rusçuk Vilayeti Demografik Bilgiler[2]

Mahalle		**Mahalle-i Kara Mustafa**	**Mahalle-i Hacı Musa**	**Mahalle-i Arık Ramazan**	**Mahalle-i Arık Ramazan**	**Mahalle-i Faik Paşa**	**Mahalle-i Mesih Voyvoda**	**Mahalle-i Voyvoda Mehmed**	**Mahalle-i Cam-i Atik**	**Mahalle-i Bacanak**	**Mahalle-i Cami-i Cedid**	**TOPLAM**
Erkek nüfus	**Yaşına girenler**	627	951	251	155	875	147	152	133	62	1260	**4613**
	Yaşına girmeyenler	13	10	6	4	7	5	1	2	_	34	**82**
Yaş ortalamaları		28,93	29,91	58,23	30,88	32,05	55,82	28,45	29,26	32,17	73,93	**39,63**
Meslek grupları	**Balıkçı**	58	31	27	5	42	24	27	5	1	126	**346**
	Çiftçi	35	34	20	19	64	4	3	2	1	121	**303**
	Hizmet Sektörü	42	34	39	28	51	6	13	13	1	128	**355**
	Ticaret Erbabı	30	29	16	–	12	2	4	2	3	48	**146**
	Asker	35	27	3	_	4	2	4	5	2	40	**122**
	Eğitim/ Din	_	_	2	_	5	1	1	3	2	10	**24**
	Bilinmeyen	440	806	150	107	704	113	151	105	52	787	**3415**

* BALIKÇI: Balıkçılık, kayıkçı; ÇİFTÇİ: bakçeçi, bağ bekçisi, çiğitçi (günümüzdeki çiftçi), çapacı, keresteci, oduncu, bostancı; HİZMET SEKTÖRÜ: berber, kiracı (günümüzdeki emlakçı) etmekçi, talikacı , hidmetkar, arabacı, hamal, sirraç, tellak, aşçı, kahveci; TİCARET ERBABI: tüccar, kuyumcu, tuzcu, bakkal, kassab, sabuncu, sakacı, nalbur, manav, dellal ; ASKER: Zabtiye-i Asakiri, Asakir-i Mansure mensubu, barutçu, topçu, lüleci, bayrakçı, yeniçeri; EĞİTİM: müderris, sahaf, kâtip, imam, köy hocası; MESLEKLERİ BİLİNMEYENLER

Yukarıda da belirtildiği üzere 1841/42 yılı nüfus sayımında mahallelerdeki erkek nüfusu, yaş ortalamaları ve meslek grupları verilmiştir. Çizelgede meslekler 7 ana başlık altında toplanmıştır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Nüfus defterleri, sadece nüfusun sayısının öğrenildiği birinci elden kaynaklar değil, aynı zamanda vilayet, kaza, köy ve mahallelere göre dağılımı hakkında bilgi edinebilen önemli verilerdir. Defterlerden; mahalle, köy ve kaza gibi yerleşim yerlerinin isimleri, tarihi süreci, isim değişlikleri veya kayıttan silinmesi gibi başka verilerde elde edilmektedir. Bu bilgilerin

[2] BOA. NFS.d. 6498 numaralı Rusçuk Nüfus Defteri.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

dışında köylerde bulunan sülaleler, kişilerin yaşları, tipleri, fiziksel özellikleri, kendi ve baba adları, dini statüleri, askerlik durumları, meslekleri yazılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1831 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımı hakkında verilen bu kısa bilgilerden sonra çalışma konusu olan Rusçuk Vilayetinde yapılan nüfus sayımını ve bu sayım sonucunda ortaya çıkan verilerden elde edilebilecek malumatın, Osmanlı İmparatorluğu sosyo-ekonomik tarihi yazımında sağlayacağı katkı hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışmada Rusçuk şehri ile Osmanlı nüfus sayımlarıyla ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın temel odağını, Osmanlı devletinin ardından bölgedeki nüfus yapısında ve yerleşim düzeninde meydana gelen değişimler oluşturmaktadır. İncelenen tahrir kayıtları hem Müslüman hem de gayrimüslim nüfusta belirgin bir artış yaşandığını ortaya koymaktadır. Nüfus artışına bağlı olarak yeni köylerin teşekkül ettiği, ayrıca merkezi otoritenin güçlendirilmesi amacıyla idarî ve askerî yapılanmanın etkin biçimde işletilmeye başlandığı anlaşılmaktadır.

Niğbolu'ya ait dönem verileri değerlendirildiğinde, 1516 yılında merkeze bağlı Müslüman köyü bulunmazken 1538 yılına gelindiğinde dört Müslüman köyünün ortaya çıktığı görülmektedir. Buna karşılık kırsal alanda Müslümanların yaşadığı köy sayısı aynı dönemde 27'den 17'ye gerilemiştir. Ancak köy sayısındaki bu azalmaya rağmen toplam nüfusun artış göstermesi, Müslüman nüfusun başlangıçta merkezin dışında yaşamayı tercih ettiğini, ilerleyen süreçte ise şehir merkezine yönelmeye başladığını düşündürmektedir.

Çizelge-1 incelendiğinde, 1841/42 yılı nüfus sayımında toplam 10 mahalle olduğu ve bu mahallerde toplam 4695 erkek nüfusun olduğu görülmektedir. En fazla erkek nüfusa sahip olan mahallenin Mahalle-i Cami-i Cedid olduğu, en az erkek nüfusa sahip olan mahallenin Mahalle-i Bacanak olduğu görülmektedir. Ulaşılabilen kaynakların sınırlı olduğu düşünüldüğünde, bahse konu mahallelerin coğrafi konumlarının nüfus dağılımında etkisinin olup olmadığı tam olarak anlaşılamamıştır.

Çizelge-2 incelendiğinde en yaşlı yaş ortalamasının Mahalle-i Cami-i Cedid mahallesinde olduğu, buna karşın en genç nüfusun Mahalle-i Voyvoda Mehmed mahallesinde yer aldığı görülmektedir. Yaşına girmeyen kişilerin Mahalle-i Bacanak mahallesinde bulunmadığı, en çok ise Mahalle-i Cami-i Cedid mahallesinde olduğu görülmektedir. Mahalleler arasında en kalabalık mahalle, Mahalle-i Cami-i Cedid iken en seyrek nüfuslu mahalle Mahalle-i Bacanak'dır. Mahallelerdeki meslek gruplarına bakıldığında en çok tercih edilen meslek grubu hizmet sektörüyken en az tercih edilen meslek grubu eğitim/din mesleğidir. Nüfus defterinde meslekler yazılmasına rağmen mesleği bilinmeyen kişilerin çok olması da dikkat çekmektedir.

Karagöz (2019) tarafından yapılan çalışmadaki 1538 yılına ait nüfus defterine ve bu çalışmadaki 1841/42 yılı nüfus defterine bakıldığında ikisinde ortak mahalleler varken 1841/42 de eklenen mahalle isimleri de vardır. Karagöz doktora tezinde müslim ve gayrimüslim tüm mahallelere bakarken 1841/42 yılı nüfus defterinde sadece müslim mahalleler vardır. Karagöz

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

tezinde Niğbolu'dan da bahsetmiş ve idari, sosyal yapısını ele almıştır. Toprak sistemini de açıklayıp çeşitlerini de anlatmıştır. Biz çalışmamızda nüfus yapısına ve o nüfusun icra ettiği mesleklere bakarak bölgenin sosyo-ekonomisini ve kültürel özelliklerini ele almaktayız. Bir sonraki yapılacak olan çalışmalarda Bulgaristan'ın Osmanlı Devletinden ayrılmasından sonra yapılan olan nüfus sayımlarının incelenerek daha önceki çalışmalarla kıyaslanması, bölgenin demografisi ve Müslüman Türk nüfusun göç hareketlerinin incelenmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Afyoncu, E. (2003), Türkiye'de tahrir defterlerine dayalı olarak hazırlanmış çalışmalar hakkında bazı görüşler. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, (1), s. 267-286.

Aksu, L. (2011), Dünya'da ve Türkiye'de nüfus analizleri. Istanbul Journal of Sociological Studies, (25), s. 219-311.

Aydın, Mahir, "Sultan II. Mahmud döneminde yapılan nüfus tahrirleri", Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri (28-30 Haziran 1989), İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1990, s. 81-97.

Behar, Cem, "Osmanlı nüfus istatistikleri 1831 sonrası modernleşmesi", Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Der. Halil İnalcık, Şevket Pamuk, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2000, s. 61-72.

BOA. NFS.d. 6498 numaralı Rusçuk Nüfus Defteri.

Bozan, M. F. (2018), R-39 numaralı Rusçuk Şer'iyye Sicili'nin çeviri yazısı ve tahlili (H. 1204-1205/M. 1789-1791). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çimen, A. (2012), Sayım, kayıt düzeni ve teşkilatlanma açısından Osmanlıda nüfus hizmetleri. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(3), s. 183-216

Doğan, A. (2014), Osmanlı İmparatorluğu'nda modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımı verilerine göre Antalya Kaleiçi nüfusu üzerine demografik bir inceleme, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 4(2), s.71-88.

Doğru, Halime, "Osmanlı Devleti'nde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği", Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, I/2, Eskişehir 1989, s. 233-269.

Durdu, M. (2024), Osmanlı arşiv belgelerine göre Bulgaristan'da 1910 yılında meydana gelen sosyolojik ve politik bir olay: Rusçuk vakası, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi-Trakya Üniversitesi, 13(1), s. 89-138.

Eroğlu, H. (2012), Osmanlının Rumeli'deki göç stratejileri ve teopolitiği üzerine, s. 1287-1304

Halaçoğlu, Yusuf, "Bulgaristan-Tarih (Osmanlı Dönemi)", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 6, İstanbul 1992, s. 396-398.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Karagöz, Senem (2019), XV-XVI. Yüzyıllarda Deliorman-Tozluk Hattında Osmanlı Yerleşmesi (Fetih, İskân ve Nüfus), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi.

Kiel, M. (2008), "Rusçuk", DİA, XXXV

Kuyucuklu, N. (1992). "Bulgaristan Fiziki ve Beşerî Coğrafya", DİA, VI, Türkiye Diyanet Vakfı: Ankara

Özekmekçi, M.M. (2021), 1830'ların Nüfus Defterlerinden Hareketle Osmanlı'da Askere Alınacakların Tespiti, Belgi Dergisi, (22), s. 747-770.

Pamuk, B. (2018), XIX. Yüzyılda geleneksel Şehir Dokusundan Modern Şehir Dokusuna Geçişte Ayntâb Şehri (Fiziki ve Demografik Yapı). GNG Ofset Matbaacılık ve Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.

Yıldız, İ. (2008), Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878–1908), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yüksel, H. (2016), Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı Nüfusbilim Dergisi, 28(1), s. 73-89.

Yadi, A. & Ünlü, M. (2024), Osmanlı Devleti'nde kadınların nüfus sayımına dahili ve bu süreçte yaşanan sorunlar. Belgi Dergisi, 28, s. 225-242

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

"DEDE"LERİN GÖZÜNDEN ALEVİLİK

Dr. Öğretim Üyesi Abdulbaki KINSÜN
Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Din sosyoloji
akinsun@bingol.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Aleviliğin mahiyetini ve tanımlanma biçimlerini, geleneğin taşıyıcı aktörleri olan "dede"lerin perspektifinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Modernleşme, kentleşme ve kimlik tartışmalarının yoğunlaştığı günümüzde Alevilik; etnisite, inanç, kültür ve yaşam biçimi gibi farklı çerçeveler üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Aleviliğin nasıl anlamlandırıldığını doğrudan birincil kaynaklar (Alevi dedeleri) üzerinden incelemeyi hedeflemektedir. Araştırmanın temel problemi, Alevi dedelerinin Aleviliği hangi kavramsal ve inançsal çerçevede tanımladıkları ve bu tanımların ortaklaşan ya da farklılaşan yönlerinin neler olduğudur.

Araştırmanın hedefine ve kapsamına uygun olarak nitel yöntemin tercih edildiği bu çalışmada, araştırma deseni olarak fenomenolojik yaklaşım esas alınmıştır. Çalışmanın verileri, Bingöl, Elazığ ve Tunceli illerinde yaşayan 10 Alevi dedesiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla elde edilmiştir. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş; veri toplama sürecinde "dede"lerin Aleviliğe ilişkin tanımları, inanç anlayışları, ritüel pratikleri, toplumsal değerleri ve geleneksel otorite algıları üzerine odaklanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiş ve tematik kategoriler altında değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, dedelerin Aleviliği yalnızca bir inanç sistemi olarak değil; aynı zamanda ahlaki bir yaşam biçimi, insan merkezli bir hakikat anlayışı ve kültürel bir aidiyet alanı olarak tanımladıklarını göstermektedir. Bunun yanında "eline, beline, diline sahip olma", rızalık, musahiplik, insan-ı kâmil anlayışı ve Ehlibeyt sevgisi gibi kavramların tanımlamalarda merkezi bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bölgesel farklılıklara rağmen dedelerin söylemlerinde ortak bir manevi dilin ve geleneksel hafızanın sürdüğü görülmüştür. Sonuç olarak çalışma, Aleviliğin mahiyetine ilişkin tartışmalara sahadan elde edilen birincil veriler üzerinden katkı sunmakta; dedelerin Alevilik algısının inançsal, kültürel ve etik boyutları birlikte içeren çok katmanlı bir yapı arz ettiğini ortaya koymaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Dedelik, İnanç, Kültür, Yaşam Biçimi.

ALEVISM FROM THE PERSPECTIVE OF "DEDE"S

Abstract

This study aims to reveal the nature of Alevism and the ways it is defined through the perspective of "dedes," who are the primary carriers of the tradition. In today's context, where modernization, urbanization, and identity debates have intensified, Alevism is defined through different frameworks such as ethnicity, belief, culture, and lifestyle. In this regard, the study seeks to examine how Alevism is interpreted directly through primary sources, namely Alevi dedes. The main problem of the research is to determine within which conceptual and theological frameworks Alevi dedes define Alevism and to identify the converging and diverging aspects of these definitions.

In accordance with the aim and scope of the research, a qualitative method was preferred, and the phenomenological approach was adopted as the research design. The data of the study were obtained through semi-structured interviews conducted with ten Alevi dedes living in Bingöl, Elazığ, and Tunceli. Participants were selected through purposive sampling. During the data collection process, the study focused on the dedes' definitions of Alevism, their understanding of belief, ritual practices, social values, and perceptions of traditional authority. The obtained data were analyzed through content analysis and evaluated under thematic categories.

The findings of the research demonstrate that the dedes define Alevism not only as a belief system but also as a moral way of life, a human-centered understanding of truth, and a sphere of cultural belonging. In addition, concepts such as "controlling one's hands, loins, and tongue," "consent" (rızalık), "musahiplik" (spiritual brotherhood), "the understanding of insan-ı kâmil" (the perfected human), and "love for the Ehl-I Beyt" occupy a central place in these definitions. Furthermore, despite regional differences, it was observed that a common spiritual language and traditional memory continue to exist in the discourses of the dedes. Consequently, the study contributes to discussions on the nature of Alevism through primary field data and reveals that the dedes' perception of Alevism presents a multilayered structure encompassing religious, cultural, and ethical dimensions together.

Keywords: Alevism, Dedelik, Belief, Culture, Lifestyle.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

TÜRKİYE'DE KIRAAT TEDRİSATI: KADİM SESİN YAŞAYAN SİLSİLESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Rabia Çetin
Batman Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
cetinrabia.260@gmail.com - 0009-0000-2883-8006

ÖZET

Bu araştırma, Kur'ân-ı Kerîm'in sahih şekilde okunması, korunması ve nesilden nesile güvenilir bir isnad zinciriyle aktarılmasında temel rol üstlenen kıraat eğitiminin Türkiye'deki mevcut yapısını tarihsel ve metodolojik boyutlarıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Kıraat ilmi, vahyin nüzûlüyle birlikte Hz. Peygamber'den itibaren semâ, arz ve müşâfehe esasına dayalı olarak şekillenmiş; zamanla Dârü'l-Kurrâlar ve kurumsal eğitim yapıları aracılığıyla İslâm ilim geleneğinin müstakil ve köklü bir disiplini hâline gelmiştir. Araştırmanın önemi, Türkiye'de sürdürülen kıraat tedrisatının geleneksel miras ile çağdaş eğitim imkânları arasındaki ilişkiyi ortaya koyması ve mevcut uygulamaların metodolojik niteliğini değerlendirmesinde yatmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; ilgili literatür, tarihsel süreç ve güncel eğitim uygulamaları analitik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bulgular, Türkiye'de kıraat öğretiminin büyük ölçüde müşâfehe merkezli klasik öğretim anlayışını muhafaza ettiğini; başlangıç seviyelerinde edâ, ileri aşamalarda ise arz yönteminin öne çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte med miktarlarının uygulanışı, telaffuz standartları ve öğretim yöntemleri bakımından belirli metodolojik farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle Türkçe fonetiğinin bazı Arapça harflerin telaffuzuna etkisi, tashîh-i hurûf ile mahreç-sıfat eğitimlerinin önemini artırmaktadır. Sonuç olarak araştırma, Türkiye'de kıraat tedrisatının tarihî sürekliliğini koruyan güçlü bir yapıya sahip olduğunu; ancak uluslararası kıraat standartlarıyla uyumun geliştirilmesi, ortak telaffuz ölçütlerinin yaygınlaştırılması ve metodolojik bütünlüğün güçlendirilmesinin ihtiyaç olarak öne çıktığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat İlmi, Kur'ân Tedrisatı, Kıraat Usulü, Mahalli Okuyuş, Fem-i Muhsin.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim, İslam dininin temel kaynağı olmasının yanı sıra, nüzulünden itibaren korunması, tilaveti ve öğretilmesi hususunda üzerinde en çok titizlikle durulan ilahi bir kelamdır. Vahy-i ilahinin Hz. Cebrail tarafından Hz. Peygamber'e ulaştırılmasıyla başlayan eğitim süreci, "sema '" ve "arz" usulleriyle şekillenmiş; bu yöntemler Kur'an tedrisatının temel metodolojisini oluşturmuştur. Hz. Peygamber'in "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir" hadis-i şerifi doğrultusunda, sahabe döneminden itibaren her nesil, bu ilahi emaneti bir sonrakine ehliyetli ağızlardan (fem-i muhsin) aktararak ulaştırmıştır. Bu aktarım

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

süreci, zamanla harflerin mahreç ve sıfatlarını inceleyen Tecvid ilminin ve kelimelerin farklı okunuş vecihlerini konu edinen Kıraat ilminin müstakil disiplinler haline gelmesini sağlamıştır.

İslam medeniyetinde Dârü'l-Kurrâ gibi ihtisas kurumlarıyla kurumsallaşan kıraat eğitimi, Osmanlı Devleti döneminde İstanbul ve Bursa gibi merkezlerde zirve noktasına ulaşmış; "İstanbul Tariki" ve "Mısır Tariki" gibi ekollerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise kıraat eğitimi, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki geçiş süreçlerinden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakülteleri bünyesinde akademik ve uygulamalı bir zemine taşınmıştır. Ancak günümüzde modern eğitim imkanlarının artmasıyla birlikte, yerel okuyuş alışkanlıkları (Türk ağzı) ile uluslararası alanda kabul gören fonetik standartlar (Arap ağzı) arasında metodolojik farklar belirginleşmiş, özellikle "üç elif" ve "beş elif" gibi med miktarlarına dair uygulama çeşitlilikleri ilmi tartışmaların odağı haline gelmiştir.

Bu çalışma, köklü bir geçmişe sahip olan Türkiye'deki kıraat tedrisatını, tarihsel süreçten günümüze kadar gelen uygulamalarıyla ele almaktadır. Çalışmada, sadece teorik kurallar değil, eğitimin en temel unsuru olan hoca-talebe ilişkisindeki "müşafehe" (sözlü aktarım) yönteminin önemi, mevcut kurumsal yapılar ve karşılaşılan teknik sorunlar bütüncül bir perspektifle tahlil edilmektedir. Böylece, Türkiye'deki kıraat eğitiminin mevcut durumunun tespiti ve gelecekteki gelişim yönüne dair kapsayıcı bir çerçeve sunulması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Gerekçesi ve Amacı

Kur'ân-ı Kerîm'in doğru okunması ve sahih bir şekilde sonraki nesillere aktarılması amacıyla teşekkül eden kıraat ilmi, tarih boyunca farklı eğitim kurumları ve öğretim yöntemleri vasıtasıyla muhafaza edilmiştir. Günümüzde uluslararası öğrenci hareketliliğinin artması, Arapça eğitim veren ilahiyat programlarının yaygınlaşması ve kıraat öğretiminde kullanılan bazı yöntemler etrafında ortaya çıkan tartışmalar, Türkiye'deki kıraat tedrisatının yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle med miktarlarının öğretimi konusunda benimsenen Üç Elif ve Beş Elif yaklaşımları ile telaffuz eğitiminde öne çıkan Türk ağzı ve Arap ağzı uygulamaları, konuya ilişkin metodolojik farklılıkların başlıca örnekleri arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'deki kıraat tedrisatının tarihî gelişimini, eğitim süreçlerinde takip edilen yöntemleri ve günümüzdeki uygulamalarını inceleyerek mevcut yapıyı ortaya koymaktır. Bu doğrultuda kıraat ilminin ortaya çıkışı ve meşruiyeti, Dârü'l-Kurrâ geleneği, geleneksel öğretim usulleri, Türkiye'de takip edilen kıraat ekolleri ve öğretim programları ele alınmıştır. Ayrıca Üç Elif ve Beş Elif uygulamaları arasındaki farklılıklar, mahreç ve sıfat öğretimi bağlamında ortaya çıkan telaffuz meseleleri ile Fem-i Muhsin anlayışının kıraat eğitimindeki merkezi konumu değerlendirilmiştir. Böylece Türkiye'deki kıraat eğitiminin mevcut durumunun tespit edilmesi ve uygulamada karşılaşılan bazı metodolojik meselelerin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Kur'ân-ı Kerîm'in nüzulünden itibaren korunmasında ve doğru okunarak sonraki nesillere aktarılmasında kıraat eğitimi belirleyici bir rol üstlenmiştir. Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Cebrâil'den alışı ve sahabeye öğretirken uyguladığı semâ ve arz yöntemleri, İslâm eğitim geleneğinde kıraat tedrisatının temelini oluşturmuştur. Bu sebeple günümüzde yürütülen

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kıraat eğitim faaliyetlerinin söz konusu öğretim geleneğiyle ilişkisini ortaya koymak, eğitim süreçlerinin daha sağlıklı değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye'de kıraat eğitimi köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen öğretim yöntemleri, med miktarlarının uygulanışı ve telaffuz eğitimi gibi konularda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Özellikle Üç Elif ve Beş Elif uygulamaları ile Türkçe fonetiğinin Arapça harflerin telaffuzuna etkisi, güncel tartışma alanları arasında yer almaktadır. Bunun yanında teknolojik gelişmeler eğitim süreçlerini desteklese de müşâfehe ve Fem-i Muhsin merkezli öğretimin kıraat eğitimindeki vazgeçilmez konumu devam etmektedir. Bu çalışma, Türkiye'deki kıraat tedrisatını tarihî arka planı, öğretim yöntemleri ve güncel uygulamalarıyla birlikte ele alarak konuya dair genel bir değerlendirme sunması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bu çalışma, Türkiye'deki kıraat tedrisatının tarihsel gelişimini, öğretim yöntemlerini, müfredat yapısını ve güncel uygulamalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş klasik kaynaklar, akademik çalışmalar ve ilgili literatür değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamında kıraat ilminin ortaya çıkışı ve meşruiyeti, Dârü'l-Kurrâ geleneği, geleneksel öğretim usulleri, Türkiye'de uygulanan kıraat programları, aşere, takrîb ve tayyibe süreçleri ile Fem-i Muhsin anlayışının eğitimdeki işlevi ele alınmıştır. Ayrıca med miktarlarının öğretiminde benimsenen Üç Elif ve Beş Elif yaklaşımları ile mahreç ve sıfat eğitiminde ortaya çıkan telaffuz farklılıkları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın kapsamını kıraat ilminin ortaya çıkışı ve meşruiyeti, kıraatlerde çeşitliliğin hikmetleri, Dârü'l-Kurrâ geleneği, geleneksel öğretim usulleri, Türkiye'deki kıraat ekolleri ve günümüzde takip edilen öğretim metotları oluşturmaktadır. Bunun yanında Üç Elif ve Beş Elif uygulamaları, kıraat eğitiminde görülen metodolojik farklılıklar, Fem-i Muhsin anlayışı ile mahreç ve sıfat bağlamında Arap ve Türk telaffuz özellikleri de araştırma kapsamında ele alınmıştır. Araştırmada kıraat vecihlerinin ayrıntılı teknik tahlillerinden ziyade kıraat eğitiminin tarihî gelişimi, öğretim süreçleri ve uygulama boyutu üzerinde durulmuş; elde edilen bulgular Türkiye'deki kıraat tedrisatının mevcut durumu ve geliştirilmesine yönelik değerlendirmeler çerçevesinde incelenmiştir.

1. KUR'ÂN- KIRAAT EĞİTİMİNDE TARİHİ SÜREÇ VE GELİŞİMİ

Kur'an İlimleri; Zerkeşî'nin ifadesiyle ilâhî kelâmın manalarını açıklayıp ondan hükümler çıkarmayı,[1] Süyûtî'nin yaklaşımıyla ise ayetlerin nüzul özelliklerinden okunuş biçimlerine kadar metnin tüm katmanlarını inceleyen bir alandır.[2] Bu köklü geleneğin ilk ve en önemli adımı olan Kur'an-ı Kerim'in eğitim ve öğretimi Hz. Peygamber'e (s.a.s) Cebrail (a.s) tarafından Kur'an'ın vahyi ile birlikte başlamıştır. Allah tarafından Cebrail (a.s) aracılığıyla Hz. Muhammed'e onun vasıtasıyla da Müslümanlara talim edilmiştir.

[1] Bedreddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kahire: Dârü't-Türâs, 1957), 1: 13.
[2] Celâleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1974), 1: 22.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Peygamberimiz (s.a.s), kendisine indirilen ayetleri, kendisine öğretildiği şekilde, büyük bir dikkat ve titizlikle okuyor ve sahabelere öğretiyordu. Ta'limde sema' ve arz yöntemini takip eden Hz. Peygamber, kendisi sema' yoluyla Cebrail'den (a.s) almış, öğrendiğini de aynı şekilde ona tekrar sunmuştur.[3] Her inen ayet Hz. Peygamber tarafından okunur, sahabeler de hem onun okunuşunu öğrenir hem de amel etmeye son derece özen gösterirlerdi. Cebrail (a.s) her sene Ramazan ayında Hz. Peygamber ile Kur'an'ı mukâbele yapardı. Hz. Peygamber'in (s.a.s) vefatından önceki Ramazan ayında ise bu mukâbele iki kez vuku bulmuştur. Bugün bizim Kur'an'ı okuyuşumuz, öğrenişimiz ve öğretişimiz de bu mukabelede olduğu gibi olmuştur. Arzâ-i âhire diye de adlandırılan bu son mukabelede hazır bulunan Zeyd b. Sabit bu mukâbelede mensuh olan ve olmayan kısımları yazıp Hz. Peygamber'e vermiş ve okumuştur. Bu sebeple Kur'an ayetlerinin toplanmasında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ona güvenmiş, Hz. Osman da Kur'an'ı yazma görevini tekrar ona vermiştir.[4]

Müslümanları Kur'an eğitimine teşvik eden Hz. Peygamber'in şu hadisi şerifi de oldukça manidardır. **"Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir**."[5] Bu sebepledir ki Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar dünyanın her tarafında yaşayan müslümanlar Kur'an eğitimine önem vermişler ve büyük bir titizlikle bu görevi devam ettirmişlerdir. Aynı zamanda Kur'an'ın ezberlenmesine dair uygulamalar da bizzat Hz. Peygamber döneminden onun teşvikiyle başlamış olup akabinde halifeler ve müslüman devlet başkanlarının da bu nebevi teşviki devam edegelmiştir.[6]

1.1. Kıraat ilminin Ortaya Çıkışı ve Meşruiyeti

Sözlükte kıraat "okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek" anlamında olup mastar; "sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okuma, tilâvet etme anlamında isimdir. Aynı kökün Kur'an şeklinde gelen mastarı da kıraat ile eş anlamlıdır.[7] Ancak "Kıraat" lafzı Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Lakin "tilâvet" manasını veren fiil kalıplarında ve mastar kalıplarında Kur'an'ın birçok yerinde geçer. Kıraat, yalnızca lafızların okunması değil; ayetlerin anlam, mesaj ve hükümlerini zihinsel bir çabayla kavrama sürecini ifade etmektedir.[8] Tilavet ise tecvid, eda ve ses estetiği çerçevesinde şekillenen, dünyevî musiki biçimlerinden ayrışan özgün bir okuma tarzı olarak değerlendirilir. Bu süreçte amaç, lafızların doğru telaffuzunun ötesinde ilahî hitabın gönülde karşılık bulmasını sağlamaktır. Kur'an'ın tertil üzere okunmasına yönelik ilahî emir ise, harflerin mahreçlerine riayet edilerek, acele edilmeksizin ve mana üzerinde tefekkür edilerek yapılan okumayı esas almaktadır.[9] Arapça'da "korumak, ezberlemek" manasındaki "hıfz" kökünden türemiş bir sıfat olan hâfız (çoğulu huffaz) sözlükte "koruyan, ezberleyen" anlamına gelip, ıstılahta ise Kur'an'ın tamamını ezberleyene hafız denilmiştir.[10]

Kur'an'ı kısmen veya tamamen ezberleme anlamında olan "kıraat" kelimesinin kullanıldığı anlaşılmakta, bazı rivayetlerde ise Kur'an-ı Kerîm'in tamamını ezberlememiş olsa

---

[3] Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü* (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2018), 40.
[4] Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân *es-Suyûtî*, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân* (Kahire: Hicâzî Matbaa, ts.), 1/ 51.
[5] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, nşr. Muhammed Zuhayr b. Nâsır en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422), "Fezâilü'l-Kur'ân", 21 (Hadis No: 5027).
[6] Muhammed Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İFAV Yayınları, 1993), 44.
[7] Abdülhamit Birışık, "Kıraat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/426.
[8] Murat Sülün, Kur'ân Kılavuzu: Mutlak Gerçeğin Sesi (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 167-168.
[9] Sülün, Kur'ân Kılavuzu, 167-168.
[10] Birışık, "Kıraat", 25/426.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bile ahkamı konusunda geniş bilgi sahibi olanlara da kurra denilmektedir. Resül-i Ekrem'in çeşitli kabilelere islamı öğretmek için gönderdiği ashab-ı Suffe'den olan hocalara "kurra" adı veriliyordu. Bu anlamda Bi'rimaune'de (4 Safer 625) şehit edilenlere de kurra denilmiştir. Daha sonra, manasını anlamasa bile Kur'an'ı ezberleyen ve kıraat vecihlerinden bir veya birkaçı hakkında bilgi sahibi olanlara kurrâ denilmiştir.[11] Kıraat ile Kur'an'ın aynı şeyler olup Kur'an'ın kıraatini tüm kıraatleri ve farklılıkları kapsayıp kapsamadığını kıraatler arasındaki farklılıkları ele alarak değerlendirebiliriz.

Kıraatler arasındaki farklılıkları genel olarak İrab farklılıklar, aynı kökten bir kelimenin farklı kullanımları, kelimenin yapısındaki farklılıklar, bazı harflerin hazif -isbatı ve lehçe-fonetik farklılıkları şeklinde tasnif etmek mümkündür. Bu kutsal kitap elden ele, dilden dile, gönülden gönüle korunarak günümüze kadar gelmiştir. Kıraati Aşere kavramından her kıraat imamının Kur'an'ın her kelimesini on farklı şekilde okuduğu şeklinde bir anlayışa gidilmemesi gerektiğinin altını çizmeliyiz. Çünkü kıraat imamların Kur'an'ın her kelimesinde İhtilaf etmemiştir. Kur'an kelimelerinin okunuşları üzerinde çoğunlukla ittifak söz konusudur. Üstelik usul farklılıkları dışında kıraat imamlarının tüm okuyuşlara dair farklılıklarının çoğunlukla iki vecih üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Sonuç olarak Kıraat farklılıkları Kur'an-ı Kerim'in belirli kelimelerinde görülmektedir. Bu farklılıklar genellikle iki vecihte toplanmıştır. Bunlar da özellikle telaffuz ve noktalama ile ilgilidir. Yani bu farklılıklar arasında bir kelimenin yerine eş anlamlısı da olsa başka bir kelimenin kullanımı bulunmamaktadır.[12]

Kıraat ilminin kurumsal temelleri, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vahyedilen metni ashabına şifahi olarak talim etmesi ve adalet ile zabt sahibi (sika) ravilerin bu müşahedeyi sonraki nesillere aktarmasıyla atılmıştır.[13] Erken dönemdeki öğrenim ve telaffuz farklılıklarının arka planında, muhatapların fıtri ve coğrafi lehçe çeşitlilikleri ile Hz. Peygamber'den farklı zaman dilimlerinde ve düzeylerde aldıkları eğitim kalıpları yer almaktadır. Sürecin kurumsal bir hüviyet kazanması ise Hz. Osman döneminde gerçekleştirilen istinsah faaliyetine dayanır. Bu dönemde çoğaltılan Mushaflar merkez vilayetlere gönderilirken, metnin teorik çerçevesini fiiliyata dökecek, kıraati o mushafın hattına uygun kurra imamları da heyetle birlikte gönderilmiştir. Bu durum, kıraatin metinden bağımsız zihni çıkarımlara dair bir okuma biçimi olmadığını, aksine yazılı (Resmi Mushaf) hattı ile şifahi sema geleneğinin bütünleşmesinden doğduğunu ortaya koymuştur.[14]

Tabiun ve tebe-i tabiun dönemlerine gelindiğinde, coğrafi havzalarda (Medine'de Nâfi, Mekke'de İbn Kesîr, Kûfe'de Âsım ve Hamza gibi) kendisini tamamen Kur'ân tilavetine adayan ve ihtiyar (tercih) sistematiği oluşturan imamlar öne çıkmıştır. İlmin tedvin evresinde Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ebû Hâtim es-Sicistânî ve İbn Cerîr et-Taberî gibi ilk musannifler, dağınık haldeki okuyuş biçimlerini yazıya geçirerek disiplinin metodolojik sınırlarını çizmeye

[11] Nebi Bozkurt, "Dârülkurrâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/543–545.
[12] Abdurrahman Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2001). 51-75.
[13] Yaşar Akaslan, *Kıraat İlminin Temel Kaynakları* (İstanbul: İFAV, 2021), 14.
[14] Muhammed Abdulazîm ez-Zürkânî, *Kur'ân İlimleri: Menâhîlü'l-İrfân Tercümesi,* çev. Halil Aldemir, ed. Faik Akcaoğlu (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2015), 560.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

başlamışlardır.[15] Başlangıçta "yedi" veya "on" gibi sayısal bir sınırlamaya tabi tutulmayan kıraat zenginliği, hicri IV. asırda Bağdatlı alim İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'a* adlı eseriyle yeni bir faza evrilmiştir. İbn Mücâhid; şöhret, yaygınlık, Arap dil kurallarına uygunluk ve mushaf hattıyla uyum gibi katı kriterleri işleterek yedi imamı (Nâfi, Âsım, Hamza, İbn Âmir, İbn Kesîr, Ebû Amr ve Kisâî) bir araya getirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde ümmetin icmaı ve metodolojik zorunluluklar neticesinde bu yedi imama üç mütevatir imam (Ebû Ca'fer, Ya'kūb, Halef) daha eklenmiş ve günümüze ulaşan "Kıraat-i Aşere" (On Kıraat) yapısı ümmetin ortak kabulü haline gelmiştir.[16] Kıraat ilminin belirli esaslar doğrultusunda şekillenmesi, rivayetlerin sıhhat bakımından değerlendirilmesini gerekli hâle getirmiştir. Bu sebeple kıraat âlimleri, rivayetlerin güvenilirliğini büyük ölçüde sened yapısına göre incelemiş ve kıraatleri farklı kategoriler altında değerlendirmiştir. Böylece sahih kabul edilen kıraatlerle diğer rivayet biçimleri arasında daha belirgin bir ayrım yapılmış, literatürde çeşitli kıraat tasnifleri ortaya çıkmıştır.

1.1.1. Sened Bakımından Kıraatlerin Tasnifi

Kıraatlerin sıhhat ve sened hiyerarşisi, doğrudan tefsir ve fıkıh usulünü ilgilendiren hukuki bir zemine sahiptir. Metinlerde kıraat ihtilaflarının lafzi ve manevi yansımaları "Yedi Harf" hadisleri bağlamına havale edilmekle birlikte, sened kriterleri ekseninde literatürde altılı bir taksimat benimsenmiştir:

Mütevatir: Yalan üzere ittifak etmeleri aklen imkânsız olan muazzam bir topluluk tarafından kesintisiz nakledilen kıraatlerdir. On imamın ittifak ettiği ve rivayet yollarının birleştiği ana damar bu kategoridedir.

Meşhur: Adalet ve zabt yönünden kusursuz ravilerce nakledilen, Arap dilinin kurallarına ve mushafın yazım hattına tam uyum sağlayan, ancak teknik olarak tevatürün sayısal alt sınırına ulaşmayan kıraatlerdir. Kur'ân tilavetinde makbul kabul edilirler.

Âhâd: Senedi teknik olarak sahih olmakla birlikte, ya resmü'l-mushaf hattına ya da Arap dilinin fasih kurallarına muhalif düşen okuyuşlardır. Bu tür rivayetlerin Kur'ân olduğuna hükmedilmez ve bunlarla tilavet caiz değildir.

Şâz: Sened zinciri sahih olmayan, sika ravilerin aktarım standartlarını karşılamayan zayıf okuyuşlardır.

Müdrec: Ayetlerin arasına, lafzın metne ait olduğunu kastetmeksizin sırf tefsir ve şerh kabilinden sahabe tarafından eklenmiş, zamanla metinleşmiş açıklayıcı ibarelerdir.

Mevzû (Uydurma): Hiçbir bilimsel aslı, senedi ve nakil değeri olmadığı halde kurra imamlarına ya da sahabeye asılsız bir şekilde nispet edilen uydurma okuyuşlardır.[17] Mehmet Ünal, hiçbir sened ve metin desteği bulunmayan mevzû kıraatlerin asılsız birer uydurmadan başka bir şey ifade etmediğini belirtir.[18] Ona göre, kıraat literatüründe bu tür uydurma örneklerin neredeyse hiç olmaması, Kur'an'ın metin ve nakil zincirinin ne kadar sıkı

[15] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân,* 560-564. Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi,* 76-84.
[16] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 560-564. Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, 85-90.
[17] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân,* 560-578.
[18] Mehmet Ünal, "Kur'an'ın Fonetik Naklinin Tarihi (Kıraât İlmi ve Kısa Tarihi)", *Tefsir El Kitabı*, ed. Mehmet Akif Koç (Ankara: Grafiker Yayınları, 6. Basım, 2020), 89.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

denetlendiğini açıkça ortaya koymaktadır.[19] Abdurrahman Çetin'e göre kıraatler temelde iki grupta ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, Hz. Peygamber'den itibaren hem eserlerde kayıt altına alınan hem de hoca-talebe yoluyla sözlü olarak aktarılarak günümüze ulaşan ve On Kıraat içerisinde değerlendirilen mütevâtir kıraatlerdir. Diğeri ise On Kıraat dışında kalan ve Kur'ân olarak okunması uygun kabul edilmeyen şâzz kıraatlerdir.[20] Bugün bilinen şekliyle on dört kıraat tasnifinin açık biçimde ortaya konulması, Kastallânî'ye (ö. 923/1517) dayandırılmaktadır. Kastallânî, meşhur kıraatlere bazı ilave okuyuşları ekleyerek on dörtlü bir tasnif oluşturmuş, bu kapsamda özellikle Yezîdî'nin kıraatini de sisteme dâhil etmiştir. Yaklaşık iki asır sonra Bennâ (ö. 1117/1705) da aynı sıralamayı benimseyerek bu tasnifin literatürde yaygınlık kazanmasına katkı sağlamıştır. Böylece "On dört Kıraat" ifadesiyle, mütevâtir veya sahih kabul edilen on kıraate ek olarak İbn Muhaysın, Hasan-ı Basrî, Yezîdî ve A'meş'e nispet edilen okuyuşlar anlaşılır hâle gelmiştir. Her ne kadar bazı âlimler A'meş yerine İbn Şenebûz'un kıraatini zikretmiş olsa da, bu yaklaşım Kastallânî'nin sistemi kadar yaygın kabul görmemiştir.[21]

Öte yandan İbn Hâleveyh (ö. 370/980), İbn Cinnî (ö. 392/1002) ve İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) gibi kıraat ve dil alanında otorite kabul edilen âlimler, eserlerinde bu kıraatlere veya bunlardan bazı örneklere yer vermiştir. Ancak söz konusu okuyuşlar, yer yer sahih kıraatlerle uyum göstermesi ve Arap dili bakımından güçlü bir dilsel değere sahip olması yanında, sened bakımından gerekli sıhhat ve yaygınlık şartlarını taşımadığı için sahih kıraatler arasında değerlendirilmemiştir. Bu sebeple, dinî bir delil olarak kabul edilmemiş ve kıraat eğitiminde temel öğretim çerçevesine dâhil edilmemiştir.[22]

Kıraatlerin farklı başlıklar altında sınıflandırılması, hangi okuyuşların güvenilir ve kabul edilebilir olduğunu belirleme amacı taşımaktadır. Bu tasnif sayesinde sahih nakille gelen kıraatler korunmuş, Kur'ân'a aidiyeti kesin olmayan veya zayıf kabul edilen rivayetler ise birbirinden ayrılmıştır. Böylece kıraat ilminde hem rivayetlerin güvenilirliği esas alınmış hem de Kur'ân tilavetinin sağlam bir nakil geleneği içinde korunması sağlanmıştır.

1.1.2. Sened Değeri, Cevaziyet ve Mütevatirlik Üzerine Alimlerin Yaklaşımları

Kıraatlerin mütevatir olup olmadığı ve fıkhî açıdan geçerliliği konusu, İslâm âlimleri arasında önemli tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalar, kıraatlerin Kur'ân'ın aslî metniyle ilişkisini koruma ve sahih rivayetleri belirleme amacı etrafında şekillenmiştir.

Nüveyrî'ye (ö. 733/1333) göre Kur'ân rivayetinde asıl belirleyici unsur, hafızların güvenilirliği ve rivayet konusundaki titizliğidir. Ona göre farklı bölgelerde öne çıkan kurra imamlarının kıraatleri şahsî tercihler değil, ümmetin zaman içinde oluşan kabulü ve icmâı ile meşruiyet kazanmıştır. Bu süreç sonunda okuyuşlar ilgili imamlara nispet edilmiştir.[23] İmam Mekkî b. Ebû Tâlib (ö. 437/1045) ise kıraatleri rivayet değeri ve uygulanabilirlik açısından üç grupta değerlendirmiştir. Birincisi, günümüzde okunmaya devam edilen ve kabul gören sahih

[19] Ünal, "Kur'an'ın Fonetik Naklinin Tarihi", 89.
[20] Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi, 91-95.*
[21] Birışık, *Kıraat İlmi ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 4. Basım, 2024), 114.
[22] Birışık, *Kıraat İlmi ve Tarihi, 14-16.*
[23] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 560-562.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kıraatlerdir. İkincisi, senedi sahih olsa da mushaf hattına veya Arap dili kurallarına uymadığı için tilavette tercih edilmeyen âhâd rivayetlerdir. Üçüncüsü ise güvenilir raviler tarafından aktarılmadığından kabul edilmeyen (merdûd) rivayetlerdir.[24] Ebû Saîd Ferec İbn Lübb (ö. 782/1381) ise yedi kıraatin tevatürüne yönelik şüpheleri oldukça ciddi bir mesele olarak değerlendirmiştir. Ona göre yedi kıraatin mütevâtir oluşunu inkâr etmek, dolaylı olarak Kur'ân-ı Kerîm'in güvenilir şekilde nakledildiği anlayışını zedeleyebilir. Bu sebeple böyle bir yaklaşımı ilmî ve itikadî açıdan hatalı görmüş, Kur'an'ın sahih nakline gölge düşürecek bir tutum olarak değerlendirmiştir.[25] İbnu's-Sübkî (ö. 771/1370): İbn Lübb ile aynı çizgide durarak, yedi kıraatin başından sonuna, tüm lafız ve kurallarıyla kesintisiz bir grup tarafından nakledildiğini ve mutlak tevatür özelliğine sahip olduğunu savunur.[26] İbnu'l-Hâcib, (ö. 646/1249) Süreçte daha analitik ve ayrımcı bir usul dili kullanır. Yedi kıraatin metinsel ve lafzi özünün mütevatir olduğunu teslim etmekle birlikte; med (uzatma), imale (sesi eğme) veya hemzenin tahfifi (yumuşatılması) gibi edaya, performansa ve şiveye dayalı ufak fonetik detayların tevatür derecesinde olmadığını, bunların bireysel nakil varyasyonları olduğunu öne sürer. Fıkhi açıdan ise şâz kıraatlerin namaz içi ve namaz dışı tilavet değerini mutlak surette reddeder.[27] Ebû Şâme el-Makdisî (ö. 665/1267) ise tevatür sınırını daraltan gerçekliği esas alan bir yaklaşım sergiler. Yedi kıraatin tamamının her detayında mütevatir olmadığını; tevatürün yalnızca farklı rivayet yollarının (tarik) üzerinde ittifak ettiği ortak zeminlerde aranabileceğini, ihtilaflı ve sınırlı kalmış detaylarda tevatür iddiasının ilmi açıdan temelsiz olduğunu ifade eder.[28] İmâm Şâfiî (767-820) ve Kevâşî (ö. 680/1281): Meseleye "sayısal sınırlandırma" eleştirisiyle yaklaşırlar. Sadece İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) belirlediği "Yedi Kıraat"e sıkışıp kalmayı gerektirecek şer'î ve hadis temelli bir zorunluluk olmadığını; senedi sahih olan, fasih Arap dil kurallarına uyan ve Osmanî mushaf hattının esnekliğine uyan her okuyuşun, yedi imamın dışında kalsa bile meşru ve makbul olduğunu savunurlar.[29] İbnu'l-Cezerî (ö.833/1429): Kıraat disiplininin nihai sentezini yapan otoritedir. Yedi kıraate üç sahih kıraati (Ebû Ca'fer, Ya'kūb, Halef) ekleyerek, bugün elimizde bulunan "On Kıraat"in tamamının senedi mütevatir olduğunu belirtmektedir. Bunun ötesindeki okuyuşların kesinlikle tevatür dairesinin dışında kaldığını belirtmiştir.[30] İbnu's-Salâh: Ameli ve fıkhi güvenliği önceleyen sert bir fıkhi otorite ortaya koymuştur. Mütevatir veya meşhur kategorisine girmeyen şâzz kıraatlerle namaz kılmayı veya bunları namaz dışında ibadet kastıyla okumayı haram saymış; bu tarz izole okuyuşlarla ümmetin ittifakını bozan fitne odağı kimselerin devlet eliyle tazir (cezalandırılması) ve engellenmesi gerektiğine dair net bir fetva vermistir.[31]

Kıraatlerin sıhhati ve meşruiyeti ekseninde ortaya konan görüşler, bu ilmin rivayet merkezli yapısını ve metodolojik çerçevesini belirgin hâle getirmektedir. Özellikle sahih kıraatlerin sınırları, tevatür meselesi ve şâz okuyuşların konumu etrafında yürütülen tartışmalar,

[24] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 565, 578.
[25] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân,* 585.
[26] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 585.
[27] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 585-625.
[28] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 585.
[29] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 623.
[30] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân,* 578-623.
[31] Zürkânî, *Menâhîlü'l-İrfân*, 625-630.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Kur'ân lafzının korunmasına yönelik ilmî hassasiyetin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte kıraat farklılıklarının yalnızca teknik bir ihtilaf alanı olarak görülmemesi gerekir. Nitekim bu çeşitlilik hem tilavette kolaylık sağlaması hem de anlam ufkunu genişletmesi bakımından çeşitli hikmetler ihtiva etmektedir.

1.2. Kıraatlerde Çeşitliliğin Hikmetleri

Kur'an-ı Kerim'in farklı kıraatlerle okunabilmesi, her şeyden önce nüzul dönemindeki Arap kabilelerinin farklı lehçe alışkanlıklarına bir kolaylık sağlayarak, geniş kitlelerin kutsal metni zorlanmadan okumasına imkân tanımıştır. Bu çeşitlilik, Kur'an'ın sadece belli bir kesime değil, tüm topluma hitap eden kuşatıcı ve mucizevi yapısını pekiştirirken; aynı zamanda kelimelerin farklı okunuşları üzerinden fıkıh alimlerine zengin bir yorum alanı açmış ve ibadetlerin uygulanmasında rahmet dolu bir esneklik sağlamıştır.[32] Nihayetinde kıraat ilminin bu denli sistematik bir disiplin haline getirilmesi, İslam ümmetinin kendi kutsal metnine gösterdiği eşsiz titizliğin ve ilmi disiplinin en somut nişanesi olarak kabul edilmektedir.[33] Olgunlaşan bu ilmî titizlik, "Kur'ân-ı Kerîm'in aslına uygun şekilde korunup nesillere aktarılması için kurumsal yapılara dönüşmüştür. Kıraat ilminin uygulamalı ve sözlü yapısı, bu amaca hizmet eden özel mekanların ve öğretim sistemlerin doğmasını sağlamıştır.

1.3. Dârulkurra Geleneği ve Tedris Sistemi

Kıraat ilmi, teorik bilgisinin yanı sıra sözlü aktarımda yoğun dikkat ve uygulama gerektirmesi sebebiyle klasik medrese eğitiminin sınırlarını aşmış, bu ihtiyaç doğrultusunda Dâru'l-Huffâz ve Dâru'l-Kurrâ gibi müstakil kurumlar ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber döneminde mescit merkezli başlayan Kur'an eğitimi zamanla kurumsal bir yapıya dönüşmüş, Osmanlı kıraat geleneğinde önemli bir yere sahip olan İstanbul Tarîki ise Kanûnî döneminde Şeyh Ahmed el-Mesîrî'nin (ö. 1015/1606) İstanbul'daki tedris faaliyetleriyle şekillenmiş ve temel kıraat eserleri etrafında sistemleşmiştir.[34]

Dârülkurrâ; Kur'an-ı Kerim'in ezberletilmesi, usulüne uygun okunması ve kıraat vecihlerinin talim ettirilmesi amacıyla kurulan ihtisas merkezlerinin genel adıdır.[35] Tarihsel süreçte dârülkur'an ve dârülhuffâz gibi isimlerle de anılan bu kurumların kökeni, özü itibarıyla Asr-ı Saâdet dönemine kadar uzanmaktadır.[36] Nitekim hicret esnasında Abdullah b. Ümmü Mektûm'un Medine'de konakladığı ve Kur'an eğitiminin verildiği ev için "dârülkurrâ" tabirinin kullanılması, bu kurumsal kimliğin mescid dışı ilk nüvelerini oluşturmaktadır. Erken dönemde yüksek düzeydeki kıraat dersleri camilerdeki ders halkalarında icra edilirken, küçük çocukların eğitimi ise ibadet ortamını bozmamak adına "küttâb" adı verilen müstakil ilk mekteplerde yürütülmüştür.[37]

---

[32] Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü*, 101. bs. (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 107–108.
[33] Demirci, Tefsir Usulü, 107-108.
[34] Ali İhsan Yüksel, İbn Cezerî ve *Tayyibetü'n-Neşr* (İstanbul: ts.), 161-177, 203 vd.; Ali Akakuş, "Kıraat İlminde İstanbul ve Mısır Tariki", Diyanet İlmî Dergisi 4 (1968), 26; Ali Akakuş, *İslam'da Kur'an Öğretimi ve Kur'an Kursları* (İstanbul: ts.), aktaran Ramazan Pakdil, *Ta'lîm, Tecvîd ve Kıraat* (İstanbul: MÜFAV Yayınları, 2015), 374.
[35] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/543.
[36] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/543.
[37] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/543.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Camilerdeki ders halkalarından bağımsız, yüksek seviyede kıraat eğitimi veren müstakil kurumlara dönüşüm süreci, hicrî IV. yüzyılın ortalarında Nişâbur medreselerinde kıraatin müfredata girmesiyle hız kazanmıştır.[38] Ancak dârülkur'an adıyla inşa edilen ilk bağımsız yapılar, Dımaşk (Suriye) bölgesinde ortaya çıkmıştır.[39] Bu doğrultuda (391/1001) yılında Emir Şücâüddevle tarafından yaptırılan Sâdiriyye Medresesi'ni takiben, kıraat âlimi Rişâ b. Nazîf tarafından kurulan Rişâiyye Dârülkur'anı ilk müstakil örnekler olarak tarihe geçmektedir. Söz konusu kurumsal model, sonraki asırlarda Cezeriyye ve Sencâriye gibi örneklerle Şam'da yaygınlaşmış, eş zamanlı olarak Vâsıt ve Bağdat gibi diğer önemli İslâm merkezlerine de taşınmıştır.[40]

Şam merkezli gelişen bu kurumsal mimari, Anadolu Selçukluları tarafından devralınarak genellikle "Dârülhuffâz" ismiyle ihya edilmiş ve özellikle başkent Konya'da şahıslar eliyle otuza yakın eğitim merkezi inşa edilmiştir.[41] Osmanlı Devleti ise bu mirası "Dârülkurra" adı altında daha sistematik bir ihtisas medresesi yapısına kavuşturmuştur. Kurumsal süreklilik bağlamında, Osmanlı'da ilk dârülkurranın Orhan Gazi döneminde İznik'te kurulan Süleyman Paşa Medresesi bünyesinde açıldığı kabul edilmektedir. Ardından Yıldırım Bayezid'in Bursa Ulucami, I. Murad'ın Çekirge'de Hüdavendigar Cami ve Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul Fatih külliyelerindeki muallimhane/mekteb yapılarıyla bu gelenek tahkim edilmiştir.[42] Resmi kayıtlarda doğrudan dârülkurra ismiyle zikredilen ilk anıtsal yapılar ise Trabzon'daki Fatih, Amasya'daki Abdullah Paşa ve Sultan Hatun dârülkurralarıdır.[43] Klasik dönemde Mimar Sinan ve Mimar Davud Ağa gibi başmimarların eliyle Süleymaniye ve Selimiye bünyesinde inşa edilen dârülkurralar, müessesenin mimari ve akademik açıdan zirve noktasını teşkil etmiştir.[44]

Yüzyıllar boyunca dini ihtisas eğitimi veren dârülkurralar, modernleşme ve hukuki dönüşüm süreçlerinden de doğrudan etkilenmiştir. 3 Mart 1924 tarihli Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu uyarınca başlangıçta Maarif Vekâleti'ne devredilmesi öngörülen bu kurumlar, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi'nin akademik ve dini gerekçelerle yürüttüğü ısrarlı takipleri neticesinde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesine dahil edilmiştir. Bu yasal dönüşümle birlikte dârülkurralar günümüzdeki "Kur'an kurslarının" temelini oluşturmaktadır.[45] Her ne kadar bu kurslar zamanla genel din eğitimi ağırlıklı kurumlara dönüşmüş olsa da günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı eğitim merkezlerinde (örneğin İstanbul Haseki Eğitim Merkezi) yürütülen üç yıllık ileri düzey "aşere, takrib ve tayyibe" kursları, klasik dârülkurraların akademik misyonunu ve ihtisas yapısını günümüz şartlarında devam ettirmektedir.[46] Kıraat ilminin bu kurumsal çatılar altında varlığını sürdürebilmesi, şüphesiz

[38] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/543.
[39] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/543.
[40] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544.
[41] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544.
[42] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544.
[43] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544.
[44] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544.
[45] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544.
[46] Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/544-545.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kendine has pratik öğretim yöntemleri sayesinde mümkün olmuştur. İlmin özünü oluşturan bu süreklilik, tarih boyunca belirli usul ve kurallar çerçevesinde yürütülmektedir.

1.4. Kıraat Eğitiminde Geleneksel Öğretim Usulleri

Kıraat tedrisatında tahammül usulleri olarak adlandırılan müşâfehe yöntemiyle bu metotlar; sema, arz ve eda olarak tasnif edilmektedir. Sahabenin, Rasulullah'tan Kur'an kıraatını sema usulü ile alması; onların dillerinin fesaheti, Arapçaya hâkimiyetleri gibi sebepler, kıraatı doğrudan almalarında kolaylık sağlamıştır. Bununla birlikte harflerin doğru bir şekilde fasih olarak telaffuz etmeleri gibi nedenlerle "Fem-i muhsin'den kıraat alınmalıdır" denilmiştir. Sahabe, tabiin ve sonraki ilk nesilde de kıraat tedrisatı sema usülüyle sürdürülmüştür. Kıraat imamlarının da birçoğu sema usülü ile kıraat almıştır.[47]

Kıraat ilminde yazılan ilk eser Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam (ö. 224) olduğu bilgisi birçok eserde yer almaktadır. Ancak Ebu Ubeyd'den daha önce, H. 118 vefat tarihli Abdullah b. Amr b. Yezid el-Yahsubi isimli müellife ait "*İhtilafu Mesahifi'ş-Şami ve'l-Hicaz ve'l-Irak*" isimli eserin yazıldığı malumatı da mevcuttur.[48] Aliyyü'l-Kari (ö. 1014/1605), "Kıraat, hocalardan iki şekilde alınır: Birincisi, hocanın okuyuşunu ve telaffuzunu dinlemektir (semâ'). İkincisi ise öğrencinin hocanın huzurunda okuyup onun tashihini almasıdır (arz). Öncekilerin takip ettiği yöntem budur.[49]" sözleriyle bu durumu teyit etmiştir. Sema usulü ile kıraat tedrisatı bireysel uygulanabildiği gibi, toplu halde okumalarda da uygulanabilmektedir. Ancak hoca, toplu okumada öğrencilerini çok iyi tanımalı ve bilmelidir. Kıraat imamlarından Kisai'nin de bu metodu uyguladığı rivayet edilir.[50] XVI. yüzyılın önde gelen âlimlerden birisi de Molla Ali el-Kari (ö.1014/1605)'dir. İslami İlimlerin hemen her alanında eserler kaleme alan Molla Ali el-Kari'nin hadis, fıkıh, kıraat, tefsir, usul, feraiz, kelam, tasavvuf, tarih, teracim, tabakat, Arap dili, edebiyat, va'z ve benzeri ilimlerde birçok eseri günümüze kadar ulaşmıştır.[51]

Kur'an'a hizmeti olan alimlerden biri de İbnü'l-Cezeri'dir. (ö.833/1429), Kıraat ilmi tarihinde bir ilktir. Kendinden önceki dönemlerin kıraat külliyatını ele alarak, bazı hüküm ve vecihleri tahlil/tetkik etmek suretiyle, yeni metotlar geliştirmiştir. İbnü'l Cezeri'den bugüne dek kıraat ilmine dair yapılan pek çok çalışmalar "*Tahrirat"* olarak adlandırılmaktadır. Muhammed b. Cezeri "*Müncidu'l- Mukrin ve Mürşidü't-Talibin*" adlı eserinde şöyle der: Kur'an okutan kişinin kıraat işiyle meşgul olmadan önce şu ilimlerden de nasipdar olması gerekir:

1-) Öncelikle kâri, dinin emirlerini doğru yapacak kadar fıkıh ilmine sahip olması gerekir.

2-) Bazı kıraatler konusunda asılsız iddialarda bulunan kimselerin ortaya attığı şüpheleri giderecek kadar usul ilmini de bilmesi gerekir.

---

[47] Fatih Cankurt, "Kıraat İlminin Türkiye'deki Seyri", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (2018), 56.

[48] Cankurt, "Kıraat İlminin Türkiye'deki Seyri", 56-58.

[49] Nûreddin Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî, *el-Mineḥü'l-Fikriyye fî Şerḥi'l-Muḳaddimeti'l-Cezeriyye*, thk. Üsâme Atâyâ (Dımaşk: Dârü'l-Gavsânî, 1433/2012), 117.

[50] Abdülhekim Ağırbaş, "Hz. Peygamber Döneminde Kur'an/Kıraat Eğitim-Öğretimi", *Darülhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 1 (Aralık 2021), 83–117, 10.

[51] Süleyman Dede, *Molla Ali el-Kârî: Kıraat İlmindeki Yeri ve el-Minehu'l-Fikriyye fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye Adlı Eserin Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi (2023), 11.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3-) Sarf ve nahiv ilminden de kendisine yetecek kadar bilgi sahibi olması gerekir. Çünkü çeşitli vecihlerde okuyuşu olan bir kişinin en çok ihtiyaç duyacağı arap dili gramer bilgisidir.

Sonra İbnu'l-Cezeri şöyle der: İbn Mücahit (ö. 324/936)'in şu sözünü nakleder: "Her kurra'ya aldanmayın, çünkü insanların bilgi seviyesi farklı farklıdır. Onlardan bir kısmı bir veya iki ayet, bir sure veya iki sure ezberler bunun dışında başka bir bilgisi yoktur. Bu kişilerden kıraat alınmaz, kıraatle ilgili rivayet nakledilmez ve böylelerine kıraat arz olunmaz. Diğer bir kısım daha vardır ki kıraat imamlarının rivayetlerini ezbere bilir, ama anlamlarını bilmez. Lügat ve nahiv yönünden kıraat farklılıklarının hangi anlamlara delalet ettiğini bilmez. Bunlardan da kıraat ilmi öğrenilmez, çünkü hata ihtimali vardır. Bir diğer sınıf var ki, bunlar Arapçayı bilir ama kıraatteki rivayetlere ve kıraat imamlarına uymazlar. Bunlardan rivayet nakledilmez. Zira kıraat formu Arapça açısından güzel olmakla birlikte o şekilde bir kıraat vechi gelmemiş olabilir. Çünkü rivayet tabi olunan şeydir. Kıraat ise, sonrakilerin öncekilerden aldığı bir sünnet/yoldur."

4-) Kur'an okutucusunun amacı; mal, liderlik, riyaset, şan şöhret, insanlar yanında övülme, toplumda önde olan insanları kendine çekme vb. gibi dünyalık amaçlardan biri olmamalıdır.[52] Taberî'nin kıraatleri yalnızca rivayet açısından değil; Arap dili, mushaf hattı, yaygın kullanım ve anlam bütünlüğü bakımından değerlendirdiğini göstermektedir. Ona göre bir kıraatin kabul edilebilir olması için sahih rivayete dayanması, Arap dil kurallarına uygun olması ve Osman mushaflarının yazımına aykırı düşmemesi gerekir.[53]

Nebîl b. Muhammed'e göre Muhammed b. Cerîr et-Taberî, kıraatlerin güvenilirliğini ifade ederken "mütevatir" terimini kullanmamış; bunun yerine "icmâ", "Müslümanların icmâı" ve "hüccet" gibi kavramları tercih etmiştir. Bunun nedeni, "mütevatir" kavramının teknik bir terim olarak Taberî'den sonraki dönemde sınırlarının belirlenmiş olmasıdır.[54] Mütevatir haber, yalan üzerinde birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun, benzer nitelikte başka bir topluluktan aktardığı bilgi olarak tanımlanmıştır. Bu anlayış, haberin doğruluğunu râvilerin çokluğu ve güvenilirliği üzerinden temellendirmektedir.[55] Mütevatir kıraat, genel olarak sahih senede sahip olmakla birlikte Arap dili kurallarına ve mushaf hattına uygunluk gösteren rivayetler bağlamında değerlendirilmiştir. Bunun karşısında âhâd kıraatler, sahih isnada sahip olsalar dahi dil kurallarına veya mushaf yazımına aykırı olmaları durumunda mütevatir kapsamına alınmamıştır. Ayrıca âlimler, tevatür için gerekli râvi sayısı konusunda farklı görüşler ileri sürmüş; bu sayı dört kişiden başlayıp Bedir Gazvesi'ne katılanların sayısına kadar çıkarılmıştır.[56]

---

[52] *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2014), 173–192.

[53] Naif Yaşar, "Taberî'nin Kıraatlere Bakışı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2012), 86-90.

[54] Nebîl b. Muhammed İbrâhim Âlü İsmâʿîl, *ʿİlmu'l-Kırâʾât: Neşʾetühû, Etvâruhû, Eserühû fi'l-ʿUlûmi'ş-Şerʿiyye* (Riyad: Mektebetü't-Tevbe, 2000), 352. Akt. Yaşar, "Taberî'nin Kıraatlere Bakışı" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2012), 68.

[55] Muhammed Abdülazîm ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-ʿİrfân fî ʿUlûmi'l-Kurʾân* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2006), 297; Subhî es-Sâlih, *ʿUlûmu'l-Hadîs ve Mustalahuhû: ʿArzun ve Dirâse* (Beyrut: Dâru'l-ʿİlm li'l-Melâyîn, 1984), 146-147; Nebîl b. Muhammed İbrâhim Âlü İsmâʿîl, *ʿİlmu'l-Kırâʾât*, 43. Akt. Yaşar, *"Taberî'nin Kıraatlere Bakışı",* 69.

[56] Zürkânî, *Menâhilü'l-ʿİrfân*, 297-301; Subhî es-Sâlih, *ʿUlûmu'l-Hadîs ve Mustalahuhû*, 147-148. Akt. Taberî'nin Yaşar, "Kıraatlere Bakışı", 69.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Kıraat ilminin tevatür, sened ve nakil sıhhati gibi teorik tartışmalar tarih boyunca bu ilkeler küresel olarak şekillenmiştir. Ancak bu teorik bilgilerin ameli sahada nasıl karşılık geldiği ve kurumsallaştığı da son derece önemlidir. İslam dünyasındaki bu kıraatın Anadolu coğrafyasında olup olmadığı, buralara özgü yöntemlerinin doğmasını sağlamaktadır.

2. TÜRKİYE'DE KIRAAT TEDRİSATI: EKOLLER VE METOTLAR

Kıraatların senedi ne kadar önem arz ediyorsa, senedi oluşturan raviler de aynı derecede önem arzetmiştir. Raviler hadis ilmindeki cerh ve tadil gibi ciddi bir tenkide tabi tutularak adalet ve zabt yönleri incelenmiş ve sika ravilerden gelen kıraatlar kabul edilmiştir. Bu yöntemin uygulanması ile zaten fazla bir isnad zinciri teşekkül etmeyen (Tabiun dönemi ile sahabe dönemi arasında sadece iki kuşak olduğu için), kıraatları nakledenler tarafından kıraatını hangi hocalardan aldığı Hz. Peygamber'e kadar olan isnat zinciri nakledilerek kaydedilmiştir. İsnad sisteminin sözlü olarak aktarılması ile beraber yazılı olarak da aktarılmış olduğu kaynaklarda yerini almaktadır.[57] Peygamberimizden nakledilen bütün kıraat şekillerine göre okumayı başaranlara ise "kurra" denilmiştir. Kurra'lık mertebesine yetişenlere, kendilerini yetiştiren hocaları tarafından "Kur'an'ı öğrendiği gibi okutma" konusunda yetkili kılındığına dair İcazetini alan hafız veya kurra'lar ise, kendilerine verilen yetki doğrultusunda yeni hafızlar ve kurra'lar yetiştirmişlerdir. Bu şekilde silsile günümüze kadar gelmiştir.[58]

Kaynaklarda, kıraat ilminin Anadolu'ya ne zaman ve kimin vasıtasıyla geldiği tam olarak belli değildir. Osmanlı coğrafyasının kıraat ilmiyle tanışması, İbnü'l-Cezerî'nin öğrencisi Hatib Abdulmü'min, Rûmî'nin Bursa'daki kıraat eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamasıyla gerçekleşmiştir. Ancak Osmanlı'da, kıraat ilmi tedrisatının İbnü'l-Cezeri ile müesses bir yapı arz ettiği ve resmiyet kazandığı ifade edilir. Dolayısıyla Türkler'in kıraat ilmiyle tanışmaları, İbnü'l-Cezerî'nin Bursa'ya gelişinin öncesine tekabül eder. Osmanlı coğrafyasında, XI-XIII. asırlar arasında kıraat ilmi ve tedrisatı en parlak dönemini yaşamış, yedi ve on kıraat olmak üzere eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmüştür. XIII. asır sonları, aynı zamanda yedi kıraati esas alan seb'a tariki tedrisatının ülkemizde yavaş yavaş yerini on kıraati temel alan aşere tarikine bıraktığı dönemdir. Böylece kıraat müfredatında, seb'a tariki okunmadan doğrudan aşere tarikine geçilmiştir.

Ülkemizde kıraat eğitim-öğretimi, 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreselerin kapatılmasına kadar Daru'l-Kurra denilen ihtisas mekânlarında yapılırken, medreselerin kapanmasıyla resmi olarak kesintiye uğramıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1968 yılına kadar kıraat ilmi, kurumsal seviyede tedris edilememiş ancak özverili hocaların şahsi çabalarıyla okutulmuştur.[59] Bu tarihe kadar Türkiye'de kıraat ilmi tedrisatının devlet eliyle yürütülmemesi ya da bu ilme ilgi duyanların teşvik edilmemesi gibi sebeplerle kıraat ilmini okuyup-okutanların sayısı gün geçtikçe azalarak neredeyse bu ilim yok olmaya yüz tutmuştur.[60]

[57] Fatmanur Kayaoğlu, Âsım ile Kisâî Kıraatlarının Mukayeseli Değerlendirilmesi (Sebʿu't-Tıvâl Örneği), Yüksek Lisans Tezi, 39.
[58] Mustafa Öcal, "Türkiye'de Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcâzetnâme Örneği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2004), 81–140.
[59] Yaşar Akaslan, "Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/2 (Aralık 2018), 1081-1107.
[60] Akaslan, Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi, 1081-1107.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1968 yılında ise dönemin Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Tayyar Altıkulaç'ın girişimiyle Mehmet Rüştü Aşıkkutlu riyasetinde resmi olarak kıraat ilmi yeniden tahsil edilmeye başlanmıştır. Bu tarihte, Diyanet İşleri Başkanlığının görevlendirmesiyle kurumun bazı personeli, hizmet içi eğitim kapsamında, Aşıkkutlu'dan kıraat derslerini tahsil etmek üzere Trabzon'un Of ilçesine bağlı Çifaruksa/Uğurlu beldesine gönderilmiştir.[61]

İlahiyat Fakültelerinde ise uzun yıllar Tefsir Anabilim Dalı içerisinde yürütülen Kur'ân-ı Kerîm'in okutulmasına dair faaliyetler ve dersler, Tefsir Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından yürütülüyorken, son zamanlarda İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri bünyesinde açılan Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat Anabilim Dalı'na nakledilmiştir. Artık usulünce Kur'an okumanın teorik ve pratiği, ayrıca okuyuş farklılıkların tanıtımı ve ezber pratiğine dair tüm faaliyetler, bu Anabilim Dalında yürütülmektedir.[62]

İlk kitap 1953 yılında Halil Hilmi Cansal tarafından tecvit konusunda, Osman Keskinoğlu tarafından Kur'an tarihi konusunda basılmıştır. İlk Doktora tezi çalışması 1968 yılında Tayyar Altıkulaç tarafından "Ebü Şame el-Makdisî ve el-Mürşidü'l-Veciz" ismiyle yapılmış; ilk Yüksek Lisans tezi çalışması ise 1985 yılında Fatih Çollak tarafından "Asım Kıraatı'nın Hafs rivayetinde muhtelif vecihler ve hüccetleri" ismiyle yapılmıştır. Alanla ilgili ilk makale de 1963 yılında M. Şevki Özmen tarafından Diyanet İlmi Dergi'de "Ramazan ve Kur'an" ismiyle yayımlanmıştır. Hem kitap hem tez hem de makale olarak en fazla çalışmanın tecvid konusunda, en az çalışmanın ise kıraat-kelam ilişkisi konusunda hazırlandığını ifade edebiliriz.[63]

Kur'an-ı Kerim ve kıraatinin eğitim süreci vahiyle birlikte başlamış ve kesintiye uğramaksızın günümüze kadar devam etmiştir. Türklerin de islamiyetle tanışıp kabullenmeleriyle birlikte tarihteki yerini alan Türk-İslam devletleri de, Kur'an eğitim sürecine katkıda bulunmuşlardır. Selçuklular'ın İslamiyeti kabul etmelerinden sonra, 1067 yılında Sultan Alparslan tarafından bugünün vakıf üniversitesi modelinde Nizamiye Medreseleri kurulmuştur. Zengin fakir ayrımı olmaksızın toplumun her kesiminin eğitim görme imkanını bulduğu bu medreselerde; Kur'an ve Kur'an ilimleri, tasavvuf, kelam, nahiv, vaaz, şiir ve birçok ilim öğrenilmekteydi.[64]

Başlamıştırdöneminde ise Kur'an ve kıraati alanında yapılan çalışmalar daha da artarak yeni fethedilen topraklarda mutlaka bir medrese inşa edilmesi alışkanlığı başlamıştır. Yine bu dönemde de Kur'an ve kıraati alanında eğitim verilen medreselere Daru'l-Kurra denilmiştir. Bu Daru'l-Kurra'lar; Bursa, Kütahya, Amasya, Manisa, Trabzon ve İstanbul başta olmak üzere, Osmanlı topraklarının tamamına yayılmışlardır. Burada önemli bir hususu belirtmemiz de yerinde olacaktır. Kıraat ilmi Osmanlı topraklarına Mısır üzerinden gelmiş ve iki yer üzerinden Anadolu coğrafyasına yayılmıştır. Bu yerlerden Bursa kıraat-i aşere'ye, İstanbul ise kıraat-i

[61] Akaslan, Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi, 1081-1107.
[62] Emre İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi ve Tayyar Altıkulaç'ın Bu Alandaki Çalışmaları", ilahiyat, s. 2 (Haziran 2019), 67.
[63] Fatih Cankurt, "Kıraat İlminin Türkiye'deki Seyri", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/1 (2018), 117.*
[64] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 67-69.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

seb'a'ya kaynaklık etmiştir.[65] Ayrıca Dönemin padişahı Yıldırım Bayezid'in (ö. 805/1403) davetiyle kıraat ilminin otorite ismi İbnü'l-Cezeri, Mısır'dan Antakya üzerinden Bursa'ya gelmiştir. İbnü'l-Cezeri'nin Anadolu'ya gelişi, bu coğrafyadaki kıraat çalışmalarının kurumsallaşması açısından oldukça önemlidir.[66] Zira Osmanlı topraklarındaki Daru'l-Kurra'nın temeli Bursa Ulu Camii müştemilatı içerisinde inşa edilen bir Daru'l-Kurra ile olmuş, içerisindeki talimhane'de Kur'an ve kıraat öğretimi başlamıştır. Hatta Ankara savaşına (1395/1402) kadar burada devam etmiş ve burada birçok talebe yetiştirip onlara icazet vermiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının akabinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde birçok alanda yapılan yenilenme hareketleri; eğitim sistemimizde de bir yenilenmeye sebep olmuş, bunda da en önemli unsur Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur.[67]

Bu kanunun yürürlüğe girmesinin akabinde eğitime devam eden Daru'l-Halife Medreseleri, İmam-Hatip mekteplerini dönüştürülmüş yıllar içerisinde bu okulların sayısında giderek düşüş olmuş ve 1930 yılına gelindiğinde ise İmam-Hatip mektepleri tamamen kapatılmıştır. 17 Ekim 1951 tarihine gelindiğinde; dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından ise bu okullar yeniden açılmış, 1973 yılında da İmam-Hatip Lisesi statüsüne getirilerek yükseköğrenim görme hakkı verilmiştir.[68]

Medreselerin kapatılmasının akabinde 1 Nisan 1924 tarihinde Darulfünun çatısı altında bir İlahiyat Fakültesi kurulup, Süleymaniye Medresesi'nde eğitime devam eden öğrenciler bu fakülteye geçmiştir. Ancak kurulan bu İlahiyat Fakültesi dokuz yıllık eğitim sürecinin ardından kapatılmış, 1933 senesinde Darülfünun kapatıldıktan sonra İstanbul Üniversitesi'nde yerini alamamış, Edebiyat Fakültesi'nin Şarkiyat Enstitüsü'ne bağlı İslam Araştırmaları Enstitüsü haline dönüştürülmüştür.[69] Bundan 16 sene sonra da 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. Ancak Ankara İlahiyat Fakültesi sadece genel lise mezunlarına eğitim hakkı tanıyor, İmam Hatip okullarından mezun olanları ise kabul etmiyordu. Bu durum şu sorunu da bereberinde getirmiştir; Bu fakülte ülke genelindeki ilk ve orta dereceli okullarda ve ülkenin çeşitli yerlerinde eğitim veren İmam-Hatip okullarındaki öğretmen ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu sebepten dolayı ise 1959 senesinde orta dereceli ve dengi okullarda din hocası yetiştirilmesi gayesiyle, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır.[70] Hafızlık eğitimi diploma verilebilecek resmi bir statüye sokulmuş ve ilk kez 01.07.1975 tarihinde hafızlık tespit sınavı yapılmıştır. 1978 yılında Altıkulaç'ın kendi sesinden bir hatm-i şerif kaydı gerçekleştirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı döneminde ise Kur'an-ı Kerîm'i baştan sona kendi sesiyle tilavet ederek banda kaydettirmiş ve böylece Türkiye'deki ilk hatim kaydının hayata geçirilmesine öncülük etmiştir.[71]

3 Mart 1924 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulmasıyla dini alandaki tüm faaliyetler resmileştirilmiş ve devlet bu tür faaliyetleri üstenmiştir. Hal böyle olunca dönemin Diyanet İşleri

[65] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 70.
[66] Süleyman Kablan, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kıraat İlmi", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Ocak 2022), 511.
[67] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi",70; Kablan, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kıraat İlmi", 511-513.
[68] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 71; Kablan, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kıraat İlmi", 513-514.
[69] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 71.
[70] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 71-72.
[71] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 72.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Başkanı Rıfat Börekçi'nin gayretiyle mevcut Daru'l-Kurra'lar, Başkanlık bünyesinde Kur'an kursları olarak eğitime devam etmişlerdir. Bu durum Kur'an ve kıraat faaliyetlerini sekteye uğratmamış gibi görünüyor olsa da gerçek bu olmayıp, 1924-1950 yılları arası Kur'an ve Kıraat faaliyetleri açısından oldukça sancılı geçen yıllar olmuştur.[72]

Kıraat ilminde mukrînin (fem-i muhsin) şahsî otoritesi ve silsilesi büyük önem taşımakta; yaşayan üstadı kalmayan meslek ve tariklerin vecihleri zamanla terk edilmekte, bu sebeple İtilâf ve Mütkın meslekleri günümüzde yalnızca kaynaklarda yer almaktadır. Bugün kıraat ihtisası, kıraat farklılıklarının tek hatimde bir araya getirildiği indirâc usulüyle aşere ve takrîb aşamalarında sürdürülmekte; aşerede Paluvî'nin Zübdetü'l-İrfân'ı ve Muhammed Emin Efendi'nin Umdetü'l-Hallân'ı, takrîbde ise Dimyâtî'nin İthâf'ı esas alınmaktadır. Cumhuriyet döneminde medrese ve dâru'l-kurrâların kapatılması kıraat tedrisini bir süre şahsî gayretlere bırakmış; ancak 1968'den itibaren Trabzon-Of'ta başlayan yeniden kurumsallaşma, Ankara ve İstanbul'daki gelişmelerle genişleyerek 1976'da Haseki Eğitim Merkezi bünyesinde resmî ve düzenli bir yapıya kavuşmuştur. Günümüzde bu gelenek Haseki ve Rize Yusuf Karali Eğitim Merkezleri başta olmak üzere çeşitli kurslarda devam etmektedir.[73]

2.1. Üç Elif ve Beş Elif Ekolü

Günümüzde tecvit ve kıraat öğretim tedrisinde med ölçülerini açıklarken kullanılan elif ve hareke ıstılahları bağlamında iki ekolün takip edildiği görülmüştür. Bunlardan ilkini "Üç Elif Ekolü" diğeri ise "Beş Elif Ekolü" olarak sınıflandırılır. Beş mertebe ekolünde ise tevassutun ölçüsü ve diğerlerine oranı şöyle açıklanır:

İbnü'n-Nazım (ö. 835/1427) kıraat ilminde Tayyibe şerhinde tecvidî birer ölçü olan med mertebelerini beş elif ekolü çerçevesinde değerlendirirken tûl ve tevassut kavramlarına pratik birer sınır tayin etmektedir. Müellife göre med basamaklarının en üst sınırını teşkil eden tûl, sesin mübalağaya kaçılmadan tam bir doygunlukla (işbâ') uzatılmasını ifade ederken; tûl ile kasr arasında orta bir dengeyi temsil eden tevassut ise bu doygunluk seviyesinin altında yer almaktadır.[74] Her iki mertebe için de bazı mukrîler tarafından sırasıyla beş ve üç elif miktarı gibi niceliksel nicelendirmeler (takdirler) önerilmiş olsa da İbnü'n-Nâzım, bu sürelerin teorik kalıplara sıkıştırılamayacağını savunur. Ona göre, uzatma sürelerinin hatasız ve tam karşılığını bulabilmesi, ancak ağızdan ağıza aktarılan şifahî talim (müşâfehe) metoduyla mümkündür.[75]

Beş elif ekolünün nicel sınırlarını zikretmesine rağmen, asıl otoriteyi müşâfeheye (şifahî aktarıma) vermesi, tecvid uygulamalarının mekanik birer süre hesabından ziyade, üstattan alınan ses tınısı ve nefes dengesiyle yürüyen dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Med mertebeleri ve ekollerinden bağımsız olarak değerlendirmemiz gereken bu ekollerin usulünü ve kendine ait terminolojisini kavramak, değişik vesilelerle iletişim ve etkileşimde olan meslek erbabı ve öğrenciler arasında olası sorunların önünün alınabilmesi için önem arz etmektedir. Beş Elif Ekolü ülkemizde öteden beri uygulanırken, Üç Elif Ekolü diğer bölgelerde

[72] İpek, "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi", 72-73; Kablan, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kıraat İlmi", 511-530.
[73] Mesleklerin tarihî seyri ve sönme nedenleri hakkında bkz. Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallân*, 6-7; Akakuş, *Nuruosmaniye Külliyesi*, 79-82; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü*, 250. Akt. Ramazan Pakdil, *Ta'lîm, Tecvîd ve Kıraat* (İstanbul: MÜFAV Yayınları, 2015), 378-379.
[74] İbnü'n-Nâzım Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed, *Şerhu Tayyibeti'n-neşr fi'l-kıraâti'l-aşr*, nşr. Komisyon. (Mısır: el-İdaratü'l- 'Âmme li'l-Me'âhidi'l-Ezheriyye, 1977), 5.
[75] İbnü'n-Nâzım, *Şerhu Tayyibeti'n-neşr*, 5.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ve özellikle Arap ülkelerinde daha yaygınlaşmıştır. Kendine göre bir sistematiği olan her iki uygulamanın isim olarak "ekol" olarak ifade edilmiştir.[76]

Medd-i tabii için iki harekelik bir sürenin gerekliliği hususunda kurranın icma'ı mevcuttur. **Bu ölçünün, bilinçli olarak azaltılması veya artırılması asla kabul edilemez.** Çünkü bu sınırın dışında bir rivayet veya herhangi bir nakil söz konusu değildir. Uygulamada dikkat edilmesi gereken önemli bir mevzu da şudur: Harekeyi telaffuz süresi okuyucunun sürat ve yavaş tavrıyla orantılı olarak değişkenlik gösterebilir. Hızlı okuyan birinin harekesiyle yavaş okuyan birinin harekesinin aynı olmadığı kesindir. Bu duruma bağlı olarak değişen şey harcanan süredir, ölçü ise değişmemektedir. Bu gerçekliğin tilâvet mertebeleri hususunda da göz önünde bulundurulması önemlidir[77]

Ülkemizde tecvid ve kıraat eğitim-öğretiminde takip edilen kaynakları incelediğimizde medd-i lazım ölçüsünde es-Sehavi'ye izafe edilen bir tercihin esas alındığı görülmüştür. Bu tercih, hemzeli medlerdeki tul ölçüsünün gerisinde, dört eliflik bir ölçüyü öngörmektedir. Kıraat eğitim-öğretiminin yapıldığı coğrafyalarda uygulanan cumhur görüşü ise tul ölçüsü olup, hareke birimini kullanan ekole göre altı hareke yani üç eliftir. Elif birimini kullanan sisteme göre de bunun karşılığı beş elif olmaktadır.[78] Çünkü bu sistemde kasrın üzerine ilave edilen her kademe, ne ile isimlendirilirse isimlendirilsin tek bir hareke değeri taşımaktadır. Buna göre, her iki sistemde de cumhur tercihinin tul anlayışı altı harekede birleşmektedir.

Özellikle beş elif ekolünü benimseyen eserler üzerinde yapılan tahkik çalışmalarında bu problem ortaya çıkmaktadır. (Dört elifin sekiz harekeye veya beş elifin on harekeye eşitlenmesi gibi). Konunun bu yaklaşımla açıklanmasının sağlıklı bir sonuca götürmesi hem rivayet hem de dirayet açısından mümkün olmamaktadır. Günümüzde tecvid ve kıraat eğitim-öğretiminin yapıldığı coğrafyanın ekseriyeti üç elif ekolüne göre med uygulamaları yapmaktadır. Bu tercihte, ölçülerin hareke ile belirlenmesi ve mertebeler arasındaki oranların daha net anlaşılır olmasında önemli bir etkendir.

Sonuç olarak günümüzde tecvit ve kıraat eğitim-öğretiminin yapıldığı coğrafyanın ekseriyeti üç elif ekolüne göre med uygulamaları yapmaktadır. Arap dünyasında da olduğu gibi günümüzde tecvide dair telif edilen eserlerde med ölçüleri "elif" yerine daha çok "hareke" ile ifade edilmektedir. Bu tercihte, yukarıda da belirttiğimiz gibi mertebeler arasındaki oranların öğrenciler tarafından daha net anlaşılır olmasının etkisi önemlidir.[79] Gösterilmektedir ki eğitim-öğretiminde yaygınlıkla kullanılan vücuhat şematiğinin işlendiği kürraselerde tul ashabının medd-i muttasılı beş elifle gösterilirken, medd-i lazımı dört elifle gösterilmektedir. Bu durum, medlerin kuvvet sıralaması teamülüne göre bir çelişki gibi göstermektedir. Kanaatimizce, kıraat ilmi alanında icra edilen ulusal ve uluslararası müzakere konularına bu hususun da eklenmesinde yarar vardır.

2.2. Türkiye'de Kıraat Tedrisatında Takip Edilen Metot

Ülkemizde kıraat tedrisatında iki farklı yöntem takip edilmektedir. Bunlardan ilki "Aşere", diğeri ise "Takrib" metodudur. Bu iki yöntem ele alınacak ve bunlarda takip edilen yöntem tavzih edilecektir. Daha sonra bu yöntemlerin hangi yönlerden çelişkiler barındırdığı tespit edilmeye çalışılacaktır.[80] Ne var ki buna rağmen "Takrib" sisteminde İzmirî'nin kaleme

[76] Mustafa Atilla Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri ve Ölçüleri Bağlamında Oluşan Ekoller", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018): 29.
[77] Akdemir, Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri, 30.
[78] İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırââti'l- 'aşr, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-'Ilmiyye*, Beyrut, ts, I, 321-325.
[79] Akdemir, Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri, 30.
[80] *İslami İlimler Dergisi* 16/2 (Kasım 2021), 11.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

aldığı eserlerden herhangi birini kaynak eser olarak görmek mümkün değildir. Bu duruma binaen aşağıda "Takrib" eğitim modeli için şu yöntemin takip edilmesi önerilmiştir: Bir kıraat talebesi "Takrib" eğitiminde tahrirat ekollerinden birini tercih etmelidir. Bu bağlamda ya Ibnü'l-Cezeri'nin yolundan giden Mansurî ekolü ya da ona muhalefet eden İzmiri ekolünü dikkate almalıdır. Mansurî ekolünü tercih edenler Mansûrî'nin ya da takipçilerinin, İzmirî ekolünü tercih edenler ise Mustafa el-İzmirî'nin ya da takipçilerinin eserlerini dikkate alabilir.

İbn Mücahid'in (ö. 324/936) kıraatleri yedi ile sınırlaması sonrasında kaleme alınan eserlerin başında Ebû Amr ed-Danî'nin (ö. 444/1053) *et-Teysir fil-kiraati's-seb'* ve Kasım b. Firruh eş-Şatibî'nin (ö. 590/1194) "*Hirzü'l-emanî"* ve "*Vechu't-tehanî" eserleri* akla gelmektedir. Her iki eser de kaleme alındığı zamandan beri büyük bir rağbet görmüş ve kıraat tedrisatında okutulmuştur. Ancak 19. yüzyıl itibariyle Osmanlı'da meydana gelen bazı gelişmeler nedeniyle *Hirzü'l-emani* tedrisattan kaldırılmıştır. Bu sebepledir ki günümüz Türkiye'sinde kiraat tedrisatının ana kaynakları arasında bu esere rastlanılmamaktadır. Ancak söz konusu bu eserler Arap ülkeleri ve diğer Müslüman ülkelerde kıraat tedrisatında takip edilmektedir.

Türkiye'de kıraat tedrisatında Ahmed el-Meyseri'nin (ö. 1006/1597) öncülüğünü yaptığı kıraat tariklerinden İstanbul Tariki takip edilmektedir. Bu tarike göre Dani'nin "*et-Teysir"i* ve İbnü'l-Cezeri'nin "*Tahbiru't-Teysir"* adlı eserler esas alınmış, ihtiyaç duyulduğunda *Hirzül-emani ve ed-Dürretu1-mudiyye*'ye başvurulmuştur.[81]

Son olarak ifade etmek gerekir ki Türkiye'de takip edilen metodun bir bütünlük arz etmemesi okunan vecihlerin kıraat ilmi açısından yanlış olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla çalışma boyunca üzerinde durulan konu ülkemizde okunan vecihlerin sahiplerine nispet edilmemesidir.[82]

2.3. Türkiye'de Kıraat Eğitimindeki Uygulama Farklılıkları

A. Türkiye'de Hâkim Kıraat Anlayışı: Âsım Kıraati – Hafs Rivayeti

Türkiye'de kıraat eğitimi tarihsel süreç içerisinde büyük ölçüde Âsım kıraati ve Hafs rivayeti etrafında şekillenmiştir. Bu durum, Osmanlı döneminden itibaren medrese ve darü'l-kurrâ geleneğinde Hafs rivayetinin yaygın biçimde benimsenmiş olmasının tabiî bir sonucudur.[83] Osmanlı coğrafyasında Kur'an öğretiminde birlik sağlama amacı, Hafs rivayetinin tercih edilmesini daha da pekiştirmiştir.[84]

Cumhuriyet döneminde resmî ve yarı resmî eğitim kurumlarında yürütülen Kur'an öğretimi faaliyetlerinde de bu geleneğin sürdürüldüğü görülmektedir. İmam-Hatip liseleri, İlahiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kurslarında okutulan müfredat, ağırlıklı olarak Hafs rivayetini esas almaktadır.[85] Bununla birlikte bu durum, diğer kıraat ve rivayetlerin tanıtımının sınırlı kalmasına yol açmakta; kıraat ilminin çok boyutlu yapısının yeterince yansıtılamadığı yönünde eleştirilere sebep olmaktadır.[86]

[81] *İslami İlimler Dergisi* 16/2 (Kasım 2021), 3–4.
[82] *İslami İlimler Dergisi* 16/2 (Kasım 2021), 12.
[83] İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-'Aşr* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 1/9–10.
[84] Mehmet Emin Maşalı, *Osmanlı'da Kıraat Geleneği* (İstanbul: İFAV, 2012), 45–47.
[85] Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Kursları Öğretim Programı (Ankara, 2019), 12.
[86] Mustafa Atilla Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Metot Problemi", Usûl 12 (2009), 55–56.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Türkiye'de Âsım kıraati ve Hafs rivayetinin hâkim oluşu, pratik açıdan bir birlik ve kolaylık sağlamakla birlikte, kıraat ilminin çok rivayetli yapısının pedagojik düzeyde yeterince yansıtılamaması gibi bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Bu durum, öğrencilerin kıraat ilmini yalnızca bir rivayetle özdeşleştirmelerine yol açabilmekte, kıraat farklılıklarının usûl ve hikmet boyutunu kavramalarını zorlaştırmaktadır.

Kanaatimizce, özellikle yükseköğretim düzeyinde, Hafs rivayetinin merkezde tutulmasıyla birlikte diğer kıraatlere dair tanıtıcı ve mukayeseli bir çerçevenin sunulması, öğrencinin kıraat ilmini daha bütüncül bir perspektifle değerlendirmesine katkı sağlayacaktır. Bu yaklaşım, kıraat ilminin tarihsel ve ilmî derinliğini ortaya koyma açısından da önem arz etmektedir.

B. Med Miktarlarının Öğretiminde Yaklaşımlar

Medler, kıraat uygulamasında hem teorik hem de pratik açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de med miktarlarının öğretiminde farklı metodolojik yaklaşımların benimsendiği görülmektedir. Med miktarlarının öğretiminde karşılaşılan metodolojik farklılıklar, aslında kıraat ilminin teorik ve pratik yönleri arasındaki denge sorununu açık biçimde yansıtmaktadır. Elif hesabına dayalı yaklaşım, öğretimde ölçülebilirlik sağlasa da bu yöntemin tek başına yeterli olduğu düşüncesi, kıraat uygulamasını mekanik bir düzeye indirgeme riskini taşımaktadır.

Öte yandan semâî yaklaşımın, geleneğe uygunluğu ve okuyuş tabiatını dikkate alması önemli bir avantajdır. Ancak bu yöntemin de başlangıç seviyesindeki öğrenciler için belirli ölçülerin kavranmasını zorlaştırdığı görülmektedir. Bu noktada, her iki yöntemin birbirini dışlayan değil, birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınmasının daha sağlıklı bir öğretim zemini oluşturacağı kanaatindeyiz.

C. Ölçü Temelli (Elif Hesabına Dayalı) Yaklaşım

Bu yaklaşımda med miktarları, belirli bir elif ölçüsü esas alınarak tanımlanır. Tecvid kitaplarında yer alan bu sistematik anlatım, özellikle başlangıç seviyesindeki öğrenciler için öğretici bir çerçeve sunmaktadır.[87] Medlerin elif sayılarıyla ifade edilmesi, öğretimde standartlaşmayı kolaylaştırmaktadır. Ancak bu yöntemin, kıraat ilminin semâî (işitmeye dayalı) yönünü ikinci plana ittiği ve uygulamada katılığa yol açabildiği de belirtilmektedir.[88]

D. Semâî (Gelenek Temelli) Yaklaşım

Semâî yaklaşım, kıraat ilminin klasik öğretim metodunu yansıtmaktadır. Bu yöntemde medlerin miktarı, hocanın okuyuşu esas alınarak belirlenir ve talebe tarafından işitme ve taklit yoluyla öğrenilir. İbnü'l-Cezerî, kıraat ilminin sahih biçimde öğrenilmesinin ancak müşâfehe yoluyla mümkün olduğunu vurgulamaktadır.[89]

Türkiye'de geleneksel usulle kıraat eğitimi veren birçok hocanın, elif hesabını yardımcı bir unsur olarak görmekle birlikte asıl belirleyici ölçütün semâî uygulama olduğu kanaatini taşıdığı görülmektedir.[90]

---

[87] Çetin, *Tecvid İlmi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2018), 102–104.
[88] Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Metot Problemi", s. 60.
[89] İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fî ʿİlmi't-Tecvîd* (Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, 1985), 7.
[90] Ağırbaş, "Hz. Peygamber Döneminde…", 110.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

E. Mahreç ve Sıfat Öğretiminde Kullanılan Metotlar

Mahreç ve sıfatların doğru öğretilmesi, Kur'an tilavetinin sıhhatinin temel şartlarından biridir. Türkiye'de bu alanda hem teorik hem de pratik yöntemlerin birlikte kullanıldığı görülmektedir.[91]

F. Teorik (Kitap Merkezli) Öğretim

Tecvid literatüründe mahreç ve sıfatlar, ayrıntılı tarifler ve tasnifler eşliğinde ele alınmıştır. Bu yöntem, öğrencinin kavramsal çerçeveyi anlamasını sağlamaktadır.[92] Ancak yalnızca teorik bilginin, doğru telaffuz için yeterli olmadığı; mutlaka pratikle desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.[93]

G. Pratik (Müşâfehe ve Taklit) Temelli Öğretim

Pratik yöntem, hocanın doğrudan telaffuzunu esas alır. Talebe, hocanın okuyuşunu tekrar ederek doğru mahreç ve sıfatları kazanır. Klasik kıraat geleneğinde bu yöntemin vazgeçilmez olduğu kabul edilmiştir.[94] Günümüzde de özellikle darü'l-kurrâ geleneğini sürdüren çevrelerde bu yöntemin öncelendiği görülmektedir. Mahreç ve sıfat öğretiminde teorik bilginin pratiğe dönüşmediği bir eğitim anlayışı, Kur'an tilavetinde beklenen fonetik doğruluğu sağlamada yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de bazı eğitim ortamlarında teorik anlatımın ağırlık kazanması, öğrencilerin kavramsal bilgiye sahip olmakla birlikte uygulamada zorlanmalarına yol açabilmektedir.[95]

Osman Eğin'in kıraat eğitimine yönelik yaklaşımları, geleneksel ilim anlayışı ile çağdaş eğitim metodolojisi arasında kurulan stratejik bir köprü niteliğindedir. Eğin'in "isnad" vurgusu, Kur'an eğitimini sadece teknik bir metin okuma eylemi olmaktan çıkararak, Hz. Peygamber'den günümüze uzanan ontolojik bir sürekliliğe ve kutsal bir emanetin aktarım sürecine dahil eder. Bu süreçte eğitimin merkezine yerleştirilen "Fem-i Muhsin" kavramı, bilginin teorik bir veri olmaktan çıkıp yaşayan bir pratiğe dönüştüğü en kritik halkayı temsil etmektedir. Akademik perspektiften bu durum, harf mahreçleri ve tecvid kuralları gibi bilişsel verilerin, ehil bir hocanın rehberliğinde içselleştirilerek birer meleke yani üst düzey beceriye dönüşmesi sürecidir. Eğin'in teknolojik imkânlara dair tutumu ise dijitalleşen eğitim dünyasında insani etkileşimin ve çift yönlü geri bildirimin vazgeçilemezliğini hatırlatan pedagojik bir uyarıdır; zira teknolojik araçlar veri aktarımı sağlasa da tilavetteki ruhu ve sanatsal nüansları ancak usta-çırak ilişkisi kazandırabilmektedir. Netice itibarıyla Eğin, kıraat eğitimini modern müfredat disiplini ve yardımcı materyallerle zenginleştirirken, ilmin özünü oluşturan şifahi aktarım geleneğini koruyarak dini eğitimde "kadim olanla yeni olanın" özgün bir sentezini sunmaktadır.[96]

Bu bağlamda müşâfehe yönteminin ihmal edilmesi, kıraat eğitiminin temel karakteriyle bağdaşmamaktadır. Kanaatimizce, mahreç ve sıfat öğretiminde teorik çerçeve, yalnızca

[91] Ali Öge ve Fatih Dokgöz, "Saçaklızâde'nin Mahreç ve Sıfatlar Konusundaki Tartışmalara Yaklaşımı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 22/1 (Mart 2022), 339-365.
[92] Ali el-Kârî, *el-Minhatü'l-Fikriyye* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 18–20.
[93] Çetin, *Tecvid İlmi,* 75.
[94] İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 210.
[95] Öge ve Dokgöz, "Saçaklızâde'nin Mahreç ve Sıfatlar Konusundaki Tartışmalara Yaklaşımı", 345.
[96] Eğin, "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Kurslarında Kıraat Eğitimi", 484.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

uygulamayı destekleyen bir unsur olarak konumlandırılmalı; asıl belirleyici unsur, birebir pratik eğitim olmalıdır.

H. Hoca Merkezli Eğitim Modeli: Avantajlar ve Sınırlılıklar

Türkiye'de kıraat eğitimi büyük ölçüde hoca merkezli bir yapı arz etmektedir. Bu model, birebir eğitim imkânı sunması ve hataların anında düzeltilmesine olanak tanıması bakımından önemli avantajlar sağlamaktadır.[97] Bununla birlikte bu yapının, standart müfredat eksikliği ve ölçme-değerlendirme problemleri gibi bazı sınırlılıkları da beraberinde getirdiği ifade edilmektedir.[98]

L. Kurumsal ve Bölgesel Uygulama Farklılıkları

İmam-Hatip liseleri, İlahiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kursları arasında kıraat eğitiminin yoğunluğu ve niteliği açısından farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye genelinde ortak bir kıraat öğretim metodolojisi geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.[99]

Türkiye'de kıraat eğitimi büyük ölçüde hoca merkezli bir anlayışla sürdürülmekte olup bu yapı, geleneğin sahih biçimde aktarılmasında önemli bir işlev görmektedir. Bununla birlikte, eğitimin büyük ölçüde kişisel tecrübeye dayanması, yöntem ve süreklilik açısından bazı farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, birebir eğitim anlayışını koruyan; ancak temel kazanımları belirleyen asgari bir metodolojik çerçevenin oluşturulması önem arz etmektedir.

Araştırma sonucunda, kıraat tedrisatının ağırlıklı olarak Âsım kıraati ve Hafs rivayeti merkezinde yürütüldüğü, bunun tarihsel süreklilik bakımından birlik sağlamakla birlikte kıraat ilminin çok rivayetli yapısının görünürlüğünü sınırladığı görülmüştür. Med miktarlarının öğretiminde ölçü temelli ve semâî yaklaşımların birlikte varlık göstermesi, teorik sistematik ile sahih aktarım arasındaki dengeyi ortaya koymaktadır. Mahreç ve sıfat öğretiminde ise müşâfehe ve uygulama merkezli yaklaşımın vazgeçilmez olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede, kıraat eğitiminin teorik bilgiden ziyade uygulama eksenli bir disiplin olduğu ve kurumsal farklılıkları azaltacak ortak ilke ve hedeflerin eğitimin niteliğine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Dolayısıyla, farklı eğitim kurumları arasında kıraat öğretiminin yoğunluğu ve niteliği bakımından gözlemlenen farklılıklar, Türkiye'de ortak bir kıraat öğretim anlayışının oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, kıraat ilminin bazı ortamlarda teorik bilgiye indirgenmesi riskini doğurmaktadır. Oysa kıraat, doğası gereği uygulama ile anlam kazanan bir ilimdir. Bu sebeple, kurumsal düzeyde ortak ilkelerin belirlenmesi ve uygulama ağırlıklı bir yaklaşımın benimsenmesi, Türkiye'de kıraat eğitiminin niteliğini artırabilecek temel unsurlar arasında yer almaktadır.

[97] Ağırbaş, "Hz. Peygamber Döneminde…", 112.
[98] Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Metot Problemi", 63.
[99] Ünal, "Türkiye'de Kıraat Eğitiminde Kurumsal Yapı", *İlahiyat Akademi*, 6 (2017), 89.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3. KIRAAT TEDRİSATINDA TELAFFUZ VE FEM-İ MUHSİN

3.2. Fem-i Muhsin Kavramı ve Tedrisattaki Merkezî Rolü

Fem فم kelimesinin aslı فوه dir. Bu sözcük ağız, yolun ağzı ve en üst kısmı, söz ile iletişime geçilecek yolun başlangıcı anlamlarına gelmektedir.[100] Kur'ân-ı Kerîm'de ise "ağız ve söz" manasında bu kelimenin çoğul hali olan أفواه lafzı kullanılmıştır. Ayette lafzın kullanım şekline baktığımızda, ağız neredeyse söz ile ilişkilendirilmişse de o ağızdan çıkan lafzın yalan olduğu belirtilmiştir. Bu yüzden fem-i muhsin tamlamasının içinde bulunan "muhsin" kelimesi özenle seçilmiş ve fem sözcüğüne izafe edilerek, "sözlerin en güzelini söyleyen, en güzel ve özel ağız anlamına gelen tamlama" diye tarif edilmiştir.

Fem-i muhsin tamlamasının ikinci kelimesi olan "muhsin", "ha-sü-ne" kökünden türemiş olan "ehsene" fiilinin ism-i fâilidir. حسن -محسن kelimesinin sözlük anlamı akıl tarafından, istek ve arzu olarak tanımlanmışsa da bir de duyular yoluyla beğenilen anlamlarına da gelmektedir. "ha-sü-ne" kelimesinden türeyen "ehsene" fiilinin mastarı olan "İhsan" kelimesinin anlamı ise kişi, işinin ehli olması, bir işi tam ve mükemmel yapması manalarına gelmektedir.[101] Kıraat ilminde Fem-i muhsin, Kur'ân-ı Kerîm'i tecvid kurallarına, harf mahreç ve sıfatlarına tam uyarak en kusursuz ve fasih şekilde okuyan "yetkin/güzel ağız" demektir. Kıraat otoriteleri ed-Dânî, İbnü'l-Cezerî, Taşköprizâde ve Saçaklızâde'nin ortak kabulüne göre bu kavram; Kur'ân'ın salt kitaptan okunarak öğrenilemeyeceğini, harflerin ve med sürelerinin hakiki ölçüsünün ancak mahir bir üstadın ağzından işitilip taklit edilerek (müşâfehe metoduyla) kazanılabileceğini ifade eder. Dolayısıyla alimler fem-i muhsini, Hz. Peygamber'den gelen vahyî sesin ve eda tarzının tarihsel süreçte bozulmadan günümüze aktarılmasını sağlayan canlı ve güvenilir bir eğitim otoritesi olarak tanımlamışlardır.[102] Kur'an-ı Kerim'in sadece Mushaf'a bakarak değil, tecvid ve kıraat kurallarını en iyi şekilde uygulayan ehil bir hocadan dinleyerek ve onun huzurunda okuyarak (arz yoluyla) öğrenilmesi geleneğini ifade eder.[103] İbn Mücahid," kıraatte yol ve mesafe alanları, mübtei, hafız ve imam" diye tasnif etmiştir. Fem-i muhsin, Hz. Cebrail'le başlayan halkaya bağlanmaktır. Zira Kur'an, Cebrail (a.s) aracılığıyla Hz. Peygamber'e onun vesilesiyle de bugünlere gelmiştir. Bu manada Hz. Cebrail, Hz. Peygamber'in, o da sonrakilerin fem-i muhsinidir. Fem-i muhsin aynı zamanda seçkin şahsiyettir. "*Biz kullarımızdan seçtiklerimizi o kitaba mirasçı kıldık*." (Fâtır 35/32) ifadesiyle Kur'an-ı Kerim'de bu duruma işaret edilmiştir. Seçkinlik, Hz. Peygamber tarafından da taltif edilmiştir. Şöyle ki o, konuyla ilgili, "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve onu öğretendir" buyurmuştur.

---

[100] Abdurrahman Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler,* 1. Bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 441.

[101] Mustafa Çağrıcı, "İhsan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/ihsan--iyilik, (erişim 06 Haziran 2026).

[102] Ebû Amr ed-Dânî, *et-Teysîr fi'l-kıraâti's-seb'*, nşr. Otto Pretzl (İstanbul: Devlet Matbaası, 1930), 12; Şemsüddin İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd,* nşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1985), 45; Taşköprizâde Ahmed Efendi, *Miftâhu's-sa'âde ve misbâhu's-siyâde* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985), 1/412; Saçaklızâde Mehmed Efendi, *Cühdü'l-mukıl*, nşr. Sâlim Kadaddî (Amman: Dârü'l-Ammâr, 1999), 88.

[103] Osman Eğin, "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Kurslarında Kıraat Eğitimi (Ulvi Ata'nın Tebliği Üzerine Müzakere)", *Uluslararası Kıraat Sempozyumu* (16–18 Kasım 2012, İstanbul), Bildiriler (Ankara: *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, 2015), 481–486.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Dolayısıyla Kur'an öğreticisi ehil olmalıdır. Bu manada alan bilgisi ve okuyuşunun mükemmelliği kadar, bu yetkinliklerle öğrencilerini donatabilecek formasyon bilgisi de şarttır.[104] Bu bağlamda her güzel Kur'an okuyanın iyi Kur'an okutacağı genellemesi doğru olmamakla beraber, Kur'an öğretiminin öğretmen merkezli bir disiplin olduğu gerçeğini de göz ardı edilmemelidir. Çünkü Kur'an kıraatinde sözlü nakil esastır. İnzal olmuş olan ilahi kelam, ancak müşâfehe yoluyla muhataba gerçek bir şekilde ulaştırılır. Tüm bunlarla beraber iyi bir öğretim için yöntem, müfredat, mekân gibi faktörler de kaliteli bir şekilde okumaya ve okutmaya yardımcı olan unsurlardır. [105]

DİB Manisa Eğitim Merkezi'nden Osman Eğin, Kur'an eğitimine dair katkılarında, 2004 yılının Diyanet merkezli eğitimler için bir milat olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde alınan seminerlerle, Kur'an eğitimine pedagojik ve sistematik bir formasyon getirilerek bir dönüşüm sağlandığını ifade etmiştir. Eğin, eğitimde kullanılan kavramların itici/ürkütücü olmaması, aksine cezbedici ve çekici olması gerektiğini savunmuştur.[106] Eğitimde "ritmik usûl" ve "statik usûl" bulunduğunu ifade etmektedir. Öğrenme ve icra etme arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, kişilerin bilgiyi hangi yöntemle öğrenirse o yöntemle icra edeceğini; dolayısıyla nasıl icra edilecekse öyle öğretilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Kur'an öğreticilerine, Buhârî'nin "*Fedâilü'l-Kur'ân"* adlı eserindeki hadisleri yeniden okumalarını tavsiye etmiştir. Eğin, muhatabın kapasitesi gözetilerek ne, ne kadar ve hangi usulle verileceğinin iyi belirlenmesi gerektiğini ve eğitimde zorlama yerine kolaylaştırma yolunun tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir. [107]

Ulaşılan sonuçlardan biri, eserinde fem-i muhsin terimine ilk defa yer veren *en-Neşr*'in müellifi İbnü'l-Cezeri'nin olmasıdır. Ancak o, kıraat, tertil, tilavet ve tecvit bileşkesinde üst çatı kavram olan "fem-i muhsin"e ilk defa eserinde değinmesine ve Kur'ân'ın anlamının önemine atıf yapmasına rağmen, anlam ve mânâyı ikinci planda bırakmıştır.[108]

Prof. Dr. Mehmet Akif Koç'un kıraat eğitimine yönelik eleştiri ve teklifleri, geleneksel mirası modern pedagojik standartlarla buluşturmayı hedefleyen bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Koç, kıraat eğitimini salt bir teknik beceri kazanımı olarak değil, bireyin ahlaki gelişimi ve Allah'a karşı derin saygısının tilavetine yansıması şeklinde tanımlayarak eğitimin etik boyutunu ön plana çıkarır. "Sesin kitaptan tarif edilemeyeceği" gerçeğinden hareketle, kıraati diğer İslami ilimlerden ayıran temel unsurun "Fem-i Muhsin" (yetkin ağız) aracılığıyla sağlanan şifahi aktarım olduğunu savunur.[109]

3.1. Mahreç ve Sıfat Bağlamında Arap ve Türk Telaffuz Farklılıkları

Türkiye'deki "mahalli okuyuş" (Türk ağzı) ısrarının, uluslararası standartlardan bir sapma yarattığını ve Türk hafızlarının küresel rekabet gücünü zayıflattığını belirten Koç, bu

[104] Fetullah Bakırcı, *Kur'ân Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı*, Yüksek Lisans Tezi (İstanbul, 2020), 10–11.
[105] Bakırcı, *Kur'ân Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı,* 10-11.
[106] Yusuf Alemdar, "*II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu*: Tarihten Günümüze Kıraat İlmi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergis*i 27 (2012), 289.
[107] Alemdar, "II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu", 289.
[108] Bakırcı, *Kur'ân Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı,* 27.
[109] Mehmet Akif Koç, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahallî Okuyuş Sorunu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/2 (2010), 81-83.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sorunun aşılması için Arapça fonolojisinin evrensel kurallarına sadakati şart koşar. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mısır'dan getirilen Ahmet el-Meseriyyi örneğiyle tarihsel bir çözüm vizyonu ortaya koyarak, günümüzdeki eğitim merkezlerinin İslam dünyasının saygın kıraat kürsüleriyle koordineli çalışması gerektiğini vurgular. Netice itibarıyla onun yaklaşımı, kadim "usta-çırak" geleneğini modern iletişim araçlarıyla destekleyerek, yerellikten kurtulmuş ve evrensel tilavet standartlarını yakalamış donanımlı bir kurra nesli inşasını hedeflemektedir.[110]

Eski Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez ise, konuşmasında şu noktalara parmak bastı: "Bugüne kadar Uluslararası Güzel Kur'an Okuma ve Hafızlık yarışmalarında ülke olarak gerektiği gibi başarı/performans gösteremediğimiz özeleştirisini de yapmak mecburiyetindeyiz."[111] Prof. Dr. Emin Aşıkkutlu'nun kanaatine göre, bütün İslâmî ilimlerin temel referans kaynağı Kur'ân-ı Kerîm olduğu halde, sadece Türkiye'de değil **tüm İslâm âleminde** de Kur'an'ın **kıraat ve tilâvetine** yeterince önem verilmemektedir. Arap-Türk ağzı ve bölgesellik/yerellik konularına değinerek, Kur'an'ın **evrensel bir kitap** olması nedeniyle **okunuş şeklinin de evrensel** olması gerektiğini savunmuştur. Bu evrenselliğin sağlanmasının ise **kitâbî ve şifâhî kaynaklara** müracaatla ve onlara tabi olmakla mümkün olabileceğini belirtmiştir.[112] İkinci Oturum'da Dr. Eymen Rüşdî Süveyd, "Kur'an ve Kıraat Öğretiminde Ehliyet Kriterleri ve Müşafehe (Usulü)" başlıklı bildirisinde, Kur'an tilâvetinde lafızdaki en ufak bir değişikliğin dahi anlamı değiştireceği uyarısıyla konuşmasına başlamıştır. Bu bağlamda Kur'an öğreniminde **yazılı kurallar (kitâbî) gerekli olsa da ağızdan alış (müşafehe usulü) esastır**. Konuşmacı, Kur'an'ın sağlıklı ve sahih tilâveti için ağızdan ağıza alınışın (müşafehe usulünün) elzem olduğunu vurgulamıştır. Ancak günümüzde Sudan, Yemen ve Mısır gibi İslâm beldelerinde bile harflerin telaffuzunda hatalı okuyuşlar gözlemlendiğini belirtmiştir. Kaynağın tek olması nedeniyle günümüz kurrâsı arasında telaffuz ihtilafı olmaması gerektiğini savunan Süveyd, okuyucuların **Nübüvvet asrındaki konuşma ve okuma biçimini aynen taklit etmesi** gerektiğini öne sürmüştür. Sonuç olarak, bireylerin kendi toplumlarında âmmîce konuşabilmesine rağmen, Kur'an'ı alıştıkları yerel şiveyle okumamaları gerektiğini, zira bu durumun çoğunlukla **anlamın bozulmasına** yol açtığını ifade etmektedir.[113]

Kıraat eğitimi, harflerin yalnızca teknik bir telaffuz ve seslendirme becerisine indirgenmemeli; aksine okuma ile anlam arasındaki kopmaz bağ korunarak Kur'an'ın mesajını önceleyen bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Nitekim kıraat ilminin Kur'an tarihi, resmü'l-mushaf, vakf-ibtidâ ve kıraat-tefsir ilişkisi gibi akademik ve teorik derinliğe sahip alt disiplinlerinin, sadece pratik bir tilavet düzeyinde kalmayıp lisansüstü eğitim aşamasında

[110] Bkz. YouTube, "Kur'an-ı Kerim Kıraati Hususunda Arap Ağzı, Türk Ağzı İkilemi Üzerine", YouTube video, https://www.youtube.com/watch?v=NEqawhIeA2Q.(Erişim: 15 Mayıs 2026)

[111] Alemdar, "*Uluslararası Kıraat Sempozyumu"*, 292–294.

[112] Alemdar, "*Uluslararası Kıraat Sempozyumu,*" 285.

[113] Eymen Rüşdî Süveyd, "Lafız/Mana Değişimi ve Müşâfehe Esası", bkz. Alemdar, "*Uluslararası Kıraat Sempozyumu*", 280–281.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bilimsel birer araştırma alanı olarak incelenmesi hayati bir gerekliliktir.[114] Kur'ân'ı doğru bir şekilde anlamak ve yorumlamak isteyen bir kimse, öncelikle kendi eski fikirlerinden, peşin hükümlerinden ve kişisel arzularından sıyrılmalıdır. Ayetleri kendi düşüncelerine, yetiştiği çevreye veya bağlı olduğu mezhebin görüşlerine uydurmaya çalışmamalı; Kur'ân'ı fikirlerini haklı çıkarmak için bir araç olarak kullanmaktan kaçınmalıdır. Doğru yaklaşım, rehberlik arayan bir öğrenci gibi Kur'ân'ın rehberliğine teslim olmaktır. İnsan, karşılaştığı bütün fikir ayrılıklarında Kur'ân'ı en üst hakem ve ana kaynak (asıl) olarak görmelidir. Özetle Kur'ân, insan düşüncesine uydurulan değil; kendisine uyulan ve hükmeden mutlak rehberdir.[115]

M. Akif Koç, söz konusu makalesinde Türkiye'deki Kur'an tilâvet geleneğini uluslararası kıraat anlayışı çerçevesinde değerlendirmekte ve özellikle telaffuz ile uygulama alanındaki bazı problemleri eleştirel bir bakışla gündeme getirmektedir. Yazar, 2009 yılında Mekke'de gerçekleştirilen uluslararası bir Kur'an yarışmasında jüri üyesi olarak edindiği gözlemlerden hareketle Türkiye'den katılan hâfızların çoğunlukla Arap fonetiğine uygun bir okuyuş sergileyemediklerini, bunun yerine Türkçenin ses özelliklerinden etkilenen mahallî bir okuyuş tarzının öne çıktığını ifade etmektedir. Makaledeki temel vurgulardan biri, kıraat eğitiminin yalnızca teorik bilgiye veya kitap merkezli öğrenime dayandırılamayacağı düşüncesidir.[116] Koç'a göre Kur'an tilâveti, klasik eğitim geleneğinde olduğu gibi ehil bir hocanın ağzından dinlenerek ve birebir uygulamayla öğrenilmesi gereken bir sanattır. Türkiye'de ise tecvîd kurallarının çoğu zaman teorik düzeyde kaldığı, uygulamada ise yerleşik yerel okuyuş alışkanlıklarının belirleyici olduğu ileri sürülmektedir. Yazar ayrıca bazı tecvîd uygulamalarında görülen telaffuz farklılıklarını da örneklerle açıklamaktadır. Özellikle iklâb kuralının icrasında Türkiye'de yaygın olan okuyuş biçiminin Arap dünyasındaki uygulamadan ayrıldığı belirtilmektedir. Türk okuyucuların dudakları tamamen kapatarak seslendirme yaptığı, buna karşılık Arap kıraat geleneğinde dudakların hafif aralık bırakıldığı bir telaffuzun tercih edildiği ifade edilmektedir.[117]

Makalenin dikkat çektiği bir diğer husus ise Türkçenin ses yapısının Arapça harflerin telaffuzuna etkisidir. Koç, bazı okuyucuların dammeli istifal harflerini Türkçedeki "ü" sesine yaklaştırarak okuduğunu, hâlbuki Arapçada böyle bir ses tonunun bulunmadığını belirtmektedir. Bu durumun özellikle uluslararası kıraat çevrelerinde belirgin bir telaffuz kusuru olarak algılandığı dile getirilmektedir. Bunun yanında Türkiye'deki hafızlık sisteminin büyük ölçüde ezbere dayalı ilerlediği ve anlam boyutunun yeterince merkeze alınmadığı yönünde bir eleştiri de öne çıkmaktadır. Yazara göre metnin anlam örgüsünden kopuk şekilde yapılan ezberler, vakf-ibtidâ gibi teknik alanlarda çeşitli hatalara yol açmakta; sûre geçişlerinde ve durak yerlerinde okuyucuların ciddi problemler yaşamasına sebep olmaktadır.[118]

[114] F. Asiye Şenat Kazancı, "Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalıştayı", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 30 (2010), 313-323.
[115] Yusuf el-Karadâvî, *Kur'ân'ı Anlamada Yöntem*, çev. Mehmet Nurullah Aktaş (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2015), 305.
[116] Koç, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahallî Okuyuş Sorunu", 83-86.
[117] Koç, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahallî Okuyuş Sorunu", 87-88.
[118] Koç, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahallî Okuyuş Sorunu", 89-92.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kıraat ilmi, Kur'ân-ı Kerîm'in nüzulünden itibaren lafzî ve fonetik özellikleriyle korunmasını sağlamış, nakil esasına dayalı en köklü İslâmî ilimlerden biri olarak teşekkül etmiş bir disiplin olmuştur. Hz. Peygamber'den başlayarak semâ, arz ve müşâfehe yöntemleriyle aktarılan bu gelenek, zamanla Dârü'l-Kurrâlar aracılığıyla kurumsal bir hüviyet kazanmış ve kıraat eğitimine özgü sistemli bir öğretim modeli ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Tarih boyunca sened, rivayet ve edâ esasları üzerine inşa edilen kıraat tedrisatı, Kur'an tilavetinin yalnızca metinsel doğruluğunu değil, aynı zamanda telaffuz ve icra özelliklerinin de korunmasını temin etmiş görünmektedir. Bu bağlamda kıraat ilmi, Kur'an'ın muhafazasında yazılı aktarım kadar sözlü aktarımın da vazgeçilmez olduğunu ortaya koyan özgün bir disiplin niteliği taşımış olmaktadır.

Araştırma sonucunda Türkiye'deki kıraat tedrisatının, klasik kıraat geleneğinin temel ilkelerini büyük ölçüde muhafaza ederek günümüze ulaştığı anlaşılmıştır. Özellikle müşâfehe merkezli eğitim anlayışı, Fem-i Muhsin'e dayalı öğretim modeli ve icazet sistemi, kıraat eğitiminin temel unsurları olarak varlığını sürdürmüş görünmektedir. Bununla birlikte öğretim süreçlerinde med miktarlarının uygulanışı, telaffuz tercihleri ve öğretim metotları bakımından farklı yaklaşımların bulunduğu tespit edilmiştir. Üç Elif ve Beş Elif uygulamaları ile Türk ağzı ve Arap ağzı ekseninde şekillenen telaffuz anlayışları, Türkiye'deki kıraat eğitiminde öne çıkan metodolojik farklılıkları oluşturmuş görünmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen veriler, kıraat öğretiminin yalnızca teorik bilgi aktarımına dayanan bir eğitim alanı olmadığını, aksine uygulama merkezli ve doğrudan hocadan talebeye aktarılan bir mahiyet taşıdığını ortaya koymuş bulunmaktadır. Teknolojik imkânların gelişmesi ve dijital eğitim araçlarının yaygınlaşması kıraat öğretimine önemli katkılar sağlamış olmakla birlikte, harflerin mahreç ve sıfatlarının doğru şekilde kazanılmasında müşâfehe yönteminin yerini tam anlamıyla dolduramadığı anlaşılmıştır. Bu durum, kıraat eğitiminde geleneksel öğretim usullerinin günümüzde de temel belirleyici unsur olmayı sürdürdüğünü göstermiştir.

Sonuç olarak Türkiye'deki kıraat tedrisatı, tarihî mirasını koruyarak günümüze ulaşmış güçlü bir eğitim geleneği görünümü arz etmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte öğretim yöntemlerinde görülen farklı uygulamaların ilmî ölçütler çerçevesinde yeniden değerlendirilmesinin, eğitim süreçlerinde metodolojik birlikteliğin güçlendirilmesinin ve uluslararası kıraat birikimiyle daha yoğun etkileşim kurulmasının önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Böyle bir yaklaşımın, hem geleneksel kıraat mirasının sahih biçimde sürdürülmesine hem de günümüz şartlarında daha sistematik ve bütüncül bir kıraat eğitiminin geliştirilmesine katkı sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ağırbaş, Abdülhekim. "Hz. Peygamber Döneminde Kur'an/Kıraat Eğitim-Öğretimi". *Darülhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 1 (2021): 83–117.

Akaslan, Yaşar. "Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/2 (Aralık 2018), 1081-1107.

Akaslan, Yaşar. *Kıraat İlminin Temel Kaynakları*. 1. Basım. İstanbul: İFAV, 2021.

Akdemir, Mustafa Atilla. "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Metot Problemi". *Usûl* 12 (2009): 55–63.

Akdemir, M. Atila. "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri ve Ölçüleri Bağlamında Oluşan Ekoller". Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 45 (2018): 15-50.

Alemdar, Yusuf. "II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu: Tarihten Günümüze Kıraat İlmi". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012): 285–294.

Bakırcı, Fetullah. *Kur'ân Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı*. İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Birışık, Abdülhamit. "Kıraat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 25. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Birışık, Abdulhamit. *Kıraat İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 4. Basım, 2024.

Bozkurt, Nebi. "Dârülkurrâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-. *el-Câmiu's-sahîh*. nşr. Muhammed Zuhayr b. Nâsır en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.

Cankurt, Fatih. "Kıraat İlminin Türkiye'deki Seyri". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (2018): 1–117.

Çağrıcı, Mustafa. "İhsan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 06 Haziran 2026. https://islamansiklopedisi.org.tr/ihsan--iyilik.

Çetin, Abdurrahman. *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2001.

Çetin, Abdurrahman. *Tecvid İlmi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.

Çetin, Abdurrahman. *Yedi Harf ve Kıraatler*. 1. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.

Dede, Süleyman. *Molla Ali el-Kârî: Kıraat İlmindeki Yeri ve el-Minehu'l-Fikriyye fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye*. Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Demirci, Muhsin. *Tefsir Usulü*. 101. bs. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021.

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an Kursları Öğretim Programı*. Ankara, 2019.

ed-Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd. *et-Teysîr fi'l-kıraâti's-seb'*. nşr. Otto Pretzl. İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.

Eğin, Osman. "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Kurslarında Kıraat Eğitimi". *Uluslararası Kıraat Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Hamidullah, Muhammed. *Kur'an-ı Kerim Tarihi*. Çev. Salih Tuğ. İstanbul: İFAV Yayınları, 1993.

İbnü'l-Cezerî. *en-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-'Aşr*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

İbnü'l-Cezerî. *et-Temhîd fî ʿİlmi't-Tecvîd*. Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, 1985.

İbnü'l-Cezerî, Şemsüddin Ebü'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd*. Nşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1405/1985.

İbnü'n-Nâzım, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed. *Şerhu Tayyibeti'n-neşr fi'l-kıraâti'l-aşr*. Nşr. Komisyon. Mısır: el-İdaratü'l- 'Âmme li'l-Me'âhidi'l-Ezheriyye, 1977.

İpek, Emre. "Türkiye'de Kıraat İlminin Gelişimi ve Tayyar Altıkulaç'ın Bu Alandaki Çalışmaları". ilahiyat, s. 2 (Haziran 2019): 67-78.

Kablan, Süleyman. "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kıraat İlmi". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Ocak 2022), 511-530.

Karadâvî, Yusuf el-. *Kur'ân'ı Anlamada Yöntem*. çev. Mehmet Nurullah Aktaş. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2015.

Kârî, Nûreddin Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân Muhammed. *el-Mineḥü'l-Fikriyye fî Şerḥi'l-Muḳaddimeti'l-Cezeriyye*. thk. Üsâme Atâyâ. Dımaşk: Dârü'l-Gavsânî, 1433/2012.

Kayaoğlu, Fatmanur. *Âsım ile Kisâî Kıraatlarının Mukayeseli Değerlendirilmesi (Sebʿu't-Tıvâl Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi.

Koç, Mehmet Akif. "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahallî Okuyuş Sorunu". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/2 (2010): 79-91.

Maşalı, Mehmet Emin. *Osmanlı'da Kıraat Geleneği*. İstanbul: İFAV, 2012.

Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcâzetnâme Örneği". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2004): 81–140.

Öge, Ali ve Dokgöz, Fatih. "Saçaklızâde'nin Mahreç ve Sıfatlar Konusundaki Tartışmalara Yaklaşımı". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 22/1 (Mart 2022): 339-365.

Pakdil, Ramazan. *Taʿlîm, Tecvîd ve Kırâat*. İstanbul: MÜFAV Yayınları, 2015.

Saçaklızâde Mehmed Efendi. Cühdü'l-mukıl. Nşr. Sâlim Kadaddî. Amman: Dârü'l-Ammâr, 1999.

Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. 4. C. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1974.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân. *el-İtkân fî ʿUlûmi'l-Kur'ân*. 1. C. Kahire: 1. Hicâzî Matbaa, ts.

Sülün, Murat. Kur'ân Kılavuzu: Mutlak Gerçeğin Sesi. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Şenat Kazancı, F. Asiye. "Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalıştayı". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* s. 30 (2010), 313-323.

Taşköprizâde İsâmüddin Ahmed Efendi. *Miftâhu's-sa'âde ve misbâhu's-siyâde fî mevzû'âti'l-'ulûm*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.

Ünal, Mehmet. "Türkiye'de Kıraat Eğitiminde Kurumsal Yapı". *İlahiyat Akademi* 6 (2017): 89–110.

Ünal, Mehmet. *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2018.

Ünal, Mehmet. "Kur'an'ın Fonetik Naklinin Tarihi (Kıraât İlmi ve Kısa Tarihi)". *Tefsir El Kitabı*. ed. Mehmet Akif Koç. 61-95. Ankara: Grafiker Yayınları, 6. Basım, 2020.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Yaşar, Naif. “Taberî’nin Kıraatlere Bakışı”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2012), 67-93.

YouTube, “Kur’an-ı Kerim Kıraati Hususunda Arap Ağzı, Türk Ağzı İkilemi Üzerine”, YouTube video, https://www.youtube.com/watch?v=NEqawhIeA2Q.(Erişim: 15 Mayıs 2026)

Zerkeşî, Bedreddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî. *el-Burhân fî ulûmi’l-Kur’ân*. thk. Muhammed Ebü’l-Fazl İbrâhim. 4 Cilt. Kahire: Dârü’t-Türâs, 1957.

Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. *Kur’ân İlimleri: Menâhîlü’l-İrfân Tercümesi*. çev. Halil Aldemir. ed. Faik Akcaoğlu. İstanbul: Beka Yayınları, 2015.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KITLIK, BEDEN VE İKTİDAR: NOWHERE FİLMİNE BİYOPOLİTİK PERSPEKTİFİNDEN BİR OKUMA

Yasemin Demir

Selçuk Üniversitesi

dmrrr.yasemin02@gmail.com- 0009-0009-9382-7333

Özgür Fatma Kızmış

Giresun Üniversitesi

ozgurbefa@gmail.com- 009-0007-7727-8587

ÖZET

Bu bildiri, kıtlık koşullarında bedenin nasıl bir iktidar alanına dönüştüğünü ve bu süreçte öznenin hayatta kalma pratiklerinin nasıl şekillendiğini biyopolitik bir çerçevede incelemektedir. “Nowhere” filmi, açık bir distopik bir evren kurmaktan çok, kaynak kıtlığı, zorunlu göç ve hayatta kalma mücadelesi üzerinden örtük bir iktidar yapısını görünür kılmaktadır. Bu bağlamda araştırma, kıtlığın yalnızca maddi bir eksiklik değil, beden üzerinde işleyen kontrol ve düzenleme mekanizması olarak nasıl işlediğini tartışmaktadır. Araştırmanın temel amacı, filmde kapalı bir mekânda (konteyner) sıkışmış kadın bedeninin, biyopolitik iktidarın hem nesnesi hem de direniş alanı olarak nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Bu çerçevede Michel Foucault’nun “biyopolitika” kavramsallaştırması temel alınarak, yaşamın yönetimi, bedenin sınırlandırılması ve hayatta kalma pratikleri analiz edilmektedir. Araştırmanın önemi, distopya sinemasında iktidar ve kontrol mekanizmalarının çoğunlukla makro yapılar (devlet, sistem, gözetim) üzerinden ele alınmasına karşılık, bu araştırmanın söz konusu ilişkileri mikro ölçekte, tekil bir beden ve kapalı bir mekân üzerinden inceleyerek literatürdeki bu boşluğu doldurmaktır. Ayrıca araştırma, kıtlık olgusunu, yalnızca ekonomik ya da çevresel bir kriz olarak değil, bedenin üretim ve yeniden üretim kapasitesi üzerinden işleyen bir biyopolitik düzenleme biçimini ele alarak mevcut tartışmalara kavramsal derinlik kazandırmayı hedeflemektedir. Araştırmada nitel içerik analizi benimsenmiş; filmdeki mekânsal kurgular, nesne kullanımı, beden temsilleri ve hayatta kalma pratikleri kodlama yapılarak analiz edilmiştir. Özellikle kıtlık koşullarında bedenin maruz kaldığı sınırlar ve bu sınırların aşılma biçimleri analize tabii kılınmıştır. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, filmde kıtlığın yalnızca fiziksel kaynakların azalmasıyla sınırlı olmadığını; bedenin hareket, üretim ve yeniden kapasitesini denetleyen bir iktidar şekli olarak işlendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyopolitika, İktidar, Nowhere

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SCARCITY, THE BODY, AND POWER: A BIOPOLITICAL READING OF THE FILM "NOWHERE"

ABSTRACT

This paper examines, within a biopolitical framework, how the body transforms into a site of power under conditions of scarcity and how the subject's survival practices are shaped in this process. Rather than establishing an overtly dystopian universe, the film "Nowhere" renders visible an implicit power structure through resource scarcity, forced migration, and the struggle for survival. In this context, the research discusses how scarcity functions not merely as a material shortage but as a mechanism of control and regulation operating on the body. The primary aim of the research is to reveal how the female body, trapped in a confined space (a container) within the film, is constructed as both the object of biopolitical power and a site of resistance. Within this framework, drawing on Michel Foucault's conceptualization of "biopolitics," the management of life, the restriction of the body, and survival practices are analyzed. The significance of this study lies in filling a gap in the literature by examining the aforementioned relationships at the micro level through the lens of an individual body and a closed space in contrast to dystopian cinema, which typically addresses mechanisms of power and control through macro-structures (the state, the system, surveillance). Furthermore, the study aims to add conceptual depth to existing discussions by addressing the phenomenon of scarcity not merely as an economic or environmental crisis, but as a form of biopolitical regulation operating through the body's capacity for production and reproduction. Qualitative content analysis was employed in the study; spatial constructions, object usage, representations of the body, and survival practices in the film were analyzed through coding. In particular, the limits to which the body is subjected under conditions of scarcity and the ways in which these limits are overcome have been subjected to analysis. In this regard, the findings reveal that in the film, scarcity is not limited to the depletion of physical resources; rather, it is portrayed as a form of power that regulates the body's capacity for movement, production, and reproduction.

Keywords: Biopolitics, Power, Nowhere

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

POPÜLER KÜLTÜR BAĞLAMINDA KÜLTÜR-SANAT DERGİLERİNİN VİTRİNSEL ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Funda İNCE BAKİ
Sinop Üniversitesi
fundaince85@gmail.com - 0000-0001-9959-2066

ÖZET

Türkiye'de kültür-sanat dergiciliği çeşitli evrelerden ve değişikliklerden geçerek bugünkü halini almıştır. Ülkenin siyasi-sosyal-ekonomik gidişatı hemen her alanda olduğu gibi dergicilik üzerinde de mühim etkiler bırakmış ve çeşitli sonuçlara sebep olmuştur. Bu etkiler zaman zaman olumlu seyrederken, bazen de olumsuz sonuçlar doğurabilmiştir. Kültür-sanat dergiciliği, bilhassa 2013 yılında büyük bir kırılma yaşamış ve piyasaya yeni dergiler çıkmıştır. Ot Dergisi ile başlayan süreç, akabinde başka dergilerin ortaya çıkmasıyla devam etmiştir. Son yıllarda basılı kitle iletişim araçlarına yönelik ilginin azalmış olması, yeni dergilere umutla bakılmasına vesile olmuştur. Ot Dergisinin açtığı kapıdan daha sonrasında hem isimleriyle hem tasarımlarıyla hem içerikleriyle hem yazar kadrolarıyla, yani aslında hemen her şeyiyle dikkat çeken dergiler girmiştir. Kültür-sanat adı altında çıkarılan bu yeni dergiler, sadece kültür ve sanatın sınırlarına bağlı kalmamakta, hemen her alana temas etmektedirler. Çalışma kapsamında, 2013 yılından bu yana Türkiye'de okurla buluşan yeni nesil kültür-sanat dergileri örneklem olarak seçilmiş ve bu dergilerin vitrini olan kapakları detaylı olarak incelenmiştir. Popüler kültür bağlamında değerlendirilen yeni nesil kültür-sanat dergileri, topluma yön veren popüler kültürün, yeni nesil kültür-sanat dergilerinin vitrinsel yönüne ne kadar etki ettiği üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Popüler Kültür, Gösteri Toplumu, Kültür-Sanat Dergiciliği, Kapak Tasarımı.

1. GİRİŞ

Kökeni 15. yüzyıla kadar dayanan, Türkiye'de ise Tanzimat Dönemine kadar uzanan dergicilik, uzun soluklu bir geçmişe sahip olsa da gelinen süreçte yeni bir boyut kazanmış olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Gazeteciliğin profesyonel anlamda yapılmaya başlanmasının hemen akabinde yazın kültürüne katılan ve zamanla önemli bir mecra haline dönüşen dergi, başlarda gazeteye bir ek olarak kabul edilirken, zaman içerisinde kendi rüştünü ispatlamayı başarmıştır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Son yıllarda dergicilik farklı bir vizyon kazanmıştır. Yeni nesil kültür-sanat dergileri, her yönüyle yeniliğin, değişimin görüntüsünü sunmaktadır. Yeni nesil dergilerin ortak özelliği ise, adeta bir dil devrimi yapmış olmalarıdır. Edebiyattan beslenen, aynı zamanda eğlenceli, kıvrak bir dildir kullanılan. Uzun yazılarla resmi bir dil kullanmadan hazırlanan kültür-sanat dergileri, kapağından, tasarımına, içeriğinden yazar kadrosuna kadar genel itibarıyla okuyucuya farklı bir ürün sunmaktadır. Yeni nesil dergilerde karşımıza çıkan hem içerik hem de biçim olarak özgün işlerdir. Bu dergiler, edebiyat dergisi olmaktan ziyade, popüler kültür dergisi olarak dikkati çekmektedir. Biçimsel olarak bakıldığında ise kapaklarında da içeriklerinde de fotoğraftan ziyade illüstrasyon tercih edilmektedir.

Çalışma kapsamında örneklem olarak; öncelikli Kafa Dergisi, olmak üzere Ot, Bavul, Kafkaokur, Aksi, Arka Kapak, Masa, Tuhaf, Ayarsız, Mızmız, Kafasına Göre gibi yeni nesil kültür-sanat dergileri değerlendirmeye alınmıştır. Biçim ve içerik açısından birbiriyle benzerlik gösteren piyasanın yeni dergileri, okumaktan gitgide uzaklaşan toplumu, yeni bir bakış açısıyla tekrardan dergi okumaya teşvik etmektedir.

Kapak, derginin vitrini ve okuyucu ile buluştuğu ön yüzü olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Kapak, derginin tüketimini cazip kılan ve pazarlanmasında önemli rol oynayan sayfadır. Okuyucu üzerinde ilk etkinin yaratıldığı alan olan bu sayfalar, tanınabilirlik ve hatırda kalınabilirlik oranlarını yükseltmek amacıyla "net, dikkat çekici ve kimlik taşır şekilde" tasarlanmalıdır. Çalışmamızın kapsamında bulunan dergilerin kapak çalışmalarına bakıldığında da bahsedilen amaca hizmet eden bir tabloyla karşılaşılmaktadır.

Dergiler aynı zamanda büyük bir promosyon savaşının da içerisinde yer almaktadır. Çalışmanın evrenini oluşturan neredeyse tüm dergiler çeşitli hediyeler vermektedir ve bu yolla okurun ilgisi çekilmeye çalışılmaktadır. Posterden, ayraca, bardak altlığından, takvime varana kadar görsel olarak da dikkat çeken promosyon ürünleri derginin yanında okura sunulmaktadır. Popüler kültür bağlamında değerlendirilen dergilerin kapakları göstergebilime göre incelenmiştir.

Çalışma kapsamında; öncelikli ve detaylı olarak Kafa Dergisi kapakları üzerinden incelenmiştir. Ekim 2014-Mayıs 2022 arasında çıkarılan her mevsimin dört ayının tayin edildiği sayıların kapak kişilerinin seçimi; kişinin statüsü, seçilme zamanı, gündemle ilişkisi gibi faktörlere göre değerlendirilmiştir. Kafa dergisinin kapak kişileri belirlenen çeşitli kategorilere göre ele alınmış, aynı zamanda diğer kültür-sanat dergilerinin kapaklarıyla da karşılaştırma yapılmıştır.

2. POPÜLER KÜLTÜR

Popüler kültürün bir tüketim kültürü olduğu gerçeği ile başlamak gerekmektedir. Popüler kültürün sunduklarına bakıldığında, kalıcılığı değil değişimi sevdiği aşikardır. Özbek (Özbek, 2013), popüler kültür ve kitle kültürü kavramlarını ortak kabul ederek kavramı, 19. yüzyıl

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sonundan itibaren, gelişmiş kapitalist ülkelerde kitlesel üretim koşullarının ortaya çıkması ile birlikte oluşan kitle toplumuna ait bir kültür olarak tanımlamıştır.

Yaklaşımlar büyük ölçüde popüler kültürün tepeden inme bir anlayışla topluma dikte edilen bir yapı olduğunu kabul ederken, Fiske (Fiske, 1999) bu durumun aksini düşünmekte ve popüler kültürün, gündelik yaşam ile kültür endüstrileri ürünlerinin arasındaki ortak kesimde halk tarafından oluşturulduğunu vurgulamaktadır. Fiske, popüler kültürün halk tarafından oluşturulduğunu, halka dayatılamayacağını ve yukarıdan değil içeriden, aşağıdan doğduğunu belirtmektedir.

Korkmaz ve Yaylagül, popüler kültürün ortaya çıkışını şöyle anlatmaktadırlar: "18. yüzyılın sonuna kadar, kitle denilen bu kalabalıkların karşısında, zamanı ve parası olan ve boş zaman etkinlikleri peşinde koşan ve aynı zamanda okur-yazar da olan bir burjuva sınıfı gelişmişti. Ancak, aristokrasi yıkılıp yerine burjuva demokrasileri kurulunca, yazarlar, ressamlar, müzisyenler, aristokratların koruyuculuğunu kaybettiler. Bu sanatçılar, geçimlerini sağlamak için toplumsal, siyasi ve estetik zevkler açısından kendileriyle ortak bir yönü olmayan bir tüketici kitlesi için kültürel ürünler üretmeye başladılar. Bu dönemde popüler kültür çeşitlenmiş ve 19. yüzyıl boyunca popüler kültürün tüketici kitlesi büyümüştür." (Korkmaz ve Yaylagül, 2008)

Çağan (Çağan, 2003), popüler kültürü anlamanın gereği olarak, 19. yy.'da yaşanan hızlı sanayileşmenin toplumsal, ekonomik ve siyasal sonuçlarını, bireylerin kent ve fabrikalarda yoğunlaşmalarını, kitle iletişimini ve seri üretimin beraberinde getirdiği toplu tüketimi doğru bir biçimde irdelemek gerektiğini vurgulamaktadır. Popüler kültür, endüstriyelleşmeye bağlı olarak değişen üretim ve akabinde gelen tüketim alışkanlıklarına dayanarak ortaya çıkmıştır.

Popüler kültür, hayatımızı her anlamda çepeçevre sarmış durumdadır. İnsana dair ne varsa büyük ya da küçük popüler kültürün etkisi ya da kontrolü altındadır. Bilhassa da bireyin iş, eğitim ve benzeri zaruri zamanlarından arta kalan vakitlerini değerlendirme biçimlerine baktığımızda karşımıza popüler kültür ürünleri çıkmaktadır.

Batmaz popüler kültürü şöyle tanımlamaktadır: "Popüler kültür gündelik yaşamın kültürüdür. Dar anlamıyla, emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olan eğlenceyi içerir. Geniş anlamıyla, belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını sağlar. Gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylanma ortamını yaratır. Popüler kültür, seçkin kültürün altında halk kültürünün üstünde, en genel yaşama alışkanlıklarının görsel ve sözel olarak yeniden üretilmesini sağlayan bir kitle kültürünü kapsıyor." (Batmaz, 2006)

Tek bir tanım üzerinde mutabakatın bir türlü sağlanamadığı popüler kültür kavramını Mutlu şöyle belirtmiştir: "Kökleri yerel geleneklerde bulunan halk inançlarını, pratiklerini ve nesnelerini, keza siyasal ve ticari merkezlerde üretilen kitlesel inançları, pratikleri ve nesneleri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

içerir; popüler kültürün içeriğinde popülerleştirilmiş seçkin kültürel biçimlerin yanı sıra müze geleneği düzeyine yükseltilmiş popüler biçimler de bulunmaktadır.” (Mutlu, 2005)

Popüleri popüler kılan, geniş bir kitle tarafından kabul görmesi, sevilmesi ve ısrarla tüketilmesidir. Ürünün amacı, kapsamı, sunduğu ve gerçek ihtiyaçlara hitap edip etmediği değildir önemli olan, burada önemli olan sadece kitlenin benimsemiş olmasıdır.

Gans, popüler kültürün duygusal olarak yıkıcı olduğunu belirtmekte ve şunları söylemektedir: “Popüler kültür sahte hazlar sağlar ve şiddete, sekse verdiği ağırlık insanları kabalığa, yabanıllığa iter; zihinsel olarak yıkıcıdır çünkü cicili bicili, hayattan kaçan, hayali bir içerik sunarak insanların gerçeklik ile baş etme yeteneklerini engeller; kültürel olarak yıkıcıdır, çünkü insanların yüksek kültüre katılma olanaklarını azaltır.” (Gans, 2014) Geçmişten bugüne popülerin karşılığı hep değişmiştir. Dönemin koşullarına, gerekliliklerine, ihtiyaç haritasına, değerlerine göre popüler kılınan da farklılaşmıştır. Bir dönem jazz müzik popüler kültürün bir uzantısı olarak kabul edilirken, artık yüksek kültüre tabi kılınmaktadır.

Popüler kültürde her şey göstermek üzerine kuruludur. Popüler kültür, hemen her şeyi görsele, göstergelere indirgerken, bireyin de hayatı aynı çerçeveden değerlendirmesini istemektedir. Mcgregor: “Herhangi bir toplumun herhangi bir zamandaki egemen kültürü onun popüler kültürüdür. Aslında popüler kültür herhangi bir toplumdaki “elit”, “yüksek”, “aristokrat” kültürden ayrı düşünülemez. Toplumların kültürleri şekillere, ayinlere, eylemlere göre değerlendirilir. Evlenme törenlerinden spora, cinsel adetlerden eğlence anlayışına kadar yaşamımıza belli bir şekil ve kalıp vermek üzere yarattığımız her şey bu değerlendirmenin unsurlarıdır. Kendisini yaratan toplumun doğasını en açık biçimde ortaya koyan işte bu kitle kültürü veya popüler kültürdür.” (Mcgregor, 2000) sözleriyle hakim olanın popüler kültür olduğunun altını çizmektedir. Zamanın koşullarına göre şekillenen ve o dönemin ruhunu taşıyan her şey popüler kültürdür ona göre.

Oskay: “Bazılarına göre popüler kültür sayılan “dolmuş müziği”; gözü yaşlı filmler; bulvar gazeteleri; daha yeni tür magazinler; çizgi roman denen türden kötü baskılı, basit öykülü çocuk kitapları ya da başka bir açıdan, çok satan her şey kültürel beğenimizin gerilemesine neden olan birer popüler kültür örneği. Bazılarına göre ise bütün bunlar, “köyden indim şehre” havası içinde yaşayan yeni-kentleşmiş nüfusumuzun, bir tür, dünyayı anlamlandırma rehberi. Kimilerine göre geniş kitleleri, yaşamakta oldukları toplumsal koşullara eleştirici bir gözle bakmaktan alıkoyan; toplumsal konumlarını kendi elleri ile iyileştirebilmek için izlemeleri gereken yönde bilinçlenmekten, örgütlenmekten ve siyasal yaşama kendileri için katılmaktan alıkoyan uyuşturucu nitelikte şeyler. Kimilerine göre ise, geniş kitlelerin yaşanan gün için soluk almalarını sağlayan; onların, uslu ve sakin bir nehir gibi akışını sürdürmekle beraber ilerdeki günlere kadar zorunlu ölçülerde reel yaşamlarına katlanmalarını sağlayan bir “alt kültür” türü.” (Oskay, 2004) demektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Popüler kültür tek başına ne odur ne de bu. Popüler kültür iyidir ya da kötüdür, yararlıdır ya da zararlıdır, aktifleştiricidir ya da pasifleştiricidir gibi ifadeler kullanmak popüler kültürün doğası için ne yeterlidir ne de adildir. Popüler kültür, muazzam bir ürün çeşitliliği sunmakta ve toplumun tamamına hitap etmeye çalışmaktadır. Bu noktadan bakıldığında; popüler kültürün herkes için eşit sunulan demokratik bir zemin oluşturduğunu, sınıfsal farkları ortadan kaldırdığını söylemek mümkün görünse de bu çokluğun daha demokratik, daha özgür, daha eşit bir yaşam biçimi için yeterli olmadığı, zaten böyle bir kaygı da taşımadığı açıktır.

3. YÖNTEM

Çalışma kapsamında dergilerin kapakları göstergebilim yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini öncelikli olarak Kafa Dergisi oluşturmakla birlikte dergiciliğe yeni bir soluk getiren diğer kültür-sanat dergileri de ele alınmıştır. Bu dergiler; Ot, Bavul, Kafkaokur, Aksi, Arka Kapak, Masa, Tuhaf, Ayarsız, Mızmız, Kafasına Göre'den oluşmaktadır. Araştırma örneklemi belirlenirken dergilerin çeşitli özelliklerine dayanılarak ilerlenmiştir. Popüler kültürün uzantısı olması, bilhassa kapak konuları-kişileri itibarıyla edebiyat-popüler kültür çelişkisi içinde olması gibi faktörler dolayısıyla seçilen Kafa Dergisi ve beraberinde gelen diğer dergiler araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Çalışmada Kafa Dergisinden hareket edilmiş olup, diğer yeni nesil kültür-sanat dergilerine de temas edilmiştir. Araştırmaya konu olan dergilerin, alışılagelmişin aksine kapak tasarımlarında renkli bir görsel şölen oluşturuyor olması ve bunu yaparken de bilhassa seçilen kapak kişisi/konusu itibarıyla popüler kültürle kolkola olması dikkate değer noktalar olarak tespit edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında; öncelikli ve detaylı olarak Kafa Dergisi kapakları ele alınmıştır. Ekim 2014-Mayıs 2022 arasında çıkarılan her mevsimin dört ayının tayin edildiği sayıların kapak kişilerinin seçimi; kişinin statüsü, seçilme zamanı, gündemle ilişkisi gibi faktörlere göre değerlendirilmiştir. Kafa dergisinin kapak kişileri belirlenen çeşitli kategorilere göre ele alınmış, aynı zamanda diğer kültür-sanat dergilerinin kapaklarıyla da karşılaştırma yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırma süreci itibarıyla belirlenen Ekim 2014-Mayıs 2022 arasında çıkarılan her mevsimin dört ayının tayin edildiği Kafa Dergisi sayıları ve aynı zamanda Ot, Bavul, Kafkaokur, Aksi, Arka Kapak, Masa, Tuhaf, Ayarsız, Mızmız, Kafasına Göre dergilerinin birkaç sayısı temin edilerek veriler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çalışma kapsamında göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. Anlamın nasıl üretildiğini ve iletildiğini inceleyen bir analiz yöntemi olan göstergebilim, dilsel ve görsel tüm göstergelerin (kelimeler, fotoğraflar, reklamlar, filmler, sosyal medya içerikleri, semboller vb.) taşıdığı anlamları analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Göstergebilim alanında önemli katkılar sunan Roland Barthes, gösterge sistemlerinin yalnızca görünen anlamlar üretmediğini, aynı zamanda kültürel ve ideolojik anlamlar da taşıdığını ileri sürmüştür. Barthes'a göre medya metinleri, reklamlar, fotoğraflar ve popüler kültür ürünleri, toplumsal gerçekliği yalnızca yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda belirli değerleri, ideolojileri ve dünya görüşlerini yeniden üretmektedir. (Barthes, 1972).

Barthes'ın göstergebilim yaklaşımı, Saussure'ün gösteren ve gösterilen kavramlarını temel almakla birlikte, anlamın iki farklı düzeyde oluştuğunu öne sürmektedir: düz anlam ve yan anlam. (Barthes, 1977). Çalışma kapsamında, Barthes'in göstergebilim yaklaşımı dikkate alınarak yeni nesil kültür-sanat dergileri analiz edilmiştir.

3.5. Bulgular

Çalışma kapsamında; Ekim 2014-Mayıs 2022 arası sayılar incelenmiştir. Derginin ilk sayısı Eylül 2014'te okurla buluşmuş ve ilk kapak kişisi Süleyman Seba olmuştur. İlk kapak kişisi olarak Süleyman Seba'nın seçilmesinde, derginin imtiyaz sahibi Candaş Tolga Işık'ın koyu Beşiktaşlı ve geçmişte takımın iletişimden sorumlu yönetim kurulu üyesi olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen sayılar tabloda belirtilmiştir.

Çizelge 1: Örneklemi Oluşturan Kafa Dergisi Sayıları

Ekim	2014-2021
Şubat	2015-2022
Mayıs	2015-2022 / 2020 sayısı çıkarılmamıştır
Ağustos	2015-2021

Çizelge 1'de Kafa Dergisinin tüm kapakları ele alınmıştır. 2014-2022 yılları arasına denk gelen Şubat-Mayıs-Ağustos-Ekim sayıları, ön kapak ve arka kapak olmak üzere incelenmiştir. Ekim 2014 sayısından başlamak üzere incelenen sayılarda kapak kişisi olarak seçilen kişilerin illüstrasyon portreleri görsel olarak kullanılırken, görsellerinin yanı sıra kendilerinden alıntılara yer verilmiştir. Ön ve arka kapaklara genel olarak bakıldığında; ön kapaklardan ziyade arka kapakların neredeyse tamamında edebiyatçılar kapak kişisi olarak kullanılırken, sadece tek sayıda bir sporcuya yer verilmiş, edebiyatın dışından seçilen birkaç kişi ise sanatın farklı kollarından tercih edilmiştir. Yani arka kapaklar, yoğun olarak edebiyat olmak üzere ilave olarak da sanatla bağı olan kişiler üzerinden tasarlanmıştır. Ön kapak tasarımlarında ise arka kapakların aksine edebiyat baskın figür olarak görünmemektedir. Mayıs sayılarında kapakta hiç edebiyatçıya yer verilmezken, Ağustos ve Ekim sayılarında sadece birer sayıda edebi isimler kullanılmıştır. Diğer üç ayla mukayese edildiğinde sadece Şubat sayılarında toplamda 8 sayının

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yarısı edebi isimlerle, geri kalan sayılar ise müzisyen ve oyuncularla tasarlanmıştır. Yani Kafa Dergisinin ön yüzü arka yüzünün aksine edebiyatla sıkı bir bağ kurmamaktadır. Daha ziyade ön kapaklarda müzik, sinema, televizyon gibi alanlardan popüler isimler karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 2: Kafa Dergisi Kapak Kişileri Listesi

		Ön Kapaklar	Arka Kapaklar
Şubat	2015	Aysel Gürel	Sabahattin Ali
	2016	Müzeyyen Senar	Hasan Hüseyin Korkmazgil
	2017	Nazım Hikmet-Vera	John Berger
	2018	Turgut Uyar-Tomris Uyar	Jean Paul Sartre
	2019	Ayşen Gruda	Sabahattin Ali
	2020	Nilgün Marmara	Stefan Zweig
	2021	Ernest Hemingway	Müzeyyen Senar
	2022	Tarkan	Frida Kahlo
Mayıs	2015	Üç Fidan	Edip Cansever
	2016	Müslüm Gürses	Gülten Akın
	2017	Filiz Akın	Edip Cansever
	2018	Zübeyde Hanım	Ülkü Tamer
	2019	Behzat Ç.	Notre Dame Katedrali 2019'daki yangın esnasında çekilmiş fotosu, henüz vakit varken gülüm, Paris yanıp yıkılmadan… Nazım'a ait "Henüz vakit varken gülüm" den dizeler eşliğinde
	2020	Bu sayı çıkarılmamış	Bu sayı çıkarılmamış
	2021	Aşık Mahzuni Şerif	Gülriz Sururi
	2022	Erşan Kuneri (Cem Yılmaz)	Alain Badiou
Ağustos	2015	Eylemci Teyzeler	Ara Güler
	2016	Can Yücel	Mina Urgan
	2017	İlber Ortaylı	Marilyn Monroe
	2018	Avrupa Yakası Burhan Karakteri	Küçük İskender
	2019	Profesör-Berlin (La Casa De Papel Dizisi)	Küçük İskender
	2020	Feyyaz Yiğit Ölümlü Dünya Filmi)	Adalet Ağaoğlu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

	2021	Firdevs Yöreoğlu	Eda Erdem Dündar
	2022	Avrupa Yakası Burhan Karakteri	
Ekim	2014	Erol Günaydın	Atilla İlhan
	2015	MFÖ	Nilgün Marmara
	2016	Tarık Akan	Aslı Erdoğan
	2017	Attila İlhan	Sylvia Plath
	2018	Levent Kırca (50. Sayı)	Halikarnas Balıkçısı
	2019	Tuncel Kurtiz	Adalet Ağaoğlu
	2020	Ara Güler	Sevim Burak
	2021	Metin Akpınar	Ayşe Kulin

Tüm sayıların kapakları, belirlenen kapak kategorilerine göre değerlendirilmiştir. Belirlenen kapak kategorileri; siyasi-toplumsal figürler, sinema-tiyatro, edebiyat, müzik, popüler-gündem başlıklarından oluşmaktadır. Kafa Dergisine 2014-2022 yılları arasında kapak kişisi olarak seçilen kişiler, beş farklı başlık altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre kapak kişisi olarak seçilen kişilerin kim olduğu, hangi alanda faaliyet gösterdiği, edebi ya da popüler yanı gibi faktörlere bakılmıştır. Bazı sayılarda edebi isimlere ağırlıklı olarak yer verilirken, bazı sayılarda ise popüler isimler öne çıkmaktadır. Zaman zaman farklı yılların aynı aya denk gelen sayılarında aynı isimleri görmek mümkün olabiliyorken, seçilen kapak kişileri gündemden ayrı düşünülmemekte, ülkenin siyasi-toplumsal-ekonomik akışına göre tayin edilebilmektedir.

Çizelge 3: Kafa Dergisi 2014-2022 Yılları Arası Kapak Kategorileri Sonuçları

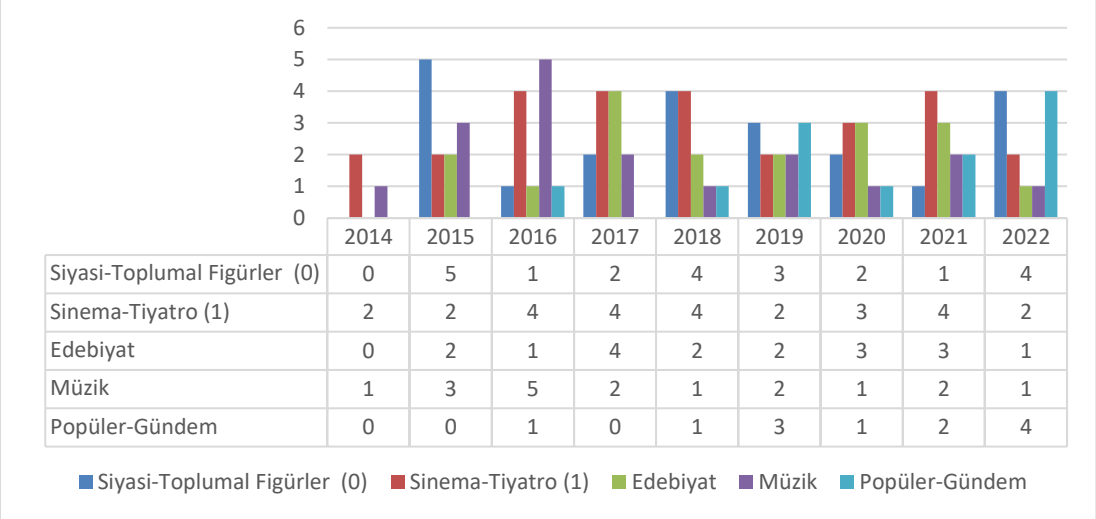

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Siyasi-Toplumal Figürler (0)	0	5	1	2	4	3	2	1	4
Sinema-Tiyatro (1)	2	2	4	4	4	2	3	4	2
Edebiyat	0	2	1	4	2	2	3	3	1
Müzik	1	3	5	2	1	2	1	2	1
Popüler-Gündem	0	0	1	0	1	3	1	2	4

Siyasi-toplumsal figürler, sinema-tiyatro, edebiyat, müzik, popüler-gündem şeklinde belirlenen beş kapak kategorisine göre, yıllara dayanarak değerlendirilen Kafa Dergisi kapakları sayısal olarak Tablo 3'te aktarılmıştır. Tabloya göre; 2014 yılı sayılarında siyasi-toplumsal figürler ve edebi isimler hiç kullanılmazken, sinema-tiyatro alanından isimler öne çıkmış, tek bir sayıda da

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

müzik alanından bir isim kapak kişisi olmuştur. Tüm yıllar için özellikle belirtilmesi gereken nokta ise, belirtilen tüm kategorilerden seçilen isimlerin kendi alanlarında popülarite sahibi isimler olmalarıdır. Yani, popüler dışında olan diğer kategorileri de popüler-gündem kategorisiyle bağlantılı düşünmek uygun olacaktır. Örnekse, Şubat 2022 sayısında kapağa taşınan Tarkan, çok önemli bir müzik insanı olmasının yanında Türkiye'nin en popüler isimlerinden biridir. Bu durum diğer birçok kapak kişisi için de geçerlidir. Siyasi-toplumsal figürler 2015 yılında belirgin farkla kullanılırken, müzik alanından isimler en fazla 2016 yılında, edebi isimler 2017 yılında, sinema-tiyatro alanından isimler ise farklı yıllarda sıklıkla kapakta kullanılmıştır. Popüler-gündem kategorisinde bakıldığında ise 2022 yılı öne çıkmaktadır.

Çizelge 4: Kafa Dergisinin Kapak Kategorilerinin Toplam Sonuçları

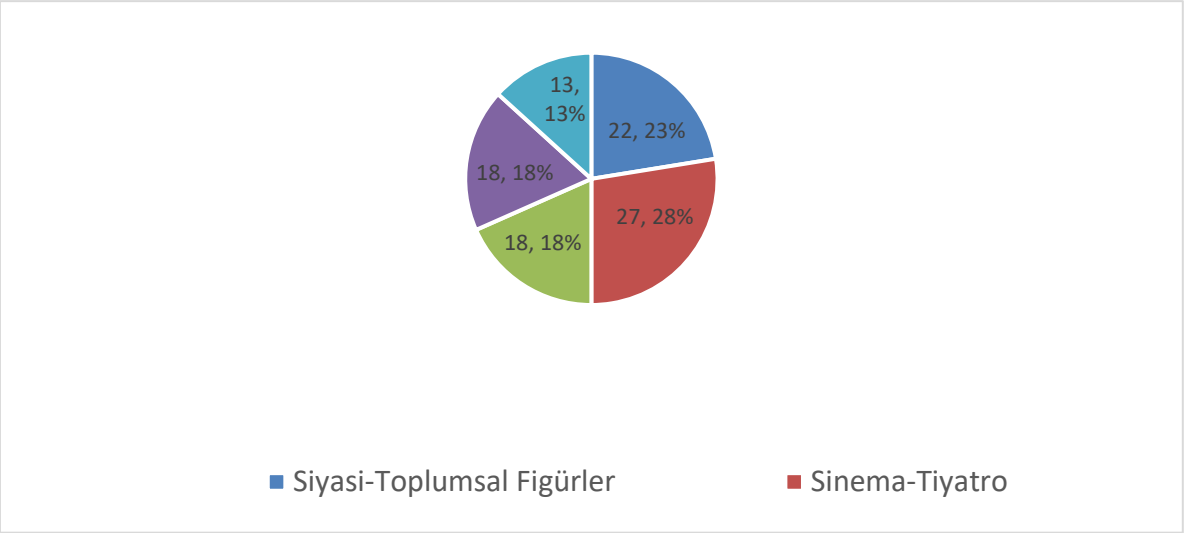

Belirlenen beş kategoriye göre Kafa Dergisinin 2014-2022 yılları arası tüm sayılarının toplamına bakıldığında sonuçlar şu şekildedir:

Siyasi-Toplumsal Figürler: 22,23
Sinema-Tiyatro: 27,28
Edebiyat: 18,18
Müzik: 18,18
Popüler-Gündem: 13,13

Çıkan tabloya göre Kafa Dergisi kapaklarında en sık sinema-tiyatro alanından isimlere yer verilirken, ardından siyasi-toplumsal figürler gelmekte, müzik ve edebiyat alanından tercihler ise eşit görünmektedir. Popüler-gündem başlığı için de her ne kadar bir rakam verilmişse de yukarıda da belirtildiği üzere Kafa Dergisinde kapak kişisi olarak seçilen hemen herkes kendi alanında popüler olan, genel kitle tarafından tanınan isimlerdir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

İncelenen kapak kişilerine ve kategorilerine dayanarak "Kafa Dergisi, geleneksel edebiyatın bir uzantısı olmaktan ziyade, bir popüler kültür ürünüdür" varsayımının doğrulandığını söylemek gerekmektedir. Çağan, görselliğin hayatın her noktasını kapladığı yeni bir dünyanın oluşumundan bahsetmekte ve artık her şeyin sembollerle, yerine geçen temsillerle ifade edildiğini belirtmektedir. Çağan: "Gösteri dünya görüntüsü ya da görüntülerini yaratırken, aslında içinde yaşadığımız kültürel ortamın popüler olmasını kolaylaştırır. Gösteri imajların dinmeyen yeniden üretimiyle onlara gereksinimi olan ya da onlarla varolan popüler kültürün temel belirleyicisi olur." (Çağan, 2003) demektedir. Aynı zamanda, hangi yol ve yöntemle olursa olsun gösterinin, hakim yaşam biçimini ortaya çıkardığını, bu biçimin adının da popüler kültür olduğunu belirtmektedir. Örneklemimizi oluşturan Kafa Dergisinde de görselin etki gücü net olarak görülmektedir. Kullanılan görseller, çizgi anlatımlar, ironik üslup vs gibi unsurlar üzerinden dergi, kendi gösteri evrenini oluşturmaktadır. "Gösteri kendini hem bizzat toplum olarak hem toplumun bir parçası olarak hem de bir birleştirme aracı olarak sunar. Gösteri toplumun bir parçası olarak özellikle bütün bakış ve bilinçleri bir araya getiren sektördür. Dolaysızca yaşanmış olan her şey, yerini bir temsile bırakarak uzaklaşmıştır. Kısmi olarak göz önüne alınan gerçeklik ayrı bir sahte dünya olarak salt seyrin nesnesi olarak kendi genel birliğinde sergilenir." (Debord, 2017) ifadeleriyle Debord, günümüzün modern toplumlarında gösterinin hemen her şeye yön verdiğini açıklıkla ifade etmektedir.

3.5.1. Ön Kapak İncelemeleri

Kafa dergisi, hem ön kapakları hem de arka kapakları olmak üzere detaylı olarak incelenmiştir. 2014-2022 yılları arasına yayılan dört mevsimden seçilmiş dört farklı ayda çıkarılan dergilerin ön ve arka kapakları, seçilen kapak kişisi ve konusu olarak ele alınmıştır. Belirlenen kapak kişisine göre; zamanın önemi, gündemle ilişkisi, edebiyat mı yoksa popüler kültür unsuru mu olduğu gibi faktörlere dayanarak yapılan incelemede, birbirini takip eden yıllarda aynı aya denk gelen sayılarda aynı kapak kişilerini görmek mümkünken, bazı aylarda ise her yıl için farklı bir ismi görmek mümkündür. Kafa dergisinin kapaklarında sadece edebiyatçılara yer verilmediği gibi sadece popüler isimlere de yer verilmemiştir. Dikkat çeken bir nokta ise, genellikle arka kapaklarda edebi kimliklere yer verilirken, ön kapaklarda ise daha ziyade popüler isimlere yer verilmesidir. Genellikle ön kapaklarda gündeme-güncele uygun isimler kullanılırken, arka kapaklarda edebiyatçılara sıklıkla yer ayrılmıştır. Aşağıdaki tablolarda sadece belirlenen sayılardaki ön ve arka kapak incelemeleri verilirken, kapak kategorileri tablosunda Kafa dergisinin okurla buluştuğu ilk sayıdan bugüne kadar gelen tüm sayılarının ön kapakları ele alınmıştır.

Çizelge 5: Kafa Dergisi Ön Kapak İncelemeleri

Ağustos sayılarında;	Sadece **2016** sayısında edebiyatçı Can Yücel kapak olurken, diğer sayılarda popüler isimler-güncel karakterler kapak olmuştur
Mayıs kapaklarında;	Hiç edebiyatçı kullanılmamıştır

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Şubat kapaklarında;	**2017** kapağında Nazım-Vera **2018** kapağında Tomris-Turgut Uyar **2020** kapağında Nilgün Marmara **2021** kapağında Ernest Hemingway
Ekim kapaklarında;	Sadece **2017** kapağında Attila İlhan'a yer verilmiştir

3.5.2. Arka Kapak İncelemeleri

İncelenen sayılarda ön kapakların aksine arka kapakların tamamına yakınında edebi isimler kapağa taşınmıştır. Ekim sayılarının tamamında edebi isimler kapak olurken, Şubat ve Mayıs aylarında iki sayıda kapaklar edebiyat dışından tayin edilmiş, Ağustos ayında da üç sayıda farklı alanlardan isimler kapak olmuştur. Ön kapak bir derginin yüzüdür, ilk bakılan noktasıdır ve hatta bazı okurlar için satın alma sebebidir. Ön kapağın etkisinin bu kadar önemli olması noktasında Kafa dergisinin ön kapaklarına edebi isimlerden ziyade daha popüler isimleri taşıması ve ironik bir şekilde arka kapaklarında da edebi kimlikleri kullanması tartışmaya açık bir noktadır. Bir kültür sanat dergisinden beklenenin aksine ana yüzünü popüler isimlerden kullanmayı tercih ederek popüler kültüre daha yakın durmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Avrupa Yakası dizisinden Burhan karakterinin ön kapakta kullanıldığı Ağustos 2018 sayısında arka kapakta Küçük İskender'in kullanılması ilgi çekicidir.

Çizelge 6: Kafa Dergisi Arka Kapak İncelemeleri

Ekim sayıları arka kapaklarında;	Tüm arka kapaklarda edebiyatçılara yer verilmiştir
Şubat sayıları arka kapaklarında;	**2021** sayısında Müzeyyen Senar, **2022** sayısında Frida Kahlo kullanılmıştır.
Mayıs sayıları arka kapaklarında;	**2019**'da Nazım Hikmet'in "Henüz Vakti Varken Gülüm"den alıntı ile 2019'da Notre Dame Katedralindeki yangın fotosu arka planda kullanılmıştır. **2021**'de Gülriz Sururi kullanılmıştır. Diğer tüm arka kapaklar edebi isimlerdir
Ağustos sayıları arka kapaklarında;	**2015'**te Ara Güler **2017'de** Marilyn Monroe **2021'**de Voleybolcu Eda Erdem Dündar (fotoğraf şampiyonadan) Diğer tüm arka kapaklar edebi isimlerdir

3.5.3. Birden Fazla Kez Kapak Kişisi Olan İsimler

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Kafa dergisinde kapağa taşınan isimler hiçbir sayıda alelade seçilmemiştir. Seçilen isimlerin kullanıldıkları aya bakıldığında muhakkak bir önemi olduğu görülmektedir. Kapak olan isimlerin ölüm ya da doğum yıl dönümüne ya da gündeme bağlı olarak kararların verildiği anlaşılmaktadır. Genellikle edebi isimler için doğum ya da ölüm yıl dönümleri söz konusu olurken, farklı alanlardan özellikle de popüler isimler söz konusu olduğunda, örnekse Cem Yılmaz'ın kapak olduğu zamana bakıldığında dizi ya da filminin izleyiciyle buluştuğu tarihe denk geldiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bazı isimler birden fazla kez dergiye kapak olmuşlardır. Aşağıdaki tabloda birden fazla kez kapak olan isimler ay ve yıl bazında gösterilmiştir, aynı zamanda Kasım ayı sayılarında 2017 itibarıyla görülen değişiklik izah edilmiş olup, bu tarihten itibaren tüm Kasım sayılarında Atatürk kapak olmuştur. Dergide, Ara Güler ve Müzeyyen Senar dışında birden fazla kez kapak olan isimlerin tamamı edebiyatçıdır. Kafa Dergisinde bazı isimlerin, özellikle de edebiyatçıların birden fazla kez kapak kişisi olması olağan bir durum olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, diğer kültür-sanat dergileri incelendiğinde Kafa Dergisi ile kapak seçimleri noktasında önemli benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir. Kafa Dergisi ile diğer dergilerin aynı aya denk gelen bazı sayılarında aynı isimlerin kapak kişi olduğu görülebilmekte, bunun dışında aynı sayıda değilse bile farklı sayılarda kişi benzerlikleri ortaya çıkmaktadır. Görselde de belirtildiği üzere Kafa Dergisi ile diğer kültür sanat dergileri bilhassa kapak kişileri konusunda kesişmektedirler. Özellikle de edebiyatçıların kullanılması noktasında birçok ortak isim saymak mümkündür.

Çizelge 7: Birden Fazla Kez Kapak Olan İsimler

Ara Güler	Ağustos 2015 Arka Kapak Ekim 2020 Ön Kapak
Küçük İskender	Ağustos 2018 Arka Kapak Ağustos 2019 Arka Kapak
Adalet Ağaoğlu	Ağustos 2020 Arka Kapak Ekim 2019 Arka Kapak
Müzeyyen Senar	Şubat 2016 Ön Kapak Şubat 2021 Arka Kapak
Sabahattin Ali	Şubat 2015 Arka Kapak Şubat 2019 Arka Kapak
Attila İlhan	Ekim 2017 Ön Kapak Ekim 2014 Arka Kapak
Nilgün Marmara	Ekim 2015 Arka Kapak Şubat 2020 Ön Kapak
Kasım 2017 itibarıyla;	Tüm Kasım ön kapaklarında Atatürk kapağa taşınmıştır
Kasım 2014	Halit Akçatepe-Kemal Sunal (Film Afişi)
Kasım 2015	Ahmet Kaya
Kasım 2016	Zeki Alasya-Metin Akpınar

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Adorno ve Horkheimer'ın: "Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Film, radyo ve dergiler bir sistem meydana getirirler." (Adorno ve Horkheimer, 2010) sözlerine dayanarak özellikle vurgulamak gerekmektedir ki kültür, günümüzde de popüler kültür insana dair hemen her şeyi tek tipleştirmekte, aynılığın sınırlarında dolaştırmaktadır. Tercihler, talepler, yaklaşımlar benzeşmekte, farklı olandan hızla uzaklaşılmaktadır. Son dönem kültür-sanat dergileri de bu benzerlik haline dahil olmuştur. Aşağıdaki görsellerde de görüldüğü üzere bahsi geçen dergiler, hem kendi sayıları arasında hem de diğer dergilerle bilhassa kapak tercihleri noktasında benzeşmektedir. Görsellerde her ne kadar bazı kapaklara dair örnekler mevcutsa da benzerlik sadece kapak tercihleriyle sınırlı kalmamakta, içerik türleri, yazar kadrosu, görsel kullanımı, sosyal medya hesaplarının yönetimi gibi faktörlere bakıldığında da çeşitli benzerlikler dikkati çekmektedir. Aşağıdaki görsellerde Kafa Dergisi ile diğer dergiler arasında, kapak kişilerinin benzerliğine dair örnekler bulunmaktadır. Verilen görsellerin haricinde benzerlik taşıyan nice kapak örneği bulunmaktadır.

Görsel 1: Kafa Dergisi Mayıs 2021 / Ot Dergisi Mayıs 2015 Sayıları

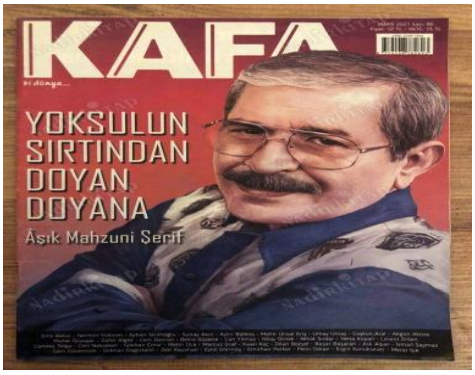

Üstteki görselde; Kafa Dergisinin Mayıs 2021 sayısı ile Ot Dergisinin Mayıs 2015 sayıları görülmektedir. Aynı aya denk gelen farklı yıllara ait sayılarda Ot Dergisi ile Kafa Dergisi, Aşık Mahzuni Şerif'i kapak kişisi olarak seçmiştir.

Görsel 2: Kafa Dergisi Ağustos 2016 / Ot Dergisi Ağustos 2018 / Tuhaf Dergisi Ağustos 2018 Sayıları

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Görülen örnekte; Kafa, Ot ve Tuhaf Dergilerinin Ağustos sayıları bulunmaktadır. Kafa Dergisinin 2016, Ot Dergisinin 2018 ve yine Tuhaf Dergisinin de 2018 sayısında Can Yücel kapak kişisi olmuştur.

Görsel 3: Kafa Dergisi Ekim 2015 / Ot Dergisi Ekim 2015

Üstteki görselde; Kafa Dergisi ile Ot Dergisinin aynı yılın aynı ayına denk gelen sayıları ve bu kapaklardaki kapak kişisi benzerlikleri görülmektedir. Kafa Dergisinin Ekim 2015 sayısında MFÖ müzik grubu kapağa taşınırken, birebir aynı olmamakla birlikte Ot Dergisinin yine aynı zamana denk gelen Ekim 2015 sayısında Mazhar Alanson görülmektedir. Kafa Dergisinin aksine bazı sayıların kapaklarında birden fazla kişiyi kapağına taşıyan Ot Dergisinin belirtilen sayısında da üç farklı alandan üç farklı isim tercih edilmiştir. Bu isimlerin biri Kafa Dergisi ile benzer olarak MFÖ grubunun solisti Mazhar Alanson iken, diğer isimler Zeki Demirkubuz ve Nilgün Marmara'dır.

Görsel 4: Kafa Dergisi Şubat 2018 / Bavul Dergisi Şubat 2017 Sayıları

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

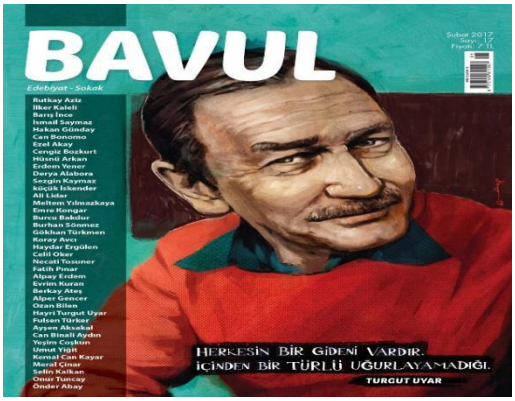

Kafa Dergisinin Şubat 2018 sayısı ile Bavul Dergisinin Şubat 2017 sayıları kapak itibarıyla benzerlik göstermektedir. Peş peşe gelen yıllar boyunca aynı aya denk gelen sayılarda Kafa Dergisi, Tomris-Turgut Uyar çiftini birlikte kullanırken, Bavul Dergisi ise Turgut Uyar'ı tek başına kapağa taşımıştır. Kafa Dergisinde kapak kişisi olarak seçilen kişilerin seçilme nedenleri "içerikte kapak kişisi incelemesi" başlığı altında ay bazında detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Görsel 5: Kafa Dergisi Mayıs 2015 / Bavul Dergisi Mayıs 2019 Sayıları

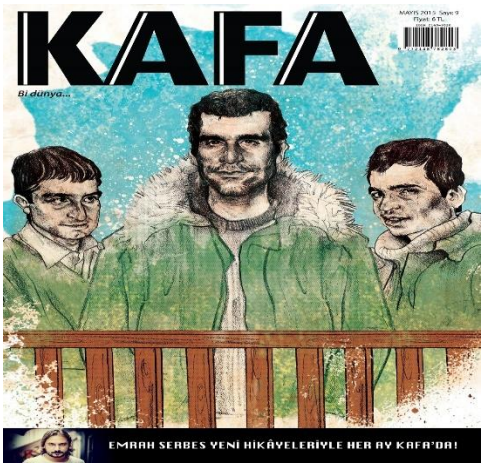

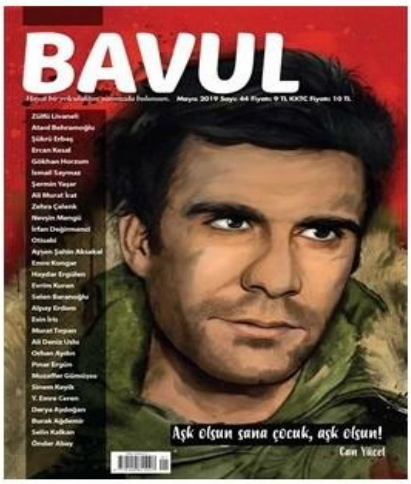

6 Mayıs 1972'de idam edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, Kafa Dergisi tarafından ölüm yıl dönümlerine denk gelen Mayıs ayının 2015 yılında derginin kapağına taşınırken, Bavul Dergisi de yine ölüm yıl dönümüne denk gelecek şekilde Mayıs 2019 sayısında Deniz Gezmiş'e kapağında yer vermiştir. Çok sayıda örnekle de tespit edilebileceği gibi, başta çalışmamızın temelini oluşturan Kafa Dergisinde, akabinde de diğer kültür-sanat dergilerinin bir kısmında ülke gündemi, siyasi tarih, ekonomik gelişmeler, toplumsal meseleler hem seçilen kapak kişileri itibarıyla hem de içerik itibarıyla ele alınmaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Görsel 6: Masa Dergisi Ekim 2016 / Kafa Dergisi Ekim 2017 Sayıları

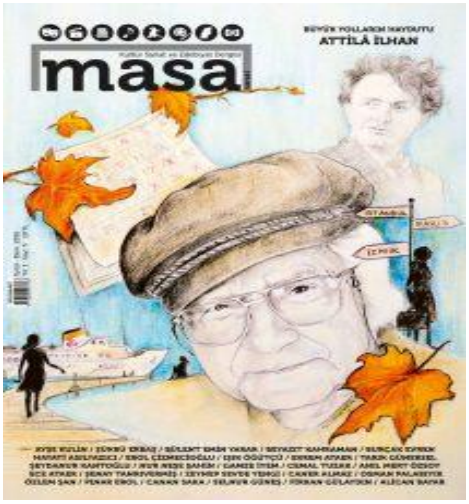

Örneklerde de görüldüğü üzere, Attila İlhan ölüm yıl dönümüne denk gelen Ekim ayının 2017 yılında Kafa Dergisinde, aynı ayın 2016 yılında da Masa Dergisinde kapak kişisi olarak seçilmiştir. Genel çerçeve göstermektedir ki kapağa taşınan kişilerin seçildikleri zamanın bir önemi bulunmaktadır. Bu durum aşağıda detaylı olarak işlenmiştir.

Görsel 7: Masa Dergisi Ekim 2020 / Kafa Dergisi Ekim 2019 Sayıları

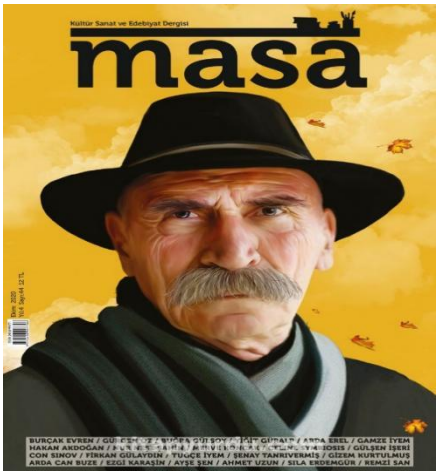

Görsel 8'de görüldüğü üzere, birer yıl arayla ve aynı aya denk gelecek şekilde Masa ve Kafa Dergileri Tuncel Kurtiz'i kapağına taşımıştır. Masa Dergisi Ekim 2020 sayısında, Kafa Dergisi ise Ekim 2019 sayısında Tuncel Kurtiz'i kapak kişisi olarak kullanmıştır. Dergilerin kapak tasarımlarında kullandıkları fotoğraflar ve renkler de neredeyse aynıdır.

Görsel 8: Kafa Dergisi Mayıs 2022 / Tuhaf Dergisi Mayıs 2019 Sayıları

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Diğer örneklerde de görüldüğü üzere her ne kadar yılları farklı ise de, yine aynı aya denk gelecek şekilde aynı isim iki farklı derginin kapağına taşınmıştır. Kafa Dergisi Mayıs 2022 sayısında Cem Yılmaz'ın son işinin ana karakteri olan Erşan Kuneri'yi kapağına taşırken, Tuhaf Dergisi ise Mayıs 2019 sayısında Cem Yılmaz'a kapağında yer vermiştir.

3.5.4. Kafa Dergisi Ağustos Sayıları

Kafa Dergisinin Ağustos sayılarına bakıldığında incelenen sayıların 2016 yılı dışındaki hiçbir sayısında kapak kişisi olarak edebiyatçıların tercih edilmediği görülmektedir. 2016 Ağustos sayısında kapakta yer alan Can Yücel haricindeki neredeyse tüm kapaklar popüler isimlerden oluşmaktadır. Ağustos 2018-2021 arası dört sayının kapak kişileri de dizi karakterleridir ve kapak görselinin üzerinde karakterlerin en çok akla kazınan repliklerine yer verilmiştir. Peş peşe gelen dört yıl boyunca Ağustos sayılarında yer verilen dizi karakterleri, reyting rekorları kıran, sosyal medyada günlerce konuşulan, tekrarları da halen çok izlenen yapımların ana karakterleridir. Replikleriyle, giyim-kuşamlarıyla, mizah anlayışına getirdikleri yeni solukla, başkaldırışlarıyla hafızalara kazınan karakterlerdir. Bunların dışında 2017 sayısında Türkiye'nin belki de en popüler tarihçilerinin başında gelen İlber Ortaylı kapağa taşınmıştır. İlk Ağustos sayısı olan 2015'te ise belli bir kişi değil ama gündemde yer teşkil eden "eylem yapan teyzeler" kullanılmıştır. Ağustos sayılarının sonucuna bakıldığında popüler olan ağır basmaktadır.

3.5.5. Kafa Dergisi Ekim Sayıları

Kafa Dergisinin Ekim sayılarına bakıldığında incelenen sayıların 2017 yılı dışındaki hiçbir sayısında kapak kişisi olarak edebiyatçıların tercih edilmediği görülmektedir. 2017 Ekim sayısında kapakta yer alan Attila İlhan haricindeki beş sayıda Türkiye'nin başarılı ve sevilen oyuncuları Metin Akpınar, Levent Kırca, Erol Günaydın, Tarık Akan ve Tuncel Kurtiz kapakta kullanılmıştır. 2020 kapağında Türkiye'de fotoğraf denildiğinde duayen isimlerin başında gelen Ara Güler, 2015 sayısında ise ülkenin en eski ve en sevilen müzik gruplarından biri olan MFÖ

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

grubu kapağa taşınmıştır. 2021 yılında kapakta yer verilen Metin Akpınar, oyunculuğunun ötesinde son yıllarda Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hakaret ettiği gerekçesiyle hakkında açılan dava ile gündemde yer almıştır. Attila İlhan, Ara Güler ve Levent Kırca ölüm yıl dönümünde, Erol Günaydın ise ölümünden tam bir yıl evvel kapakta kullanılırken, 16 Eylül 2016'da vefat eden Tarık Akan, ölümünün hemen ardından gelen sayıda kapak olmuştur. Ezel dizisinde canlandırdığı Ramiz Dayı karakteriyle hafızalara kazınan Tuncel Kurtiz, Ekim 2019'da kapak kişisi olmuştur. Kafa Dergisi Ekim sayıları kapaklarında, kendi alanında popüler olmuş isimleri tercih etmiştir.

3.5.6. Kafa Dergisi Şubat Sayıları

Kafa Dergisinin Şubat sayılarına bakıldığında; kapak kişileri tek bir alandan seçilmemiştir. Şubat ayının üç sayısında müzik insanları, dört sayısında edebiyatçılar, bir sayısında ise ünlü bir sinema oyuncusu kapakta kullanılmıştır. Kafa Dergisi Şubat sayılarında sadece 2022 sayısında popüler bir isme yer verilmiştir. Türkiye'nin megastar'ı olarak kabul edilen Tarkan, popülaritesinin yanı sıra Şubat 2022'de sevenlerine sunduğu son şarkısı Geççek ile siyasi mesaj verdiği savıyla çok konuşulmuş, hem takdir hem eleştiri toplamıştır. Kafa Dergisi de kapağında Tarkan'a yer vererek konuya dair tarafını ortaya koymuştur. Nobel ve Pulitzer gibi çok önemli ödüllere sahip yazar Ernest Hemingway 2021'de kapak olurken, çok genç yaşta intihar ederek hayatına son veren şair Nilgün Marmara ölüm yıl dönümünde, yine Müzeyyen Senar ve Aysel Gürel de ölüm yıl dönümlerinde kapak kişisi olmuşlardır. 23 Ocak 2019 tarihinde vefat eden Ayşen Gruda, ölümünün hemen ardından gelen sayıda, Türk edebiyatının en güzel çiftlerinden Nazım-Vera ve Tomris-Turgut Uyar ise 14 Şubat Sevgililer Günü dolayısıyla Şubat ayında kapağa taşınmışlardır.

3.5.7. Kafa Dergisi Mayıs Sayıları

Kafa Dergisinin Mayıs sayılarına bakıldığında; kapak kişileri tek bir alandan seçilmemiştir. Mayıs ayının iki sayısında müzisyenler, üç sayısında ise sinema oyuncuları kapakta kullanılırken, 2018 sayısında ise Anneler Gününe denk gelen ay olması dolayısıyla Zübeyde Hanım'a yer verilmiştir. Kafa Dergisi Mayıs sayılarında hiç edebiyatçıya yer verilmemiştir. Türkiye'nin en sevilen komedyenlerinden Cem Yılmaz'ın Netflix'te yayınlanan son işinin ana karakteri ve aynı zamanda yapımın adı da olan Erşan Kuneri, dizinin yayınlandığı Mayıs ayında kapak olmuştur. Aşık Mahzuni Şerif ölüm yıldönümünde, Müslüm Gürses ise doğum yıldönümünde kapağa taşınmıştır. 2010-2019 yılları arasında yayınlandığı dönemde çok izlenen, çok konuşulan Behzat Ç. dizisinin aynı zamanda ana karakteri olan Behzat Ç., dijital bir platformda yeniden izleyiciyle buluşmadan hemen önce kapak kişisi olmuştur. Mayıs sayılarından 2017 sayısında Türk sinemasının sevilen isimlerinden Filiz Akın seçilmiştir. 13 Mayıs'ın Anneler Günü olması dolayısıyla da Atamızın annesi Zübeyde Hanım'a yer verilmiştir. Kafa Dergisinin Mayıs sayılarına bakıldığında; hepsi kendi alanında popüler olan isimler tercih edilmiştir, ama gerçek anlamda bir popüler kültür ürünü olarak Erşan Kuneri ve Behzat Ç. dikkat çekmektedir. Cem Yılmaz yaptığı her işle adından söz ettirmeyi başarırken,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Behzat Ç. karakteri de geçmişten bugüne televizyonda yayınlanan işler arasından sıyrılmayı başarmıştır. Günümüzde bir işin ya da kişinin popülaritesini gösteren en önemli dinamiklerin başında sosyal medya gelmektedir. Sosyal medyada takipçi sayısının fazla olması, konuşuluyor olmak ya da sosyal medyanın gündeminde olmak kişinin ya da durumun popülaritesini geliştirmesini sağlamaktadır. Bu noktadan bakıldığında tercih edilen kapak kişileri de Kafa Dergisinin popüler olanı yakalama gayretini yansıtmaktadır. Bilhassa Cem Yılmaz'ın geçmişten bugüne yarattığı neredeyse tüm karakterlerine Kafa Dergisi kapaklarında yer verilmiş olması dikkat çekicidir.

3.5.8. Diğer Kültür-Sanat Dergilerinin Kapak Değerlendirmeleri

Kafa Dergisine dair yapılan çalışma kapsamında, diğer kültür-sanat dergileri de ele alınmıştır. Özellikle kapakları nezdinde değerlendirilen kültür-sanat dergileri de Kafa Dergisi gibi çeşitli kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Kapakları incelenen dergiler; Arka Kapak, Bavul, Kafasına Göre, Kafkaokur, Masa, Ot ve Tuhaf'tır.

Aksi, Mızmız ve Ayarsız Dergileri kapak değerlendirmesinin dışında tutulmuştur. Ayarsız Dergisi kapaklarında kişi ya da kişilere yer verilmemiş, tüm sayılarının kapak tasarımlarında kişiden ziyade illüstrasyonlar kullanılmıştır. Ayarsız Dergisi, kapak tasarımlarıyla diğer tüm kültür-sanat dergilerinden ayrışmaktadır. Bu özelliği dolayısıyla Ayarsız Dergisi kapak incelemesinin dışında bırakılmıştır.

Mızmız Dergisinde ise araştırmaya konu olan sayıların sadece dördünde kapak kişileri kullanılmış, diğer tüm sayılarda ise illüstrasyonlara yer verilmiş, bu sebeple dergi inceleme dışı bırakılmıştır. Araştırmanın kapsamına giren Mızmız Dergisinin, Mayıs 2021 sayısında Türkan Şoray, Mayıs 2022 sayısında Necip Fazıl Kısakürek kullanılırken, Ağustos 2021'de Turgut Uyar'dan, Ekim 2021'de de Attila İlhan'dan alıntılarla illüstrasyonlara yer verilmiştir. Ek olarak Mızmız Dergisinin diğer sayılarında; Sezai Karakoç, Fatih Terim, Yıldız Tilbe, Cüneyt Arkın, Ülkü Tamer gibi isimler kapak kişisi olmuştur. Genel olarak bakıldığında; Mızmız Dergisinin kapaklarında edebiyat, sinema, müzik, popüler kategorilerini kapsayacak farklı isimlere yer verilmiştir. Aksi Dergisinin ise; değerlendirmeye alınacak kadar sayısının olmaması ve yeni bir sayısının bulunmaması dolayısıyla kapakları incelenmemiştir. Değerlendirmeye alınan dergilerin kapak incelemeleri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Kafa Dergisinde görüldüğü gibi, değerlendirmeye alınan diğer kültür-sanat dergilerinde de farklı yıllara ya da farklı aylara ait sayılarda aynı isimleri kapakta görmek mümkündür. Bilhassa da aynı aya denk gelen farklı yıllarda benzerlikler dikkati çekmektedir. Aynı derginin farklı sayılarında birden fazla kez Küçük Prens'i, Harry Potter'i ve daha birçok ismi görmek mümkündür. Özellikle de bahsi geçen isimlerde olduğu gibi, edebi bir ürün olarak ortaya çıkmış ama akabinde popüler kültürün önemli bir figürü haline gelmiş kapak kişileri dikkati çekmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 8: Arka Kapak Dergisi Kapak İncelemesi

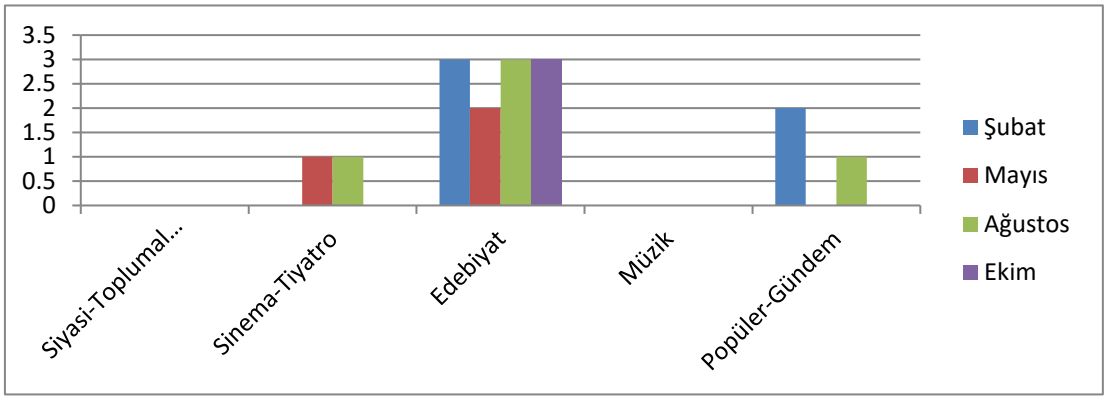

Arka Kapak Dergisinin kapakları kategorilere göre incelendiğinde görülmüştür ki kapaklarında sıklıkla edebi isimler kullanılmıştır. Siyasi-toplumsal figürler ve müzik kategorisinden isimler derginin kapaklarında hiç tercih edilmezken, en sık edebi isimlere, akabinde de popüler isimlere yer verilmiştir. Sinema-tiyatro kategorisinden isimlere Mayıs ve Ağustos sayılarında eşit olarak yer verilirken, popüler isimler en çok Şubat sayılarında, akabinde Ağustos sayılarında kullanılmış, fakat Mayıs ve Ekim aylarında hiç kullanılmamıştır. Sayısal olarak bakıldığında, Arka Kapak Dergisinin kapaklarında en sık yer verilen edebi isimler, Mayıs ayı dışında eşit olarak kullanılmıştır.

Çizelge 9: Bavul Dergisi Kapak İncelemesi

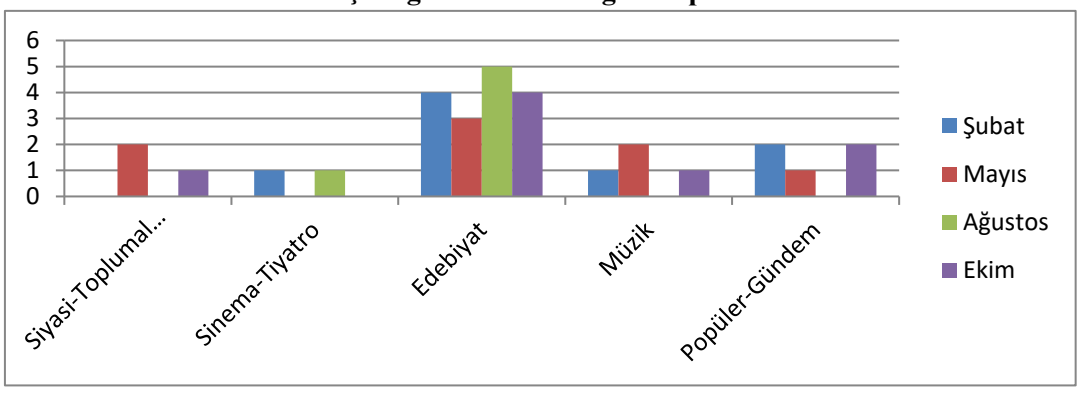

Bavul Dergisi de kategorilere göre incelendiğinde görülmüştür ki kapaklarında sıklıkla edebi isimler kullanılmıştır. Edebiyat kategorisi en sık Ağustos sayılarında kullanılırken, bu ayın sayılarında siyasi-toplumsal figürler, müzik ve popüler kategorilerine hiç yer verilmemiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Şubat sayılarında edebi isimler öne çıkarken, siyasi-toplumsal figürler hiç kullanılmamıştır. Mayıs sayılarında, sinema kategorisinden isimlere yer verilmemiş, diğer kategorilerde ise yine diğer aylar gibi edebiyat öne çıkmış, ama kalan kategoriler de rakamsal olarak benzerlik göstermiştir. Ekim sayılarında, diğer üç ayın sayılarında olduğu gibi edebi isimler sıklıkla kapağa taşınırken, bu ayda sinema-tiyatro kategorisine hiç yer verilmemiştir.

Çizelge10: Kafasına Göre Dergisi Kapak İncelemesi

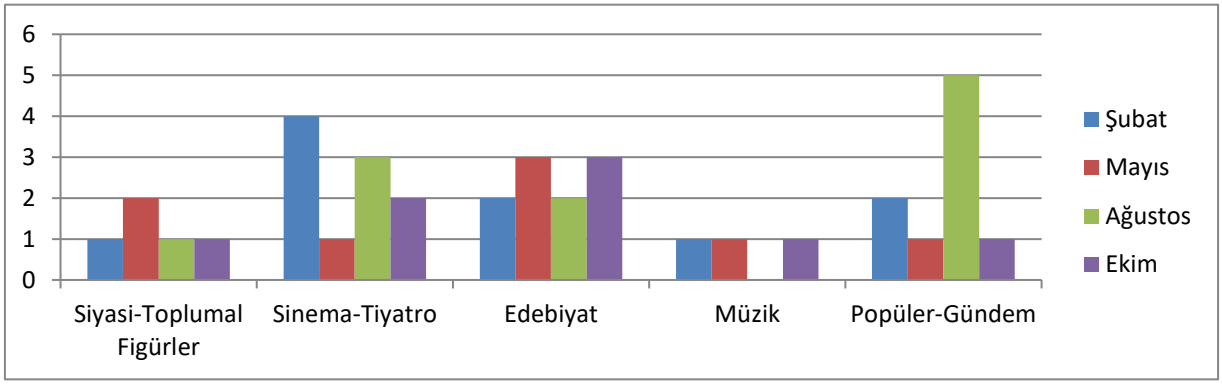

Kafasına Göre Dergisinde kapağa en sık taşınan isimler, sinema-tiyatro ve edebiyat kategorilerinden iken, ardından popüler isimler gelmektedir. Ay bazında bakıldığında; Şubat sayılarında, sinema-tiyatro kategorisi belirgin bir fark gösterirken, Mayıs sayılarında edebiyat öne çıkmaktadır. Ağustos sayılarında popüler isimler yoğun olarak kapağa taşınırken, Ekim sayılarında edebi isimler önceliklidir. Müzik kategorisinden isimleri Ağustos sayıları haricinde diğer tüm sayılarda görmek mümkündür.

Çizelge 11: Kafkaokur Dergisi Kapak İncelemesi

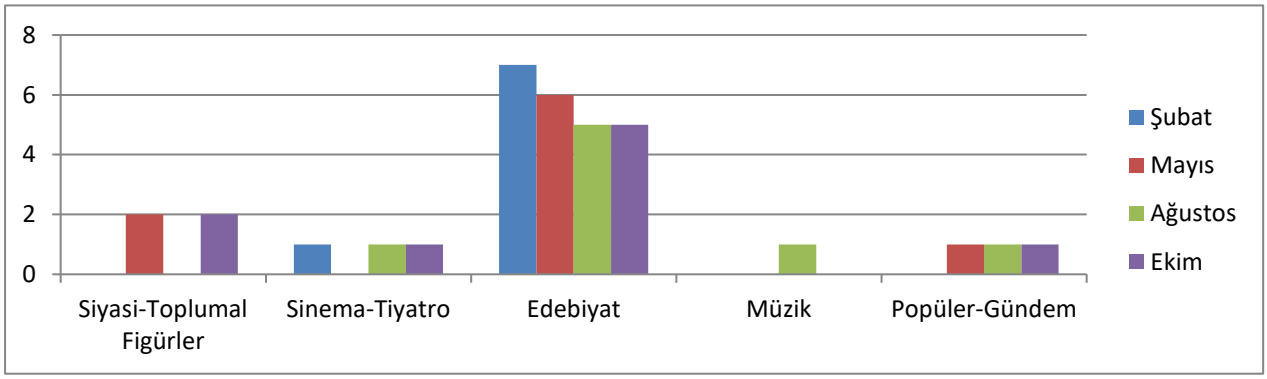

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Kafkaokur Dergisinin kapaklarında edebiyat kategorisi belirgin olarak öne çıkmaktadır. Edebi isimlere en çok Şubat sayılarında yer verilirken, bu ayın sayılarında edebiyatın dışında sinema-tiyatro kategorisi minimum kullanılmış, diğer kategorilerden isimler hiç kullanılmamıştır. Genel olarak bakıldığında dört ayın sayılarında da edebi isimler yoğun olarak kullanılırken, diğer tüm kategoriler minimum düzeyde kalmıştır. Özellikle müzik kategorisi sadece Ağustos sayısında varlık gösterebilmiştir.

Çizelge 12: Masa Dergisi Kapak İncelemesi

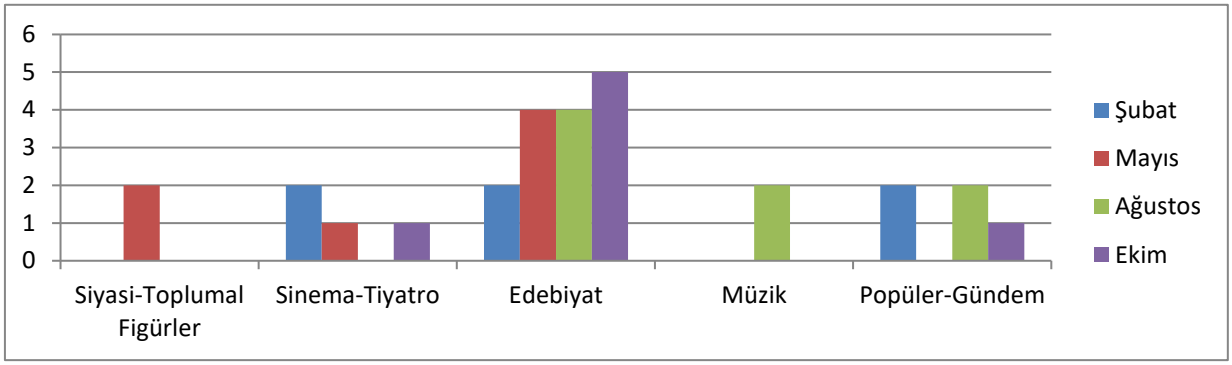

Masa Dergisinin kapak seçimleri göstermektedir ki edebiyat önceliklidir. Şubat ayı dışındaki sayılarda edebi isimler belirgin farkla kullanılmıştır. Siyasi-toplumsal figürlere sadece Mayıs sayılarında yer verilirken, müzik kategorisi sadece Ağustos sayılarında görülmektedir. Ağustos sayılarında sinema-tiyatro kategorisinden herhangi bir isme yer verilmezken, popüler isimler de Mayıs sayılarında kullanılmamıştır.

Çizelge 13: Ot Dergisi Kapak İncelemesi

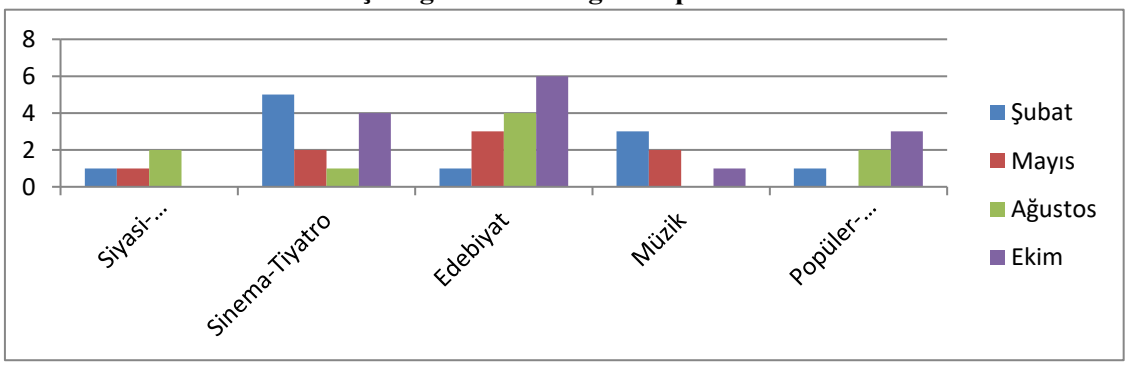

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ot Dergisinin kapak değerlendirmelerine göre; tüm sayıların toplamına bakıldığında edebiyat en sık yer verilen kategoridir. Edebiyat kategorisi Ekim ayında öne çıkarken, en az Şubat sayılarında kullanılmıştır. Edebiyatın ardından sinema-tiyatro kategorisi gelmekte ve bu kategoride en yoğun kullanım Şubat sayılarında, en düşük kullanım ise Ağustos sayılarında görülmektedir.

Çizelge 14: Tuhaf Dergisi Kapak İncelemesi

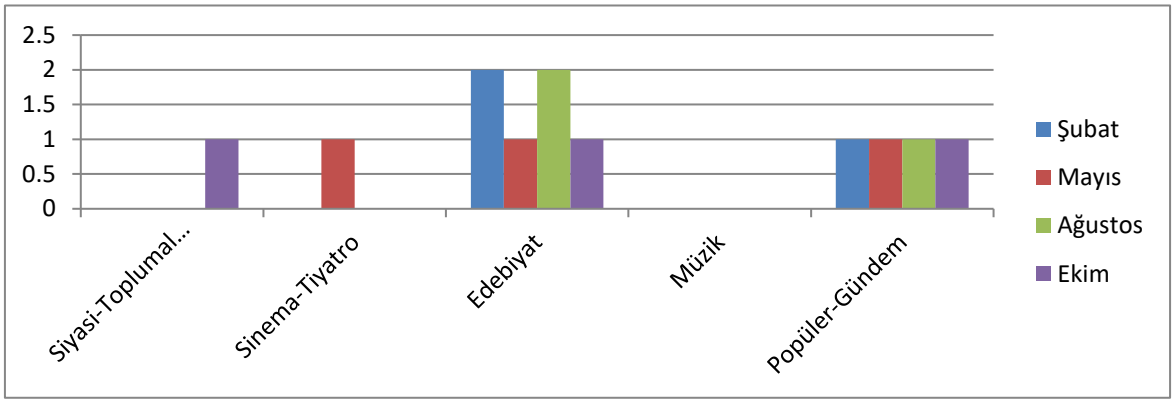

Tuhaf Dergisinin kapak değerlendirmelerine göre; diğer dergilerde olduğu gibi edebiyat öne çıkmakta, ardından popüler isimler gelmektedir. Popüler isimler belirlenen dört ayın sayılarında eşit olarak kullanılmıştır. Dergide müzik kategorisinden isimler hiç kullanılmazken, siyasi-toplumsal figürler ile sinema-tiyatro kategorilerinden isimlere sadece birer ayın sayılarında yer verilmiştir.

Değerlendirmeye tabi olan kültür-sanat dergilerinin kapak kişisi tercihlerine genel olarak bakıldığında görülmektedir ki, araştırmanın temelini oluşturan Kafa Dergisinin aksine hepsinde edebiyat kategorisi belirgin olarak öne çıkmaktadır. Belirlenen dört ayın toplam sayılarına bakılarak varılan sonuca göre, edebi isimler kapak tercihlerinde önceliklidir. Edebiyat kategorisinin başı çektiği kapak tasarımlarında, ardından popüler isimler gelmektedir.

Kafa Dergisinde ise sadece dört ayın değil, 2014-2022 arası tüm ayların kapakları değerlendirmeye alınmıştır ve nihayetinde, sinema-tiyatro kategorisinden isimlerin birincil tercih olduğu, ardından siyasi-toplumsal figürler gelirken, edebi isimlerin müzik kategorisiyle eşit düzeyde üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Sadece kapaklar baz alınarak bir kanaate varmak gerekirse, Kafa Dergisinin diğer kültür-sanat dergilerine kıyasla edebi isimleri kapağa taşıma noktasında geride kaldığı, daha ziyade görünür isimleri kapaklarında kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir.

4. SONUÇ

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Günümüzde popüler kültürün baskın gelmesiyle birlikte hem bireyin yaşam biçimi hem de dolayısıyla toplumsal yapı köklü bir değişikliğe uğramıştır. Toplumun köklerinden ziyade tepeden inme bir tavırla etkinlik alanını genişleten ve geliştiren popüler kültür, ürettiklerini hızla tüketilmek üzere sunmaktadır. Her ne kadar çok ve çeşitli üretim anlayışıyla farklılıkları pekiştiriyor izlenimi oluştursa da popüler kültür aslında her bireyi, her toplumu birbirine benzer kılmaktadır. Popüler kültür, birilerini ya da bir şeyleri popüler kılmakta, akabinde de hemen herkes tarafından tüketilmesini sağlayıp popülaritesine güç katmaya devam etmektedir. Hem birey için hem de toplumun tüm katmanları açısından bu gidişatın dışında kalmak pek de mümkün görünmemektedir.

Popüler olan hızla tüketilmeli ve yerlerine yenileri gelmelidir. Koşulsuz ve sınırsızca tüketirken, bir yandan da göstergelerin dilini kullanarak yeni kimlikler inşa edilmektedir. Bugün artık her türlü gündelik alışkanlıktan, üst düzey zevklere varana kadar popüler olanın manipülatif gücü yadsınamamaktadır. Herhangi birinin ya da bir şeyin popüler olabilmesinin temel aracı kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları, kendi popülerini oluşturmakta ve onun düzenli ve hızlı tüketilmesine hizmet etmektedir. Yeni nesil kültür-sanat dergilerini de işte tam bu doğrultuda değerlendirmek gerekmektedir. Bahsi geçen dergiler, kültür-sanat dergilerinin ilk çıkış amacından hayli uzaklaşmış, yeni bir yaklaşımla okurla buluşur olmuştur. Bilhassa seçtikleri kapak kişileri ve tasarımlarıyla dikkat çeken yeni nesil kültür-sanat dergileri, popüler olanla sıkı bir bağ içerisindedir. Kapağı, içeriği, görsel kullanımı, yazar kadrosu, reklam kapasitesi, güncel takibi gibi unsurlara dayanarak bakıldığında piyasada bulunan dergilerin asli amacının kültüre ve sanata hizmet etmek, edebiyata güç vermek olmadığı aşikardır. Popüler kültür, çokluğun içerisinden günün sonunda benzerliği sunmaktadır. Yeni nesil kültür-sanat dergilerine genel hatlarıyla bakıldığında da benzerlik olgusu net olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar farklı isimlerle, farklı amaçlarla çıkarılıyor olsalar da bu dergilerin birçok nokta itibarıyla benzerlik gösterdikleri görülmektedir.

Çalışmanın örneklemini oluşturan Kafa Dergisi özelinde yeni nesil kültür-sanat dergilerinin popüler kültürle olan bağı dikkatle değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan Kafa Dergisi kapakları itibarıyla irdelenmiş ve nihayetinde bir kanaate varılmıştır. Türkiye'nin önemli kültür-sanat dergilerinin başında gelen Kafa Dergisi, dergicilik noktasında önemli bir boşluğu dolduruyorsa da bunu yaparken popüler kültürle sıkı bir bağ kurarak ilerlemektedir. Tüm detaylarıyla incelenen derginin edebiyata, sanata, yani nihayetinde kültüre hizmet ettiği aşikar olmakla birlikte, hemen her noktasıyla popüler olana yakınlığı tespit edilmiştir. Başta Kafa Dergisi olmak üzere piyasada bulunan kültür-sanat dergilerinin değerlendirilmesi nihayetinde görülmüştür ki tüm bu dergiler yazın alanı için önemli birer değer olmakla birlikte, net olarak edebiyat ya da kültür dergisi olarak ifade etmek mümkün değildir. Çalışmaya konu olan kültür-sanat dergilerinin birbirlerine olan benzerlikleri ve farklılıkları detaylarıyla içerikte izah edilmiş ve popüler kültürün hemen her alanda görülen etkisi kaçınılmaz olarak kültür-sanat dergileri üzerinde de tespit edilmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAYNAKÇA

Adorno, W. T., Horkheimer, M., *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Çev: Nihat Üner- Elif Öztarhan Karadoğan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2010.

Atay, T., *Yaşasın Meşhuriyet Çağı*, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2004.

Atay, T., *Görünüyorum O Halde Varım*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2018.

Batmaz, V., *Medya Popüler Kültürü Gizler*, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2006.

Barthes, R., *Mythologies,* Hill and Wang, 1972.

Barthes, R., *Image, music, text* (S. Heath, Trans.), Fontana Press, 1977.

Çağan, K., *Popüler Kültür ve Sanat*, Altınküre Yayınları, Ankara, 2003.

Erdoğan, İ., Alemdar, K., *Kültür ve İletişim*, Erk Yayınları, Ankara, 2011.

Featherstone, M., *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü,* Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.

Fiske, J., *Popüler Kültürü Anlamak*, Çev: Süleyman İrvan, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

Gans, H. J., *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür* (4. Baskı), Çev: Emine Onaran İncirlioğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

Geçer, E., *Medya ve Popüler Kültür,* Metamorfoz Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Löwenthal, L., *Edebiyat, Popüler Kültür ve Toplum*, Çev: Beybin Kejanlıoğlu, Metis Yayınları, İstanbul, 2017.

McGregor, C., *Pop Kültür Oluyor,* Çev: Gürol Özferendeci, Çiviyazıları, İstanbul, 2000.

Mcrobbie, A., *Postmodernizm ve Popüler Kültür*, Çev: Almıla Özdek, Parşömen Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Mutlu, E., Globalleşme, *Popüler Kültür ve Medya*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

Oktay, A., *Türkiye'de Popüler Kültür,* Everest Yayınları, İstanbul, 2002.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Oskay, Ü., *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

Özbek, M., *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Ritzer, G., *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, Çev: Funda Payzın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.

Yaylagül, L., Korkmaz, N. (Der.), *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008.

Yıldırım, A., Şimşek, H., *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. bs.), Seçkin Yayıncılık, 2018.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DİJİTAL EŞİTSİZLİKLER BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA VE KÜLTÜREL AKTARIM: ENGELLİ KADINLAR VE AİLE

Doç. Dr. Hülya ÇAKIR
Yozgat Bozok Üniversitesi
hulya.cakir@bozok.edu.tr - ORCID ID:0000-0001-8115-4076

ÖZET

Dijital teknolojiler birey, grup ve toplumların ilişkiler ve sosyal yaşamını, iktisadi hayatını, birbirleriyle ve kültür ile etkileşimlerini önemli ölçüde değiştirmiş; toplumun ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal alanlarını büyük bir dönüşüme uğratmıştır. Günümüzde dijital teknolojilere erişim ve kullanım becerileri bireylerin toplumsal yaşama katılımını doğrudan etkileyen önemli bir unsur haline gelmiştir ancak bu süreç toplumsal cinsiyet, engellilik ve sosyoekonomik durum gibi kesişimsel faktörler doğrultusunda farklılaşmakta ve belirli gruplar açısından dezavantajlı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu açıdan dijital eşitsizlikler sadece teknik erişim sorunlarıyla değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel boyutlar açısından da ele alınmalıdır. Çalışma, dijital eşitsizlikler bağlamında sosyal medyanın kültürel aktarım süreçlerindeki rolünü özellikle engelli kadınlar ve aile üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda engelli kadınların sosyal medya pratikleri aracılığıyla kültürel değerleri nasıl yeniden ürettikleri ve aile içi kültürel aktarım süreçlerine nasıl katıldıklarına odaklanılmaktadır. Bu çalışma, dijital eşitsizlikleri önleyici dijital politikaların geliştirilmesine ve dezavantajlı grupların dijital alandaki görünürlüğünün artırılmasına yönelik öneriler sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Aktarım, Engelli Kadın, Aile, Dijital Eşitsizlik, Sosyal Medya.

SOCIAL MEDIA AND CULTURAL TRANSMISSION IN THE CONTEXT OF DIGITAL INEQUALITIES: DISABLED WOMEN AND FAMILIES

ABSTRACT

Digital technologies have significantly altered the relationships, social lives, economic lives, and interactions of individuals, groups, and societies with each other and with culture; they have brought about a major transformation in the economic, political, cultural, and social spheres of society. Today, access to and skills in using digital technologies have become a crucial factor directly impacting individuals' participation in social life; however, this process varies according to intersectional factors such as gender, disability, and socioeconomic status, and can lead to disadvantageous outcomes for certain groups. From this perspective, digital inequalities should be addressed not only in terms of technical access issues but also in terms of social and cultural dimensions. This study aims to evaluate the role of social media in cultural transmission processes within the context of digital inequalities, particularly through the lens of disabled women and their families. To this end, the study focuses on how women with disabilities reproduce cultural values through their social media practices and participate in cultural transmission processes within the family. This study aims to offer recommendations for developing digital policies that prevent digital inequalities and increase the visibility of disadvantaged groups in the digital realm.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Keywords: Cultural Transmission, Women with Disabilities, Family, Digital Inequality, Social Media.

1. DİJİTAL EŞİTSİZLİK

Ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarının oluşturduğu bir altyapının; bireysel, grupsal/örgütsel ve toplumsal düzeylerdeki örgütlenme biçimlerini belirlediği çağdaş bir toplum modelidir. Bu yapıda, ağlar aracılığıyla birbirine bağlanan bireyler, ağ toplumunun temel birimini oluşturmaktadır (Van Dijk, 2006: 42).

Dijital eşitsizliğin ilk boyutu erişimle ilgilidir. Bu bağlamda, internet altyapısına sahip olma, cihaz edinme ve bağlantı kalitesi gibi unsurlar belirleyici rol oynamaktadır. Ancak günümüzde birçok ülkede temel erişim oranlarının artmasıyla birlikte, eşitsizliğin daha derin katmanları ön plana çıkmıştır. Hargittai (2002), bireylerin dijital teknolojileri etkin kullanabilme becerilerinin, erişim kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, dijital okuryazarlık kavramını eşitsizlik tartışmalarının merkezine yerleştirmiştir.

İkinci boyut, kullanım farklılıklarıdır. Bireylerin interneti hangi amaçlarla kullandığı (eğitim, iş, eğlence vb.) dijital eşitsizliğin yeniden üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin, daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip bireyler interneti bilgiye erişim ve ekonomik fırsatlar yaratma amacıyla kullanırken, dezavantajlı gruplar daha sınırlı ve çoğunlukla eğlence odaklı kullanım sergileyebilmektedir (Selwyn, 2004). Bu durum, dijital teknolojilerin mevcut toplumsal eşitsizlikleri azaltmak yerine derinleştirebileceğini göstermektedir.

Üçüncü boyut ise çıktı ve fayda eşitsizliğidir. Bireylerin dijital teknolojileri kullanarak elde ettikleri ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımlar farklılık göstermektedir. DiMaggio ve Hargittai (2001), dijital eşitsizliğin yalnızca teknolojiye erişim meselesi olmadığını, aynı zamanda bu teknolojilerin bireylerin yaşam fırsatlarını nasıl şekillendirdiğiyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Erişilebilirlik standartlarının artırılması ve eşitlenmesi için fiziksel çevrenin evrensel tasarım ilkelerine uygun şekilde düzenlenmesi ve engel oluşturabilecek unsurlar içermemesi büyük önem taşımaktadır (Tecim, 2019:112).

2025 Ocak ayı verilerine göre; Türkiye'de 77,3 milyon kişi internet kullanmakta ve internet kullanım oranı %88,3'dür. Ayrıca 58,5 milyon sosyal medya kullanıcı kimliği bulunmakta ve bu oran da toplam nüfusun %66,7'sine denk gelmektedir (Dijital Rapor, 2025). Türkiye'de engelli bireylere ilişkin veriler 2012 tarihine dayandığı ve yakın bir tarihe ait istatiksel bir veri olmadığından ayrıca engelli verileri ile ilgili değerlendirme yapılamamıştır. Dijital eşitsizlik kavramı COVID-19 pandemi döneminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımındaki artışla beraber daha da önem kazanmış ve etkileri dezavantajlı gruplar için daha da belirginleşmiştir. Dijital araçlara ve internete erişim sorunu yaşayan engelli bireyler aleyhine dijital erişim sorunu gündeme gelmiştir (Önal, 2023).

Dijital teknolojilerin çoğunluğu yalnızca engelli olmayan bireyler düşünülerek geliştirilmekte ve engelli bireyler göz ardı edilmektedir. Bunun sonucunda sayıları giderek artan engelli bireyler bu teknolojilere erişememekte ve dijital olarak eşitsizlik yaşamaktadır (Tan ve Tağluk,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2018). Engelli bireylerin yaşamını kolaylaştırmak ve sahip oldukları fırsatları genişletmek açısından teknolojinin geliştirilmesi ve etkin biçimde kullanılması büyük önem taşımaktadır (Schriner, 2011: 294). Küresel ağ toplumunda ise ağlara katılım sağlayan bireyler, bu ağların dışında kalanlara kıyasla bir güç avantajına sahip olmakta; bu durum, bireylerin sosyal olarak dışlanması ya da kapsanması şeklinde kendini göstermektedir (Castells, 2011: 774). Toplumsal yaşamda marjinalleştirilen ve sosyal dışlanmaya maruz kalan engelli bireylerin karşılaştıkları sorunların temelinde, toplumsal ve kültürel kaynaklı engelleyici bariyerler yer almaktadır. Ayrıca, toplum içinde inşa edilen olumsuz tutum ve davranışlar da bu engellerin sürmesine ve güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Burcu, 2006: 78). Özellikle toplumsal hayattaki kalıp ve ön yargılar, yaftalamalar, olumsuz tavır ve tutumlar engellilerin toplumsal hayata katılımına ket vurabilmektedir.

Engellilik kavramı; yeti kaybını, bireyin günlük etkinlikleri yerine getirmede karşılaştığı sınırlılıkları, toplumsal katılımda yaşadığı kısıtları ve tüm bu unsurların birbiriyle etkileşimini kapsayan genel bir terim olarak kullanılmaktadır (Mevcut Durum ve Öneriler Raporu, 2013:11). Engelli bireyler, tüm toplum kesimleri gibi temel insan haklarına sahip olup bu hakların tam anlamıyla kullanılmasını gerektiren özel ihtiyaçlara sahiptirler. Bu bağlamda, engellilerin dijital hakları, istihdam hakları ve diğer temel hakları üzerinde durmak, toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık için hayati önem taşımaktadır (Genç vd. 2023:1). Engelli bireyler için dijital uçuruma ilişkin mevcut çalışmalar, bir insan hakkı ve sağlığın kritik bir sosyal belirleyicisi olarak kabul edilen İnternet erişimine odaklanmıştır (Benda vd., 2020).

Engelliler tarihsel olarak dijital teknolojiye erişim ve kullanım konusunda zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Macdonald ve Clayton, 2013). Dijital eşitsizlik, bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim, kullanım ve bu teknolojilerden faydalanma düzeyleri arasındaki farklılıkları ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. İlk dönem çalışmalarda daha çok "dijital uçurum" olarak ele alınan bu olgu, zamanla yalnızca fiziksel erişim farklılıklarını değil, aynı zamanda dijital beceriler, kullanım amaçları ve elde edilen faydalar arasındaki eşitsizlikleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir (Van Dijk, 2006).

2. SOSYAL MEDYA VE KÜLTÜREL AKTARIM

Dijital iletişim teknolojileri, diğer iletişim araçlarıyla karşılaştırıldığında daha yatay bir iletişim modeli sunmaktadır. Gündelik yaşamın neredeyse tüm alanlarına nüfuz eden bu teknolojiler, toplumdaki ilişki biçimlerini de dönüştürmüştür. Bu teknolojilerin sağladığı yatay etkileşim yapısı, bireylere hem toplum içinde hem de uluslararası düzeyde herkese ulaşabilme hissi kazandırmaktadır (Kocabay Şener, 2015: 139). İnternet ve bilgisayar tabanlı sosyal ağlar ise farklı coğrafyalardan katılım sağlayan bireyleri ve etkileşimleri kapsayan, dışa açık bir yapı sergilemektedir (Kara, 2013: 45-46). Sosyal medya, bireylerin bilgi paylaşımı amacıyla etkileşimde bulundukları bir ortam olmasının yanı sıra; resim, video ve metin gibi çeşitli dijital iletişim biçimlerinin kullanıldığı bir alan olarak da öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bireylere ilgi alanları doğrultusunda çevrimiçi gruplar oluşturma imkânı da sunmaktadır (Sweet vd., 2019:1).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Dijital kültür, bireylerin kimliklerini oluşturma ve ifade etme biçimlerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Geleneksel kimlik inşası süreçleri daha sabit ve toplumsal normlara bağlı iken, dijital ortamda kimlikler daha akışkan ve çok katmanlı hale gelmiştir (Turkle, 2011). Sosyal medya platformları, bireylere kendilerini yeniden tanımlama ve farklı kimlik temsilleri oluşturma fırsatı sunmaktadır. Ayrıca dijital kültür, bireylerin aidiyet duygusunu da yeniden şekillendirmektedir. Çevrimiçi topluluklar, coğrafi sınırları aşarak bireylerin ortak ilgi alanları etrafında bir araya gelmesini sağlamaktadır (Castells, 2010). Bu durum, kimliğin yalnızca yerel bağlamda değil, küresel ölçekte de inşa edilmesine katkıda bulunmaktadır.

"Sosyal medya çağında hem mesafelerin kısaldığı hem de yakınlıkların uzaklaştığı" ifade edilmektedir (Dellaloğlu, 2015: 23). Bu bağlamda sanal dünyada bireyin diğerleriyle toplumsallaşma sürecine ve kolektif deneyimlere doğrudan katılımını mümkün kılan yakınlık/uzaklık dengesi, teknolojik gelişmelerle önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır (Köse, 2012: 153). Bauman'a göre cep telefonu bireyin hiçbir zaman tamamen dışarıda ya da uzakta olamaması anlamına gelmektedir; kişi her an "orada"dır ancak aynı zamanda tek bir mekâna da bağlı değildir (Bauman, 2012: 89). Sanal yakınlığın artışı ise insani ilişkileri daha sık fakat daha yüzeysel; daha yoğun, ancak daha kısa süreli hâle getirmektedir (Bauman, 2012: 93). Ağ toplumunda dijital ağlar gündelik yaşamda etkin bir rol üstlenirken, gerçek ilişkilerin aksine sanal ilişkilere girip çıkmak oldukça kolaydır (Bauman, 2012: 13). Baudrillard'a göre ise internet, zihinsel bir özgürlük ve keşif alanı sunduğu izlenimini verse de gerçekte kullanıcıyı önceden kurgulanmış bilgiler, siteler ve belirli kodlar çerçevesinde sınırlı bir etkileşim sürecine yönlendiren, hızı kontrol edilen bir uzamdan ibarettir (2012: 77).

Dijital kimlik, bireyin çevrimiçi ortamlarda sergilediği davranışlar, paylaşımlar ve etkileşimler üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, bireylerin kendilerini idealize edilmiş biçimlerde sunmalarına olanak tanırken, aynı zamanda kimlik karmaşasına da yol açabilmektedir (Boyd, 2014). Özellikle genç bireyler arasında sosyal medya, kimlik arayışının önemli bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya, bireylere farklı kültürlerle etkileşim kurma imkânı sunarken, aynı zamanda yerel kültürel değerlerin görünürlüğünü artırmaktadır (Castells, 2010).

Sosyal medyanın kültürel aktarım üzerindeki etkisi çift yönlüdür. Bir yandan kültürel çeşitliliği artırırken diğer yandan kültürel homojenleşmeye de yol açabilmektedir. Dijital platformlar algoritmik filtreleme, dijital gözetim ve içerik standartlaştırması gibi mekanizmalar aracılığıyla kültürel çeşitliliği sınırlayabilmektedir (Couldry ve Mejias, 2019). Küresel içeriklerin yaygınlaşması, yerel kültürlerin geri planda kalmasına neden olabilmektedir (Tomlinson, 1999). Bu şekilde sosyal medyada öne çıkan içeriklerin çoğu zaman popüler kültüre dayalı olması, yerel ve özgün kültürel unsurların geri planda kalmasına neden olabilmektedir.

Özellikle sosyal medya platformları, kültürel pratiklerin görsel ve işitsel olarak paylaşılmasını kolaylaştırarak kültürün yeniden üretimine katkı sağlamaktadır (Jenkins, 2006). Engelli bireylerin sosyal medyada insanlarla arkadaş olmanın veya sohbet etmenin yüz yüze olmaktan daha kolay olduğunu düşündüklerini ve kendilerini "herkes gibi" hissettiklerini ortaya koymuştur (Shpigelman ve Gill, 2014b).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3. ENGELLİ KADINLARIN DİJİTAL DENEYİMLERİ

Dijital eşitsizlikler, bireyin sahip olduğu kaynaklar ile kişisel ve konumsal kategoriler çerçevesinde ele alınmaktadır. Kişisel kategoriler; yaş, toplumsal cinsiyet, etnik köken, kişilik özellikleri ve engellilik/sağlık durumunu kapsarken; konumsal kategoriler istihdam durumu (işçi/yönetici, çalışan/işsiz), eğitim düzeyi, hane yapısı ve yaşanılan ülkeyi içermektedir. Kaynaklar ise bireyin ekonomik, toplumsal ve kültürel sermayesini ifade etmektedir. Dijital bölünme kavramı, bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim bu teknolojileri kullanma ve onlardan yararlanma düzeylerindeki farklılıkları tanımlamaktadır (Van Dijk, 2006, 2020). Toplumsal cinsiyet ve engellilik, dijital bölünmenin en belirgin olduğu iki temel eşitsizlik eksenidir. Kadınlar ve engelli bireyler, teknolojik kaynaklara erişimde ve bu kaynakları etkin kullanmada çeşitli yapısal engellerle karşılaşmaktadır. Bu bağlamda dijital bölünmenin yalnızca teknik değil, aynı zamanda sosyal ve politik bir mesele olduğu söylenebilir (Warschauer, 2003).

Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, kadınların dijital teknolojilere erişimi çoğu zaman ekonomik bağımlılık, eğitim düzeyi, ataerkil normlar ve toplumsal roller nedeniyle sınırlı kalmaktadır (Baştürk ve Kaya, 2016). Ayrıca dijital becerilerin dağılımı da cinsiyetler arasında eşitsizlik göstermekte ve bu durum kadınların dijital ekonomiye katılımını olumsuz etkilemektedir (Bozkanat ve Başol, 2021). Kadınların sosyal medyayı daha çok iletişim kurma ve sosyal bağları sürdürme amacıyla kullandığı; erkeklerin ise bilgi edinme ve içerik üretimi gibi alanlarda daha aktif olduğu görülmektedir (Hargittai ve Shafer, 2006). Bununla birlikte kadınlar, çevrimiçi ortamlarda siber zorbalık, taciz ve nefret söylemi gibi risklerle daha sık karşılaşmaktadır. Bu durum, kadınların dijital ortamlardaki varlığını sınırlayabilmektedir.

Engellilik, bireyin doğuştan ya da sonradan herhangi bir nedenle bedensel, ruhsal veya sosyal işlevlerinde meydana gelen azalma ya da tamamen kayıp durumu olarak tanımlanabilmektedir (Keser, 2018). Engelli bireylerin deneyimlediği sorunların kapsamı ve düzeyi, engelin türüne ve derecesine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Erişilebilirlik standartlarının yetersizliği ve çeşitli kültürel etkenler nedeniyle engelli bireyler daha fazla evde vakit geçirmekte; bu durum karşısında ise kimi zaman alternatif bir alan sunan sosyal medyayı yaygın biçimde kullanmaktadırlar (Kaldık, 2022: 595). Ancak sanal ağlar izolasyonu yeniden üretebilme riskini de bünyesinde barındırmaktadır.

Engelli bireyler için sosyal medya, fiziksel sınırlılıkları aşarak toplumsal katılımı artıran önemli bir araçtır. Sosyal medya platformları, engelli bireylerin deneyimlerini paylaşmalarına ve destek ağları oluşturmalarına olanak tanımaktadır. Yeni medyada içerik üretiminin kolaylaşması engelli bireylerin zaman, mekân ve hareket kısıtlamalarına maruz kalmadan hem diğer bireylerle hem de diğer engelli bireylerle çevrimiçi ortamda bağlantı kurmalarını ve iletişimde bulunmalarını mümkün hâle getirmiştir (Fermanoğlu, 2019:131).

Engelli bireylerin dijital erişimde karşılaştıkları sorunlar ele alındığında; erişilebilirlik sorunları ve dijital beceri eksiklikleri, potansiyelin tam olarak kullanılmasını engelleyebilmektedir (Ellis ve Kent, 2011). Örneğin işitme engelli bireyler açısından bazı videolarda altyazı bulunmaması önemli bir erişim engeli oluşturabilmektedir (Asuncion vd., 2012). Yılmaz (2019: 541), görme

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

engellilerin bilişim teknolojilerine erişimini incelediği çalışmasında engelli bireylerin çalışmadıkları ve tek başlarına evden çıkamadıkları durumlarda genellikle ev ortamını tercih ettiklerini; çalışanların ise belirli bir kısmının işyerinden bağlantı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca görme engelli kullanıcılara blog sahibi olup olmadıkları sorulduğunda blog sahibi olanların sayısının oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bu sayının düşük olmasına rağmen blog sahibi olan bireylerin varlığı önemli bir başarı ve cesaret göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Engelli bireyleri dikkate almadan tasarlanan sosyal medya ortamlarının ise erişim açısından elverişsiz olabileceği ve çeşitli engeller barındırabileceği görülmektedir. Bu durum, engelli bireyler arasında sosyal medyanın bilinçli ve dengeli kullanımını destekleyecek destek mekanizmaları ve kaynakların sağlanmasının gerekliliğini de ortaya koymaktadır (Sweet vd., 2019: 9).

Sosyal medyanın engelli bireyler açısından; bilgilenme, güçlendirme, engellilere yönelik toplumsal bilinci ve sosyal desteği arttırma, benlik imgesi ve özsaygıyı geliştirmek ve savunucular için bir platform olanağı sunma açısından taşıdığı fırsatlar yanında destekleyici teknolojilerin yoksunluğu, düşük medya okuryazarlığı, siber zorbalık ve damgalanma gibi riskler ve güvenlik sorunları gibi çeşitli engeller bağlamında değerlendirildiği görülmüştür (Akt. Çobaner, 2023: 233).

Toplumsal cinsiyet ve engellilik kesişimi, dijital bölünmenin daha karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Engelli kadınlar hem cinsiyet temelli hem de engellilik temelli ayrımcılığa maruz kalarak "çifte dezavantaj" yaşamaktadır (Crenshaw, 1991). Bu durum, onların eğitim, istihdam ve dijital katılım süreçlerinde daha fazla dışlanmasına yol açmaktadır.

4. AİLE DİNAMİKLERİ VE DESTEK MEKANİZMALARI

Aile, kültürel değerlerin aktarımında temel kurum olmaya devam etmektedir özellikle sözlü kültür, ritüeller ve gündelik pratikler, dijital araçlara erişimi sınırlı olan topluluklarda kültürel sürekliliğin korunmasını sağlamaktadır (Assmann, 2011). Yaşlı kuşakların geleneksel değerleri koruma eğilimi ile genç kuşakların dijital kültüre daha yatkın olması arasında bir gerilim oluşabilmektedir (Prensky, 2001). Bu durum, kültürel aktarım sürecinde hem süreklilik hem de değişim dinamiklerinin bir arada var olmasına neden olmaktadır. Kuşaklararası etkileşim ve öğrenme boyutunda ise dijital teknolojiler, karşılıklı bilgi alışverişine dayalı yeni öğrenme biçimlerini teşvik etmektedir. Genç kuşaklar teknoloji kullanımında daha yetkin olurken, yaşlı kuşaklar yaşam deneyimi ve eleştirel bakış açılarıyla bu sürece katkı sağlamaktadır. Bu karşılıklı etkileşim, aile içinde öğrenmenin çift yönlü bir süreç olduğunu göstermektedir (Correa vd., 2015). Ayrıca kuşaklararası dijital etkileşim, bireylerin sosyal uyumunu artırmakta ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunmaktadır. Dijital ortamlar, kültürel değerlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlarken aynı zamanda kuşaklar arası farklılıkları da belirginleştirmektedir.

Günümüzde aile üyeleri arasındaki iletişim büyük ölçüde dijital araçlar üzerinden gerçekleşmekte bu da kültürel aktarımın biçimini değiştirmektedir (Livingstone, 2002). Ebeveynler, çocukların dijital araçlara erişimini düzenleyen, kullanım sürelerini denetleyen ve

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

içerik seçimini yönlendiren başlıca aktörlerdir (Livingstone ve Helsper, 2007). Bakım, destek ve bağımlılık ilişkileri açısından bakıldığında ise dijital teknolojiler, aile içi ilişkileri hem dönüştürmekte hem de yeniden yapılandırmaktadır. Aynı zamanda dijital araçlar, bakım süreçlerinde uzaktan iletişim ve gözetim imkânı sağlayarak aile üyeleri arasındaki bağları güçlendirebilmektedir (Selwyn, 2004). Ancak bu durum, aşırı bağımlılık ve dijital gözetim gibi etik sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Dijital ortamlar, aile içindeki kültürel etkileşimi zayıflatma potansiyeline de sahiptir. Yüz yüze iletişimin azalması, kültürel değerlerin derinlemesine aktarımını sınırlayabilmektedir. Ancak bilinçli kullanım durumunda dijital araçlar, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli fırsatlar sunmaktadır (Herring, 2008).

5. DİJİTAL EŞİTSİZLİKLERİN KÜLTÜREL AKTARIMA ETKİSİ

Bilgilerin sayısallaştırılması; kâğıt üzerindeki ya da farklı ortamlardaki verilerin dijital ortama aktarılmasının yanı sıra rollerin, ilişkilerin, stratejilerin ve süreçlerin de dijitalleşmesiyle ortaya çıkan dijital dönüşüm sürecini ifade etmektedir (Gencer ve Aktan, 2021). Bu dönüşüm, iletişim ve ilişki dinamiklerinde de yeni yapılar ortaya çıkarmaktadır. Dijital eşitsizlik tartışmalarının ilk döneminde erişim farklılıkları makro düzeyde "enformasyon zengini" ve "enformasyon fakiri" kavramlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır (DiMaggio ve Hargittai, 2001). Bu yaklaşımda temel ayrım, erişim aşamasında ortaya çıkmaktadır. İkinci düzey dijital eşitsizlik araştırmaları ise dijital teknolojilerin nasıl kullanıldığı ve gündelik yaşama nasıl entegre edildiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üçüncü düzey dijital eşitsizlik ise, dijital araçların kullanımından elde edilen fayda ve avantajlardaki eşitsizliği ifade etmektedir (Özsoy, 2020). Genel olarak dijital eşitsizlik, dezavantajlı grupların farklı alanlarda yaşadığı eşitsizliklerin dijital ortamlara da yansıması olarak tanımlanmakta ve modern toplumlarda giderek daha derin ve geniş bir kapsam kazanmaktadır.

Van Dijk'e göre dijital eşitsizliğe yol açan erişim engelleri; fiziksel, psikolojik/motivasyonel, beceri ve kullanım engelleri olmak üzere farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Fiziksel erişim engeli dijital ürünlere sahip olamama, psikolojik/motivasyonel engel ilgi ve deneyim eksikliği, beceri engeli ise kullanım konusunda yeterli eğitim ve desteğin sağlanmamasıyla ilişkilidir. Kullanım engeli ise bireylerin dijital ürünleri kullanma fırsatlarına sahip olamaması durumunu ifade etmektedir (Van Dijk ve Hacker, 2003). Dijital teknolojilere erişimde yaşanan eşitsizlikler, bireylerin ve toplulukların kültürel içeriklere ulaşma, bu içerikleri üretme ve paylaşma kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, özellikle kadın, engelli, yaşlı, çocuk gibi dezavantajlı grupların kültürel temsillerinin sınırlı kalmasına ve kültürel çeşitliliğin dijital ortamlarda yeterince yansıtılamamasına yol açabilmektedir (Van Dijk, 2006).

Dijital eşitsizliklerin engelli bireyler açısından nasıl değerlendirildiğine yönelik gerçekleştirilen akademik çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan biri de Odabaşoğlu (2020)'nun, farklı engel türlerine sahip olan sekiz katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirerek dijital eşitsizliklerin engelli bireyler tarafından nasıl deneyimlendiğine odaklanan çalışmasında ekonomik kısıtlılıkların, istihdam ve eğitim alanında engellilere yönelik ayrımcılıklar dijital teknolojilere erişimini kısıtladığı bulgusuna ulaşmıştır (Odabaşoğlu, 2020:113). Bu şekilde

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

engelli bireylerin sosyal medya topluluklarına katılabilmeleri için öncelikle bilgisayar veya akıllı telefon gibi teknolojilere erişim sağlamaları gerekmektedir. Ancak engelli bireylerin genel nüfusa göre daha az kazanıyor olması ve genel nüfusla karşılaştırıldığında yoksulluk içinde yaşıyor olması bu araçlara erişimlerini engellemektedir (Çobaner, 2023: 237). Medikal, bilgisayar ve iletişim teknolojileri alanlarında geliştirilen çeşitli yenilikler sosyal kapsayıcılığa belirli ölçüde katkı sağlayabilmektedir. Ancak sosyal katılım ve dâhil edilme sorunu yalnızca teknolojik yeniliklerle çözülemeyecek kadar çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir (Kaldık, 2022: 598). Dijital eşitsizlik yalnızca erişimle sınırlı kalmayıp, kullanım becerileri ve dijital içerikten faydalanma kapasitesi açısından da farklılaşmaktadır (Van Dijk, 2006). Dijital teknolojilere eşit şekilde erişilememekte, erişilse dahi bu ürünlerin kullanımında bu şekilde dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcılık nedeniyle uçurum ortaya çıkabilmektedir.

Günümüzde bilgiye erişim ve bilginin kullanımında ortaya çıkan eşitsizliklerin temel nedenlerinden biri, bireylerin gerçek yaşamda sahip oldukları dezavantajların dijital ya da sanal ortama da yansıyarak çeşitli sınırlılıklar oluşturmasıdır. Ayrıca ağ temelli yeni dünya düzeninde geleneksel eşitsizliklerin yeniden üretildiği görülmektedir (Kaptan, 2024:14).

6. SONUÇ

Aile, dijital erişimin sağlanması, bakım ve destek ilişkilerinin düzenlenmesi ve kuşaklararası öğrenmenin gerçekleşmesi açısından merkezi bir konuma sahiptir. Dijitalleşmenin artan etkisiyle birlikte, aile içindeki bu dinamiklerin daha da karmaşık hale geldiği ve hem fırsatlar hem de riskler barındırdığı görülmektedir. Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte sosyal medya, kültürel aktarımın en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Geleneksel olarak yüz yüze iletişim ve aile içi etkileşim yoluyla gerçekleşen kültürel aktarım, günümüzde büyük ölçüde dijital platformlar aracılığıyla sürdürülmektedir.

Dijital eşitsizlik, eğitimden istihdama, sağlık hizmetlerinden demokratik katılıma kadar birçok alanda önemli sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim ve çalışma uygulamalarının yaygınlaşması, dijital erişim ve beceri eksikliklerinin toplumsal etkilerini daha görünür hale getirmiştir (UNESCO, 2021). Bu bağlamda, dijital eşitsizlik yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda kamusal politika gerektiren yapısal bir sorun olarak değerlendirilmelidir.

Dijital eşitsizlikler alanındaki yapısal sorunların yalnızca teknolojik gelişmelerle çözülemeyeceği açıktır. Erişim temelli eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla ekonomik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve engelli bireylerin dijital araçlara erişimini kolaylaştıracak kamu politikalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu açıdan altyazı, sesli betimleme ve alternatif arayüz seçenekleri gibi erişilebilirlik unsurlarının tüm dijital içeriklerde zorunlu hale getirilmesi, engelli bireylerin dijital alandaki katılımını artıracaktır. Ayrıca, sosyal medya platformlarında engelli kadınların temsilini güçlendirecek içerik üretim destekleri, teşvik programları geliştirilmelidir. Bununla birlikte yalnızca fiziksel erişimin sağlanması yeterli olmayıp, dijital becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının da özellikle engelli kadınları kapsayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Kültürel aktarım süreçleri açısından

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

değerlendirildiğinde ise, engelli kadınların deneyimlerinin ve bilgi birikimlerinin dijital ortamda daha fazla yer bulması hem toplumsal farkındalığın artmasına hem de kapsayıcı bir dijital kültürün oluşmasına katkı sağlayacaktır. Sorunları azaltmaya yönelik politikaların çok boyutlu, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir perspektifle ele alınması gerekmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAYNAKÇA

Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Early Civilization.* Cambridge University Press.

Asuncion, J. V., Budd, J., Fichten, C. S., Nguyen, M. N., Barile, M. and Amsel, R. (2012). Social media use by students with disabilities. *Academic Exchange Quarterly,* 16(1), 30-35.

Baştürk, E. Ş. ve Kaya, B. (2016). Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden dijital bölünme ve farklı yaklaşımlar.Intermedia *International E-Journal,* 301-319.

Baudrillard, J. (2012). *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği.* (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Versus Kitap.

Benda, N. C., Veinot, T. C., Sieck, C. J., ve Ancker, J. S. (2020). Broadband internet access is a social determinant of health! *American Journal of Public Health,* 110(8), 1123-1125.

Boyd, D. (2014). It's Complicated: The social lives of networked teens. Yale University Press.

Bozkanat, E. ve Başol, O. (2021). Dijital becerilerin cinsiyet eşitliği indeksine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,23(2), 587-603.

Burcu, E. (2006). Özürlülük kimliği ve etiketlemenin kişisel ve sosyal söylemleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 23(2), 61-83.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. Wiley-Blackwell.

Castells, M. (2011). A network theory of power. *International Journal of Communication,* 5, 773-787.

Correa, T., Straubhaar, J., Chen, W. and Spence, J. (2015). Brokering new technologies: The role of children in their parents' usage of the internet. *New Media and Society,* 17(4), 483–500.

Couldry, N. and Mejias, U. A. (2019). *The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism*. Stanford University Press.

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. Stanford Law Review.

Çobaner, A. A. (2023). Engellilik ve Sosyal Medya. (İçinde: Engelliğe Dair Güncel Konular). (Editörler: Genç, Y. K., Işıkçı Mamur, Y. ve Kaygısız, E. G.). Ankara: Ekin Yayınları.

Dellaloğlu, B. F. (2015). Mesafeli Yakınlık: Facebook ve Twitter Çağının Yeni Toplumsallığı. (İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim), (Ed. Oğuzhan, Özlem). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

DiMaggio, P.ve Hargittai, E. (2001). From the "Digital Divide" to "Digital Inequality': Studying Internet Use as Penetration Increases. Princeton University Center for Arts and Cultural Policy Studies.

Ellis, K.ve Kent, M. (2011). *Disability and new media*.Routledge.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Fermanoğlu, O. M. (2019). Çevrimiçi hariciler: Türkiye'de dijital engelli aktivizmi üzerine bir araştırma. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 56, 119-152.

Gencer, T. E.ve Aktan, M. C. (2021). Dijitalleşen çağda ve toplumda değişen ihtiyaçlar ve sorunlar: E-sosyal hizmet (sosyal hizmet 2.0) gereksinimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 1143-1175.

Genç, Y. K., Işıkçı Mamur, Y. ve Kaygısız, E. G. (2023). Engelliğe Dair Güncel Konular. Ankara: Ekin Yayınları.

Hargittai, E. (2002). "Second-Level Digital Divide: Differences in People's Online Skills." *First Monday*, 7(4).

Hargittai, E. and Shafer, S. (2006). Differences in actual and perceived online skills: The roll of gender. *Social Science Quarterly,* 87(2).

Herring, S. C. (2008). *Questioning the Generational Divide.* MIT Press.

Jenkins, H. (2006). *Convergence culture*: *Where old and new media collide*. NYU Press.

Kaldık, B. (2022). Engelli bireylerin sosyal medya kullanım deneyimleri: Sosyalleşme aygıtı olarak sanal ağlar. *Turkish Studies - Social,* 17(4), 593-609.

Kaptan, B. (2024). Yaşlı Bireylerin Dijital Eşitsizlik Deneyimleri: Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Bağlamında Nitel Bir Analiz. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Kara, T. (2013). *Sosyal medya endüstrisi.* Beta Yayıncılık.

Keser, H. (2018). Engelli Hakları (Ed.: Timur Taşhan, B., ve Erci, B.). Her yönüyle engellilik). Elazığ: Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri.

Kocabay Şener, N. (2015). Dijital Medya Teknolojilerinin Tekno-Sosyoloji Bağlamında İncelenmesi (Tez No: 391407). [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Köse, H. (2012). "Sanal Gezginin 'Ego Sörfü': Ekran-gezerlik, İnternette Gezinmek ya da Yolculuk Üzerine Düşünceler". Flanör Düşünce, (Ed. Hüseyin Köse). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Livingstone, S. (2002). *Young People and New Media*. Sage Publications.

Livingstone, S. and Helsper, E. (2007). Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. *New Media and Society*, 9(4), 671–696.

Macdonald, S. J. ve Clayton, J. (2013). Back to the future, disability and the digital divide. *Disability and Society,* 28(5), 702-718.

Özsoy, D. (2020). Dijital Bölünme Düzeylerine Dair Literatür Analizi. (içinde M. Fiğan ve Y.D. Özdemir). Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma (ss. 11-25). Ankara: Alteratif Bilişim Derneği.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*.

Selwyn, N. (2004). "Reconsidering Political and Popular Understandings of the Digital Divide." *New Media and Society*, 6(3), 341–362.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Selwyn, N. (2004). The information aged: A qualitative study of older adults' use of information and communications technology. *Journal of Aging Studies,* 18(4), 369–384.

Shpigelman, C. N. ve Gill, C. J. (2014b). How do adults with intellectual disabilities use Facebook? *Disability and Society*, 29(10), 1601–1616.

Sweet, K. S., LeBlanc, J. K., Stough, L. M. and Sweany, N. W. (2019). Community building and knowledge sharing by individuals with disabilities using social media. *Journal of Computer Assisted Learning,* 36(1),1-11.

Tan, N., ve Tağluk, M. (2018). Engelliler ve Teknoloji (Editörler: Timur Taşhan, B., ve Erci, B.). (Her Yönüyle Engellilik). Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri.

Tecim, V. (2019). Herkes için evrensel tasarım neden önemlidir? (V. Tecim ve M. Ö. Kalaç Ed.). (İçinde Engelsiz bilişim 2019) (ss. 110-126). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü.

Tomlinson, J. (1999). *Globalization and culture*. University of Chicago Press.

Van Dijk, J. A. and Hacker, K. L. (2003). The digital divide as a complex and dynamic phenomenon. *The Information Society*, 19(4), 315–326.

Van Dijk, J. (2006). *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London: Sage Publications.

Warschauer, M. (2003). *Technology and social inclusion: Rethinking the digital divide*. Cambridge, MA: MIT Press.

Yılmaz, Y. (2019). Sosyal medya kullanımı: Görme engelli kullanıcıların deneyimleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,*20(2), 527-562.

İnternet Kaynakları:

Önal, M.F. (11 Nisan 2023). Dijital Eşitsizlik. https://www.egovturkey.com/dijital-esitsizlik-turkiye-avrupaulkeleri-kiyaslamasi-02022022

Van Dijk, J. A. (2020). Closing the digital divide the role of digital technologies on social development, well-being of all and the approach of the Covid-19 pandemic. https://www.un.org/development/desa/dspd/wpcontent/uploads/sites/22/2020/07/Closing-the-Digital-Divide-by-Jan-A.G.M-van-Dijk-.pdf

Raporlar:

Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler Raporu (2013). Sabancı Üniversitesi. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

UNESCO (2021). Digital Learning and Transformation of Education. Paris: UNESCO Publishing.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ ARAÇLARINDA VERİ GÖZETİMİ VE MAHREMİYET: CHATGPT GİZLİLİK SÖZLEŞMESİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Dr. Muhammet Emin Sözkesen
Bağımsız Araştırmacı/İletişim Çalışmaları
muhammet_emin_52300@hotmail.com - ORCID ID: 0000-0002-0648-9498

ÖZET

Günümüzde ChatGPT ve benzeri üretken yapay zekâ araçları bireylerin yaşamlarında merkezi bir konuma gelmiştir. Bireyler bu araçları gündelik yaşamlarında bilgi edinmek, eğlenmek, duygusal destek almak ve iş süreçlerini daha verimli hâle getirmek gibi çeşitli amaçlarla kullanabilmektedir. Kullanıcıların yaşamında önemli bir yer edinen ve çok sayıda kişisel verinin paylaşıldığı bu araçların dijital veri gözetimi ve mahremiyet perspektifinden değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırma, ChatGPT'nin gizlilik sözleşmesinde yer alan veri toplama, verilerin toplanma amaçları ve veri paylaşımı uygulamalarını veri gözetimi ve mahremiyet bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, doküman analizi deseni ile yapılandırılmıştır. Araştırmanın evrenini üretken yapay zekâ araçlarına ait gizlilik sözleşmeleri oluşturmaktadır. Örneklem ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Bu kapsamda örneklemin belirlenmesinde dünyanın en yaygın kullanılan üretken yapay zekâ araçlarından birine ait gizlilik sözleşmesi olma ölçütü esas alınmıştır. Belirlenen ölçüt doğrultusunda, en son 6 Şubat 2026 tarihinde güncellenen ChatGPT gizlilik sözleşmesi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmış, veriler ise 1–3 Haziran 2026 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler, veri toplama, verilerin toplama amaçları ve veri paylaşımı temaları doğrultusunda manuel olarak analiz edilmiştir. Veri analizinde betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırma bulgularına göre ChatGPT gizlilik sözleşmesinde ad, doğum tarihi, profil resmi, iletişim bilgileri, IP adresi ile hizmete girilen komutlar ve içerikler gibi çeşitli kullanıcı verilerinin toplandığı belirlenmiştir. Verilerin toplanma amaçlarına bakıldığında; hizmetlerin sağlanması ve geliştirilmesi, modellerin eğitilmesi, deneyimin kişiselleştirilmesi, kullanıcı taleplerinin karşılanması, dolandırıcılık, yasa dışı faaliyetler ve hizmetlerin kötüye kullanımının önlenmesi ile yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesi amaçlarının öne çıktığı görülmüştür. Verilerin paylaşımına bakıldığında ise belirli koşullar altında hizmet sağlayıcılar, bağlı kuruluşlar, devlet kurumları ve diğer üçüncü taraflarla paylaşılabildiği tespit edilmiştir. Bu bulgularda dikkat çeken nokta, kullanıcılara hizmet sunulması ve güvenliğin sağlanması amacıyla veri toplama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir. Hayatı kolaylaştırma (hizmet sunumu) ve güvenlik söylemlerinin, gözetim çalışmalarında gözetim uygulamalarının meşrulaştırılmasında sıklıkla başvurulan gerekçeler arasında yer aldığı dikkate alındığında, söz konusu gerekçelerin bu araçta da veri toplama faaliyetlerini meşrulaştıran bir işlev gördüğü söylenebilir. Bununla birlikte, hizmet sunumu ve güvenlik

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

gerekçelerine dayandırılan geniş kapsamlı kişisel veri toplama ve paylaşma uygulamaları, kullanıcı mahremiyeti ve veri güvenliği açısından çeşitli tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler : ChatGPT, Dijital Veri Gözetimi, Mahremiyet, Gizlilik Sözleşmesi

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GREEN REPORTING AND ITS LIMITS: EVIDENCE FROM THE BANKING SECTOR

Maria Carmen Huian

Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania

maria.huian@uaic.ro - https://orcid.org/0000-0002-4446-0805

Mihaela Curea

Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania

mihaela.curea@feaa.uaic.ro - https://orcid.org/0000-0003-0715-5745

ABSTRACT

Banks occupy a central position in any economy, directing capital flows and, increasingly, shaping the trajectory of sustainable finance. This study scrutinizes SDG reporting quality in the banking sector, using a panel of European banks observed over 7 years. Reporting quality is scored through manual content analysis of sustainability reports, covering the eight most disclosed goals. The analysis draws on fixed-effects regressions and regression tree methods. Board independence, use of GRI standards, and formal materiality analysis all improve disclosure quality. Gender diversity on the board and the existence of sustainability committees do not. The regression tree results suggest that high-quality reporting only materializes once certain reporting and materiality thresholds are crossed — a pattern that linear models alone would not have captured. For practitioners, the implication is that board reforms need to be substantive rather than cosmetic. This study contributes to a relatively sparse literature on SDG disclosure in banking. The findings may be useful to regulators seeking to design disclosure requirements that go beyond form and encourage genuine transparency.

Keywords: SDG reporting; sustainability disclosure; banking sector; materiality.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

COVID-19 ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMDE HAVAYOLU YOLCU TRAFİĞİNDE BÜYÜME ÖLÇÜMÜ: FARKLI CAGR YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Nurettin DİNLER
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Ali Cavit Çelebioğlu Sivil Havacılık Yüksekokulu
nurettin.dinler@erzincan.edu.tr – ORCID ID: 0000-0002-8374-3365

ÖZET

COVID-19 pandemisinin havacılık sektöründe yol açtığı yapısal kırılmalar, yolcu trafiği büyümesinin nasıl ölçülmesi gerektiğine ilişkin metodolojik tartışmaları yeniden gündeme getirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye havayolu yolcu trafiğinin pandemi öncesi (Ocak 2017–Aralık 2019) ve pandemi sonrası (Ocak 2023–Aralık 2025) büyüme eğilimlerini farklı Bileşik Yıllık Büyüme Oranı (Compound Annual Growth Rate – CAGR) yöntemleriyle karşılaştırmak ve bu yöntemlerin tahmin performanslarını analiz etmektir. Çalışma, nicel bir zaman serisi analizi olarak tasarlanmıştır. Bu doğrultuda, Devlet Hava Meydanları İşletmesi'nden (DHMİ) elde edilen aylık yolcu verileri kullanılarak Uç Nokta (U-N), Logaritmik Eğim (L-E) ve Regresyon Eğimi (R-E) CAGR yöntemleri karşılaştırılmış ve tahmin performansları Ortalama Mutlak Yüzde Hata (MAPE) ölçütüyle analiz edilmiştir.

Bulgular, pandemi sonrası dönemde aylık ortalama yolcu talep düzeyinin pandemi öncesi döneme göre arttığını, ancak aylık büyüme oranları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. CAGR yöntemlerinin karşılaştırmalı analizlerinde, R-E yaklaşımının diğer yöntemlere kıyasla daha yüksek büyüme oranları ve görece daha düşük tahmin hatası üretmesi dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, U-N ve L-E yöntemlerinin birbirine oldukça yakın sonuçlar verdiği görülmüştür. Ancak, tüm yöntemlerde MAPE değerlerinin %20'nin üzerinde gerçekleşmesi, CAGR temelli yaklaşımların yüksek oynaklık, yapısal kırılma ve belirgin mevsimsellik içeren zaman serilerinde tahminleme amacıyla kullanımının sınırlı kalabileceğini düşündürmektedir.

Çalışma bulguları, CAGR temelli büyüme ölçümlerinin kullanılan yönteme ve veri setinin zaman serisi özelliklerine duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, havacılık sektörü gibi yüksek oynaklık, belirgin mevsimsellik ve yapısal kırılmaların gözlendiği alanlarda talep tahmini, kapasite planlaması ve filo yönetimi gibi stratejik karar süreçlerinde büyüme ölçüm yöntemi seçiminin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede çalışma, havacılık literatüründe büyüme ölçüm yöntemlerine ilişkin metodolojik tartışmalara ampirik katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Havayolu Yolcu Talebi; CAGR (Bileşik Büyüme Oranı); Zaman Serisi Analizi; COVID-19; Tahmin Performansı (MAPE)

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ÖRGÜTLERDE ETİK DEĞERLERİN KURUMSAL BAŞARIYA ETKİSİ

Dr. Cihan KARA
Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çalışma Alanı: Örgütsel Davranış
E-posta: ozgurday@hotmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8230-810X

ÖZET

Etik değerler, örgütlerde tutum ve davranışları belirleyen, yönlendiren, ortak paylaşılan değerler ve inançlar bütününü olarak ifade edilmektedir. Bu değerler, dürüstlük, şeffaflık, adaletli olma ve sorumluluk sahibi olma gibi temel ahlaki ilkeleri kapsamakta olup örgütün tüm işlevsel süreçlerde örgüte rota çizen bir değerler bütünü olarak belirtilmektedir. Literatürde etik değerler kavramı örgüt içindeki ve dışındaki süreçleri yönlendiren normlar ve değerler seti olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler, yalnızca yazılı kurallarla bağlı kalmayıp örgütün karakterini kültürünü ve itibarını bütüncül bir şekilde biçimlendirme gücüne değerlerdir. Etik değerlerin örgüt kültüründeki etkisi kurum içerisindeki iş görenlerin motivasyonunu, performansını, memnuniyetini, başarısını direkt etkileme gücüne sahiptir.

Etik kavramı literatürde çok eski zamanlara dayansa bile halen hiç değerini yitirmeyip aksine bütüncül bir dönüşümün ve teknolojik gelişimin hızla hakim olduğu günümüzde kurumların başarısı ve sürdürülebilirliği için daha da anlamlı ve önemli hale gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı örgütlerde etik değerlerin rolünü ve kurumsal başarıya olan katkılarını çok boyutlu bütüncül bir yaklaşımla belirlemeye yönelik literatür taraması yöntemiyle yapılmıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre etik değerlerin, normların sadece kişisel davranışları değil, aynı zamanda örgüt kültürünü, liderlik yaklaşımlarını, çalışan motivasyonunu ve kurumsal performansı direkt etkileme gücüne sahip değerler olduğu görülmektedir. Etik değerlerin örgüt kültürüne tesis edilmesi, sürdürülebilir bir etik iklimin oluşmasına katkı sağlamakta bunun sonucunda da iş görenlerin tutum ve davranışlarında olumlu yönde etkilemektedir. Etik liderlik ve yönetim yaklaşımlarının, adalet, hesap verebilirlik, şeffaflık ilkeleriyle desteklenmesi, örgütlerin krizlere karşı dayanıklılığında önemli bir direnç oluşturmaktadır. Etik ihlallerinin iş görenler ve kurumlar açısından negatif sonuçlar yarattığı, itibar ve güven kaybına yol açtığı belirtilmekte olup bu sebeple kurumların, etik programlarının geliştirilmesi, eğitici programlarla desteklenmesi etik risklerin azaltılmasında büyük önem taşımaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Sonuç olarak, etik değerlerin örgütlerin bütün süreçlerinde uygulanması, performans artışına uzun dönemde ise kurumsal başarı, rekabet avantajı ve sürdürülebilirliğe önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, Etik, Örgüt Kültürü.

THE IMPACT OF ETHICAL VALUES ON ORGANIZATIONAL SUCCESS

Dr. Cihan KARA

Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çalışma Alanı: Örgütsel Davranış

E-posta: ozgurday@hotmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8230-810X

ABSTRACT

Ethical values are defined as a set of shared values and beliefs that determine and guide attitudes and behaviors within organizations. These values encompass fundamental moral principles such as honesty, transparency, fairness, and responsibility, and are described as a set of values that guide the organization in all its functional processes. In the literature, the concept of ethical values is defined as a set of norms and values that guide processes both inside and outside the organization. These values are not only bound by written rules but also possess the power to holistically shape the organization's character, culture, and reputation. The impact of ethical values on organizational culture directly affects the motivation, performance, satisfaction, and success of employees within the institution.

Although the concept of ethics dates back to ancient times, it has not lost its value and, on the contrary, in today's world dominated by holistic transformation and technological development, it has become even more meaningful and important for the success and sustainability of organizations.

The aim of this study was to determine the role of ethical values in organizations and their contributions to organizational success through a multidimensional, holistic approach using a literature review method.

According to the results of the study, ethical values and norms are seen as values that have the power to directly influence not only personal behavior but also organizational culture, leadership approaches, employee motivation, and corporate performance. Establishing ethical values in organizational culture contributes to the creation of a sustainable ethical climate, which in turn positively affects the attitudes and behaviors of employees. Supporting ethical leadership and management approaches with the principles of justice, accountability, and transparency creates significant resilience in organizations against crises. It is stated that ethical violations create negative consequences for employees and institutions, leading to loss of

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

reputation and trust; therefore, developing ethics programs and supporting them with training programs is of great importance in reducing ethical risks for institutions.

In conclusion, the application of ethical values in all organizational processes significantly contributes to improved performance in the long term, and ultimately to corporate success, competitive advantage, and sustainability.

Keywords : Organization, Ethics, Organizational Culture.

1.GİRİŞ

Etik, bilim, toplum veya birey için geçerli olan iyi ve kötüye ilişkin eylem ve davranış kurallarının genelini ifade eder (Özlem, 1997: 336). Kurumsal başarı ise örgütün finansal, operayonel ve stratjik hedeflerine planlanan kaynaklarla umulan zaman diliminde ve kalite standartlarında ulaşabilme kapasitesi olmakla beraber sadece kar amacı dışında sürdürülebilirlik, toplumsal güveni, itibari ve işgörenlerin refahını da kapsayan bütüncül bir vizyondur. Kurumsal başarıda en önemli unsur insan faktörüdür. Örgütsel iklim, örgütsel bağlılık, ekip ruhu, kuruma olan güven, şeffaflık ve etik değerlere bağlılık örgütsel performans ve verimliliği artıran kurumsal başarının en önemli anahtarları olmaktadır.

Teknolojik değişimin ve bütüncül bir dönüşümün yaşandığı günümüz örgütlerinde kurumsal başarının göstergesi sadece finansal değerlerin çok ötesine geçmiştir. Sürdürülebilir bir rekabet avantajı elde etmenin ve bunu muhafaza etmenin en önemli unsuru örgütlerde benimsenen etik ilkeler ve kurumsal değerlerdir. Kurumlarda geleneksel olarak yasal bir zorunluluk olarak görülen etik yaklaşım, artık karar alma süreçlerinden, iş görenlerin motivasyonlarına kadar örgütün tüm işlevsel süreçlerini çok katmanlı bir şekilde etkileyen, stratejik önem taşıyan bir unsur haline gelmiştir.

Toplumsal güveni kazanmak, kurumsal sürdürülebilirliği sağlamak ve nitelikli işgücünü örgütlere kazandırmak ancak kökleri sağlam temellere dayanan etik iklim ile mümkündür. Ancak etik dışı uygulamalar kısa dönemde büyük karlar sağlasa da uzun dönemde kurumsal değeri zayıflatan, kuruma olan güveni sarsan ve bunun neticesinde de ciddi anlamda hem finansal hem de hukuksal riskler barındıran tehlikeler yaratmaktadır.

Bu çalışma örgütlerde etik değerlerin kurumsal başarıya etkisini çok boyutlu bütüncül bir yaklaşımla incelemeye yönelik literatür tarama yöntemiyle yapılmıştır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2.ÖRGÜTLERDE ETİK DEĞERLER

Etik, insanların geliştirmiş olduğu hem bireysel hem de toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan, normlar, ilkeler, kurallar ve değerleri ahlaki yönden ele alan bilimsel bir disiplindir (İnal, 1996: 43). Etik, bir bireyin ya da topluluğun eylemlerine yön veren ahlaki değerler ve ilkelerdir (Churchill ve Peter, 1995). Yüksek etik değerlere sahip çalışanların benlik saygılarının yüksek ve işe katılımlarının üst seviyede taşıdığını göstermektedir. Albdour ve Altarawneh (2012)'e göre bu durum bireylerin, kimliklerinin bir bölümünü bir gruba ait hissetmek için kendilerini ve başkalarını sosyal gruplara ayırma ihtiyacından kaynaklandığını bu sebeple bir gruba ait olmak ve ortak hedefleri paylaşmak, çalışanların algıları, duyguları ve davranışları ile ilgili olduğunu ifade etmektedir.

Etik değerler, örgütlerde davranışları yönlendiren, paylaşılan değerler ve inançlar bütününü ifade eder. Bu değerler, dürüstlük, doğruluk ve sorumluluk gibi temel ahlaki ilkeleri kapsar ve örgüt içi ile dışı etkileşimlerde yol gösterici bir rol üstlenir. The Ethics and Compliance Initiative (ECI) tarafından belirtildiği üzere, etik değerler; örgüt içindeki ve dışındaki etkileşimleri yönlendiren normlar ve değerler seti olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler, sadece yazılı kurallarla değil, örgütün karakterini ve itibarının göstergesi olarak görülmektedir. Etik değerlerin rolu, iş görenlerin memnuniyetini, performansı, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği artırıcı bir unsur olarak ifade edilmektedir (Viyano vd., 2024). Örgütlerde etik değerleri olmayan bir kurumun öncelikle topluma, çalışanlarına ve paydaşlarına karşı sorumlu davranış sergilemesi beklenemez (Yücel ve diğ., 2010).

2.1. Etik Değerlerin Temel İlkeleri

Etik değerlerin temel ilkeleri örgütsel bütünlük, dürüstlük ve şeffaflık, sosyal ve çevresel sorumluluk, uyum ve etik davranış, çalışanların güçlendirilmesi, çalışan refahı, itibar ve imaj ile boyutlandırılmaktadır (Viyano vd.,2024):

1.Örgüsel Bütünlük: Örgütün tüm fonksiyonlarında etik ve ahlaki normlara bağlılığı ifade eder.

2. Dürüstlük ve Şeffaflık: Örgütlerin iletişiminde doğruluk ve karar alma süreçlerinde açıklık düzeyini ölçer.

3. Sosyal ve çevresel sorumluluk: Örgütün toplumsal ve çevresel etkilerini eşitlik ve adalet kavramları çerçevesinde teşvik edilmesi ile ilgilidir.

4. Uyum ve etik davranış: Örgütün kurallara, düzenlemelere ve etik standartlara bağlılığını ortaya koyar.

5. Çalışanların güçlendirilmesi: Kurumlarda Etik davranışlar için iş görenlere özgürlük ve destek sağlanmasını ölçmektedir.

6. Çalışan Refahı: Örgütlerde iş görenlerin fiziksel, zihinsel ve duygusal iyiliğine verilen önemin değerlendirilmesini ifade eder.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

7. İtibar ve imaj: Örgütün kamuoyu, çalışanlar ve diğer paydaşlar nezdinde etik ve bütünlük açısından nasıl algılandığını ifade eder.

3. Etik Değerlerin Çalışan Davranışlarına Etkisi

Etik iklim, etik kodlar, etik ihlalleri ve etik programların önemi çerçevesinde genel bir değerlendirme ile etik değerlerin çalışan davranışlarına etkisine bakış yapıldığında (S. Ghobbeh ve A. Atrian, 2024);

3.1. Etik İklimin Çalışan Davranışları Üzerindeki Rolü

Etik iklim, örgütlerde çalışanların davranışlarını belirleyen en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Etik iklim iş görenlerin davranış kalıplarını belirleyen ve örgütün etik özelliklerini yansıtan bir olgudur. Bu iklim, örgüt içinde hangi davranışların etik olarak doğruluğunu ve etik problemlerin nasıl çözülmesi gerektiğine dair ortak algıları ifade etmektedir. İş görenler örgüt içerisindeki mevcut normlar ve kurallardan oluşan bir çalışma ortama sahiptir. Bu ortam, örgütün politikalarını, iş görme usullerini ve etik sonuçlarını yansıtan bir iş ortamı olarak belirtilmektedir. Araştırmalar, örgütsel etik iklim ile iş görenlerin tutum ve davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesinin örgütsel çalışmaların en önemli konuları arasında yer aldığını göstermektedir. Örgütler de olumlu bir etik bir iklimin varlığını algılayan iş görenlerin çalışan memnuniyet düzeyinin, örgütsel bağlılığın, güven ve iş birliği gibi olumlu davranışların arttığı etik dışı davranışların azalmasına da katkı sağladığı belirtilmektedir. Bu nedenle etik iklimin çalışan davranışları üzerindeki etkisi hem bireysel hem de örgütsel manada pozitif etkiler göstermektedir (Ullah vd., 2011).

3.2. Etik Kodların Davranışsal Dönüşüme Katkısı

Etik kodlar, iş görenlerin örgüt içinde ve dışında hangi davranışların uygun olduğunu belirten normlar ve değerler setidir. Bu kodlar, iş görenlerin düşünce ve eylemlerini örgütsel kültür vasıtasıyla yönlendirmektedir. Etkili ve anlaşılır etik kodların, iş gören davranışlarını etkilemesi ve olumlu yönde dönüşümü sağlaması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca etik kodların örgütlerde uygulanması, iş görenlerin etik karar alma süreçleri üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Etik kodların örgütlerde etkin biçimde uygulanması, etik davranışların artmasını ve etik dışı davranışların azalmasını sağlamaktadır. Etik kodların bir diğer katkısı ise örgüt içinde ortaya çıkan etik problemlerin çözümünde kritik rol oynamaktadır. Bu sayede etik kodlar sadece bireysel davranışları değil, aynı zamanda örgütsel düzeyde etik kültürün tesisini ve sürdürülmesini de desteklemektedir (S. Ghobbeh vd., 2024).

3.3. Etik İhlallerinin Çalışanlar Üzerindeki Etkileri

Örgütlerde yaşanan etik ihlallerinin iş görenler üzerindeki etkileri oldukça önemlidir. Baskıya maruz kalan, zayıf iç iletişim, aşırı iş yükü ve zayıf liderlik gibi faktörler karşısında iş görenlerde etik dışı davranışların görülme olasılığı çok yüksektir. Bunun yanında özellikle şirket evliliklerinde, küçülme ve yeniden yapılanma gibi süreçlerde de iş görenleri baskı altına almakta ve etik ihlallerini tetiklemektedir. Etik ihlalleri zamanla normalleşme eğilimine dönüştüğünde örgütlerde öncelikle olumlu örgüt ikliminin kaybedilmesine bunun neticesinde de örgütsel bağlılık ve motivasyonun azalmasına etken olmaktadır (A. Bai vd., 2023).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

4. Etik Değerlerin Kurumsal Başarıya Etkileri

Bu bölümde etik değerlerin kurumsal başarıya olan etkilerini etik sürdürülebilirlik, etik iklim ve etik liderlik kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır (F. Petropoulos vd., 2025);

4.1. Etik Sürdürülebilirlik ve Kurumsal İtibarın Gelişiminin Kurumsal Başarıya Katkısı

Etik sürdürülebilirlik, bir örgütün ahlaki ve yasal normlar kapsamında sürdürülebilir değerleri ve ilkeleri anlama ve bu çerçevede hareket etme yeteneğini ifade etmektedir. Bu kavram sürdürülebilirlik kapsamında kurumların marka değerini ve kurumsal itibarını artırmasına olumlu katkılar sunmakta ve bunun neticesinde de örgütsel performansın iyileşmesine ve uzun dönemde finansal kazançların artışına imkan sağlamaktadır. Etik sürdürülebilirlik, örgütlerin sadece yasal zorunluluklara uyulmasını değil ayrıca toplumsal beklentilere ve ahlaki standartlara da kayıtsız kalmamayı gerektirmektedir. Bu yaklaşım, örgütlerin itibarını güçlendirirken güvenilirliğini artırmaktadır. Ayrıca, etik sürdürülebilirliğin sosyal sürdürülebilirliğin bir alt kümesi olarak sınıflandırılması, etik değerlerin toplumsal beklentilerle bütünleşik bir şekilde ele alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir. (F. Petropoulos vd., 2025) Etik sürdürülebilirliğin uygulanmasında haklar ve çıkarlar gibi insan ilişkilerine dair zorluklarla baş edilmesi gereken zorluklar arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için genellikle insan bağlantılarını ve ağlarını içeren çoklu karar alma süreçlerinin yönetilmesini gerektirir. Bu süreçlerde etik değerlerin öncelenmesi örgütün uzun dönem başarısı için kritik önem arz etmektedir. Ayrıca, etik sürdürülebilirliğin uygulanması, örgütlerin itibarını güçlendirirken pazara erişimini kolaylaştırarak rekabet avantajı elde etmelerine olanak sağlamaktadır.

4.2 Etik İklim, Güvenilirlik ve Paydaş İlişkilerinin kurumsal Başarıya katkısı

Victor ve Cullen (1987) çalışmalarında bir örgütün etik iklimini, örgütte etik davranışlarla ile ilgili konuların nasıl ele alınması gerektiğinin ve ele alınan konular için etik olarak doğru davranışın ne olduğunun ortak algılaması olarak belirtmişlerdir. (Zimmerli vd., 2007) Örgütlerde etik iklim, iş görenler arasında kollektif bir etik algının oluşumunu sağlayarak, bireysel tutum ve davranışları olumlu yönde şekillendirmekte ve bu sayede etik davranışların örgüt genelinde içselleştirilmesi müşteri memnuniyetini, hissedar sadakatini artırmakta, böylece örgütün itibarı artarken rekabet gücü de yükselmektedir.

Etik değerlerin örgüt kültürüne tesisi paydaşlarla kurulan ilişkilerde şeffaflık ve güven ortamı oluşturmakta bununla birlikte uzun dönemi kapsayan iş birlikleri ve sürdürülebilir bir başarı ortamı oluşturarak örgütsel hedeflere ulaşmada önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Etik bir örgüt iklimi, Kurumların maliyetlerini düşürerek, güvenin inşasını destekleyerek, iş yapmak için gerekli soysal sermayeyi muhafaza ederek kurumsal karlılığı elde ederler (Bowie, 1998).

Etik iklimin olmadığı bir kurumda iş görenlerin memmuniyetsizliği iş stresin yol açarak iş tatminini düşürür, iş performansını azaltır ve hatta işten ayrılma niyetlerinde artış olmaktadır (Babin 2000; Schwepker, 2001; Weeks ve Nantel, 2004). Bu sebeple örgütlerde etik iklimin tesisi kritik önem taşımaktadır ayrıca bireysel performans (McKay vd., 2008), iş tutumları (Colquitt, Noe, ve Jackson, 2002) gibi bireysel çıktılara üzerinde önemli etkiye sahiptir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Sonuç olarak, etik iklimin güçlendirilmesi ve etik sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanması, örgütlerin uzun dönem başarısı ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesi bakımından son derece önem arz etmektedir.

4.3. Etik Liderliğin Kurumsal Başarıya Etkisi

Liderler kurumlarda iş görenlerle sosyal bir ilişkisi içerisindedirler. Etik liderler ise, sadece iş görenlerde değil, örgütün tamamı olarak hem iş görenlerin tutum ve davranışları ile hem de kurumun yapısı üzerinde pozitif etki oluştururlar. Bu durum örgütlerin kurumsal başarısına olumlu katkılar vermektedir (Pehlivan, 2011).

Etik liderlik hesap verebilirlik, şeffaflık ve örgütlerin etik değerlerle uyumlu bir şekilde yönetilmesinde en önemli aktör olarak öne çıkmaktadır. Örgütlerde hesap verebilirlik kültürünü teşvik eden liderler iş görenlerin bireysel eylemlerinin sorumluluğunu almalarını ve hatalardan ders çıkarmaları fırsatı verir. Bu sayede iş görenlerin yalnız başarılarında değil, aynı zamanda hatalarında da sorumluluk almalarını destekleyerek, örgüt içinde sürekli bir gelişim ve öğrenme ortamı oluşmasına imkan sağlar. Etik liderler, yönetim anlayışlarında ve karar alma süreçlerinde şeffaf bir tutum sergilediklerinde iş görenler arasında güven ortamı oluştururlar ayrıca bu şeffaflık sayesinde örgütsel operasyonlar, örgütün tüm işlevsel süreçlerinde hedeflerle daha uyumlu hale gelir ve bu da kurumsal başarıya doğrudan etki etmektedir. Etik liderler, örgütlerde süreç içerisinde karşılaşılan yasal ve ahlak dışı uygulamalarda, örgütsel başarı ve performansı zora sokacak engellemelere karşı önemli bir kalkan olacaktır (Costa, 1998). Aynı zamanda etik liderler kurum içinde empati kurarak örgütün ve örgütte yer alan iş görenlerin eğitimi, gelişimi bunun sonucunda performanslarının yükselmesi ve verimliliğin artmasında kritik rol oynamaktadırlar (Alatlı, 1999).

SONUÇ

Bu çalışma, örgütlerde etik değerlerin rolünü ve kurumsal başarıya olan etkilerini incelemeye yönelik yapılmıştır. Araştırmada elde edile bulgulara göre etik değerlerin yalnızca bireysel davranışları değil, aynı zamanda örgüt iklimini, örgüt kültürünü, liderlik yaklaşımlarını, çalışan motivasyonunu ve kurumsal performansı doğrudan etkilediğini göstermektedir. Etik değerlerin örgüt kültürüne entegrasyonu sürdürülebilir bir etik iklimin oluşmasını sağlamakta bu sayede iş görenlerin tutum ve davranışlarında olumlu yönde değişime, örgüt de güven ortamının güçlenmesine ve adaletin kavramının oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Etik değerlerin örgüt kültürüne yerleşmesinde önemli aktör yöneticilerdir. Bu bağlamda yöneticiler yüksek etik standartlar belirleyerek ve olumlu örnekler sergileyerek örgütteki üyeler için yol gösterici rol model olurlar. Etik değerlerin ihmal edilmesi, normlara ve kurallara uyumsuzluk ve saygısızlık örgütsel başarısızlığa neden olabilecek sonuçlar taşımaktadır. Bu sebeple örgütlerde etik değerlerin tanımı, temel ilkeleri ve örgütün tüm işlevsel süreçlerinde uygulanması örgütlerin sürdürülebilir başarısı, itibarı ve toplumsal güven açısından kritik önem taşımaktadır.

Etik liderlik ve yönetim yaklaşımlarının, şeffaflık, hesap verebilirlik, adalet ve kapsayıcılık ilkeleriyle desteklenmesi, örgütlerin süreç içerisinde karşılaşabilecekleri risklere ve krizlere kalkan oluşturma yanında direncini, dayanıklılığını artırmaktadır. Etik ihlallerinin ise hem iş

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

görenler hem de örgüt iklimine, kurumsal atmosfer üzerinde negatif etkiler yaratarak örgütün itibar kaybına ve güven erozyonuna uğramasına neden olmaktadır. Bu gibi durumlarla karşılaşmamak için örgüt içinde etik programlarının geliştirilmesi, eğitici rehberlik hizmetlerinin oluşturulması ve yönetsel sorumlulukların etkin bir şekilde yerine getirilmesi, etik risklerin azaltılmasında ve başa çıkılmasında önemli rol oynamaktadır.

Bunun yanında etik değerlerin örgütlerin kurumsal itibarına ve güvenilirliğine sağlamış olduğu katkı, paydaşlarla olan ilişkilerinin güçlenmesini ve sürdürülebilir uzun dönem başarıyı da beraberinde getirmektedir. Etik sürdürülebilirlik kavramı, örgütlerde kurumsal performansın sürekliliği ve rekabet avantajının korunması bakımından stratejik öneme sahiptir.

Sonuç olarak, etik değerlerin örgütlerde sistematik ve bütüncül bir yaklaşımla belirlenmesi ve uygulanması hem kısa dönem performans artışını hem de uzun dönemde kurumsal başarı getirmekte ve sürdürülebilirliğe önemli ölçüde katkılar sağlamaktadır.

Günümüzde teknolojik gelişimlerin hızla örgütlerin tüm işlevsel süreçlerine girmesi özellikle yapay zeka uygulamalarının kurumlara da entegasyonu ve kullanımı, etik değerlerin ve kurumsal başarıya olan etkilerini daha da artırmakta olup konunun önemi dikkate alındığında ve literatürde yeterli çalışmaların olmayışı nedeniyle, bundan sonraki araştırmalarda farklı zamanlarda, farklı sektörlere ve farklı boyutları ile araştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

A. Bai, M. Vahedian, R. Ghahreman, ve H. Piri, "Elevating Women in the Workplace: The Dual Influence of Spiritual Intelligence and Ethical Environments on Job Satisfaction," arXiv:2310.16341 [econ.GN, q-fin.EC], 2023. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://arxiv.org/abs/2310.16341

Alatlı, A. (1999). Schrödinger'in Kedisi. İstanbul: Boyut Yayınevi

Albdour, A. & Altarawneh, I. (2012). Corporate Social Responsibility and Employee Engagement in Jordan. International Journal of Business and Management, Vol. 7, No. 16, 89-105.

Babin, B. J., Boles, J. S. ve Robin, D. P. (2000). Representing The Perceived Ethical Work Climate Among Marketing Employees. Academy Of Marketing Science, 28(3), s. 345–358.

Bowie, Norman E. (1998). Companies Are Discovering The Value Of Ethics, USA Today Magazine, Vol. 126.

Churchill, G. & Peter J. (1995). Marketing Crating Value for Customers. Austen Press.

Colquitt, J., Noe, R. ve Jackson, C. 2002. Justice İn Teams: Antecedents And Consequences Of Procedural Justice Climate. Personnel Psychology, 55: s. 83-109.

Costa, D. (1998). The Ethical Imperative: Why Moral Leadership is Good Business, Reading, Ma: Addison-Wesley.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

D. Wiyono, R. Tanjung, H. Setiadi, S. Marini, ve Y. Sugiarto, "Organizational transformation: The impact of servant leadership on work ethic culture with burnout as a mediating factor in the hospitality industry," arXiv:2407.01533 [econ.GN, q-fin.EC], 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://arxiv.org/abs/2407.01533

F. Petropoulos, H. Akkermans, O. Z. Aksin, I. Ali, M. Z. Babai, ve A. Barbosa-Povo, "Operations & Supply Chain Management: Principles and Practice," arXiv:2503.05749 [cs.CY], 2025. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://arxiv.org/abs/2503.05749

İnal, K. (1996). Sosyalist Etik, Gelecek Dergisi, 1 (3), 43.

Mckay, P. F., Avery, D. R. ve Morris, M. A. 2008. Mean Racial-Ethnic Differences İn Employee Sales Performance: The Moderating Role Of Diversity Climate. Personnel Psychology, 61: s. 349-374.

Özlem, D. (1997). Günümüzde Felsefe Disiplinleri. İnkilap Kitapevi Yayınları, 2. Baskı.

Pehlivan, İ. (2001). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik, Ankara: Pegem Yayıncılık.

S. Ghobbeh ve A. Atrian, "Spiritual Intelligence's Role in Reducing Technostress through Ethical Work Climates," arXiv:2401.03658 [econ.GN, q-fin.EC], 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://arxiv.org/abs/2401.03658

Schwepker C.H., Jr., Ferrell, O.C. ve Ingram, T.N. (1997), The Influence of Ethical Climate on Role Stress in the Sales Force, Journal of the Academy of Marketing Science, 25 (Spring), s.99–108.

U. C. Kandasamy, "Ethical Leadership in the Age of AI Challenges, Opportunities and Framework for Ethical Leadership," arXiv:2410.18095 [cs.CY, cs.AI], 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://arxiv.org/abs/2410.18095

Ullah, S., Ullah, A., ve Durrani, B. (2011). Effect of Leadership On Employees Performance in Multinational Pharmaceutical Companies in Pakistan, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 2:9, s. 286 299.

Victor, B. ve Cullen, J, (1987), A Theory and Measure of Ethical Climate In Organizations, In W.C. Frederic (Ed), Research In Corporate Social Performance and Policy: Emprical Studies of Business Ethics and Values, Volume 9 (Jai Press, Greenwich, Ct), s.51-71.

Weeks, W. & Nantel, J. (1992). Corporate codes of ethics and sales force behavior: A case study. J Bus Ethics, 11(7), s. 53– 60.

Yücel, D. (2022). Eetik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısınınn İşe Katılım Benlik Saygısı ve İş Performansına Etkileri. Pearson Journal of Social Scıences and Humanitiesissn Vol.7, No. 19, 214-227.

Zimmerli, Walther CH., Richter, Klaus ve Holzinger, Markus (2007); ‘’Corporate Ethics and Corporate Governance’’, ISBN 978-3-540-70817-9 Springer Berlin Heidelberg New York, s.119.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ETİK LİDERLİĞİN ÖRGÜT ÜZERİNE ETKİLERİ

Dr. Cihan KARA
Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çalışma Alanı: Örgütsel Davranış
E-posta: ozgurday@hotmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8230-810X

ÖZET

Etik liderlik, güçlü bir ahlaki rota ile ivmelenen, iş görenlerin ve paydaşların refahını gözeten, adalet, dürüstlük, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini önceleyen ve teşvik eden bir liderlik yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Etik liderlik sadece teknolojik dönüşüm süreçlerinde organizasyonlara rehberlik etmekle kalmaz, ayrıca örgütsel değişimlerin toplumsal değerler ve normlarla uyumlu olmasını da destekler. Etik liderler örgüt içinde etik davranışları bilir ve bu doğrultuda eylemlerini gerçekleştirirler. İş görenler ve diğer örgüt üyeleri genellikle liderlerini takip etme eğiliminde olduklarından onlar da bu etik davranışları benimser ve uygularlar. Etik liderler kendine özgü birtakım özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin başında, dürüstlük, empati, bütünlük ve hesap verebilirlik yer almaktadır.

Bu çalışma, etik liderliğin örgüt üzerine etkilerini çok boyutlu etkilerini kapsamlı biçimde araştırmaya yönelik literatür tarama yöntemiyle yapılmıştır. Etik liderlik, dürüstlük, hesap verebilirlik, empati ve katılımcı iletişim gibi temel özellikleriyle örgütsel kültürün yapılanmasını da katkı sağlamaktadır ayrıca etik standartların örgüt içerisinde yaygınlaştırılması ile iş görenlerin motivasyonunu ve iş tatminini artırmakta ve psikolojik baskıyı azaltarak da örgütsel refaha katkıda bulunmaktadır.

Etik liderlik, karar alma süreçlerinde ise şeffaflık, adalet, tarafsızlık ve katılımcılık ilkeleri ile iş görenlerin performansı ve kurumsal verimlilik üzerinde pozitif katkılar sunarken aynı zamanda tükenmişlik düzeylerinin azalmasına ve iş etiği kültürünün güçlenmesine de olanak sağlamaktadır.

Etik liderlerin süreç içerisinde karşılaştığı; teknolojik gelişmelerin getirdiği yeni etik sorunlar, kısa vadeli kazançlar ile etik değerler arasındaki çatışma ve yasal risklerin yönetimi gibi önemli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorlukların etkin biçimde yönetilmesi örgütlerde sürdürülebilir bir etik liderlik yaklaşımının tesisi ile mümkün olmaktadır.

Sonuç olarak, etik liderlik, yalnızca bireysel davranışlar olarak değil bunun yanında örgütsel kültürü, iş performansı, başarı, güven ve sürdürülebilirliği şekillendiren stratejik bir aktör olarak kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, Etik, Etik Liderlik

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

THE EFFECTS OF ETHICAL LEADER SHIP ON THE ORGANIZATION

Dr. Cihan KARA

Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çalışma Alanı: Örgütsel Davranış

E-posta: ozgurday@hotmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8230-810X

ABSTRACT

Ethical leadership is defined as a leadership approach that is driven by a strong moral compass, prioritizes the well-being of employees and stakeholders, and promotes and encourages the principles of justice, honesty, transparency, and accountability. Ethical leadership not only guides organizations through technological transformation processes but also supports organizational changes to be consistent with societal values and norms. Ethical leaders understand ethical behavior within the organization and act accordingly. Since employees and other organizational members generally tend to follow their leaders, they also adopt and implement these ethical behaviors. Ethical leaders possess unique team characteristics, primarily honesty, empathy, integrity, and accountability.

This study was conducted using a literature review method to comprehensively investigate the multifaceted effects of ethical leadership on organizations. Ethical leadership, with its fundamental characteristics such as honesty, accountability, empathy, and participatory communication, contributes to the structuring of organizational culture. Furthermore, by disseminating ethical standards within the organization, it increases employee motivation and job satisfaction, reduces psychological pressure, and contributes to organizational well-being.

Ethical leadership, through principles of transparency, fairness, impartiality, and participation in decision-making processes, positively contributes to employee performance and organizational efficiency, while also reducing burnout levels and strengthening the work ethics culture.

Ethical leaders face significant challenges throughout their careers, including new ethical issues arising from technological advancements, the conflict between short-term gains and ethical values, and the management of legal risks. Effectively managing these challenges is possible through the establishment of a sustainable ethical leadership approach within organizations.

In conclusion, ethical leadership is critical not only as a matter of individual behavior but also as a strategic actor shaping organizational culture, job performance, success, trust, and sustainability.

Keywords: Organization, Organizational Behavior, Artifical İntelligence

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1.GİRİŞ

Günümüzde küreselleşen iş dünyasında yaşanan teknolojik gelişim, artan rekabet koşulları ve buna bağlı olarak etik ihlallerindeki artış, liderlerin sadece finansal başarıya değil aynı zamanda ahlaki değerlere odaklanmasını da zorunlu kılmaktadır. Örgütlerde yaşanan bu gelişmeler etik liderliğin kavramının önemini daha da ortaya çıkarmaktadır.

Etik liderlik, güçlü bir ahlaki çerçeve odaklı bakışla hareket eden, iş görenlerin ve paydaşların refahını önceleyen, şeffaflık, adalet, dürüstlük ve hesap verebilirlik kültürünü teşvik eden bir liderlik türü olarak tanımlanmaktadır. Etik liderlik yalnızca teknolojik değişim ve örgütlerdeki dönüşüm süreçlerinde organizasyonlara rehberlik etmekle kalmaz ayrıca örgütsel değişimlerin toplumsal değerler ve normlarla uyumlu olmasını da sağlamaktadır.

Etik liderleri diğer liderlerden ayıran en önemli özellikleri arasında bütünlük, empati ve hesap verebilirlik yer almaktadır. Bütünlük, etik liderlerin dürüst ve doğru olmalarını ve etik ilkelere bağlı kalmalarını ifade eder. Bu liderler, zorluklar veya baskılar karşısında dahi bütünlükten taviz vermeden kararlar alarak örgütlerdeki bireylere örnek olurlar ve iş görenleri güçlendirerek sahiplenme ve hesap verebilirlik kültürünün oluşmasını teşvik ederler. Empati ise, etik liderlerin iş görenlerin farklı bakış açılarını ve duygularını anlamalarını ve dikkate almalarını sağlarken hesap verebilirlik ise, etik liderlerin aldıkları kararların sorumluluğunu taşımalarını ve kararların beklenmeyen şekilde sonuçlanmasın da dahi kendilerini sorumlu tutmalarını ifade eder.

Örgütlerin işlevsel fonksiyonlarında, etik liderlik uygulamalarında birtakım zorluklarla karşılaşılmaktadır. Karşılaşılan bu zorluklar; farklı bakış açılarının etkin bir şekilde yönetilmesi gerekliliği, kısa dönemli kazançlar ile etik değerlerin çakışması, teknolojik gelişmelerin yarattığı yeni etik sorunlar olarak ifade edilmektedir. Ayrıca örgütlerde etik standartların ihlali örgütü yasal sorunlarla karşı karşıya bırakabilmekte bu durum örgütü kamuoyunda ve paydaşlar nezdinde zor duruma düşürebilmekte ve güven kaybı oluşturabilmektedir. Etik liderlik bu tür riskleri önceden görüp gerekli olan tedbir ve önlemler alıp ona göre stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadır.

Bu çalışmanın amacı etik liderliğin örgüt üzerine etkilerini çok boyutlu bütüncül bir yaklaşımla araştırmaya yönelik, literatür tarama yöntemiyle yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre etik liderliğin örgütsel kültürün şekillenmesinde, etik iklimin, etik kültürün, sürdürülebilirliğin, güven ortamının oluşmasında ve karar alma süreçlerinde önemli paya sahip olmasının yanı sıra iş görenlerin motivasyonlarını, performanslarını, iş tatminini, örgütsel bağlılıklarını artıran, işten ayrılma niyetini ve stres düzeyini azaltan bir etkiye sahip olduğu yapılan yerli ve yabancı literatür araştırmalarında öne çıkan önemli bulgular arasında yer almaktadır.

Araştırma sonucunda ede edilen bulgular ışığında örgütlerde etik liderliğin güçlendirilmesi örgütlerin uzun dönem başarısı ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri noktasında büyük önem taşımaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2. ETİK LİDERLİĞİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Etik, insanların kişisel tercihleri doğrultusunda yaptıkları seçimleri, törelere uygun ahlaki davranışları ve dünya görüşleri ile ilgili bir kavramdır (Conaway ve Fernandez, 2000).

Etik, sosyal ilişkilerin odağını oluşturan normlar, değerler ve kuralların iyi veya kötü olarak ya da doğru veya yanlış olarak araştıran, ahlaki davranışlar eylemler, yargılar ve olaylar ile ilgilenen felsefenin bir bölümü ve alt disiplinidir (Aydın, 2006).

Yeni liderlik kavramları çerçevesinde son yıllarda teknolojinin hızla gelişimi, artan rekabet savaşları ve bunun neticesinde ortaya çıkan etik ihlalleri, örgütler için en önemli kaynak olan insanı ele alırken onu nasıl daha motive bir şekilde performansının artırılacağı konusunda belirleyici etkiye sahip önemli liderlik türlerinden birisi de etik liderliktir.

Etik liderlik, iş görenler arasında uygun davranışların gelişmesini sağlayan, personel davranışları ile insanlar arası ilişkilerde kararların alınmasında özellikle çift yönlü iletişimi esas kılan bir liderlik türüdür (Piccolo vd., 2010).

İş görenlerin tutum ve davranışlarını yönlendirmek için etik standartlar geliştirme, değerlerle etik standartları bütünleştirme ve bu etik standartları etkin bir biçimde uygulama etik liderliğin önemli özellikleri arasındadır (Connock ve Johns, 1995). Bu tarz bir liderlik bilişsel, duyuşsal ve devinsel davranışlarda etik ilkelere bağlı kalınmasını, yaşamın her alanında bu ilkelere uyulmasını gerektirmektedir (Cuilla, 1998).

Etik liderlik davranışları, etik kodlar çerçevesinde oluşturulur. Etik kodlar; adil olma, dürüstlük, saygı prensibini benimsenmiş idealist bir düşünce yapısıdır. Kurumların düşünce yapısını ve değerlere verdiği önemi vurgularken, aynı zamanda bu prensiplerin ve ilkelerin somutlaştırılmış kurumlara yerleşmiş hali olup, etik liderliğin temelinde, saygı ve sevgi temelinde, farklı kültür ve dünya görüşünler anlayış gösterme ve kaynak dağılımında adil olma gibi kriterler yer almaktadır (Yılmaz 2006).

Günümüz örgütlerinde iş görenleri motive etmek için bürokratik ve yasal otoritelere sığınmak yerine değer, inanç, duygu ve güven gibi kavramları önemseyen yeni bir liderlik türüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu liderlik türünün temel güç ve etki kaynağı ahlaki ve etik değerlere bağlıdır. Liderlerde olması gereken ve bunu örgütün geneline yayılması sağlayan en önemli özelliği etik değerleri ve dürüstlüğüdür. Dürüstlük etik liderliğin en kritik unsuru olup; öz bilgisi, samimiyet ve olgunluk olmak üzer üç temel bileşenden oluşmaktadır (Bennis, 1995).

Harvey (2004) çalışmasında etik liderlerde bulunması gereken özellikleri; değerleri ve etik bilinci oluşturmak, örgütlerde iş görenlere sorumluluk vermek, başkalarına örnek olmak, etik değerler çerçevesinde karar vermek, belirlenen etik vizyon ve uygulamaların uyum içinde olmasına dikkat etmek, değerler ve etik konusunda eğitimler vermek, algılara dikkat etmek, istikrarlı ve hızlanan bir değişime odaklanmak, etik değerlere saygılı iş görenlerle çalışmak, inisiyatif almayı desteklemek olarak ifade etmektedir.

Schminke vd. (2002) çalışmalarında liderliğin temel bileşeni olarak gösterilen etik davranışların yok sayılmasının örgütün ahlaki bütünlüğünü ciddi anlamda tehlikeye soktuğunu bunun sebebi

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

olarak da iş görenlerin lider davranışlarından etkilenip rol model olarak algıladıklarını bu durumunda iş görenlerin etik davranışlara yönelmesinde etkili olduğunu ifade etmektedirler.

Peterson (2002) çalışmasında liderin etik davranışlar çerçevesinde yönetim sergilemesi, örgütlerde uygunsuz kabul edilen tutum ve davranışların azalmasına sebep olduğunu, aynı zamanda uygunsuz ve olumsuz davranış sergileyen iş görenler üzerinde de bu uygunsuz etik dışı davranışlar sergilemelerinde engelleyici bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir.

Akdoğan ve Demirtaş (2014), Eşitlik, adalet, şeffaflık gibi kavramlarının önem kazandığı, insan odaklı bakış açılarının giderek daha da anlam kazandığı günümüzde, etik liderlik konusunun önemi birçok araştırmacı tarafından vurgulamaktadır. Etik ve ahlaki açıdan doğru kararları verebilmek bireysel, örgütsel, hatta evrensel bir sorumluluktur. Örgütlerde yaşanan sosyal ortamının karmaşıklığı ve insan ilişkilerindeki açmazlar, yönetici konumundaki kişilere yeni görevler yüklemektedir. Bu görevler yönetilmesi zor olan insan unsurunun etik değerler ve inançlar sistemine sahip olmasını ve örgütteki çaba ve eylemlerini bu sistem çerçevesinde gerçekleştirmelerini gerektirmektedir.

Yapılan birçok bilimsel araştırmada yöneticilerin etik liderlik özellikleri ile iş görenlerin örgütsel adalet algıları arasında ilişki bulunmuştur (Zhu, May ve Avolio, 2004). Bu bağlamda Zhu ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada iyi, doğru, adil ve ahlaklı davranışlar sergileyen bir liderin etik davranışlar gösterdiği düşünülmekte ve liderin oluşturduğu örnek ortamın, çalışanların birbirleri ile olan ilişkilerini pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir (Turhan, 2007).

3. ETİK LİDERLİĞİN ÖRGÜTSEL KÜLTÜRE ETKİLERİ

Etik liderliğin örgütsel kültüre katkısı üç ana başlıkta incelenmektedir (Kandasamy, U.C., 2024);

3.1. Dürüstlük ve Hesap Verebilirlik Yoluyla Güvenin İnşası

Etik liderlik, örgütsel kültürün önemli unsurlarından biri olan güvenin oluşmasında en önemli aktör konumundadır. Etik liderler, dürüstlük ve şeffaflık ilkelerine bağlı kalarak, örgütlerde hem iş görenlerin hem de diğer paydaşların güvenini kazanırlar. Dürüstlük, liderlerin sahip olduğu değerleriyle eylemlerinin uyumlu olmasını ve etik ilkelere bağlı kalmayı gerektirir. Bu durum, iş görenlerin liderlerine ve örgüte olan güvenini artırmanın yanı sıra etik liderler verdiği kararlardan sorumlu olarak hesap verebilirlik kültürünü teşvik ederler bu yaklaşım, örgüt içinde açık iletişim kanallarının ve güven ortamının oluşumuna katkı vermektedir.

3.2. Empati ve Katılımcı İletişim ile Kapsayıcı Kültürün Gelişimi

Etik liderler iş görenlerin duygularını ve davranışlarını anlamaya ve dikkate almaya özen gösterirler örgüt içinde farklı görüşlerin ifade edilmesine ve dikkate alınmasına önem verirler bu durum iş görenlerin kendilerine değer verildiği hissini doğurur ve örgüt içindeki aidiyet duygusunu kuvvetlendirir.

3.3. Etik Standartların ve Davranış Normlarının Yaygınlaştırılması

Etik liderler, kendi tutum ve davranışlarıyla örgüt üyelerine örnek olarak, etik standartların ve davranış normlarının örgütün geneline yayılımını teşvik ederler. Liderlerin etik ilkelere uygun davranması iş görenlerin de benzer davranışlar sergilemelerini destekler böylece örgüt içinde

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

etik davranışların standartlaşmasını sağlar ve örgüt üyelerin bu standartlara uyum göstermesine olanak sağlar.

4.ETİK LİDERLİĞİN ÇALIŞAN MOTİVASYONU, İŞ TATMİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Etik liderliğin çalışan motivasyonu ve iş tatmini üzerindeki etkileri 2 başlık altında incelenmektedir (Bai, M. vd., 2023);

4.1. Etik Liderliğin Çalışanlar Üzerindeki Psikolojik Baskıyı Azaltıcı Rolü

İş görenlerin örgütlerde karşılaştıkları yüksek düzeydeki stres, zayıf iletişim, uzun çalışma saatleri, iş yükü ve zayıf liderlik, iş görenler üzerinde baskı ve etik dışı davranış uygulamalarına neden olmakta ayrıca, örgütlerde yaşanan küçülmeler, birleşmeler ve yeniden yapılanmalar gibi değişiklikler de iş görenler üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Literatür incelemesinde elde edilen bulgulara göre, etik liderliğin ve güçlü etik programların iş görenler üzerindeki psikolojik baskıyı azaltmada son derece etkili bir rol oynadığını ortaya koymaktadır ayrıca etik liderlik, iş görenlerin karşılaştığı baskılara karşı direnç geliştirmelerine ve etik davranışlarını sürdürmelerinde önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır.

4.2. Etik Ortamın İş Tatmini ve Motivasyon Üzerindeki Dolaylı Etkileri

Etik liderliğin örgüt içinde oluşturduğu etik ortam, iş görenlerin iş tatmini ve motivasyonunu doğrudan ve dolaylı olarak etki gücüne sahiptir. Örgütlerde etik davranışların ödüllendirilmesi ve teşvik edilmesi iş görenlerin kendilerini daha güvende ve değerli hissetmelerini sağlamaktadır. Etik liderliğin ve etik ortamın iş görenlerin iş tatmini ve motivasyonunu artırmada aracılık ederek böylece iş görenlerin örgütsel bağlılık ve performansın da olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir.

5. ETİK LİDERLİĞİN ÇALIŞAN PERFORMANSI VE KURUMSAL VERİMLİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Etik liderlik, özellikle hizmetkar liderlik modeli çerçevesinde ele alındığında, örgütsel performans ve verimlilik üzerinde önemli ve çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Hizmetkar liderlik modeli iş görenlerin menfaatlerini düşünen, onların gelişimine ve başarısına önem veren bir yaklaşımdır bu yaklaşım iş görenlerin kendilerini değerli hissetmelerini, motivasyonlarının artmasını ve örgüte olan bağlılıklarının artmasını sağlamaktadır. Liderin iş görenlerin başarısı için fırsatlar sunması, onların moral ve motivasyonunu artırmakta bunun sonucunda da örgütsel verimliliğe olumlu şekilde yansımaktadır (Wiyono vd., 2024).

5. ETİK LİDERLİĞİN KARAR ALMA SÜREÇLERİNE ETKİLERİ

Etik liderliğin karar alma süreçlerine katkısı 3 başlık altında incelenmektedir. (Kandasamy, 2024);

5.1. Hesap Verebilirlik ve Şeffaflığın Karar Süreçlerine Yansımaları

Hesap verebilirlik ve şeffaflık etik liderliğin temel fonksiyonları arasında yer alan, liderlerin niyetleri ve karar verme süreçleri hakkında açık bir iletişim kurmalarını gerektiren ve bu saye de iş görenler örgütsel kararların arka planını anlayabilmekte ve kendi kişisel görüşlerini çekinmeden güvenle savunabilmelerine imkan bulabilmektedirler. Şeffaf bir karar alma ortamı, iş görenlerin örgütün vizyonu, misyonu ve hedefleriyle uyumlu hareket etmelerine imkan sunarken aynı zamanda örgütsel bütünlüğü güçlendirir. Bununla birlikte şeffaflık ve hesap

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

verebilirlik, örgüt içinde güven ortamının tesisine olanak sağlarken iş görenlerin karar süreçlerine aktif katılımlarını da desteklemektedir.

5.2 Adalet, Tarafsızlık ve Katılımcı Karar Verme

Etik liderler, karar alma süreçlerinde adalet ve tarafsızlık ilkelerini birinci derece de önemseyerek örgüt içinde kapsayıcı bir kültürün oluşmasına katkı sağlarlar. Örgüt de yer alan iş görenlere eşit değer verilmesi, ayırımcılık yapılmaması ve önyargılardan arınmış kararlar alınması, örgüt içindeki güveni ve örgütsel bağlılığı güçlendirir bunun sonucunda örgüt içinde daha demokratik bir yapının oluşması ve kapsayıcı bir karar alma sürecinin yerleşmesine olanak sağlar.

5.3. Vizyonerlik ve Toplumsal Sorumluluk Perspektifiyle Karar Alma

Etik liderlerin diğer bir önemli özelliği, örgütün geleceğini öngörebilme ve bu vizyonu karar süreçlerine monte edebilme yeteneğidir. Etik liderler iş ortamında yakalan başarının yanı sıra aynı zamanda toplumsal faydayı da göz önünde bulunduran kararlar alırlar. Bu vizyoner yaklaşım, örgütün uzun dönem hedeflerini yakalamasında ve topluma karşı sorumluluklarını da ifa etmesinde etkili olmaktadır. Etik liderler güçlükler karşısında dik durarak ve dirençli davranarak belirsizliklere karşı uyum sağlar ve çözüm odaklı yaklaşımlar sergilerler.

6. ETİK LİDERLİĞİN ETİK İKLİM, SÜRDÜRÜLEBİLİR PERFORMANS VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Etik iklim, etik zorluklarla nasıl mücadele edilmesi gerektiğini ve etik açıdan doğru davranışın ne olduğu konusunda örgütün ortak algılamalarıdır. Victor ve Cullen (1988) sosyal normlar, organizasyonel davranış kalıpları, örgüte özel faktörler gibi etkenlerin organizasyonun etik iklimi üzerinde önemli etkisi olduğunun belirtmektedir. Etik iklim konusunda önemli bir kaynak Reidenbach ve Robin tarafından hazırlanmıştır. (Zehir vd,, 2003) Etik iklim iş görenler arasında ortak bir etik algı oluşturarak, bireysel tutumlar, davranışları ve sonuçları etkileyen bir unsur olarak belirtilmektedir. Örgütlerde etik iklimin varlığı etik karar alma süreçlerine ve sürdürülebilir performans üzerinde de doğrudan etki gücüne sahiptir. Etik liderlik, örgüt içinde etik iklimin oluşmasını sağlayarak iş görenlerin etik davranışlarını teşvik ederek örgütlerde sürdürülebilirlik uygulamalarının verimliliği artırmaktadır bunla birlikte etik sürdürülebilirliğin örgütlerin itibarlarına ve pazar paylarının büyümesine pozitif katkı vererek rekabet avantajı sağladığı belirtilmektedir.

Etik liderliğin kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarında da etkisi büyük olmaktadır. Liderliğin etik değerleri öncelemesi kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin toplumsal fayda üretme kapasitesini olumlu yönde artırmakta ve paydaşların örgüte olan güvenini sağlamlaştırmaktadır. Etik liderliğin, sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının başarılı olmalarında kritik öneme sahip olduğu hem teorik hem de ampirik araştırmalarla desteklenmektedir (F. Petropoulos, vd., 2025).

7. ETİK LİDERLİK UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

Kandasamy (2024), etik liderlik uygulamalarında karşılaşılan güçlerden en önemlisi örgüt içinde farklı bakış açılarının varlığı ve etkin bir şekilde yönetilmesidir. Örgütlerde etik liderlik uygulamalarında görülen bir diğer güçlük de kısa dönem kazançlar ile uzun dönem etik değerler arasındaki çatışmadır. Kısa dönem karı tercih eden örgütler uygulamalarında etik dışı kararlar alabilirler ve bu durum, kurumlarında örgüt kültürünün zayıflamasına iş görenler arasında

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

güven ortamının ve sadakatin kaybolmasına neden olmaktadır. Günümüzde teknolojik gelişmeler sonucunda özellikle yapay zeka teknolojilerinin örgütlerde kullanılması etik liderlik kavramı açısından yeni ve karmaşık sorunları beraberinde getirmektedir. Bu gibi durumlarda, etik liderler teknolojik değişimlerin beraberinde getirdiği zorlukları ve riskleri yönetmede, örgütün etik değerlerini sürdürülebilir kılmada en önemli aktör olduğu belirtilmektedir. Etik liderlik uygulamalarında karşılaşılan bir diğer önemli zorluk ise yasal düzenlemelere uyum sağlama ve örgüt itibarını koruma görevidir. Etik standartların dışına çıkılması yasal sorunlara, davalara, para cezalarına ve finansal kayıplara yol açabilmekte ayrıca etik dışı uygulamalar örgütün itibarını zedeleyerek iş gören, müşteri ve paydaşlar nezdinde güven kaybına neden olmaktadır. Etik liderler, bu tür riskleri önceden tahmin edip üstesinden gelmek durumundadır.

SONUÇ

Bu çalışma, etik liderliğin örgüt üzerine etkilerini çok boyutlu ve kapsamlı biçimde ortaya koymaya yönelik yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre etik liderlik, dürüstlük, empati, hesap verebilirlik ve katılımcı iletişim gibi temel özellikleriyle örgütsel kültürün ve örgütsel iklimin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu liderlik yaklaşımı, güvenin tesisi, kapsayıcı bir kültürün gelişimi ve etik standartların örgüt geneline yayılması yoluyla iş görenlerin çalışan motivasyonunu ve iş tatminini artırmakta, psikolojik baskıyı azaltıcı etkisiyle de örgütsel refahın oluşumuna katkı vermektedir.

Etik liderliğin, iş görenlerin performansı ve örgütsel verimlilik üzerinde pozitif etkileri olduğu; tükenmişlik düzeylerinin ve stres boyutunun azalmasına bunun yanında iş etiği kültürünün güçlenmesine ve yayılmasına da olanak sağladığı görülmektedir ayrıca karar alma süreçlerinde ise şeffaflık, adalet, tarafsızlık ve katılımcılık ilkeleri gözetilerek alına kararlar ile vizyonerlik ve toplumsal sorumluluk duyarlılığı bakış açı ile alınan kararların, örgütün sürdürülebilir başarısına önemli ölçüde katkılar sağladığı da görülmektedir.

Etik liderlik örgütlerde iletişim ve örgütsel güven oluşmasında, şeffaflık ve açık iletişim ilkeleri ile güven ortamı oluşmasını sağlarken bununla birlikte adalet, hesap verebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleriyle de güven ve iletişim dinamiklerini sağlam bir yapıya kavuşturmaktadır. Ayrıca, etik liderliğin sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumlulukla olan pozitif ilişkisi, örgütlerde etik iklimin ve sürdürülebilir performansın kurumsal düzeyde yerleşmesine de katkı sağlamaktadır.

Etik liderlik uygulamalarında yaşanan bazı zorluklar ise, örgüt içerisinde çeşitlilik ve farklı bakış açılarını yönetme, kısa dönem kazançlar ile etik değerler arasındaki çatışma, teknolojik gelişmelerin getirdiği yeni etik sorunlar ve yasal davalar, para cezaları, itibari risklerin yönetimi gibi önemli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelinmesi ve etkin bir şekilde yönetilmesi, etik liderliğin örgütsel düzeyde sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak etik liderlik, sadece örgüt içerisinde bireysel davranışları değil, aynı zamanda örgütsel kültürü, performansı, güveni ve sürdürülebilirliğin oluşumunu sağlayan stratejik bir unsur olarak önem arz etmektedir. Bu nedenle etik liderliğin güçlendirilmesi, örgütlerin uzun dönem başarılarında ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerinde en önemli unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmanın literatürde sınırlı sayıda araştırma olan bir konuyu ele alması ve henüz yerli literatürde yeterince araştırılmayan bu konuyu teorik çerçevede incelenmesi, çalışmanın önemli üstünlükleri arasındadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Literatürde özellikle etik iklimin sürdürülebilir performans üzerindeki etkisi üzerine çalışmalar yapılmış ancak mevcut çalışmaların çoğu yalnızca etik iklim unsuruna odaklandığı görülmekte olup, bu sebeple daha kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşım ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Konunun hassasiyeti ve önemi dikkate alındığında bundan sonra yapılacak araştırmalarda farklı kültürlerde, farklı sektörlerde ve farklı boyutlarıyla incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

A. Bai, M. Vahedian, R. Ghahreman ve H. Piri, "Elevating Women in the Workplace: The Dual Influence of Spiritual Intelligence and Ethical Environments on Job Satisfaction," arXiv:2310.16341 [econ.GN, q-fin.EC], 2023. [Çevrimiçi]. Erişim: https://arxiv.org/abs/2310.16341

Akdoğan, A. Demirtaş, Ö. (2014) Etik Liderlik Davranışlarının Etik İklim Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Politik Algılamaların Aracı RolüAKÜ İİBF Dergisi- Cilt: XVI Sayı: 1 Yıl: Haziran 2014. Saysalar: 107-123.

Aydın, İnayet. “Eğitim Ve Öğretimde Etik”, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara 2006.

Bennis, W. (1995), Lider Olmanın Temel İlkeleri Stratejik Yönetim ve Liderlik (Çev. Mustafa Özel), İstanbul: İz Yayıncılık

Conaway, Roger. N., Fernandez, Thomas. L. “Ethical Preferences Among Business Leaders: Implication For Business Schools”, Business Communication Quarterly, Cilt: 63, Sayı: 1, 2000, 23–38.

Connock, S. ve Johns T. (1995) Ethical leadership, Institute of Personnel and Development, London

Cuilla, J.B. (1998), Leadership Ethics: Mapping The Territory. (Ed. J. B. Cuilla), Ethics, The Teart of Leadership, Westport, CT: Quorum Books

D. Wiyono, R. Tanjung, H. Setiadi, S. Marini ve Y. Sugiarto, "Organizational transformation: The impact of servant leadership on work ethic culture with burnout as a mediating factor in the hospitality industry," arXiv:2407.01533 [econ.GN, q-fin.EC], 2024. [Çevrimiçi]. Erişim: https://arxiv.org/abs/2407.01533

F. Petropoulos, H. Akkermans, O. Z. Aksin, I. Ali, M. Z. Babai, A. Barbosa-Povo ve diğerleri, "Operations & Supply Chain Management: Principles and Practice," arXiv:2503.05749 [cs.CY], 2025. [Çevrimiçi]. Erişim: https://arxiv.org/abs/2503.05749

Harvey, E. (2004), “Leadership and Ethics”, Executive Excellence, 8, 87, ss.13-25

Peterson, Debra. K. “The Relationship Between Unethical Behavior And The Dimensions Of The Ethical Climate Questionnaire”, Journal of Business Ethics, Cilt: 41, 2002, 313- 326.

Picollo R.F., Greenbaum R., Denhartog D.N. ve Folger R. (2010), “The relationship between ethical leadership and core job characteristics”, Journal of Organizational Behavior, 31, ss.259-278

Schminke, M., Wells, D., Peyrefitte, J., and Sebora, T. C. (2002). Leadership and ethics in work groups: A longitudinal assessment, Group & Organization Management, 27(2), 272–293

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Turhan, Muhammed. “Genel ve Mesleki Lise Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Okullardaki Sosyal Adalet Üzerindeki Etkisi”, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ 2007

U. C. Kandasamy, "Ethical Leadership in the Age of AI Challenges, Opportunities and Framework for Ethical Leadership," arXiv:2410.18095 [cs.CY, cs.AI], 2024. [Çevrimiçi]. Erişim: https://arxiv.org/abs/2410.18095

Vıctor, B. ve Cullen J.B. (1988), “The Organizational Bases of Ethical Work Climate”, Administrative Science Quarterly, 33, 1, ss.101-125.

Yılmaz, Ercan. “Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyinin Okul Müdürlerinin Etik Liderlik Özellikleri Ve Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”,Yayımla nmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2006.

ZehirEHİR, C., Elçi, M. ve Savi, F. (2003), “Ethical Climate’s Relationship to Job Satisfaction, Organizational Commitment and Turnover Intention”, 1 st International Business and Professional Ethics Congress of Turkey, Ankara

Zhu, Weichhun; May Douglas; Avolio Bruce. “The İmpact Of Ethical Leadership Behavior On Employee Outcomes: The Roles Of Psychological Empowerment And Authenticity”, Journal of Leadership & Organizational Studies, Cilt: 11, Sayı: 1, 2004, 16-26.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Z KUŞAĞINDA İŞ TATMİNİ VE İŞ PERFORMANSI ARAŞTIRMALARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ[1]

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF JOB SATISFACTION AND JOB PERFORMANCE RESEARCH IN GENERATION Z

Gamze Yavuz Adıgüzel
Gebze Teknik Üniversitesi
gyavuz2022@gtu.edu.tr – 0009-0006-9321-9459

Prof. Dr. Hakan Kitapçı
Gebze Teknik Üniversitesi
kitapci@gtu.edu.tr- 0000-0002-5573-4680

ÖZET

Çevrimiçi yaşayan Z kuşağının çalışma hayatında yer almaya başlamasıyla beraber hiyerarşiyi kabul etmedikleri, iş yaşam dengesi, hızlı geri bildirim, esnek saatler gibi iş yaşamında önceki kuşaklardan farklı beklentiler taşıdıkları görülmektedir. Bu çalışmada iş tatmini ve iş performansı kavramlarının, Z kuşağının beklentilerinden nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Analiz birimi olarak, Web of Science veri tabanından, "Generation Z", "job satisfaction", "job performance" anahtar kelimeleri kullanılarak elde edilen 1804 adet uluslararası yayın esas alınmıştır. Yapılan analiz, 2011-2026 yılları arasındaki, toplam 985 kaynak, 4844 yazar ve 5513 anahtar kelimeyi kapsamaktadır. Bu konuyla ilgili yayınlanmış eserlerin yıllara göre dağılımına baktığımızda 2023 (232), 2024 (361), 2025 (642) yıllarında belirgin bir artış olduğu gözlemlenmiştir. En fazla eser veren ülkeler sırasıyla ABD (394), Hindistan (269), Endonezya (135)'dır. Çalışmada VOSviewer ve Biblioshiny programları kullanılarak literatür niceliksel olarak analiz edilmiş, yayınların yıllara göre dağılımı, en üretken yazarlar, en çok akademik yayın yapan ülkeler, atıf dağılımı gibi kategoriler incelenmiştir. Bu bağlamda çalışma, Z kuşağı gibi güncel bir konuyu, örgütlerin hedeflerine başarıyla ulaşmalarını sağlayan iş tatmini ve iş performansı unsurları çerçevesinde inceleyerek literatüre önemli bir kaynak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, İş Tatmini, İş Performansı, Bibliyometrik

1. GİRİŞ

İş tatmini ve iş performansı kavramları, örgütsel davranış literatüründe sıklıkla ele alınan temel konulardan biridir. Ancak Z kuşağının bu kavramları nasıl etkilediğine yönelik çalışmalar sınırlıdır. Z kuşağının çalışma yaşamından beklentileri iş tatmini ve iş performansı algılarını ve düzeylerini önemli şekilde etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı literatürdeki eğilimleri, yıllara göre yayın dağılımlarını, öne çıkan yazar ve ülkeleri, iş birliği ve atıf ağlarını analiz etmek

[1] Bu çalışma, "Z Kuşağında İş Tatmini ve İş Performansı Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir, Gebze Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2026, Yayınlanmadı.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

amacıyla kapsamlı bir bibliyometrik inceleme yapılmasıdır. Bibliyometrik analizler, özellikle belirli bir araştırma alanında kuramsal kümelenmelerin, araştırma boşluklarının ve entelektüel gelişimin sistematik biçimde ortaya konulmasına olanak tanımaktadır (Van Eck ve Waltman, 2010).

Bu araştırmada gerçekleştirilen bibliyometrik analiz ile aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalar yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

2. WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda ülke iş birlikleri nasıldır?

3. WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda en üretken yazarların dağılımı nasıldır?

4. WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda atıf dağılımı nasıldır?

5. WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda kurum iş birlikleri nasıldır?

2. BİBLİYOMETRİK ANALİZ BULGULARI VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışmada veriler, Z kuşağı, iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmaların incelenmesi amacıyla Clarivate Analytics tarafından üretilen Web of Science (WoS) veri tabanında 29.03.2026 tarihinde, “Generation Z”,”Gen Z”, “post-millennials”, “job satisfaction”, “job performance” anahtar kelimeleri kullanılarak elde edildi. Bu tarama sonucunda tüm alanlarda, yıllara göre en eski 2011 ve en yeni 2026 yılları arasında farklı disiplinlerde toplam 1804 adet makale, bildiri, kitap bölümü, tez ve editoryal yazıya ulaşılmıştır. Veriler, Web of Science veri tabanından araştırma kriterlerine uygun şekilde filtrelenerek elde edilmiştir. Bu süreçte, “export” seçeneği tıklanarak, açılan ekrandan “bibtex” formatı seçilmiş ve “Full record and cited references” sekmesi aracılığıyla veriler bibtex formatında indirilmiştir.Bu çalışmada analizler gerçekleştirilirken VOSviewer, R Studio, Biblioshiny programları kullanılmıştır.

Şekil 2.1’de görüldüğü üzere analizi yapılan literatür, 2011 ile 2026 yılları arasındaki bir dönemi kapsamaktadır. Belgelerin yayınlandığı kaynak (dergi) sayısı 985 olup, toplamda 1.804 belgeye ulaşılmıştır. Yıllık büyüme oranı %41,88 olarak belirlenmiştir. Çalışmalara katkı sağlayan toplam yazar sayısı 4.844 olarak tespit edilmiştir; bunların 242’si tek yazarlı çalışmalardan oluşmaktadır. Uluslararası ortak yazarlık oranı %21,51 olup, her belge başına düşen ortalama yazar sayısı 3,11’dir. Yazarların belirttiği anahtar kelime sayısı 5.513; referans sayısı 86.590 olarak kaydedilmiştir. Belgelerin ortalama yaşı 2,27 yıl olarak belirlenmiştir ve her bir belge ortalama 8,952 atıf almıştır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Zaman aralığı 2011:2026	Kaynaklar 985	Belgeler 1804	Yıllık Büyüme Oranı %41,88
Yazarlar 4844	Tek yazarlı dokümanların yazarları 242	Uluslararası Ortak Yazarlık %21,51	Belge başına ortak yazar sayısı 3.11
Yazarın Anahtar Kelimeleri (DE) 5513	Referanslar 86590	Belge Ortalama Yaşı 2.27	Belge başına ortalama atıf sayısı 8.952

Şekil 2.1. İncelenen Yayınların Genel Dağılımı

2.1. Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Çalışmada belirlenen ilk araştırma probleminin "WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalar yıllara göre nasıl dağılım göstermektedir?" Sorusunun yanıtlanması için alınan analiz sonuçları Şekil 2.2 de paylaşılmıştır.

Şekil.2.2.'de görüldüğü üzere, 2011–2015 yılları arasında yayın sayısı yılda 1 adettir. 2016'da 3 yayın yapıldıktan sonra, 2017–2018 yılları arasında ise yıllık yayın sayısı 10'un üzerine çıkmıştır. 2019–2020 ise kademeli bir artış gözlemlenmektedir. 2021 ve sonraki yıllarda belirgin bir yükseliş yaşanmıştır; özellikle 2025 döneminde yıllık yayın sayısı 642'ye ulaşarak önceki dönemlere kıyasla önemli bir artış göstermektedir. 2026 yılı her ne kadar düşük gözükse de yıl henüz tamamlanmamıştır. En fazla yayın 2025 yılında (n=642), ikinci olarak 2024 (n=361) ve üçüncü olarak da 2023 (n=232) yıllarında ortaya koyulmuştur.

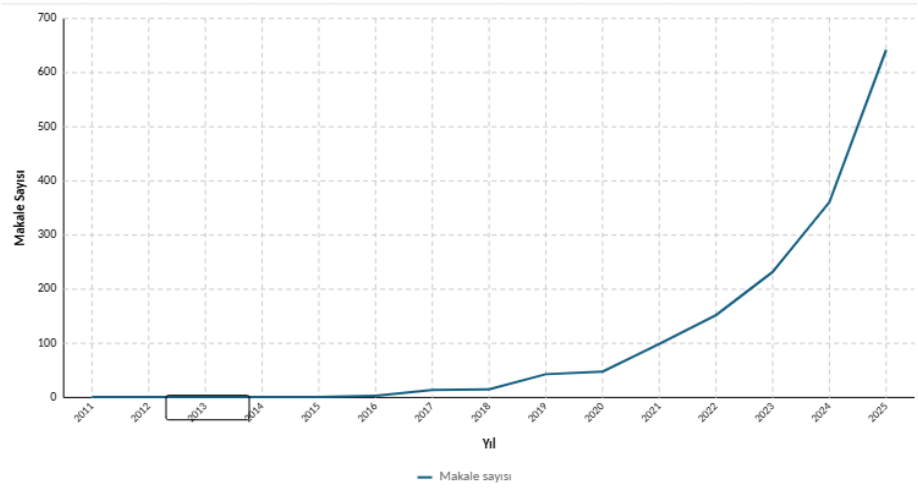

Şekil.2.2. 2011-2025 Yılları Arasındaki Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

2.2. Yayınların Ülke İş Birlikleri Dağılımı

Çalışmada belirlenen ikinci araştırma probleminin "WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda ülke iş birlikleri nasıldır?" Sorusunun yanıtlanması için alınan analiz sonuçları Tablo 2.1.'de paylaşılmıştır

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Tablo 2.1. 2011-2026 Yılları Arasındaki Ülke İş Birlikleri Dağılımı (İlk 15 Ülke)

Ülkeler	**Yayınlar**	**Atıflar**	**Toplam Bağlantı Gücü**
Usa	394	4733	138
India	269	2508	98
Indonesia	135	538	48
Malaysia	126	1186	151
Peoples R China	116	2041	88
England	92	2058	114
Vietnam	83	442	32
Spain	66	454	39
South Korea	58	768	59
Australia	52	881	63

Tablo 2.1. de Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı araştırmalarında hangi ülkelerin çalışmaları ile öne çıktığını göstermektedir. Listenin ilk sırasında ABD (394 yayın, 4733 atıf sayısı,138 bağlantı gücü) yer alarak bu konuda küresel ölçekte en yoğun çalışmayı yapan ülke konumundadır.

Hindistan (269 yayın, 2508 atıf sayısı, 48 bağlantı gücü) listede ikinci sırada yer almaktadır. Hem yayın sayısının hem atıf sayısının yüksek olması araştırmalarının nicelik ve nitelik olarak da kaliteli olduğunu göstermektedir.

Endonezya (135 yayın, 538 atıf sayısı, 98 bağlantı gücü) listede yayın sayısı sıralamasında üçüncü olmasına rağmen atıf sayısında ve bağlantı sayısı düşüktür. Henüz yayınları küresel anlamda görünür hale gelmemiştir.

Çin (116 yayın, 2041 atıf sayısı, 88 bağlantı gücü) ve İngiltere (92yayın, 2058 atıf sayısı, 114 bağlantı gücü) atıf ve bağlantı sayılarının yüksekliği ile listede en etkili ülkeler arasında yer almaktadır.

2.3. Literatürde En Üretken Yazarlar

Şekil 2.3. 2011-2026 Yılları Arasındaki Yayınlarda En Üretken Yazarlar

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

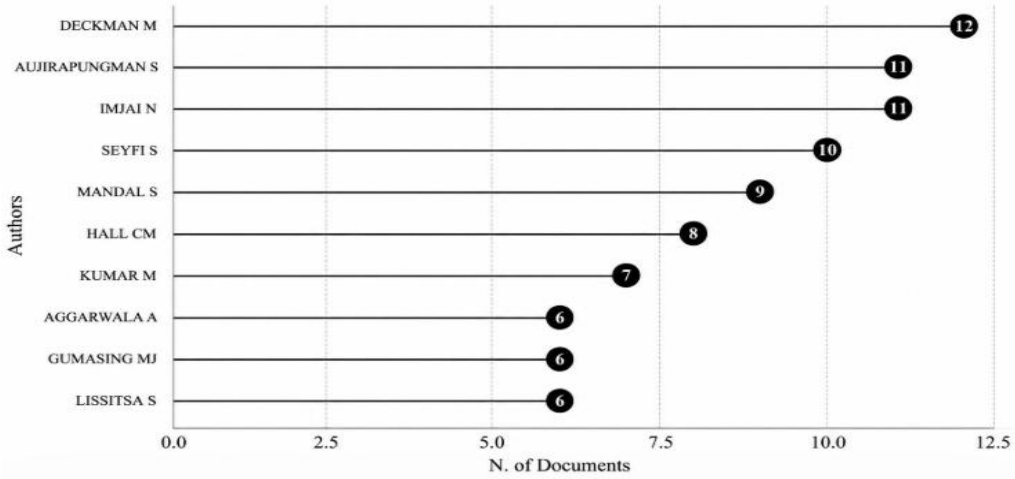

Analiz edilen süreç içerisinde ilgili konuyla en fazla makale üreten ilk 10 yazar sırasıyla sunulmuştur. Deckman (f=12) en çok yayınla en üretken yazar olurken, Aujırapungman (f=11) olup Imjai (f=11) ile ikinciliği paylaştığı görülmektedir. Ardından Seyfi (f=10), Mandal (f=9), Hall (f=8), Kumar (f=7) ve Aggarwala (f=6) ile sıralama devam etmektedir.

2.4. Literatürde En Çok Atıf Alan Yayınlar

Çalışmada belirlenen dördüncü araştırma probleminin "WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda atıf dağılımı nasıldır?" sorusunun yanıtlanması için alınan analiz sonuçları Tablo 2.2. de paylaşılmıştır.

Tablo 2.2.'e göre birinci sırada Szymkowiak A.'ın (2021), Technology in Society'da yayınlanan yayını toplam 341 atıf almış ve yıllık ortalama atıf sayısı 56,83 olarak ölçülmüştür. İkinci sırada Chan Cky' (2023), Smart Learning Environments'da yayınlanan yayını toplam 274 atıf almış ve yıllık ortalama 68,50 atıf yoğunluğu göstermiştir. Üçüncü sırada da Schroth H.'ın, (2019), California Management Review.'de yayınlanan yayını toplam 270 atıf almış ve yıllık ortalama 33,75 atıf sayısı ile kaydedilmiştir.

Tablo 2.2. 2011-2026 Yılları Arasındaki En Çok Atıf Alan İlk 10 Yayın

Yayın	**Toplam Atıf**	**Yıllık Ortalama Atıf Sayısı**
Szymkowiak A, 2021, Technol Soc	341	56,83
Chan Cky, 2023, Smart Learn Environ	274	68,50
Schroth H, 2019, Calif Manage Rev	270	33,75
Liu Hf, 2021, Technol Forecast Soc	258	43,00
Gomes S, 2023, J Clean Prod	226	56,50
Dash G, 2021, J Bus Res	210	35,00
Gabrielova K, 2021, Bus Horizons	177	29,50
Barhate B, 2022, Eur J Train Dev	159	31,80
Su Ch, 2019, Sustaınability-Basel	150	18,75

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Shorey S, 2021, Nurse Educ Pract	150	25,00

2.5. Literatürde Kurum İş Birlikleri

Çalışmada belirlenen beşinci araştırma probleminin "WoS veri tabanında yayınlanan Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı temalı çalışmalarda kurum iş birlikleri nasıldır?" sorusunun yanıtlanması için alınan analiz sonuçları Şekil 2.6. da paylaşılmıştır. Analizde küresel, herkesi kapsayan bir merkez yoktur. Lokal iş birliklerinin öne çıktığı bir yapı vardır. Ancak University System of Ohio ve Kent State University arasında güçlü bir iş birliği olduğu gözükmektedir.

Şekil 2.6. de yer alan verilere göre Taylor's University, Sunway University ve University of London gibi kurumların çok yüksek aracılık derecelerine sahip oldukları ve bu sayede farklı kümeler arasındaki bilgi ve iş birliği akışında kilit konumda oldukları görülmektedir.

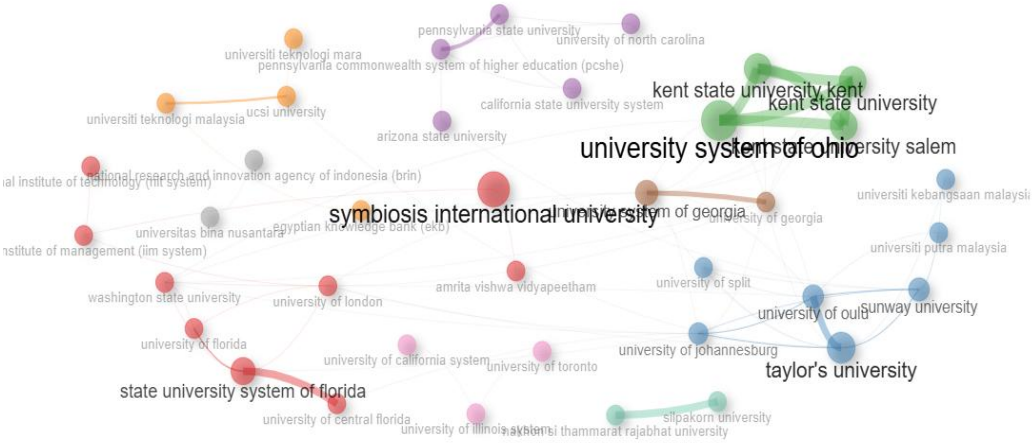

Şekil 2.6. Yayınlarda Kurum İş Birliklerine Göre Dağılım

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmanın sonucunda, Z kuşağında iş tatmini ve iş performansı alanının 2011-2026 yılları arasındaki gelişim seyri çok yönlü bir şekilde incelenmiştir. Web of Science (WoS) veri tabanından elde edilen 1804 yayının bibliyometrik analiziyle alanın mevcut durumu, gelişim dinamiklerini anlamamız adına önemli bulgular sunulmaktadır.

Literatürdeki çalışmalar 2011 yılından itibaren başlamış, 2011-2016 yılları arasında durağan bir seyir izlemiş, 2017-2025 yılları arasında büyüme eğilimine girdiğini göstermiştir. Araştırmacıların, Z kuşağının iş gücüne katılmaya başlamasıyla beraber bu kuşağın çalışma yaşamındaki etkilerine ilgi göstermeye başladıkları görülmüştür.

Ülkeler bazında değerlendirildiğinde bu alanda küresel düzeyde önde gelen çalışmaların ABD, Hindistan, İngiltere ve Çin'e ait olduğu görülmüştür. Yine aynı şekilde bu ülkelerin uluslararası araştırma iş birliklerinde etkin olduğu görülmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Yazar profillerine baktığımızda ise bu alanda en çok atıf alan isimler, Szymkowiak A., Chan Cky, Schroth H, Liu Hf ve Gomes S. Olduğu, alanda en fazla yayın üretken yazarların ise Deckman, Aujırapungman, Imjai ve Seyfi olduğu tespit edilmiştir.

Kurumsal iş birlikleri açısından University System of Ohio ve Kent State University arasında güçlü araştırma ağı vardır. Lokal olarak birbirine yakın kurumlarda iş birliği olsa da küresel anlamda bütüncül bir iş birliği gözlenmemiştir.

Mevcut araştırmaların özellikle son yıllarda önemli ölçüde arttığı görülmektedir.

Araştırmaların bulguları, Z kuşağının iş yaşamındaki etkisinin artmasıyla birlikte iş tatmini ve iş performansı konularının daha fazla araştırıldığını göstermektedir.

Gelecek çalışmalarda, Z kuşağının yeni beklentileri göz önüne alınarak yapılacak araştırmaların literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523–538.

https://doi.org/10.1007/S11192-009-0146-3/FIGURES/7

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GASTRONOMİDE SICAKLIK ÖLÇÜMÜ: TERMOMETRE

ÖĞR. GÖR. Ali ALDIOĞLU
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBMYO,
Aşçılık Programı
alialdiolgu@ksu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2992-3258
DOÇ. DR. HATİCE PEKMEZ
Gaziantep Üniversitesi, Turizm Fakültesi,
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü
pekmez@gantep.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3903-469X

ÖZET

Farklı termometre türlerinin profesyonel mutfaklarda, depolama alanlarında, soğuk zincir uygulamalarında ve servis süreçlerinde yaygın olarak kullanılması işletmelerin kalite standartlarını yükseltmektedir. Doğru sıcaklık kontrolü sayesinde ürün kayıpları azalmakta, enerji ve maliyet yönetimi iyileşmekte, müşteri memnuniyeti ve işletme güvenilirliği artmaktadır. Bu çalışmada, gastronomide sıcaklık ölçümünün ve termometre kullanımının gıda güvenliği açısından öneminden bahsedilmiştir. Gıdalarda güvenli iç sıcaklık değerleri, termometrenin doğru kullanımı ve kalibrasyon yöntemi anlatılmıştır. Gastronomi alanında kullanılan kızılötesi, prob, termokupl, fırın, buzdolabı ve şeker termometreleri gibi farklı termometre türleri ve kullanım alanları anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Termometre, Gıda Güvenliği, Sıcaklık, Gastronomi, Kalibrasyon

TEMPERATURE MEASUREMENT IN GASTRONOMY: THERMOMETER

ABSTRACT

The widespread use of various teypse of termometresi in Professional kitken, soragel Aras, çölde hain applications, and service prosesse is ramisin binişense' quality standards. Accurate temperature control reduces product losses, improves energy and cost management, and increases customer satisfaction and business reliability. This study discusses the importance of temperature measurement and thermometer use in gastronomy from a food safety perspective. Safe internal temperature values for food, the proper use of thermometers, and calibration methods are explained. Different teypse of thermometers used in the gastronomy field such as

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

infrared, probe, thermocouple, oven, refrigerator, and sugar thermometers and their areas of application are discussed.

Keywords: Thermometer, Food Safety, Temperature, Gastronomy, Calibration

1. GİRİŞ

Gastronomi, yalnızca lezzetli yemek üretimini değil aynı zamanda gıdanın fiziksel, kimyasal ve duyusal özelliklerinin kontrolünü de kapsamaktadır. Gastronomide ürün kalitesi, aroma oluşumu, doku gelişimi, besin değeri ve gıda güvenliği açısından sıcaklık olgusu temel belirleyicidir. Pişirme, saklama, servis ve sunum süreçlerinin tamamında sıcaklık kontrolü profesyonel mutfak yönetiminin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Sıcaklık, lezzet kadar güvenliğin de temel taşıdır. Doğru sıcaklık kontrolü olmadan ne gıda güvenliği sağlanabilir ne de kaliteli ürünler üretilebilir. Sıcaklık, mikroorganizmaların yaşam döngüsünü doğrudan etkileyen en önemli faktördür (Özrek, 2024).

Sıcaklık, bakterilerin çoğalma hızını belirleyen birincil faktördür. Doğru sıcaklıkta saklama ve pişirme, gıda kaynaklı hastalıkların önlenmesinde kritik rol oynar. Optimal sıcaklıklar, gıdaların doku, tat ve besin değerlerini korur. Yanlış sıcaklık uygulamaları, gıdaların karakteristik niteliklerini olumsuz etkiler. Gıda güvenliği yönetmeliklerinde sıcaklık kontrol gereksinimleri açıkça belirtilmiştir. Uyumsuzluk ciddi yaptırımlara ve halk sağlığı risklerine yol açar (Frazier, Westhoff, & Vanitha, 2014).

Gıda güvenliği, tüketici sağlığının korunması açısından kritik bir konudur. Gıdaların üretimden tüketime kadar geçen süreçte uygun sıcaklık koşullarında muhafaza edilmesi, mikroorganizmaların çoğalmasını önleyerek gıda kaynaklı hastalık riskini azaltmaktadır. Özellikle bakteri, küf ve maya gibi mikroorganizmalar belirli sıcaklık aralıklarında hızlı şekilde çoğalır. Bu nedenle sıcaklık kontrolü, gıda güvenliği sistemlerinin temel unsurlarından biridir (Boz, 2018).

Kaynaklara göre değişmekle birlikte gastronomi eğitimlerinde tehlikeli sıcaklık bölgesi genellikle 5–65°C aralığı olarak kabul edilmektedir. Tehlikeli sıcaklık bölgesi" olarak adlandırılan (Şekil 1.) 5°C ile 65°C arasındaki sıcaklık aralığında patojen mikroorganizmaların gelişimi hızlanmaktadır. Et, süt, deniz ürünleri ve hazır yemekler gibi yüksek riskli gıdaların bu sıcaklık aralığında uzun süre tutulması ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Özellikle Salmonella, Listeria monocytogenes ve Staphylococcus aureus gibi bakteriler sıcaklık kontrolünün yetersiz olduğu durumlarda hızla çoğalmaktadır (Ndraha, Hsiao, Vlajic, Yang, & Lin, 2018). Soğuk zincirin korunması, gıda güvenliği açısından büyük önem taşır. Soğutulmuş ürünlerin genellikle 0-4°C arasında, dondurulmuş ürünlerin ise -18°C'nin altında muhafaza edilmesi önerilmektedir. Sıcaklık dalgalanmaları yalnızca mikrobiyal riskleri artırmakla kalmaz; aynı zamanda gıdanın besin değerini, raf ömrünü ve duyusal kalitesini de olumsuz etkiler. Ndraha ve arkadaşlarının yaptığı kapsamlı inceleme çalışmasında, gıda taşımacılığı ve depolama sırasında meydana gelen sıcaklık ihlallerinin hem halk sağlığı hem de gıda israfı açısından önemli sonuçlar doğurduğu belirtilmiştir (Ndraha, Hsiao, Vlajic, Yang, & Lin, 2018).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

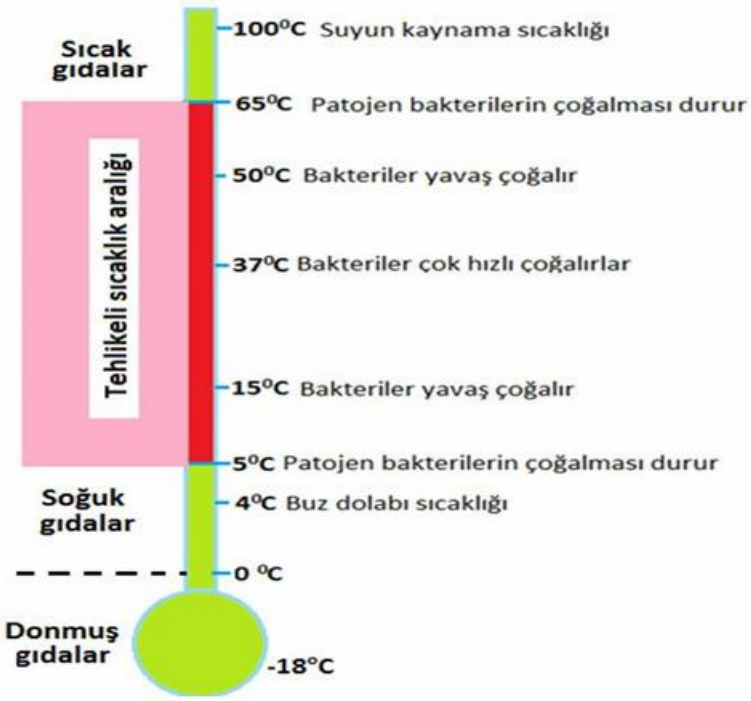

Görsel 1. Gıdalar için güvenli ve tehlikeli sıcaklık aralıkları **Kaynak**: (Boz, 2018).

Pişmiş yemeklerin oda sıcaklığında doğal yollarla soğumaya bırakılması yerine, hızlı soğutma teknikleri kullanılarak kısa sürede güvenli sıcaklık aralığına düşürülmesi gerekmektedir. Servis sürecinde soğuk yiyecekler buz yatağı veya uygun soğutma ekipmanları kullanılarak 10 °C'nin altında muhafaza edilmeli; sıcak servis edilecek yiyecekler ise benmari yöntemiyle 65 °C'nin üzerinde tutulmalıdır (Bilsel, 2024; Koçak, 2015). Büfe servislerinde sıcak yemekler büfede veya hot box isimli sıcak dolaplarda 2 saatten fazla bekletilmemelidir.

Gıda kaynaklı hastalıkların önlenebilmesi için gıdaların, pişirilmesi aşamalarında güvenli uygulamaların eksiksiz şekilde uygulanması gerekmektedir. Uygun pişirme sıcaklığı, gıdalarda bulunabilecek zararlı mikroorganizmaların etkisiz hale getirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yiyeceklerin pişirilme işlemi tamamlanmadan önce bir gıda termometresi kullanılarak kontrol edilmeli ve güvenli tüketim için önerilen minimum iç sıcaklığa ulaştığından emin olunmalıdır. Tablo 1'de gıdaların olması gereken minimum iç sıcaklık dereceleri verilmiştir (Food Safety, 2026).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Yiyecek	Özellik	İç sıcaklık
Kırmızı Etler (büyükbaş & küçükbaş)	Biftek, Rostolar, Pirzolalar	63°C (145°F)
	Kıyma ve Sosis	71°C (160°F)
Güveçler	Etli ve etsiz	74°C (165°F)
Tavuk, Hindi ve Diğer Kümes Hayvanları	Tüm parçalar: bütün hindi, göğüs, but, uykuluk, kanat, kıyma, sakatat, sosis ve hindi içi dolgusu	74°C (165°F)
Yumurtalar	Çiğ yumurta	Yumurta sarısı ve beyazı katılaşana kadar pişirin.
	Yumurta yemekleri (örneğin frittata, kiş)	71°C (160°F)
	Güveç yemekleri (et ve kümes hayvanları içeren)	74°C (165°F)
Jambon	Çiğ jambon	63°C (145°F)
	Önceden pişirilmiş jambon (yeniden ısıtmak için)	74°C (165°F)
Tavşan ve Geyik Eti	Yabani veya çiftlikte yetiştirilmiş	71°C (160°F)
Deniz ürünleri	Somon, tuna balığı, mezgit, levrek, morina, yayın balığı, alabalık vb. gibi balıklar (bütün veya fileto).	63°C (145°F)'ye kadar pişirin veya etin saydamlığını kaybedip çatalla kolayca ayrılana kadar pişirin.
	Karides, ıstakoz, yengeç ve deniz tarağı	Et inci gibi beyaz ve opak olana kadar pişirin.
	İstiridye, midye	Pişirme sırasında kabuklar açılana kadar pişirin.

Çizelge 1: Pişirme İçin Güvenli Minimum İç Sıcaklık Değerleri. **Kaynak:** (Food Safety, 2026).

2. GASTRONOMİDE KULLANILAN TERMOMETRE ÇEŞİTLERİ

HACCP (Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları) sistemine uyum, gıda kaynaklı hastalıkların önlenmesi açısından sürekli kontrol ve dikkat gerektirmektedir. Bu süreçte sıcaklık kontrolü kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin hamburger gibi yüksek riskli ürünlerde, ürünün iç sıcaklığının yeterli düzeye ulaşması, "Escherichia coli" bakterisi gibi patojenlerin yok

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

edilmesi açısından önemlidir. Günümüzde gelişen sıcaklık ölçüm teknolojileri sayesinde farklı kullanım amaçlarına yönelik güvenilir termometreler geliştirilmiştir (Katsigris & Thomas, 2009). Gıda üretim alanlarında bilinen termometre çeşitleri (şekil 2) ‘de verilmiştir.

Sıcaklık ölçümünde farklı ölçekler kullanılır. En yaygın olanı santigrat (°C) ölçeğidir; bu ölçekte su 0 °C’de donar, 100 °C’de kaynar. Bazı ülkelerde fahrenhayt (°F) ölçeği kullanılır; burada suyun donma noktası 32 °F, kaynama noktası 212 °F’tir. Bilimsel çalışmalarda ise kelvin (K) ölçeği tercih edilir ve bu ölçekte başlangıç noktası mutlak sıfırdır (MEGEP, 2012).

a)

b)

c)

d)

e)

f)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Görsel 2. Gıda üretim alanlarında kullanılan termometre çeşitleri. a)kızılötesi termometre, b) fırın ve ızgara termometreleri c) şeker termometreleri, d) buzdolabı ve derin dondurucu termometreleri, e) termokupl termometre, f) prob termometre, g) duvar termometreleri, h) bulaşık makinesi termometresi, ı) süt köpürtme termometresi **Kaynak:** (Webstaurantstore, 2026)**.**

Kızılötesi termometreler; sıcaklığı ölçmek için nesneye temas etmeye ihtiyaç duymayan cihazlardır. Çalışma mantıkları, tüm cisimlerin kızılötesi enerji yaymasına dayanır. Bir cisim ısındıkça yaydığı enerji miktarı artar. Termometre, bu enerjiyi algılayarak çok kısa sürede sıcaklık değerini hesaplar ve ekranda gösterir. Özellikle hızlı ve hijyenik ölçüm yapılması gereken durumlarda kullanılır (Katsigris & Thomas, 2009).

Fırın ve ızgara termometreleri; yüksek sıcaklıklara dayanıklı oldukları için mutfakta güvenilir ölçüm araçlarıdır. Fırın ya da ızgaranın içine yerleştirilerek iç sıcaklığın doğru şekilde ölçülmesini sağlarlar. Sıcaklığın her yerde eşit olup olmadığını kontrol etmeye yardımcı olur. Yiyeceklerin daha dengeli pişmesini sağlar. Yemeğin fırındaki en uygun konumunu belirlemeyi kolaylaştırarak daha tutarlı pişirme sonuçları elde edilmesine katkı sağlar (Food Safety, 2026).

Şeker ve kızartma termometreleri; özellikle yüksek sıcaklık gerektiren şekerleme, karamel ve bol yağda kızartma işlemlerinde kullanılan pratik araçlardır. Tencereye kolayca sabitlenebilmeleri sayesinde pişirme sırasında sıcaklığı sürekli takip etmeyi sağlarlar. Yüksek sıcaklıkları hassas şekilde ölçebildikleri için tatlıların ve kızartmaların istenilen kıvamda hazırlanmasına yardımcı olurlar (Gisslen, 2024).

Buzdolabı ve dondurucu termometreleri; gıdaların güvenli saklama koşullarında muhafaza edilmesini sağlamak amacıyla iç ortam sıcaklığının düzenli olarak izlenmesine olanak tanır. Düşük sıcaklıklara dayanıklı yapıları sayesinde soğuk ortamlarda hassas ölçüm yapabilmektedirler. Farklı tasarım seçenekleri ile çeşitli buzdolabı ve dondurucu sistemlerine kolaylıkla uyum sağlayabilmektedirler (Blue Gizmo, 2026).

Termokupl termometreler, sıcaklık değişimlerine hızlı tepki veren ve birkaç saniye içerisinde sonuç verebilen ölçüm cihazlarıdır. Gıda ürününe yerleştirildikten birkaç saniye sonra sıcaklık sonucunu veren bir termometre türüdür. Birçok şef bu termometreleri, kolay taşınabildiği için ceket cebinde kalem gibi taşır ve gerektiğinde hemen kullanır. Ancak bu termometreler pişirme sırasında etin içinde bırakılmamalıdır; çünkü yüksek ısı cihazın zarar görmesine neden olabilir(Gisslen, 2010).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Prob termometre; sıcaklık ölçümünde yaygın kullanılan mekanik termometre türleridir. Özellikle endüstride, mutfakta, kazanlarda ve HVAC sistemlerinde tercih edilirler (Vasquez, ve diğerleri, 2023). Saplı termometre; uzun metal bir prob (sap) ve gösterge kısmından oluşur. Prob sıcaklığı algılar, gösterge kısmı sonucu gösterir. Dijital özellikte de olabilmektedirler. Profesyonel mutfaklarda ve kombi fırınlarda, yiyeceğin iç sıcaklığını doğru şekilde ölçmek için tercih edilirler. Prob kısmı et veya diğer gıdaların merkezine yerleştirilir ve pişirme süresince sıcaklık sürekli takip edilir (Food Safety, 2026).

Duvar termometreleri; Duvar termometreleri, ortam sıcaklığını sürekli olarak izlemek amacıyla sabit bir yüzeye monte edilen ölçüm cihazlarıdır. Genellikle mutfak, depo, soğuk hava ünitesi ve laboratuvar gibi alanlarda kullanılır. Sıcaklık kontrolünün düzenli biçimde takip edilmesine olanak sağlar. Analog veya dijital modelleri bulunmaktadır. Gıda güvenliği ve depolama koşullarının korunmasında önemli bir rol oynarlar (Gisslen, 2010).

Bulaşık makinesi termometresi; ticari bulaşık makinelerinde oluşan yüksek sıcaklık ve neme dayanıklı olacak şekilde tasarlanmış ölçüm cihazlarıdır. Bu termometreler, makinenin bulaşıkları etkili biçimde dezenfekte edebilmesi için gerekli sıcaklık seviyesinde çalışıp çalışmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılmaktadır. Süt köpürtme termometresi; Sütün köpük olması için belli derecede olması gerekir. Sıcak sütleri ölçmek için baristalar tarafından kullanılan termometrelerdir (Webstaurantstore, 2026).

Termometreler genellikle gıda ürünlerinin iç sıcaklığını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin; etin iç sıcaklığını ölçebilmek için termometre kemik, yağ ve kıkırdaktan uzak olacak şekilde yiyeceğin en kalın kısmına batırılmalıdır. İnce kalınlıkta yiyeceklerde ise yan taraftan sokularak merkeze ulaşması sağlanmalıdır (Katsigris & Thomas, 2009).

Kalibrasyon, bir ölçüm cihazının doğru sonuç verip vermediğini kontrol etme ve gerekiyorsa ayarlama işlemidir. Termometrelerde doğru ölçümü sağlayabilmek için gerektiğinde kalibrasyonu yapılmalıdır. Termometreler iki şekilde kalibre edilmektedirler Buzlu su yöntemiyle termometre kalibrasyonu için bir bardağı buz ve suyla doldurup karıştırın. Termometreyi kenarlara değmeden en az 5 cm daldırın, 30 saniye bekleyin ve ölçümü kontrol edin. 0°C (32°F) gösteriyorsa doğru kalibre edilmiştir. Diğeri ise kaynar su yöntemiyle yapılmaktadır. Kalibrasyon için termometreyi en az 5 cm kaynar suya batırıp 30 saniye bekleyin. Termotre 100°C (212°F) göstermelidir. Deniz seviyesinden yükseklik arttıkça suyun kaynama noktası düşmektedir. Bu nedenle kaynar su yöntemi ile yapılan kalibrasyonlarda bulunduğu bölgenin rakımı dikkate alınmalıdır. (Food Safety, 2026).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, gastronomide sıcaklık kontrolünün gıda güvenliği, ürün kalitesi ve profesyonel mutfak yönetimi açısından kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Gıdaların üretim, depolama, pişirme ve servis süreçlerinde uygun sıcaklık değerlerinin korunması mikroorganizmaların çoğalmasını önleyerek tüketici sağlığının korunmasına katkı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sağlamaktadır. Özellikle "tehlikeli sıcaklık bölgesi" olarak ifade edilen 5°C–65°C aralığında yanlış uygulamaların ciddi gıda kaynaklı hastalıklara yol açabileceği görülmüştür.

Farklı termometre türlerinin profesyonel mutfaklarda, depolama alanlarında, soğuk zincir uygulamalarında ve servis süreçlerinde yaygın olarak kullanılması işletmelerin kalite standartlarını yükseltmektedir. Doğru sıcaklık kontrolü sayesinde ürün kayıpları azalmakta, enerji ve maliyet yönetimi iyileşmekte, müşteri memnuniyeti ve işletme güvenilirliği artmaktadır. Sıcaklık takibinin düzenli yapılması, yasal mevzuata uyum açısından işletmelere önemli avantaj sağlamaktadır.

Çalışma, gastronomi alanında sıcaklık ölçüm teknolojilerinin yalnızca teknik bir araç görünmenin dışında gıda bilimi, hijyen, halk sağlığı ve kalite yönetimiyle doğrudan ilişkili önemli bir konu olduğunu göstermektedir. Literatürde yer alan kaynaklar doğrultusunda sıcaklık kontrolünün mikrobiyal risklerin azaltılması, besin değerinin korunması ve duyusal kalite açısından bilimsel temellere dayandığı görülmektedir. Gastronomi eğitimi alan bireylerin termometre kullanımı, kalibrasyon yöntemleri ve güvenli iç sıcaklık standartları konusunda bilgi sahibi olması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Alkan, Ş. B., & Kara, H. H. (2023). Beslenme ve Diyetetik Alanında Gıdalardave BeslenmedeÖlçüBirimleri, ÖlçüAraçları ve ÖlçüAlmada Kullanılan Yöntemler. *5. International Conference on Applied Engineering and Natural Sciences* (s. 179-182). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Bilsel, A. Y. (2024). Yiyecek İçecek İşletmelerinde Gıda Güvenliğinin Sağlanması. *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(Özel Sayı), 399-412. doi:DOI: 10.52122/nisantasisbd.1594093

Blue Gizmo. (2026). *Gıda termomtrelerinin çeşitleri*. 05 21, 2026 tarihinde Blue Gizmo: https://www.bluegizmo.com/types-of-food-thermometers/ adresinden alındı

Boz, H. (2018). Gıda Güvenliği. H. Boz, & M. Tosun içinde, *Gıda ve Personel Hijyeni* (s. 104-122). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Food Safety. (2026). 05 18, 2026 tarihinde Food Safety and Inspection Service U.S. Department of Agriculture: https://www.fsis.usda.gov/food-safety/safe-food-handling-and-preparation/food-safety-basics/safe-temperature-chart adresinden alındı

Frazier, W. C., Westhoff, D. C., & Vanitha, N. M. (2014). *Food Microbiology.* New Delhi: McGraw Hill Education.

Gisslen, W. (2010). *Prosfessional Cooking* (7 b.). New Jersey: John Wiley & Sons.

Gisslen, W. (2024). *Profesyonel Aşçılık (Profesyonel Cooking).* Ankara: Nobel Yaşam.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Katsigris, C., & Thomas, C. (2009). *Design and Equipment for Restaurants and Foodservice A Mamagement view.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Koçak, N. (2015). *Yiyecek İçecek İşletmelerinde Gıda ve Personel Hijyeni* (3. Baskı b.). Ankara: Detay Yayıncılık.

MEGEP. (2012). *Yenilebilir Enerji Teknolojileri Fiziksel Büyüklüklerin Ölçülmesi.* Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Ndraha, N., Hsiao, H.-l., Vlajic, J., Yang, M. F., & Lin, V. H. (2018). Time temperature abuse in the food cold chain: Review of İssues, Challenges, and recommendations. *Journal: Food control*, 12-21.

Özrek, B. (2024). *Mutfakta Kullanılan Ölçüler.* Ankara: Detay Yayıcılık.

Vasquez, J. D., Alarcon, A. L., Celedon, E. A., Acuna, A. R., Lozano, W. O., Fonseca, M. V., & Campuzano, M. J. (2023). Comparison of Different Methods to Evaluate Measurement Uncertainty in. *International Journal of Technology, 14*(2), 374-386.

Webstaurantstore. (2026). *Termometre çeşitleri görseli*. 05 21, 2026 tarihinde Termometre : https://www.webstaurantstore.com/guide/637/different-types-of-thermometers.html adresinden alındı

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

REINTERPRETATION OF TRADITIONAL ANATOLIAN COOKING TECHNIQUES IN MODERN FINE DINING CUISINE

Master's Degree Student Fatih YAVUZ

Nişantaşı Üniversitesi Department of Gastronomy and Culinary Arts

E-mail: yavuzfatih540@gmail.com – **ORCID ID:** 0009-0009-2429-7463

Assoc. Prof. Dr. Zehra Dilistan SHIPMAN

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

E-mail: dilistan.shipman@nisantasi.edu.tr – **ORCID ID:** 0000-0001-9829-960X

ABSTRACT

In recent years, the growing interest in traditional culinary culture within the field of gastronomy has led to the re-evaluation of historical cooking techniques. Traditional Anatolian methods such as tandoor cooking, range stove cooking, and clay pot cooking are considered not only culinary practices but also important elements of cultural heritage (Halıcı,2015). However, with the widespread use of modern kitchen equipment, these techniques have gradually lost their place in everyday culinary practices.

This study examines how traditional Anatolian cooking techniques can be reinterpreted within modern fine dining cuisine. In this context, the contribution of tandoor cooking to long-duration and low-temperature cooking processes, the effects of clay pot usage on aroma and texture, and the role of range stove culture in contemporary culinary understanding were evaluated from a gastronomic perspective. The reinterpretation of traditional techniques in modern gastronomy has become increasingly visible with the rise of experience-oriented restaurant concepts (Scarpato, 2002). In addition, new plating approaches emerging from the integration of traditional cooking methods with modern presentation techniques were discussed.

As a result of the study, it was concluded that traditional cooking techniques are not merely practices belonging to the past, but can create unique gastronomic experiences in modern restaurant cuisine when combined with appropriate products and presentation approaches. Reinterpreting these techniques is considered to contribute both to the preservation of cultural gastronomic heritage and to the sustainability of local culinary identity (Santich, 2004).

Keywords: Anatolian cuisine, tandoor, range stove, clay pot, fine dining, traditional cooking techniques

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GELENEKSEL ANADOLU PİŞİRME TEKNİKLERİNİN MODERN FINE DINING MUTFAĞINDA YENİDEN YORUMLANMASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Fatih YAVUZ

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü

E-mail: yavuzfatih540@gmail.com – **ORCID ID**: 0009-0009-2429-7463

Doç. Dr. Zehra Dilistan SHİPMAN

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

E-mail: dilistan.shipman@nisantasi.edu.tr – **ORCID ID**: 0000-0001-9829-960X

ÖZET

Son yıllarda gastronomi alanında geleneksel mutfak kültürüne yönelik ilginin artmasıyla birlikte geçmişte yaygın olarak kullanılan pişirme teknikleri yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Anadolu mutfak kültüründe önemli bir yere sahip olan tandır, kuzine ve çömlek gibi yöntemler yalnızca bir pişirme tekniği değil, aynı zamanda kültürel mirasın önemli bir parçası olarak görülmektedir (Halıcı, 2015). Ancak modern mutfak ekipmanlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bu tekniklerin kullanım alanı giderek daralmış ve günlük yaşam içerisindeki görünürlüğü azalmıştır.

Bu çalışmada Anadolu'ya özgü geleneksel pişirme tekniklerinin modern fine dining mutfağında yeniden nasıl yorumlanabileceği incelenmiştir. Çalışma kapsamında tandırın uzun süreli ve düşük ısıda pişirmeye sağladığı katkılar, çömlek kullanımının aroma ve ürün dokusu üzerindeki etkileri ile kuzine kültürünün çağdaş mutfak anlayışındaki yeri gastronomik açıdan değerlendirilmiştir. Modern gastronomide geleneksel tekniklerin yeniden yorumlanması, deneyim odaklı restoran anlayışının gelişmesiyle birlikte daha görünür hale gelmiştir (Scarpato, 2002). Ayrıca geleneksel pişirme yöntemlerinin modern sunum teknikleriyle birleşmesi sonucu ortaya çıkan yeni tabak yaklaşımları ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda geleneksel pişirme tekniklerinin yalnızca geçmişe ait bir uygulama olmadığı, doğru ürün ve sunum anlayışıyla birlikte modern restoran mutfağında özgün bir gastronomik deneyim oluşturabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu tekniklerin yeniden yorumlanmasının hem kültürel gastronomi mirasının korunmasına hem de yerel mutfak kimliğinin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Santich, 2004).

Anahtar Kelimeler: Anadolu mutfağı, tandır, kuzine, çömlek, fine dining, geleneksel pişirme teknikleri

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GELENEKSEL HİYERARŞİDEN KATILIMCI ÇALIŞMA KÜLTÜRÜNE: Z KUŞAĞININ PROFESYONEL MUTFAKLARDA AİDİYET VE KARİYER BEKLENTİLERİ

İpek Mutlu

İstanbul Nişantası Üniversitesi

ipekmutlu@icloud.com - **0009-0006-0364-2078**

ÖZET

Gastronomi sektörü, yoğun emek gerektiren yapısı ve yüksek operasyonel standartları nedeniyle insan kaynağının kritik öneme sahip olduğu sektörlerden biridir. Profesyonel mutfaklar uzun yıllardır disiplin, görev paylaşımı ve operasyonel verimliliği sağlamak amacıyla hiyerarşik örgütlenme modelleri doğrultusunda yönetilmektedir. Ancak iş yaşamına yeni katılan Z kuşağı çalışanların beklentileri, geleneksel mutfak kültürünün temel özellikleriyle çeşitli noktalarda farklılaşmaktadır. Özerklik, katılımcı yönetim, anlamlı iş deneyimi, psikolojik güvenlik ve sürekli geri bildirim gibi unsurlar Z kuşağının çalışma yaşamından beklentileri arasında yer almaktadır.

Bu araştırmanın amacı, profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin hiyerarşik yapı algılarını, aidiyet düzeylerini ve kariyer beklentilerini incelemek; geleneksel mutfak kültürü ile yeni nesil çalışan beklentileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırma nicel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiş ve veri toplama aracı olarak 5'li Likert ölçeğine dayalı çevrim içi anket uygulanmıştır. Araştırmaya İstanbul'da faaliyet gösteren profesyonel mutfaklarda çalışan 18–28 yaş aralığındaki 81 katılımcı dahil edilmiştir.

Araştırma bulguları, katılımcıların büyük bölümünün çalıştıkları işletmelerde kendilerini ekibin önemli bir parçası olarak gördüklerini ve aidiyet duygusuna yüksek önem verdiklerini göstermektedir. Katılımcılar için iş yerinde kendini ait hissetmenin ücret kadar önemli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların önemli bir kısmının gastronomi sektöründe uzun vadeli kariyer planladığı ve sektörün geleceğine ilişkin olumlu beklentilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın karar alma süreçlerine katılım ve yönetsel uygulamalara etki edebilme konularında daha düşük değerlendirmeler ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonuçları, yaygın olarak ifade edilen "Z kuşağı profesyonel mutfaklarda çalışmak istememektedir" görüşünü desteklememektedir. Bulgular, genç çalışanların sektörden uzaklaşmak yerine daha katılımcı, güvene dayalı ve fikirlerinin dikkate alındığı çalışma ortamları talep ettiklerini göstermektedir. Bu doğrultuda gastronomi işletmelerinin çalışan bağlılığını artırmak amacıyla katılımcı yönetim anlayışını güçlendirmeleri önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Profesyonel Mutfaklar, Aidiyet, Kariyer Beklentisi, Katılımcı Yönetim, Gastronomi

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ABSTRACT

The gastronomy sector is one of the industries where human resources play a critical role due to its labor-intensive structure and high operational standards. Professional kitchens have traditionally been managed through hierarchical organizational structures designed to ensure discipline, task specialization, and operational efficiency. However, the expectations of Generation Z employees differ from the characteristics of traditional kitchen culture in several respects. Autonomy, participative management, meaningful work experiences, psychological safety, and continuous feedback are among the primary expectations of this generation.

The purpose of this study is to examine Generation Z employees' perceptions of hierarchical structures, their sense of belonging, and their career expectations in professional kitchens. A quantitative research design was employed, and data were collected through an online questionnaire based on a five-point Likert scale. The study included 81 participants aged between 18 and 28 working in professional kitchens in Istanbul.

The findings indicate that most participants perceive themselves as important members of their teams and place a high value on organizational belonging. Feeling a sense of belonging at work was found to be as important as financial compensation. Furthermore, a significant proportion of participants reported long-term career aspirations within the gastronomy sector and expressed positive expectations regarding their professional future. However, lower evaluations were observed regarding participation in decision-making processes and influence on managerial practices.

The results do not support the common assumption that Generation Z employees are unwilling to remain in professional kitchens. Instead, the findings suggest that young employees seek more participative, trust-based, and inclusive working environments where their opinions are valued. Therefore, strengthening participative management practices may contribute to improving employee commitment and retention in gastronomy businesses.

Keywords: Generation Z, Professional Kitchens, Sense of Belonging, Career Expectations, Participative Management, Gastronomy

1. GİRİŞ

İnsan kaynakları yönetimi, günümüz hizmet sektöründe işletmelerin sürdürülebilir başarısını belirleyen temel unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle hizmet üretiminin insan emeğine yoğun şekilde dayandığı sektörlerde çalışan memnuniyeti, örgütsel bağlılık ve personel devamlılığı işletmelerin performansını doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Gastronomi sektörü de bu özellikleri taşıyan sektörlerden biri olup, profesyonel mutfaklar yüksek düzeyde koordinasyon, disiplin ve ekip çalışması gerektiren çalışma ortamları olarak öne çıkmaktadır.

Profesyonel mutfakların örgütsel yapısı tarihsel olarak Auguste Escoffier tarafından geliştirilen brigade sistemine dayanmaktadır. Bu sistem, görevlerin uzmanlık alanlarına göre ayrıldığı ve

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

çalışanların belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde konumlandığı bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Chef de Cuisine'den başlayarak commis chef seviyesine kadar uzanan bu yapı, mutfak operasyonlarının düzenli şekilde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle yüksek hacimli üretim yapan otel ve restoran mutfaklarında hiyerarşik yapı, hizmet kalitesinin korunması ve operasyonel hataların azaltılması açısından önemli avantajlar sunmaktadır.

Bununla birlikte son yıllarda gastronomi sektöründe dikkat çeken önemli sorunlardan biri yüksek personel devir oranlarıdır. Sektörde çalışan genç personelin kısa süre içerisinde iş değiştirmesi veya mesleği tamamen bırakması, işletmeler açısından ciddi maliyetler yaratmaktadır. Personel devrinin yüksek olması yalnızca işe alım ve eğitim maliyetlerini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda hizmet kalitesinin sürdürülebilirliği üzerinde de olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu durum özellikle son yıllarda iş gücüne katılan Z kuşağı çalışanların beklentilerinin daha yakından incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Z kuşağı genel olarak 1997 yılı ve sonrasında doğan bireyleri kapsayan bir kuşak olarak tanımlanmaktadır. Dijital teknolojilerin yoğun biçimde kullanıldığı bir dönemde büyüyen bu kuşak, bilgiye erişim, iletişim ve bireysel ifade özgürlüğü açısından önceki kuşaklardan farklı deneyimlere sahiptir. Bu farklılıklar çalışma yaşamına ilişkin beklentilere de yansımaktadır. Literatürde Z kuşağının iş yaşamında yalnızca ekonomik kazanç elde etmeyi amaçlamadığı, aynı zamanda anlamlı bir iş deneyimi, kişisel gelişim fırsatları, psikolojik güvenlik, özerklik ve katılımcı yönetim anlayışı talep ettiği belirtilmektedir.

Özellikle son yıllarda gerçekleştirilen araştırmalar, Z kuşağı çalışanlarının yöneticileriyle açık iletişim kurabilmeyi, düzenli geri bildirim almayı ve karar alma süreçlerinde söz sahibi olmayı önemsediklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra iş-yaşam dengesi, örgütsel adalet ve kurum kültürü gibi unsurlar da bu kuşağın iş tercihlerini etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla geleneksel emir-komuta anlayışına dayanan yönetim sistemlerinin genç çalışanların beklentilerini karşılamakta yetersiz kalabildiği ifade edilmektedir.

Profesyonel mutfaklar ise tarihsel olarak disiplin, otorite ve hiyerarşik ilişkilere dayalı çalışma kültürleriyle bilinmektedir. Özellikle yoğun servis saatlerinde hızlı karar alma ihtiyacı ve operasyonel baskılar nedeniyle yönetsel kararların çoğu zaman üst kademeler tarafından alınması söz konusu olmaktadır. Bu durum genç çalışanların katılım beklentileri ile geleneksel mutfak kültürü arasında çeşitli gerilimlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ancak bu ilişkinin her zaman olumsuz sonuçlar doğurduğunu söylemek mümkün değildir. Bazı araştırmalar, genç çalışanların disiplinli çalışma ortamlarını tamamen reddetmediğini; aksine kendilerine değer verilen, fikirlerinin dikkate alındığı ve gelişim fırsatları sunulan hiyerarşik yapılarda daha yüksek düzeyde bağlılık geliştirdiklerini göstermektedir.

Gastronomi sektöründe yaygın olarak dile getirilen görüşlerden biri, Z kuşağının profesyonel mutfaklarda uzun süre çalışmak istemediği yönündedir. Özellikle sosyal medyada ve sektör profesyonelleri arasında genç çalışanların sabırsız olduğu, uzun çalışma saatlerine uyum sağlayamadığı ve mesleki bağlılıklarının düşük olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Ancak bu görüşlerin önemli bir kısmı gözlemsel değerlendirmelere dayanmakta

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

olup bilimsel araştırmalarla yeterince desteklenmemektedir. Bu nedenle Z kuşağının profesyonel mutfaklara yönelik tutumlarının doğrudan çalışanların kendi görüşleri doğrultusunda incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu araştırma, profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin aidiyet düzeylerini, kariyer beklentilerini ve çalışma ortamına ilişkin algılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında özellikle geleneksel hiyerarşik yapı ile katılımcı çalışma kültürü arasındaki ilişkinin genç çalışanlar tarafından nasıl değerlendirildiği incelenmektedir. Ayrıca çalışanların karar alma süreçlerine katılım düzeyleri, iş yerindeki aidiyet algıları ve sektörde uzun vadeli kariyer planlarına ilişkin görüşleri değerlendirilmektedir.

Araştırmanın literatüre katkısı iki yönlüdür. İlk olarak çalışma, gastronomi sektöründe Z kuşağı çalışanların beklentilerine ilişkin sınırlı sayıdaki araştırmaya yeni bulgular sunmaktadır. İkinci olarak ise profesyonel mutfaklarda geleneksel hiyerarşik yapının genç çalışanların aidiyet ve kariyer beklentileri üzerindeki etkilerini inceleyerek işletmelere uygulanabilir yönetim önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir. Araştırma sonuçlarının özellikle insan kaynakları yönetimi, çalışan bağlılığı ve profesyonel mutfak yönetimi alanlarında faaliyet gösteren akademisyenler ve sektör temsilcileri için yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Profesyonel Mutfaklarda Hiyerarşik Yapı

Profesyonel mutfaklar, karmaşık üretim süreçleri ve yüksek koordinasyon gereksinimleri nedeniyle tarihsel olarak hiyerarşik örgütlenme modelleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Günümüzde birçok profesyonel mutfakta kullanılan brigade sistemi, 19. yüzyılın sonlarında Auguste Escoffier tarafından geliştirilmiş ve mutfak operasyonlarının sistematik biçimde yürütülmesini amaçlayan bir yönetim modeli olarak kabul edilmiştir. Bu sistemde görevler uzmanlık alanlarına göre ayrılmakta ve çalışanlar belirli bir yetki zinciri içerisinde konumlandırılmaktadır.

Brigade sistemi; chef de cuisine, sous chef, chef de partie, demi chef ve commis chef gibi farklı pozisyonlardan oluşmaktadır. Her pozisyonun görev ve sorumluluklarının net biçimde belirlenmesi, operasyonel verimliliğin artırılmasına ve hizmet kalitesinin korunmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle yüksek hacimli üretim yapan otel ve restoran mutfaklarında bu sistem, hata oranlarını azaltmak ve iş süreçlerini standartlaştırmak açısından önemli avantajlar sunmaktadır.

Ancak son yıllarda çalışma yaşamında meydana gelen dönüşümler, geleneksel hiyerarşik yapıların yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Özellikle genç çalışanların karar alma süreçlerine katılım talebi, açık iletişim beklentisi ve bireysel gelişime verdiği önem, mutfak yönetiminde daha esnek yaklaşımların tartışılmasına neden olmuştur. Literatürde katı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

hiyerarşik yapıların kısa vadede operasyonel verimlilik sağlamakla birlikte uzun vadede çalışan bağlılığı ve iş tatmini üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği belirtilmektedir.

2.2. Z Kuşağının Çalışma Değerleri

Kuşak teorileri, bireylerin doğdukları dönemin sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullarından etkilendiğini ve bu etkilerin çalışma yaşamındaki tutumlarına yansıdığını ileri sürmektedir. Bu çerçevede Z kuşağı, dijital teknolojilerle büyüyen ve bilgiye hızlı erişim imkânına sahip ilk kuşak olarak değerlendirilmektedir.

Z kuşağı çalışanların iş yaşamına ilişkin beklentileri önceki kuşaklardan belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Bu kuşak için iş yalnızca ekonomik kazanç sağlayan bir araç değil, aynı zamanda kişisel gelişim, kendini gerçekleştirme ve anlam üretme alanı olarak görülmektedir. Çalışanların görüşlerinin dikkate alınması, yöneticilerle açık iletişim kurabilmeleri ve bireysel katkılarının görünür olması bu kuşağın temel beklentileri arasında yer almaktadır.

Deloitte tarafından gerçekleştirilen kuşak araştırmaları, Z kuşağının iş seçimlerinde kurum kültürü, etik değerler, sürdürülebilirlik anlayışı ve çalışan deneyimi gibi unsurlara önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca esnek çalışma uygulamaları, iş-yaşam dengesi ve psikolojik güvenlik gibi faktörler de genç çalışanların iş tatmini üzerinde belirleyici rol oynamaktadır.

Bu özellikler dikkate alındığında, geleneksel otoriter yönetim anlayışlarının Z kuşağının beklentileriyle tam anlamıyla örtüşmediği söylenebilir. Ancak bu durum genç çalışanların disiplinli çalışma ortamlarını reddettiği anlamına gelmemektedir. Aksine araştırmalar, genç çalışanların adil, şeffaf ve katılımcı biçimde yönetilen yapılarda yüksek performans gösterebildiklerini ortaya koymaktadır.

2.3. Motivasyon Kavramı

Motivasyon, bireyleri belirli bir davranışa yönlendiren ve bu davranışı sürdürmelerini sağlayan içsel ve dışsal güçlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. İşletmeler açısından çalışan motivasyonu, performans, üretkenlik ve hizmet kalitesi üzerinde doğrudan etkili bir değişkendir.

Herzberg'in Çift Faktör Kuramı çalışan motivasyonunu etkileyen unsurları hijyen faktörleri ve motive edici faktörler olarak ikiye ayırmaktadır. Ücret, çalışma koşulları ve iş güvenliği gibi unsurlar hijyen faktörleri olarak değerlendirilirken; başarı hissi, takdir edilme, gelişim fırsatları ve sorumluluk alma gibi unsurlar motive edici faktörler olarak kabul edilmektedir.

Profesyonel mutfaklar açısından değerlendirildiğinde, çalışanların yalnızca ücret düzeyleriyle motive olmadıkları görülmektedir. Özellikle genç çalışanlar açısından gelişim fırsatları,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

yaratıcılıklarını ortaya koyabilme imkânı ve yöneticiler tarafından değer görmek motivasyonun önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Araştırmalar, çalışanların karar alma süreçlerine katılabildikleri ve fikirlerini özgürce ifade edebildikleri ortamlarda motivasyon düzeylerinin arttığını göstermektedir. Bu durum, Z kuşağının çalışma yaşamına ilişkin beklentileriyle de örtüşmektedir.

2.4. Aidiyet ve Örgütsel Bağlılık

Aidiyet, bireyin kendisini bir grubun veya örgütün parçası olarak hissetmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Örgütsel bağlılık ise çalışanın kurumla kurduğu psikolojik ve duygusal ilişkiyi ifade etmektedir. Literatürde aidiyet ve örgütsel bağlılık arasında güçlü bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir.

Aidiyet duygusu yüksek çalışanlar, iş yerinde daha fazla sorumluluk almakta, kurum hedeflerine daha fazla katkı sağlamakta ve işten ayrılma eğilimleri daha düşük olmaktadır. Özellikle hizmet sektöründe çalışan bağlılığının müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesi üzerinde doğrudan etkileri olduğu bilinmektedir.

Profesyonel mutfaklar gibi ekip çalışmasının yoğun olduğu ortamlarda aidiyet duygusu daha da önemli hale gelmektedir. Çalışanların ekip içerisinde değer gördüklerini hissetmeleri, yöneticileriyle sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri ve kurum kültürünü benimsemeleri örgütsel bağlılığı güçlendirmektedir.

Z kuşağı çalışanlar açısından aidiyet duygusu yalnızca kuruma bağlılığı değil, aynı zamanda iş yaşamından alınan tatmini de etkilemektedir. Bu nedenle genç çalışanların iş yerinde kendilerini değerli hissetmeleri ve ekip içerisinde anlamlı bir role sahip olduklarını düşünmeleri büyük önem taşımaktadır.

2.5. Katılımcı Yönetim ve Özerk Çalışma Kültürü

Katılımcı yönetim anlayışı, çalışanların karar alma süreçlerine dahil edilmesini ve örgütsel süreçlerde aktif rol üstlenmesini ifade etmektedir. Bu yaklaşım geleneksel emir-komuta anlayışından farklı olarak çalışanların bilgi, deneyim ve görüşlerinden yararlanmayı amaçlamaktadır.

Katılımcı yönetim uygulamalarının çalışan motivasyonu, iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerinde olumlu etkiler yarattığı birçok araştırmada ortaya konulmuştur. Özellikle genç çalışanların yönetsel süreçlerde söz sahibi olabildikleri işletmelerde işten ayrılma niyetlerinin daha düşük olduğu belirtilmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Özerk çalışma kültürü ise çalışanların görevlerini yerine getirirken belirli ölçüde bağımsız hareket edebilmelerini ifade etmektedir. Özerklik, çalışanların yaratıcılıklarını kullanmalarına ve sorumluluk alma becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

Profesyonel mutfaklar açısından değerlendirildiğinde, operasyonel disiplinin korunması ile çalışan özerkliği arasında dengeli bir yapı oluşturulması gerekmektedir. Günümüzde birçok işletme, geleneksel hiyerarşiyi tamamen ortadan kaldırmak yerine çalışan katılımını artıran ve geri bildirim mekanizmalarını güçlendiren hibrit yönetim modellerine yönelmektedir.

Bu araştırma da profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin aidiyet ve kariyer beklentilerini bu dönüşüm perspektifi içerisinde değerlendirmekte ve geleneksel hiyerarşiden katılımcı çalışma kültürüne geçiş sürecini çalışan deneyimleri üzerinden incelemektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Modeli

Bu araştırmanın temel amacı, profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin hiyerarşik yapı algıları ile aidiyet, motivasyon ve kariyer beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma aynı zamanda geleneksel mutfak kültürünün genç çalışanların iş deneyimlerine nasıl yansıdığını ve katılımcı yönetim uygulamalarına yönelik beklentilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırma nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlayan araştırmalarda yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Bu çalışma kapsamında profesyonel mutfaklardaki hiyerarşik yapı algısı ile çalışanların aidiyet, motivasyon ve kariyer beklentileri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul'da faaliyet gösteren profesyonel mutfaklarda çalışan mutfak personeli oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına yalnızca 18–28 yaş aralığında yer alan ve Z kuşağı içerisinde değerlendirilen çalışanlar dahil edilmiştir.

Örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler çevrim içi anket yöntemiyle toplanmış olup araştırmaya toplam 81 profesyonel mutfak çalışanı katılmıştır. Katılımcılar restoran, otel ve çeşitli gastronomi işletmelerinde aktif olarak görev yapan mutfak çalışanlarından oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu kullanılmıştır. Anket beş bölümden oluşmaktadır:

- Profesyonel mutfakta hiyerarşik yapı ve çalışma ortamı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Z kuşağının çalışma değerleri ve motivasyon unsurları
- Özerk çalışma kültürü ve katılımcı yönetim algısı
- Aidiyet duygusu ve kariyer devamlılığı
- Genel memnuniyet ve gelecek beklentileri

Katılımcılar her ifadeyi 5'li Likert ölçeği üzerinden değerlendirmiştir.

1 = Kesinlikle Katılmıyorum

2 = Katılmıyorum

3 = Kararsızım

4 = Katılıyorum

5 = Kesinlikle Katılıyorum

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcıların her bir ifadeye verdikleri yanıtlar frekans ve yüzde dağılımları üzerinden yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin aidiyet düzeyleri, kariyer beklentileri ve yönetsel uygulamalara ilişkin algıları değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Hiyerarşik Yapıya İlişkin Bulgular

Araştırma sonuçları, katılımcıların önemli bir bölümünün çalıştıkları mutfaklarda hiyerarşik yapının belirgin olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Katılımcılar aynı zamanda bu yapının işlerin düzenli şekilde yürütülmesi açısından gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Bu sonuç, Z kuşağının profesyonel mutfaklarda disiplin ve düzen ihtiyacını reddetmediğini göstermektedir. Ancak hiyerarşik yapının çalışanlar üzerinde baskı oluşturup oluşturmadığına yönelik değerlendirmelerde daha farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcılar üstleriyle iletişim kurmakta zorlandıklarını ve karar alma süreçlerine yeterince dahil edilmediklerini ifade etmişlerdir.

Bu bulgu, geleneksel mutfak hiyerarşisinin tamamen reddedilmediğini ancak daha katılımcı uygulamalarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

4.2. Motivasyon ve Çalışma Değerlerine İlişkin Bulgular

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Katılımcılar için yalnızca ücretin değil, kişisel gelişim fırsatlarının da önemli olduğu görülmektedir. Özellikle yaptıkları işin anlamlı olduğunu hissetmek, yöneticileri tarafından tanınmak ve başarılarının görünür olması motivasyonu artıran unsurlar arasında öne çıkmıştır.

Araştırma sonuçları, Z kuşağının profesyonel mutfaklarda yalnızca ekonomik beklentiler doğrultusunda hareket etmediğini göstermektedir. Çalışanlar açısından psikolojik ihtiyaçların karşılanması, takdir edilmek ve gelişim fırsatları bulabilmek de önemli motivasyon kaynaklarıdır.

Bu sonuçlar literatürde Z kuşağının anlamlı iş deneyimi ve kişisel gelişim beklentilerine ilişkin bulgularla paralellik göstermektedir.

4.3. Katılımcı Yönetim ve Özerklik Algısına İlişkin Bulgular

Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri çalışanların fikirlerinin dikkate alınmasına verdiği önemdir. Katılımcıların önemli bir kısmı yeni fikirler sunduklarında yöneticileri tarafından ciddiye alınmak istediklerini belirtmiştir.

Bununla birlikte iş süreçleriyle ilgili kararlara katılma fırsatı bulduklarını ifade eden katılımcıların oranı diğer sorulara kıyasla daha düşük kalmıştır. Bu durum profesyonel mutfaklarda çalışanların yönetime katılım konusunda daha yüksek beklentilere sahip olduklarını göstermektedir.

Ayrıca katılımcılar işlerini yaparken sürekli kontrol edilmek yerine kendilerine güvenilmesini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgu, Z kuşağının özerk çalışma kültürüne verdiği önemi ortaya koymaktadır.

4.4. Aidiyet ve Kariyer Beklentilerine İlişkin Bulgular

Araştırma bulgularına göre katılımcıların büyük çoğunluğu çalıştıkları mutfakta kendilerini ekibin önemli bir parçası olarak görmektedir. Bunun yanında iş yerinde hissedilen aidiyet duygusunun ücret kadar önemli olduğu yönündeki ifadeye verilen olumlu yanıtlar dikkat çekmektedir.

Katılımcıların önemli bir kısmı gastronomi sektöründe uzun vadeli kariyer planladıklarını belirtmiştir. Ayrıca sektörün geleceğine ilişkin olumlu beklentilere sahip oldukları görülmektedir.

Bu bulgu, literatürde sıklıkla dile getirilen “Z kuşağı gastronomi sektöründe uzun süre çalışmak istememektedir” görüşüyle tam olarak örtüşmemektedir. Araştırma sonuçları, genç çalışanların sektörde kalmaya istekli olduklarını ancak bunu sağlayacak çalışma koşullarına önem verdiklerini göstermektedir.

4.5. Genel Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Katılımcıların genel memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Çalıştıkları işletmeden memnun olduklarını ifade eden çalışanların oranı oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra gastronomi alanındaki geleceklerine ilişkin olumlu beklentilere sahip oldukları da belirlenmiştir.

Bu sonuçlar, genç çalışanların sektöre yönelik olumsuz bir tutum içerisinde olmadığını göstermektedir. Buna karşılık çalışanlar, daha katılımcı yönetim anlayışlarının benimsenmesini ve yönetsel süreçlerde daha fazla söz sahibi olmayı talep etmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin hiyerarşik yapı algıları, aidiyet düzeyleri ve kariyer beklentileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, profesyonel mutfaklarda geleneksel hiyerarşik yapının tamamen reddedilmediğini, ancak çalışanların daha katılımcı ve kapsayıcı yönetim uygulamalarına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Araştırmanın ilk önemli bulgusu, katılımcıların büyük çoğunluğunun profesyonel mutfaklarda hiyerarşik düzenin gerekli olduğunu düşünmesidir. Bu sonuç, Z kuşağının disiplin ve düzen kavramlarına karşı olmadığına işaret etmektedir. Literatürde genç çalışanların otoriteye karşı daha mesafeli oldukları yönünde değerlendirmeler bulunmasına rağmen, bu araştırmanın bulguları profesyonel mutfaklar özelinde daha farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Katılımcılar, işlerin düzenli yürütülebilmesi için belirli bir yönetim yapısına ihtiyaç olduğunu kabul etmektedir.

Araştırmanın ikinci önemli bulgusu aidiyet duygusuna ilişkindir. Katılımcıların önemli bir kısmı çalıştıkları işletmede kendilerini ekibin önemli bir parçası olarak gördüklerini ve aidiyet duygusunun ücret kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durum, genç çalışanların yalnızca ekonomik beklentiler doğrultusunda hareket etmediğini göstermektedir. Özellikle hizmet sektöründe çalışanların psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması, örgütsel bağlılık ve iş tatmini açısından kritik önem taşımaktadır.

Araştırma sonuçları aynı zamanda Z kuşağı çalışanların gastronomi sektöründe uzun vadeli kariyer planladıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgu, sektörde yaygın olarak kabul gören "Z kuşağı mutfakta kalmak istemiyor" görüşünü desteklememektedir. Katılımcılar sektörün geleceğine ilişkin olumlu beklentilere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla genç çalışanların sektörden uzaklaşmasının temel nedeninin mesleğin kendisi değil, çalışma koşulları ve yönetim anlayışı olduğu söylenebilir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu ise karar alma süreçlerine katılım konusundadır. Katılımcılar aidiyet ve genel memnuniyet konusunda yüksek puanlar vermelerine rağmen, yönetsel süreçlere katılım konusunda daha düşük değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu durum, profesyonel mutfaklarda çalışan genç bireylerin daha fazla söz sahibi olmak istediklerini göstermektedir. Özellikle yeni fikirlerin değerlendirilmesi, geri bildirim

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

mekanizmalarının güçlendirilmesi ve çalışanların yönetime katılımının artırılması, genç çalışanların beklentileri arasında yer almaktadır.

Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, profesyonel mutfaklarda yaşanan kuşaklar arası farklılığın temelinde disiplin karşıtlığından çok yönetim anlayışına ilişkin beklentilerin yer aldığı görülmektedir. Z kuşağı çalışanlar, belirli bir düzen ve organizasyon yapısını kabul etmekte; ancak bu yapının daha şeffaf, katılımcı ve güven temelli biçimde uygulanmasını istemektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin aidiyet düzeylerini, kariyer beklentilerini ve çalışma ortamına ilişkin algılarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, genç çalışanların profesyonel mutfaklardan uzaklaşmak istemediklerini; aksine sektör içerisinde uzun vadeli kariyer planları yaptıklarını göstermektedir.

Katılımcılar açısından aidiyet duygusunun oldukça önemli olduğu görülmektedir. Çalışanlar kendilerini ekibin bir parçası olarak hissetmekte ve örgütsel bağlılığa değer vermektedir. Bununla birlikte yönetime katılım ve karar alma süreçlerinde söz sahibi olma beklentileri de dikkat çekmektedir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Profesyonel mutfaklarda çalışanların karar alma süreçlerine daha fazla katılımı sağlanmalıdır.
2. Düzenli geri bildirim mekanizmaları oluşturularak çalışanların görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.
3. Genç çalışanların mesleki gelişimlerini destekleyecek eğitim ve mentorluk programları yaygınlaştırılmalıdır.
4. Takdir ve ödüllendirme uygulamaları güçlendirilerek çalışan motivasyonu artırılmalıdır.
5. Örgütsel aidiyeti destekleyen ekip içi iletişim ve kurum kültürü çalışmaları geliştirilmelidir.
6. Hiyerarşik yapı korunurken çalışan özerkliğini destekleyen daha esnek yönetim uygulamaları benimsenmelidir.

Sonuç olarak araştırma, profesyonel mutfaklarda çalışan Z kuşağı bireylerin sektörden uzaklaşmak istemediğini; ancak daha katılımcı, güvene dayalı ve kapsayıcı çalışma ortamları talep ettiğini ortaya koymaktadır. Gastronomi işletmelerinin gelecekte nitelikli iş gücünü elde tutabilmeleri için geleneksel mutfak kültürünü korurken aynı zamanda yeni nesil çalışan beklentilerine uyum sağlayan yönetim modelleri geliştirmeleri gerekmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAYNAKÇA

Bilgin, N. (2014). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bowe, J., Bowe, M., & Streeter, S. (2020). Gigged: The End of the Job and the Future of Work. New York: Currency.

Cairns, K., & Johnston, J. (2015). Food and Culture: A Reader. London: Routledge.

Deal, J. J., Altman, D. G., & Rogelberg, S. G. (2010). Millennials at Work: What We Know and What We Need to Do. Journal of Business and Psychology, 25(2), 191–199.

Deloitte. (2023). Deloitte Global Gen Z and Millennial Survey 2023. Deloitte Insights.

Escoffier, A. (1903). Le Guide Culinaire. Paris: Flammarion.

Fırıncıoğlu, H. (2019). Profesyonel Mutfaklarda Örgütsel Davranış ve Çalışan Motivasyonu. Ankara: Detay Yayıncılık.

Giddens, A. (2013). Sosyoloji. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gursoy, D., Maier, T. A., & Chi, C. G. (2008). Generational Differences: An Examination of Work Values and Generational Gaps in the Hospitality Workforce. International Journal of Hospitality Management, 27(3), 448–458.

Herzberg, F. (1966). Work and the Nature of Man. Cleveland: World Publishing.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-Being. American Psychologist, 55(1), 68–78.

Twenge, J. M. (2017). iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy and Completely Unprepared for Adulthood. New York: Atria Books.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SOSYAL MEDYADA BAŞÖRTÜSÜNDEN VAZGEÇME DENEYİMLERİNİN GÖRÜNÜRLEŞMESİ: İÇERİK ÜRETİCİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Dr. Rukiye KARDAŞ YALÇIN
Harran Üniversitesi
rukiyekardas@harran.edu.tr - 0000-0002-2961-7886

ÖZET

Bu araştırma, başörtüsünden vazgeçme deneyimini sosyal medya aracılığıyla paylaşan içerik üreticilerinin anlatılarını derinlemesine incelemektedir. Özellikle son yıllarda sosyal medyanın bireylerin yaşamları üzerindeki etkisi bu tür deneyimlerin paylaşımlarında önemli bir rol oynamaktadır. Araştırma, bu deneyimlerin dini kimlik, bireyselleşme, dijital görünürlük ve takipçi etkileşimleri ile olan ilişkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu araştırmada Nitel yöntem kullanılmaktadır. Araştırmaya başörtüsünden vazgeçtiğini sosyal medya hesaplarında paylaşan içerik üreticileri ve bu konuda en az bir açıklama videosu veya paylaşımı olan hesaplar dahil edilmektedir. Araştırma kapsamında Youtube videoları, İnstagram paylaşımları ve podcast söyleşileri gibi çoklu veri kaynakları kullanılmaktadır. Bu veriler, bireylerin deneyimlerini görsel ve işitsel materyal üzerinden aktarmalarına olanak tanırken, aynı zamanda geniş bir kitleye ulaşma fırsatı sunmaktadır. Veriler Nitel yöntem tekniklerinden biri olan içerik analiziyle değerlendirilmektedir. Bu bağlamda araştırmada bu içeriklerin anlam katmanları açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. Araştırma bulguları sosyal medya platformlarının kimlik dönüşümünü görünür kıldığını ve takipçi yorumlarının bu süreçte belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca özgürlük, bireysellik ve inanç ilişkilerinin başörtüsünden vazgeçme deneyimiyle ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Verilere bakıldığında başörtüsünden vazgeçme kararı, içsel sorgulama, inanç krizi ve özgürleşme söylemi gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Sonuç olarak bu araştırma, dijitalleşen toplumda başörtüsünden vazgeçme deneyiminden yola çıkarak dini kimliğin yeniden inşası açısından önemli bir katkı sunmakta ve din sosyolojisi perspektifinden güncel bir anlayış geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, başörtüsünden vazgeçme, sosyal medya, içerik üreticisi, kimlik dönüşümü.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

THE VISIBILITY OF HEADSCARF-ABANDONING EXPERIENCES ON SOCIAL MEDIA: A SOCIOLOGICAL EXAMINATION OF CONTENT CREATORS

ABSTRACT

This research delves into the narratives of content creators who shared their experience of abandoning the headscarf through social media. The impact of social media on individuals' lives, particularly in recent years, plays a significant role in the sharing of such experiences. The research aims to reveal the relationship between these experiences and religious identity, individualization, digital visibility, and follower engagement. A qualitative methodology is employed in this research. The study includes content creators who shared their experience of abandoning the headscarf on their social media accounts, as well as accounts with at least one explanatory video or post on this topic. Multiple data sources are used within the scope of the research, including YouTube videos, Instagram posts, and podcast interviews. These data allow individuals to convey their experiences through visual and auditory materials, while also offering the opportunity to reach a wide audience. The data is evaluated using content analysis, a qualitative methodology technique. In this context, the research attempts to reveal the layers of meaning in these contents. The research findings reveal that social media platforms make identity transformation visible and that follower comments play a decisive role in this process. Furthermore, it is noteworthy that the relationships between freedom, individuality, and belief are related to the experience of abandoning the headscarf. The data reveals that the decision to abandon the headscarf is explained through concepts such as internal questioning, crisis of faith, and discourse of liberation. Consequently, this research makes a significant contribution to the reconstruction of religious identity in a digitalized society, based on the experience of abandoning the headscarf, and develops a contemporary understanding from a sociology of religion perspective.

Keywords: Sociology of Religion, abandoning the headscarf, social media, content creator, identity transformation.

1.GİRİŞ

Başörtüsü konusunun, modernleşme, sekülerleşme, kadın dindarlığı, dinin bireysel bir hale dönüşmesi gibi pek çok konuda gündem malzemesi olduğu söylenebilir. Başörtüsü siyasi

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

açıdan kamusal hayatta daha özgür bir alana sahip olmasına rağmen bazı başörtülü kadınlar tarafından sorgulanan bir durum halini almıştır. Başörtüsü günümüzde bazı kadınlar tarafından vazgeçilen bir şey olarak dikkat çekmektedir. Başörtüsünden vazgeçme deneyimi bu anlamda sebep ve sonuçlarıyla derinlemesine ele alınması gereken bir alan olarak yerini korumaktadır.

Türkiye'de son yıllarda başörtüsünden vazgeçme deneyimini ele alan çalışmalar üretilmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Ümit Horozcu (2023) 'Kayıp Giden Başörtüsü' (kitap)
- Büşra Cebeci ve Nevşin Mengü (2021) 'Herkes İstediği Gibi Yaşasın, Türkiye ve İran'daki Kadınların Başörtüsünü Çıkarma Pratikleri'
- Abdurrahman Yalçi (2023) 'Türkiye'de Başörtüsünü Çıkaran Kadınlar Fenomenolojik bir Durum Değerlendirmesi' (kitap)
- Muhammet Numan Sağırlı (2021) 'Başörtüsü Giymeyi Bırakan Üniversite Mezunu ve Çalışan Kadınlar Üzerine Nitel bir Araştırma' (Yüksek Lisans Tezi)
- Zeynep Gül Parla (2022), '2015 Sonrası Kadınların Başörtüsünü Çıkarma Pratikleri Üzerine Bir Araştırma' (Yüksek Lisans Tezi)
- Hatice Kübra Kara (2022) 'Başörtüsü Çıkarma Deneyimi, Nitel bir Çalışma' (Yüksek Lisans Tezi)
- Teşrife Ümmühan Aksaray (2022), 'Başörtüsü Kullanmayı Bırakan Kadınlar üzerine Psiko-Sosyolojik bir Araştırma' Teşrife Ümmühan Aksaray'ın (2022), 'Başörtüsü Kullanmayı Bırakan Kadınlar üzerine Psiko-Sosyolojik bir Araştırma' (Yüksek Lisans Tezi)
- Edanur Türkan'ın (2021) 'Öznelik Kapasitesinin Oluşumunda Çevresel Faktörler ve Tesettür İlişkisi: Kadınların Örtünme ve Açılma Deneyimi', (Yüksek Lisans Tezi)
- Sümeyye Koca (2020) 'Türkiye'de Başörtüsü Sorununun Değişen Dinamikleri: Kadınların Başörtüsünü Çıkarma Mücadelesi' (Yüksek Lisans Tezi)
- Rukiye Kardaş Yalçın (2024) 'Başörtüsünden Vazgeçme Deneyimi' (Doktora tezi)

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, başörtüsünden vazgeçme deneyiminin dini kimlik, bireyselleşme, dijital görünürlük ve takipçi etkileşimleri ile olan ilişkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

araştırmada sosyal medya üzerinden yapılan başörtüsünden vazgeçmeye ilişkin paylaşımların, toplumda nasıl bir görünürlük sağladığını ve bu konu hakkındaki tartışmaları nasıl şekillendirdiği ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu süreçte bireylerin kimliklerini nasıl yapılandırdıkları ve toplumsal beklentilere karşı koyma biçimleri incelenmektedir. Çalışmada dindarlığın, bireylerin başörtüsü takma kararları üzerindeki etkileri ve bu kararın toplumsal normlarla ilişki dinamiği ortaya konulmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada Nitel yöntem kullanılmaktadır. Nitel araştırmalar toplumsal olanın bilgisinin bireylerin kendi ifade ve anlatılarından derlenme özelliği taşımaktadırlar. Nitel araştırmalar, sosyal bilimlerdeki karmaşık konuları anlamak için ve derinlemesine analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir. Nitel araştırmalarda veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar aracılığıyla elde edilmektedir (Lune-Berg, 2017, Patton, 2002,39). Nitel araştırma, birey veya grupların insanlarla ilgili konulara yükledikleri anlamları inceleyen ve analiz eden yorumlayıcı ve kuramsal bakış açılarının kullanılması bakımından önemlidir. Nitel yöntemi kullanmak isteyen araştırmacılar çalışmanın konusuna uygun kişi ve durumları doğal ortamlarında gözlemlemektedirler. Nitel çalışmalarda sonuç ve yazılı rapor katılımcıların fikir ve ifadelerini, araştırmacının yoruma açık ifadelerini, problemin derinlemesine bir analiz ve değerlendirmesini ve literatüre nasıl katkı sunacağını ihtiva etmektedir (Cresswell, 2016). İnternet temelli iletişim ağlarında dijital içerik yayınlayan bireyler dijital içerik üreticisi olarak tanımlanmaktadır (Senft, 2008). Araştırmaya başörtüsünden vazgeçtiğini sosyal medya hesaplarında paylaşan içerik üreticileri ve bu konuda en az bir açıklama videosu veya paylaşımı olan hesaplar dahil edilmektedir. Araştırma kapsamında Youtube videoları, İnstagram paylaşımları ve podcast söyleşileri gibi çoklu veri kaynakları kullanılmaktadır. Bu veriler, bireylerin deneyimlerini görsel ve işitsel materyal üzerinden aktarmalarına olanak tanırken, aynı zamanda geniş bir kitleye ulaşma fırsatı sunmaktadır.

Araştırma Örneklemi

Bu araştırmada amaçlı örneklem ve maksimum çeşitlilik örneklemi kullanılmaktadır. Amaçlı örneklem, araştırma amacına dayanan veya belirli bir kriter veya özelliğe bağlı olarak seçilen birey veya gruplardan oluşan bir yapıya kavuşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2005, 61). Seçilen bireylerin farklı yaş ve görünümlerde olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya başörtüsünden vazgeçtiğini sosyal medya hesaplarında paylaşan içerik üreticileri ve bu konuda en az bir açıklama videosu veya paylaşımı olan ve en az 10 bin takipçisi olan hesaplar dahil edilmektedir. Araştırma kapsamında Youtube videoları, İnstagram paylaşımları ve podcast

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

söyleşileri gibi çoklu veri kaynakları kullanılmaktadır. Bu veriler, bireylerin deneyimlerini görsel ve işitsel materyal üzerinden aktarmalarına olanak tanırken, aynı zamanda geniş bir kitleye ulaşma fırsatı sunmaktadır.

Çalışma Grubu

- 1. Özlem Güneş:
- 2. Esra Rabia Ünal
- 3. Rumeysa Yağcı
- 4. Betül Demirkaya
- 5. Ebru Sever Türk
- 6. Zehra İnşallah
- 7. Rana Rukiye
- 8. Fatma Beyenici
- 9. Nur Sönmez (Nurcelii)

Verilerin Analizi

Veriler nitel yöntem tekniklerinden biri olan içerik analiziyle değerlendirilmektedir. Bu bağlamda araştırmada bu içeriklerin anlam katmanları açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. İçerikler incelenirken ilk aşama kategoriler oluşturma ve veri yığınının içinden uygun verileri seçmek ve ayrıştırmak önemlidir. Verilerin düzenlenmesi ve kavramsal kategoriler arasında karşılaştırmalar yapılması ve verilerin kodlanması araştırma sürecini anlamlı hale getirmektedir (Kümbetoğlu, 2005).

Başörtüsünden Vazgeçmeye Dair Sosyal Medya Paylaşımları

Başörtüsünden vazgeçen içerik üreticilerinin paylaşımları çoğunlukla yalnızca bir gün görülebilen İnstagram hikayeleri üzerindendir. Aşağıda bu isimlerin paylaşımlarından bazı kesitler bulunmaktadır.

Özlem Güneş, açıklamasında *"Son zamanlarda yaşadıklarımdan mıdır bilmiyorum ama tesettüre zarar veriyordum (botokslar, kremler vs.). Bunlar tesettüre yakışmayan şeyler. Kim bilir belki bir gün daha sağlam bir imanla tekrar dönerim"* ifadelerini kullanmıştır (https://www.sondakika.com/magazin/haber-tesetture-girip-adini-bile-degistiren-popstar-17958562/ erişim tarihi: 11.06.2026).

Paylaşımlarda tesettürlü dar giyimi ve abartılı makyajıyla dans videolarıyla dikkat çeken Esra Rabia Ünal şu açıklamalarda bulunmuştur:

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

> Evet açıldım, zaten yeterince kapalı değildim. Çok tesettüre girdiğim zamanlar da oldu. Sonra baktım yapamıyorum. Çünkü küçük yaştan beri kapalıyım ve bu alışkanlığa döndü. Açılmaya da korkuyordum ama açık gibiydim. Sonra anneciğim dedim, böyle böyle. Onlar da anlayışla karşıladılar. Zaten son zamanlarda cılkından çıkmıştı bu mevzu. En azından başörtüyü kötü temsil ediyordum, Allah affetsin. Başörtüyü çıkarttım güzel bir şekilde. Bu şekilde devam edeceğim. Kimseden de destek beklemedim (https://www.yurtgazetesi.com.tr/magazin/fenomen-esra-rabia-unal-acildi-h231642.html erişim tarihi: 09.06.2026).

Rumeysa Yağcı açıklamasında şu sözlere yer vermiştir:

> Son zamanlarda belirli bir süreçten geçiyordum ve detaylıca düşündükten sonra böyle bir karar aldım. Kimseyi yönlendirmek ya da kimseye örnek olmak gibi bir niyetim yok. Herkes kendinden sorumlu ve bu kolay bir süreç değil. Bu yüzden lütfen birbirimize anlayışlı ve saygılı olalım. Sizleri seviyorum (https://onedio.com/haber/tesetturu-biraktigini-aciklayan-fenomen-rumeysa-yagci-sosyal-medyanin-gundeminde-1165007 erişim tarihi: 11.06.2026).

Betül Demirkaya (Betizm) açıklamasında hayatına başörtüsüz bir şekilde devam edeceğini ve herkesten saygı beklediğini belirtmektedir (https://onedio.com/haber/tesetturden-ciktigini-duyuran-betizmmm-betul-demirkaya-tepkileri-cevapsiz-birakmadi-1230423 Erişim tarihi: 11.06.2026).

Ebru Sever Türk başörtüsünden vazgeçme sürecinde yaşadığı zorlu süreci şu şekilde aktarmaktadır:

> Selamlar, sizlere söylemek istediğim birkaç şey var. Kolay bir süreçten geçmediğim manevi ve psikolojik oldukça zorlandığım günler yaşadım. Manevi boşluğumu tamamlamak adına, gerek makyajımı, topuzumu elimden geldiğince azalttım nefsimle mücadele ettim çok zorlandım ama çabaladım çok çabaladım. Mücadelenin sonunda başarısız olduğumu hissettim. Bu süreçte bile bu insanların yerli yersiz eleştirilerine maruz kaldım. Ne kimseyi dolandırdım ne de kimseyi kandırdım. Bu ithamları dikkate bile almıyorum. Her attığım adım göz önündeyken ve her yerde insanlar beni tanıyıp selam verirken sizleri nasıl kandırmış olabilirim? Evet 5 gün önce özel bir hesap açtım ve bu hesapta sadece ailem ve yakın arkadaşlarım a durumu izah ettim. Katılmam gereken bir düğüne

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

> kapalı katıldım. Zaten bu hafta hesabımı kapatıp sessiz sedasız ayrılacaktım (https://www.haberler.com/soguk-haber/haberler-ebru-sever-tu-rk-acildi-mi-fenomen-ebru-sever-tu-14456518-haberi/erişim tarihi: 11.06.2026).

Zehra İnşallah başörtüsü takmadan kamera karşısına geçerek takipçilerine tesettürü bıraktığını açıklamıştır:

> Bu yaşımda hayatımı çok farklı bir şekilde kurmuşken böyle bir karar vermek takdir edersiniz ki çok zordu. Çok yabancı bir şey, bugüne kadarki gelen hayatıma, aileme ve çevreme. Tabi ki zorlanıyorum. Süreç zaten, halihazırda böyle büyük bir karar vermek çok zor. Bütün fazlalıklarımla ve eksikliklerimle kabul görebildiğimi görmek beni çok mutlu etti. Bu desteklemek veya desteklemenin ötesinde beni olduğum gibi kabul etmek verdiğim kararları destekler. Umarım herkes kendini iyi hissettiği şekilde var olmanın bir yolunu bulur. Bazı sosyal medya kullanıcıları 'Zaten biliyorduk, parayı bulunca açıldın' gibi çirkin yorumlarda bulunsa da öyle bir şey değil (https://www.muhalif.com.tr/magazin/zehra-insallah-acildi-mi-fenomen-isimden-basortusuz-paylasim/701597 erişim tarihi: 11.06.2026)

Fatma Beyenici kendi sürecini detaylı bir şekilde ele almaktadır:

> Bu konuda şunu diyebilirim ben 19 senedir kapalıyım. Kendi isteğimle kapanmadım. Arkadaşlar ben yapamıyorum, iyi kötü gelen tüm yorumlara saygım var göz önünde olduğum için. Ama ben artık istediğim gibi yaşamak istiyorum bir şeyler olsun diye, bir şeyler yaparak değil, bir süre yaşadığım çoğu şey beni pişman etti. Bir şeyler güzel olacak diye çoğu şeyden fedakârlık ettim. Çevrem çok iyi biliyor, çok kaybım oldu her konuda ve hiçbir şey güzel olmadı bana saygı duymak zorundasınız diyemeyeceğim, beni anlayan, destek veren de birçok insan var herkese teşekkür ederim. Bu yüzden artık bu şekilde devam etmek istiyorum dediğim gibi kötü olan yorumlara da sessiz kalıp ben saygı duyacağım. Teşekkür ederim. (https://www.tiktok.com/@cilekmagazin/video/7397369551614151968 (erişim tarihi: 11.06.2026).

Rana Rukiye açılma kararını kendi hayatına dair örnekler vererek şu şekilde açıklamaktadır:

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

> Arapça hocasıyım, medreseden mezun oldum. Benim derdim güzel görünmek değil, benim şu anki halimin hiçbir esprisi yok (videodaki açık halinden bahsediyor). Benim en güzel halim abayalı halimdi. Umarım imtihan olmak zorunda kalmazsınız. Bu benim bir anda yaşadığım bir şey değil. Herkesin mücadelesi kendine. Ben destek beklemiyorum. Bu desteklenecek bir şey değil. Ama saygı bekliyorum. Ne cennetiniz var beni sokasınız. Ne cehenneminiz var beni oradan alasınız. Bu benimle Allah arasında bir şey. Ben sadece başımı açtım, dinsiz imansız olmadım yani. Şimdi soruyorlar markanızı kapatacak mısınız? (Abaya markası bulunmakta) hayır ben sadece bunu yapıyorum diye insanlara yaymak zorunda değilim. Çünkü markam hala doğru tesettürü yaymaya devam edecek. Markanın yüzünde olmalı mıyım? Bunu da bilmiyorum. Rızık endişesinde de değilim. Asıl buna ait hissetmeyip bunu yapsaydım riya olurdu. Yine tekrar ediyorum. Doğru olduğunu asla ısrar etmiyorum. Doğru değil. Ama saygı bekliyorum. Bu konuyla alakalı başka hiçbir açıklamam olmayacak. Ben kendi içimde nefsime yenik düşmenin mücadeleyi kaybetmenin hüznünü yaşadım, yaşıyorum. Yıllar sonra beni nasıl bir hayat bekliyor bilmiyorum. Belki bambaşka boyutta tekrar kapanırım. Bilmiyorum. Ama iman, Müslümanca yaşamak, ahlak, bu sadece başörtüyle olan bir şey değil. Ben şu an saçım açık diye namaz kılamayacağım diye bir şey yok. Yıllar önce bana benimle ilgili bu durumu söyleseldi güler geçerdim (https://www.tiktok.com/@cilekmagazin/video/7545889275112459543 erişim tarihi: 11.06.2026).

Sosyal medyada Nurcelii ismiyle tanınan Nur Sönmez kendi süreciyle ilgili şu açıklamalarda bulunmaktadır:

> Bizim dinimiz hoşgörü dinidir. Bu din sadece kadınların tesettürü üzerine kurulmamıştır. Uzun zamandır düşündüğüm bir şeydi. İyi bir örnek olamadım. Tesettürü iyi taşıyamadığımın hep farkındaydım. Eşim nasıl karşılaması gerekiyorsa o şekilde karşıladı tabi ki. Bu sonuçta beni ilgilendiren bir durum. Kimse benim sahibim olmadığı için bu konuda kimseden izin alacak değilim. Ki eşim de benimle aynı fikirde. O yüzden kararlarıma saygı duyar ve arkamda durur (https://www.instagram.com/reel/DJb9JqbNxJw/ erişim tarihi: 16.06.2026).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu isimlerin açıklamalarına bakıldığında karar süreçlerinin zorlu olduğu ve onların saygı ve kabul görme ihtiyacı dikkat çekmektedir.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

1. Bireysel Kimlik ve Özgürlük Mücadelesi

Başörtüsünden vazgeçme kararıyla ilgili açıklamalar ve paylaşımlar, bireylerin kendi kimlikleriyle ilgili yaptığı seçimlerin ve bu seçimlerin toplumsal yankılarının önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Kişisel özgürlükler, inançlar ve sosyal baskılar arasındaki dengeyi bulma çabası, bu tür dönüşümlerin altında yatan karmaşık duygusal süreçleri göstermektedir.

Bireylerin başörtüsü takma kararı, onların kimliği üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Küçük yaştan beri kapalı olmak, bunun bir alışkanlık haline gelmesi, toplumun birey üzerindeki etkilerini ve aynı zamanda bireyin kendi özgür iradesini sergileme isteğini göstermektedir. Bireyler toplumun ve ailenin baskıları ile kişisel tercihleri arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır.

Bireyler manevi ve psikolojik zorluklar yaşarken bir yandan da kişisel tercihleri doğrultusunda kendini ifade etme çabası içerisindedir. Makyaj ve saç stili gibi unsurları azaltma çabası, kişinin içsel bir arayış içinde olduğunu ve toplumun beklediği normlar ile kendi istekleri arasında bir denge kurmaya çalıştığını göstermektedir. Burada, başörtüsü gibi sembolik bir kimlik unsuru üzerinden yaşanan mücadele, bireyin kendi iç dünyasında yaşadığı çatışmayı yansıtmaktadır.

Öncelikle, bu isimlerin tesettürü bırakma ya da yeniden değerlendirme kararını modern bireyin kimlik arayışının bir yansıması olarak görmek mümkündür. Bireyler, inançları ve toplumsal normlar arasında sıkışmış hissetmekte ve bu durum, kişisel özgürlük arayışlarını derinleştirebilmektedir. Bu süreçte, bireylerin kendi kimliklerini bulma çabası sosyolojik olarak önemli bir yer tutar. Toplum, bireylerin tercihlerini yargılamakla kalmaz, aynı zamanda bu tercihlerin ardında yatan nedenleri anlamaya çalışmaktadır.

Rana Rukiye bir Arapça hocası ve medreseden mezun olmasının getirdiği toplumsal rol ve kimlik ile kendi içsel deneyimi arasında bir çelişki yaşamaktadır. Dış görünüm (açık saçlı olmak) ile içsel inanç ve değerler (iman, ahlak) arasındaki bu gerilim, bireylerin toplum içindeki kimlikleriyle nasıl etkileşime girdiğini göstermektedir. Tesettür, birçok Müslüman toplumda cinsiyetle ilgili güçlü toplumsal normları ve beklentileri temsil ederken, onun kendi bireyselliğini ve özel inançlarını yaşama arzusu arasında bir gerilim yaratmaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Fatma Beyenici'nin 19 yıl boyunca kapalı kalması, toplumsal normlar ve bireysel tercihler arasındaki çatışmanın bir yansımasıdır. İlk başta kendi isteği olmadan bu durumu kabul etmesi, bireyin sosyal baskılarla yüzleşmek zorunda kalmasının bir örneğidir. Buradaki "kapanma" yalnızca fiziksel bir durum değil, aynı zamanda bir kimlik inşasıdır. Beyenici geçmişine dair bir pişmanlık ifadesiyle, bu sürecin onun için nasıl zorlayıcı olduğunu aktarırken, özgürce yaşama arzusunu da dile getirmektedir. Onun "ben yapamıyorum" demesi, içsel bir çatışmayı ve kimlik arayışını ortaya koyar. Birey, hem geçmişteki deneyimlerinden dolayı sıkışmışlık hissi yaşarken hem de geleceğe dair bir yol haritası bulmak adına büyük bir çaba sarf etmektedir. Bu deneyim onun kendisini yeniden tanımlama, kendi istekleri doğrultusunda bir yaşam sürme isteğiyle birleşmektedir. Kişinin bu durumu, birey-toplum dinamiğinde önemli bir yer tutmaktadır.

Ebru Sever Türk manevi ve psikolojik zorluklar yaşarken bir yandan da kişisel tercihleri doğrultusunda kendini ifade etme çabası içerisindedir. Makyaj ve saç stili gibi unsurları azaltma çabası, onun içsel bir arayış içinde olduğunu ve toplumun beklediği normlar ile kendi istekleri arasında bir denge kurmaya çalıştığını göstermektedir. Burada, başörtüsü gibi sembolik bir kimlik unsuru üzerinden yaşanan mücadele, onun kendi iç dünyasında yaşadığı çatışmayı yansıtmaktadır. Onun "Ne kimseyi dolandırdım ne de kimseyi kandırdım" ifadesi, yaşadığı psikolojik yükün yanı sıra topluma karşı bir savunma mekanizmasıdır. Bu, onun toplum içerisinde nasıl algılandığı üzerine düşüncelerini ifade etme çabasıdır. O kendisini toplumsal normlar dahilinde tanımlamayı reddederken, kendi kimliğini özgürce inşa etme gerekliliğini vurgulamaktadır.

Zehra'nın başörtüsünden vazgeçme kararı, birey olarak kimliğini yeniden tanımlama ve ifade etme çabası olarak değerlendirilebilir. Genç yaşta böyle radikal bir değişimin getirdiği zorluklar, onun içsel çatışmalarını ve toplumsal normlarla olan mücadelesini göstermektedir. Kendi kimliğini bulma süreci, onun özgürlüğünü ve otantisitesini yaşamasıyla doğrudan bağlantılıdır. Zehra'nın "çok yabancı bir şey" ifadesi, bu değişimin kendisi için ne kadar büyük ve zorlayıcı olduğunu ortaya koymaktadır.

2. Toplumsal Normlar ve Eleştiriler

Bu isimlerin yaşadığı deneyimlerden elde ettikleri dönüşüm, toplumsal normların bireyler üzerindeki baskısını gözler önüne sermektedir. Özellikle, geleneksel cinsiyet rolleri ve sosyal medya fenomeni olmanın getirdiği baskılar, bireylerin bu tür kararlar alırken karşılaştıkları zorlukları artırmaktadır. Açık yaşam tarzının benimsenmesi gerektiğinde,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bireyler toplumsal eleştirilerle karşı karşıya kalmakta ve bu durum, onları daha dikkatli seçimler yapmaya yönlendirebilmektedir.

Ebru Sever Türk'ün maruz kaldığı eleştiriler, toplumsal normlara ve beklentilere karşı duyulan baskının bir göstergesidir. Toplum, bireyleri genellikle belirli kalıplar içinde sınıflandırır ve bu kalıplara uymayan bireylere karşı hoşnutsuzluk gösterebilir. O, maruz kaldığı olumsuz yorumlara rağmen kendini ifade etme ve içsel boşluğunu doldurma isteğiyle hareket etmektedir. Bunun sonucunda, toplumsal gözlemlenebilirlik açısından "herkesin beni tanıması" gibi unsurlar, onun kimlik algısında bir gerilim yaratmıştır.

Başörtüsü, birçok kültürde ve toplulukta güçlü bir sembol ve toplumsal normu temsil etmektedir. Zehra'nın bu normdan uzaklaşma kararı, onun toplumsal yapı içerisindeki rolünü ve ailevi, toplumsal beklentilere karşı yaptığı bir duruşu simgelemektedir. Aile ve toplumdan gelen baskılar, bireylerin karar verme süreçlerinde etkili olabilir. Bu bağlamda, Zehra'nın yaşadığı zorluklar, onun toplumun geleneksel yapılarına olan bağlılığını sorguladığını göstermektedir.

Esra Rabia Ünal'da açılma isteği, aynı zamanda toplumsal normlara ve geleneklere karşı bir başkaldırı olarak yorumlanabilir. Korku, toplumdan dışlanma ya da olumsuz yargılanma korkusunu ifade etmektedir. Bu durum, dini ve toplumsal normların birey üzerindeki etkisini göstermekte ve bireyin içsel çatışmalarını ortaya koymaktadır.

3. **Dini İnanç ve Temsil Sorumluluğu**

Özlem Güneş başını açtığı için inançsız olmayı kabul etmediğini ifade etmektedir. Bu, özellikle bireylerin dini inanç ve pratikleri konusunda günlük yaşamda yaşanan karmaşayı göstermektedir. Günümüzde bireyler, dinlerine olan bağlılıklarını gösterirken sosyal baskılara maruz kalmamak için çeşitli yollar aramaktadırlar. Onun "iman, Müslümanca yaşamak, ahlak" gibi kavramların başörtüsüyle sınırlandırılamayacağı vurgusu, dini ve kültürel aidiyetin daha geniş ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Nur Sönmez'in "bizim dinimiz hoşgörü dinidir" ifadesi, onun dinin temel değerleri hakkında bir anlayış geliştirdiğini gösterir. Hoşgörü, özellikle farklı inançlara ve yaşam tarzlarına karşı açık olma anlamında, bireyin sosyal ilişkilerinde nasıl bir yaklaşım geliştirdiğini etkileyebilir.

Esra Rabia Ünal'ın "başörtüsünü kötü temsil ettiğini" ifade etmesi, toplumsal normların gerektirdiği bir temsil biçimi olduğunu göstermektedir. O kendi içsel çatışmalarını çözmeye çalışırken, toplumsal algıları düzeltme veya değiştirme ihtiyacı hissetmemektedir. Bu, dinin ve

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kültürün güncel yorumlarıyla olan bağlantısını sorgulamasını sağlamaktadır. Özellikle, geleneksel cinsiyet rolleri ve sosyal içerik üreticisi olmanın getirdiği baskılar, bireylerin bu tür kararlar alırken karşılaştıkları zorlukları artırmaktadır. Açık yaşam tarzının benimsenmesi gerektiğinde, bireyler toplumsal eleştirilerle karşı karşıya kalmakta ve bu durum, onları daha dikkatli seçimler yapmaya yönlendirebilmektedir.

İfade Özgürlüğü ve Saygı İhtiyacı

Bu isimler kendilerinin seçtiği yeni görünümün toplumsal algılar açısından sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kaldığını ifade etmektedirler. Bu durumda, bireylerin toplumsal normlara uymadığı zaman maruz kalabilecekleri eleştirilerin etkisi önemlidir. Açık bir şekilde, destek beklentisi ile birlikte saygı talep edilmektedir. Bu durum, bireysel özgürlüğün önemini ve kişilerin yaşam tercihlerinin başkaları tarafından yargılanmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Fatma Beyenici'nin çevresindeki desteği ve anlayışı teşekkürle anması, toplumsal bağların önemini vurgulamaktadır. O, seçimlerini destekleyen bir çevreye sahip olmanın kıymetini ifade ederken, aynı zamanda bu desteğin gücünden de yararlanmayı dile getirmektedir. Onun yaşadığı kayıplar ve pişmanlıklar, daha geniş bir toplumsal bağlamda bireyin içinde bulunduğu durumu ve bu durumun getirdiği sosyal baskıları anlamamıza yardımcı olmaktadır. Son olarak, onun "saygı duymak zorundasınız diyemeyeceğim" demesi, toplumun birey üzerindeki etkisinin ve bireyin kendini ifade etme isteğinin bir göstergesidir. Burada, kendini ifade eden bir birey olarak saygı beklerken, aynı zamanda çevresindeki insanların farklı görüşlerine duyduğu saygının altı çizilmektedir. Bu durum, toplumsal uyumluluğun ve karşılıklı anlayışın önemine işaret eder.

Zehra'nın, kararını sosyal medya üzerinden açıklaması, geçirdiği sürecin şeffaflığı açısından önemlidir. İzleyicilerine açık bir şekilde duygularını ifade etmesi, bu süreçte aradığı sosyal destek ihtiyacını ve kabul görme arzusunu yansıtır. "Beni olduğum gibi kabul etmek" vurgusu, bireysel kimliğin kabulü ve desteklenmesi konusundaki beklentilerini ifade etmektedir. Sosyal medya, bireylerin kendi hikayelerini paylaşarak başkalarıyla bağ kurduğu bir platform olarak önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Zehra dışındaki isimler başörtülü eski fotoğraflarına sosyal medya hesaplarında kullanmamaya başlamışlardır. Zehra bu anlamda diğer katılımcılara nazaran yaşadığı süreci daha şeffaf ve daha barışık bir şekilde karşılamaktadır.

Ebru Sever Türk'ün manevi boşluğunu tamamlama çabası, bireylerin içsel huzuru bulma ve kimliklerini inşa etme arzusunun bir sonucudur. Sosyal destek sistemleri (aile,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

arkadaşlar) bu süreçte önemli bir rol oynamakta, ancak birey etrafındaki toplumsal yargılardan etkilenmektedir. Açıklanan süreçte özel bir hesap açarak durumu sadece yakın çevresine iletmesi, bu desteği aradığını ve gözlerden uzak bir alan ihtiyacı hissettiğini gösterir. Ayrıca düğüne kapalı katılma kararı, bireyin toplumsal bağlamda hala belli normlara uygun davrandığını yansıtmakla birlikte, başörtüsünden vazgeçme kararını vermiş olması, bireyin geleneksel toplumsal değerlere karşı bir mesafe koyma çabasıdır. Düğün gibi toplumsal etkinlikler, toplumsal normların ve beklentilerin belirginleştiği ortamlardır ve o burada kimliğini yeniden tanımlama sürecinde önemli bir seçim yapmaktadır.

4. Sosyal Medya ve Algı Yönetimi

Bu isimlerin maruz kaldığı olumsuz yorumlar, sosyal medyanın özellikle eleştirel ve yargılayıcı bir ortam olabileceğini ortaya koymaktadır. Kullanıcıların "Zaten biliyorduk, parayı bulunca açıldın" gibi ifadeleri, toplumsal cinsiyet normlarına dair önyargıları ve bireyin seçimi üzerinden yapılan genellemeleri yansıtmaktadır. Bu yorumlar, toplumsal normlara uymayan bireylere karşı duyulan hoşnutsuzluğu ve yargılama eğilimlerini ortaya koymaktadır. Bu isimlerin tercihleri üzerinden yapılan genellemeler, yalnızca bu kişilerin değil bütün toplulukların sosyal medyada nasıl algılandığı ve nasıl temsil edildiği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Sosyal medyanın, bireylerin yaşamlarını ve tercihlerini sundukları bir vitrin olmasının onların toplumsal hayattaki konumlarını belirleme konusunda etkili olmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya, hem bireylerin kendilerini ifade etmeleri için bir alan sunmakta hem de onları sıkı bir yargı ve eleştiri atmosferine sokmaktadır. Bu çelişkili durum, toplumsal cinsiyet normları ve kişin tercihleri üzerindeki baskılarla birlikte, sosyal medya aracılığıyla daha belirgin hale gelmektedir. Bu açıdan sosyal medyada geniş kitlelere tanıtılan bir süreç algı yönetimine daha açık bir duruma evrilmektedir. Bireyler, sosyal medyada yaşadıkları zorlukları yansıtarak, benzer deneyimler yaşayan diğer bireylerle bağlantı kurma ve dayanışma arayışında bulunmaktadırlar. Bu dayanışma, yalnızca bireysel deneyimlerin üstesinden gelinmesine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal değişimi teşvik etme potansiyeline de sahiptir (bknz. https://yalnizyurumeyeceksin.com/).

Sonuç

Bu çalışmada, sosyal medyada başörtüsünden vazgeçme deneyimlerinin görünürleşmesi üzerine içerik üreticilerinin rolleri incelenmektedir. Araştırma, başörtüsünü çıkarma kararının bireyler üzerindeki toplumsal ve dini etkilerini ele alarak, bu süreçte sosyal medya platformlarının nasıl bir mecra sunduğunu analiz etmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Başörtüsünden vazgeçme kararı, kişisel bir dönüşüm sürecinin ve toplumsal normlara karşı bir duruşun ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu tür bir değişim, bireyin kendi kimliğini yeniden tanımlama ve toplumsal baskılara karşı koyma çabasının ürünüdür. Çalışmada geçen isimlerin derin bir kimlik inşa süreci geçirmiş olması, bu kararı vermelerinde etkili faktörlerden biridir. Bu bireylerin kendi hayatları ve seçimleri üzerinde kontrol sahibi olma talebi, toplumun inanç ve cinsiyet rolleriyle ilgili beklentileriyle bazı durumlarda çatışmaktadır. Bu durum sosyal medya üzerinden yaşanan aktarım ve tartışmalarda belirginleşmektedir.

Bu isimlerin sosyal medya hesaplarına bakıldığında büyük ölçüde muhafazakâr ailelerden geldikleri, dini pratikler ve özellikle örtünme konusunda bir baskı hissettikleri görülmektedir. Bu bireylerin bu konuyla ilgili daha önceki çalışmalardaki bulgulardan farklı olarak başörtüsünden vazgeçme kararlarında dini kaynakları yorumlamadıkları göze çarpmaktadır.

Bu isimlerin sosyal medya hesapları incelediğinde özellikle kıyafet tercihleri konusunda ciddi bir değişim geçirdikleri ve eskiye nazaran daha açık kıyafetler giydikleri dikkat çekmektedir. İbadet devamlılığı konusunda herhangi bir paylaşım dikkat çekmese de bu isimlerin konuşma tarzında dini ifadelere rastlanmaktadır. Bu da onların dinden ve dinî kültürden tamamen uzaklaşmadıklarını göstermektedir.

Bazı isimlerin başörtüsü ile inançlarının birbirleriyle olan ilişkisini sorgulaması toplumda din ve inanç ile yaşam tarzları arasındaki kompleks ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu isimlerin yaşadığı çatışmalar geleneksel normlarla modern yaşamın getirdiği özgürlük talepleri arasında dengeyi bulma çabası olarak görülebilir. Bu durum sosyal medyanın sunduğu platformlar aracılığıyla bireylerin kendi hikayelerini paylaşma isteklerini pekiştirmektedir. Sosyal medya, bireylerin kendi hikayelerini paylaşmalarını ve toplumsal normlarla olan mücadelelerini açıkça ifade etmelerini sağlayarak, daha geniş bir toplumsal destek ağı oluşturma fırsatı sunmaktadır.

Başörtüsünden vazgeçme deneyimleri, bireylerin kimlik arayışlarının ve özgürlük taleplerinin bir yansıması olarak görünmektedir. Sosyal medya, bu bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve başkalarıyla bağ kurmalarına olanak tanıyarak, deneyimlerin toplumsal kabul görmesini kolaylaştırmamaktadır. Hatta başörtüsünden vazgeçme deneyimiyle ilgili çalışmalara bakıldığında içerik üreticilerinin karar ve paylaşım süreci bu deneyimi yaşamış herhangi birine göre daha zorlu bir mücadeleyi gerektirmektedir. Herhangi bir kadın kendi ailesi, iş arkadaşları veya yakın çevresine kendisini anlatmak durumundayken, içerik

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

üreticilerinin bu konudaki kitlesi çok daha geniştir ve çok daha kötü eleştirilere maruz kalmaktadırlar.

Bu bireyler kendi deneyimleri üzerinden sosyal normları, toplumsal yargıları ve bireysel kimlik arayışlarını daha geniş bir sosyal bağlamda ele alarak, kimlik ve özgürlük mücadelesinin derinliklerine inme imkânı bulmaktadırlar. Onların deneyimleri, bireysel özgürlüğün ve toplumsal kabulün bazı açılardan oldukça karmaşık bir süreç olabileceğini göstermektedir. Bu bireylerin yaşadığı dönüşüm dini ve toplumsal normların yeniden sorgulanmasına ve bireysel kimliğin şekillenmesine olanak tanımaktadır. Bu isimlerin yaşadığı bu deneyim süreci kendi içsel buhranlarını aşarak kimliklerini ve inançlarını yeniden tanımlama yolculuğunda yaşadıkları çatışmalarla doludur.

Başörtüsünü çıkarma kararı, birçok içerik üreticisi tarafından cesaret verici bir eylem olarak sunulmakla birlikte, aynı zamanda toplumsal normlar ve mevcut damgalanma ile yüzleşmeyi gerektirmektedir. Bu durum, paylaşım sıklığında ve içeriklerin doğasında farklılıklar yaratmıştır.

Başörtüsünden vazgeçme deneyimi, kadınlara has olduğu için bu durumun cinsiyet temelli bir söylem oluşturduğu söylenebilir. Kadınların yaşadığı baskılar, toplumsal normların altında yatan cinsiyet eşitsizliği ve özgürlük arayışı sosyal medya üzerinden dile getirilmektedir. Feminist perspektiften ele alındığında, başörtüsünden vazgeçme süreci, sadece bireysel bir seçim olmaktan çıkarak, toplumsal bir direniş ve değişim aracı haline gelmektedir.

Sonuç olarak, bu deneyimler bireylerin toplumsal normlara karşı duruş sergileme cesareti gösterdiği ve kendi kimliklerini belirleme süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların altını çizmektedir. Sosyal medyanın bu süreçteki rolü, bireylerin hikayelerini başkalarıyla paylaşarak toplumsal destek bulma arayışlarının ve kendi kimliklerini daha geniş bir toplumsal bağlamda sorgulama çabalarının önemli bir parçası olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırmanın bulguları, sosyal medya kullanıcılarının deneyimlerini ve toplumsal davranışlarını anlamak için bir temel oluşturmaktadır. Gelecek çalışmalar, böyle dönüşümlerin daha derinlemesine anlaşılması için multidisipliner yaklaşımlar geliştirerek, başörtüsü ve toplumsal cinsiyet meselelerine dair potansiyel değişimleri daha kapsamlı bir şekilde ele alabilir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAYNAKÇA

Aksaray, Teşrife Ümmühan, "Başörtüsü Kullanmayı Bırakan Kadınlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma." Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

Berg, Bruce Lawrence-Lune, Howard. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Pearson Education Limited, 2017.

Cebeci, Büşra, Nevşin Mengü. Herkes İstediği Gibi Yaşasın, Türkiye ve İran'daki Kadınların Başörtüsünü Çıkarma Pratikleri. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

Creswell, John W. Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.

Horozcu, Ümit. Kayıp Giden Başörtüsü. İstanbul: Eskiyeni Yayınları, 2023.

Kara, Hatice Kübra. "Başörtüsü Çıkarma Deneyimi: Nitel Bir Çalışma." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2022.

Kardaş Yalçın, Rukiye. *Başörtüsünden Vazgeçme Deneyimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

Koca, Sümeyye. "The Changing Dynamics of the Headscarf Question in Turkey: The Women's Struggle to take off the Headscarf." Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, İstanbul, 2020.

Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Patton, Michael Quinn. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. SAGE Publications, 2002.

Sağırlı, Muhammet Numan. "Başörtüsü Giymeyi Bırakan Üniversite Mezunu ve Çalışan Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2021.

Senft, Theresa M. Camgirls: Celebrity And Community in the Age of Social Networks, Vol: 4, Peter Lang, 2008.

Yalçi, Abdurrahman. Türkiye'de Başörtüsünü Çıkaran Kadınlar Fenomenolojik bir Durum Değerlendirmesi. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2023.

https://www.yurtgazetesi.com.tr/magazin/fenomen-esra-rabia-unal-acildi-h231642.html erişim tarihi: 09.06.2026.

https://www.yurtgazetesi.com.tr/magazin/fenomen-esra-rabia-unal-acildi-h231642.html erişim tarihi: 09.06.2026.

https://onedio.com/haber/tesetturden-ciktigini-duyuran-betizmmm-betul-demirkaya-tepkileri-cevapsiz-birakmadi-1230423 Erişim tarihi: 11.06.2026.

https://www.haberler.com/soguk-haber/haberler-ebru-sever-tu-rk-acildi-mi-fenomen-ebru-sever-tu-14456518-haberi/ erişim tarihi: 11.06.2026.

https://www.muhalif.com.tr/magazin/zehra-insallah-acildi-mi-fenomen-isimden-basortusuz-paylasim/701597 erişim tarihi: 11.06.2026.

https://www.tiktok.com/@cilekmagazin/video/7545889275112459543erişim erişim tarihi: 11.06.2026.

https://www.tiktok.com/@cilekmagazin/video/7397369551614151968 (erişim tarihi: 11.06.2026.

https://www.tiktok.com/@tiktok_editleri_02/video/7271769277013822725 erişim tarihi: 16.06.2026.

https://www.instagram.com/reel/DJb9JqbNxJw/ erişim tarihi: 16.06.2026.

https://yalnizyurumeyeceksin.com/ erişim tarihi: 19.06.2026.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MANTIKSAL DÜŞÜNME SÜREÇLERİNDE MİNNETTARLIĞIN YANSIMALARI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Zeynep BAŞERER BERBER

Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi

zeynep.baserer@atauni.edu.tr - 0000-0002-5422-8532

Doç. Dr. Dilek BAŞERER YILDIRIM

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

dilek.baserer@omu.edu.tr - 0000-0001-7098-3645

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, bireylerin mantıksal düşünme süreçlerinde minnettarlığın nasıl deneyimlendiğini ve bu deneyimin düşünme süreçlerine nasıl yansıdığını nitel bir bakış açısıyla incelemektir. Mantıksal düşünme çoğunlukla bilişsel bir beceri olarak ele alınırken, minnettarlık daha çok duygusal ve psikososyal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, söz konusu iki yapıyı doğrudan nedensel bir ilişki çerçevesinde ele almak yerine, bireylerin öznel deneyimleri üzerinden bu yapıların nasıl kesiştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma fenomenoloji deseni çerçevesinde yürütülmüş olup çalışma grubunu 18 yaş ve üzeri farklı sosyoekonomik özelliklere sahip 15 birey oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmış ve tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların mantıksal düşünmeyi daha çok analiz etme, değerlendirme ve karar verme süreçleriyle ilişkilendirdiğini göstermektedir. Buna karşılık minnettarlığın, düşünme sürecini doğrudan belirleyen bir unsur olmaktan ziyade, bu sürecin daha dengeli, sabırlı, dikkatli ve çok yönlü bir biçimde işlemesine katkı sağlayan bir psikososyal bağlam sunduğu belirlenmiştir. Katılımcı ifadeleri, minnettarlığın duygusal dengeyi desteklediğini, mantıksal düşünme adımlarından olan aceleci karar verme eğilimini azalttığını ve bireylerin olaylara daha geniş bir perspektiften bakmalarına olanak sağladığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, mantıksal düşünmenin yalnızca bilişsel bir süreç olarak değil, bireyin duygusal ve psikososyal deneyimleriyle etkileşim içinde şekillenen çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, mantıksal düşünme ve minnettarlık kavramlarını birey deneyimleri üzerinden birlikte ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Mantıksal düşünme, minnettarlık, nitel araştırma, karar verme, bilişsel süreçler, psikososyal bağlam

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

REFLECTIONS OF GRATITUDE IN LOGICAL THINKING PROCESSES: A QUALITATIVE STUDY

ABSTRACT

The aim of this research is to qualitatively examine how gratitude is experienced in individuals' logical thinking processes and how this experience is reflected in their thinking processes. While logical thinking is mostly considered a cognitive skill, gratitude is more often evaluated as an emotional and psychosocial construct. This study aims to reveal how these two constructs intersect through individuals' subjective experiences, rather than addressing them within a direct causal relationship. The research was conducted within the framework of a phenomenological design, and the study group consisted of 15 individuals aged 18 and over with different socioeconomic characteristics. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using thematic analysis. The research findings show that participants associate logical thinking more with analysis, evaluation, and decision-making processes. In contrast, it was determined that gratitude, rather than being a directly determining factor in the thinking process, offers a psychosocial context that contributes to this process functioning in a more balanced, patient, attentive, and multifaceted way. Participants' statements reveal that gratitude supports emotional balance, reduces the tendency to make hasty decisions (a step in logical thinking), and allows individuals to view events from a broader perspective.

In conclusion, it has been determined that logical thinking should be considered not only as a cognitive process but also as a multidimensional structure shaped by the interaction of an individual's emotional and psychosocial experiences. This study offers a unique contribution to the literature by examining the concepts of logical thinking and gratitude together through individual experiences.

Keywords: Logical thinking, gratitude, qualitative research, decision-making, cognitive processes, psychosocial context

1. GİRİŞ

Mantıksal düşünme; bireyin problem çözme, kavramsal analiz yapma, akıl yürütme süreçlerini etkin biçimde kullanma, soyut yapıları kavrayabilme, durumlar arasındaki ilişkileri ayırt edebilme ve çeşitli karşılaştırmalar ile çıkarımlar yoluyla tutarlı ve rasyonel kararlar verebilmesini sağlayan bir düşünme biçimidir (Başerer, 2017). Bu nedenle söz konusu beceriler uzun yıllar boyunca ağırlıklı olarak bilişsel performans, akıl yürütme düzeyi ve öğretimsel yaklaşımlar (Shayer, 1994; Inhelder & Piaget, 1958; Johnson-Laird, 2006; Kuhn, 2005; Lawson, 1978; Mayer, 1992; Wason, 1968; Zohar & Nemet, 2002) bağlamında ele alınmıştır. Bununla birlikte, son dönem psikoloji ve bilişsel bilim çalışmaları, düşünme süreçlerinin yalnızca bilişsel mekanizmalarla açıklanamayacağını; bireyin duygusal durumu ve psikolojik özelliklerinin de bu süreçlerin niteliğini etkilediğini ortaya koymaktadır (Storbeck & Clore,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

2008; Pham, 2007). Özellikle olumlu duygulanımın bilişsel esneklik, dikkat ve değerlendirme süreçleri üzerindeki etkisine vurgu yapan yaklaşımlar; olumlu duyguların bireyin düşünme ve eylem repertuarını genişlettiğini ileri süren genişlet ve inşa et kuramı (Fredrickson, 2001), duyguların bilişsel yargı ve karar verme süreçlerinde bilgi kaynağı olarak işlev gördüğünü savunan duyguların bilgi olarak kullanımı yaklaşımı (Storbeck & Clore, 2008) ve olumlu duygulanımın yaratıcılık ile bilişsel esnekliği artırdığını ortaya koyan deneysel çalışmalar (Isen, 2001) çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlar, bireyin nasıl düşündüğünün, ne düşündüğünden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini göstermekte; dolayısıyla düşünme süreçlerinin yalnızca doğruluk ve tutarlılık açısından değil, aynı zamanda içinde gerçekleştiği psikolojik bağlam bakımından da incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu kuramsal çerçeve içerisinde minnettarlık, bireyin yaşantılarını olumlu bir perspektiften değerlendirmesine katkı sağlayan ve bilişsel süreçleri dolaylı olarak şekillendirebilen bir duygu durumu olarak, mantıksal düşünme süreçleriyle ilişkili bir değişken olarak ele alınabilir. Nitekim minnettarlık; bireyin yaşamındaki olumlu deneyimleri fark etmesi, kendisine sunulan katkıları takdir etmesi ve bu farkındalık doğrultusunda olumlu bir bilişsel-duygusal yönelim geliştirmesi olarak tanımlanan bir psikolojik yapı olup literatürde geniş biçimde incelenmiştir (Emmons, McCullough, & Tsang, 2003; Bono, Emmons, & McCullough, 2004). Bu kapsamda yapılan çalışmalar, minnettarlığın psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, prososyal davranışlar ve duygusal denge ile anlamlı ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır (Emmons & McCullough, 2003; Seligman, Steen, Park, & Peterson, 2005; Algoe, 2012; Wood, Froh, & Geraghty, 2010). Bu yönüyle minnettarlık, bireyin yalnızca duygusal durumunu değil, aynı zamanda olayları değerlendirme biçimini ve karar verme süreçlerini etkileyebilecek bir psikososyal bağlam sunmaktadır.

Bununla birlikte, mevcut literatür incelendiğinde minnettarlığın daha çok duygusal ve sosyal çıktılar üzerinden ele alındığı; bilişsel süreçlerle, özellikle de mantıksal düşünme ile olan ilişkisinin doğrudan ve derinlemesine incelenmediği görülmektedir (Wood, Froh, & Geraghty, 2010; Emmons & Mishra, 2011). Bu noktada, mantıksal düşünme ile minnettarlık arasında doğrudan, tek yönlü ve nedensel bir ilişki kurmanın kuramsal açıdan sınırlı olabileceğini vurgulamak önemlidir. Zira mantıksal düşünme temel olarak bilişsel bir süreç iken, minnettarlık daha çok duyuşsal ve psikososyal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bu iki yapının birbirinden tamamen bağımsız olduğu da söylenemez. Minnettarlık, bireyin duygusal düzenleme kapasitesini destekleyerek daha dengeli, sabırlı ve çok yönlü değerlendirmeler yapmasına katkı sağlayabilir; bu durum da mantıksal düşünme süreçlerinin işleyiş biçimine dolaylı olarak yansıyabilir. Dolayısıyla burada amaç, doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurmaktan ziyade, minnettarlığın bireyin düşünme süreçlerine nasıl bir bağlam sunduğunu anlamaya yönelik bir bakış açısı geliştirmektir.

Bu doğrultuda, mevcut çalışma mantıksal düşünme ile minnettarlık arasında doğrudan bir nedensel ilişki kurmayı amaçlamamakta; aksine, minnettarlığın bireylerin mantıksal düşünme süreçlerinde nasıl deneyimlendiğini ve bu süreçlere nasıl yansıdığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda araştırma, aşağıdaki temel araştırma sorusu ve alt araştırma

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

soruları çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmanın temel sorusu "Bireylerin mantıksal düşünme süreçlerinde minnettarlığın yansımaları nasıl ortaya çıkmaktadır?" şeklinde belirlenmiştir. Alt sorular ise aşağıda yer almaktadır:

- Bireyler mantıksal düşünmeyi nasıl anlamlandırmaktadır?

  Ek Soru: Mantıksal düşünme günlük yaşam ve karar verme süreçlerinde nasıl kullanılmaktadır?

- Bireyler minnettarlık duygusunu nasıl deneyimlemektedir?

  Ek Soru: Minnettarlık duygusu olayları değerlendirme süreçlerine nasıl yansımaktadır?

- Minnettarlık duygusu, bireylerin mantıksal düşünme süreçlerini hangi yönleriyle etkilemektedir?
- Bireyler, minnettarlığın bilişsel esneklik ve çok yönlü düşünme üzerindeki etkisini nasıl değerlendirmektedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, bireylerin mantıksal düşünme süreçlerinde minnettarlığın nasıl deneyimlendiğini ve bu deneyimin düşünme süreçlerine nasıl yansıdığını ortaya koymayı amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmada, katılımcıların belirli bir olguya ilişkin öznel deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeye olanak tanıyan fenomenoloji (olgubilim) deseni benimsenmiştir. Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin bir olguyu nasıl algıladıklarını, nasıl anlamlandırdıklarını ve bu olguyu nasıl deneyimlediklerini ortaya çıkarmayı hedeflemekte; bu yönüyle çalışmanın araştırma sorularıyla doğrudan örtüşmektedir (Moustakas, 1994; Creswell &Poth, 2016).

Bu doğrultuda çalışma, mantıksal düşünme ile minnettarlık arasındaki ilişkiyi nicel olarak ölçmekten ziyade, bu iki yapının bireylerin öznel deneyimlerinde nasıl kesiştiğini ve düşünme süreçlerine nasıl yansıdığını anlamaya odaklanmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde ise tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel verilerde tekrar eden anlam örüntülerinin belirlenmesine, sınıflandırılmasına ve yorumlanmasına olanak tanıyan sistematik ve esnek bir analiz yaklaşımıdır (Braun & Clarke, 2006). Bu kapsamda katılımcı görüşlerinden elde edilen veriler kodlanmış, benzer anlamlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve bu temalar aracılığıyla bireylerin deneyimleri bütüncül bir şekilde yorumlanmıştır.

Bu yönüyle araştırma, fenomenolojik desen çerçevesinde katılımcı deneyimlerini merkeze alırken; tematik analiz aracılığıyla bu deneyimleri anlamlı ve kavramsal bir yapı içerisinde ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Araştırmanın çalışma grubunu, 18 yaş ve üzeri farklı sosyoekonomik özelliklere sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılar, nitel araştırmalarda derinlemesine ve zengin veri elde etmeyi amaçlayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesi ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda, farklı yaş gruplarına, cinsiyetlere, eğitim düzeylerine, meslek gruplarına ve sosyoekonomik arka planlara sahip bireylerin araştırmaya dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Böylece mantıksal düşünme süreçleri ve minnettarlık deneyimlerinin farklı yaşam koşulları bağlamında nasıl ortaya çıktığının daha kapsamlı biçimde anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışma grubunun 15–20 katılımcıdan oluşması planlanmış olup, veri toplama süreci veri doygunluğu sağlanana kadar devam ettirilmiş ve 15 katılımcı ile veri doygunluğuna ulaşılmıştır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcı	**Yaş**	**Cinsiyet**	**Eğitim Düzeyi**	**Meslek**	**Sosyoekonomik Düzey**
K1	22	Kadın	Lisans	Öğrenci	Orta
K2	28	Erkek	Lisans	Özel sektör çalışanı	Orta
K3	35	Kadın	Lisansüstü	Öğretmen	Orta
K4	41	Erkek	Lise	Esnaf	Orta-alt
K5	24	Kadın	Lisans	Öğrenci	Orta
K6	30	Erkek	Lisans	Mühendis	Orta-üst
K7	27	Kadın	Lisans	Hemşire	Orta
K8	33	Erkek	Lisans	Memur	Orta
K9	45	Kadın	Lise	Ev hanımı	Orta-alt
K10	29	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen	Orta-üst
K11	38	Kadın	Lisans	Öğretmen	Orta
K12	26	Erkek	Lisans	Serbest çalışan	Orta
K13	50	Erkek	İlköğretim	Esnaf	Alt

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

K14	31	Kadın	Lisans	Banka çalışanı	Orta-üst
K15	36	Erkek	Lisans	Teknik personel	Orta

Çizelge 1 incelendiğinde, katılımcıların farklı yaş aralıklarında, cinsiyetlerde, eğitim düzeylerinde ve sosyoekonomik özelliklerde dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu çeşitlilik, araştırma kapsamında ele alınan olgunun farklı bağlamlarda deneyimlenmesine olanak sağlamış ve elde edilen bulguların aktarılabilirliğini artırmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken araştırmanın temel ve alt problemleri ile ilişkili olarak ilgili literatür incelenmiş, mantıksal düşünme ve minnettarlık kavramlarını ortaya koyabilecek açık uçlu sorular oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak form, alan uzmanlarının görüşüne sunularak kapsam ve ifade açısından değerlendirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak son haline getirilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların yanıtlarını derinleştirmek amacıyla ek sorular yöneltilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veriler, gönüllülük esasına dayalı olarak katılımcılarla gerçekleştirilen bireysel görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze veya çevrim içi platformlar üzerinden gerçekleştirilmiş olup, her bir görüşme ortalama 20–30 dakika sürmüştür. Katılımcıların izni doğrultusunda görüşmeler ses kaydı ile kayıt altına alınmış ve daha sonra yazılı metne dönüştürülerek analiz sürecine hazır hale getirilmiştir. Araştırma sürecinde etik ilkelere uyulmuş, katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmıştır.

2.5. Veri Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları öncelikle yazılı metin haline getirilmiş ve analiz sürecine hazır hale getirilmiştir. Ardından metinler araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunarak veriye aşinalık sağlanmış ve katılımcı ifadelerinde öne çıkan anlamlı birimler belirlenmiştir.

Bu kapsamda analiz süreci; veriye aşinalık sağlama, başlangıç kodlarının oluşturulması, temaların belirlenmesi, temaların gözden geçirilmesi, temaların adlandırılması ve bulguların raporlanması aşamalarını içeren altı aşamalı tematik analiz süreci doğrultusunda yürütülmüştür (Braun & Clarke, 2006). Bu süreçte, anlamlı veri parçaları kodlanmış; benzer içerik ve anlam taşıyan kodlar bir araya getirilerek daha üst düzey kavramsal yapılar olan temalar oluşturulmuştur.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Tema oluşturma sürecinde, katılımcıların mantıksal düşünme süreçlerine ilişkin deneyimleri ile minnettarlık duygusunun bu süreçlere nasıl yansıdığı bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Oluşturulan temalar, verilerle uyumu açısından gözden geçirilmiş ve her tema açık, tutarlı ve anlamlı bir biçimde tanımlanmıştır.

Veri analizi süreci herhangi bir nitel veri analiz programı kullanılmaksızın manuel olarak yürütülmüştür. Kodlama ve tema geliştirme aşamalarında araştırmacı verilerle sürekli etkileşim içinde olmuş, metinleri defalarca inceleyerek anlam bütünlüğünün korunmasına özen göstermiştir. Analiz sürecinde yalnızca yüzeysel bir sınıflandırma yapılmamış; katılımcı ifadelerinin altında yatan anlam örüntülerini ortaya çıkarmaya odaklanılmıştır.

Bu doğrultuda elde edilen temalar, katılımcı deneyimlerini yansıtacak şekilde yorumlanmış ve bulgular doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur. Böylece, bireylerin mantıksal düşünme süreçlerinde minnettarlığın nasıl deneyimlendiği ve bu deneyimin düşünme süreçlerine nasıl yansıdığı derinlemesine ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliğin sağlanmasına yönelik olarak nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan inandırıcılık (credibility), aktarılabilirlik (transferability), tutarlılık (dependability) ve teyit edilebilirlik (confirmability) ölçütleri dikkate alınmıştır (Guba & Lincoln, 1994).

Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken ilgili literatür incelenmiş ve alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Görüşmeler sırasında katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı biçimde ifade edebilmelerine olanak tanınmış, yönlendirici olmayan ve açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgular, katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumların veri temelli olması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, bulguların katılımcı deneyimlerini doğru yansıtıp yansıtmadığını değerlendirmek amacıyla katılımcı doğrulaması (member checking) yapılmıştır.

Araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla çalışma süreci, katılımcı özellikleri ve veri toplama aşamaları ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Böylece benzer bağlamlarda yapılacak çalışmalar için karşılaştırma ve yorumlama imkânı sunulmuştur.

Araştırmanın tutarlılığını artırmak için veri analizi süreci sistematik bir biçimde yürütülmüş; kodlama ve tema oluşturma aşamalarında belirli bir analiz çerçevesi izlenmiştir. Araştırmacı, verilerle sürekli etkileşim içinde bulunarak analiz sürecini dikkatle sürdürmüş ve elde edilen bulguların tutarlı bir şekilde ortaya konulmasına özen göstermiştir.

Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak amacıyla ise analiz sürecinde elde edilen bulgular doğrudan katılımcı ifadeleri ile desteklenmiş ve yorumların kişisel önyargılardan bağımsız olarak veri temelli olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca araştırma sürecinin tüm aşamaları ayrıntılı biçimde raporlanarak şeffaflık sağlanmıştır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu doğrultuda, araştırmanın geçerlik ve güvenirliğinin artırılması ve bulguların bilimsel açıdan güvenilir bir temele dayandırılması hedeflenmiştir.

3. BULGULAR

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda, katılımcıların mantıksal düşünme süreçlerinde minnettarlığın yansımalarına ilişkin deneyimlerinin dört ana tema altında toplandığı görülmüştür. Elde edilen temaların, araştırmanın temel ve alt sorularını karşılayacak şekilde katılımcı deneyimlerinden türetildiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda bulgular; (1) mantıksal düşünmenin işlevi, (2) minnettarlığın duygusal bağlamı, (3) minnettarlığın mantıksal düşünme sürecine yansımaları ve (4) bilişsel esneklik başlıkları altında sunulmuştur. Aşağıda yer alan Çizelge 2'de, katılımcı ifadelerinden elde edilen tema, kategori ve kodlara ilişkin tematik analiz bulgularına yer verilmiştir.

Çizelge 2: Minnettarlık ve Mantıksal Düşünme İlişkisi Tematik Analiz Tablosu

Ana Temalar	Alt Temalar (Kategoriler)	İlgili Kodlar (Katılımcı Deneyimlerinden Türetilen)	Frekans (Örnek Katılımcı No)
Mantıksal Düşünmenin İşlevi	Karar Verme Mekanizması	Detaylı analiz, seçenekleri değerlendirme, sonuç öngörme, hata yapmama, dikkatli karar verme	5 (K3, K8, K11, K12, K15)
	Psikolojik Güven	Güven hissi, pişmanlığın azalması, sağlam karar alma, kontrol hissi	2 (K3, K11)
	Analitik ve Çok Yönlü Değerlendirme	Geniş açıdan değerlendirme, duygulardan uzaklaşma, analitik düşünme	2 (K3, K8)
	Toplam		**9**
Minnettarlığın Duygusal Bağlamı	İçsel Denge	İçsel rahatlama, huzur hissi, duygusal denge, sakinleşme	3 (K2, K4, K7)
	Düşünme Sürecinin Düzenlenmesi	Aceleci davranmama, dikkatli düşünme, panik yapmadan değerlendirme, durup düşünme	3 (K2, K7, K10)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

	Bilişsel Sakinlik	Zihinsel sakinlik, net karar verme, duyguların etkisinin azalması	2 (K4, K10)
	Toplam		**8**
Minnettarlığın Mantıksal Düşünme Sürecine Yansımaları	Analitik Kalite	Sabır, değerlendirme derinliği, olayları net analiz etme, sağlıklı düşünme	3 (K6, K9, K14)
	Çok Boyutlu Bakış	Alternatifleri düşünme, tek yönlü bakmama, kapsamlı değerlendirme	2 (K5, K9)
	Düşünsel Kontrol ve Sabır	Acele karar vermeme, tepkiyi geciktirme, düşünsel mesafe kazanma, sabırlı düşünme	3 (K9, K13, K14)
	Toplam		**8**
Bilişsel Esneklik	Perspektif Genişliği	Geniş açıdan bakma, farklı ihtimalleri değerlendirme, kapsamlı düşünme	3 (K6, K12, K15)
	Zihinsel Esneklik	Katı düşünceden uzaklaşma, esnek düşünme, düşünce yapısının yumuşaması	1 (K1)
	Bütüncül Değerlendirme	Kendi çıkarının dışına çıkma, genel değerlendirme yapma, çok yönlü düşünme	2 (K2, K12)
	Toplam		**6**

3.1. Mantıksal Düşünmenin İşlevi

Katılımcıların büyük bir bölümü mantıksal düşünmeyi; karar verme sürecinde alternatifleri değerlendirme, sonuçları öngörme ve daha az hata yapma ile ilişkilendirmiştir. Katılımcı ifadeleri, mantıksal düşünmenin yalnızca bilişsel bir beceri olarak değil, aynı zamanda bireyin karar verme sürecinde güven ve kontrol hissi geliştirmesine katkı sağlayan bir yapı olarak deneyimlendiğini göstermektedir. Özellikle önemli yaşam kararlarında mantıklı düşünmenin

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bireylerde daha dikkatli hareket etme, aceleci davranmama ve daha az pişmanlık yaşama ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Katılımcılardan biri bu durumu, "Bir karar vermem gerektiğinde genelde önce durumu detaylı şekilde analiz etmeye çalışırım, seçenekleri tek tek değerlendiririm ve mantıklı olanı seçtiğimde kendimi daha güvende hissederim" (K3) şeklinde ifade ederken; başka bir katılımcı ise "Mantıklı düşündüğüm zaman daha az pişmanlık yaşıyorum çünkü o anda sadece hislerimle değil, sonuçlarını da düşünerek hareket ediyorum" (K11) sözleriyle açıklamıştır. Benzer şekilde, bir katılımcı "Aceleyle verilen kararların çoğu zaman yanlış olduğunu düşünüyorum, bu yüzden mantıklı düşündüğümde daha yavaş ama daha doğru karar verdiğimi hissediyorum" (K15) ifadesiyle mantıksal düşünmenin dikkatli karar verme sürecindeki rolünü vurgulamıştır. Ayrıca bazı katılımcılar, mantıksal düşünmenin olaylara daha geniş bir perspektiften yaklaşmayı sağladığını belirtmiştir. Bu duruma ilişkin olarak bir katılımcı, "Benim için mantıklı düşünmek, olayları sadece o anki duyguma göre değil, biraz geri çekilip daha geniş bir açıdan değerlendirmek anlamına geliyor" (K8) şeklinde görüş bildirmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda mantıksal düşünmenin; karar verme sürecini düzenleyen, bireye güven hissi sağlayan ve olayların daha analitik biçimde değerlendirilmesine katkı sunan çok boyutlu bir yapı olarak algılandığı söylenebilir.

3.2. Minnettarlığın Duygusal Bağlamı

Katılımcılar minnettarlık duygusunu genellikle içsel huzur, sakinlik ve duygusal denge ile ilişkilendirmiştir. Katılımcı ifadeleri, minnettarlığın bireyin aceleci davranışlarını azalttığını, stres düzeyini dengelediğini ve düşünme sürecini daha sakin bir zemine taşıdığını göstermektedir. Özellikle karar verme süreçlerinde minnettarlık duygusunun bireylere daha kontrollü düşünme ve olayları daha dikkatli değerlendirme imkânı sunduğu ifade edilmiştir.

Katılımcılardan biri bu durumu, "Minnettar olduğum zaman içimde bir rahatlama oluyor ve bu durum beni daha sakin hale getiriyor, bu yüzden düşünürken de daha aceleci davranmıyorum ve olayları daha iyi değerlendirebiliyorum" (K7) şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde başka bir katılımcı, "Şükrettiğim zamanlarda kendimi daha huzurlu hissediyorum ve bu huzur hali, karar verirken daha dikkatli olmamı sağlıyor çünkü panik yapmadan düşünebiliyorum" (K2) sözleriyle minnettarlığın düşünme sürecine olan etkisini açıklamıştır. Bunun yanında bazı katılımcılar, minnettarlığın bireye "durup düşünme fırsatı" sunduğunu ve zihinsel sakinliği desteklediğini belirtmiştir. Bu duruma ilişkin olarak bir katılımcı, "Minnettarlık bana biraz durup düşünme fırsatı veriyor gibi geliyor, sanki zihnim daha sakin çalışıyor ve bu da daha net karar vermeme yardımcı oluyor" (K10) ifadesini kullanmıştır. Ayrıca bir diğer katılımcı, "İnsan sahip olduklarını düşündüğünde daha dengeli oluyor, bu da düşünme sürecine yansıyor çünkü o anki duyguların etkisi azalıyor" (K4) sözleriyle minnettarlığın duygusal denge üzerindeki etkisini vurgulamıştır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu bulgular doğrultusunda minnettarlığın doğrudan bilişsel bir süreç olmaktan ziyade, mantıksal düşünmenin gerçekleştiği duygusal zemini düzenleyen ve bireyin düşünme sürecini daha dengeli hale getiren psikososyal bir bağlam sunduğu söylenebilir.

3.3. Minnettarlığın Mantıksal Düşünme Sürecine Yansımaları

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde, minnettarlığın mantıksal düşünmeyi doğrudan belirleyen bir unsur olarak değil; düşünme sürecinin işleyişini etkileyen ve düşünmenin niteliğini artıran bir deneyim olarak algılandığı görülmüştür. Özellikle sabır, dikkat, değerlendirme derinliği ve olaylara çok yönlü yaklaşabilme becerisi üzerinde belirgin etkiler ifade edilmiştir. Katılımcılar, minnettarlık duygusunun aceleci karar verme eğilimini azalttığını ve olayları daha sakin, kontrollü ve kapsamlı değerlendirmelerine katkı sunduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan biri, "Minnettar olduğum zamanlarda daha acele karar vermediğimi fark ediyorum çünkü o anın değerini düşündüğüm için biraz daha durup değerlendirme yapıyorum ve bu da daha mantıklı kararlar almamı sağlıyor" (K9) sözleriyle minnettarlığın değerlendirme sürecini derinleştirdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde bir başka katılımcı, "Daha pozitif hissettiğim zaman olaylara tek yönlü bakmıyorum, alternatifleri daha fazla düşünüyorum ve bu da mantıklı düşünmemi kolaylaştırıyor" (K5) diyerek minnettarlığın çok boyutlu düşünmeye katkı sağladığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar ise minnettarlığın bireye düşünsel mesafe kazandırdığını vurgulamıştır. Bu duruma ilişkin olarak bir katılımcı, "Minnettarlık bana biraz mesafe kazandırıyor, yani hemen tepki vermek yerine düşünüyorum ve bu da daha doğru karar vermemi sağlıyor" (K13) şeklinde görüş bildirmiştir. Bunun yanında, minnettarlığın bireyin analitik değerlendirme kapasitesini desteklediği de ifade edilmiştir. Bir katılımcı, "Kendimi iyi hissettiğimde olayları daha net analiz edebiliyorum, minnettarlık da bunu sağlayan bir duygu gibi geliyor bana" (K6) derken; başka bir katılımcı ise "Minnettar olduğumda daha sabırlı oluyorum ve bu sabır da düşünme sürecimi daha sağlıklı hale getiriyor" (K14) sözleriyle bu durumu açıklamıştır.

Bu bulgular doğrultusunda minnettarlığın mantıksal düşünme üzerinde doğrudan belirleyici bir etkiden ziyade; düşünme sürecinin kalitesini artıran, bireyin daha sabırlı, dikkatli ve çok yönlü değerlendirmeler yapmasına katkı sunan dolaylı bir etki oluşturduğu söylenebilir.

3.4. Bilişsel Esneklik

Katılımcıların önemli bir bölümü, minnettarlık duygusunun olaylara farklı açılardan bakabilme becerilerini artırdığını ve düşünme süreçlerinde daha esnek bir yaklaşım geliştirmelerine katkı sağladığını ifade etmiştir. Katılımcı ifadeleri, minnettarlığın bireyin yalnızca kendi bakış açısına odaklanmasını engelleyerek alternatif değerlendirmeleri kolaylaştırdığını ve daha kapsamlı düşünme süreçlerini desteklediğini göstermektedir. Özellikle olayları çok yönlü değerlendirme, farklı ihtimalleri görebilme ve daha anlayışlı yaklaşabilme gibi unsurlar ön plana çıkmıştır.

Katılımcılardan biri bu durumu, "Minnettar olduğum zaman olaylara daha geniş bir açıdan bakıyorum çünkü sadece kendi bakış açımda kalmıyorum, farklı ihtimalleri de düşünmeye başlıyorum" (K6) sözleriyle ifade etmiştir. Benzer şekilde başka bir katılımcı, "Daha anlayışlı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

olduğumu hissediyorum ve bu da düşüncelerimi değiştiriyor çünkü olaylara tek bir açıdan değil, daha kapsamlı bakıyorum" (K12) diyerek minnettarlığın perspektif genişliği üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Bunun yanında bazı katılımcılar, minnettarlığın düşünme biçimindeki katılığı azalttığını ifade etmiştir. Bu duruma ilişkin olarak bir katılımcı, "Minnettarlık insanı biraz yumuşatıyor ve bu da düşünme biçimini etkiliyor, daha katı değil daha esnek düşünmeye başlıyorsun" (K1) şeklinde görüş bildirmiştir. Ayrıca katılımcılar, minnettarlığın bireyin yalnızca kendi çıkarlarına odaklanmak yerine olayları daha bütüncül değerlendirmesine katkı sunduğunu belirtmiştir. Bir katılımcı, "Sadece kendi çıkarımı düşünmek yerine durumu genel olarak değerlendirdiğim için daha mantıklı sonuçlara ulaştığımı düşünüyorum" (K2) derken; başka bir katılımcı ise "Minnettarlık bana farklı seçenekleri daha rahat görme imkânı veriyor, bu da düşünme sürecimi zenginleştiriyor" (K15) ifadelerini kullanmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda minnettarlığın, bireyin düşünme süreçlerinde bilişsel esnekliği artıran, alternatif değerlendirmeleri kolaylaştıran ve olaylara daha çok yönlü yaklaşılmasına katkı sağlayan bir işlev üstlendiği söylenebilir. Ayrıca minnettarlığın bireyin katı düşünce yapısını yumuşatarak daha esnek ve kapsamlı bir değerlendirme sürecine yönelmesine katkı sunduğu görülmektedir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada elde edilen bulgular, mantıksal düşünme ile minnettarlık arasında doğrudan ve tek yönlü bir ilişki olmadığını; bunun yerine minnettarlığın düşünme süreçlerini dolaylı olarak etkileyen bir rol oynadığını göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri, mantıksal düşünmenin daha çok analitik değerlendirme, karar verme ve problem çözme süreçleriyle ilişkilendirildiğini; buna karşılık minnettarlığın bu süreçlerin gerçekleştiği duygusal zemini düzenleyen bir unsur olarak deneyimlendiğini göstermektedir. Bu sonuç, bilişsel süreçlerin duygusal bağlamdan bağımsız düşünülemeyeceğini ortaya koyan duygu–biliş etkileşimi literatürü ile uyumludur (Storbeck & Clore, 2008; Pham, 2007; Pessoa, 2008).

Elde edilen bulgular, olumlu duyguların bilişsel süreçler üzerindeki etkisini açıklayan kuramsal yaklaşımlarla da örtüşmektedir. Özellikle olumlu duyguların bireyin dikkat kapsamını genişlettiğini ve bilişsel repertuarını zenginleştirdiğini ileri süren genişlet ve inşa et kuramı (Fredrickson, 2001), bu çalışmada ortaya çıkan "daha sakin düşünme", "acele karar vermeme" ve "farklı açılardan değerlendirme" gibi deneyimleri açıklamaktadır. Bunun yanı sıra, duyguların bilişsel yargı ve karar verme süreçlerinde bilgi kaynağı olarak işlev gördüğünü savunan duyguların bilgi olarak kullanımı yaklaşımı (Schwarz & Clore, 2007; Storbeck & Clore, 2008) da minnettarlığın düşünme süreçlerine dolaylı etkisini anlamlandırmada önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Ayrıca olumlu duygulanımın yaratıcılık, esneklik ve problem çözme performansı üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmalar (Isen, 2001; Ashby, Isen, & Turken, 1999), bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Araştırmada öne çıkan bir diğer bulgu, minnettarlığın karar verme sürecinde sabır ve dikkat düzeyini artırıcı bir rol oynadığıdır. Katılımcıların, minnettarlık duygusu içinde olduklarında daha temkinli, daha az dürtüsel ve daha çok yönlü düşündüklerini ifade etmeleri, minnettarlığın duygusal düzenleme süreçleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, minnettarlığın bireylerin daha kontrollü ve uzun vadeli değerlendirmeler yapmasına katkı sağladığını ortaya koyan çalışmalarla paralellik göstermektedir (DeSteno, Li, Dickens, & Lerner, 2014; Wood et al., 2010). Nitekim minnettarlığın, bireylerin anlık tepkiler yerine daha bilinçli ve dengeli kararlar vermelerini destekleyen bir duygu olduğu ileri sürülmektedir.

Bulgular ayrıca, minnettarlığın bilişsel esneklik üzerindeki rolünü de ortaya koymaktadır. Katılımcıların olaylara farklı açılardan bakabilme, alternatifleri değerlendirebilme ve daha kapsayıcı bir bakış açısı geliştirebilme becerilerinin minnettarlık duygusu ile ilişkili olarak deneyimlenmesi, olumlu duyguların bilişsel esnekliği artırdığına yönelik bulgularla uyumludur (Fredrickson & Branigan, 2005; Isen, 2001). Bu durum, minnettarlığın yalnızca duygusal bir deneyim olmadığını; aynı zamanda bireyin düşünme süreçlerinin kapsamını genişleten bir psikolojik kaynak işlevi gördüğünü göstermektedir.

Bununla birlikte, bu çalışmanın bulguları mantıksal düşünmenin yalnızca bilişsel bir süreç olarak ele alınmasının sınırlı kalabileceğine işaret etmektedir. Katılımcı deneyimleri, düşünme süreçlerinin bireyin duygusal durumu, psikolojik iyi oluşu ve içsel denge düzeyi ile etkileşim içinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, bilişsel süreçlerin duygusal sistemlerle bütünleşik bir yapıda işlediğini vurgulayan nörobilişsel yaklaşımlarla da örtüşmektedir (Damasio, 1994; Pessoa, 2008). Bu bağlamda minnettarlık, bireyin düşünme süreçlerine doğrudan yön veren bir mekanizma olmaktan ziyade, bu süreçlerin daha dengeli, sabırlı ve esnek bir biçimde işlemesine katkı sağlayan bir düzenleyici bağlam sunmaktadır.

Son olarak, bu araştırma mantıksal düşünme ve minnettarlık gibi genellikle farklı disiplinlerde ele alınan iki kavramı bireylerin öznel deneyimleri üzerinden birlikte inceleyerek literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Mevcut literatürde minnettarlığın daha çok psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu ve sosyal ilişkiler bağlamında incelendiği görülürken (Emmons & McCullough, 2003; Algoe, 2012), bu çalışmada minnettarlığın bilişsel süreçlerle ilişkisi fenomenolojik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışma, mantıksal düşünmenin yalnızca analitik bir beceri değil, aynı zamanda bireyin duygusal ve psikososyal bağlamı ile etkileşim içinde şekillenen çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koyarak literatüre katkı sağlamaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, bireylerin mantıksal düşünme süreçlerinde minnettarlığın nasıl deneyimlendiği ve bu süreçlere nasıl yansıdığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular, mantıksal düşünme ile minnettarlık arasında doğrudan ve tek yönlü bir ilişki olmadığını; bunun yerine minnettarlığın bireylerin düşünme süreçlerinin işleyişini etkileyen bir psikososyal bağlam sunduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar mantıksal düşünmeyi daha çok analitik değerlendirme, karar verme ve problem çözme süreçleriyle ilişkilendirirken; minnettarlık duygusunu bu süreçlerin daha

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

dengeli, sabırlı ve çok yönlü bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayan bir unsur olarak deneyimlemiştir.

Araştırma bulguları, minnettarlığın düşünme süreçlerini doğrudan belirleyen bir değişken olmaktan ziyade, bireyin duygusal durumunu düzenleyerek düşünme süreçlerinin niteliğini dolaylı olarak etkilediğini göstermektedir. Özellikle minnettarlığın bireylerde duygusal denge, sabır ve bilişsel esneklik gibi özellikleri desteklediği; bu durumun da karar verme ve değerlendirme süreçlerine olumlu yansıdığı anlaşılmıştır. Bu yönüyle çalışma, mantıksal düşünmenin yalnızca bilişsel bir beceri olarak değil, aynı zamanda bireyin duygusal ve psikososyal deneyimleriyle etkileşim içinde şekillenen çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Eğitim ortamlarında mantıksal düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik programlarda yalnızca bilişsel süreçlere değil, bireylerin duygusal farkındalıklarını artırmaya yönelik içeriklere de yer verilmesi önerilmektedir.
- Minnettarlık gibi olumlu duyguların bireylerin karar verme ve problem çözme süreçleri üzerindeki dolaylı etkilerini inceleyen disiplinlerarası çalışmaların artırılması önerilmektedir.
- Gelecek araştırmalarda, minnettarlık ile eleştirel düşünme, yaratıcılık ve dikkat gibi farklı bilişsel süreçler arasındaki ilişkilerin çeşitli örneklemler ve yöntemler kullanılarak incelenmesi önerilmektedir.
- Bu çalışmanın nitel yapısı gereği bulgular belirli bir bağlamla sınırlıdır; bu nedenle benzer konuların nicel yöntemlerle desteklenmesi ve daha geniş örneklemlerle test edilmesi önerilmektedir.
- Araştırma bulguları doğrultusunda, bireylerin duygusal düzenleme becerilerini geliştirmeye yönelik müdahale programlarının düşünme süreçlerinin kalitesini artırabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Adey, P., & Shayer, M. (1994). *Really raising standards: Cognitive intervention and academic achievement*. Routledge.

Algoe, S. B. (2012). Find, remind, and bind: The functions of gratitude in everyday relationships. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(6), 455–469. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2012.00439.x

Ashby, F. G., Isen, A. M., & Turken, A. U. (1999). A neuropsychological theory of positive affect and its influence on cognition. *Psychological Review*, 106(3), 529–550. https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.3.529

Başerer, D. (2017). Bir düşünme türü olarak mantıksal düşünme. *The Journal of Academic Social Science, 41*(41), 433-442.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bono, G., Emmons, R. A., & McCullough, M. E. (2004). Gratitude in practice and the practice of gratitude. In P. A. Linley & S. Joseph (Eds.), *Positive psychology in practice* (pp. 464–481). Wiley.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77-101.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.

Damasio, A. R. (1994). *Descartes' error: Emotion, reason, and the human brain*. Putnam.

DeSteno, D., Li, Y., Dickens, L., & Lerner, J. S. (2014). Gratitude: A tool for reducing economic impatience. *Psychological Science*, 25(6), 1262–1267. https://doi.org/10.1177/0956797614529979

Emmons, R. A., & McCullough, M. E. (2003). Counting blessings versus burdens: An experimental investigation of gratitude and subjective well-being in daily life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(2), 377–389. https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.2.377

Emmons, R. A., & Mishra, A. (2011). Why gratitude enhances well-being: What we know, what we need to know. *Designing positive psychology: Taking stock and moving forward*, *248*(2011), 262.

Emmons, R. A., McCullough, M. E., & Tsang, J.-A. (2003). The assessment of gratitude. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures* (pp. 327–341). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10612-021

Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218–226. https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218

Fredrickson, B. L., & Branigan, C. (2005). Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *Cognition and Emotion*, 19(3), 313–332. https://doi.org/10.1080/02699930441000238

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105–117). Sage.

Inhelder, B., & Piaget, J. (1958). *The growth of logical thinking from childhood to adolescence: An essay on the construction of formal operational structures* (A. Parsons & S. Milgram, Çev.). Basic Books. (Orijinal çalışma 1955 tarihlidir).

Isen, A. M. (2001). An influence of positive affect on decision making in complex situations: Theoretical issues with practical implications. *Journal of Consumer Psychology*, 11(2), 75–85. https://doi.org/10.1207/S15327663JCP1102_01

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Johnson-Laird, P. N. (2006). *How we reason*. Oxford University Press.

Kuhn, D. (2005). *Education for thinking*. Harvard University Press.

Lawson, A. E. (1978). The development and validation of a test of formal reasoning. *Journal of Research in Science Teaching, 15*(1), 11–24. https://doi.org/10.1002/tea.3660150103

Mayer, R. E. (1992). *Thinking, problem solving, cognition* (2. baskı). W. H. Freeman.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage publications.

Pessoa, L. (2008). On the relationship between emotion and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 9(2), 148–158. https://doi.org/10.1038/nrn2317

Pham, M. T. (2007). Emotion and rationality: A critical review and interpretation of empirical evidence. *Review of General Psychology*, 11(2), 155–178. https://doi.org/10.1037/1089-2680.11.2.155

Schwarz, N., & Clore, G. L. (2007). Feelings and phenomenal experiences. In E. T. Higgins & A. W. Kruglanski (Eds.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (2nd ed., pp. 385–407). Guilford Press.

Seligman, M. E., Steen, T. A., Park, N., & Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. *American Psychologist*, *60*(5), 410.

Storbeck, J., & Clore, G. L. (2008). Affective arousal as information: How affective arousal influences judgments, learning, and memory. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*(5), 1824-1843. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00138.x

Wason, P. C. (1968). Reasoning about a rule. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, *20*(3), 273–281. https://doi.org/10.1080/14640746808400161

Wood, A. M., Froh, J. J., & Geraghty, A. W. A. (2010). Gratitude and well-being: A review and theoretical integration. *Clinical Psychology Review*, 30(7), 890–905. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.03.005

Zohar, A., & Nemet, F. (2002). Fostering students' knowledge and argumentation skills through dilemmas in human genetics. *Journal of Research in Science Teaching*, *39*(1), 35–62. https://doi.org/10.1002/tea.10008

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ISRARLI TAKİP DENEYİMLERİ VE ALGILARI: BETİMSEL BİR ARAŞTIRMA

Stalking Experiences and Perceptions Among University Students: A Descriptive Study

Dr. Öğr. Üyesi, Sadullah SEYİDOĞLU

Siirt Üniversitesi

sseyidoglu@siirt.edu.tr - 0000-0002-5735-5086

ÖZET

Israrlı takip, insan hakları ihlali niteliği taşıyan ve dijitalleşmeyle birlikte boyut değiştiren çok boyutlu olan bir şiddet türüdür. Özellikle genç bireyler arasında bu olgunun nasıl deneyimlendiği ve algılandığının belirlenmesi, şiddetin önlenmesi açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin ısrarlı takip deneyimlerini, dijital ve fiziksel ihlal biçimlerine maruz kalma durumlarını ve olguya ilişkin kavramsal ile hukuki farkındalık düzeylerini betimsel bir yaklaşımla incelemektir. Araştırma, nicel yöntemlere dayalı betimsel tarama modelinde yürütülmüştür. Örneklem, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 302 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler çevrim içi anket aracılığıyla toplanmış, analizlerde frekans ve yüzde dağılımlarından yararlanılmıştır. Bulgular, öğrencilerin ısrarlı takibin hukuki ve kavramsal boyutlarına ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğunu ve büyük çoğunluğunun bu konuda herhangi bir eğitim almadığını göstermektedir. Dijital ortamda gerçekleşen ihlallerin (sürekli mesajlaşma, sosyal medya üzerinden izleme vb.) fiziksel takipten daha yaygın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca cinsiyet temelli farklılıklar dikkat çekmiş, faillerin çoğunlukla erkeklerden oluştuğu, kadınların ise daha yüksek düzeyde tehdit algısı ve psikolojik etkilenme bildirdiği görülmüştür. Bazı katılımcıların ısrarcı davranışları "ilgi" veya "sevgi göstergesi" olarak değerlendirme eğiliminde olduğu ve bu durumun yardım arama davranışını zayıflatabildiği saptanmıştır. Sonuç olarak araştırma, ısrarlı takibin bireysel bir güvenlik sorunu olmanın ötesinde toplumsal cinsiyet normları ve dijitalleşmenin kesişiminde şekillenen yapısal bir şiddet biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda üniversitelerde önleyici eğitim programları ve destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Israrlı Takip, Siber Takip, Üniversite Öğrencileri, Toplumsal Cinsiyet, Dijital Şiddet.

ABSTRACT

Stalking is a multidimensional form of violence that constitutes a violation of human rights and has evolved further with digitalization. Understanding how this phenomenon is experienced and perceived among young individuals is crucial for the prevention of violence. This study aims to examine university students' stalking experiences, exposure to digital and physical forms of stalking, and their conceptual and legal awareness of the issue through a descriptive approach. The research was conducted using a quantitative descriptive survey design. The

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

sample consisted of 302 students from a public university selected through convenience sampling. Data were collected via an online questionnaire and analyzed using frequency and percentage distributions. The findings indicate that students have low levels of knowledge regarding the legal and conceptual dimensions of stalking, and that the majority have not received any formal education on the subject. Digital forms of stalking (such as persistent messaging and covert social media monitoring) were found to be more prevalent than physical stalking. Gender-based differences were also observed; perpetrators were predominantly male, while female participants reported higher levels of perceived threat and psychological impact. Some participants tended to interpret persistent behaviors as expressions of "interest" or "affection," which may weaken help-seeking behavior. Overall, the study demonstrates that stalking is not merely an individual security issue but a structural form of violence shaped at the intersection of gender norms and digitalization. The findings highlight the need for preventive educational programs and institutional support mechanisms within universities.

Keywords: Stalking, Cyberstalking, University Students, Gender, Digital Violence.

1. GİRİŞ

İnsan hakları temelinde ciddi bir ihlal alanı olan ısrarlı takip (stalking), şiddetin biçim ve boyut değiştiren yüzünün en belirgin yansımalarından birini oluşturmaktadır. İngilizce literatürde "stalking" olarak kavramsallaştırılan (Uymaz & Akdağ, 2015) bu davranış, etimolojik kökenini avcılık terminolojisinden almakta ve bir kişiye saldırmak veya yaklaşmak için onu sessizce, gizlice izleme eylemini ifade etmektedir (Özar, 2022). Türkçede çeşitli karşılıklar bulunsa da güncel alan yazında "ısrarlı takip" terimi standart olarak kabul görmektedir (Uymaz & Akdağ, 2015; Başar, 2019; Doğan, 2014). Davranış, belirli bir bireye yönelik istenmeyen, tekrarlayan, kasıtlı ve hedeflenen kişide korku, güvenlik kaygısı ve çaresizlik uyandıran anormal bir taciz veya tehdit paterni olarak tanımlanmaktadır (Meloy & Gothard, 1995; Spitzberg, 2002; Mullen vd., 1999). Bu eylemi olağan bir izleme veya flört çabasından ayıran üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlar (1) istenmeyen, devamlılık arz eden bir davranışsal ihlal örüntüsünün varlığı, (2) örtülü veya açık bir tehdit unsuru, (3) tehdit edilen kişinin makul düzeyde korku veya güvenlik endişesi yaşamasıdır (Meloy, 1998; Spitzberg, 2002). Davranışın süreklilik taşıyan kronik doğası, onu anlık taciz veya tehdit suçlarından ayıran en kritik faktördür (Dunlap vd., 2015; Doğan, 2014) ve fiziksel mekânlardan dijital platformlara uzanan bu davranış örüntüsü, kurbanın yaşam tarzına ağır zararlar veren amaçlı bir yakınlık kurma çabasıdır (Carney & Barner, 2012).

Modern ceza hukukunun ısrarlı takibi müstakil bir suç olarak tanımlaması yakın bir geçmişe dayanmaktadır (Meloy, 1999). Olguyu uluslararası arenada hukuki bir tartışma zeminine taşıyan kırılma noktası, 1989'da oyuncu Rebecca Schaeffer'in kendisini üç yıl takip eden hayranı Robert Bardo tarafından öldürülmesi olmuştur (Coleman, 1997; Spitzberg & Cupach, 2003; Uymaz & Akdağ, 2015). Bu olayın ardından 1990'da Kaliforniya Ceza Kanunu'nda "stalking" ilk kez spesifik bir suç olarak tanımlanmış (Ngo, 2016), 1994'te Amerika'da federal düzeye taşınmış ve 2000'de uluslararası kapsamda genişletilmiştir (Tjaden, 2014). Kısa süre

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

içinde Kanada, İngiltere, Avustralya, Almanya ve Hollanda gibi birçok ülke benzer düzenlemeler yapmıştır (Tjaden & Thoennes, 1998; Bacon-Shone & Laidler, 2022). Literatürde, mağdurun fiziksel zarara uğramamasının eylemin mağduriyet yaratmadığı anlamına gelmediği, psikolojik yıkımın fiziksel şiddet kadar yıkıcı olabileceği vurgulanmaktadır (Finch, 2002). Türkiye'de davranış, 2022 yılına kadar bağımsız bir suç tipi olarak Türk Ceza Kanunu'nda yer almamıştır. Genellikle cinsel taciz, tehdit, şantaj, huzur ve sükûnu bozma gibi parçalı maddeler üzerinden cezalandırılmaya çalışılmıştır (Uymaz & Akdağ, 2015; Gürgezoğlu, 2010). Kavramın yasal metinlere ilk girişi 2012'de 6284 Sayılı Kanun ile gerçekleşmiş (Doğan, 2014) ve AİHM'nin 2009 tarihli "Opuz-Türkiye" kararı ve İstanbul Sözleşmesi'nin 34. maddesi bu süreçte belirleyici bir rol oynamıştır (Özar, 2022; Başar & Sakallı, 2021). Türkiye Sözleşme'den çekilmiş olsa da 12.05.2022 tarihinde Türk Ceza Kanunu'na 123/A maddesi eklenerek ısrarlı takip müstakil bir suç olarak hüküm altına alınmıştır. Buna göre ısrarlı takip fiilini işleyen kişi hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Suçun çocuğa ya da ayrılık kararı verilen veya boşanılan eşe karşı işlenmesi, mağdurun okulunu, işyerini veya konutunu değiştirmesine neden olması ya da koruma tedbirine rağmen işlenmesi gibi hâllerde ceza bir yıldan üç yıla kadar hapis olarak belirlenmiştir (TCK, m. 123).

Faillerin motivasyonlarını anlamlandırmak için alan yazında çeşitli tipolojiler geliştirilmiştir. Mullen ve arkadaşları (1999) failleri reddedilmiş, samimiyet arayan, kifayetsiz, intikamcı ve yırtıcı takipçi olarak beşli bir sınıflandırmayla ele almaktadır (Bozbayındır & Önok, 2022). Bu tipolojide en tehlikeli ve yaygın grup, ilişkinin bitmesi sonrası ortaya çıkan reddedilmiş takipçilerdir, kifayetsiz takipçi tipi ise üniversite ortamlarında en sık rastlanan profildir. Zona ve arkadaşları (1993) ise erotomanik, aşk takıntılı ve basit takıntılı tacizci olarak üçlü bir tipoloji sunmaktadır (Gürgezoğlu, 2010). Bu sınıflandırmada "Erotomanik" kategori, psikiyatrik literatürde De Clérambault Sendromu olarak özel bir yere sahiptir (Sabuncuoğlu vd., 2000; Regehr, 2009) ve bireyin kendisinden daha yüksek statüye sahip, tanımadığı bir kişinin kendisine âşık olduğuna dair sarsılmaz bir hezeyana sahip olması durumunu ifade etmektedir (Budak, 2000; Sheridan & Boon, 2002). Üniversite ortamlarında bu örüntü, öğrencilerin öğretim üyelerine veya popüler figürlere karşı geliştirdikleri, reddedilme sonrası siber zorbalık veya fiziksel takibe dönüşen takıntılarda görülebilmektedir (Karakuş Öztürk, 2017). "Basit Takıntılı" kategori ise kurban ve tacizci arasında önceden bir ilişkinin bulunduğu, vakalar içinde en yaygın görülen ve şiddet riskinin en yüksek olduğu gruptur. Bu riskin önemli bir şekilde yükselişi özellikle eski partner vakalarında ortaya konmuştur (Mohandie vd., 2006).

Israrlı takip literatüründe eylemin bağlamını belirleyen en kritik faktör, mağdur ile fail arasındaki tanıdıklık derecesidir. Bu bağlamda araştırmalar takibin ezici çoğunlukla eski veya mevcut partnerler tarafından yapıldığını göstermektedir (Meloy, 1999; Spitzberg & Cupach, 2007; Başar & Sakallı, 2021). "Partner stalklama", tüm vakaların en az %50'sini oluşturmakta ve diğer türlere kıyasla daha yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Bu durumun nedeni, saldırganın mağdura ait mahrem bilgilere erişiminin bulunmasıdır (Logan vd., 2006; Moriarty & Freiberger, 2008). Partner ısrarlı takipçilerinde şiddet riski %74'lere çıkmaktadır (Meloy & Mohandie, 2013). Thomas ve arkadaşları (2008) tehdit edilen mağdurların %71'inin fiziksel

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

saldırıya da uğradığını belirtmektedir. Tjaden ve Thoennes (1998) saldırganların mağdurlarını ortalama 2,2 yıl takip ettiğini ortaya koymuşlardır. McFarlane ve arkadaşlarının çalışmasında cinayete kurban giden kadınların %76'sının cinayet öncesi son 12 ay içinde ısrarlı takibe maruz kaldığı belirtilmiştir (Tjaden, 2014). Bu bulgular, ısrarlı takibin kadın cinayetlerinin önemli bir öncülü olduğunu doğrulamaktadır. Demografik olarak, mağdurların ortalama bir suç mağduru nüfusuna kıyasla daha yaşlı ve yüksek eğitimli oldukları görülmektedir (Meloy, 1998; Pathe & Mullen, 1997). Saldırganların ise büyük çoğunluğunun işsiz ya da istikrarsız bir iş geçmişine sahip olduğu, ağırlıklı olarak 26-50 yaş bandında yoğunlaştığı ve yarısından fazlasının psikiyatrik tedavi veya madde bağımlılığı geçmişinin bulunduğu ortaya konmuştur (Meloy & Gothard, 1995; Harmon vd., 1995; Zona vd., 1993).

Israrlı takipçiler, denetim kurmak veya korku aşılamak amacıyla fiziksel gözetim, vekâleten (dolaylı) takip ve çevrim içi/dijital takip olmak üzere üç ana eksende çeşitlenen bir taktik havuzu kullanmaktadır (Logan, 2010; Ngo, 2016). Fiziksel gözetim, mağdurun evi veya iş yeri çevresinde sürekli bulunmayı, izlemeyi, mülke zarar vermeyi ve istenmeyen hediyeler bırakmayı içermektedir (Doğan, 2014; Mullen vd., 1999; Gürgezoğlu, 2010). Vekâleten takip, failin görünürlüğünü gizlemek için aile üyeleri, ortak arkadaşlar veya yabancı kişileri aracı kıldığı bir yöntemdir (Logan, 2010; Duman vd., 2023). Diehl (1999), bilgi edinmenin takipçi için en etkili yöntem olduğunu, bankalar veya üniversitelerin bile bu sürecin bir parçası yapılabileceğini vurgulamaktadır. Günümüzde en baskın şiddet formu hâline gelen dijital takip (cyberstalking), failin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak mağdurun yaşam alanını mekândan bağımsız olarak ihlal etmesidir (Spitzberg, 2017). Sürekli arama, mesaj gönderme ve sosyal medya hesaplarını sahte profiller üzerinden izleme bu kategoride en yaygın eylemlerdir (Özar, 2022; Ellison & Akdeniz, 1998). Daha yıkıcı formlarında casus yazılım gönderme, GPS ile konum takibi yapma veya mağdurun özel görsellerini ifşa etmekle tehdit etme gibi eylemler bulunmaktadır (Henry & Powell, 2015; Morewitz, 2003).

Özellikle kadınları ve çocukları orantısız biçimde etkileyen olgu, faillerin %75-90 aralığında erkeklerden, mağdurların ise %80 oranında kadınlardan oluştuğu bir cinsiyet farklılığı sergilemektedir (Doğan, 2014; Meloy, 1998; Spitzberg, 2002; Cupach & Spitzberg, 2004). Nitekim 270 bin katılımcılı bir araştırma, kadınların erkeklerden iki kat daha fazla takip edildiğini ortaya koymuştur (Davis vd., 2010). Bu farklılığı açıklamak için toplumsal cinsiyet kuramlarına başvurulmaktadır. Kırılgan Erkeklik Kuramı'na (Vandello vd., 2008) göre erkeklik, sosyal olarak sürekli ispatlanması gereken kırılgan bir yapıdır (Sakallı & Türkoğlu, 2019). Bir ilişkinin kadın tarafından bitirilmesi erkeğin ataerkil kimliğine yönelik bir tehdit olarak algılanır (Eisler & Skidmore, 1987) ve statüsü sarsılan erkek, ısrarlı takip gibi zorlayıcı kontrol taktiklerine başvurur (Bosson vd., 2009; Hartman, 2017). Glick ve Fiske'nin (1996) Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik yaklaşımı ise erkek egemenliğinin korunmasının düşmanca tutumlar kadar kadını koruma kisvesi altındaki "korumacı/sevecen" tutumlarla da sağlandığını öne sürmekte ve korumacı cinsiyetçilik, takip davranışını bir "sahiplenme" veya "yoğun aşk" kisvesi altında romantize etmektedir (Sakallı-Uğurlu, 2003; Başar, 2019; Miglietta & Acquadro Maran, 2016). Özellikle Türkiye gibi namus kültürünün güçlü olduğu toplumlarda erkekler,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

eski partnerlerinin kiminle iletişim kurduğunu denetlemeyi bir "hak" olarak görebilmektedir (Vandello & Cohen 2003; Başar, 2019).

Kültürel ürünlerin aşkı bir "vazgeçmeme" pratiği olarak sunması, ısrarlı takibin altında yatan tahakküm dürtüsünü romantik bir kur yapma çabası olarak maskelemektedir (Spitzberg & Cupach, 2003). Nitekim fail sınır ihlallerini "aşkının büyüklüğü" ile gerekçelendirirken, üçüncü şahıslar bu miti yeniden üreterek faili cesaretlendirmekte ve mağduru ise olumsuz biçimde kodlamaktadır (Dunlap vd., 2015; Lee, 1998). Bu süreç, "Mağdur Suçlama" olgusuyla el ele yürümektedir. Bu şekilde mağdurlar namus kültürü baskısı altında olayı örtbas etmeye çalışmaktadır (Sakallı-Uğurlu & Akbaş, 2013; Başar & Sakallı, 2021). Nitekim ısrarlı takip, fiziksel saldırıya dönüşmediği durumlarda dahi mağdurlarda ağır bir tahribat yaratmaktadır (Finch, 2002). Literatür, mağdurlarda travma sonrası stres bozukluğu, yaygın anksiyete, depresyon ve intihar düşünceleri görüldüğünü ortaya koymaktadır (Kuehner vd., 2012; Pathé & Mullen, 1997; Korkodeilou, 2017). Ayrıca uyku bozuklukları ve kronik yorgunluk gibi somatik belirtilerin de eşlik ettiğini göstermektedir (Sheridan & Lyndon, 2012). Fissel ve Reyns (2020) dijital alandaki mağdurların %61'inin sağlık sorunlarıyla boğuştuğunu belirtmiştir. Mağdurların ayrıca telefon numaralarını değiştirme, taşınma ve eğitim/kariyer hayatından vazgeçme gibi radikal değişikliklere gitmek zorunda kaldığı tespit edilmiştir (Korkodeilou, 2017; Pathé & Mullen, 1997). Cupach ve Spitzberg (2004) ile Ferreira ve Matos (2013), mağdurların başa çıkma stratejilerini görmezden gelme, faille yüzleşme, kendini güçlendirme, kaçınma ve sosyal/kurumsal destek arama olarak sınıflandırmaktadır.

Görüldüğü üzere kavramsal farkındalık, cinsiyet rolleri, eylem türü, hukuki bilgi ve sosyo-psikolojik yansımalar birbiriyle bir bağ içindedir. Bu bağlamda hukuksal ve terminolojik bilinçsizlik, şiddetin romantize edilmesine zemin hazırlayan temel bariyer olarak işlev görmektedir. Kırılgan Erkeklik ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik kuramları eylemin normalleştirilmesinin teorik altyapısını oluştururken mağdurlarda gözlemlenen psikolojik tahribat eylemin görünmeyen yıkıcı gücünü ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet kodları ve kültürel medyanın etkisiyle şiddetin altında yatan tahakküm dürtüsü romantik bir kur yapma eylemi olarak maskelenmekte, ısrarcı tutumlar gençler arasında bir "sevgi ve ilgi göstergesi" olarak içselleştirilmektedir (Spitzberg & Cupach, 2003). Namus kültürü kalıpyargıları ve mağdur suçlama dinamiklerinin tetiklediği bu normalleştirme süreci, dijitalleşmenin sunduğu anonim gözetim alanlarıyla birleştiğinde eylemi kronik bir ihlal sarmalına dönüştürmektedir. Türkiye'de TCK 123/A gibi yasal düzenlemelerin varlığına rağmen öğrencilerin kurumsal destek mekanizmalarına başvurma oranlarının düşüklüğü, yasal çerçevenin eğitsel farkındalıkla desteklenmediği durumlarda yetersiz kalacağını göstermektedir. Gençlerin bu ihlalleri doğru adlandıramaması ve kurumsal destek mekanizmalarına başvurmaktan kaçınması, araştırılması gereken temel yapısal boşluğu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin ısrarlı takip deneyimlerini, dijital ve fiziksel ihlal biçimlerine maruz kalma sıklıklarını, kurumsal/hukuksal farkındalık düzeylerini ve eylemin gençler arasındaki psikolojik yansımalarını betimsel bir yaklaşımla ortaya koymaktır. Bu bakımdan öğrencilerin normalleştirme tutumlarının saptanması, mağduriyetin cinsiyet değişkeni üzerinden farklılaşmasının analizi ve kampüs içi destek mekanizmalarına

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ilişkin beklentilerin belirlenmesi hedeflenmektedir. Araştırma, kriminolojik literatürde çoğunlukla Batı merkezli işlenen siber/ısrarlı takip olgusunu Türkiye'deki genç yetişkinler bağlamında güncel ve disiplinlerarası bir veri setiyle irdeleyerek alan yazına özgün bir katkı sağlamaktadır. Pratik boyutta çalışma, yükseköğretim idarelerinin sadece reaktif uygulamaları terk ederek erişilebilir destek kanallarının inşa edildiği güvenli kampüs alanları tasarlaması için bir katkı işlevi görecektir. Bu bağlamda çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır: (1) Üniversite öğrencilerinin ısrarlı takibin kavramsal ve yasal statüsüne ilişkin bilgi düzeyleri nedir? (2) Öğrencilerin maruz kaldığı fiziksel, vekâleten ve dijital ihlal eylemlerinin sıklık örüntüsü nasıldır? (3) Mağduriyet deneyimleri, psikolojik tahribat ve romantize etme eğilimleri cinsiyet ekseninde ne ölçüde farklılaşmaktadır? (4) Öğrencilerin kurumsal birimlere başvuru oranları ve politika talepleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin ısrarlı takip konusundaki farkındalıklarını, deneyimlerini ve tutumlarını betimlemek amacıyla nicel yöntemler çerçevesinde genel tarama modeline dayalı kesitsel bir betimsel tarama deseni kullanılmıştır (Creswell, 2020; Fraenkel ve Wallen, 2009). Hipotez sınamasına dayandırılması zorunlu olmayan bu desen, araştırma amaçları doğrultusunda keşifsel bir analiz çerçevesi sunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2013; Creswell, 2017). Araştırmanın evrenini bir devlet üniversitesinde öğrenim gören toplam 19.556 öğrenci oluşturmaktadır. Kabul görmüş istatistiksel formüllere göre %95 güven düzeyi ve %5 hata payı için asgari 377 katılımcı öngörülse de (Cochran, 1977; Fowler, 2009; Israel, 1992), çalışma olasılıklı olmayan kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan ve geçerli veri sağlayan 302 öğrenci ile yürütülmüştür.

Veriler, literatür taraması ve uzman değerlendirmeleri neticesinde araştırmacılar tarafından geliştirilen ve kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla pilot uygulamadan geçirilen yapılandırılmış bir anket formuyla toplanmıştır. Bu form, demografik özellikler ve sosyal medya kullanım süresine ilişkin bir bölüm, dijital ve fiziksel/sosyal mağduriyet örüntülerini ölçen çoktan seçmeli maddeler ile tutum, algı ve psikolojik etkilenimi ölçen 5'li Likert tipi maddelerden oluşmaktadır. Veri toplama süreci, Google Forms altyapısı üzerinden çevrimiçi yürütülmüştür. Anket bağlantısı WhatsApp grupları ve sosyal medya platformları aracılığıyla hedef kitleyle paylaşılmıştır. Eksiklik ve sistematik hata kontrollerinden geçirilen 302 geçerli veri seti, IBM SPSS Statistics programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sürekli ve kategorik değişkenler frekans (f) ve yüzde (%) dağılımlarıyla, Likert maddelerinden elde edilen bulgular ise cinsiyet değişkenine göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Veri toplama işleminden önce ilgili üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır. Katılım gönüllülük esasına dayanmış, araştırmanın amaçları şeffaf biçimde paylaşılarak katılımcılardan elektronik onamları alınmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, üniversite öğrencilerinde ısrarlı takip deneyimleri ve algılarını inceleyen araştırmadan elde edilen bulgular sunulmaktadır. Cinsiyet değişkeni, araştırmanın kuramsal

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

çerçevesi açısından önemli bir rol üstlendiğinden, tutumsal ve algısal analizlerde kadın ve erkek katılımcılara ait veriler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

1. Örneklem Profilinin Değerlendirilmesi

Çizelge 1. Sosyo-Demografik Özellikler ve Sosyal Medya Kullanım Süresi

Değişkenler	**Kategoriler**	**f**	**%**	**Değişkenler**	**f**	**%**
Cinsiyet	Kadın	224	74,17	Sınıf **Düzeyi**		
	Erkek	78	25,83	1. Sınıf	120	39,74
Toplam		302	100,00	2. Sınıf	74	24,50
Yaş	18-20	138	45,70	3. Sınıf	64	21,19
	21-23	122	40,40	4. Sınıf	42	13,91
	24-26	20	6,62	Lisansüstü	2	0,66
	27-29	8	2,65	Toplam	302	100,00
	30 ve üzeri	14	4,64	**Günlük Sosyal Medya Kullanımı**		
Toplam		302	100,00	0-1 saat	6	1,99
				1-3 saat	104	34,44
				3-5 saat	130	43,05
				5-7 saat	46	15,23
				7 saat ve üzeri	16	5,30
				Toplam	302	100,00

Cinsiyet dağılımı incelendiğinde, kadın katılımcıların büyük çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir; kadın katılımcılar %74,17 (f=224), erkek katılımcılar ise %25,83 (f=78) oranındadır. Bu durum, ısrarlı takibin öncelikli mağdur grubu olan kadın öğrencilerin araştırmaya daha yüksek oranda katılım göstermiş olabileceğine işaret etmektedir. Yaş açısından örneklemin %86,09'u 18-20 (%45,70) ve 21-23 (%40,40) yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Sınıf düzeyinde birinci sınıf öğrencileri %39,74 (f=120) ile en büyük grubu oluşturmakta, lisansüstü öğrenciler ise yalnızca %0,66 (f=2) ile sınırlı kalmaktadır. Günlük sosyal medya kullanımında katılımcıların %43,05'i (f=130) 3-5 saat, %34,44'ü (f=104) 1-3 saat kullanmaktadır. 5 saatten fazla kullanımı olanların toplamı %20,53'tür (f=62). Bu yüksek kullanım oranları, dijital ısrarlı takip biçimlerinin örneklemde neden yaygın olduğunu anlamak açısından önemli bir bağlam sunmaktadır.

2. Kavramsal Farkındalık ve Önceki Bilgi

Çizelge 2. Israrlı Takip Kavramına İlişkin Önceki Farkındalık

Soru	**Cevap**	**f**	**%**
Daha önce "ısrarlı takip" kavramını duydunuz mu?	Evet	88	29,14
	Hayır	210	69,54
	Kısmen	4	1,32
Israrlı takip ile ilgili herhangi bir farkındalık eğitimi veya bilgilendirme çalışmasına katıldınız mı?	Evet	12	3,97
	Hayır	290	96,03

Katılımcıların yalnızca %29,14'ü (f=88) ısrarlı takip kavramını daha önce duyduğunu belirtmiş, %69,54'ü (f=210) ise bu kavramla hiç karşılaşmadığını ifade etmiştir. Farkındalık eğitimi boyutunda katılımcıların %96,03'ü (f=290) herhangi bir eğitime katılmadığını bildirmiştir. Bu bulgu da üniversite ortamında farkındalık programlarının yetersizliğine işaret etmektedir.

3. Dijital Israrlı Takip Davranışlarına Maruz Kalma

Çizelge 3. Dijital Israrlı Takip Davranışlarına Maruz Kalma Sıklığı

Davranış Türü	**Hiç**	**Bir Kez**	**Birkaç Kez**	**Sık Sık**	**Çok Sık**	**Yaşayan f**	**Yaşayan %**
Aynı kişi tarafından sürekli mesaj gönderilmesi	86	28	138	26	24	216	71.52

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Sosyal medya hesabının sürekli izlenmesi	104	16	114	42	26	198	65.56
Sürekli yorum, beğeni veya tepki gönderilmesi	114	20	102	40	26	188	62.25
Sahte hesaplar aracılığıyla izlenme veya takip edilme	118	38	96	32	18	184	60.93
Cinsel içerikli mesaj veya görsel gönderilmesi	222	14	52	12	2	80	26.49
Tehdit içerikli mesaj veya içerik gönderilmesi	216	38	38	8	2	86	28.48
Sürekli aranma veya görüntülü arama yapılması	186	20	74	16	6	116	38.41
GPS/konum ile konumun izlendiğine dair şüphe	234	18	34	8	8	68	22.52

En yaygın dijital ısrarlı takip biçimi, aynı kişi tarafından sürekli mesaj gönderilmesidir (%71,52). Bunu sosyal medya hesabının sürekli izlenmesi (%65,56), sürekli yorum/beğeni gönderilmesi (%62,25) ve sahte hesaplar aracılığıyla izlenme (%60,93) izlemektedir. Görece daha nadir yaşanan ancak etki büyüklüğü yüksek olan davranışlar arasında GPS/konum takibi şüphesi (%22,52), cinsel içerikli mesaj gönderilmesi (%26,49) ve tehdit içerikli mesaj gönderilmesi (%28,48) bulunmaktadır. Sürekli aranma veya görüntülü arama yapılması (%38,41) orta düzeyde yaygınlık göstermektedir.

4. Fiziksel ve Sosyal Israrlı Takip Davranışlarına Maruz Kalma

Çizelge 4. Fiziksel ve Sosyal Israrlı Takip Davranışlarına Maruz Kalma Sıklığı

Davranış Türü	Hiç	Bir Kez	Birkaç Kez	Sık Sık	Çok Sık	Yaşayan f	Yaşayan %
Sürekli karşıya çıkılması veya ortamlara gelinmesi	202	14	72	8	6	100	33.11
Eve veya yurda kadar takip edilme	226	30	38	8	0	76	25.17
İstenmeyen hediye, çiçek, mektup veya not bırakılması	224	20	50	6	2	78	25.83
İş yeri veya staj yerinde takip edilme	248	20	22	6	6	54	17.88
Arkadaşlar aracılığıyla ulaşılmaya veya bilgi toplanmaya çalışılması	180	24	66	20	12	122	40.40
Ortak arkadaş çevresi kullanılarak iletişim kurulması	158	24	94	16	10	144	47.68
Aile veya yakınlara ulaşılmaya çalışılması	222	18	52	6	4	80	26.49

Sosyal çevre aracılığıyla gerçekleştirilen ihlallerin en yaygın biçimleri ortak arkadaş çevresi kullanılarak iletişim kurulması (%47,68) ve arkadaşlar aracılığıyla bilgi toplanmaya çalışılmasıdır (%40,4). Bu bulgu, ısrarlı takibin yalnızca iki kişi arasındaki bir mesele olmadığını göstermektedir. Fiziksel mekânda sürekli karşıya çıkılması (%33,11) ve eve/yurda kadar takip edilme (%25,17) önemli oranlarda bildirilmiştir. İş yerinde takip edilme %17,88 ile en düşük sıklıkta kalmıştır. Aile veya yakınlara ulaşılmaya çalışılması (%26,49), ısrarlı takibin mağdurun birincil çevresi dışına taşarak aile güvenliğini de tehdit ettiğini göstermektedir.

5. Israrlı Takip Fail Özellikleri Süre ve Güncel Durum

Çizelge 5. Israrlı Takibin Süresi, Failin Cinsiyeti ve Güncel Durumu

Soru	Cevap	f	%
Bu davranış ne kadar süre devam etti?	Hiç yaşamadım	40	13,25
	1 haftadan az	150	49,67
	1 hafta - 1 ay	44	14,57
	1-6 ay	26	8,61
	6 ay - 1 yıl	22	7,28
	1 yıldan fazla	20	6,62
Davranışı gerçekleştiren kişinin cinsiyeti nedir?	Erkek	140	46,36
	Kadın	36	11,92
	Bilmiyorum / Emin değilim	50	16,56
	Belirtmek istemiyorum	39	12,91
	Hiç yaşamadım	37	12,25

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu davranış hâlâ devam ediyor mu?	Evet, devam ediyor	16	5,30
	Hayır, sona erdi	188	62,25
	Bilmiyorum / Emin değilim	62	20,53
	Hiç yaşamadım	36	11,92

Davranışın süresine bakıldığında, katılımcıların yarıya yakının (%49,67) yaşadıkları durumun bir haftadan kısa sürdüğü görülmektedir. Kronik mağduriyet (6 ay ve üzeri) %13,90'lık bir kesimi temsil etmektedir. Failin cinsiyetine ilişkin bulgular oldukça ilgi çekicidir. Davranışı gerçekleştiren kişinin erkek olduğunu belirtenler %46,36 (f=140) ile açık farkla en yüksek grubu oluştururken, kadın fail oranı yalnızca %11,92'dir (f=36). Bu dağılım, ısrarlı takipte erkek failliğinin yaygın bir örüntü oluşturduğunu doğrulamaktadır. Maruz kalınan davranışın hâlâ devam edip etmediğine bakıldığında, %62,25'i (f=188) durumun sona erdiğini ifade ederken, %5,30'u (f=16) hâlâ devam ettiğini, %20,53'lük (f=62) bir kesim ise bu konuda belirsizlik bildirmiştir.

6. Mağduriyet Deneyiminin Psikolojik Boyutu

Çizelge 6. Mağduriyet Deneyiminin Psikolojik Boyutu (Cinsiyet Karşılaştırmalı)

No	İfade	C.	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
1	*Yaşadığım davranış beni rahatsız etti.*	E	14	17,95	12	15,38	22	28,21	18	23,08	12	15,38
		K	24	10,71	4	1,79	22	9,82	92	41,07	82	36,61
2	*Kendimi güvende hissetmedim.*	E	14	17,95	20	25,64	26	33,33	14	17,95	4	5,13
		K	22	9,82	30	13,39	20	8,93	100	44,64	52	23,21
3	*Bu davranış tehditkârdı.*	E	12	15,38	14	17,95	28	35,90	18	23,08	6	7,69
		K	32	14,29	48	21,43	44	19,64	62	27,68	38	16,96
4	*Bu davranış psikolojik olarak beni etkiledi.*	E	18	23,08	10	12,82	26	33,33	18	23,08	6	7,69
		K	28	12,50	34	15,18	36	16,07	86	38,39	40	17,86

"Yaşadığım davranış beni rahatsız etti" ifadesine kadınların %77,68'i olumlu yanıt verirken erkeklerde bu oran %38,46'dır. Güvensizlik boyutunda kadınların %67,85'i, erkeklerin %23,08'i olumlu yanıt vermiştir. Tehditkârlık algısında fark daha sınırlı kalmakta (kadın %44,64 ve erkek %30,77), psikolojik etki boyutunda kadınların %56,25'i, erkeklerin %30,77'si olumlu yanıt vermiştir. Bu bulgular, kadın mağdurların deneyimlerinin genellikle daha ağır bir psikolojik yük olarak yaşandığını ortaya koymaktadır.

7. Öz-Suçlama ve Tanıma Güçlüğü

Çizelge 7. Öz-Suçlama ve Farkındalık Güçlüğü (Cinsiyet Karşılaştırmalı)

No	İfade	C.	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
5	*Yaşadığım şeyin ısrarlı takip olduğunu o sırada fark edemedim.*	E	14	17,95	20	25,64	24	30,77	16	20,51	4	5,13
		K	38	16,96	36	16,07	36	16,07	74	33,04	40	17,86
6	*Yaşadıklarımın kısmen kendi davranışlarımdan kaynaklandığını düşündüm.*	E	16	20,51	20	25,64	24	30,77	12	15,38	6	7,69
		K	82	36,61	64	28,57	32	14,29	32	14,29	14	6,25

Yaşadığını o sırada ısrarlı takip olarak fark edemeyenlerin oranı kadınlarda %50,90, erkeklerde %25,64'tür. Öz-suçlama boyutunda kadınların %65,18'i bu eğilimi reddetmekte, erkeklerin ise %46,15'i reddetmektedir. Erkeklerde öz-suçlama eğiliminin (%23,07 katılım) görece daha yüksek olması dikkat çekicidir.

8. Israrlı Takibe İlişkin Tutumlar ve Toplumsal Algı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 8. Israrlı Takibe İlişkin Genel Tutum ve Toplumsal Algı (Cinsiyet Karşılaştırmalı)

No	İfade	C.	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
7	*Bir kişinin ısrarcı davranışları zaman zaman ilgi ve sevgi göstergesi olarak yorumlanabilir.*	E	16	20,51	10	12,82	18	23,08	30	38,46	4	5,13
		K	74	33,04	64	28,57	34	15,18	36	16,07	16	7,14
8	*Sürekli mesaj atmak normal bir davranıştır.*	E	22	28,21	18	23,08	16	20,51	20	25,64	2	2,56
		K	90	40,18	78	34,82	32	14,29	14	6,25	10	4,46
9	*Israrlı takip toplumda yeterince ciddiye alınmamaktadır.*	E	10	12,82	4	5,13	18	23,08	26	33,33	20	25,64
		K	20	8,93	18	8,04	26	11,61	98	43,75	62	27,68
10	*Sosyal medya ısrarlı takip davranışlarını kolaylaştırmaktadır.*	E	10	12,82	8	10,26	16	20,51	26	33,33	18	23,08
		K	16	7,14	16	7,14	30	13,39	94	41,96	68	30,36
11	*Israrlı takip mağduru genellikle yaşadıklarından kendini sorumlu tutar.*	E	8	10,26	16	20,51	22	28,21	24	30,77	8	10,26
		K	34	15,18	52	23,21	72	32,14	44	19,64	22	9,82
12	*Israrlı takibe uğrayan biri bu durumu kolaylıkla engelleyebilir.*	E	12	15,38	16	20,51	26	33,33	22	28,21	2	2,56
		K	42	18,75	62	27,68	76	33,93	32	14,29	12	5,36
13	*Israrlı takip çoğunlukla eski partnerler tarafından gerçekleştirilir.*	E	10	12,82	6	7,69	34	43,59	20	25,64	8	10,26
		K	26	11,61	28	12,50	66	29,46	80	35,71	24	10,71

Israrcı davranışların "ilgi ve sevgi göstergesi" olarak yorumlanmasına erkeklerin %43,59'u, kadınların %23,21'i katılmaktadır. "Sürekli mesaj atmak normaldir" ifadesine erkeklerin %28,20'si, kadınların %10,71'i katılmaktadır. Israrlı takibin toplumda yeterince ciddiye alınmadığı görüşüne her iki cinsiyet de yüksek oranda katılmakta (kadın %71,43 ve erkek %58,97), sosyal medyanın takibi kolaylaştırdığı görüşüne kadınların %72,32'si, erkeklerin %56,41'i katılmaktadır. Mağdurun kendini sorumlu tutması ve durumu kolaylıkla engelleyebileceği önermelerinde her iki cinsiyette de yüksek kararsızlık gözlenmiştir. Eylemin çoğunlukla eski partnerler tarafından gerçekleştirildiği önermesine kadınların %46,42'si, erkeklerin %35,90'ı katılmaktadır.

9. Mağduriyetin Psikolojik ve Davranışsal Yansımaları

Çizelge 9. Israrlı Takibin Psikolojik ve Davranışsal Etkileri

Psikolojik/Davranışsal Etki	f	%
Kaygı veya stres düzeyim arttı	56	18,54
Uyku düzenim bozuldu	36	11,92
Sosyal medya kullanım alışkanlığım değişti/azaldı	24	7,95
Sosyal ilişkilerim etkilendi	24	7,95
Kendimi sürekli tetikte hissettim	22	7,28
Akademik performansım etkilendi	14	4,64
Yeme alışkanlıklarım değişti	6	1,99
Birden fazla etki (kombinasyonlar)	102	33,77
Hiçbir etki olmadı / Yaşamadım	18	5,96

En sık bildirilen etki kaygı/stres artışıdır (%18,54) ve bunu uyku düzeninin bozulması (%11,92) izlemektedir. Birden fazla etkiyi birlikte deneyimleyenlerin toplamı %33,77 (f=102) ile yüksek bir düzeydedir. Bu bulgu, ısrarlı takibin mağdurlar üzerinde biriken bir yük yarattığını göstermektedir. Akademik performansın etkilendiğini belirtenlerin oranı %4,64'tür.

10. İlk Tepki ve Süreç Boyunca Atılan Adımlar

Çizelge 10. Israrlı Takiple Karşılaşıldığında İlk Tepkiler ve Kuruma Başvurulmama Nedenleri

İlk Tepki	f	%
Görmezden geldim	64	21,19
Kişiyi engelledim	50	16,56

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Hiçbir şey yapmadım	26	8,61
Açıkça rahatsız olduğumu söyledim	10	3,31
Ailemle paylaştım	10	3,31
Üniversite yönetimine bildirdim	4	1,32
Birden fazla tepki (kombinasyonlar)	138	45,70
Kuruma Başvurulmama Nedeni		
Durumu yeterince ciddi bulmadım	132	43,71
Utandım veya mahcup hissettim	30	9,93
İnanılmayacağımı düşündüm	28	9,27
Nereye başvuracağımı bilmedim	18	5,96
Misilleme yapılacağından korktum	14	4,64
Birden fazla neden (kombinasyonlar)	80	26,49

İlk tepkiler arasında görmezden gelme (%21,19) ve kişiyi engelleme (%16,56) en sık başvurulan stratejilerdir. Hiçbir şey yapmama oranı %8,61'dir. Bu pasif tepkilerin toplamı, öğrencilerin önemli bir bölümünün durumu paylaşmayı veya bir kuruma bildirmeyi tercih etmediğini göstermektedir. Kuruma başvurmama nedenleri arasında "durumu yeterince ciddi bulmama" açık farkla birinci sırada yer almaktadır (%43,71). Bunu utanma (%9,93) ve inanılmayacağı düşüncesi (%9,27) izlemektedir.

11. Hukuksal Bilgi Düzeyi ve Kurumsal Farkındalık

Çizelge 11. Hukuksal Bilgi Düzeyi ve Kurumsal Farkındalık (Cinsiyet Karşılaştırmalı)

No	İfade	C.	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
14	*Böyle bir durumda polise, üniversiteye veya hukuki mercilere nasıl başvurabileceğimi biliyorum.*	E	12	15,38	12	15,38	34	43,59	14	17,95	6	7,69
		K	20	8,93	26	11,61	54	24,11	92	41,07	32	14,29
15	*Üniversitemde ısrarlı takip için başvurabileceğim bir birim olduğunu biliyorum.*	E	20	25,64	14	17,95	22	28,21	22	28,21	0	0,00
		K	48	21,43	48	21,43	62	27,68	58	25,89	8	3,57
16	*Israrlı takip mağdurlarına yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları olduğunu biliyorum.*	E	20	25,64	14	17,95	26	33,33	18	23,08	0	0,00
		K	30	13,39	38	16,96	54	24,11	82	36,61	20	8,93
17	*Israrlı takibin yalnızca fiziksel değil, dijital/sanal boyutu da olduğunu biliyorum.*	E	8	10,26	10	12,82	24	30,77	28	35,90	8	10,26
		K	20	8,93	8	3,57	44	19,64	110	49,11	42	18,75
18	*Türkiye'de ısrarlı takip davranışlarının TCK kapsamında suç olarak düzenlendiğini düşünüyorum.*	E	10	12,82	8	10,26	32	41,03	18	23,08	10	12,82
		K	20	8,93	16	7,14	54	24,11	84	37,50	50	22,32

Hukuki başvuru yollarını bilme konusunda kadınların %55,36'sı bilgili olduğunu belirtirken erkeklerde bu oran %25,64'tür. Üniversite bünyesindeki destek birimine ilişkin bilgi her iki cinsiyette de düşük kalmaktadır (erkek %28,21 ve kadın %29,46). Sivil toplum kuruluşlarından haberdar olmayanların oranı erkeklerde %43,59, kadınlarda %30,35'tir. Dijital boyuta ilişkin farkındalık kadınlarda %67,86, erkeklerde %46,16 ile diğer maddelere kıyasla daha yüksektir. TCK kapsamında suç olarak düzenlendiğine dair bilgi kadınlarda %59,82 iken erkeklerde yalnızca %35,90'dır. Erkeklerin %41,03'ünün kararsız kalması yasal çerçeve hakkında ciddi bir bilgi boşluğuna işaret etmektedir.

12. Israrlı Takip Hakkındaki Bilgi Kaynakları

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 12. Israrlı Takip Hakkındaki Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynağı	f	%
Bu konuda bilgim yok	70	23,18
Dersler veya akademik içerik	40	13,25
Sosyal medya	38	12,58
Kişisel deneyim	26	8,61
Yakın çevremden (arkadaş, aile)	20	6,62
Haberler veya medya	20	6,62
Birden fazla kaynak (kombinasyonlar)	88	29,14

Katılımcıların %23,18'i (f=70) konu hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını belirtmiştir. Tek kaynak belirtenler arasında akademik dersler (%13,25) en yaygın kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bunu da sosyal medya (%12,58) ve kişisel deneyim (%8,61) izlemektedir. Birden fazla kaynaktan bilgi edinenlerin oranı %29,14'tür (f=88).

13. Toplumsal Bir Sorun Olarak Israrlı Takipin Önemi ve Çözüm Önerileri

Çizelge 13. Israrlı Takip ile İlgili Toplumsal Tutumlar ve Politika Talepleri (Cinsiyet Karşılaştırmalı)

No	İfade	C	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
19	*Israrlı takip önemli bir toplumsal sorundur.*	E	6	7,69	8	10,26	26	33,33	26	33,33	12	15,38
		K	12	5,36	10	4,46	32	14,29	102	45,54	68	30,36
20	*Üniversitelerde bu konuda destek mekanizmaları olmalıdır.*	E	8	10,26	6	7,69	24	30,77	28	35,90	12	15,38
		K	18	8,04	2	0,89	30	13,39	92	41,07	82	36,61
21	*Üniversitelerde farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.*	E	8	10,26	6	7,69	26	33,33	22	28,21	16	20,51
		K	14	6,25	8	3,57	28	12,50	98	43,75	76	33,93

"Israrlı takip önemli bir toplumsal sorundur" ifadesine kadınların %75,90'ı katılırken erkeklerde bu oran %48,71'dir. Üniversitelerde destek mekanizmaları olması gerektiği görüşüne kadınların %77,68'i, erkeklerin %51,28'i katılmaktadır. Farkındalık çalışmaları talebinde de benzer bir tablo gözlenmektedir (kadın %77,68 ve erkek %48,72). Bu bulgular, kadın öğrencilerin kurumsal destek ve farkındalık konusunda çok daha güçlü bir talep profili çizdiğini ancak her iki cinsiyetin de bu çalışmaları büyük ölçüde desteklediğini ortaya koymaktadır.

4. TARTIŞMA

Bulgular, öğrencilerin ısrarlı takip kavramına yönelik farkındalığının son derece düşük olduğunu (%29,14) ve kurumsal eğitim eksikliğinin (%96,03 oranında eğitime katılmama) belirgin bir sorun teşkil ettiğini göstermektedir. Olgunun Türkiye'de müstakil bir suç olarak tanınmasının ancak yakın bir geçmişe (2022 yılı) dayandığını ve toplumsal bilincin henüz yasal düzenlemeyle eşzamanlı ilerlemediğini belirtmek mümkündür. En sık karşılaşılan mağduriyet biçimi, sürekli mesaj gönderme (%71,52) ve sosyal medya hesaplarının izlenmesi (%65,56) gibi çevrim içi pratiklerle dijital ısrarlı takiptir. Olguda belirgin bir şekilde cinsiyet farklılığı saptanmıştır. Nitekim faillerin ağırlıklı olarak erkeklerden (%46,36) oluştuğu, kadınların güvensizlik (%67,85), rahatsızlık (%77,68) ve psikolojik etki (%56,25) düzeylerinin erkeklere kıyasla belirgin şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların önemli bir kesimi ise ısrarlı mesajlaşmayı bir sevgi/ilgi göstergesi olarak yorumlama eğilimindedir (%43,59).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Mağdurların kurumsal destek aramaktan kaçınmasının temel nedeni "durumu yeterince ciddi bulmama"dır (%43,71).

Bulgular, siber alanın failin gözetim kapasitesini artıran birincil araç hâline geldiğini göstermekte ve Spitzberg'in (2017) ile Fissel ve Reyns'in (2020) dijital takibin yıkıcılığına dair uyarılarıyla paralellik taşımaktadır. Dijital alan mağdurlarının önemli bir kısmının sağlık sorunlarıyla boğuştuğu yönündeki bulgu (Fissel & Reyns, 2020), örneklemde gözlenen kaygı/stres artışı (%18,54) ve uyku düzeni bozulması (%11,92) bulgularıyla da örtüşmektedir. Sahte hesaplar ve ortak arkadaşlar aracılığıyla sosyal ağların kullanılması (%47,68), Logan (2010) ve Duman ve arkadaşlarının (2023) "vekâleten baskı yöntemleri" tespitini teyit etmektedir. Bu bulgu, Diehl'in (1999) bilgi edinmenin takipçi için en etkili yöntem olduğu ve mağdurun yakın çevresinin bilgisi dışında bu sürece dâhil edilebileceği yönündeki aktardıklarıyla da uyumludur. Aile veya yakınlara ulaşılmaya çalışılması (%26,49) bulgusu, ısrarlı takibin ikili bir ilişki meselesi olmaktan çıkıp mağdurun tüm sosyal çevresini kapsayan bir denetim stratejisine dönüştüğünü göstermekte ve Logan'ın (2010) tanımladığı vekâleten takip kategorisinin üniversite ortamındaki somut karşılığını oluşturmaktadır.

Faillerin büyük çoğunluğunu erkeklerin, mağdurların ise kadınların oluşturması, Spitzberg (2002), Davis ve arkadaşlarının (2010) ile Meloy (1998) ortaya koyduğu uluslararası cinsiyet örüntüsünü ampirik olarak doğrulamaktadır. Ayrıca, kadınların daha yüksek düzeyde güvensizlik ve travmatik belirtiler yaşadığına ilişkin bulgular, Kuehner ve arkadaşlarının (2012) ile Pathé ve Mullen'in (1997) ulaştığı sonuçlarla da uyumludur. Erkek öğrencilerin ısrarcı tutumları bir "sevgi göstergesi" olarak yorumlaması, Glick ve Fiske (1996) tarafından öne sürülen "Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik" kuramıyla açıklanabilmektedir. Nitekim korumacı cinsiyetçilik algısı, sınır ihlallerini "yoğun bir aşk" kılıfına sokarak romantize etmekte ve bu eğilimin Sakallı-Uğurlu (2003) ile Miglietta ve Maran'ın (2016) işaret ettiği "sahiplenme" söylemiyle örtüştüğü görülmektedir. Erkek failliğinin yüksekliği ve takibin bir kontrol aracı olarak kullanılması, Vandello ve arkadaşlarının (2008) "Kırılgan Erkeklik Kuramı"nı destekler niteliktedir. Bu anlamda bir ilişkinin kadın tarafından sonlandırılmasının erkek için kimliksel bir tehdide dönüşmesi (Eisler & Skidmore, 1987) ve buna karşı geliştirilen zorlayıcı kontrol taktikleri (Bosson vd., 2009; Hartman, 2017), örneklemde failin eski partner olduğu vakalardaki yüksek oranla (kadın %46,42 ve erkek %35,90) ortaya konmuştur.

Ayrıca her iki cinsiyetin de mağdur suçlamaya dair kararsız veya kısmi onaylayıcı tutumlar sergilemesi, "Namus Kültürü"nün izlerinin gençler arasında kırılmadığını göstermekte ve Vandello ve Cohen'in (2003) namus kültürü güçlü toplumlarda ilişki denetimini bir "hak" olarak gören erkek tutumuna ilişkin tespitiyle (Başar, 2019) örtüşmektedir. Bu durum aynı zamanda Sakallı-Uğurlu ve Akbaş'ın (2013) mağdurların toplumsal baskı altında olayı örtbas etme eğilimine dair bulgusunu da desteklemektedir. Katılımcıların yarıya yakının yaşadığı durumu o sırada ısrarlı takip olarak fark edememesi (%50,90 kadın, %25,64 erkek) ve öz-suçlama eğiliminin özellikle erkeklerde görece yüksek kalması, Spitzberg ve Cupach'ın (2003) ısrarlı takibin romantik bir kur yapma çabası olarak maskelenmesine dair kuramsal çerçevesinin bir yansıması olarak okunabilir. Eylemlerin genellikle eski partnerlerden gelmesi, Zona ve arkadaşlarının (1993) "Basit Takıntılı" ile Mullen ve arkadaşlarının (1999) "Reddedilmiş Israrlı

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Takipçi" tipolojilerinin üniversite ortamındaki geçerliliğini doğrulamaktadır. Bu tipolojik örtüşme, alan yazınında büyük ölçüde klinik ve adli vakalar üzerinden geliştirilen modellerin genel üniversite nüfusunda da açıklayıcı güce sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın örneklemde kifayetsiz veya erotomanik tipte fail profiline (Sabuncuoğlu vd., 2000; Karakuş Öztürk, 2017) işaret eden bulgulara rastlanmamış olması, bu tiplerin üniversite ortamında nispeten daha nadir görülen ve genellikle adli vaka örneklemlerinde tespit edilen profiller olduğunu düşündürmektedir.

Mağduriyetin psikolojik yansımalarına ilişkin bulgular, Korkodeilou (2017) ile Sheridan ve Lyndon'ın (2012) ısrarlı takibin fiziksel saldırıya dönüşmediği durumlarda dahi somatik ve psikolojik tahribat yarattığına dair tespitlerini Türkiye örnekleminde teyit etmektedir. Buna karşın akademik performansın etkilendiğini belirtenlerin oranının düşük kalması (%4,64), mağdurların etkiyi büyük ölçüde duygu durumu ve günlük yaşam pratikleri düzeyinde deneyimlediğine, akademik hayata yansımanın ise daha gecikmeli veya örtük bir biçimde gerçekleşebileceğine işaret etmektedir. Bu husus, Cupach ve Spitzberg (2004) ile Ferreira ve Matos'un (2013) sınıflandırdığı başa çıkma stratejilerinden özellikle "görmezden gelme" ve "kaçınma" türü tepkilerin (%21,19) örneklemde neden baskın olduğunu da açıklayıcı niteliktedir.

5. SONUÇ

Bu çalışma, üniversite öğrencileri bağlamında ısrarlı takip olgusunu betimsel bir çerçevede ele alarak, alan yazınında ağırlıklı olarak klinik ve adli vakalar üzerinden üretilen kuramsal modellerin genel öğrenci nüfusuna da açıklayıcı geçerliliğe sahip olduğunu verilerle ortaya koymuştur. Araştırmanın temel katkısı, ısrarlı takibi yalnızca bireysel bir güvenlik ihlali olmayıp kavramsal bilinçsizlik, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, dijital anonimlik ve yetersiz kurumsal yapı arasındaki etkileşimden doğan önemli bir sorun olarak konumlandırmasıdır. Bu çerçevede çalışma, Türkiye'deki genç yetişkinler bağlamında güncel ve disiplinlerarası bir veri seti sunarak, kriminolojik literatürde çoğunlukla Batı merkezli ele alınan siber/ısrarlı takip yazınına özgün bir katkı sağlamaktadır.

Bu araştırmanın en önemli uygulamalı katkılarından biri, TCK 123/A maddesiyle sağlanan hukuki düzenlemenin toplumsal düzeyde henüz yeterince içselleştirilmediğini ortaya koymasıdır. Öğrencilerin hukuki başvuru yollarını bilme düzeylerinin düşük olması ve kuruma başvurmama gerekçeleri arasında "durumu yeterince ciddi bulmama" seçeneğinin açık ara öne çıkması (kadın %71,43 ve erkek %58,97), yalnızca bireysel farkındalık eksikliğine değil de ısrarlı takibin toplumsal düzeyde hâlen önemsizleştirildiğine de işaret etmektedir. Bu bulgular, TCK 123/A gibi hukuki düzenlemelerin tek başına yeterli bir caydırıcılık veya farkındalık oluşturmadığını, şiddetle mücadelede yasal çerçevenin eğitim, kurumsal iletişim ve kampüs kültürüyle desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Nitekim kadın öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%77,68) destek mekanizmaları ve farkındalık çalışmaları talep etmesi, erkek öğrenciler arasında da benzer taleplerin (%48-51) dile getirilmesiyle birlikte değerlendirildiğinde, politika geliştiriciler açısından önemli çıkarımlar sunulabilmektedir. Bu doğrultuda üniversitelerin, oryantasyon programları ve müfredat kapsamında ısrarlı takibin fiziksel ve dijital boyutlarını birlikte ele alan farkındalık eğitimleri düzenlemesi gerektiği ifade

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

edilebilir. Bununla birlikte mağduru yargılamayan, kolay erişilebilir ve gizlilik ilkesine dayalı başvuru ve danışmanlık mekanizmaları oluşturması oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca akademik ve idari personeli başvuruları doğru şekilde yönlendirebilecek bilgi ve beceriyle donatması gerekmektedir.

Çalışmanın bulguları yorumlanırken belirli sınırlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Tek bir devlet üniversitesinde ve olasılıklı olmayan kolayda örnekleme yöntemiyle yürütülen araştırmanın bulguları, farklı kurumsal, bölgesel ve sosyo-kültürel bağlamlara genellenirken temkinli olunmalıdır. Örneklemin cinsiyet dağılımındaki dengesizlik, kadın mağduriyetine ilişkin bulguların istatistiksel temsiliyetini güçlendirirken erkek deneyimlerinin daha sınırlı bir kapsamda ele alınmasına yol açmıştır. Bununla birlikte elde edilen örneklem büyüklüğü (n=302), %95 güven düzeyi için hesaplanan asgari örneklemin (n=377) altında kalmıştır. Bu durum, bulguların istatistiksel temsil gücünü ve genellenebilirliğini sınırlandıran ek bir faktör olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca verilerin öz bildirime dayanması, sosyal arzu edilebilirlik yanlılığı ve hatırlama hatası gibi yöntemsel riskleri barındırmaktadır. Kesitsel ve betimsel tasarım, değişkenler arasında nedensel ilişkiler kurmaya imkân vermemekte, yalnızca mevcut durumun fotoğrafını sunmaktadır.

Bu sınırlılıklar doğrultusunda gelecek araştırmalar için çeşitli öneriler de sunmak mümkündür. Uzun dönemli ve boylamsal desenler, ısrarlı takip mağduriyetinin zaman içindeki seyrini ve psikolojik etkilerin kalıcılığını izlemeye imkân tanıyabilir. Nitel ve karma yöntem çalışmaları ise mağdurların ve faillerin öznel anlam dünyalarını, özellikle romantizasyon ve öz-suçlama süreçlerini derinlemesine açığa çıkarabilir. Erkek katılımcı sayısının artırılması, cinsiyete dayalı karşılaştırmaların istatistiksel gücünü yükseltecek, farklı üniversite türlerini (devlet/vakıf, büyükşehir/taşra) kapsayan çok merkezli araştırmalar ise bulguların genellenebilirliğini test etmeye olanak sağlayacaktır. Ayrıca kurumsal destek birimlerinin etkinliğini doğrudan değerlendiren müdahale ve değerlendirme çalışmalarına da ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç olarak ısrarlı takip, bireysel patolojiden çok, toplumsal cinsiyet normları ile dijital çağın sunduğu gözetim olanaklarının kesişiminde yeniden üretilen, çok boyutlu ve kültürel kodlarla iç içe geçmiş bir şiddet biçimidir. Bu olgunun önlenmesi, yalnızca hukuki yaptırımların güçlendirilmesiyle sınırlı olmayıp gençlerin sınır, rıza ve saygı kavramlarını erken yaşta içselleştirebileceği eğitsel müdahalelerle, kurumsal şeffaflıkla ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen bir kampüs kültürünün inşasıyla mümkün olacaktır. Bu çalışmanın bulguları, bu yöndeki politika ve uygulama çalışmalarına temel oluşturacak bir zemin sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Bacon-Shone, J., & Laidler, K. J. (2022). *Stalking - intimate partner violence and debt collection problems in Hong Kong*. The University of Hong Kong.

Başar, D. (2019). *Stalking as a new form of violence: Its relationship with ambivalent sexism, honor endorsement and gender-based violence attitudes* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Başar, D., & Sakallı, N. (2021). Israrlı takip: Tanımı ve sosyal psikolojik değişkenler ile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları, 24*(47), 22-36. https://doi.org/10.31828/tpy1301996120201119m000030

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bosson, J. K., Vandello, J., Burnaford, R. M., Weaver, J. R., & Wasti, S. A. (2009). Precarious manhood and displays of physical aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *35*(5), 623-634. https://doi.org/10.1177/0146167208331161

Bozbayındır, A. E., & Önok, M. (2022). Alman ve İtalyan ceza hukukunda ısrarlı takip suçu. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1), 295-376.

Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim Sanat Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3. bs.). Wiley.

Coleman, F. L. (1997). Stalking behavior and the cycle of domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, *12*(3), 420-432. https://doi.org/10.1177/088626097012003007

Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (M. Sözbilir, Ed.). Pegem Akademi.

Creswell, J. W. (2020). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev. Ed.). EDAM.

Cupach, W. R., & Spitzberg, B. H. (2004). *The dark side of relationship pursuit: From attraction to obsession and stalking*. Lawrence Erlbaum Associates.

Davis, K. E., Swan, S. C., & Gambone, L. J. (2010). Why doesn't he just leave me alone? Persistent pursuit: A critical review of theories and evidence. *Sex Roles*, *66*(5-6), 328-339. https://doi.org/10.1007/s11199-010-9882-3

Diehl, E. S. (1999). *Stalking, a handbook for victims*. Learning Publications.

Doğan, R. (2014). Kadına yönelik şiddetin bir türü olarak ısrarlı takip (stalking) kavramı ve suçu. *Ankara Barosu Dergisi*, (2), 135-154.

Duman, N., Öçalan, H. İ., & Çoban, İ. (2023). Partner ısrarlı takibi veya stalklama: Mağdur ve saldırgan karakteristikleri ve stalklama taktikleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, *7*(13), 33-42. https://doi.org/10.31461/ybpd.1291096

Dunlap, E. E., Lynch, K. R., Jewel, J. A., Wasarhaley, N. E., & Golding, J. M. (2015). Participant gender, stalking myth acceptance, and gender role stereotyping in perceptions of intimate partner stalking: A structural equation modeling approach. *Psychology, Crime & Law*, *21*(3), 234-253. https://doi.org/10.1080/1068316X.2014.951648

Eisler, R. M., & Skidmore, J. R. (1987). Masculine gender role stress: Scale development and component factors in the appraisal of stressful situations. *Behavior Modification*, *11*, 123-136.

Ellison, L., & Akdeniz, Y. (1998). Cyber-stalking: The regulation of harassment on the internet. *Criminal Law Review*, *29*, 29-48.

Ferreira, C., & Matos, M. (2013). Post-relationship stalking: The experience of victims with and without history of partner abuse. *Journal of Family Violence*, *28*(4), 393-402. https://doi.org/10.1007/s10896-013-9501-5

Finch, E. (2002). Stalking: A violent crime or a crime of violence? *The Howard Journal*, *41*(5), 422-433. https://doi.org/10.1111/1468-2311.00256

Fissel, E. R., & Reyns, B. W. (2020). The aftermath of cyberstalking: School, work, social, and health costs of victimization. *American Journal of Criminal Justice*, *45*(1), 70-87.

Fowler, F. J. (2009). *Survey research methods*. SAGE Publications.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill.

Glick, P., & Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*(3), 491-512. https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.491

Gürgezoğlu, E. (2010). *Takip/izlemeye ilişkin algının incelenmesi ve mağdur olan/olmayanların kaygı düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.

Harmon, R. B., Rosner, R., & Owens, H. (1995). Obsessional harassment and erotomania in a criminal court population. *Journal of Forensic Sciences*, *40*, 188-196.

Hartman, T. (2017). Men, masculinity, and breakups: Resisting the tyranny of "moving on". *Personal Relationships*, *24*(4), 953-969.

Henry, N., & Powell, A. (2015). Beyond the 'sext': Technology-facilitated sexual violence and harassment against adult women. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, *48*(1), 104-118. https://doi.org/10.1177/0004865814524218

Israel, G. D. (1992). *Determining sample size* (PEOD-6). University of Florida Institute of Food and Agricultural Sciences.

Karakuş Öztürk, H. (2017). Aşk öfke ikileminde ısrarlı takip: Ünlülere yönelik taciz vakaları. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, *4*(10), 462-470. https://doi.org/10.26450/jshsr.71

Korkodeilou, J. (2017). 'No place to hide': Stalking victimisation and its psychosocial effects. *International Review of Victimology*, *23*(1), 17-32.

Kuehner, C., Gass, P., & Dressing, H. (2012). Mediating effects of stalking victimization on gender differences in mental health. *Journal of Interpersonal Violence*, *27*(2), 199-221.

Lee, R. K. (1998). Romantic and electronic stalking in a college context. *Journal of Women and the Law*, *4*(2), 373-409.

Logan, T. K. (2010). *Research on partner stalking: Putting the pieces together*. University of Kentucky, Department of Behavioral Science & Center on Drug and Alcohol Research.

Logan, T. K., Cole, J., Shannon, L., & Walker, R. (2006). *Partner stalking: How women respond, cope, and survive* (ss. 189-193). Springer Publishing Company.

Meloy, J. R. (1998). *The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives*. Academic Press.

Meloy, J. R. (1999). Stalking: An old behavior, a new crime. *Psychiatric Clinics*, *22*(1), 85-99. https://doi.org/10.1016/s0193-953x(05)70061-7

Meloy, J. R., & Gothard, S. (1995). A demographic and clinical comparison of obsessional followers and offenders with mental disorders. *American Journal of Psychiatry*, *152*, 258-263.

Meloy, J. R., & Mohandie, K. (2013). Stalking. J. R. Meloy (Ed.), *Wiley encyclopedia of forensic science* (ss. 1-4) içinde. John Wiley & Sons Ltd.

Miglietta, A., & Acquadro Maran, D. (2016). Gender, sexism and the social representation of stalking: What makes the difference? *Psychology of Violence*, *7*(4), 563-573. https://doi.org/10.1037/vio0000070

Mohandie, K., Meloy, J., McGowan, M., & Williams, J. (2006). The RECON typology of stalking: Reliability and validity based upon a large sample of North American stalkers. *Journal of Forensic Sciences*, *51*(1), 147-155.

Morewitz, S. J. (2003). *Stalking and violence: New patterns of trauma and obsession*. Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Moriarty, L. J., & Freiberger, K. U. (2008). Cyberstalking: Utilizing newspaper accounts to establish victimization patterns. *Victims & Offenders*, *3*, 131-141.

Mullen, P. E., Pathé, M., Purcell, R., & Stuart, G. W. (1999). Study of stalkers. *The American Journal of Psychiatry*, *156*(8), 1244-1249.

Ngo, F. T. (2016). Stalking. W. G. Jennings (Ed.), *The encyclopedia of crime and punishment* (1. bs., ss. 1-5) içinde. Wiley. https://doi.org/10.1002/9781118519639.wbecpx081

Özar, S. (2022). Israrlı takip suçu (TCK m. 123/A). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *73*(3), 1397-1430.

Pathé, M., & Mullen, P. E. (1997). The impact of stalkers on their victims. *British Journal of Psychiatry*, *170*, 12-17.

Regehr, C. (2009). Stalking victims. In A. W. Burgess, C. Regehr, & A. R. Roberts (Eds.), *Victimology: Theories and applications* (pp. 261-285). Jones & Bartlett Learning.

Sabuncuoğlu, O., Yazgan, Y., & Berkem, M. (2000). Obsesif-kompulsif bozukluğun tedavi sürecinde gelişen erotomani: Bir olgu sunumu. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, *10*, 47-50.

Sakallı, N., & Türkoğlu, B. (2019). "Erkek" olmak ya da olmamak: Sosyal psikolojik açıdan erkeksilik/erkeklik çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, *22*(44), 52-76.

Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, *6*(11-12), 1-20.

Sakallı-Uğurlu, N., & Akbaş, G. (2013). Namus kültürlerinde "namus" ve "namus adına kadına şiddet": Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, *16*(32), 76-91.

Sheridan, L., & Boon, J. (2002). Stalker typologies: Implications for law enforcement. J. Boon & L. Sheridan (Ed.), *Stalking and psychosexual obsession: Psychological perspectives for prevention, policing and treatment* (ss. 63-82) içinde. John Wiley & Sons. https://doi.org/10.1002/9780470713037.ch5

Sheridan, L., & Lyndon, A. E. (2012). The influence of prior relationship, gender, and fear on the consequences of stalking victimization. *Sex Roles*, *66*(5-6), 340-350.

Spitzberg, B. H. (2002). The tactical topography of stalking victimization and management. *Trauma, Violence, & Abuse*, *3*(4), 261-288. https://doi.org/10.1177/1524838002237330

Spitzberg, B. H. (2017). Acknowledgment of unwanted pursuit, threats, assault, and stalking in college population. *Psychology of Violence*, *7*, 265-275. https://doi.org/10.1037/a0040205

Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (2003). What mad pursuit?: Obsessive relational intrusion and stalking related phenomena. *Aggression and Violent Behavior*, *8*(4), 345-375. https://doi.org/10.1016/S1359-1789(02)00068-X

Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (2007). The state of the art of stalking: Taking stock of the emerging literature. *Aggression and Violent Behavior*, *12*(1), 64-86. https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.05.001

Thomas, S., Purcell, R., Pathé, M., & Mullen, P. (2008). Harm associated with stalking victimization. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, *42*, 800-806.

Tjaden, P. G. (2014). Stalking and cyberstalking. J. S. Albanese (Ed.), *The encyclopedia of criminology and criminal justice* (ss. 1-6) içinde. John Wiley & Sons. https://doi.org/10.1002/9781118517383.wbccj5446

Tjaden, P., & Thoennes, N. (1998). *Stalking in America: Findings from the National Violence Against Women Survey* (ss. 1-20). National Institute of Justice, Centers for Disease Control and Prevention.

Uyumaz, A., & Akdağ, İ. (2015). Türk özel hukukunda şiddet ve ısrarlı takip kavramı ile ısrarlı takip mağdurunun korunması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *19*(2), 45-94. https://izlik.org/JA78EX62YB

Vandello, J. A., & Cohen, D. (2003). Male honor and female fidelity: Implicit cultural scripts that perpetuate domestic violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, *84*(5), 997-1010. https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.5.997

Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M., & Weaver, J. R. (2008). Precarious manhood. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*(6), 1325-1339. https://doi.org/10.1037/a0012453

Zona, M., Sharma, K., & Lane, J. (1993). A comparative study of erotomania and obsessional subjects in a forensic sample. *Journal of Forensic Sciences*, *38*, 894-903.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ROMANTİK İLİŞKİ YAŞAYAN YETİŞKİNLERDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR VE BAĞLANMA STİLLERİNİN ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİ İLE İLİŞKİSİ

Klinik Psikolog Simge Ataç

Yakın doğu üniversitesi

psk.simgeaydin@gmail.com -ORCID ID: 0009-0008-0614-0481

YRD.DOÇ.DR Bingül Subaşı Harmancı

Yakın Doğu Üniversitesi

bingul.subasi@neu.edu.tr -ORCID ID: 0000-0003-3633-622X

ÖZET

Romantik ilişkiler, bireyin psikolojik iyi oluşu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu ilişkilerde ortaya çıkan çatışmaların nasıl yönetildiği, ilişkinin niteliğini belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu araştırmanın amacı, romantik ilişki yaşayan yetişkinlerde erken dönem uyumsuz şemalar, bağlanma stilleri ve sosyodemografik değişkenlerin çatışma çözme stilleri ile ilişkisini incelemektir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel (korelasyonel) model kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmaya romantik ilişki içerisinde olan 398 yetişkin birey katılmıştır. Veriler amaçlı örnekleme yöntemiyle toplanmıştır. Analizlerde korelasyon ve yapısal modelleme tekniklerinden yararlanılmıştır. Bulgular, çatışma çözme stillerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaştığını göstermektedir. Kadınların olumlu çatışma çözme stilini daha fazla kullandığı görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça olumlu çatışma çözme ve geri çekilme davranışlarının arttığı belirlenmiştir. Ayrıca ilişki süresi uzadıkça bireylerin çatışma çözme biçimlerinin çeşitlendiği saptanmıştır. Bağlanma stilleri incelendiğinde, güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanmanın olumlu, olumsuz, boyun eğme ve geri çekilme stilleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, erken dönem uyumsuz şemaların artışıyla birlikte bu çatışma çözme stillerinin kullanımının da arttığı görülmüştür. Yapısal model sonuçları, güvenli bağlanmanın olumlu çatışma çözme stilini yordadığını göstermektedir. Buna karşılık kaygılı bağlanma ve erken dönem uyumsuz şemalar daha çok olumsuz, boyun eğme ve geri çekilme stillerini açıklamaktadır. Sonuç olarak, romantik ilişkilerde çatışma çözme davranışlarının çok boyutlu olduğu ve hem bireysel geçmiş yaşantılar hem de ilişki özellikleriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu bulgular, psikolojik müdahalelerde bağlanma ve şema temelli yaklaşımların birlikte ele alınmasının önemli olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Çözme, Bağlanma Stilleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Romantik İlişkiler

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GARİPNÂME'DE MENTAL EYLEMLER[1]

Gamze Ay

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı ABD

ggamzeee18@gmail.com- 0009-0004-7224-9638

Doç. Dr. Mustafa Levent YENER

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

mlyener@comu.edu.tr - 0000-0001-9313-3862

ÖZET

Türkçenin tarihi dönemleri içinde Eski Anadolu Türkçesi dönemi, Türkçenin söz varlığı zenginliğini yansıtması açısından önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda Âşık Paşa'nın *Garipnâme* adlı eseri; Eski Anadolu Türkçesi döneminin dil özelliklerinin ve düşünce yapısının kavranmasını sağlayan önemli bir kaynak olarak kabul edilir. Çalışmada *Garipnâme'*deki mental eylemler incelenerek anlamlarına göre sınıflandırılacaktır. İnsan zihninde bulunan kavramların algılanışını, işlenişini yani algıya verilen tepkileri karşılayan eylemler, mental eylemler olarak adlandırılır. Bu çalışma için *Garipnâme* genel hatlarıyla incelenip 200 mental eylem tespit edilerek anlamlarına göre sınıflandırılmıştır. Eserde 'bil-, gör-, bak-, işit-' eylemlerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilen eylemler biliş ve algılama eylemlerinden oluşmaktadır. Mental eylemlerin diğer eylemlere göre daha sık kullanılması *Garipnâme'*nin öğüt ve bilgi vermeyi amaçlayan bir eser olması ile ilişkilendirilebilir. *Garipnâme*'de mental eylemler belirlenerek sınıflandırılmış ve bu çalışmanın hem eserin hem de yazarının anlam dünyası, dünya görüşü hakkında yapılacak başka çalışmalar için bir rehber olacağı ön görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Garipnâme, Mental Eylemler, Biliş, Algılama*

ABSTRACT

Within the historical periods of the Turkish language, the Old Anatolian Turkish period holds a significant place in terms of reflecting the richness of the Turkish vocabulary. Furthermore, Garipnâme of Âşık Paşa is considered an important source for understanding the linguistic features and thought structure of the Old Anatolian Turkish period. This study will examine

[1] Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda hazırlığı süren "Âşık Paşa'nın Garipnâmesi'nde Mental Eylemler" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

the mental verbs in Garipnâme and classify them according to their meanings. Verbs that represent the perception and processing of concepts in the human mind, that is, the reactions given to perception, are called mental verb. For this study, Garipnâme was examined in general terms, and 200 mental verbs were identified and classified according to their meanings. The classification shows a high frequency of use of the verbs 'know-, see-, look-, hear-'. The identified verbs consist of cognitive and perceptual actions. The more frequent use of mental verbs compared to other verbs can be attributed to Garipnâme being a work aimed at giving advice and information. By identifying and classifying the mental actions in Garipnâme, it is foreseen that this study will serve as a guide for further research on the meaning world and worldview of the work and its author.

Keywords: *Garipnâme, Mental Actions, Cognition, Perception*

1. GİRİŞ

İnsanı diğer biyolojik ve sosyolojik varlıklardan ayıran en önemli özelliği, dil bilgisine dayanan bir iletişim sistemi yaratabilmiş olmasıdır. İnsanın ürettiği maddî ve manevî ürünlerin toplamı olarak tanımlanabilecek kültürün en önemli ögesi olan dil, kültür aktarımında önemli bir araçtır. Felsefe, sosyoloji ve antropoloji gibi birçok bilimin araştırma alanına giren dilin birçok tanımı yapılmıştır. Dil, "*düşüncelerin, kavramların, bilginin ve bilginin ifade edilmesinin veya değişiminin yanı sıra deneyim ve bilginin sabitlenmesi ve aktarılması için araç. Toplumsal faktörlere ve tarihsel değişime ve gelişmeye tabi bilişsel süreçlere dayanmaktadır."* (Bussmann, 1996, s. 627; Yener, 2023, s. 10) şeklinde tanımlanır.

İnsan, yaşadığı süre boyunca sayısız olay, olgu ve varlık ile karşılaşır. Kimi zaman bu olay, olgu ve varlıkların yaratıcısı kendisi olur. Her bir olay, olgu veya varlık bir düşüncenin, bir deneyimin sonucunda ortaya çıkan bir bilgidir. Bu bilginin sabitlenmesi, kuşaktan kuşağa aktarılması dil ile mümkün olur. Bu aktarım için bilginin söze dönüştürülmesi gerekir. Dil; bu bakımdan, bir adlandırma işlemidir. Adlandırma "*bir nesneyi, belirtmek üzere bir gösterge oluşturma*" (Aksan, 2017, s. 76) olarak tanımlanır. Böylece duygular, düşünceler, deneyimler, varlıklar, olaylar ve olgular seslerle etiketlenmiş olur. Her bir etiket modern dil biliminde gösterge, klasik dil çalışmalarında sözcük olarak adlandırılan sözlük birimlerinin oluşmasına yol açar. Bu sözlük birimleri, iki unsurdan oluşur: Sözcüğün dış yapısını oluşturan işitim imgesi ve iç yapısını oluşturan kavram. Bu iki unsur birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturur (Saussure, 1998, s. 41 ve 111).

Sözcük, sadece bir işitim imgesi değil aynı zamanda bilginin zihinde depolanmasını sağlayan bir kavram birimidir. "*Kavram nesnelerin ya da olayların ortak özelliklerini kaplayan ve ortak bir ad altında toplayan genel tasarım; tek bir nesnenin (bireysel kavram) ya da nesneler sınıfının özünü belirleyen, birbirleriyle bağlantılı niteliklerin ya da özel belirtilerin (özelliklerin) sözcükte düşünülmüş olan birleşimidir.*" (Akarsu, 1994, s. 114). Bu açıdan bakıldığında dil aynı zamanda bir kavramlaştırma işlemidir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

"*Sözcükler, dünyadaki tüm nesne, durum ve olayları adlandırmaya yarar. Bu sayede dünyaya bir düzen getiririz."* (Erkman-Akerson, 2008, s. 117). Duygu, düşünce ve deneyimlerimizi adlandırarak, evrenimizi söze dönüştürmemize yarayan sözcükler, dilin temel taşları olarak değerlendirilebilir. Bu temel taşların birikmesiyle dilin söz varlığı oluşur.

Söz varlığı, *"çağdaş dil biliminde bir bütünce içinde bir işlevi yerine getiren tüm sözcüklerin listesi"* (Günay, 2018, s. 31) olarak tanımlanır. Söz varlığı: dili konuşan toplumun tarihi, coğrafyası, sosyolojisi, evren, algılayışı ve anlamlandırışı, başka toplumlarla ilişkileri gibi birçok bakımdan ciddi veriler içerir. Bu nedenle söz varlığı çalışmaları, dil araştırmaları için oldukça önemlidir. *"Bir dilin söz varlığı çeşitli ölçütlere göre kategorilere ayrılabilir: (a) anlamdaş, zıt anlamlı gibi sözcükler veya sözcük grupları arasında var olan anlamsal ilişkilere dayanarak; (b) sözcüklerin oluşumuna dayanarak (biçim bilgisi); (c) ödünçlenmiş sözcükler, yabancı sözcükler veya sözcük ailelerinin tarihsel yönlerine dayanarak; (d) bölgesel veya sosyal sınıflara (lehçeler, jargonlar, alt diller) dayanarak; (e) istatistiksel sıklık ve kullanıma (sıklık sözlüğü) dayanarak; ve (f) dereceli bir söz varlığı için pedagojik hususlara (temel sözcükler) dayanarak.*" (Bussmann, 1996, s. 1269). Söz varlığı ayrıca eş zamanlı ve art zamanlı yöntemle çalışılabilir.

Söz varlığının en küçük, temel birimleri olarak kabul edilen sözcüğün tanımı ve sözcüklerin sınıflandırılması konusu oldukça tartışmalı bir konudur. (Yener, 2007) Dil; ses, biçim, dizim ve anlam alt dizgelerinden oluşan bir sistemdir (Aksan, 1999, s. 22-23). Sözcük, bu alt dizgelerin her birinde bir şekilde görev alır. Bu nedenle, sözcüğün tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda tek bir ölçüt bulunmaz. Sözcük; ses birimi, biçim birimi, dizim birimi ve anlam birimi olarak farklı farklı tanımlandığı gibi her bir dizgenin iç kurallarına ve bu dizgelerin içinde taşıdığı özelliklere göre de fark farklı sınıflandırılabilir.

Kavramsallaştırdıkları varlık, olay ve olguların özelliklerine, biçim bilgisi ve söz dizimi içindeki işlevlerine göre sözcük türleri temelde ad ve eylem olmak üzere iki öbekte incelenir. Ad "*canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan kelime türü*" (Korkmaz, 1992, s. 88). Araştırma konumuz eylemler olduğu için adlar, özellikleri ve sınıflandırmaları konusunu burada bırakmak gereklidir.

Evren sadece varlıklardan ibaret değildir. İnsanın somut ya da soyut evrenini oluşturan varlıkların hareketleri veya bu varlıklar üzerinde uygulanan hareketler de bulunur. Dil aracılığıyla bu hareketler de etiketlenerek söze dönüştürülür. Hareketleri etiketleyen, söze dönüştüren sözcükler eylem türündeki sözcüklerdir.

> *Bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelime: yazmak, yazmamak, koşmak, koşmamak (kılış), sararmak, büyümek (oluş), susmak, susmamak, durmak (durum) vb. Buna göre fiilleri nitelikleri bakımından kılış fiilleri, oluş fiilleri ve durum filleri diye srnıflandırmak mümkündür. Fiiller, gösterdikleri kılış ve oluşun söz içinde bir şahsı veya bir nesneyi etkiteyip etkilememesi bakımından da geçişli ve geçişsiz diye sınıflandırılır: okumak, göndemek, bildirmek, pişmek, geçmek, büyümek glbi. Fiiller çeşitli çatı ekleri alarak aynı fiil kökünün farklı görünüşlerini sergileyen fiil tabanlarını oluştururlar. Buna göre de olumsuz, dönüşlü, edilgen, işteş ettirgen gibi isimler alırlar: tut-mak, tut-ma-mak, tut-un-mak, tut-ul-mak, tut-uş-mak, tut-tur-mak vb. Zaman ye şahıs ekleri ile genişletilen fiiller bir kılış ve oluşu bitmiş, tamamlanmış duruma*

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

> *(verbum finitum) getirirler: ara-dı-m, bak-acak-sın, otur-uyor-lar gibi. Fiilleri yalnız başına fiil olup olmama özellikleri bakrmından da asıl fiiller, yardımcı fiiller ve ekfiil diye gruplandırabiliriz* (Korkmaz, 1992, s. 61).

Yine biçim bilgisi özelliklerine göre eylemleri, basit, bileşik ve türemiş eylemler olarak sınıflandırmak mümkündür. Geleneksel sınıflandırma biçimlerinin eylemlerin doğasını çözümlemekte yeterli olduğu söylenemez. "*Türkçede fiiller, sözdizimsel (gramatikal ilişkilerine, yönetim çerçevelerine ve tematik rollerine göre) ve anlambilimsel açıdan da yeniden incelenmelidir.*" (Erdem M. , 2016, s. 185).

Eylemlerin sınıflandırılması konusunda, modern dil bilimi çalışmalarında özellikle anlama dayalı çalışmalar dikkati çekmektedir:

> *Anlamsal açıdan fiiller, temel anlamları ve iç zamansal yapılarına (kılınış) göre sınıflandırılabilir. Fiillerin temel anlamları, onların hareket, etki, verme, sosyal ilişkiler, konuşma, düşünme vb. farklı gruplara ayrılmasına neden olur. Bu sınıflandırma konusunda araştırmacılar arasında tam bir birlik olmamasına rağmen fiillerin temel anlamlarına göre çeşitli ölçütlere dayalı bir sınıflandırma denemesi henüz Türkçe için tam olarak yapılmamıştır. Dilbiliminde sıkça tartışılan ve farklı yaklaşımların gelişmesine neden olan diğer bir fiil sınıflandırma çalışması Türkçede kılınış terimiyle ifade edilir. Türkçede en çok bilinen ve kullanılan kılınış sınıflandırması Johanson'un* (2000) *fiilin iç evre yapısına göre yaptığı sınıflandırmadır. Vendler'le* (1967) *başlayan fiillerin kılınış açısından dörtlü ayrımı (durumlar, işler, başarmalar ve tamamlamalar) kendisinden sonra yeni ilavelerle devam etmiştir. Fiillerin kılınış sınıflandırmaları Croft'la* (2012) *iki boyutlu hale gelir. Croft, Vendler ve diğer araştırmacıların sınıflandırmalarını değerlendirir ve kendi içlerinde alt grupları olan altı gruba ayırır.* (Erdem M. , 2016, s. 198).

Hüseyin Yıldız "*Türk Dilinde Fiillerin Semantik Sınıflandırılması Problemi*" (2017) adlı çalışmasında eylemlerin anlam bilgisel sınıflandırmaları üzerinde ayrıntılı bilgiler verir. Çalışmada Vendler (1968), Chafe (1970), Longacre (1976), Cook (1979), Levin (1993), Van Valin (1993), Wilson (1995), Biber (1999), Korhoren-Briscoe (2004), Şirin (2016) gibi birçok araştırmacının eylem sınıflandırmasını değerlendirmiştir. Söz konusu makalenin yazarı aşağıdaki eylem sınıflandırmasını teklif eder:

1. Oluş Fiilleri

1.1. Varoluş Fiilleri: doğ-(mak), yaşa-(mak), öl-(mek), diril-(mek)…

1.2. Olma Fiilleri: acık-(mak), ısın-(mak), soğu-(mak), üşü-(mek), piş-(mek)…

1.3. Değişim Fiilleri: değiş-(mek), sarar-(mak), yaşlan-(mak), küçül-(mek), büyü-(mek)…

2. Durum Fiilleri: *bekle-(mek), dur-(mak), otur-(mak), yat-(mak), uyu-(mak)…*

3. Hareket Fiillleri: *aç-(mak), al-(mak), çiz-(mek), kaz-(mak), sil-(mek), taşı-(mak), temizle-(mek), yaz-(mak)…*

4. Bağlantı Fiilleri: *etkile-(mek), sebep ol-(mak), neden ol-(mak), yol aç-(mak)…*

5. Mental Fiiller

5.1. Biliş Fiilleri: düşün-(mek), bil-(mek), anla-(mak)…

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

5.2. Psikolojik Durum Fiilleri: sev-(mek), üzül-(mek), tiksin-(mek)…

5.3. Algı Filleri: gör-(mek), işit-(mek), kokla-(mak)…

6. İletişim Fiilleri: *konuş-(mak), söyle-(mek), sohbet et-(mek), nutuk at-(mak), hitap et-(mek)…*

7. Doğa Fiilleri: *es-(mek), dalgalan-(mak), yağ-(mak)…* (Yıldız, 2017, s. 360)

Biber (1999) ve sonrasındaki araştırmacıların eylem sınıflandırmalarından yararlanılarak oluşturulan bu anlam bilgisel sınıflandırmanın beşinci maddesini mental eylemler oluşturur. Mental eylemler, hem bilişsel psikolojinin verilerine göre zihinsel süreçlerle ilgili olması hem de söze dönüştürülmeleri nedeniyle dil bilimin konusudur. Bu nedenle disiplinler arası bir anlayışın ürünüdür ve bu şekilde ele alınır. Bu kavram, bireyin iç dünyasını, inançlarını, düşüncelerini ve algılarını söze dönüştüren eylem sınıfını tanımlar. Alan yazını incelendiğinde kavramın, displinler arası bir süreçte geliştiği görülür.

"*İnsanın hayatta kalmasını, dış ve iç dünyanın özelliklerini bilmesini sağlayan algılamadan, hayata ilişkin herhangi bir soruya cevap bulmasına imkân veren dikkate, belleğe, bilmeye, imgelemeye düşünmeye, problem çözmeye, akıl yürütmeye, karar vermeye ve bütün bilişsel süreçlerle etkileşim halinde bulunan duygulara kadar tüm zihinsel süreçleri*" (Aksoy, 2022, s. 132) betimleyen eylemler olarak tanımlanan mental eylemler, psikoloji ve dil edinim çalışmalarından önce teorik dil bilimciler ve felsefeciler tarafından farklı adlandırmalarla ele alınmıştır. Felsefe alanında mental eylemler hakkında fikir yürüten ilk araştırmacı J. O. Urmson olmuştur. İngiliz felsefeci J. O. Urmson (1952), epistemik durumları ve önermelere karşı alınan tutumları ifade eden eylemleri (örn. *inanmak, tahmin etmek*) ilk kez "parantez eylemleri" olarak tanımlamıştır.

Dil bilimi alanında terimin ve bakış açısının yaygınlaşması açısından etkili iki ekol bulunur:

Modern dil biliminin Üretici-Dönüşümsel (Üretici Dil Bilgisi) kanadında bu eylemlerin sözdizimsel ve anlamsal kurallarını ilk keşfeden ve formüle eden araştırmacılar Paul Kiparsky ve Carol Kiparsky'dir (1970). Araştırmacılar, zihinsel süreçlerin söz dizimi özelliklerine odaklanmış, nesne yan tümceciğinin doğruluğunu önvarsayan fiilleri "olgusal eylemler" başlığı altında sınıflandırmışlardır. "*Bilmek, unutmak, hatırlamak*" gibi eylemler "olgusal eylemler"dir. "*İnanmak, sanmak*" gibi eylemlerse doğruluğu kesin olmayan iddiaları bağlar. Bu gibi eylemlere araştırmacılar, "olgusal olmayan eylemler" adını verirler.

Diğeri ise Michael Halliday'in geliştirdiği *Sistematik Fonksiyonel Dil Bilimi* (Systemic Functional Linguistics) (1985) kuramıdır. Halliday "mental eylem" ifadesini doğrudan yapısal, işlevsel ve anlamsal bir kategori adı olarak dil bilimi alanına entegre eden ilk araştırmacıdır. Kuramında dilin anlamlandırma işlevini incelerken tümceleri işlemler üzerinden sınıflandırır Fiziksel dünyadaki eylemleri "maddi işlemler"; akıl, algı ve duygu dünyasını temsil eden eylemleri "mental işlemler" olarak sınıflandırır. Bu işlemleri yerine getiren yüklemleri "mental eylemler" başlığı altında kategorize eder (Azhar, M. A., vdiğ. 2018, s. 13-14; Hunston, 2025, s. 85-101).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Terim “mental eylem” olarak alan yazınına 1980’lerde, gelişim psiokolojisi çalışmalarıyla yerleşir. Çocuklarda dil edinimi ve *Zihin Kuramı* çalışmalarının hızlanması bu terimin yerleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlar. Marilyn Shatz, Henry M. Wellman ve Sharon Silber (1983), okul öncesi çocukların zihinsel durumlara (anlama, bilme, hatırlama vb.) yaptıkları ilk atıfları incelemiş ve “mental eylem edinimi” (acquisition of mental verbs) ifadesini anahtar bir terim olarak kullanmışlardır. Terim, Karen Bartsch ve Henry M. Wellman tarafından yazılan *"Children's Talk About the Mind"* (1995) adlı çalışmayla gelişim psikolojisindeki yerini alır.

Bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki mental eylem terimi disiplinler arası bir anlayışın ürünüdür ve disiplinler arası bir çalışmayı gerektirir. Bu eylemler, insanın iç ve dış dünyasını algılaması ve yorumlamasını sağlayan zihinsel işlem ve süreçleri söze dönüştürür. Düşünme, tasarlama, akıl yürütme sorun çözme, karar verme gibi doğrudan gözlenmesi ve bilinmesi mümkün olmayan zihinsel işlem ve süreçlerin eylem biçiminde söze dönüştürüldüğü dil birimler mental eylemler olarak tanımlanır (Aksoy, 2022, s. 132).

Çalışmamızda Hirik’in sınıflandırması esas alınmıştır. Hirik, mental eylemleri 3 temel başlıkta incelemiştir. Girdi basamağı eylemleri, işlem basamağı eylemleri ve çıktı basamağı eylemleri. Girdi basamağındaki eylemler, duyu eylemleri olarak ele alınmıştır ve görme, işitme, tat alma, dokunma ve koku alma duyusu eylemleri olarak beş alt sınıftan oluşur. İşlem basamağı eylemler ise zihinsel işlemleri ifade eden eylemleri içerir ve bu eylemleri Hirik, bilişsel eylemler başlığı altında inceler. Çıktı basamağı eylemleri, zihinsel işlemler sonunda ulaşlılan sonuçları söze dönüştüren eylemlerdir. Hirik bu basamaktaki eylemleri, ifade eylemleri ve açıklama eylemleri alt başlıklarında sınıflandırır. İfade eylemlerinin alt başlığını duygu eylemleri oluşturur. Açıklama eylemleri ise dilsel açıklama eylemleri ve görsel açıklama eylemleri alt başlıklarında incelenmiştir (Hirik, 2018).

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Çalışmamızda Oğuz Türkçesinin 13. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu sahasında bir yazı dili olarak gelişmiş Eski Anadolu Türkçesinin en önemli yazarlarından biri olan Âşık Paşa’nın “*Garipnâme*” adlı eserindeki eylemler ele alınmıştır. Eylemler sınıflandırılırken anlam bilgisel özelliklerine göre sınıflandırılmış, eserin öğüt verme, halkı bilgilendirme, düşündürme gibi özellikleri nedeniyle eylemler sınıflandırılırken özellikle mental eylemler incelenmiştir.

Âşık Paşa 1232-1332 yılları arasında yaşamış, en önemli 14. yüzyıl şairleri arasındadır. Hayatı hakkındaki bilgiler sınırlı olmakla birlikte tasavvuf alanında eserler verdiği, Arapça, Farsça, Ermenice ve Süryanice bildiği, mantık, felsefe ve dinî bilimlere hâkim olduğu bilinmektedir. Anadolu valisi Timurtaş’ın vezirliğini yapan Âşık Paşa Kırşehir’de ölmüştür. *Garib-nâme, Fakrnâme, Vasf-ı Hâl, Hikâye, Kimya Risalesi* adlı eserlerin yazarıdır (Akar, 2018, s. 74).

Garib-nâme, 1330 yılında bitirilmiş mesnevi tarzında bir eserdir. Yaklaşık 12 bin beyitten oluşan eserde tasavvuf ilkeleri anlatılmıştır. Halkı tasavvuf anlayışı içinde eğitmek amacıyla kaleme alınmış eser, özellikle Türk dilinin güzelliklerini göstermek için Türk diliyle yazılmış olması nedeniyle Türk dili çalışmaları için önemli bir kaynaktır (Akar, 2018, s. 75).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Elinizdeki çalışma "*Âşık Paşa'nın Garib-nâmesi'nde Mental Eylemler*" adlı yüksek lisans çalışmasında belirlenen mental eylemler arasından rasgele seçilmiş 200 mental eylemin değerlendirilmesi üzerinedir.

Mental eylemlerin belirlenmesiyle, Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı çalışmalarına, Âşık Paşa'nın üzerinde yapılacak üslup çalışmalarına yardımcı olacak bir veri tabanı oluşturmak amacı yatmaktadır. Söz varlığı çalışmaları hem yazarının hem de devrinin kültürü, anlayışı, olay ve olguları algılayışı hakkında bilgi verir. Mental eylemlerin eserin öğüt verme, eğitme, yol gösterme amacına nasıl yön verdiği, Âşık Paşa'nın kavrayış dünyasının nasıl şekillendiği açıklanmaya çalışılacaktır.

Garipnâme'nin, Kemal Yavuz tarafından yayıma hazırlanan yazı çevirisi (2000) kullanılarak eylemler belirlenmiş, bu eylemler arasından mental eylem olarak değerlendirilenler listelenmiştir. Erkan Hirik'in "*Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller*" (2018) ve Selda Sandalyeci'nin "*Çağatay Türkçesinde Mental Fiiller*" (2024) adlı çalışmalarından faydalanılmıştır. Bu liste oluşturulurken eylemin beyit içindeki anlamı dikkate alınmıştır. Her eylem için geçtiği bir beyit örneklenmiş ve satır numarasıyla etiketlenmiştir.

Derlenen eylemler, Microsoft Excel programında işlenmiş ve veriler istatistiki sonuçlar olarak ifade edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Çıktı Basamağı

3.1.1. Açıklama Eylemleri

3.1.1.1. Dilsel Açıklama Eylemleri

'ayb it-: Ayıplamak, kusur bulmak, kınamak, yadırgamak

Oldur kim bu kitâba nazar-ı rızâ ve / girişme-i safâ birle bakıp 'ayb itmeyeler (33)

buyur-: Emretmek, söylemek, hükmetmek, talimat vermek

Var-durur üçinçi bâbda yine on / Dâsitân çün hak buyurdı kâf u nûn (5)

derdini daşra sür-: İçindeki sıkıntıyı ortaya dökmek , içini açmak , dert anlatmak

'Âşık'a sensin bu sözi eytdüren / Cân içinden derdini daşra süren (103)

destûr vir-: İzin vermek.

Seçdi dînden küfr ü şirk ü şekleri / Virdi destûr kırmaga müşrikleri (172)

di-: Söylemek.

Ger vuhûş u ger tuyûr ger ins ü cân / Didiler kim sen resûlsın bî-gümâ (169)

eyle-: Yapmak.

Cümle senüñ dôstlıguñçun eyledüm / Senüñ aduñla bile yazdum adum (266)

eyt-: Dile gelmek, konuşmak.

Süklünüp bişmiş kuzı söz virdi hem / Eytdi benden yime zehr-âlûdeyem (103)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

göster-: Bir şeyin ortaya konması, görünür kılınması

Çarha girdi çarh dün gündüz döner / Çarh içinde gösterür dürlü hüner (16)

hâkim ol-: Buyruğunu dinletmek, sözünü yürütmek, hükmü altına almak, hükmetmek

Her ki kul oldı bu ʻâlem issine / Hâkim oldı cümle ʻâlem üstine (141)

hitâb kıl-: Söz söylemek, söz yöneltmek.

Nitekim peygâmbere kıldı hitâb / ʻÂkıle maʻnî yiter uşbu cevâb (198)

ir-: Erişmek.

Ger niçe kim dil iremez bu söze / Kamusıyla farz u vâcibdür bize (216)

maʻlûm eyle-: Bir şeyi bilinir hâle getirmek, bildirmek, açıklamak.

Maʻlûm eyler anları kıldan kıla / Hem-çünân ki tilke ʻaşre kâmile (8879)

maʻlûm it-: Bildirmek, bilinir kılmak, açıklamak

Maʻlûm ider dörtleri dördinçi bâb / Hem-çünân ki hâk ü bâd u nâr u âb (8)

medh it-: Övmek.

ʻ*ÖMER'İ RAḌİYALLAHU ʻANHU MEDH İDER* (185)

nişân eyd-: İşaret etmek, belirtmek, gösterir hâle getirmek

Eyle olsa yir tendür gök cân / Bu söze ister-iseñ eydem nişân (707)

nutka gel-: Konuşmak, dile gelmek.

Muʻcizâtın şerhidersem bî-şümâr / Taş nutka geldi agaç virdi bâ (164)

ög-: Övmek.

Tâha birle ögdi anuñ özini / Yaʻni ayuñ bedri diyüp yüzini (175)

peydâ kıl-: Ortaya çıkarmak, meydana getirmek, var etmek.

İkisinüñ arasında Âdem'i / Kıldı peydâ cümle bu hâs u ʻamı (699)

rûz eyle-: Açığa çıkarmak,ortaya koymak.

Kendü râzın hak aña rûz eyledi / Levhnakşı oldı anuñ ebcedi (158)

söz söyle-: Konuşmak.

Dillü dilinçe biraz söz söyledi / Eytdiler nefs ne kim işteh eyledi (620)

söz vir-: Söz söylemek, konuşmak.

Süklünüp bişmiş kuzı söz virdi hem / Eytdi benden yime zehr-âlûdeyem (168)

şerh it-: Açıklamak.

Muʻcizâtın şerhidersem bî-şümâr / Taş nutka geldi agaç virdi bâ (164)

şükr kıl-: Şükretmek.

Cümle aʻzâ şükr aña kılsa gerek / Ne'ydügin ü n'oldugın bilse gerek (133)

şükr ü sipâs kıl-: Şükretmek ve övmek.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Cân dahı kılmak gerek şükr ü sipâs / Kamudan yig olsa yigdür hak-şinâs (135)

taht ur-: Tahta çıkmak, hüküm kurmak, egemen olmak.

Cism içinde nefs taht urmış-durur / Leşkerüñ müfsidlerin dirmiş-durur (975)

bildür-: Haber vermek.

Es-salâtu 'imâdü'd-dînHak anı kullarına farz eyledi / Bildürüp peygamber 'arz eyledi (347)

'arz eyle-: Sunmak.

Es-salâtu 'imâdü'd-dînHak anı kullarına farz eyledi / Bildürüp peygamber 'arz eyledi (347)

'arz it-: Sunmak.

Kanı tâ'at hazret'e 'arz itmege / Kanı kuvvet dogru yola gitmege (86)

'arz ol-: Sunmak.

Nîk ü bed cümle gelür andan geçer / 'Akl öñinde 'arz olur cândan geçer (2196)

'ayb dut-: Ayıplamak ,kınamak.

Nazm içinde artug eksük var-ısa / 'Ayb dutmaya anı kim yâr-ısa (336)

3.1.1.2. Görsel Açıklama Eylemleri

hasıl kıl-: meydana getirmek, elde etmek, ortaya çıkarmak, gerçekleştirmek

Diñle imdi kim ne direm iy 'akıl / Uşbu sözden fâyide kılgıl hasıl (805)

kop-: Meydana gelmek, ortaya çıkmak, türemek, vücut bulmak

Arş u kürsî yir ü gök levhu kalem / Ol binâdan kopdı bu kamu 'âlem

108

3.1.2. Arzu ve İstek Eylemleri

baht açıl-: Talihin düzelmesi, şansın açılması, işlerin yoluna girmesi

Ten içindedür bularuñ tahtları / Dünya üzre açılupdur bahtları (782)

bul-: Bulmak,ulaşmak.

İsteyüp kimse anı niçe bula / Yâ rızâsı nedür anuñ kim bile (145)

iste-: Arzulamak,istemek

Cümle dürlü bünyaduñ oldur cânı / Cümle eşyâ yügrişüp ister anı (109)

iştah eyle-: İstek duymak, arzu etmek, bir şeye yönelmek

Dillü dilinçe biraz söz söyledi / Eytdiler nefs ne kim işteh eyledi (620)

dileği tut-: İstemek, hayal etmek

Her birinüñ göñli bir nesne sever / Degme biri bir dilek dutmış kovar (426)

murâd it-: İstemek.

Birlige biten göñüller oldı şâd / hâsıl oldı bunlara cümle murâd (343)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3.1.2.1. Dua ve Beddua Eylemleri

el götür-: Dua etmek.

El götürdi hazret'e kıldı du'â / hak katında ol du'â oldı revâ (266)

niyâz it-: Yalvarmak,yakarmak.

Acz-ıla pes bir niyâz itdi hak'a / Eytdi yâ Allah u yâ hayy u Bekâ (65)

nâliş it-: feryat etmek.

Pes çagırdı ol dem ol âvâz-ıla / Nâliş itdi hazret'e biñ nâz-ıla (3277)

3.1.2.2. Merhamet ve Affetme Eylemleri

'afî kıl-: Affetmek.

Çünki bildi suçını Âdem Safî / Pâdişâh lutfı anı kıldı 'afî (281)

mansıf ol-: İnsaflı davranmak.

Çünki Âdem munsıf oldı hazret'e / Suçlu-y-iken lâyık oldı rahmete (896)

rahmet eyle-: Merhamet etmek, bağışlamak, lütuf göstermek

Ol habîb'üñ hurmetiyçün iy Kerîm / Kamuya sen rahmet eyle iy Rahîm (104)

rahmet yağ-: Allah'ın rahmetinin bolca inmesi, ilahi merhametin yayılması

Dürlü rahmet cümlesi gökden yagar / Dürlü mihnet kamusı yirden togar (705)

şefâ'at ol-: Şefaatçi olmak, aracılık etmek, kurtuluşa vesile olmak

Biz aña girtü inanduk sıdk-ıla / Kim bize yarın şefâ'at ol kıla (100)

3.1.3. Duygu Eylemleri

3.1.3.1. Heyecan Eylemleri

cûşa gel-: Coşmak, taşmak

Nefs-i kül durdı vü çarh urdı semâ' / Cûşa geldi yir ü gök durdı semâ' (15)

3.1.3.2. Sevgi Eylemleri

musâhib ol-: Sohbet arkadaşı olmak, dost olmak, arkadaşlık etmek, birlikte bulunmak

kulları ile musâhib ola. Ümîd kâmiller keremine ve vâsıllar merhametine (32)

3.1.3.3. Tehlike Eylemleri

cânına kal-: Benliğinden vaz geçmek.

Cân-durur ol ortada harca varan / Cânına kalmadı ol girçek eren (811)

3.1.3.4. Fedakârlık Eylemleri

fidâ ol-: Kendini feda etmekj.

'Âşık'uñ cânı fidâ olsun fidâ / Cânına bu söz gıdâ olsun gıdâ (599)

3.1.2.6. Karar Verme Eylemleri

3.1.2.6.1. İnanma ve Güvenme Eylemleri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

birle-: Tanrının birliğini kabul etmek.

‘Âlem içre hak anı agırladı / Hem hak’ı tevhîd-ile ol birledi (118)

cânlara ir-: Gönüllere dokunmak, ulaşmak, kavuşmak.

Cân güneşi ire cümle cânlara / Hem bu cândan sâye düşe tenlere (139)

3.1.2.6.2. Kabul Eylemleri

yönin dut-: Yönelmek.

Kamusı gör niçe gider bir yañа / hâllu hâlıyla yönin dutmış añа (603)

3.1.2.6.3. Karar Eylemleri

sarf it-: Harcamak, kullanmak, yöneltmek

ve ‘Acem diliyle tasnîf idüp ‘ömr-i ‘azîzlerin bu ma‘nîde sarf idüpdürler (18)

3.1.3. Sevgi Eylemleri

‘âşık it-: Bir kişinin diğerine karşı aşırı sevgi duymasını sağlamak.

‘Âşık it hak dôstına kendüzüñi / Toprag eyle ayagında yüzüñi (149)

gönlini al : Hatasını telafi etmek.

İlla anuñ dôstların bulmak gerek / Dôstlarınuñ gönlini almak gerek (146)

sev-: Sevmek.

Eyle kim sevdi Çalap ol Ahmed’i / Hem resûlüm hem habîbümsin didi (211)

yâr ol-: Dost olmak.

Kankısına kim ‘akıl koldaş ola / Yol içinde yâr olup yoldaş ola (793)

yoldaş ol-: Birlikte yürümek, arkadaşlık etmek, birinin yolunu paylaşmak, refakat

İy ‘Aşık sen nefse yoldaş olmagıl / ‘Işka uygıl ‘ışk yolında kalmagıl (799)

3.1.4. Üzüntü Eylemleri

3.1.4.2. Acı ve Sıkıntı Eylemleri

‘ömrini harca-: Kendini feda etmek.

Kul olan oldur ki duta emrini / Emr içinde harca süre ‘ömrini (142)

magbûn ol-: Kaybetmek, zarara uğramak, aldanmak.

Âşık’uñ sözi ögütdür dutana / Dutmayanlar magbûn olup utana (900)

oda yan-: Azap görmek.

Kovma dünyâ dilegin utanasın / Âhiret evinde oda yanasın (680)

sarf it-: Harcamak, kullanmak, yöneltmek.

ve ‘Acem diliyle tasnîf idüp ‘ömr-i ‘azîzlerin bu ma‘nîde sarf idüpdürler (18)

savaş ol-: Savaş hâline gelmek, çatışma durumuna girmek

Savaş oldı cümle örü durdılar / Yumrug-ıla biribirin urdılar (628)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

agla-: Ağlamak.

Aglayıçak ikisi aglar bile / Diñse dahı hem yine diñer bile (394)

güçe gir-: Zorlanmak.

Ol otuz yigit anı uçdan uça / Aluban her birisi girdi güçe (585)

sınma-: Kırılmak, üzülmek.

Kanda kim olur-ısa yalñuz kişi / Her makâm içinde sınmakdur işi (592)

'ömrini harc eyle-: Kendini feda etmek.

'Ömrini harc eyleye ol sevgüye (8559)

3.1.4.3. Kötüleşme Eylemleri

helâk ol-: Mahvolmak, yok olmak, yıkıma uğramak

Bu deñizde ko helâk olsun bular / Yol eri nefsi helâk olmak diler (798)

3.1.4.4. Merhamet ve Affetme Eylemleri

amân bul-: Bağışlanmak, affa kavuşmak, korunmak.

Her ki gelüp ol müsülmân olmadı / Ol kılıçdan bir dem amân bulmadı (247)

darû ol-: İlaç olmak, şifa hâline gelmek, derman olmak.

Savaş oldı cümle örü durdılar / Yumrug-ıla biribirin urdılar (628)

necâh ol-: Kurtuluşa ermek, selamete ulaşmak, başarıya erişmek

Çünki buldı ol du'â anda necâh/ Cümle garka vardı ol buldı felâh (284)

ver-: Bırakmak veya bağışlamak.

Kim bulardur kamunuñ yüzi suyı / Bunlara virdi Çalap görklü huyı (223)

yüzi toprak ol-: Alçak gönüllü olmak.

Yüzi toprak 'Âşık'uñ ol kimseye / Kim bu yolda girtü yârlık eyleye (335)

3.1.4.5. Zevk ve Keyif Eylemleri

3.1.4.5.1. Huzur Eylemleri

cânına gıdâ ol-: Gönlü beslemek, iç dünyaya güç ve huzur vermek

Âşık'uñ cânı fidâ olsun fidâ / Cânına bu söz gıdâ olsun gıdâ (599)

avınmak-: Rahatlamak.

Şâd oluban her biri sevindiler / Arzuların buluban avındılar (639)

3.1.5.2. Kibir Eylemleri

toprak eyle-: Alçaltmak.

Gönlüñi vir aña gönül virene / Toprak eyle yüzüñi ol erene (146)

3.1.5.3. Memnuniyet Eylemleri

devlet vir-: Şeref vermek.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Kâbe-kavseyn oldı menzilgâh aña / Gör ne devlet virdi ol Allah aña (172)

gül direbil-: Fayda elde etmek.

Ma'ânî niçe kim gerekdür idemez / ve besâtîn-i ma'rifetden bir gül direbilmez (23)

hoşnud ol-: Memnun olmak.

Hem bulardan hoşnud olsun şâhumuz / Rahmet içre dutsun ol Allah'umuz (222)

hoşnûdlıgın bul-: Hoş bulmak.

Siz dahı isteñ Resûl hoşnûdlıgın / Kim bulasız Tañrı'nuñ hoş dutdugın (196)

murâda ir-: Mutluluğa ulaşmak.

Kim bular dogru bütün yol vardılar / Maksuda vü hem murâda irdiler (219)

nef'i iriş-: Fayda görmek, yarar elde etmek, menfaatine ulaşmak.

düzele. Tâ nef'i 'âmm u hâssa irişe / şi'r Gerçi kim söylendi bunda Türk dili (26)

rahmet bul-: Mutluluk bulmak.

Her kim anuñ dôstını dôst bilmedi / Haşm içinde kaldı rahmet bulmadı (200)

rahmet içre dut-: Mutluluk içinde bulunmak.

Hem bulardan hoşnud olsun şâhumuz / Rahmet içre dutsun ol Allah'umuz (222)

şâd eyle-: Sevindirmek.

Mustafâ'nuñ dört yarın yâd eylemek / Anuñ-ıla göñlümüz şâd eylemek (218)

tabîb kıl-: Bir derde derman olmak.

Pîşvâ-yı cümle cândur ol habîb / Cümle rence hak anı kıldı tabîb (162)

lâyık ol-: Uygun olmak, hak etmek, yaraşır olmak.

Maksud oldur anda kim rahmet bula / 'Arz yirinde hazret'e lâyık ola (351)

rahmet ile doy-: Mutluluğa doymak.

Birikenler rahmet-ile doydılar / Rahmeti ol cem' içinde duydılar (277)

hôşnud eyle-: Mutlu etmek.

Baña virüñ akçayı kim ben sizi / Hôşnud eylep getürem arzûnuzı (636)

3.2. Girdi Eylemleri

3.2.1. Duyu Eylemleri

3.2.1. 1. Görme Duyusu Eylemleri

bak-: Bakmak, görmek

Oldur kim bu kitâba nazar-ı rızâ ve / girişme-i safâ birle bakıp 'ayb itmeyeler / şi'r (33)

gör-: Bakmak.

Gör ne hil'at viribidi ol Kerîm / Geldi hazret'den aña hulkun 'azîm (173)

gözle-: Dikkatle bakmak, gözle tâkip etmek.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ger vuhûş u ger tuyûr ger ins ü cin / Gözleyüben görmedi kendü cânın (112)

nazar kıl-: Düşünmek, bakmak.

Aç gözüñ âfâk içinde gör ne var / İmdi bir gel kendüzüñe kıl nazar (938)

rûşen kıl-: Aydınlatmak

Rahîm kim mesâbîh-i a'tâfıyla mü'minlerüñ / mir'ât-ı kulûbın rûşen kılur. (18)

gözet-: Dikkatli bakmak.

Bu meseldür bize ma'nî gösterür / Bir gözet bu ma'niyi kanda varur (417)

teferrüc kıl-: Seyretmek, izlemek.

Nitekim bu yir yüzinüñ suları / Fikr ile kılgıl teferrüc bunları (442)

göz aç-: Dikkate almak.

'İlm ü hikmetler yimiş olmış aña / Göz açup bu 'ibrete bir baksana (757)

3.2.1.2. İşitme Duyusu Eylemleri

duy-: Duymak, işitmek.

Birikenler rahmet-ile doydılar / Rahmeti ol cem' içinde duydılar (377)

kulak ur-: Dikkatli dinlemek.

İşid iy ma'nî soran gör ne direm / Bir kulag ur diñle gör ne eydürem (601)

işit-: İşitmek, duymak.

İşid iy ma'nî soran gör ne direm / Bir kulag ur diñle gör ne eydürem (601)

3.3. İşlem Basamağı

3.3.1. Arzu ve İstek Eylemleri

mahrûm kal-: Yoksunluk

Cümle senüñ dôstlıguñçun eyledüm / Senüñ aduñla bile yazdum adum (215)

3.3.1.1. Merhamet ve Affetme Eylemleri

munsıf ol-: İnsaflı olmak, adaletli davranmak, hakkı gözetmek

Çünki Âdem munsıf oldı hazret'e / Suçlu-y-iken lâyık oldı rahmete (95)

3.3.2. Başarı Eylemleri

3.3.2.1. Azim ve Gayret Eylemleri

cehd it-: Çaba göstermek.

Sen seni bildüñ-ise bildüñ hakı / 'İlmüñ aslı sendedür cehd it okı (943)

ceng it-: Savaşmak, mücadele etmek, kavga etmek

Sohbeti dün gün bularuñ nefs-ile / Ya'ni ceng itmek dilerler 'akl-ıla (990)

makâm ol-: Bir konuma ulaşmak, derece kazanmak / mertebeye erişmek

Cân içinde bu 'akıl dutmış makâm / Leşkeri birle durur anda müdâm (991)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3.3.2.2. Başarı Eylemleri

ad eyle-: Ün kazanmak.

Ol biri 'Ömmer'di kim dâd eyledi / Kendü oglın öldürüp ad eyledi (186)

başar-: Başarmak, elde etmek.

İkiliksüz birlik eyle yâr-ıla / Yârlıgı başarmayasın 'âr-ıla (286)

3.3.2.3. Üstünlük Eylemleri

agırla-: Değerli kılmak, yüceltmek.

'Âlem içre hak anı agırladı / Hem hak'ı tevhîd-ile ol birledi (170)

hükm it-: Etkilemek, üstünlük kurmak.

Hîç halk aña elem degürmeye / hükm idüp kimse aña yol sürmeye 1485

sebak dut-: Üstünlük kazanmak / öne geçmek

Bize birlikden sebak dutmak gerek / İkilik kop birlige bitmek gerek (440)

sebak ol-: Öne geçmek, üstün gelmek, önce olmak.

Âdeme ol nüshayı gösterdi hak / Destur oldı kim ala andan sebak (126)

3.3.3. Bellek Eylemleri

3.3.3.1. Hatırlama Eylemleri

yâd eyle-: Hatırlamak, anmak.

Mustafâ'nuñ dört yarın yâd eylemek / Anuñ-ıla gönlümüz şâd eylemek 218

zikr it-: Anmak, hatırlamak

Kim sen anı yiyüben şükr idesin / Dün ü gün Allah adın zikr idesin (1823)

añ-: Hatırlamak, anmak.

Bunları añmak gönüller saykalı / Ol Ebubekr ü 'Ömer 'Osmân 'Alî (220)

3.3.3.2. Kayıt Saklama Eylemleri

gönlüñe yaz-: Kalbine yerleştirmek, unutmamak, içselleştirmek

Birlik aslından diyem bir söz dakı / Gönlüñe yaz bu sözi her dem okı (405)

3.3.3.3. Unutma Eylemleri

gönülden kesil-: Gönülden kopmak, kaybolmak.

Dilümüzden adları eksilmesün / Gönlümüzden dadları kesilmesün (221)

adları eksülme-: Unutulmamak.

Dilümüzden adları eksilmesün / Gönlümüzden dadları kesilmesün (221)

3.3.4. Bilinç Eylemleri

3.3.4.1. Bilinç Açıklığı Eylemleri

ihtirâz it-: Sakınmak, tedbir almak, kaçınmak, korunmaya çalışmak.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ef‘âl-i kabîha ve a‘mâl-i fazîhadan / ihtirâz ide. Tâ kim hak ta‘âlânuñ mukarreb (31)

rücû‘ it-: Geri dönmek, eski hâline dönmek, vazgeçmek, yönelmek

Okır eydür dün ü gün hak’dan yaña / Aslumuz oldur rücû‘ itlüm aña (789)

âkila degmiş ol-: Akıllı olmak, akıl sahibi hâle gelmek

Âkila degmiş ola söz ma‘nisi / Anbaruñ bir avuç olur çâşnisi (864)

3.3.4.2. Bilinç Kaybı Eylemleri

fenâ ol-: Yokluk hâline gelmek, benliği ortadan kaldırmak, kendinden geçmek

Yir yüzine çıksalar ölür bular / Hîç gümânsuz hep fenâ olur bular (770)

nefsi elinde kal-: İradeyi kaybetmek.

Ol kişi kâni‘ anın olmış-durur / Nefsi elinde zebûn kalmış-durur (864)

3.3.5. Biliş Eylemleri

3.3.5.1. Bilme Eylemleri

bil-: Bilmek, tanımak, öğrenmek, farkında olmak.

Bâb-ı evvelde işit on dâsitân / Kim bilesin ma‘ni gencin bî-gümân (37)

bilin-: Bilinmek, anlaşılmak, fark edilmek

Biline ezdâd ‘âlemde ‘ayân / Çün ten ü cân çün zemîn ü âsımân (4)

gözüñi aç-: Bilinçlenmek, gerçeği görmek, fark etmek

Aç gözüñi kim göresin menzilet / Aç kulaguñ işidesin ma‘rifet (720)

ibret al-: Ders çıkarmak.

İbret ala her neye bakar-ısa / İmin ola her neden korkar-ısa (757)

muttali‘ ol-: Haberdar olmak, bilgi sahibi olmak, öğrenmek, vakıf olmak

neyise bile ve cemî‘-i esrâra muttali‘ /ola. Gerek kim özin degşüre (30)

3.3.5.2. Dikkat Eylemleri

cân-ıla diñle-: İstekli ve dikkatli bir şekilde dinlemek.

Ger bu sözi cân-ıla diñleyesin / ‘İlm ü ‘ibret ne’ydügin añlayasın (406)

gözleri açık ol-: Uyanık ve dikkatli olmak.

Anlaruñ kim gözleri açuk-durur / Anuñ-içun azmadın dogru varur (841)

mütâla‘a it-: Haberdar etmek.

ve ‘aklı müstakîm ola çün bu kitâbı / mütâla‘a ide âferînişden maksûd (29)

kulagunı aç-: Dikkatli dinlemek.

Aç kulaguñ diñle imdi cân-ıla / Şerhidüben eydeyüm kıldan kıla (5131)

3.3.5.3. Düşünme Eylemleri

fikr it-: Düşünmek.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

İmdi gel ‘akluñı dir kendüzüñe / Fikr idüben bakgıl iki gözüne (289)

3.3.5.4. Öğüt Eylemleri

delâlet it-: Gösterme, yol gösterme, işaret etme.

zulumât-ı cehlden hidâyet-i ‘ilme / delâlet ideler. Tâ kim hak sübhânehu (20)

nusret vir-: Yardım etmek,destek vermek.

Virdi nusret birle fethallah aña / Yazludur nasrun min-Allah görseñüz (174)

ögüt vir-: Öğüt vermek.

Ol kişi çün bellü bildi kim ölür / Dirdi oglanlarını ögüt virür (568)

3.3.5.6. Sabır Eylemleri

katlan-: Sabretmek.

Birlig-ile şol kadar kuvvetlenür / Kim ulu ırmaga degin katlanur (450)

sabr it-: Sabretmek.

Geldi ilerü eytdi hey urışmañuz / Sabr idüñ birbirüñüze düşmeñüz (635)

3.3.5.7. Kandırma ve Aldatma Eylemleri

aldan-: Aldanmak

Dünyayı görüp yakın aldanmagıl / Âhiret senden ırakdur sanmagıl (681)

3.3.5.8. Yazgı Eylemleri

nüsha yaz-: Kaderi yazmak, ilahi planı kaydetmek, ezelî bilgiyi belirlemek.

Sen ezelde bu işi düzmiş-idüñ / ‘Arş üzre nüshasın yazmış-ıduñ (885)

3.3.6. Duygu Eylemleri

3.3.6.1. Şüphelenme Eylemleri

gümân dut-: Şüphe etmek.

Her bir işüñ dünyada kim öñi var / Hîç gümân dutmân ki anuñ soñı var (565)

3.3.7. Hata Yapma ve Yanılma Eylemleri

yoldan koy-: Yoldan çıkarmak, doğru yoldan uzaklaştırmak

Birisin işle iresin Tañrı’ya / Birisin kılma seni yoldan koya (850)

3.3.8. Karar Verme Eylemleri

3.3.8.1. Değer Eylemleri

güher kıl-: Değerlı kılmak.

Çün Çalap ol topragı kıldı güher / Pes bu ten üstinde çok şükrâne var (132)

kadrini bil-: Değerli bulmak.

Zîra cân bilür bu devlet kadrini / Cân göriser hem ol ayuñ bedrini (136)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

3.3.8.2. İnanma ve Güvenme Eylemleri

birik-: Birlik olmak.

Her birisi birikenler medhidür / İkilik içre kalanlar kadhıdur (167)

cân-ıla düzil-: Gönülden birleşmek.

Çünkim ol dörd yâr düzildi cân-ıla / Gör ki ne kıldı bular düşmân-ıla (244)

cem‘ ol-: Birlik,birleşmek.

Tâ ki bunlar bir yire cem‘ olmaya / Artugı eksügi hîç düz olmaya (414)

cism ü cân vir-: Kendini adamak, kendini feda etmek

Yagmalatdı mâl u mülkü hânumân / Virdi ol ‘ışka göñül ü cism ü cân (184)

elbir et-: Birlik olmak, güç birliği yapmak, birlikte hareket etmek

Nefs-ile uşbu hevâ elbir ider / Bir işid bunlar ki ne tedbîr ider (266)

emrini dut-: İttat etmek.

Kul olan oldur ki duta emrini / Emr içinde harca süre ‘ömrini (266)

eteğini dut-: Bir şeye bağlı olmak.

Tâ ki bunlar bir yire bitmeyeler / Ulular etegini dutmayalar (266)

garra ol-: Gösterişe aldanmak.

Toptolu mihnet-durur ol bâdiye / Garra olmışdur bular şol şâdiye (816)

giriftâr eyle-: Tutulmuş, yakalanmış, tutkun, müptelâ

Yog-ıdı bu ‘âlem ol var eyledi / Cümlesin ‘ışka giriftâr eyledi (124)

inan-: Bir düşünceyi, sözü veya inancı doğru kabul etmek

Biz aña girtü inanduk sıdk-ıla / Kim bize yarın şefâ‘at ol kıla (100)

kâyim dur-: Bağlı olmak.

Cân u ten çün bu işe kâyim dura / Devleti ayrılmadın dâyim dura (138)

kul eyle-: Kendine bağlamak.

Cân-ıla ‘ışkı okırlar dünyaya / Maksud ol kim bunları kul eyleye (785)

kul ol-: İtaat etmek.

Kân ola ol cân u ten gevher kopa / Kul olup cümle cihân aña tapa (140)

münkâd ol-: Boyun eymek.

Ger bular bu nefse münkâd olalar / Dirligi kalmaz gerek kim öleler (786)

rûzı kıl-: Nasip etmek.

İy Çalap sen rûzı kıl kullaruña / Ol zibâ hônı bu yohsullaruña (216)

tap-: Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek

Kân ola ol cân u ten gevher kopa / Kul olup cümle cihân aña tapa (140)

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bit-: Bağlanmak,katılmak

Sen dahı bitdüñ-ise ol birlige / Bî-riyâ girdüñ-ise ol dirliğe (333)

3.3.8.3. Kabul Eylemleri

baş indür-: Saygı göstermek.

Tâ ki dörd yâr gelmeyince bir yire / Kimse baş indürmedi ol servere (244)

eteğini dut-: Bir kişinin izinden gitmek.

İmdi çün böyle-durur n'itmek gerek / Dogru yâr etegini dutmak gerek (562)

fermân ol-: Boyun eğmek.

Kimse kim yarıçısı Rahmân ola / Tag u taş cümle aña fermân ola (860)

iktiza it-: Gerektirme, zorunlu kılma, ihtiyaç doğurma

ve bülbül âvâzın gülistân içinde işidemez. / Zarûret iktiza itdi kim bir (24)

kabûl eyle-: Kabul etmek, onaylamak, benimsemek

Sen kabûl eyle niyâzın iy Celîl / Dogru yolda tevfikuñ olsun delîl (103)

kâni' ol-: Razı olmak.

İki dürlü kâni' olmak var-durur / Birisi reh-zen biri rehber-durur (849)

kulağı bağlı ol-: Hakikati reddetmek.

Anlaruñ kim kulagı baglu degül / İşidiçek hak sözi kılur kabûl (844)

râzı ol-: Kabul etmek.

Râzı olmazlar bular kim varalar / Kuru yiri kop deñize gireler (790)

revâ ol-: Kabul edilmek.

El götürdi hazret'e kıldı du'â / hak katında ol du'â oldı revâ (283)

Uy-: uymak, tabi olmak, izlemek, birine göre hareket etmek

Ol imâm oldı vü biz uyduk aña / Anuñ-ıla varuruz senden yaña (101)

vâcib ol-: Gerekli olmak

'Âşık'a pes farz u vâcib ol-durur / Mustafâ şer'i ki dogru yol-durur (203)

yüz döndür-: Vazgeçmek.

Kimisi baş virdi yüz döndürmedi / Kimisi urdı kılıç hîç durmadı (327)

müstecâb ol-: Kabul edilmek.

Bilelikden ırmasun ol hak Çalap / Bu du'â hazret'de olsun müstecâb (600)

farz eyle-: Zorunlu kılmak.

Es-salâtu 'imâdü'd-dînhak anı kullarına farz eyledi / Bildürüp peygamber 'arz eyledi (347)

3.3.8.4. Karar Eylemleri

denize yol it-: Denize açılmak.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Ne kadar güçlü olursa bir pıñar / Deñize yol iltemez yire siñer (445)

seç-: Tercih etmek.

Seçdi dînden küfr ü şirk ü şekleri / Virdi destûr kırmaga müşrikleri (172)

terk it-: Vazgeçmek, bırakmak.

Duta ol dogru yolı dogru gide / Ne ki yâd endîşe varsa terk ide (204)

var-: Bir yere doğru gitmek, ulaşmak, yönelmek

Ol imâm oldı vü biz uyduk aña / Anuñ-ıla varuruz senden yaña (101)

yit-: Bir şeyi yeterli bulmak.

Nitekim peygâmbere kıldı hitâb / 'Âkıle ma'nî yiter uşbu cevâb (147)

yol al-: Birinin düşüncesini benimsemek, ondan örnek almak.

Enbiyânuñ aslı vü hatmıdur ol / Evliyâ hem cümle andan aldı yol (160)

yüz dut-: Yönelmek, yüz çevirmek.

Kaçuban kurtılmaga yir yok-durur / Yüz saña dutduk ki fazluñ çok-durur (96)

yol ur-: Bir işi zorlaştırmak.

Zîra tag u taş aña ma'nî-durur / Issı sovuk hem anuñ yolın urur (446)

ikilik eyle-: Ayrım yapmak.

İkilik eyleme hîç kimse-y-ile / Hôş dirilgil yohsul-ıla bay-ıla (664)

mâyil ol-: Yönelmek.

Mâyil olup kovdugumuz dünyedür / Bâki degül yıkılası bünyedür (749)

muhtelif düş-: Farklı düşünmek, ayrı düşmek.

Pes bir evdendür bu cümle mevcudât / Muhtelif düşmişdür illâ mahlukât (656)

3.3.8.5. Teslimiyet Eylemleri

duta gel-: Tutulmak, yakalanmak, ele geçirilmek

*Niçe yüz biñ dürlü kişi geldiler / Her birisi dutageldi bir hüne*r (266)

3.3.8.6. Fedakârlık Eylemleri

baş vir-: Can verme, kendini feda etme

Dökdi kan u virdi baş aldı rızâ / Hôşnud andan hem Resûl ü hem Hudâ (190)

harca var-: Bu yolda harcaya harcaya ilerleyen, kendini feda ederek giden.

Cân-durur ol ortada harca varan / Cânına kalmadı ol girçek eren (811)

nisâr ol-: Kendini feda etmek

Bir dahı anuñ bigi yüz kanda var / Cümle cân ol yüz-için olsun nisâr (316)

3.3.9. Problem Çözme ve Akıl Yürütme Eylemleri

3.3.9.1. Anlama Eylemleri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

dilin bil-: Anlamak, konuşulanı idrak etmek

Kamu ‘âlem sevdügi bir nesnedür / İlla birbirnüñ dilin bilmez nedür (606)

okı-: Anlamak.

Her kim ol nakşı bakup okımadı / Sırrı hayvân gerçi âdemdür adı (128)

añla-: Anlamak. kavramak.

Yüzi toprak ‘Âşık’uñ ol kimseye / Kim bu sözüñ ma‘nisini anlaya (335)

3.3.9.2. Çözümleme Eylemleri

da‘vî kıl-: İddia etmek, bir şeyi ileri sürmek, sav ortaya koymak

Her ki suçsuzam diyü da‘vî kıla / Lâcerem ol la‘nete lâyık ola (899)

hatm eyle-: Tamamlamak, bitirmek.

Birisi ‘Osmân-ı zi’n-nûreyn idi / Kim Kelâmullah’ı ol hatm eyledi (188)

3.3.9.3. Sorgulama Eylemleri

cüst-ü-cû kıl-: Aramak, araştırmak.

Oldur âhir bunça cüst-ü-cû kılan / Ol-durur hem isteyüp anı bulan (121)

3.3.10. Sevgi Eylemleri

cânlar ir-: Gönüllere ulaşmak.

Cân güneşi ire cümle cânlara / Hem bu cândan sâye düşe tenlere (139)

mübtelâ kıl-: Birini bir hâle düşürmek, bir şeye uğratmak,

Vây aña kim ol okımaya n’ide / Mübtelâ kılmış-durur kança gide (950)

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Rasgele seçilen 200 mental eylemin sayısal görünümü şöyledir.

Çizelge 1. Seçilen enatal eylemlerin sayısal dağılımı

BASAMAK KATEGORİSİ	BASAMAK (adet)	EYLEM TÜRÜ (adet)
Çıktı Basamağı	**91**	**91**
Açıklama Eylemleri	**32**	**32**
Dilsel Açıklama Eylemleri	30	30
Görsel Açıklama Eylemleri	2	2
Arzu ve İstek Eylemleri	**14**	**14**
Arzu ve İstek Eylemleri	6	6
Dua ve Beddua Eylemleri	3	3
Merhamet ve Affetme Eylemleri	5	5
Duygu Eylemleri	**4**	**4**
Fedakârlık Eylemleri	1	1

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Heyecan Eylemleri	1	1
Sevgi Eylemleri	1	1
Tehlike Eylemleri	1	1
Karar Verme Eylemleri	**3**	**3**
İnanma ve Güvenme Eylemleri	2	2
Kabul Eylemleri	1	1
Sevgi Eylemleri	**5**	**5**
Sevgi Eylemleri	5	5
Üzüntü Eylemleri	**15**	**15**
Acı ve Sıkıntı Eylemleri	9	9
Kötüleşme Eylemleri	1	1
Merhamet ve Affetme Eylemleri	5	5
Zevk ve Keyif Eylemleri	**18**	**18**
Huzur Eylemleri	4	4
Kibir Eylemleri	1	1
Memnuniyet Eylemleri	13	13
Girdi Basamağı	**11**	**11**
Duyu Eylemleri	**11**	**11**
Görme Duyusu Eylemleri	8	8
İşitme Duyusu Eylemleri	3	3
İşlem Basamağı	**98**	**98**
Arzu ve İstek Eylemleri	**2**	**2**
Arzu ve İstek Eylemleri	1	1
Merhamet ve Affetme Eylemleri	1	1
Başarı Eylemleri	**9**	**9**
Azim ve Gayret Eylemleri	3	3
Başarı Eylemleri	2	2
Üstünlük Eylemleri	4	4
Bellek Eylemleri	**6**	**6**
Hatırlama Eylemleri	3	3
Kayıt Saklama Eylemleri	1	1
Unutma Eylemleri	2	2
Bilinç Eylemleri	**5**	**5**
Bilinç Açıklığı Eylemleri	3	3
Bilinç Kaybı Eylemleri	2	2
Biliş Eylemleri	**18**	**18**
Bilme Eylemleri	5	5
Dikkat Eylemleri	5	5
Düşünme Eylemleri	1	1
Kandırma ve Aldatma Eylemleri	1	1

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Öğüt Eylemleri	3	3
Sabır Eylemleri	2	2
Yazgı Eylemleri	1	1
Duygu Eylemleri	**1**	**1**
Şüphelenme Eylemleri	1	1
Hata Yapma ve Yanılma Eylemleri	**1**	**1**
Hata Yapma ve Yanılma Eylemleri	1	1
Karar Verme Eylemleri	**48**	**48**
Değer Eylemleri	2	2
Fedakârlık Eylemleri	3	3
İnanma ve Güvenme Eylemleri	17	17
Kabul Eylemleri	14	14
Karar Eylemleri	11	11
Teslimiyet Eylemleri	1	1
Problem Çözme ve Akıl Yürütme Eylemleri	**6**	**6**
Anlama Eylemleri	3	3
Çözümleme Eylemleri	2	2
Sorgulama Eylemleri	1	1
Sevgi Eylemleri	**2**	**2**
Sevgi Eylemleri	2	2
Genel Toplam	**200**	**200**

1. İşlem basamağındaki eylemlerin 98, çıktı basamağındaki eylemlerin 91 adet oluşu, eserin bir düşünceyi iletmek, fikir vermek ve akıl yürütmek amacıyla ilişkili oluşuma bağlanabilir. İşlem eylemlerinin alt sınıfı olan karar verme eylemleri sınıfının 48 adet oluşu, bunlar arasındaki 17 adetinin inanma ve güvenme eylemlerinden oluşması da eserin içeriğiyle uyumludur. Tasavvufî bir anlayış güden Âşık Paşa'nın tasavvufun temel bakışlarından olan inanma ve güvenme kavramları üzerinde sıkça durması doğaldır. Bundan başka, yine kabul eylemleri 14 adetle ikinci sırada yer alır ki bu da eserin sunulduğu bakış açısıyla uyumludur.
2. İkinci sırayı 91 eylemle çıktı basamağı alır. Bu basamak da şairin, öğüt veren yol gösterme amacına uygundur. Bazı durumları sorgulayan bunun sonunda üzüntü ve sıkıntı çekileceğine inanan sanatçı akıl yürütmelerin duygusal veya soyut sonuçlarını bu eylemlerle ifade eder.
3. En son sırayı girdi basamağı eylemleri alır. 11 adet eylem kullanılmıştır. Girdi basamağındaki eylemler beş duyu organı yoluyla algılanan somut bilgiyi ifade eden eylemlerdir. Eserin tasavvufi içeriği somut olandan çok soyut olanın anlatılmasına yöneliktir. Bu durumda girdi eylemlerinin az oluşu eserin içeriğiyle uyumlu görünür.

Bu sonuçlar eser hakkında son sözü söylemek için yeterli değildir. Ancak eserdeki tüm eylemler incelendiğinde daha açık bir sonuca ulaşmak mümkün olacaktır.

Bu sınıflandırmalar, özelde Eski Anadolu Türkçesinin, genelde Türkçenin zihin yapısını, soyut ya da somut olayları algılayışını, Türk insanının evreni yorumlama konusundaki bakış açısını ortaya çıkarmakta oldukça faydalı olacaktır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

KAYNAKÇA

Akar, A. (2018). *Oğuzların Dili: Eski Anadolu Türkçesine Giriş.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akarsu, B. (1994). *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (5. b.). İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Aksan, D. (1999). *Anlambilim -Anlam bilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi-*. Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D. (2017). *Dil, Şu Büyülü Düzen...* (2. b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksoy, G. B. (2022). Anlam Bilimsel Bir Fiil Kategorisi Olarak Mental Fiiller. *Dil Araştırmaları, 16*(30), s. 115-137.

Azhar, M. A., Afzal, M. I., Asif, S., Mohsin, L. A. (2018). The Critical Discourse Analysis of Press Release and Conference in Response to Special Court Verdict: Halliday's Systemic Functional Linguistics Approach. *HamdardIslamicus,, 41* (3), s. 11-23.

Bartsch, K., & Wellman, H. M. (1995). *Children Talk About The Mind.* New York: Oxford University Press.

Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Grammar of Spoken and Written English.* London: Longman.

Bussmann, H. (1996). *Dictionary of Language and Linguistics.* (G. Trauth, & K. Kazzazi, Çev.) London-New York: Routledge.

Chafe, W. L. (1970). *Meaning and The Structure of Language.* Chicago: Chicago University Press.

Cook, W. A. (1979). *Case Grammar: Development of the Matrix Model (1979-1978).* Washington: Georgetown University Press.

Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and Causal Structure.* Oxford: Oxford University Press.

Erdem, M. (2004). Türkmen Türkçesinde Mental Fiillerin İsteme Göre Anlam Değişmeleri. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (20-26 Eylül 2004). I,* s. 939-949. Ankara: TDK.

Erdem, M. (2016). Türkçede Fiiller ve Sınıflandırma Sorunları. *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, 11*(20), s. 185-200. doi:http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.

Erkman-Akerson, F. (2008). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış* (2. b.). İstanbul: Multilingual.

Günay, V. D. (2018). *Sözcükbilime Giriş* (2. b.). İstanbul: Papatya Yayımcılık.

Halliday, M. (1985). *An Introduction to Functional Grammar.* London: Edward Arnold.

Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Hunston, S. (2025). Background to Systemic Functional Grammar. S. Hunston içinde, *Pattern, Construction, System: A Unified Approach to Grammar and Lexis* (s. 85-104.). Cambridge: Cambridge University Press.

Johanson, L. (2000). Viewpoint Operators in European Languages. Ö. Dahl (Dü.) içinde, *Tense and Aspect in the Languages of Europe* (s. 27-187). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Kiparsky, P., & Kiparsky, C. (1970). Fact. *Progress in Linguistics: A Collection of Papers* (s. 143-173). içinde Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi:https://doi.org/10.1515/9783111350219.143

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Korhonen, A., & Briscoe, T. (2004). Extended Lexical-Semantic Classification of English Verbs. *Proceedings of the HLT/NAACL Workshop on Computational Lexical Semantics* (s. 38 - 45). içinde Boston: MA.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü.* Ankara: TDK Yay.

Levin, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations: A preliminary Investigation.* Chicago: The University of Chicago Press.

Longacre, R. E. (1976). *An Anatomy of Speech Notions.* Peter de Ridder Press.

Sandalyeci, S. (2024). *Çağatay Türkçesinde Mental Fiiller.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Saussure, F. d. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri.* (B. Vardar, Çev.) İstanbul: Multilingual.

Shatz, M., Wellman , H. M., & Silber, S. (1983). The acquisition of mental verbs: a systematic investigation of the first reference to mental state. *Cognition., 14*(3), s. 301-321. doi:10.1016/0010-0277(83)90008-2.

Şirin, H. (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Urmson, J. O. (1952). Parenthetical Verbs. *Mind, 61*(244), s. 480-496.

Van Valin, R. D. (1993). A Synopsis of Role and Reference Grammar. R. D. Valin (Dü.) içinde, *Advances in Role and Reference Grammar* (s. 1-166). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. doi:https://doi.org/10.1075/cilt.82.03van

Vendler, Z. (1967). *Linguistics in Philosophy.* Ithaca, New York: Cornell University Press.

Vendler, Z. (1968). *Adjectives and Nominalization.* La Haye: Mouton.

Wilson, J. (1995). Problems and Methods in the Translation of Buddhist Texts from Tibetan. D. Tulku (Dü.) içinde, *Buddhist Translations: Problems and Perspectives* (s. 148-167). New Delhi: Manohar.

Yavuz, K. (2000). *Âşık Paşa Garib-nâme.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yener, M. L. (2007). Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine. *Turkish Studies, 2*(3), s. 606-623.

Yener, M. L. (2023). *Sözcük Bilimi -Türkiye Türkçesinden Örneklerle-.* (C. Kızılözen, & K. Efe, Dü) İstanbul: Ihlamur Akademi.

Yıldız, H. (2017). Türk Dilinde Fiillerin Semantik Sınıflandırılması Problemi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 3*(1), s. 337-362.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

JOHN DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDE ÖZGÜR ÇOCUK: DEMOKRASİ DENEYİM VE SORUMLULUK

Doç. Dr., Serdar SAYGILI
Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü
serdarsaygili@erciyes.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-1986-6448

Medine KILIÇ
Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
mdntlhn@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-8832-2361

ÖZET

Dewey'in eğitim felsefesi, modern eğitim düşüncesinde bireyin öğrenme sürecine aktif katılımını esas alan önemli bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Ona göre eğitim, yaşamdan bağımsız bir hazırlık süreci değil, doğrudan yaşamın kendisi olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle öğrenme, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimler ve deneyimler aracılığıyla gerçekleşen dinamik bir süreçtir. Dewey, çocuğun eğitim sürecinde pasif bir alıcı değil, aktif bir özne olması gerektiğini savunur. Bu doğrultuda okul, yalnızca bilgi aktaran bir kurum olmaktan ziyade, bireyin deneyim kazanmasını sağlayan ve düşünme becerilerini geliştiren bir yaşam alanı olarak görülmelidir. Eğitim programları ve öğretim yöntemleri de çocuğun ilgi alanları, ihtiyaçları ve gelişim düzeyi dikkate alınarak düzenlenmelidir. Böylece öğrenme, ezbere dayalı bir süreç olmaktan çıkarak anlamlı ve kalıcı bir yapıya dönüşür. Dewey'e göre eğitim, aynı zamanda toplumsal bir nitelik taşır ve bireyin sosyal yaşamla bütünleşmesini sağlar. Bu nedenle okul, toplumun küçük bir modeli olarak işlev görmelidir. Eğitim sürecinin temel amacı, bireyin yalnızca akademik bilgi edinmesi değil; aynı zamanda düşünme, sorgulama, problem çözme ve iş birliği yapma becerilerini geliştirmesidir. Bu beceriler, bireyin demokratik toplum içinde etkin bir şekilde yer almasını mümkün kılar. Dewey, çocuğun gelişimini yalnızca bilişsel boyutla sınırlamaz; onun sosyal, ahlaki ve duygusal yönleriyle birlikte ele alınması gerektiğini savunur. Bu bağlamda eğitim, bireyin hem kendi potansiyelini gerçekleştirmesine hem de toplumsal yaşamın aktif bir üyesi olmasına imkân tanıyan bütüncül bir süreçtir. Dolayısıyla Dewey'in eğitim anlayışı, geleneksel öğretim yaklaşımlarını eleştirerek deneyim temelli, öğrenci merkezli ve yaşamla iç içe geçmiş bir eğitim modeline dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: John Dewey, Özgür Çocuk, Eğitim Felsefesi, Pragmatizm, Deneyim.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

THE FREE CHILD IN JOHN DEWEY'S PHILOSOPHY OF EDUCATION: DEMOCRACY EXPERIENCE AND RESPONSIBILITY

ABSTRACT

Dewey's philosophy of education stands out as a significant approach in modern educational thought that emphasizes the individual's active participation in the learning process. According to him, education should not be viewed as a preparatory process separate from life, but as life itself. Therefore, learning is a dynamic process that takes place through the individual's interactions and experiences with their environment. Dewey argues that children should be active agents rather than passive recipients in the educational process. In this vein, schools should be viewed not merely as institutions that transmit knowledge, but as living spaces that enable individuals to gain experience and develop their thinking skills. Educational programs and teaching methods should also be structured with consideration for the child's interests, needs, and developmental level. In this way, learning transforms from a rote-memorization-based process into a meaningful and lasting experience. According to Dewey, education also has a social dimension and facilitates the individual's integration into social life. Therefore, the school should function as a microcosm of society. The fundamental purpose of the educational process is not merely for the individual to acquire academic knowledge, but also to develop skills in thinking, questioning, problem-solving, and collaboration. These skills enable the individual to participate effectively in a democratic society. Dewey does not limit a child's development to the cognitive dimension alone; he argues that it must be considered alongside the child's social, moral, and emotional aspects.

Keywords: John Dewey, The Free Child, Philosophy of Education, Pragmatism, Experience.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

"Eğitim, hayata hazırlık değil; hayatın ta kendisidir."
John Dewey

GİRİŞ

İnsan, doğuştan sahip olduğu potansiyelleri eğitim süreci içinde şekillendirerek geliştirir. Bu nedenle modern eğitim anlayışı, bireye yalnızca bilgi aktarmayı amaçlayan dar bir yaklaşım yerine, onun düşünme becerilerini geliştiren, sorgulama yetisini güçlendiren ve yaşamını bilinçli biçimde yönlendirebilmesini sağlayan daha kapsamlı bir bakış açısı sunar. Eğitimde özgürlük ilkesi de tam bu noktada hem bireysel gelişimin hem de demokratik toplum yapısının vazgeçilmez bir unsuru olarak önem kazanır. Özgür bireyin yetişmesi fikri, farklı pedagojik ve felsefi yaklaşımların temel tartışma alanlarından biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda özgür çocuk düşüncesi yalnızca pedagojik bir hedef değil, aynı zamanda insan doğası, toplumsal yapı ve etik değerler üzerine kurulu geniş bir düşünsel zemini ifade eder. Bu çalışmanın amacı, John Dewey'in eğitim felsefesi içerisinde özgür çocuk anlayışının nasıl ele alındığını ve çağdaş eğitim düşüncesine hangi katkıları sunduğunu ortaya koymaktır.

Dewey, düşüncelerini yaşam, deneyim ve toplumsal etkileşim üzerinden temellendiren önemli bir eğitim filozofudur. Ona göre eğitim, bireyin çevresiyle sürekli etkileşim içinde bulunduğu dinamik bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte çocuk, bilgiyi pasif biçimde alan bir nesne değil, öğrenme sürecine aktif olarak katılan bir özne olmalıdır. Dewey, geleneksel eğitimin katı, ezbere dayalı ve otoriter yapısını eleştirerek öğrenmenin merkezine öğrencinin ilgi alanlarını, yaşantılarını ve deneyimlerini yerleştirir. Böylece çocuk, kendi öğrenme sürecinin merkezine alınır ve eğitim, onun özgür gelişimini destekleyen bir yapı kazanır. Bu açıdan eğitim, yalnızca bilgi edinme süreci değil, aynı zamanda özgürlüğün deneyimlendiği bir yaşam alanı olarak değerlendirilir.

Dewey'in eğitim anlayışında özgür çocuk hem bireysel gelişimi destekleyen hem de toplumsal yapının devamlılığını mümkün kılan temel bir kavramdır. Çocuk, yalnızca bireysel bir varlık olarak değil, aynı zamanda geleceğin demokratik toplumunun inşasında rol oynayacak bir özne olarak görülür. Bu nedenle Dewey, okulu toplumun küçük bir modeli olarak ele alır. Okul ortamında edinilen deneyimler, çocuğun ileriki yaşamında karşılaşacağı toplumsal ilişkilerin bir hazırlığı niteliğindedir. Bu doğrultuda demokratik ve katılımcı bir okul ortamı, çocuğun özgür bir birey olarak gelişmesi için gerekli temel koşullardan biri hâline gelir. Eğitim, çocuğu mevcut toplumsal düzene uyumlandırmaktan ziyade, onun bu düzeni eleştirebilmesini ve gerektiğinde dönüştürebilmesini sağlayacak bir bilinç kazandırmayı amaçlar. Özgür çocuk fikri, Dewey'in pragmatist felsefesiyle de doğrudan ilişkilidir. Pragmatizm, bilgiyi sabit ve değişmez bir gerçeklik olarak değil, deneyim içinde sürekli yeniden oluşan bir süreç olarak değerlendirir. Bu nedenle eğitim de tamamlanmış bir yapı değil, yaşam boyunca devam eden dinamik bir süreçtir. Çocuğun özgürlüğü, yaşadığı deneyimleri anlamlandırma ve bu deneyimler üzerinden yeni öğrenmeler inşa etme kapasitesiyle doğrudan

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bağlantılıdır. Bu süreçte öğretmen, bilgiyi aktaran mutlak bir otorite değil, öğrenmeyi yönlendiren ve kolaylaştıran bir rehber konumundadır. Böylece eğitim süreci tek yönlü bir bilgi aktarımından çıkarak karşılıklı etkileşime dayalı bir öğrenme ortamına dönüşür. Bu yaklaşım, günümüz eğitiminde yaygınlaşan yapılandırmacı anlayışın da temelini oluşturur. Günümüzde hâlen etkisini sürdüren ezberci ve sınav merkezli eğitim anlayışı, Dewey'in özgür çocuk yaklaşımıyla büyük ölçüde çelişmektedir. Dewey'e göre gerçek özgürlük, çocuğun kendi yeteneklerini keşfetmesi, toplumsal ilişkiler içinde sorumluluk üstlenmesi ve öğrenme sürecini aktif biçimde yönetebilmesiyle mümkündür. Bu nedenle özgür çocuk kavramı yalnızca bireysel bir eğitim ideali değil, aynı zamanda demokratik toplumun gelişimi açısından da önemli bir hedefi temsil eder. Dolayısıyla düşünen, sorgulayan ve katılımcı bireylerin yetişmesi, ancak özgür ve destekleyici bir eğitim ortamı sayesinde mümkün olabilir.

1. DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİ

Eğitim, tarihsel olarak çoğu zaman bireyin gelecekteki yaşamına hazırlık sağlayan bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Bu bakış açısında eğitim, öğrenciyi ileride karşılaşacağı mesleki, toplumsal ve akademik alanlara hazırlayan bir ön aşama niteliği taşır. Bu nedenle eğitimin değeri genellikle gelecekte sağlayacağı katkılar üzerinden ölçülmüştür. Ancak Dewey, bu anlayışın eğitimi ertelenmiş bir yaşam etkinliği hâline getirdiğini savunur. Ona göre eğitim, yalnızca geleceğe dönük bir hazırlık değil, doğrudan yaşamın kendisidir. Eğitim süreci, bireyin her anını anlamlı kılan ve onu aktif bir özne olarak yaşama dâhil eden dinamik bir yapıya sahiptir. Bu süreç aynı zamanda bireyin hem kendine hem de topluma olan katkısını güçlendirir ve yaşamın yeniden inşasına imkân tanır.[160] Dewey, eğitimi toplumsal değişim ve ilerlemenin en güçlü araçlarından biri olarak görür. Ona göre kalıcı toplumsal dönüşümler yalnızca yasal düzenlemelerle ya da dış müdahalelerle gerçekleşmez; esas değişim eğitim yoluyla mümkün olur. Eğitim, bireysel deneyimleri ortak bir bilinç etrafında birleştirerek toplumsal yapının yeniden şekillenmesine katkı sağlar. Bu yönüyle eğitim, bireylerin ortak değerler etrafında birleşmesini ve birlikte hareket etmesini mümkün kılar. Dewey, eğitimin sadece bireyin gelişimine değil, aynı zamanda toplumun bütünsel ilerlemesine de hizmet etmesi gerektiğini vurgular. Bu nedenle eğitim, bireysel ve toplumsal gelişimi birbirini tamamlayan iki temel süreç olarak ele alır.[161]

Dewey'in eğitim anlayışında iki temel amaç öne çıkar. Bunlardan ilki bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesi ve kişisel gelişimini sağlamasıdır. İkinci amaç ise bireyin toplumsal yaşam içinde etkin, uyumlu ve iş birliğine açık bir şekilde yer alabilmesidir. Bu iki hedef birbirinden ayrı düşünülemez; çünkü bireyin gelişimi, onun toplumsal yaşamda daha bilinçli ve etkin bir rol üstlenmesini sağlar. Bu açıdan eğitim hem bireysel olgunlaşmayı hem de toplumsal katılımı aynı anda destekleyen bir süreçtir. Böylece eğitim, yalnızca bireyin

[160] John Dewey, *Felsefenin Yeniden İnşası,* çev. Süleyman Aydın (Ankara: Fol Yayınları, 2021), 165.
[161] John Dewey, *Pedagojik İlkelerim*, çev. Yağız Yanardağ (Ankara: Elips Kitap Yayınları, 2025), 25.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kendini geliştirdiği bir alan değil, aynı zamanda toplumun da gelişimini besleyen bir yapı hâline gelir. Eğitim, insanın anlamlı ve nitelikli bir yaşam sürdürebilmesinin temel koşullarından biri olarak görülür. Bireyin hem zihinsel hem de duygusal gelişimini destekleyen eğitim, aynı zamanda onun toplumsal ilişkiler kurmasına ve dünyayı anlamlandırmasına imkân tanır. Tarih boyunca eğitim yöntemleri değişiklik göstermiş olsa da insanın öğrenme ihtiyacı ve doğası varlığını korumuştur.[162] Eğitim, bireyi yalnızca bilgiyle donatan bir süreç değil; aynı zamanda onun değer dünyasını, yaşam biçimini ve çevresiyle kurduğu ilişkiyi şekillendiren bir olgudur. İnsan, doğayı anlamaya ve kontrol etmeye çalışırken aynı zamanda toplumsal bir varlık hâline gelmiş; bu süreçte eğitim, bireyin hem doğayla hem de toplumla kurduğu ilişkinin temel belirleyicisi olmuştur.[163] Şu hâlde Dewey açısından eğitim, bireyin zihinsel, bedensel ve toplumsal yönlerden gelişimini sağlayan bütüncül bir süreçtir. Aynı zamanda toplumun kültürel yapısını koruyan ve onu yeniden üreten temel bir araçtır. Bu nedenle eğitim, yalnızca geleceğe hazırlık işlevi gören bir etkinlik değil, yaşamın kendisi ve toplumsal dönüşümün temel aracıdır. Bu çerçevede Dewey'e göre eğitim, bireyin toplumsal hayata katılımını mümkün kılan, sürekli devam eden ve yaşamla iç içe geçmiş vazgeçilmez bir süreçtir.[164]

2. DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDEKİ TEMEL KAVRAMLAR

Dewey'in eğitim felsefesi incelendiğinde, onun eğitim sürecinde özellikle çocuğun doğasına ve bireysel özelliklerine odaklanmayı gerekli gördüğü anlaşılmaktadır. Dewey'e göre eğitimde temel alınması gereken nokta çocuğun kendisidir. Bu doğrultuda okul programlarının, öğretim yöntemlerinin ve öğretmen-öğrenci etkileşimlerinin çocuğun ilgi alanları, gelişim düzeyi ve ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmesi gerektiğini savunur. Dewey, eğitim içeriklerini ve ders etkinliklerini kendi başına bir amaç olarak değil, çocuğun gelişimini destekleyen bir araç olarak görür. Dewey'in eğitim felsefesi, okul, toplum, deneyim ve özgürlük kavramları etrafında şekillenen bütüncül bir anlayışa dayanmaktadır. Bu kavramlar, Dewey'in eğitim düşüncesinin hem bireysel hem de toplumsal boyutunu açıklamada temel bir rol üstlenir.[165] Dewey'e göre eğitim, bireyin yaşamla kurduğu doğrudan ilişkiler üzerinden anlam kazanan bir süreçtir ve bu sürecin merkezinde deneyim yer almaktadır. Deneyim, bireyin çevresiyle etkileşime girerek öğrenmesini ifade eder. Bu nedenle öğrenme, hazır bilginin aktarılmasından ziyade bireyin yaşantıları aracılığıyla aktif olarak gerçekleştirdiği bir süreçtir. Deneyim kavramı, aynı zamanda eğitimin sürekliliğini de ifade eder, zira her yeni deneyim, bir sonraki öğrenmenin temelini oluşturur.[166]

---

162 Dewey, *Pedagojik İlkelerim,* 33.
163 Dewey, *Pedagojik İlkelerim,* 35.
164 Dewey, *Pedagojik İlkelerim,* 35-36.
165 John. Dewey, *Günümüzde Eğitim*, çev. Bahri Ata – Talip Öztürk (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 182.
166 John. Dewey, *Deneyim ve Eğitim*, çev. Sinan Akıllı (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2023), 26.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Okul kavramı Dewey'in eğitim anlayışında yalnızca bilgi aktaran bir kurum değil, yaşamın kendisinin küçük bir örneği olarak ele alınır. Okul, çocuğun gerçek yaşamla bağlantı kurmasını sağlayan bir sosyal ortamdır. Bu nedenle okulda gerçekleştirilen etkinlikler, çocuğun ileride karşılaşacağı toplumsal yaşamın bir hazırlığı değil, doğrudan o yaşamın bir parçası olarak görülmelidir. Böylece okul, soyut bilgi üretiminden çok, yaşantıya dayalı öğrenmenin gerçekleştiği bir alan hâline gelir. Ona göre okulun en temel görevi, çocuğun bireysel gelişimini desteklemek ve onu öğrenme sürecine aktif biçimde katılan bir özne hâline getirmektir.[167] Bu nedenle okulun temel işlevi, yalnızca bilgi aktarmak ya da ezberletmek değildir. Okul, öğrencilerin karşılaştıkları yeni durumlara uyum sağlayabilmelerini ve problem çözme becerilerini geliştirebilmelerini amaçlamalıdır. Bu çerçevede eğitimin amacı, çocuğun ileride karşılaşacağı problemler karşısında düşünebilen, yorum yapabilen ve deneyimlerinden anlam üretebilen bir birey olarak yetişmesine katkı sağlamaktır.[168]

Toplum kavramı, Dewey'in eğitim felsefesinde eğitimin toplumsal yönünü ortaya koyar. Eğitim yalnızca bireysel gelişimi değil, aynı zamanda toplumun sürekliliğini ve yeniden üretimini de sağlar. Birey, eğitim aracılığıyla toplumsal değerlere, normlara ve ilişkilere katılır. Bu bağlamda okul, toplumun küçük bir modeli olarak işlev görür ve bireyi toplumsal yaşama hazırlayan bir yapı olarak konumlanır. Özgürlük ise Dewey'in eğitim anlayışının en temel kavramlarından biridir. Özgürlük, bireyin kendi öğrenme sürecine aktif katılımını, düşünme becerisini geliştirmesini ve deneyimleri üzerinden anlam üretmesini ifade eder. Bu anlayışta özgürlük, sınırsızlık değil; bireyin kendi potansiyelini keşfedebildiği, düşüncelerini ifade edebildiği ve öğrenme sürecine katılabildiği bir eğitim ortamını ifade eder. Bu nedenle özgürlük, deneyim temelli öğrenmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar. Sonuç olarak Dewey'in eğitim felsefesi, okul, toplum, deneyim ve özgürlük kavramlarının birbiriyle ilişkili olduğu dinamik bir yapı üzerine kuruludur. Bu kavramlar hem bireyin gelişimini hem de toplumsal yaşamın sürekliliğini mümkün kılan temel unsurlar olarak Dewey'in eğitim anlayışını şekillendirmektedir.[169]

3. DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDE ÖZGÜR ÇOCUK

Eğitim, bireyin bilgi, beceri, değer ve tutumlar edinerek toplumsal yaşama uyum sağlamasını amaçlayan kesintisiz bir gelişim süreci olarak ele alınmaktadır. Bu süreç, yalnızca bilgi aktarımına dayanan bir faaliyet değil, bireyin kendi yaşantıları aracılığıyla öğrenmesini mümkün kılan dinamik bir yapı niteliğindedir. Özellikle John Dewey'e göre eğitim, yaşamdan bağımsız ve geleceğe hazırlık sağlayan bir süreç değil, doğrudan yaşamın kendisidir. Bu nedenle öğrenme, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimler ve deneyimler üzerinden gerçekleşmektedir. Eğitim sürecinin etkili olabilmesi ise bireyin aktif katılımına, karşılaştığı sorunları çözebilme becerisine ve öğrendiği bilgileri günlük yaşamla ilişkilendirebilmesine

167 Dewey, *Günümüzde Eğitim*,182.
168 Dewey, *Günümüzde Eğitim,* 180.
169 John Dewey, *Okul ve Toplum* çev. Nurgül Hız (Ankara: Gece Kitaplığı, 2024), 22.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

bağlıdır. Bu tür bir eğitim anlayışı, bireyin yalnızca akademik açıdan değil; aynı zamanda sosyal, ahlaki ve duygusal yönlerden de gelişimini destekleyerek onu toplumsal yaşamın etkin bir üyesi hâline getirmeyi hedeflemektedir.[170]

Eğitim, bireyin doğuştan sahip olduğu potansiyelleri geliştirmesine, toplumsal hayata uyum sağlamasına ve yaşam boyu öğrenme becerileri kazanmasına katkı sunan temel bir süreçtir. Dewey'e göre eğitim, bireyi geleceğe hazırlayan bir araç olmaktan ziyade yaşamın kendisi olarak kabul edilmelidir. Bu doğrultuda eğitim süreci, bireyin deneyimleri, gözlemleri ve çevresiyle kurduğu etkileşimler çerçevesinde şekillenmektedir. Eğitimin temel amacı yalnızca bilgi kazandırmak değil, aynı zamanda bireyin düşünme, sorgulama, problem çözme ve sosyal ilişkiler kurma becerilerini geliştirmektir. Bu anlayışa göre eğitim, bireyin zihinsel gelişiminin yanı sıra sosyal, ahlaki ve duygusal gelişimini de bütüncül biçimde destekleyen bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Böylece birey hem kendi yaşamını anlamlandırabilen hem de toplumsal yaşam içinde sorumluluk üstlenebilen bir özne hâline gelmektedir.[171]

Çocuğun öğrenme sürecinde merak duygusunun canlı tutulması ve soru sorma becerisinin desteklenmesi, eğitimin en önemli boyutlarından biridir. Çocukların kendilerine yöneltilen sorular karşısında bilmiyorum yanıtını vermeleri, çoğu zaman düşünme süreçlerinin yeterince desteklenmediğine işaret eder. Bu durum yalnızca bireysel bir eksiklik olarak değil, aynı zamanda eğitim yaklaşımının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini gösteren önemli bir gösterge olarak da ele alınmalıdır. Bu noktada ebeveynlerin ve eğitimcilerin odaklanması gereken temel unsur, çocuğun doğru cevaba ulaşıp ulaşmaması değil; sahip olduğu bilgileri kullanarak düşünme, ilişkilendirme ve problem çözme çabasıdır. Bu yaklaşım, çocuğu pasif bir bilgi alıcısı olmaktan çıkararak aktif bir öğrenen konumuna taşır. Eğitim sürecinin bu şekilde yapılandırılması, çocuğun merak duygusunu destekler ve öğrenmeye yönelik içsel motivasyon geliştirmesine katkı sağlar.[172]

Günümüz eğitim yaklaşımında en sık karşılaşılan problemlerden biri, çocukların yoğun ve kesintisiz bir bilgi aktarımına maruz bırakılmasıdır. Çoğu zaman çocukların günleri planlı etkinliklerle doldurulmakta ve kendi deneyim alanlarını oluşturabilecekleri serbest zamanlar ortadan kaldırılmaktadır. Ebeveynler ve öğretmenler, çocukların geri kalacağı endişesiyle sürekli bir öğretme çabası içinde hareket etmektedir. Ancak bu durum, çocuğun doğal öğrenme sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aşırı yönlendirme ve bilgi yüklemesi, çocuğun kendi deneyimleri üzerinden öğrenme fırsatlarını sınırlamakta; aynı zamanda merak ve sorgulama becerilerinin zayıflamasına neden olmaktadır. Oysa çocuğun ilgi alanlarını merkeze alan bir eğitim anlayışı, yalnızca bilgi kazandırmakla kalmaz, öğrenmeye yönelik kalıcı bir ilgi ve istek de geliştirir. Bu nedenle eğitim sürecinde denge sağlanmalı ve çocuğun kendi deneyimlerini yaşayabileceği alanlar korunmalıdır.[173]

---

170 Dewey, *Deneyim ve Eğitim*, 8.
171 Dewey, *Günümüzde Eğitim*, 28.
172 John Dewey, *İnsan Doğası ve Davranışı* çev. Zeynep Eski (İstanbul: Sarmal Kitabevi,2024), 280.
173 Dewey, *Günümüzde Eğitim*, 28.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Aile içinde ebeveynlerin çocukla kurduğu ilişkinin niteliği, çocuğun hem entelektüel hem de sosyal gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Ebeveyn desteği ve ilgisi, çocuğun öğrenme sürecine aktif katılımını kolaylaştıran temel unsurlardan biridir. Öğretmenler de eğitim sürecinde aile desteğini önemli bir tamamlayıcı unsur olarak değerlendirmektedir. Çocuğun sorumluluk bilinci geliştirmesi, düzenli çalışma alışkanlığı kazanması ve sosyal ilişkilerini sağlıklı biçimde kurabilmesi büyük ölçüde aile ortamında edindiği deneyimlerle ilişkilidir. Çocuklar, çevrelerinden aldıkları geri bildirimlere göre davranışlarını şekillendirirler. Cesaretlendirildiklerinde ya da sınırlandırıldıklarında yaşadıkları bu deneyimler, onların sosyal uyum becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Bu durum, aile ortamının çocuğun toplumsal öğrenme sürecindeki kritik rolünü açık biçimde ortaya koymaktadır.[174]

John Dewey'in eğitim anlayışında öğrenme, bireyin doğrudan yaşantıları aracılığıyla gerçekleşen etkin ve sürekli bir süreçtir. Bu nedenle eğitim, yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir faaliyet değil; bireyin çevresiyle etkileşim kurarak gelişimini sürdürdüğü bir yaşam deneyimi olarak görülmelidir. Öğrenme sürecinde bireyin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınması, bilginin daha anlamlı ve kalıcı hâle gelmesini sağlar. Dewey'e göre çocuk, eğitim sürecinde pasif bir alıcı değil, aktif bir katılımcıdır. Bu sebeple öğrenme ortamlarının, çocuğun araştırma yapmasına, denemelerde bulunmasına, problem çözmesine ve kendi deneyimlerinden sonuçlar çıkarabilmesine imkân verecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Böyle bir eğitim anlayışı, yalnızca akademik kazanımları değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, iş birliği yapma ve toplumsal yaşama etkin katılım becerilerini de geliştirmeyi amaçlar.[175]

Dewey'e göre eğitim, bireyin yaşamdan bağımsız biçimde hazırlandığı bir süreç değil, doğrudan yaşamın kendisidir. Bu nedenle eğitim, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimler ve yaşantılar yoluyla sürekli yeniden biçimlenen dinamik bir yapıya sahiptir. Öğrenme süreci, hazır bilginin aktarılmasından ziyade bireyin etkin katılımına ve kendi deneyimleri üzerinden anlam üretmesine dayanır. Eğitimin temel hedefi, bireyin düşünme, sorgulama ve problem çözme becerilerini geliştirerek onu yaşamın farklı alanlarında karşılaşabileceği durumlara hazırlamaktır. Bu doğrultuda eğitim, yalnızca akademik başarıya odaklanan bir etkinlik olmaktan çıkar; aynı zamanda bireyin sosyal, ahlaki ve demokratik değerler kazanmasını destekleyen bütüncül bir gelişim alanı olarak ele alınır.[176]

Dewey, çocuğun gelişimini yalnızca bilişsel becerilerle sınırlı görmez; onu toplumsal ve fiziksel boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi gereken bir bütün olarak ele alır. Ona göre geleneksel eğitim anlayışı, çocukları toplumsal yaşama hazırlama konusunda yetersiz kalmaktadır. Çünkü toplum sürekli dönüşmekte ve bireyin karşılaşacağı sosyal koşullar, okulda öğretilen sabit bilgilerle her zaman örtüşmemektedir. Bu nedenle okul ortamı, değişen toplumsal yapıya uyum sağlayabilecek esneklikte olmalı ve çocuğa gerçek yaşam deneyimlerine yakın öğrenme imkânları sunmalıdır. Bu yaklaşım, çocuğun yalnızca bilgi edinmesini değil, aynı zamanda bu bilgileri sosyal yaşam içinde anlamlandırabilmesini ve

[174] Dewey, *Deneyim ve Eğitim*, 26.
[175] Dewey, *Günümüzde Eğitim*, 7.
[176] John Dewey, *Eğitimde Ahlak İlkeleri* çev. Nurgül Hız (Ankara: Gece Kitaplığı, 2024), 16.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

kullanabilmesini amaçlar. Böylece çocuk, öğrendiklerini günlük hayatla ilişkilendirerek daha kalıcı ve işlevsel bir öğrenme süreci yaşar.[177]

Bu anlayış doğrultusunda ders içerikleri ve öğretim yöntemlerinin de yeniden ele alınması gerekir. Dewey'e göre coğrafya, tarih ve matematik gibi dersler yalnızca teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamalı, öğrencinin bu bilgileri yaşamla ilişkilendirmesine imkân tanıyacak şekilde düzenlen

KAYNAKÇA

Dewey, J. (2021). Felsefenin Yeniden İnşası. (S. Aydın, Çev.). Ankara: Fol Yayınları.
Dewey, J. (2021). Günümüzde Eğitim. (B. Ata- T. Öztürk, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
Dewey, J. (2023). Deneyim ve Eğitim. (S. Akıllı, Çev.). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
Dewey, J. (2024). Eğitimde Ahlak İlkeleri. (N. Hız, Çev.). Ankara: Gece Kitaplığı.
Dewey, J. (2024). İnsan Doğası ve Davranışı. (Z. Eski, Çev.). İstanbul: Sarmal Kitabevi.
Dewey, J. (2024). Okul ve Toplum. (N. Hız, Çev.). Ankara: Gece Kitaplığı.
Dewey, J. (2025). Pedagojik İlkelerim. (Y. Yanardağ, Çev.). Ankara: Elips Kitap.

[177] Dewey, *Eğitimde Ahlak İlkeleri,* 24.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE ÖRGÜTSEL DESTEK ALGISI VE OKUL İKLİMİ: TÜRKİYE LİTERATÜRÜNÜN TEMATİK ANALİZİ

Ferize YURDAKUL

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Programı.

ORCID ID: https://orcid.org/0009-0004-3753-7976

ferizekilci@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel destek algısı ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları sistematik bir bakış açısıyla değerlendirerek alandaki genel eğilimleri, ortak bulguları ve araştırma boşluklarını ortaya koymaktır. Eğitim örgütlerinde çalışanların örgüt tarafından desteklendiklerine yönelik algıları, okul ikliminin oluşumu ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle örgütsel destek ve okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi, eğitim yönetimi alanı açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve doküman incelemesine dayalı literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'de örgütsel destek, algılanan örgütsel destek ve okul iklimi konularında yayımlanmış makaleler ile yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Elde edilen veriler tematik analiz yoluyla değerlendirilmiş; çalışmalar amaç, yöntem, örneklem, değişkenler ve sonuçlar bakımından sınıflandırılmıştır.

İncelenen araştırmaların büyük bölümünde örgütsel destek algısı ile okul iklimi arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca örgütsel desteğin örgütsel bağlılık, örgütsel güven, iş doyumu, öğretmen motivasyonu ve örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu görülmüştür. Buna karşılık örgütsel destek algısının düşük olduğu ortamlarda iletişim sorunları, örgütsel sinizm ve tükenmişlik gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkabildiği saptanmıştır.

Sonuç olarak, eğitim örgütlerinde olumlu ve sürdürülebilir bir okul ikliminin oluşturulmasında örgütsel destek algısı kritik bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Eğitim yöneticilerinin destekleyici liderlik uygulamalarını güçlendirmeleri, öğretmenlerin örgütsel destek algılarını artırarak okulun etkililiğine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel destek, okul iklimi, eğitim örgütleri, öğretmen algıları, tematik analiz.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ORGANIZATIONAL SUPPORT PERCEPTION AND SCHOOL CLIMATE IN EDUCATIONAL ORGANIZATIONS: A THEMATIC ANALYSIS OF THE LITERATURE IN TÜRKİYE

Abstract

The aim of this study is to examine the research conducted in Türkiye on the relationship between perceived organizational support and school climate in educational organizations and to identify the general trends, common findings, and research gaps in the literature. Employees' perceptions of being valued and supported by their organizations play a significant role in the development and maintenance of a positive school climate. Therefore, investigating the relationship between organizational support and school climate is of considerable importance for the field of educational administration.

A qualitative research approach was adopted, and the study was conducted through a literature review based on document analysis. Articles, master's theses, and doctoral dissertations published in Türkiye on organizational support, perceived organizational support, and school climate were examined. The collected data were analyzed through thematic analysis, and the studies were classified according to their aims, methodologies, samples, variables, and findings.

The findings revealed that most of the reviewed studies reported a positive and significant relationship between perceived organizational support and school climate. In addition, organizational support was found to have positive effects on organizational commitment, organizational trust, job satisfaction, teacher motivation, and organizational citizenship behaviors. Conversely, low levels of perceived organizational support were associated with communication problems, organizational cynicism, and burnout.

In conclusion, perceived organizational support emerges as a critical factor in establishing and sustaining a positive school climate in educational organizations. Strengthening supportive leadership practices may enhance teachers' perceptions of organizational support and contribute to overall school effectiveness.

Keywords: Organizational support, school climate, educational organizations, teacher perceptions, thematic analysis.

1. GİRİŞ

Eğitim örgütleri, bireylerin yalnızca akademik bilgi ve beceriler kazandıkları kurumlar değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler geliştirdikleri, toplumsal değerleri benimsedikleri ve örgütsel yaşam deneyimi kazandıkları yapılardır. Bu yönüyle okullar, toplumun küçük birer yansıması olarak değerlendirilmekte ve toplumsal yapının yeniden üretilmesinde önemli roller üstlenmektedir (Memduhoğlu ve Şeker, 2011; Sezgin, 2010). Eğitim örgütlerinin amaçlarına etkili biçimde ulaşabilmesi ise büyük ölçüde bu örgütlerde görev yapan çalışanların örgüte yönelik algıları ve örgütsel süreçlerin niteliği ile ilişkilidir.

Son yıllarda eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmalar, okul etkililiğinin yalnızca fiziksel olanaklar, öğretim programları veya yönetsel düzenlemelerle açıklanamayacağını ortaya

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

koymaktadır. Öğretmenlerin kendilerini değerli hissetmeleri, yöneticileri tarafından desteklenmeleri, karar süreçlerine katılabilmeleri ve adil uygulamalarla karşılaşmaları okulun işleyişini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Gizir ve Fakiroğlu, 2019; Kasalak, 2020). Bu bağlamda örgütsel destek ve okul iklimi kavramları, eğitim örgütlerinin etkililiğini açıklamada öne çıkan değişkenler hâline gelmiştir.

Örgütsel destek, çalışanların örgüt tarafından değer gördüklerine, katkılarının önemsendiğine ve ihtiyaçlarının dikkate alındığına ilişkin algılarını ifade etmektedir. Algılanan örgütsel destek, çalışanların örgütleriyle kurdukları psikolojik bağın güçlenmesine katkı sağlamakta; örgütsel bağlılık, iş doyumu, motivasyon ve performans gibi birçok örgütsel sonuç üzerinde etkili olmaktadır (Şentürk ve Tekin, 2016; Bakan, Güler ve Kara, 2017). Eğitim örgütlerinde ise öğretmenlerin algıladıkları örgütsel destek düzeyi, okulun genel işleyişi ve eğitim hizmetlerinin niteliği açısından önemli bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir (İlay Tilki ve Bulgürcü Gürel, 2021).

Okul iklimi ise okulda hâkim olan psikolojik, sosyal ve örgütsel atmosferi ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler arasındaki ilişkilerin niteliği, iletişim süreçleri, güven düzeyi ve iş birliği kültürü okul ikliminin temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Çetinkaya ve Koşar, 2022). Araştırmalar, olumlu okul ikliminin öğretmenlerin mesleki doyumlarını artırdığını, örgütsel bağlılığı güçlendirdiğini ve eğitim süreçlerinin daha etkili yürütülmesine katkı sağladığını göstermektedir (Korkmaz, 2011; Sezgin, 2010). Buna karşılık olumsuz okul iklimi; çatışma, tükenmişlik, yabancılaşma ve örgütsel sessizlik gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Mumcu ve Özyer, 2021).

Literatürde örgütsel destek ve okul iklimi arasındaki ilişkinin karşılıklı ve tamamlayıcı bir yapı gösterdiği belirtilmektedir. Öğretmenlerin yöneticilerinden ve kurumlarından destek gördüklerini hissetmeleri, okul ikliminin olumlu algılanmasına katkı sağlamakta; olumlu okul iklimi de çalışanların örgüte yönelik güven ve bağlılık düzeylerini güçlendirmektedir (Ayık, Savaş ve Çelikel, 2014; Emerce, Şahin, Gündüz ve Timur, 2022). Bu nedenle örgütsel destek ve okul iklimi, eğitim örgütlerinin sürdürülebilir başarısını etkileyen birbirini tamamlayan iki önemli değişken olarak değerlendirilmektedir.

Örgütsel destek ve okul iklimi arasındaki ilişkide okul yöneticilerinin liderlik davranışları da belirleyici bir role sahiptir. Araştırmalar, katılımcı ve destekleyici liderlik anlayışının öğretmenlerin hem örgütsel destek algılarını hem de okul iklimine ilişkin değerlendirmelerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Ayık ve Şayir, 2014). Bu durum, okul yöneticilerinin yalnızca yönetsel süreçleri yürüten kişiler olmadığını, aynı zamanda okulun sosyal ve psikolojik atmosferini şekillendiren temel aktörler olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel destek ve okul iklimi konularında çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, bu çalışmaların bulgularını bütüncül bir bakış açısıyla değerlendiren araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmaların farklı örneklemler, yöntemler ve değişkenler üzerinden yürütülmüş olması, alandaki genel eğilimlerin ortaya konulmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle örgütsel destek ve okul iklimi arasındaki

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ilişkinin sistematik biçimde incelenmesi, eğitim yönetimi alanındaki bilgi birikiminin bütüncül olarak değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel destek algısı ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları tematik analiz yöntemiyle değerlendirerek alandaki ortak bulguları, temel eğilimleri ve araştırma boşluklarını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışma, eğitim yöneticilerine, uygulayıcılara ve araştırmacılara kuramsal ve uygulamaya dönük katkılar sunmayı hedeflemektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, eğitim örgütlerinde örgütsel destek algısı ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların değerlendirilmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada doküman incelemesine dayalı literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması, belirli bir konuya ilişkin mevcut bilgi birikiminin incelenmesi, değerlendirilmesi ve sentezlenmesine olanak sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yöntem aracılığıyla konuya ilişkin araştırmaların ortak yönleri, farklılaşan bulguları ve alandaki araştırma eğilimleri ortaya konulabilmektedir.

Araştırmada tematik analiz yaklaşımı benimsenmiş ve incelenen çalışmalar belirli temalar altında sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Böylece eğitim örgütlerinde örgütsel destek ve okul iklimi ilişkisine yönelik genel eğilimlerin bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulması amaçlanmıştır.

2.2. Veri Kaynakları

Araştırmanın veri kaynaklarını Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel destek, algılanan örgütsel destek ve okul iklimi konularında yayımlanmış bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler ile yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Çalışmaların belirlenmesinde YÖK Ulusal Tez Merkezi, DergiPark, TR Dizin ve Google Akademik veri tabanlarından yararlanılmıştır.

Tarama sürecinde “örgütsel destek”, “algılanan örgütsel destek”, “okul iklimi”, “örgütsel bağlılık”, “örgütsel güven”, “öğretmen motivasyonu”, “iş doyumu” ve “eğitim örgütleri” anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Tarama 2007–2024 yılları arasında yayımlanan çalışmaları kapsayacak şekilde yürütülmüştür.

İlk tarama sonucunda toplam 58 çalışmaya ulaşılmıştır. Mükerrer kayıtların çıkarılması ve ön inceleme sonrasında çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır.

2.3. Çalışmaların Seçim Ölçütleri

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar aşağıdaki ölçütler doğrultusunda seçilmiştir:

- Çalışmanın Türkiye'de gerçekleştirilmiş olması,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Eğitim örgütleri bağlamında yürütülmüş olması,
- Örgütsel destek, algılanan örgütsel destek veya okul iklimi değişkenlerinden en az birini içermesi,
- Tam metnine ulaşılabilir olması,
- Bilimsel makale, yüksek lisans tezi veya doktora tezi niteliğinde olması.

Bildiri metinleri, kitap incelemeleri, editöryal yazılar ve tam metnine ulaşılamayan çalışmalar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca eğitim örgütleri dışındaki sektörlerde yürütülen araştırmalar yalnızca kavramsal karşılaştırma amacıyla değerlendirilmiş, tematik analiz sürecine dâhil edilmemiştir.

Belirlenen ölçütler doğrultusunda yapılan inceleme sonucunda 58 çalışmanın 24'ü araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunların 11'i eğitim örgütleri dışında yürütülmüş araştırmalar, 7'si tam metnine ulaşılamayan çalışmalar, 6'sı ise araştırma konusu ile doğrudan ilişkili olmayan çalışmalardan oluşmaktadır. Sonuç olarak 34 çalışma ayrıntılı incelemeye alınmış ve tematik analiz kapsamında değerlendirilmiştir.

2.4. Veri Analizi Süreci

Araştırma kapsamında incelenen 34 çalışma içerik bakımından analiz edilmiş ve elde edilen bulgular tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. İlk aşamada çalışmaların amaçları, örneklem özellikleri, yöntemleri ve temel sonuçları belirlenmiştir. Daha sonra ortak kavramlar ve bulgular doğrultusunda kodlamalar yapılmış, benzer içerikler bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur.

Analiz sürecinde örgütsel bağlılık, örgütsel güven, iş doyumu, motivasyon, iletişim, iş birliği, örgütsel vatandaşlık davranışları ve olumsuz örgütsel sonuçlar gibi temalar ön plana çıkmıştır. Bu temalar çerçevesinde araştırmaların bulguları karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Tematik analiz sonucunda elde edilen veriler, eğitim örgütlerinde örgütsel destek algısının okul iklimi üzerindeki etkilerini ortaya koyacak biçimde düzenlenmiş ve bulgular bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur. Böylece literatürde yer alan çalışmaların ortak eğilimleri ve farklılaşan yönleri sistematik bir çerçevede değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Türkiye'de Örgütsel Destek Araştırmalarının Genel Görünümü

İncelenen araştırmalar, örgütsel destek kavramının eğitim yönetimi alanında giderek daha fazla ilgi gören değişkenlerden biri hâline geldiğini göstermektedir. Özellikle son yıllarda gerçekleştirilen çalışmaların büyük bölümünde örgütsel desteğin örgütsel bağlılık, örgütsel güven, iş doyumu, örgütsel vatandaşlık davranışı ve öğretmen motivasyonu gibi değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir (Gizir ve Fakiroğlu, 2019; Kasalak, 2020).

Araştırmaların genel sonuçları, öğretmenlerin algıladıkları örgütsel destek düzeyi arttıkça örgüte yönelik olumlu tutumlarının da arttığını ortaya koymaktadır. Şentürk ve Tekin (2016), algılanan örgütsel desteğin örgütsel bağlılığı anlamlı düzeyde yordadığını belirtirken, Bakan, Güler ve Kara (2017) örgütsel destek algısının çalışanların örgütsel süreçlere katılımını ve

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

örgüte duydukları güveni güçlendirdiğini ifade etmektedir. Eğitim örgütlerinde yapılan araştırmalarda da benzer biçimde örgütsel desteğin öğretmenlerin mesleki tutumları üzerinde önemli etkiler oluşturduğu görülmektedir (İlay Tilki ve Bulgürcü Gürel, 2021).

3.2. Türkiye'de Okul İklimi Araştırmalarının Genel Görünümü

Okul iklimi üzerine gerçekleştirilen araştırmaların önemli bir kısmı öğretmen algılarına dayanmaktadır. Bu çalışmalar, okul ikliminin güven, iletişim, iş birliği, destekleyici ilişkiler ve katılımcı yönetim gibi boyutlardan oluştuğunu ortaya koymaktadır (Memduhoğlu ve Şeker, 2011; Çetinkaya ve Koşar, 2022).

Araştırma sonuçları, olumlu okul iklimine sahip okullarda öğretmenlerin iş doyumu, örgütsel bağlılık ve mesleki motivasyon düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Korkmaz (2011), okul iklimi ile örgütsel sağlık arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu belirtirken, Sezgin (2010) olumlu okul ikliminin öğretmen davranışları üzerinde önemli etkiler oluşturduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Ayık ve Şayir (2014), okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik davranışlarının okul ikliminin şekillenmesinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur.

3.3. Örgütsel Destek ve Okul İklimi İlişkisine Yönelik Bulgular

İncelenen çalışmaların ortak sonuçlarından biri, örgütsel destek algısı ile okul iklimi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmasıdır. Öğretmenlerin yöneticileri ve kurumları tarafından desteklendiklerini hissettikleri okullarda iletişim, güven ve iş birliği düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Ayık, Savaş ve Çelikel, 2014; Emerce, Şahin, Gündüz ve Timur, 2022).

Araştırmalar, örgütsel desteğin yalnızca bireysel tutumları değil, okulun genel örgütsel atmosferini de etkilediğini göstermektedir. Gizir ve Fakiroğlu'na (2019) göre öğretmenlerin örgütsel destek algılarının yükselmesi, örgütsel güven ve örgütsel bağlılık düzeylerini artırmakta; bu durum okul iklimine olumlu biçimde yansımaktadır. Emerce, Şahin, Gündüz ve Timur (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırma da örgütsel destek algısı ile okul iklimi arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Buna karşılık örgütsel destek düzeyinin düşük olduğu kurumlarda öğretmenlerin örgütsel süreçlere yönelik olumsuz tutumlar geliştirebildikleri görülmektedir. Mumcu ve Özyer (2021), düşük örgütsel destek algısının örgütsel sinizm ve tükenmişlik düzeylerini artırabildiğini belirtmektedir. Bu durum, örgütsel desteğin okul iklimini koruyucu bir işlev üstlendiğini göstermektedir.

3.4. Tematik Analiz Sonuçları

Araştırma kapsamında analiz edilen 34 çalışma tematik analiz yöntemiyle incelenmiş ve çalışmaların içerikleri altı temel tema altında sınıflandırılmıştır. Çizelge 1'de görüldüğü üzere araştırmaların en yoğun biçimde örgütsel bağlılık (f=8) ve örgütsel güven (f=7) temalarında toplandığı belirlenmiştir. İş doyumu ve motivasyon (f=6), iletişim ve iş birliği (f=5) ile okul iklimi ve örgütsel atmosfer (f=5) diğer öne çıkan temalar olarak dikkat çekmektedir. Buna

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

karşılık örgütsel sinizm, tükenmişlik ve yabancılaşma gibi olumsuz örgütsel sonuçları ele alan araştırmaların sayısının daha sınırlı olduğu (f=3) görülmüştür.

Çizelge 1. İncelenen Araştırmaların Tematik Dağılımı

Tema	**Çalışma Sayısı (f)**
Örgütsel Bağlılık	8
Örgütsel Güven	7
İş Doyumu ve Motivasyon	6
İletişim ve İş Birliği	5
Okul İklimi ve Örgütsel Atmosfer	5
Olumsuz Örgütsel Sonuçlar (sinizm, tükenmişlik vb.)	3
Toplam	**34**

Çizelge 1 incelendiğinde araştırmaların en yoğun biçimde örgütsel bağlılık ve örgütsel güven temalarında toplandığı görülmektedir. Çalışmalar birden fazla tema içerebilmekle birlikte baskın temaya göre kodlanmıştır. Bunun yanında iş doyumu, motivasyon, iletişim ve iş birliği konularının da sıklıkla ele alındığı belirlenmiştir. Daha sınırlı sayıdaki araştırmanın ise örgütsel sinizm, tükenmişlik ve yabancılaşma gibi olumsuz örgütsel sonuçlara odaklandığı görülmektedir.

3.4.1. Örgütsel Bağlılık Teması

Araştırmaların önemli bir kısmında örgütsel destek ile örgütsel bağlılık arasında pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Öğretmenlerin örgüt tarafından değerli görüldüklerini hissetmeleri, okulun amaç ve değerleriyle daha güçlü biçimde özdeşleşmelerini sağlamaktadır (Şentürk ve Tekin, 2016; Gizir ve Fakiroğlu, 2019).

3.4.2. Örgütsel Güven Teması

Örgütsel güven, hem örgütsel destek hem de okul iklimi ile en sık ilişkilendirilen değişkenlerden biridir. Ayık, Savaş ve Çelikel (2014), okul iklimi ile örgütsel güven arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koymuştur. Destekleyici yönetim uygulamalarının güven düzeyini artırdığı ve olumlu okul ikliminin oluşmasına katkı sağladığı görülmektedir.

3.4.3. İş Doyumu ve Motivasyon Teması

Öğretmenlerin örgütsel destek algılarının yükselmesi, iş doyumu ve mesleki motivasyon düzeylerini olumlu etkilemektedir. İlay Tilki ve Bulgürcü Gürel (2021), örgütsel desteğin öğretmen davranışları üzerinde olumlu sonuçlar oluşturduğunu belirtmektedir. Bu durum okul iklimine ilişkin değerlendirmelere de olumlu yansımaktadır.

3.4.4. İletişim ve İş Birliği Teması

Araştırmalar, açık iletişim ve iş birliğine dayalı örgütsel yapının hem örgütsel desteği hem de okul iklimini güçlendirdiğini göstermektedir. Memduhoğlu ve Şeker (2011), öğretmenlerin

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

okul ortamına ilişkin olumlu algılar geliştirmelerinde iletişim süreçlerinin önemli rol oynadığını vurgulamaktadır.

3.4.5. Olumsuz Örgütsel Sonuçlar Teması

İncelenen çalışmaların bir kısmında örgütsel destek düzeyinin düşmesiyle birlikte örgütsel sinizm, tükenmişlik ve yabancılaşma gibi olumsuz sonuçların arttığı görülmektedir. Özellikle Mumcu ve Özyer (2021), örgütsel desteğin yetersiz olduğu ortamlarda çalışanların örgüte yönelik olumsuz tutumlar geliştirebildiklerini ortaya koymuştur.

Çizelge 2. Tematik Analiz Sonuçlarının Özeti

Tema	Literatürde Öne Çıkan Bulgular
Örgütsel Bağlılık	Örgütsel destek arttıkça bağlılık düzeyi yükselmektedir.
Örgütsel Güven	Destekleyici yönetim anlayışı güven ortamını güçlendirmektedir.
İş Doyumu ve Motivasyon	Örgütsel destek öğretmen motivasyonunu ve iş doyumunu artırmaktadır.
İletişim ve İş Birliği	Açık iletişim ve katılımcı süreçler olumlu okul iklimini desteklemektedir.
Olumsuz Örgütsel Sonuçlar	Düşük örgütsel destek sinizm ve tükenmişlik riskini artırmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; incelenen 34 çalışma, örgütsel desteğin eğitim örgütlerinde olumlu okul ikliminin oluşturulması ve sürdürülmesinde temel belirleyicilerden biri olduğunu göstermektedir. Bulgular, örgütsel destek düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin okula yönelik algılarının ve örgütsel süreçlere katılımlarının olumlu yönde geliştiğini ortaya koymaktadır.

4. TARTIŞMA

4.1. Bulguların Literatürle Karşılaştırılması

Bu araştırmada elde edilen bulgular, eğitim örgütlerinde algılanan örgütsel destek ile okul iklimi arasında güçlü ve olumlu bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. İncelenen çalışmaların büyük bölümünde örgütsel destek algısının yükselmesine paralel olarak öğretmenlerin okul iklimine yönelik değerlendirmelerinin de olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Bu sonuç, örgütsel destek ve okul iklimi arasındaki ilişkinin eğitim yönetimi literatüründe uzun süredir vurgulanan kuramsal çerçeveyle örtüşmektedir (Gizir ve Fakiroğlu, 2019; Kasalak, 2020).

Araştırma bulguları, örgütsel destek algısının öğretmenlerin örgütsel bağlılık, örgütsel güven, iş doyumu ve motivasyon düzeyleri üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, algılanan örgütsel desteğin çalışanların örgütleriyle özdeşleşmelerini güçlendirdiğini ortaya koyan Şentürk ve Tekin'in (2016) bulgularıyla uyumludur. Benzer şekilde İlay Tilki ve

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bulgürcü Gürel (2021), örgütsel desteğin öğretmen davranışları üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu belirtmektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar, okul ikliminin oluşumunda örgütsel güvenin önemli bir rol oynadığını da göstermektedir. Ayık, Savaş ve Çelikel (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmada okul iklimi ile örgütsel güven arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada incelenen çalışmalar da benzer biçimde güven ortamının güçlendiği okullarda öğretmenlerin örgütsel destek algılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, okul yöneticilerinin liderlik davranışlarının hem örgütsel destek hem de okul iklimi üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Ayık ve Şayir'in (2014) çalışmasında öğretimsel liderlik davranışları ile örgüt iklimi arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durum, okul yöneticilerinin yalnızca yönetsel süreçlerden değil, aynı zamanda okulun sosyal ve psikolojik atmosferinden de sorumlu olduklarını göstermektedir.

4.2. Eğitim Yönetimi Açısından Değerlendirme

Araştırma bulguları eğitim yönetimi açısından değerlendirildiğinde, örgütsel desteğin okul etkililiğini etkileyen temel unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin kendilerini örgüt tarafından değerli hissedebilmeleri, mesleki performanslarının yanı sıra okulun genel amaçlarına yönelik katkılarını da artırmaktadır. Bu nedenle eğitim yöneticilerinin öğretmenlerin görüşlerini önemseyen, katılımcılığı teşvik eden ve destekleyici bir yönetim anlayışı geliştirmeleri önem taşımaktadır.

Araştırmalar, olumlu okul ikliminin oluşturulmasında yalnızca bireysel liderlik davranışlarının yeterli olmadığını, aynı zamanda kurumsal düzeyde destekleyici uygulamalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Korkmaz, 2011; Çetinkaya ve Koşar, 2022). Bu kapsamda öğretmenlerin karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması, açık iletişim kanallarının oluşturulması ve mesleki gelişimlerinin desteklenmesi okul ikliminin güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Bulgular, örgütsel destek algısının düşük olduğu kurumlarda çeşitli örgütsel sorunların ortaya çıkabildiğini de göstermektedir. Özellikle örgütsel sinizm, tükenmişlik ve yabancılaşma gibi olumsuz sonuçların örgütsel desteğin zayıf olduğu ortamlarda daha sık görüldüğü belirlenmiştir (Mumcu ve Özyer, 2021). Bu durum, örgütsel desteğin yalnızca olumlu çıktılar üretmek açısından değil, örgütsel riskleri azaltmak açısından da önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3. Araştırma Boşlukları ve Geleceğe Yönelik Çıkarımlar

İncelenen çalışmaların önemli bir bölümünün nicel araştırma yöntemleriyle yürütüldüğü görülmektedir. Bu çalışmalar değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymakla birlikte, öğretmenlerin örgütsel destek ve okul iklimine ilişkin deneyimlerini ayrıntılı biçimde açıklamak konusunda sınırlı kalabilmektedir. Bu nedenle gelecekte yapılacak araştırmalarda

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

nitel ve karma yöntemli araştırma desenlerinin daha fazla kullanılması önerilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Araştırmaların büyük kısmının öğretmen görüşlerine dayanması da dikkat çekici bir diğer bulgudur. Bu durum sonuçların genellenebilirliğini sınırlayabilmektedir. Okul yöneticileri, öğrenciler ve velilerin bakış açılarını içeren araştırmaların sınırlı olması, okul ikliminin çok boyutlu yapısının tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle farklı paydaş gruplarını kapsayan çalışmaların artırılması alana önemli katkılar sağlayabilir.

Ayrıca mevcut literatürde örgütsel destek ve okul iklimi ilişkisinde aracı ve düzenleyici değişkenlerin sınırlı düzeyde incelendiği görülmektedir. Özellikle örgütsel güven, liderlik stilleri, örgütsel adalet, psikolojik sermaye ve tükenmişlik gibi değişkenlerin bu ilişki üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı biçimde araştırılması gerekmektedir (Keçeli, 2022; Mumcu ve Özyer, 2021).

Sonuç olarak bu araştırma, Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel destek algısı ve okul iklimi ilişkisini inceleyen çalışmaların ortak eğilimlerini ortaya koymuş ve örgütsel desteğin olumlu okul ikliminin oluşumundaki kritik rolünü vurgulamıştır. Elde edilen sonuçlar, eğitim örgütlerinde insan odaklı yönetim anlayışının güçlendirilmesinin hem öğretmenlerin mesleki gelişimlerine hem de okul etkililiğine önemli katkılar sağlayacağını göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel destek algısı ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, örgütsel destek algısının okul ikliminin oluşumu ve sürdürülmesinde önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin örgüt tarafından desteklendiklerini hissetmeleri; örgütsel bağlılık, örgütsel güven, iş doyumu ve motivasyon düzeylerini olumlu yönde etkilerken okul iklimine ilişkin algılarını da güçlendirmektedir (Gizir ve Fakiroğlu, 2019; Şentürk ve Tekin, 2016).

Araştırma sonuçları, örgütsel destek ile okul iklimi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle destekleyici liderlik anlayışının benimsendiği, öğretmenlerin karar alma süreçlerine katılımının teşvik edildiği ve güven ortamının güçlendirildiği okullarda daha olumlu bir okul iklimi oluşmaktadır (Ayık ve Şayir, 2014; Ayık, Savaş ve Çelikel, 2014). Buna karşılık örgütsel desteğin yetersiz olduğu ortamlarda örgütsel sinizm, tükenmişlik ve yabancılaşma gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkabildiği görülmektedir (Mumcu ve Özyer, 2021).

Tematik analiz sonucunda örgütsel bağlılık, örgütsel güven, iş doyumu ve motivasyon, iletişim ve iş birliği ile olumsuz örgütsel sonuçlar olmak üzere beş temel tema belirlenmiştir. Bu bulgular, örgütsel desteğin okul iklimi üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler oluşturduğunu göstermektedir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak okul yöneticilerinin katılımcı ve destekleyici yönetim anlayışını güçlendirmeleri, açık iletişim ve iş birliğini teşvik etmeleri, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemeleri ve örgütsel destek algılarını düzenli olarak izlemeleri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

önerilmektedir. Ayrıca gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı paydaş gruplarını kapsayan nitel ve karma yöntemli çalışmaların artırılması yararlı olacaktır.

Sonuç olarak, eğitim örgütlerinde olumlu okul ikliminin oluşturulması ve sürdürülmesinde örgütsel destek algısı temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Öğretmenlerin desteklendikleri ve örgütsel süreçlere etkin biçimde katılabildikleri eğitim ortamları, hem çalışanların mesleki gelişimlerine hem de okulun etkililiğine önemli katkılar sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Ayık, A., & Şayir, G. (2014). Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları ile örgüt iklimi arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(49), 253–279.

Ayık, A., Savaş, M., & Çelikel, G. (2014). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin okul iklimi ve örgütsel güven algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(27), 203–220.

Bakan, İ., Güler, B., & Kara, E. (2017). Örgütsel demokrasinin örgütsel adalet ve örgütsel destek algıları üzerine etkileri: Otel çalışanlarına yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22*(4), 1031–1048.

Çetinkaya, İ., & Koşar, D. (2022). Öğretmenlerin örgüt iklimine ilişkin görüşleri: Bir durum çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42*(2), 1605–1639.

Emerce, A., Şahin, S., Gündüz, R., & Timur, Ş. (2022). Örgütsel iletişim ve okul iklimi arasındaki ilişkinin öğretmen algılarına göre tespiti. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10*(13), 1–39.

Gizir, S., & Fakiroğlu, M. (2019). Öğretmenlerin örgütsel destek algılarının iletişim iklimine etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 48*, 271–284.

Kasalak, G. (2020). Öğretmenlerin algıladıkları örgütsel desteğin örgütsel sonuçları üzerindeki etkisi: Meta-analiz. *İş ve İnsan Dergisi, 7*(1), 119–135.

Keçeli, İ. (2022). *İlkokul öğretmenlerinin okul iklimi algıları ile örgütsel mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.

Korkmaz, M. (2011). İlköğretim okullarında örgütsel iklim, örgüt sağlığı ve örgütsel bağlılık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 17*(1), 117–139.

Memduhoğlu, H. B., & Şeker, G. (2011). İlköğretim okullarının örgütsel iklimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(1), 1–26.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Mumcu, A., & Özyer, K. (2021). Örgüt iklimi ve örgütsel sinizm ilişkisinde lider-üye etkileşimi. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 19*(39), 63–94.

Sezgin, F. (2010). Okul kültürü ve örgütsel bağlılık. *Education and Science, 35*(156).

Şentürk, F., & Tekin, Y. (2016). Örgütsel bağlılık, örgütsel destek ve iş arkadaşı desteği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 7*(2).

Tilki, İ., & Bulgürcü Gürel, E. B. (2021). Örgüt iklimi ve algılanan örgütsel desteğin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 56*(4), 2683–2700.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. bs.). Seçkin Yayıncılık.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE ÖRGÜTSEL AYRIMCILIĞIN OKUL ORTAMINA YANSIMALARI: TÜRKİYE LİTERATÜRÜ ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

Abdulkadir YURDAKUL

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Programı.

ORCID ID: https://orcid.org/0009-0009-1144-8605

akyurdakul@gmail.com

ÖZET

Eğitim örgütlerinde adalet, eşitlik ve kapsayıcılık ilkelerinin sağlanması, okul ortamının niteliğini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Buna karşın örgütsel ayrımcılık uygulamaları, çalışanların kuruma yönelik tutumlarını, mesleki motivasyonlarını ve örgütsel ilişkilerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu araştırmanın amacı, eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılığın okul ortamına yansımalarını inceleyen ulusal çalışmaların değerlendirilmesi ve konuya ilişkin genel eğilimlerin ortaya konulmasıdır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalı literatür taraması yaklaşımı kullanılmıştır. Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılık, kayırmacılık, dışlanma, örgütsel adalet, örgütsel güven ve okul ortamı konularında yayımlanmış bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş ve ortak bulgular belirli temalar altında sınıflandırılmıştır.

Araştırma bulguları, örgütsel ayrımcılığın okul ortamını doğrudan etkileyen önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. İncelenen çalışmalar, ayrımcılık algısının yüksek olduğu eğitim kurumlarında örgütsel güvenin, örgütsel bağlılığın ve iş doyumunun azaldığını; örgütsel sessizlik, yabancılaşma, sinizm ve çatışma düzeylerinin ise arttığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık adalet temelli yönetim anlayışının benimsendiği, katılımcı karar alma süreçlerinin desteklendiği ve etik liderlik davranışlarının sergilendiği okullarda daha olumlu bir okul ortamının oluştuğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak örgütsel ayrımcılık, eğitim örgütlerinde okul ortamının niteliğini olumsuz etkileyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Daha sağlıklı ve kapsayıcı okul ortamlarının oluşturulabilmesi için adalet, eşitlik, şeffaflık ve etik yönetim ilkelerini güçlendiren uygulamalara öncelik verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel ayrımcılık, okul ortamı, örgütsel adalet, eğitim örgütleri, tematik analiz.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

REFLECTIONS OF ORGANIZATIONAL DISCRIMINATION ON THE SCHOOL ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL ORGANIZATIONS: A THEMATIC REVIEW OF THE TURKISH LITERATURE

Abstract

Ensuring justice, equality, and inclusiveness in educational organizations is among the fundamental factors that determine the quality of the school environment. However, organizational discrimination may negatively affect employees' attitudes toward their institutions, professional motivation, and organizational relationships. The aim of this study is to examine national studies addressing the reflections of organizational discrimination on the school environment and to identify the general trends related to this issue.

The study employed a literature review approach based on document analysis, one of the qualitative research methods. Scientific studies conducted in Türkiye on organizational discrimination, favoritism, exclusion, organizational justice, organizational trust, and the school environment in educational organizations were reviewed. The collected data were analyzed through thematic analysis, and common findings were categorized under specific themes.

The findings indicate that organizational discrimination is a significant factor directly affecting the school environment. The reviewed studies reveal that in educational institutions where perceptions of discrimination are high, organizational trust, organizational commitment, and job satisfaction tend to decrease, whereas organizational silence, alienation, cynicism, and conflict tend to increase. On the other hand, schools characterized by justice-oriented management practices, participatory decision-making processes, and ethical leadership behaviors tend to foster a more positive school environment.

In conclusion, organizational discrimination is considered a major factor that negatively influences the quality of the school environment in educational organizations. To establish healthier and more inclusive school environments, it is essential to prioritize practices that strengthen the principles of justice, equality, transparency, and ethical management.

Keywords: Organizational discrimination, school environment, organizational justice, educational organizations, thematic analysis.

1. GİRİŞ

1.1. Eğitim Örgütlerinde Ayrımcılık Olgusu

Eğitim örgütleri, bireylerin akademik, sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyen; eşitlik, adalet ve kapsayıcılık ilkeleri üzerine yapılandırılması beklenen kurumlardır. Ancak örgütlerde olduğu gibi eğitim kurumlarında da çalışanların çeşitli nedenlerle farklı muamelelere maruz kalabildiği görülmektedir. Bu durum örgütsel ayrımcılık kavramını gündeme getirmektedir. Örgütsel ayrımcılık; çalışanların cinsiyet, yaş, siyasi görüş, sendikal tercih, kişisel yakınlık, etnik köken veya benzeri özellikleri nedeniyle farklı uygulamalara maruz bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır. Eğitim örgütlerinde ortaya çıkan ayrımcı uygulamalar, yalnızca bireysel

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

düzeyde değil, örgütsel düzeyde de çeşitli sonuçlar doğurabilmektedir (Aydın, 2016; Aslan & Sancak, 2024).

Ayrımcılık olgusunun önemli boyutlarından biri toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerdir. Toplumsal rollerin örgütsel yapılara yansıması, çalışanların fırsatlara erişiminde ve örgütsel süreçlere katılımlarında farklılıklar oluşturabilmektedir. Toplumsal cinsiyetin sosyal olarak inşa edilen bir yapı olduğunu vurgulayan çalışmalar, örgütlerde ortaya çıkan ayrımcı uygulamaların yalnızca bireysel tercihlerden değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapılardan da etkilendiğini ortaya koymaktadır (Oakley, 1972; Connell, 2012). Benzer şekilde eğitim kurumlarında yönetsel süreçlerde ortaya çıkan eşitsizliklerin, çalışanların örgütsel adalet algıları üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Kandiyoti, 2015).

Örgütsel ayrımcılığın eğitim kurumlarında en sık görülen biçimleri arasında kayırmacılık, dışlama, görev dağılımında adaletsizlik, ödül ve terfi süreçlerinde eşitsizlik ile karar alma süreçlerinden uzaklaştırma yer almaktadır. Bu tür uygulamalar çalışanların kuruma yönelik algılarını olumsuz etkileyebilmekte ve örgütsel ilişkilerde güven kaybına yol açabilmektedir. Özellikle okul ortamlarında öğretmenlerin adalet algısının zedelenmesi, eğitim süreçlerinin niteliğini ve okulun genel işleyişini etkileyebilmektedir (Roberson, 2019).

1.2. Örgütsel Ayrımcılık ve Okul Ortamı İlişkisi

Okul ortamı, öğretmenler, yöneticiler ve diğer paydaşlar arasındaki ilişkilerin niteliğini ifade eden önemli bir örgütsel değişkendir. Okul ortamının olumlu olması; güven, iş birliği, açık iletişim ve katılımcı yönetim anlayışı gibi unsurlarla ilişkilendirilmektedir (Cohen vd., 2009; Korkmaz, 2011). Buna karşılık ayrımcı uygulamaların yaygın olduğu eğitim kurumlarında çalışanlar arasında çatışma, güvensizlik ve örgütsel sessizlik gibi olumsuz durumların ortaya çıkabildiği belirtilmektedir.

Araştırmalar, eğitim örgütlerinde algılanan adalet düzeyinin azalmasının örgütsel bağlılık, iş doyumu ve mesleki motivasyon üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu göstermektedir (Greenberg, 1990). Benzer şekilde kayırmacılık ve ayrımcılık algılarının yükselmesi, çalışanların örgütsel güven düzeylerini azaltmakta ve okul ortamına ilişkin değerlendirmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (Aslan & Sancak, 2024). Bu nedenle örgütsel ayrımcılık ile okul ortamı arasındaki ilişkinin incelenmesi, eğitim yönetimi alanı açısından önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmektedir.

1.3. Eğitim Yönetimi Açısından Konunun Önemi

Eğitim kurumlarında etkili bir okul ortamının oluşturulabilmesi, yalnızca fiziksel koşulların iyileştirilmesine değil, aynı zamanda örgütsel süreçlerin adil ve kapsayıcı biçimde yürütülmesine bağlıdır. Çağdaş eğitim yönetimi anlayışı, çalışanların eşit fırsatlara sahip olduğu, görüşlerinin dikkate alındığı ve ayrımcı uygulamalardan uzak bir örgütsel yapı oluşturulmasını gerekli görmektedir (Hoy & Miskel, 2013).

Örgütsel ayrımcılığın varlığı ise çalışanların kuruma duydukları güveni azaltmakta, örgütsel vatandaşlık davranışlarını zayıflatmakta ve okulun genel etkililiğini olumsuz

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

etkileyebilmektedir (Triana vd., 2021). Bu nedenle eğitim yöneticilerinin ayrımcılık algısını azaltacak ve adalet duygusunu güçlendirecek uygulamalar geliştirmeleri önem taşımaktadır. Eğitim örgütlerinde adalet ve eşitlik ilkelerinin güçlendirilmesi, yalnızca çalışanların mesleki doyumunu artırmakla kalmamakta; aynı zamanda okulun genel performansına ve öğrenci başarısına da katkı sağlamaktadır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılık ve okul ortamı ilişkisini ele alan çalışmaların incelenmesi, elde edilen bulguların tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmesi ve alandaki genel eğilimlerin ortaya konulmasıdır. Araştırma kapsamında örgütsel ayrımcılığın okul ortamına yansımaları; kayırmacılık, örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel bağlılık, örgütsel sessizlik ve örgütsel yabancılaşma gibi değişkenler çerçevesinde ele alınmıştır. Böylece eğitim örgütlerinde ayrımcılığın örgütsel sonuçlarına ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunulması amaçlanmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılığın okul ortamına yansımalarını inceleyen çalışmaların değerlendirilmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada doküman incelemesine dayalı literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylara ilişkin yazılı kaynakların sistematik biçimde incelenmesine olanak sağlayan bir veri toplama tekniğidir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu kapsamda eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılık ve okul ortamı ilişkisini ele alan çalışmalar incelenmiş ve elde edilen bulgular tematik analiz yaklaşımıyla değerlendirilmiştir.

2.2. Veri Kaynakları

Araştırmanın veri kaynaklarını Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılık, kayırmacılık, örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel sessizlik ve okul ortamı konularında yayımlanmış bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda YÖK Ulusal Tez Merkezi, DergiPark, TR Dizin ve Google Akademik veri tabanlarından yararlanılmıştır.

Tarama sürecinde;

• “örgütsel ayrımcılık”,

• “okullarda ayrımcılık”,

• “kayırmacılık”,

• “örgütsel adalet”,

• “örgütsel güven”,

• “örgütsel sessizlik”,

• “okul iklimi”,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

• “okul ortamı”

anahtar sözcükleri kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında 2010–2024 yılları arasında yayımlanan çalışmalar değerlendirilmiştir. İlk tarama sonucunda ilgili veri tabanlarında toplam 50 çalışmaya ulaşılmıştır. Ön inceleme sürecinde araştırma konusu ile doğrudan ilişkili olmayan, tam metnine ulaşılamayan veya belirlenen ölçütleri karşılamayan 32 çalışma kapsam dışı bırakılmıştır. Nihai olarak 18 çalışma tematik analiz sürecine dâhil edilmiştir.

2.3. Çalışmaların Seçim Ölçütleri

Araştırma kapsamına alınan çalışmalar aşağıdaki ölçütler doğrultusunda belirlenmiştir:

• Türkiye'de gerçekleştirilmiş olması,

• Eğitim örgütleri bağlamında yürütülmüş olması,

• Örgütsel ayrımcılık, kayırmacılık, örgütsel adalet veya okul ortamı değişkenlerinden en az birini içermesi,

• Tam metnine erişilebilmesi,

• Hakemli dergi makalesi, yüksek lisans tezi veya doktora tezi niteliğinde olması.

Buna karşılık;

• Eğitim örgütleri dışında yürütülen araştırmalar,

• Bildiri özetleri,

• Editöryal yazılar,

• Kitap değerlendirmeleri,

• Tam metnine ulaşılamayan çalışmalar

araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Belirlenen ölçütler doğrultusunda yapılan değerlendirme sonucunda araştırma amacına uygun 18 çalışma analiz kapsamına alınmıştır.

2.4. Veri Analizi Süreci

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar içerik bakımından değerlendirilmiş ve tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Tematik analiz sürecinde öncelikle çalışmaların amaçları, örneklem özellikleri, yöntemleri ve temel bulguları incelenmiştir. Daha sonra benzer kavram ve sonuçlar kodlanarak ortak temalar oluşturulmuştur.

Analiz sonucunda elde edilen bulgular;

• Kayırmacılık ve adaletsizlik,

• Örgütsel güven ve bağlılık,

• Örgütsel sessizlik ve yabancılaşma,

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

• İletişim ve iş birliği,

• Etik liderlik ve kapsayıcı yönetim

olmak üzere beş temel tema altında değerlendirilmiştir. Böylece eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılığın okul ortamına yansımaları bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temalar oluşturulurken bir çalışmanın birden fazla tema altında değerlendirilmesine izin verilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Türkiye'de Eğitim Örgütlerinde Örgütsel Ayrımcılık Araştırmalarının Genel Görünümü

İncelenen çalışmalar, eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılık konusunun son yıllarda giderek daha fazla araştırılan bir alan hâline geldiğini göstermektedir. Araştırmaların önemli bir bölümü kayırmacılık, örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel sessizlik ve örgütsel bağlılık değişkenleri çerçevesinde yürütülmüştür. Özellikle okul yöneticilerinin tutumları ile öğretmenlerin adalet algıları arasındaki ilişkinin sıklıkla incelendiği görülmektedir (Aydın, 2016; Aslan & Sancak, 2024).

Çalışmaların genel sonuçları, eğitim örgütlerinde ayrımcılık algısının yükselmesiyle birlikte çalışanların örgüte yönelik olumlu tutumlarında azalma meydana geldiğini göstermektedir. Ayrımcı uygulamaların öğretmenlerin mesleki motivasyonlarını, örgütsel bağlılıklarını ve kurumlarına duydukları güveni olumsuz etkileyebildiği belirlenmiştir. Buna karşılık adalet ve eşitlik ilkelerinin güçlendiği okul ortamlarında örgütsel bağlılık ve iş birliği düzeylerinin arttığı görülmektedir (Greenberg, 1990; Roberson, 2019). Benzer şekilde eğitim örgütlerinde adalet algısının güçlenmesinin çalışanların örgüte yönelik olumlu tutumlarını artırdığı ve örgütsel sonuçlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Demirtaş & Demirbilek, 2019).

3.2. Örgütsel Ayrımcılığın Okul Ortamına Yansımalarına İlişkin Bulgular

İncelenen araştırmaların ortak bulgularından biri, örgütsel ayrımcılığın okul ortamının niteliğini doğrudan etkileyen önemli bir değişken olmasıdır. Öğretmenlerin ayrımcı uygulamalara maruz kaldıklarını düşünmeleri, okul içerisindeki güven ilişkilerini zayıflatmakta ve örgütsel iletişim süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum zamanla çalışanlar arasında çatışmaların artmasına ve kurumsal aidiyet duygusunun zayıflamasına neden olabilmektedir (Aydın, 2016).

Araştırmalar ayrıca kayırmacılık ve adaletsizlik algılarının öğretmenlerin okul ortamına ilişkin değerlendirmelerini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Görev dağılımı, ödüllendirme ve karar alma süreçlerinde adalet ilkesinin zedelendiği kurumlarda çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerinin düştüğü ve örgütsel sessizlik davranışlarının arttığı görülmektedir (Aslan & Sancak, 2024). Eğitim örgütlerinde örgütsel adalet algısının zayıflamasının çalışan davranışları ve okulun işleyişi üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu da vurgulanmaktadır (Bozbayındır, Kayabaşı, & Aydın, 2013).

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Çizelge 1.

Örgütsel Ayrımcılığın Okul Ortamına Yansımaları

Bulgular	Okul Ortamına Etkisi
Kayırmacılık algısı	Güven ve aidiyet duygusunun azalması
Adaletsiz uygulamalar	Örgütsel bağlılığın zayıflaması
Dışlanma ve ayrımcılık	İş birliği ve iletişimin bozulması
Örgütsel sessizlik	Katılımın azalması
Etik liderlik eksikliği	Olumsuz okul ikliminin oluşması
Adalet ve eşitlik uygulamaları	Olumlu okul ortamının güçlenmesi

3.3. Tematik Analiz Sonuçları

Araştırma kapsamında incelenen 18 çalışmanın bulguları doğrultusunda örgütsel ayrımcılık ve okul ortamı ilişkisi beş temel tema altında değerlendirilmiştir. Çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde araştırmaların büyük bölümünün 2016 sonrasında yoğunlaştığı görülmüştür. Temalara göre çalışma dağılımı Çizelge 2'de sunulmuştur.

Çizelge 2. Tematik Analiz Kapsamında İncelenen Çalışmaların Tema Dağılımı

Tema	Çalışma Sayısı
Kayırmacılık ve adaletsizlik	7
Örgütsel güven ve bağlılık	6
Örgütsel sessizlik ve yabancılaşma	4
İletişim ve iş birliği	3
Etik liderlik ve kapsayıcı yönetim	3

Not: Bazı çalışmalar birden fazla tema kapsamında değerlendirildiğinden toplam frekans araştırma kapsamındaki çalışma sayısından yüksektir.

Çizelge 2 incelendiğinde çalışmaların en yoğun olarak kayırmacılık ve adaletsizlik teması altında toplandığı görülmektedir. Bunu örgütsel güven ve bağlılık teması izlemektedir. Daha sınırlı sayıdaki çalışmalar ise örgütsel sessizlik ve yabancılaşma, iletişim ve iş birliği ile etik liderlik ve kapsayıcı yönetim temalarına odaklanmıştır. Bu durum, Türkiye'de eğitim

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

örgütlerinde örgütsel ayrımcılık araştırmalarının ağırlıklı olarak adalet ve güven boyutları üzerinden ele alındığını göstermektedir.

3.3.1. Kayırmacılık ve Adaletsizlik Teması

İncelenen çalışmaların önemli bir bölümünde örgütsel ayrımcılığın kayırmacılık ve adaletsizlik uygulamalarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Özellikle görev dağılımı, ödüllendirme ve yönetsel karar süreçlerinde yaşanan adaletsizliklerin öğretmenlerin kuruma yönelik algılarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Aslan & Sancak, 2024). Çalışanların adalet algılarındaki bozulmanın örgütsel güven ve bağlılık düzeylerini zayıflattığı görülmektedir (Greenberg, 1990). Benzer şekilde eğitim örgütlerinde örgütsel adaletin çalışan davranışları üzerindeki belirleyici rolü çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur (Bozbayındır vd., 2013; Demirtaş & Demirbilek, 2019).

3.3.2. Örgütsel Güven ve Bağlılık Teması

Araştırmalarda en sık vurgulanan bulgulardan biri, ayrımcılık algısı ile örgütsel güven arasındaki negatif ilişkidir. Öğretmenlerin yöneticilerine ve kurumlarına duydukları güvenin azalması, örgütsel bağlılık düzeylerini de olumsuz etkilemektedir. Güven temelli ilişkilerin güçlü olduğu okullarda ise daha olumlu bir okul ortamının oluştuğu görülmektedir (Korkmaz, 2011).

3.3.3. Örgütsel Sessizlik ve Yabancılaşma Teması

Örgütsel ayrımcılığın çalışanların görüş ve düşüncelerini ifade etme isteğini azaltabildiği belirlenmiştir. Ayrımcılık algısının yüksek olduğu ortamlarda öğretmenlerin yönetsel süreçlere katılım konusunda daha çekingen davrandıkları ve zamanla örgütsel yabancılaşma yaşayabildikleri görülmektedir (Aydın, 2016).

3.3.4. İletişim ve İş Birliği Teması

Araştırmalar, adalet ve eşitlik ilkelerinin benimsendiği kurumlarda iletişim süreçlerinin daha açık ve sağlıklı yürütüldüğünü göstermektedir. Buna karşılık ayrımcı uygulamaların öğretmenler arasındaki iş birliğini ve kurumsal dayanışmayı zayıflattığı görülmektedir. Açık iletişim kültürünün desteklendiği okullarda ise daha olumlu bir okul ortamının oluştuğu belirlenmiştir (Cohen vd., 2009).

3.3.5. Etik Liderlik ve Kapsayıcı Yönetim Teması

İncelenen çalışmalar, okul yöneticilerinin liderlik anlayışının ayrımcılık algısının oluşmasında belirleyici olduğunu göstermektedir. Etik liderlik davranışlarının sergilendiği ve çalışanların karar alma süreçlerine katılımının desteklendiği okullarda ayrımcılık algısının daha düşük olduğu görülmektedir. Kapsayıcı yönetim anlayışı, güvene dayalı ilişkileri güçlendirerek okul ortamının niteliğini artırmaktadır (Hoy & Miskel, 2013; Triana vd., 2021).

4. TARTIŞMA

4.1. Bulguların Literatürle Karşılaştırılması

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Bu araştırmada elde edilen bulgular, eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılığın okul ortamını olumsuz etkileyen önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. İncelenen çalışmaların büyük bölümünde ayrımcılık algısının örgütsel güven, örgütsel bağlılık ve iş birliği düzeylerini azalttığı; buna karşılık örgütsel sessizlik, yabancılaşma ve çatışma gibi olumsuz sonuçları artırdığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, örgütsel adalet algısının çalışan tutumları üzerindeki belirleyici rolünü vurgulayan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Greenberg, 1990). Ayrıca çalışanların örgüte yönelik duygusal bağlılıklarının adalet, destek ve güven algılarıyla yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir (Meyer & Allen, 1997).

Araştırma bulguları, okul ortamının niteliğinin yalnızca fiziksel koşullardan değil, aynı zamanda örgütsel ilişkilerin yapısından da etkilendiğini ortaya koymaktadır. Eğitim örgütlerinde çalışanların adil uygulamalarla karşılaştıkları kurumlarda daha olumlu örgütsel tutumlar geliştirdikleri görülmektedir. Bu durum, okul ikliminin güven, destek ve katılım temelinde şekillendiğini ortaya koyan araştırmalarla da örtüşmektedir (Cohen vd., 2009; Korkmaz, 2011).

Bulgular ayrıca kayırmacılık ve ayrımcılık algılarının öğretmenlerin kuruma yönelik aidiyet duygularını zayıflattığını göstermektedir. Özellikle yönetsel süreçlerde şeffaflığın ve eşitlik ilkesinin zedelenmesi, çalışanların kuruma olan güvenlerini azaltabilmektedir. Bu sonuçlar, eğitim kurumlarında kayırmacılık davranışlarının örgütsel sonuçlarını inceleyen araştırmaların bulgularını desteklemektedir (Aslan & Sancak, 2024).

4.2. Eğitim Yönetimi Açısından Değerlendirme

Araştırma sonuçları eğitim yönetimi açısından değerlendirildiğinde, okul yöneticilerinin örgütsel süreçlerde belirleyici bir role sahip oldukları görülmektedir. Yönetim uygulamalarında adalet, eşitlik ve şeffaflık ilkelerinin gözetilmesi, ayrımcılık algısının azaltılmasında önemli bir işlev üstlenmektedir. Buna karşılık çalışanların karar alma süreçlerinden dışlandıkları veya farklı muamelelere maruz kaldıklarını düşündükleri kurumlarda örgütsel bağlılık ve kurumsal güven düzeylerinin zayıfladığı görülmektedir.

Etik liderlik ve kapsayıcı yönetim anlayışının benimsenmesi, ayrımcılık algısının azaltılmasına katkı sağlayabilecek önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Eğitim yöneticilerinin çalışanlar arasında eşitlik ilkesini gözetmeleri, görev dağılımlarında nesnel ölçütleri esas almaları ve iletişim kanallarını açık tutmaları olumlu okul ortamının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Hoy & Miskel, 2013; Triana vd., 2021).

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç, örgütsel ayrımcılığın yalnızca bireysel düzeyde değil, okulun genel işleyişi üzerinde de etkiler oluşturmasıdır. Ayrımcılık algısı zamanla örgütsel sessizlik, düşük motivasyon ve kurumsal yabancılaşma gibi sonuçlara dönüşebilmekte; bu durum eğitim hizmetlerinin niteliğini de dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Nitekim örgütsel sessizlik üzerine yapılan çalışmalar, çalışanların görüşlerini ifade etmekten kaçındıkları ortamlarda kurumsal öğrenme ve gelişim süreçlerinin olumsuz etkilendiğini göstermektedir (Morrison & Milliken, 2000). Bu nedenle eğitim örgütlerinde adalet ve eşitlik temelli yönetim anlayışının güçlendirilmesi stratejik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Türkiye'de eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılık ve okul ortamı ilişkisini ele alan erişilebilir bilimsel çalışmalarla sınırlıdır. Araştırmada yalnızca ulusal literatür kapsamında yer alan makale ve tezler incelenmiş, uluslararası çalışmalar değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Ayrıca bulgular incelenen araştırmaların sonuçlarıyla sınırlı olup doğrudan saha verilerine dayanmamaktadır.

Bununla birlikte araştırmanın, eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılığın okul ortamına etkilerini bütüncül biçimde değerlendirmesi bakımından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda farklı eğitim kademelerinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerini içeren nitel ve karma yöntemli çalışmaların yürütülmesi, konunun daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, eğitim örgütlerinde örgütsel ayrımcılığın okul ortamına yansımaları Türkiye literatürü çerçevesinde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, örgütsel ayrımcılığın okul ortamını olumsuz etkileyen önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Özellikle kayırmacılık, adaletsizlik ve dışlanma algılarının örgütsel güveni, örgütsel bağlılığı ve iş birliğini zayıflattığı; buna karşılık örgütsel sessizlik, yabancılaşma ve çatışma eğilimlerini artırdığı belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları, olumlu bir okul ortamının oluşturulmasında adalet, eşitlik ve şeffaflık ilkelerinin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Çalışanların kendilerini değerli ve eşit hissettikleri eğitim kurumlarında güvene dayalı ilişkilerin güçlendiği ve örgütsel süreçlere katılımın arttığı görülmektedir. Bu bulgu, eğitim kurumlarında örgütsel adaletin yönetim süreçlerinin etkililiği üzerindeki önemini ortaya koyan çalışmalarla da örtüşmektedir (Açıl, 2020).

Bu doğrultuda okul yöneticilerinin karar alma, görev dağılımı ve ödüllendirme süreçlerinde nesnel ölçütleri esas almaları; açık iletişim ve katılımcı yönetim anlayışını desteklemeleri önerilmektedir. Ayrıca eğitim kurumlarında ayrımcılık algısını azaltmaya yönelik önleyici uygulamaların geliştirilmesi ve örgütsel adalet kültürünün güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle farklı istihdam biçimlerine sahip çalışanların örgütsel süreçlere eşit katılımını destekleyen uygulamalar, ayrımcılık algısının azaltılmasına katkı sağlayabilir (Yıldız & Demir, 2021).

Gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı eğitim kademelerinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerini içeren nitel ve karma yöntemli çalışmaların artırılması, örgütsel ayrımcılık ve okul ortamı ilişkisinin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Açıl, Y. (2020). *Okul yönetiminde yönetim süreçlerinin etkililiği ile örgütsel adalet arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Aslan, H., & Sancak, A. (2024). Okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi, 9*(2), 58–74.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Aydın, Y. (2016). Örgütsel sessizliğin okul yönetiminde kayırmacılık ve öğretmenlerin öz yeterlik algısı ile ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 22*(2), 165–192.

Bozbayındır, F., Kayabaşı, E., & Aydın, Ş. (2013). Eğitim örgütlerinde örgütsel adalet ve örgütsel davranışlar üzerine değerlendirmeler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 19*(3), 353–376.

Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record, 111*(1), 180–213.

Connell, R. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (C. Soydemir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Demirtaş, H., & Demirbilek, N. (2019). Eğitim örgütlerinde adalet algısı ve örgütsel sonuçları. *Eğitim ve Bilim, 44*(197), 75–96.

Greenberg, J. (1990). Organizational justice: Yesterday, today, and tomorrow. *Journal of Management, 16*(2), 399–432.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill.

Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. Metis Yayınları.

Korkmaz, M. (2011). İlköğretim okullarında örgütsel iklim, örgüt sağlığı ve örgütsel bağlılık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 17*(1), 117–139.

Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1997). *Commitment in the workplace: Theory, research, and application*. Sage Publications.

Morrison, E. W., & Milliken, F. J. (2000). Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. *Academy of Management Review, 25*(4), 706–725.

Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. Temple Smith.

Roberson, Q. M. (2019). Diversity in the workplace: A review, synthesis, and future research agenda. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, 6*, 69–88.

Triana, M. del C., Li, M., Bramble, R. J., & Newman, D. A. (2021). The effects of workplace discrimination on employee outcomes: A meta-analytic review and agenda for future research. *Journal of Business Ethics, 174*(4), 621–646.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. bs.). Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, B., & Demir, M. (2021). Öğretmenlerin istihdam biçimlerine ilişkin algıları ve örgütsel sonuçları. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 1–18.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Exploring an EFL Teacher's Pedagogical Practices on Tiktok in a Formal and Informal Context

Zakia Kheira BENANTEUR
Benanteurz@yahoo.fr
Abdelhamid In Badis University, Mostaganem, Algeria (DSPM research Lab)
Rafik El Amine GHOBRINI
amine.ghobrini@univ-mosta.dz
ORCID: 0000-0003-4028-8793
Abdelhamid In Badis University, Mostaganem, Algeria (DSPM research Lab)
Fawzia SLIMANI
fawzia.slimani@univ-mosta.dz
ORCID: 0009-0008-7844-4599
Abdelhamid Ibn Badis University, Mostaganem, Algeria (EGLDS research lab)

ABSTRACT

The rapid growth of TikTok among younger Algerian generations has created an influential space for informal English language learning. While research highlights TikTok's effectiveness for learner motivation, far less is known about the educators producing this content. This study examines a new hybrid category: teacher-influencers. Using an exploratory multiple case study design, the research analyzes two TikTok teacher-influencers—one public and one private. The first has 193,500 followers, and the second has 445,000. This study investigates how these content creators design educational material and engage audiences to facilitate both informal and formal English learning. Through online observations, archived video data and an Excel-based coding framework and an analysis of 110 videos over four months, the study reveals two distinct pedagogical profiles: one characterized by structured, formal instruction and strategic code-switching, and another by an informal, humor-driven translanguaging approach rooted in Algerian culture. Both educators demonstrate active audience engagement and a deliberate blurring of traditional teacher-student boundaries. This research explores the broader implications of these pedagogical practices for English language instruction on social media platforms.

Keywords: informal teaching, social media, teacher-influencer, TikTok

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GRAFİK TASARIMIN OYUN GELİŞTİRME VE PROGRAMLAMA ALANINDA KULLANIMI

Ece UĞUR
Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
eceugur2001@hotmail.com
Ufuk UĞUR
Ordu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
eceilkayufuk@gmail.com – 0000-0002-9751-2613

ÖZET

Günümüzde video oyunları yalnızca eğlence amacıyla kullanılan yazılımlar olmaktan çıkmış; eğitim, sağlık, savunma, pazarlama ve kültürel iletişim gibi birçok alanda kullanılan etkileşimli dijital ürünlere dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinde oyun geliştirme ve programlama faaliyetleri kadar grafik tasarım uygulamaları da büyük önem kazanmıştır.

Bir oyunun başarısını belirleyen unsurlar arasında hikâye, oynanış mekanikleri ve teknik altyapı kadar görsel tasarım da yer almaktadır. Oyuncuların bir oyunla ilk karşılaşması genellikle görsel unsurlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Karakter tasarımları, kullanıcı arayüzleri, oyun dünyasının estetik yapısı, renk kullanımı ve görsel efektler oyuncunun deneyimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle grafik tasarım, oyun geliştirme sürecinin ayrılmaz bir bileşeni olarak kabul edilmektedir.

Oyun geliştirme ve programlama alanında grafik tasarım yalnızca estetik amaçlarla kullanılmamaktadır. Aynı zamanda kullanıcı deneyimini geliştiren, bilgi aktarımını kolaylaştıran ve oyuncunun oyun içerisindeki yönelimini destekleyen işlevsel bir araç olarak da değerlendirilmektedir. Bu çalışmada grafik tasarımın temel unsurları incelenmekte ve oyun geliştirme ile programlama süreçlerinde nasıl kullanıldığı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Grafik Tasarım, Oyun Geliştirme, Teknoloji

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Giriş

Dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte oyun sektörü, dünyanın en hızlı büyüyen yaratıcı endüstrilerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde video oyunları yalnızca eğlence amacıyla kullanılan yazılımlar olmaktan çıkmış; eğitim, sağlık, savunma, pazarlama ve kültürel iletişim gibi birçok alanda kullanılan etkileşimli dijital ürünlere dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinde oyun geliştirme ve programlama faaliyetleri kadar grafik tasarım uygulamaları da büyük önem kazanmıştır.

Bir oyunun başarısını belirleyen unsurlar arasında hikâye, oynanış mekanikleri ve teknik altyapı kadar görsel tasarım da yer almaktadır. Oyuncuların bir oyunla ilk karşılaşması genellikle görsel unsurlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Karakter tasarımları, kullanıcı arayüzleri, oyun dünyasının estetik yapısı, renk kullanımı ve görsel efektler oyuncunun deneyimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle grafik tasarım, oyun geliştirme sürecinin ayrılmaz bir bileşeni olarak kabul edilmektedir.

Oyun geliştirme ve programlama alanında grafik tasarım yalnızca estetik amaçlarla kullanılmamaktadır. Aynı zamanda kullanıcı deneyimini geliştiren, bilgi aktarımını kolaylaştıran ve oyuncunun oyun içerisindeki yönelimini destekleyen işlevsel bir araç olarak da değerlendirilmektedir. Bu çalışmada grafik tasarımın temel unsurları incelenmekte ve oyun geliştirme ile programlama süreçlerinde nasıl kullanıldığı ele alınmaktadır.

Grafik Tasarım Kavramı

Grafik tasarım, görsel iletişim araçlarını kullanarak bilgi ve mesajların etkili biçimde aktarılmasını sağlayan yaratıcı bir disiplindir. Grafik tasarımın temel amacı, belirli bir mesajı hedef kitleye anlaşılır, estetik ve işlevsel bir biçimde ulaştırmaktır.

Grafik tasarımın temel unsurları arasında:

- Çizgi
- Renk

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Biçim
- Doku
- Boşluk
- Tipografi
- Görsel hiyerarşi

yer almaktadır.

Bu unsurlar reklamcılıktan yayıncılığa, web tasarımından mobil uygulamalara kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Oyun geliştirme sektörü de grafik tasarımın yoğun olarak uygulandığı alanlardan biridir.

Oyun Geliştirme Süreci

Oyun geliştirme, farklı disiplinlerin bir araya geldiği karmaşık bir üretim sürecidir. Bu süreç içerisinde yazılım geliştiriciler, grafik tasarımcılar, oyun tasarımcıları, ses mühendisleri ve senaristler birlikte çalışmaktadır.

Genel olarak oyun geliştirme süreci şu aşamalardan oluşmaktadır:

1. Fikir geliştirme
2. Oyun tasarımı
3. Grafik ve görsel tasarım
4. Programlama
5. Test ve hata düzeltme
6. Yayınlama ve güncelleme

Bu aşamalar içerisinde grafik tasarım özellikle ön üretim ve üretim aşamalarında önemli görevler üstlenmektedir.

Oyun Tasarımında Grafik Tasarımın Rolü

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Grafik tasarım oyunların görsel kimliğini oluşturmaktadır. Bir oyunun oyuncu tarafından nasıl algılanacağı büyük ölçüde grafik tasarım kararlarına bağlıdır.

Örneğin bir korku oyununda kullanılan koyu renkler ve karanlık atmosfer oyuncuda gerilim hissi yaratırken, çocuklara yönelik bir oyunda canlı renkler ve yuvarlak biçimler güven ve eğlence duygusu oluşturmaktadır.

Bu nedenle grafik tasarım yalnızca görsel süsleme değil, aynı zamanda oyun deneyimini şekillendiren temel bir tasarım unsurudur.

Karakter Tasarımı

Oyun geliştirme sürecinde grafik tasarımın en önemli uygulama alanlarından biri karakter tasarımıdır.

Oyuncular çoğu zaman oyunları karakterleri aracılığıyla deneyimlemektedir. Bu nedenle karakterlerin görsel özellikleri büyük önem taşımaktadır.

Başarılı bir karakter tasarımı şu özelliklere sahip olmalıdır:

- Tanınabilir olmalı
- Hikâyeyi desteklemeli
- Oyunun atmosferine uygun olmalı
- Oyuncuda duygusal bağ oluşturmalı

Karakter tasarımında kullanılan renkler, kıyafetler, yüz ifadeleri ve hareket biçimleri karakterin kişiliğini yansıtmaktadır.

Örneğin kahraman karakterlerde açık renkler ve simetrik tasarımlar tercih edilirken, kötü karakterlerde daha keskin çizgiler ve koyu tonlar kullanılabilmektedir.

Çevre ve Mekân Tasarımı

Oyun dünyasının oluşturulmasında grafik tasarım önemli rol oynamaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Oyun mekânları oyuncunun deneyimini doğrudan etkilemektedir. Bir fantastik oyunda kullanılan büyülü ormanlar ile bilim kurgu oyunlarında görülen futuristik şehirler farklı görsel tasarım yaklaşımları gerektirmektedir.

Çevre tasarımında:

- Renk paleti
- Perspektif
- Işıklandırma
- Doku
- Mimari yapı

gibi unsurlar dikkate alınmaktadır.

Bu tasarımlar oyuncunun oyun dünyasına inanmasını ve kendisini oyunun bir parçası olarak hissetmesini sağlamaktadır.

Kullanıcı Arayüzü Tasarımı (UI)

Grafik tasarımın oyun programlama alanındaki en önemli uygulamalarından biri kullanıcı arayüzü tasarımıdır.

Kullanıcı arayüzü, oyuncunun oyunla iletişim kurduğu görsel sistemdir.

Arayüz tasarımında yer alan unsurlar şunlardır:

- Menü ekranları
- Sağlık göstergeleri
- Haritalar
- Envanter sistemleri
- Görev ekranları
- Kontrol panelleri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Başarılı bir kullanıcı arayüzü sade, anlaşılır ve erişilebilir olmalıdır.

Karmaşık arayüzler oyuncunun dikkatini dağıtmakta ve oyun deneyimini olumsuz etkileyebilmektedir.

Kullanıcı Deneyimi (UX) ve Grafik Tasarım

Kullanıcı deneyimi tasarımı, oyuncuların oyun içerisindeki etkileşimlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Grafik tasarım ve kullanıcı deneyimi birbirini tamamlayan iki alan olarak görülmektedir.

İyi bir kullanıcı deneyimi için:

- Görsel hiyerarşi oluşturulmalı
- Bilgi akışı düzenli olmalı
- Renkler işlevsel kullanılmalı
- Butonlar kolay fark edilmelidir

Bu sayede oyuncular oyun mekaniklerini daha hızlı öğrenebilmekte ve oyun içerisinde daha rahat hareket edebilmektedir.

Tipografinin Oyunlardaki Kullanımı

Tipografi, oyunlarda sıklıkla kullanılan grafik tasarım unsurlarından biridir.

Görev açıklamaları, diyaloglar, menüler ve bilgi ekranları tipografik düzenlemeler aracılığıyla oyuncuya sunulmaktadır.

Oyunlarda kullanılan yazı karakterlerinin:

- Okunaklı olması,
- Temaya uygun seçilmesi,
- Farklı ekran boyutlarında görünürlüğünü koruması gerekmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Örneğin tarihi bir oyunda klasik yazı karakterleri tercih edilirken bilim kurgu oyunlarında daha modern ve teknolojik yazı tipleri kullanılabilmektedir.

Renk Kullanımı

Renk, oyun tasarımında duygusal atmosfer oluşturmanın en güçlü araçlarından biridir.

Renklerin psikolojik etkileri oyun geliştirme sürecinde sıklıkla kullanılmaktadır.

Örneğin:

- Kırmızı tehlike ve enerji,
- Mavi güven ve sakinlik,
- Yeşil doğa ve yaşam,
- Siyah gizem ve korku

çağrışımları yaratabilmektedir.

Programlama sürecinde de renkler kullanıcı geri bildirimlerinin iletilmesinde kullanılmaktadır. Örneğin hasar alan karakterlerin kırmızı renkle vurgulanması oyuncuya önemli bilgiler sunmaktadır.

2D ve 3D Grafik Tasarım

Oyun sektöründe grafik tasarım uygulamaları genel olarak iki boyutlu (2D) ve üç boyutlu (3D) tasarım olarak sınıflandırılmaktadır.

2D Grafik Tasarım

2D tasarım özellikle mobil oyunlarda ve bağımsız oyun projelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

2D grafik tasarım unsurları:

- Sprite tasarımları
- Arka plan görselleri

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Simgeler
- Menü tasarımları

gibi öğeleri kapsamaktadır.

3D Grafik Tasarım

3D grafik tasarım günümüzde büyük bütçeli oyunların temelini oluşturmaktadır.

Bu süreçte:

- Modelleme
- Kaplama (texturing)
- Işıklandırma
- Animasyon

çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Programlama ekipleri ile grafik tasarımcılar arasındaki iş birliği bu noktada büyük önem taşımaktadır.

Animasyon ve Hareket Tasarımı

Oyunlarda gerçekçilik ve akıcılık hissinin oluşturulmasında animasyon önemli rol oynamaktadır.

Karakterlerin:

- Yürümesi
- Koşması
- Savaşması
- Zıplaması

gibi hareketler grafik tasarım ve animasyon teknikleriyle oluşturulmaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Programlama süreçleri ise bu animasyonların oyun mekanikleriyle uyumlu biçimde çalışmasını sağlamaktadır.

Grafik Motorları ve Programlama

Modern oyun geliştirme süreçlerinde grafik motorları önemli bir yere sahiptir.

Özellikle:

- Unity
- Unreal Engine
- Godot

gibi motorlar grafik tasarım ile programlama arasındaki etkileşimi kolaylaştırmaktadır.

Bu motorlar sayesinde tasarımcıların hazırladığı grafik öğeler yazılım ortamına aktarılmakta ve etkileşimli hale getirilmektedir.

Eğitim Amaçlı Oyunlarda Grafik Tasarım

Grafik tasarım yalnızca eğlence amaçlı oyunlarda değil, eğitim amaçlı oyunlarda da önemli görevler üstlenmektedir.

Eğitsel oyunlarda kullanılan grafikler:

- Öğrencinin dikkatini çekmekte,
- Bilginin anlaşılmasını kolaylaştırmakta,
- Öğrenme motivasyonunu artırmaktadır.

Bu nedenle oyun tabanlı öğrenme uygulamalarında grafik tasarım pedagojik bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sanal Gerçeklik ve Grafik Tasarım

Sanal gerçeklik teknolojilerinin gelişmesi grafik tasarım alanında yeni uygulamaların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Sanal gerçeklik oyunlarında tasarımcılar:

- Üç boyutlu mekânlar oluşturmakta,
- Etkileşimli nesneler tasarlamakta,
- Gerçekçi görsel deneyimler üretmektedir.

Bu süreçte grafik tasarım ve programlama arasındaki iş birliği daha da kritik hale gelmektedir.

Oyun Endüstrisinde Grafik Tasarımcıların Önemi

Oyun sektörü günümüzde milyonlarca dolarlık ekonomik büyüklüğe ulaşmıştır. Bu sektör içerisinde grafik tasarımcılar önemli bir üretim gücü oluşturmaktadır.

Grafik tasarımcılar;

- Konsept sanatçısı,
- Karakter tasarımcısı,
- UI/UX tasarımcısı,
- 3D modelleme uzmanı,
- Animatör

gibi farklı alanlarda görev almaktadır.

Bu durum grafik tasarım eğitimi alan bireyler için oyun sektöründe önemli kariyer fırsatları yaratmaktadır.

Sonuç

Grafik tasarım, oyun geliştirme ve programlama süreçlerinin temel bileşenlerinden biridir. Karakter tasarımından kullanıcı arayüzlerine, çevre tasarımından animasyonlara kadar pek çok alanda grafik tasarım uygulamaları kullanılmaktadır. Görsel tasarım unsurları yalnızca estetik amaçlarla değil, oyuncu deneyimini geliştirmek, bilgi aktarımını kolaylaştırmak ve oyun mekaniklerini desteklemek amacıyla da kullanılmaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Günümüzde oyun sektörünün büyümeye devam etmesiyle birlikte grafik tasarım ile programlama arasındaki iş birliği daha da önem kazanmaktadır. Özellikle sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve yapay zekâ destekli oyun teknolojilerinin gelişmesi, grafik tasarım uygulamalarının oyun dünyasındaki rolünü güçlendirmektedir. Bu nedenle grafik tasarım, geleceğin oyun geliştirme süreçlerinde de vazgeçilmez bir disiplin olarak varlığını sürdürmeye devam edecektir.

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GRAFIK TASARIM UNSURLARI VE UZAKTAN EĞITIM

Ece UĞUR

Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

eceugur2001@hotmail.com

Ufuk UĞUR

Ordu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

eceilkayufuk@gmail.com – 0000-0002-9751-2613

ÖZET

Teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte eğitim alanında da önemli dönüşümler yaşanmıştır. Özellikle internet teknolojilerinin yaygınlaşması, bilgiye erişim biçimlerini değiştirmiş ve uzaktan eğitim sistemlerini eğitim süreçlerinin önemli bir parçası haline getirmiştir. Günümüzde üniversitelerden özel eğitim kurumlarına kadar birçok kuruluş, uzaktan eğitim yöntemlerini kullanarak öğrencilere zaman ve mekân bağımsız öğrenme fırsatları sunmaktadır. Ancak uzaktan eğitimin başarısı yalnızca teknolojik altyapıya değil, aynı zamanda eğitim içeriklerinin etkili biçimde tasarlanmasına da bağlıdır. Bu noktada grafik tasarım unsurları önemli bir rol üstlenmektedir.

Grafik tasarım, görsel iletişim araçlarını kullanarak bilgi ve mesajların etkili biçimde aktarılmasını sağlayan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ortamlarında kullanılan grafik tasarım unsurları, öğrenme materyallerinin anlaşılabilirliğini artırmakta, dikkat çekmekte ve öğrenme sürecini desteklemektedir. Özellikle uzaktan eğitim ortamlarında öğrencilerin dikkatini sürdürmek ve öğrenme motivasyonunu artırmak açısından grafik tasarım ilkelerinin doğru uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında grafik tasarımın temel unsurları ele alınmakta ve bu unsurların uzaktan eğitim süreçlerindeki işlevleri değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Grafik Tasarım, Uzaktan Eğitim, Teknoloji

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Giriş

Teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte eğitim alanında da önemli dönüşümler yaşanmıştır. Özellikle internet teknolojilerinin yaygınlaşması, bilgiye erişim biçimlerini değiştirmiş ve uzaktan eğitim sistemlerini eğitim süreçlerinin önemli bir parçası haline getirmiştir. Günümüzde üniversitelerden özel eğitim kurumlarına kadar birçok kuruluş, uzaktan eğitim yöntemlerini kullanarak öğrencilere zaman ve mekân bağımsız öğrenme fırsatları sunmaktadır. Ancak uzaktan eğitimin başarısı yalnızca teknolojik altyapıya değil, aynı zamanda eğitim içeriklerinin etkili biçimde tasarlanmasına da bağlıdır. Bu noktada grafik tasarım unsurları önemli bir rol üstlenmektedir.

Grafik tasarım, görsel iletişim araçlarını kullanarak bilgi ve mesajların etkili biçimde aktarılmasını sağlayan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ortamlarında kullanılan grafik tasarım unsurları, öğrenme materyallerinin anlaşılabilirliğini artırmakta, dikkat çekmekte ve öğrenme sürecini desteklemektedir. Özellikle uzaktan eğitim ortamlarında öğrencilerin dikkatini sürdürmek ve öğrenme motivasyonunu artırmak açısından grafik tasarım ilkelerinin doğru uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında grafik tasarımın temel unsurları ele alınmakta ve bu unsurların uzaktan eğitim süreçlerindeki işlevleri değerlendirilmektedir.

Grafik Tasarım Kavramı

Grafik tasarım, görsel ve metinsel öğeleri belirli bir amaç doğrultusunda düzenleyerek hedef kitleye mesaj iletme süreci olarak tanımlanmaktadır. Grafik tasarımın temel amacı, bilgiyi estetik ve işlevsel biçimde sunmaktır. Tasarımcılar, renk, tipografi, çizgi, biçim, doku ve boşluk gibi çeşitli unsurları kullanarak etkili görsel iletişim ürünleri oluştururlar.

Eğitim alanında grafik tasarım, öğrenme materyallerinin daha anlaşılır ve ilgi çekici hale getirilmesini sağlamaktadır. Ders sunumları, dijital kitaplar, infografikler, animasyonlar ve çevrim içi öğrenme platformları grafik tasarım uygulamalarının eğitimdeki başlıca örnekleri arasında yer almaktadır.

Uzaktan eğitim sistemlerinde öğrencilerin öğretmenle yüz yüze etkileşim kuramaması nedeniyle görsel iletişim daha da önemli hale gelmektedir. Bu nedenle grafik tasarımın eğitim materyallerine entegrasyonu öğrenme başarısını doğrudan etkileyebilmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Grafik Tasarımın Temel Unsurları

Çizgi

Çizgi, grafik tasarımın en temel unsurlarından biridir. Yatay, dikey, eğik veya eğrisel biçimlerde kullanılabilen çizgiler, görsel organizasyonun sağlanmasında önemli rol oynar.

Uzaktan eğitim materyallerinde çizgiler;

- İçerikleri ayırmak,
- Bölümler arasında ilişki kurmak,
- Dikkati belirli alanlara yönlendirmek,
- Sayfa düzenini oluşturmak

amacıyla kullanılmaktadır.

Özellikle çevrim içi ders içeriklerinde karmaşık bilgilerin düzenlenmesi açısından çizgilerin etkili kullanımı öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır.

Biçim ve Şekil

Grafik tasarımda biçim ve şekiller, görsel anlam oluşturmanın temel araçlarından biridir. Kareler, daireler, üçgenler ve organik formlar belirli mesajların aktarılmasında kullanılmaktadır.

Uzaktan eğitim ortamlarında kullanılan ikonlar, semboller ve grafikler öğrencilerin bilgiye daha hızlı ulaşmasını sağlamaktadır. Örneğin bir video simgesi, öğrencinin ilgili içeriğin görüntülü materyal olduğunu kolayca anlamasına yardımcı olur.

Şekiller aynı zamanda görsel hiyerarşi oluşturarak öğrenme materyalinin daha düzenli görünmesini sağlar.

Renk

Renk, grafik tasarımın en güçlü iletişim araçlarından biridir. Renkler yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda psikolojik ve algısal etkiler oluşturan görsel ögelerdir.

Eğitim materyallerinde renk kullanımı şu amaçlarla gerçekleştirilmektedir:

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

- Dikkat çekmek,
- Bilgileri gruplandırmak,
- Öğrenmeyi kolaylaştırmak,
- Görsel hafızayı güçlendirmek.

Örneğin kırmızı renk önemli uyarıları belirtirken, mavi renk güven ve sakinlik hissi oluşturabilmektedir.

Uzaktan eğitim platformlarında renklerin bilinçli kullanılması öğrencilerin içerikleri daha kolay takip etmesine katkı sağlamaktadır.

Doku

Doku, bir yüzeyin görsel veya fiziksel özelliklerini ifade etmektedir. Dijital ortamlarda genellikle görsel doku kullanılmaktadır.

Uzaktan eğitim materyallerinde aşırı düz ve monoton görseller yerine uygun dokuların kullanılması görsel ilgiyi artırabilmektedir. Ancak dokuların aşırı kullanımı dikkat dağınıklığına yol açabileceğinden dengeli bir yaklaşım benimsenmelidir.

Boşluk (Negatif Alan)

Boşluk, grafik tasarımın sıklıkla göz ardı edilen ancak son derece önemli unsurlarından biridir.

Bir tasarımda kullanılan boş alanlar;

- Okunabilirliği artırır,
- Görsel karmaşayı azaltır,
- Dikkatin odaklanmasını sağlar,
- Bilgi yükünü azaltır.

Uzaktan eğitim materyallerinde gereğinden fazla metin ve görsel kullanımı öğrencilerin bilişsel yükünü artırabilmektedir. Bu nedenle boşluk kullanımının dengeli olması öğrenme performansını olumlu yönde etkilemektedir.

Tipografi

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Tipografi, yazı karakterlerinin seçimi ve düzenlenmesiyle ilgilenen grafik tasarım unsurudur.

Uzaktan eğitimde tipografi büyük önem taşımaktadır çünkü öğrencilerin bilgiyle ilk karşılaşma noktası çoğu zaman yazılı içeriklerdir.

Başarılı bir tipografik tasarım için:

- Okunaklı yazı karakterleri seçilmeli,
- Başlık ve alt başlıklar belirgin olmalı,
- Satır aralıkları dengeli kullanılmalı,
- Yazı boyutları hiyerarşik olarak düzenlenmelidir.

Doğru tipografi kullanımı öğrencilerin dikkatini artırmakta ve öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır.

Uzaktan Eğitim Kavramı

Uzaktan eğitim, öğretici ve öğrencinin fiziksel olarak farklı ortamlarda bulunduğu eğitim modeli olarak tanımlanmaktadır. Bu sistemde iletişim teknolojileri aracılığıyla öğretim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Uzaktan eğitim;

- Esneklik sağlaması,
- Coğrafi sınırlamaları ortadan kaldırması,
- Maliyet avantajı sunması,
- Yaşam boyu öğrenmeyi desteklemesi

gibi nedenlerle giderek yaygınlaşmaktadır.

Özellikle COVID-19 pandemisi sonrasında uzaktan eğitim uygulamaları dünya genelinde önemli ölçüde artmıştır.

Ancak uzaktan eğitim ortamlarında öğrencilerin dikkat sürelerinin azalması, motivasyon eksikliği ve etkileşim sorunları gibi çeşitli problemler ortaya çıkabilmektedir. Grafik tasarım unsurları bu sorunların azaltılmasında önemli katkılar sunmaktadır.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

Grafik Tasarım ve Öğrenme Psikolojisi

Grafik tasarımın uzaktan eğitimdeki etkisi yalnızca estetik boyutla sınırlı değildir. Öğrenme psikolojisi açısından da önemli işlevleri bulunmaktadır.

Bilişsel öğrenme kuramlarına göre insanlar bilgiyi görsel ve sözel kanallar aracılığıyla işlemektedir. Görsel olarak desteklenen içerikler daha kolay öğrenilmekte ve daha uzun süre hatırlanmaktadır.

Richard Mayer'in Çoklu Ortam Öğrenme Kuramı'na göre metin, ses ve görsel unsurların birlikte kullanılması öğrenme başarısını artırmaktadır.

Bu nedenle grafik tasarım unsurlarının etkili kullanımı öğrencilerin:

- Dikkatini çekmekte,
- Bilgiyi anlamlandırmasını kolaylaştırmakta,
- Hatırlama düzeyini artırmakta,
- Motivasyonunu yükseltmektedir.

Uzaktan Eğitim Materyallerinde Grafik Tasarımın Kullanımı

Sunum Tasarımları

Uzaktan eğitimde en yaygın kullanılan araçlardan biri dijital sunumlardır.

Etkili bir sunum tasarımında:

- Az ve öz metin kullanılmalı,
- Görseller destekleyici olmalı,
- Renk uyumuna dikkat edilmeli,
- Bilgi hiyerarşisi oluşturulmalıdır.

Aşırı metin kullanımı öğrencilerin dikkatini azaltırken görsel ağırlıklı sunumlar öğrenmeyi desteklemektedir.

İnfografikler

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

İnfografikler karmaşık bilgilerin görsel olarak sunulmasını sağlayan etkili araçlardır.

Özellikle istatistiksel veriler, süreçler ve karşılaştırmalar infografikler aracılığıyla daha anlaşılır hale getirilebilmektedir.

Uzaktan eğitimde infografikler öğrencilerin bilgiyi hızlı biçimde kavramasına yardımcı olmaktadır.

Animasyonlar ve Hareketli Grafikler

Animasyonlar, soyut kavramların somutlaştırılmasında etkili araçlar arasında yer almaktadır.

Fen bilimleri, mühendislik ve sağlık alanlarında kullanılan animasyonlar öğrencilerin süreçleri daha iyi anlamasına katkı sağlamaktadır.

Hareketli grafikler aynı zamanda öğrencilerin dikkatini canlı tutarak öğrenme motivasyonunu artırmaktadır.

Kullanıcı Arayüzü Tasarımı

Uzaktan eğitim platformlarının kullanıcı dostu olması öğrenme deneyimini doğrudan etkilemektedir.

Başarılı bir kullanıcı arayüzü tasarımı:

- Kolay navigasyon,
- Açık menüler,
- Tutarlı görsel yapı,
- Hızlı erişim olanakları

sunmalıdır.

Grafik tasarım ilkeleri doğrultusunda oluşturulan eğitim platformları öğrencilerin sistemleri daha etkin kullanmasını sağlamaktadır.

Grafik Tasarımın Uzaktan Eğitime Katkıları

Grafik tasarım unsurlarının uzaktan eğitim ortamlarına sağladığı katkılar şu şekilde özetlenebilir:

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

1. Öğrenci dikkatini artırır.
2. Öğrenme motivasyonunu destekler.
3. Bilgilerin daha hızlı anlaşılmasını sağlar.
4. Bilişsel yükü azaltır.
5. Görsel hafızayı güçlendirir.
6. Etkileşimi artırır.
7. Öğrenme deneyimini zenginleştirir.
8. Eğitim materyallerinin erişilebilirliğini yükseltir.

Bu katkılar, grafik tasarımın uzaktan eğitim sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Uzaktan eğitim, günümüz eğitim sistemlerinin vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir. Ancak uzaktan eğitimin etkili olabilmesi yalnızca teknolojik altyapıya değil, aynı zamanda eğitim materyallerinin tasarım kalitesine de bağlıdır. Grafik tasarım unsurları bu noktada önemli bir işlev üstlenmektedir.

Çizgi, biçim, renk, doku, boşluk ve tipografi gibi temel tasarım unsurları öğrenme materyallerinin daha etkili hale getirilmesini sağlamaktadır. Özellikle çevrim içi öğrenme ortamlarında öğrencilerin dikkatini çekmek, motivasyonlarını artırmak ve bilgiyi daha kolay anlamalarını sağlamak açısından grafik tasarım ilkeleri büyük önem taşımaktadır.

Gelecekte dijital eğitim uygulamalarının daha da yaygınlaşacağı düşünüldüğünde grafik tasarım ile eğitim teknolojileri arasındaki ilişkinin güçlenerek devam edeceği öngörülmektedir. Bu nedenle eğitim materyali hazırlayan tasarımcıların ve eğitimcilerin grafik tasarım ilkelerini dikkate almaları, uzaktan eğitim süreçlerinin başarısını artıracak önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

CLIMATE CHANGE IMPACTS ON COASTAL EROSION PATTERNS ALONG TUNISIAN MEDITERRANEAN SHORELINES

Prof. Dr. Amel Ben Salem, Karim Trabelsi, Nadia Jrad, Hassen Karray
Faculty of Earth Sciences, University of Tunis El Manar, Tunisia

ABSTRACT

This study examines the impacts of climate change on coastal erosion patterns along the Tunisian Mediterranean shoreline, with particular attention to the interaction between sea-level rise, wave dynamics, coastal development, and shoreline instability. Tunisia's coastline is a highly valuable natural and economic zone, yet it has become increasingly exposed to erosion processes that threaten tourism areas, ecological habitats, and adjacent settlements. The research investigates how changing climatic conditions intensify shoreline retreat and how these processes are shaped by human interventions such as construction, sand extraction, and coastal urbanization. The analysis draws on recent coastal studies and geomorphological literature to interpret the spatial and temporal behavior of erosion across the Tunisian littoral. The findings show that erosion is not uniform, but varies according to local sediment supply, exposure to marine energy, and the degree of human pressure on the coast. Sandy beaches and low-lying sections are especially vulnerable, while protected or sediment-rich segments display more stable conditions. The study also highlights the cumulative effect of anthropogenic activities, which often accelerate natural erosion trends and reduce the resilience of coastal systems. From a planning perspective, the results suggest the need for integrated coastal zone management that combines monitoring, protective engineering, land-use regulation, and ecosystem-based adaptation. The paper argues that effective responses to coastal erosion in Tunisia should not rely solely on hard infrastructure, but should also consider sustainable shoreline management, public policy coordination, and long-term climate adaptation strategies. In this respect, the Tunisian case offers an important example of how Mediterranean coastal societies must respond to the growing risks associated with environmental change.

Key words: coastal erosion, climate change, Tunisian coast, Mediterranean shoreline, coastal management

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

WATER RESOURCE MANAGEMENT CHALLENGES IN TUNISIA'S SOUTHERN OASES UNDER DROUGHT CONDITIONS

Assoc. Prof. Dr. Lilia Hachicha, Mohamed Neji, Sahar Ben Ali
Faculty of Agriculture, University of Sfax, Tunisia

ABSTRACT

This study explores water resource management challenges in the southern oases of Tunisia under prolonged drought conditions. Oases in the country's southern regions represent fragile socio-ecological systems where agriculture, settlement, and local livelihoods depend heavily on limited groundwater and traditional irrigation practices. In recent years, recurring drought, groundwater depletion, and rising temperatures have intensified pressure on these systems and exposed the limitations of existing water management approaches. The research examines how drought affects water availability, agricultural productivity, and the sustainability of oasis-based communities. It also considers the tension between traditional water-sharing systems and contemporary demands for agricultural expansion and population growth. Based on a review of relevant literature and policy discussions, the study shows that water scarcity in the southern oases is shaped not only by climatic stress but also by institutional weaknesses, unequal access to resources, and insufficient long-term planning. The findings indicate that local resilience depends on improving irrigation efficiency, protecting aquifers, strengthening community participation, and integrating traditional knowledge into modern management frameworks. The study argues that adaptation strategies must go beyond emergency responses and support structural reforms in water governance, agricultural planning, and environmental protection. It further suggests that sustainable development in Tunisia's oasis regions requires a balance between economic use and ecological preservation. The paper concludes that drought management in southern Tunisia should be approached as a broader issue of territorial equity, resource justice, and climate adaptation.

Key words: water management, drought, Tunisian oases, groundwater, climate adaptation

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GEOMORPHOLOGICAL EVOLUTION OF BLACK SEA COASTAL DELTAS IN GEORGIA

Dr. Giorgi Tsiklauri, Nino Chikhradze, Levan Beridze
Faculty of Natural Sciences, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ABSTRACT

This paper examines the geomorphological evolution of Black Sea coastal deltas in Georgia, with a focus on the processes that have shaped their present form and environmental characteristics. Coastal deltas are dynamic landforms influenced by river sediment supply, sea-level changes, wave action, and human intervention. In Georgia, these deltas have long served as important ecological and settlement zones, yet their evolution remains closely tied to shifting hydrological and climatic conditions. The study investigates how deltaic landscapes along the Black Sea coast have developed over time and how these changes have affected land use, biodiversity, and coastal stability. The analysis is based on geomorphological interpretation and the existing literature on delta formation, coastal sedimentation, and landscape change in the eastern Black Sea region. The findings indicate that these deltas have undergone gradual transformation through the combined effects of fluvial deposition, shoreline reworking, and changing marine conditions. Human activities such as drainage, land reclamation, and urban expansion have also influenced natural processes and altered the balance between deposition and erosion. The study emphasizes that understanding delta evolution is essential for managing coastal vulnerability, especially in areas where wetlands, agricultural land, and settlement zones intersect. It argues that the Black Sea coast of Georgia requires integrated geomorphological planning that considers both environmental sensitivity and development pressure. The paper concludes that the long-term stability of deltaic landscapes depends on maintaining sediment balance, protecting wetland systems, and incorporating geomorphological knowledge into regional coastal management.

Key words: geomorphology, coastal deltas, Black Sea coast, Georgia, sediment dynamics

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

URBAN HEAT ISLAND EFFECTS AND LAND USE CHANGES IN TBILISI METROPOLITAN REGION

Prof. Dr. Mariam Gelashvili, Irakli Lomidze, Tamar Kapanadze
Faculty of Architecture and Urban Planning, Georgian Technical University, Georgia

ABSTRACT

This study investigates urban heat island effects and land use changes in the Tbilisi metropolitan region, focusing on the relationship between rapid urban expansion and rising thermal stress. As the capital city of Georgia has expanded, natural surfaces have been replaced by built-up areas, reducing vegetation cover and increasing heat accumulation in dense districts. The research explores how land use transformation, urban morphology, and green space distribution influence the spatial pattern of heat intensity across the metropolitan area. Drawing on urban climate literature and land use studies, the paper shows that compact development, sealed surfaces, and uneven vegetation coverage are major factors contributing to thermal imbalance. The findings suggest that neighborhoods with limited open space and intense development experience stronger heat accumulation, while areas with more trees and permeable land surfaces are comparatively cooler. The study also highlights the environmental and social consequences of urban heat, including discomfort, energy demand, and reduced outdoor livability. It argues that heat mitigation should be addressed through integrated planning measures such as tree planting, green corridors, reflective surfaces, and land use regulation. In addition, the paper emphasizes the importance of linking climate-sensitive design with broader urban development policy. The Tbilisi case demonstrates that urban heat islands are not only a technical environmental issue but also a planning challenge connected to land management and spatial equity. The study concludes that more resilient urban growth in Tbilisi will require coordinated action across environmental, architectural, and municipal planning institutions.

Key words: urban heat island, land use change, Tbilisi, metropolitan planning, climate resilience

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

TROPICAL CYCLONE INTENSITY FORECASTING MODELS FOR SINGAPORE STRAIT MARITIME SAFETY

Assoc. Prof. Dr. Wei Tan, Dr. Mei Ling, Rajesh Kumar
Faculty of Engineering, National University of Singapore, Singapore

ABSTRACT

This study examines tropical cyclone intensity forecasting models in relation to maritime safety in the Singapore Strait. As one of the world's busiest shipping corridors, the Strait is highly sensitive to severe weather events that can disrupt navigation, port operations, and coastal security. The paper explores how cyclone forecasting can support timely decision-making for maritime authorities, shipping agencies, and emergency planners. It focuses on the value of improved forecasting for reducing risk in a region where economic activity depends heavily on safe and uninterrupted sea traffic. The research draws on meteorological forecasting literature, maritime risk studies, and regional climate adaptation discussions. It highlights the importance of combining atmospheric data, ocean conditions, and historical storm behavior in developing more reliable forecasting systems. The findings indicate that accurate intensity prediction is essential for supporting vessel routing, port preparedness, and disaster response planning. The study also notes that forecasting models must be adapted to the specific conditions of the Singapore Strait, where local wind patterns, sea surface temperatures, and coastal geography affect storm behavior. The paper argues that maritime safety depends not only on prediction technology but also on effective communication between weather agencies and transport stakeholders. It concludes that strengthened forecasting frameworks can improve operational readiness, reduce vulnerability, and enhance the resilience of maritime infrastructure in Southeast Asia.

Key words: tropical cyclones, forecasting models, maritime safety, Singapore Strait, climate risk

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ATLAS MOUNTAINS GLACIER RETREAT PATTERNS AND HYDROLOGICAL IMPLICATIONS IN MOROCCO

Prof. Dr. Fatima Zahraoui, Youssef Bennani, Amina El-Khatib
Faculty of Science, Cadi Ayyad University, Morocco

ABSTRACT

This paper investigates glacier retreat patterns in the Atlas Mountains and their hydrological implications for Morocco. Mountain glaciers in North Africa are highly sensitive to climate variability, and their reduction has important consequences for water supply, seasonal runoff, and downstream ecosystems. The research examines how long-term warming trends and changing precipitation regimes have influenced glacier shrinkage in the Moroccan highlands. It also considers the role of glacier retreat in shaping water availability for agriculture, domestic consumption, and mountain communities. The study is based on recent literature in glaciology, hydrology, and climate change research. The findings indicate that glacier retreat is accelerating under warmer conditions and that this process may reduce late-summer water flows that are critical for downstream use. The study further shows that glacial loss is likely to affect river seasonality, soil moisture, and the reliability of water resources in semi-arid regions. From a planning perspective, the research emphasizes the need for adaptive water management strategies that account for changing mountain hydrology. It argues that glacier monitoring should be integrated into national climate policy and regional resource planning. The paper concludes that the retreat of Atlas Mountain glaciers represents not only an environmental change but also a socio-economic challenge requiring coordination between water managers, scientists, and policymakers.
Key words: glacier retreat, Atlas Mountains, hydrology, Morocco, climate change

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DESERTIFICATION PROCESSES AND LAND DEGRADATION IN MOROCCO'S PRE-SAHARA REGIONS

Assoc. Prof. Dr. Hassan Rhouma, Nadia Belghiti
Faculty of Geography and Planning, Mohammed V University, Morocco

ABSTRACT

This study examines desertification processes and land degradation in Morocco's pre-Sahara regions, where fragile ecosystems are increasingly exposed to climatic stress and unsustainable land use. The research focuses on the interaction between drought, vegetation loss, soil erosion, and human pressure in shaping long-term environmental decline. Pre-Sahara landscapes are especially vulnerable because of low rainfall, irregular vegetation cover, and dependence on pastoral and agricultural activities. The paper draws on desertification literature and land degradation studies to interpret the environmental dynamics of the region. The findings suggest that desertification is driven by both natural and human factors, including overgrazing, deforestation, water scarcity, and soil exhaustion. These processes reduce land productivity and weaken the ecological resilience of rural communities. The study also highlights the importance of land management practices that can slow degradation and support environmental recovery. It argues that conservation efforts should combine reforestation, soil protection, grazing regulation, and community-based adaptation. The research further emphasizes that desertification is not only a biophysical problem but also a development issue linked to poverty, migration, and rural vulnerability. The paper concludes that sustainable land policy in Morocco's pre-Sahara regions must be grounded in ecological restoration, local participation, and long-term planning.

Key words: desertification, land degradation, pre-Sahara regions, Morocco, environmental management

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES AND INNOVATION MANAGEMENT IN KAZAKHSTANI ENTERPRISES

Dr. Nurlan Zhaksylykov, Dana Mukasheva
Faculty of Economics and Business, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

ABSTRACT

This study examines how digital transformation strategies are reshaping innovation management practices in Kazakhstani enterprises. As organizations face growing pressure to adapt to technological change, digitalization has become a central factor in improving competitiveness, organizational flexibility, and knowledge-based decision-making. The research explores how firms integrate digital tools into managerial processes and how these changes affect innovation capacity, internal coordination, and long-term business performance.

The study is based on an analytical review of innovation management and digital transformation literature, with attention to the specific conditions of emerging markets. It argues that digital transformation is not limited to technology adoption, but involves broader organizational change, including leadership adaptation, process redesign, and the development of digital skills. The findings suggest that enterprises benefit most when digital strategies are aligned with business goals and supported by an organizational culture that encourages experimentation, learning, and collaboration.

The paper also highlights the challenges faced by Kazakhstani enterprises, such as uneven digital readiness, limited innovation infrastructure, and resistance to change in more traditional organizational settings. At the same time, the study shows that digital transformation can create new opportunities for product development, customer engagement, and strategic responsiveness. It concludes that innovation management in Kazakhstan must move beyond isolated modernization efforts and toward integrated digital strategies that connect technology, human capital, and organizational vision. Such an approach can strengthen enterprise sustainability and support broader economic competitiveness in a rapidly changing business environment.

Key words: digital transformation, innovation management, Kazakhstani enterprises, organizational change, competitiveness

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SUSTAINABLE BUSINESS MODELS AND GREEN ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Yerlan Tursynbekov, Aruzhan Kassen, Madi Beketov
Faculty of Business and Management, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

ABSTRACT

This study investigates sustainable business models and their role in promoting green entrepreneurship development in Kazakhstan. As environmental concerns become more closely linked to economic strategy, businesses are increasingly expected to adopt practices that balance profitability with ecological responsibility. The research examines how green entrepreneurship can contribute to sustainable growth, innovation, and social value creation in the Kazakhstani context.

The study is informed by sustainable business and entrepreneurship literature, with emphasis on the relationship between environmental awareness, innovation, and market adaptation. It argues that sustainable business models are most effective when they integrate resource efficiency, responsible production, and long-term value orientation into core business strategy. The findings indicate that green entrepreneurship offers opportunities for firms to differentiate themselves, respond to changing consumer expectations, and contribute to environmental improvement.

The paper also discusses the barriers that may limit the growth of green business practices, including financial constraints, limited policy incentives, and insufficient institutional support. It suggests that the development of sustainable entrepreneurship requires coordinated action from universities, government bodies, investors, and the private sector. The study concludes that Kazakhstan has strong potential to expand green entrepreneurship if supportive ecosystems are strengthened and sustainability becomes a central part of business education and innovation policy.

Key words: sustainable business models, green entrepreneurship, Kazakhstan, environmental innovation, business sustainability

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE GROWTH FACTORS IN TRANSITION ECONOMIES: THE CASE OF MOLDOVA

Prof. Dr. Victor Chirilov, Ana Moraru, Sergiu Balan
Faculty of Economics, Academy of Economic Studies of Moldova, Moldova

ABSTRACT

This paper examines the growth factors of small and medium enterprises in transition economies, with Moldova as a case study. SMEs play a central role in employment generation, local development, and economic modernization, particularly in economies undergoing structural transformation. The study explores the conditions that support or constrain SME growth, including access to finance, managerial capacity, institutional stability, and market adaptation.

The research is based on SME development literature and transition economy analysis. It emphasizes that growth is influenced not only by external market conditions but also by internal organizational capabilities. The findings suggest that successful SMEs tend to combine flexibility, innovation, and strategic planning with strong networks of support. At the same time, many firms face challenges related to limited capital, administrative complexity, and fluctuating regulatory environments.

The study argues that in transition economies, SME development must be understood as part of a broader process of institutional and economic adjustment. In Moldova, this means strengthening entrepreneurship ecosystems, reducing barriers to business expansion, and improving the relationship between public policy and enterprise needs. The paper concludes that SME growth depends on a balanced combination of entrepreneurial initiative, policy support, and access to stable development resources.

Key words: small and medium enterprises, Moldova, transition economy, business growth, entrepreneurship

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

THE ROLE OF CORPORATE GOVERNANCE IN ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN MOLDOVAN COMPANIES

Dr. Ion Stratulat, Elena Vicol, Prof. Dr. Aigerim Saparova
Faculty of Management and Economics, Moldova State University, Moldova

ABSTRACT

This study explores the role of corporate governance in attracting foreign investment in Moldovan companies. In increasingly competitive capital markets, foreign investors look for transparent decision-making, reliable oversight, and accountable management structures before committing long-term resources. The research examines how governance practices influence investor confidence and shape the broader investment climate in Moldova.

The study is grounded in corporate governance and international investment literature. It focuses on key governance dimensions such as board structure, disclosure practices, managerial accountability, shareholder protection, and institutional transparency. The findings suggest that companies with stronger governance systems are better positioned to reduce perceived risk and present themselves as credible investment opportunities. Corporate governance therefore functions not only as an internal management tool but also as an external signal of stability and professionalism.

The paper also notes that governance reform is particularly important in transitional business environments, where institutional trust may still be developing. It argues that investor attraction depends on more than financial indicators, since organizational integrity and regulatory consistency also matter. The study concludes that improving corporate governance can support Moldova's efforts to attract foreign capital, strengthen enterprise reputation, and encourage sustainable business development.

Key words: corporate governance, foreign investment, Moldovan companies, investor confidence, transparency

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT PRACTICES IN EGYPTIAN ORGANIZATIONS

Assoc. Prof. Dr. Ahmed El-Sharif
Faculty of Business Administration, Cairo University, Egypt

ABSTRACT

This study examines strategic human resource management practices in Egyptian organizations and their contribution to organizational effectiveness. As businesses operate in increasingly complex and competitive environments, human resource management has moved beyond administrative functions toward a more strategic role in supporting performance, innovation, and workforce stability. The research explores how HR practices align with organizational goals and influence employee development and institutional success.

The study is based on human resource management and organizational strategy literature. It focuses on recruitment, training, performance appraisal, talent development, employee engagement, and retention as key elements of strategic HRM. The findings suggest that organizations achieve stronger outcomes when HR policies are integrated with long-term business planning and when employees are viewed as strategic assets rather than operational resources. Effective HRM also supports adaptability by helping organizations respond to market change and workforce needs.

The paper further argues that Egyptian organizations face particular challenges related to labor market pressures, managerial centralization, and uneven access to professional development. It concludes that strategic human resource management can improve productivity, organizational commitment, and internal coordination when supported by leadership commitment and coherent policy frameworks. The study highlights the importance of human capital as a foundation for organizational competitiveness in Egypt.

Key words: strategic human resource management, Egyptian organizations, employee development, organizational performance, workforce strategy

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MARKETING INNOVATION AND CONSUMER BEHAVIOR IN EGYPT'S DIGITAL ECONOMY

Dr. Salma Hussein, Omar Naguib, Nour El-Din Farouk, Mona Abdelrahman, Dr. Khaled Fathy
Faculty of Commerce, Ain Shams University, Egypt

ABSTRACT

This study investigates the relationship between marketing innovation and consumer behavior in Egypt's digital economy. As online platforms, mobile technologies, and data-driven marketing reshape consumer markets, businesses must continuously adapt their strategies to changing expectations and purchasing patterns. The research explores how innovative marketing practices influence consumer trust, engagement, and decision-making in the digital environment.

The study is informed by marketing and consumer behavior literature, with attention to the growing importance of digital communication, personalization, and interactive branding. It argues that marketing innovation is most effective when it combines creativity with customer understanding and platform responsiveness. The findings suggest that digital consumers are more likely to respond to brands that offer convenience, authenticity, and meaningful engagement across online channels.

The paper also identifies challenges related to market saturation, information overload, and varying levels of digital literacy among consumers. It concludes that firms operating in Egypt's digital economy must move beyond conventional promotion and develop adaptive marketing approaches that reflect changing consumer values and technological habits. The study emphasizes that marketing innovation can strengthen brand relationships and support business growth when it is grounded in consumer insight and strategic flexibility.

Key words: marketing innovation, consumer behavior, digital economy, Egypt, digital branding

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SUPPLY CHAIN OPTIMIZATION AND LOGISTICS MANAGEMENT IN EGYPTIAN INDUSTRIAL SECTORS

Prof. Dr. Mahmoud Zaki, Hassan El-Gohary
Faculty of Industrial Engineering, Helwan University, Egypt

ABSTRACT

This paper examines supply chain optimization and logistics management in Egyptian industrial sectors. In a competitive production environment, efficient supply chains are essential for reducing costs, improving delivery performance, and strengthening industrial resilience. The study explores how logistics systems, coordination practices, and operational planning affect the performance of manufacturing and distribution networks in Egypt.

The research is based on supply chain management literature and industrial logistics studies. It focuses on inventory control, transport coordination, procurement planning, warehouse efficiency, and supply chain integration as core dimensions of optimization. The findings suggest that industrial firms perform better when supply chain decisions are aligned with production needs and market demand. Well-managed logistics systems contribute to lower operational waste, improved responsiveness, and greater reliability.

The paper also highlights the importance of digital tools, process coordination, and inter-organizational collaboration in strengthening supply chain performance. It argues that Egyptian industrial sectors can benefit from more integrated logistics strategies that reduce fragmentation and improve system visibility. The study concludes that supply chain optimization is a strategic priority for industrial competitiveness, especially in environments where efficiency and adaptability are increasingly important.

Key words: supply chain optimization, logistics management, Egyptian industry, operational efficiency, industrial competitiveness

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES AND INNOVATION MANAGEMENT IN KAZAKHSTANI ENTERPRISES

Prof. Dr. Aigerim Saparova, Dr. Nurlan Zhaksylykov, Dana Mukasheva
Faculty of Economics and Business, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

ABSTRACT

This study examines how digital transformation strategies are reshaping innovation management practices in Kazakhstani enterprises. As organizations face growing pressure to adapt to technological change, digitalization has become a central factor in improving competitiveness, organizational flexibility, and knowledge-based decision-making. The research explores how firms integrate digital tools into managerial processes and how these changes affect innovation capacity, internal coordination, and long-term business performance.

The study is based on an analytical review of innovation management and digital transformation literature, with attention to the specific conditions of emerging markets. It argues that digital transformation is not limited to technology adoption, but involves broader organizational change, including leadership adaptation, process redesign, and the development of digital skills. The findings suggest that enterprises benefit most when digital strategies are aligned with business goals and supported by an organizational culture that encourages experimentation, learning, and collaboration.

The paper also highlights the challenges faced by Kazakhstani enterprises, such as uneven digital readiness, limited innovation infrastructure, and resistance to change in more traditional organizational settings. At the same time, the study shows that digital transformation can create new opportunities for product development, customer engagement, and strategic responsiveness. It concludes that innovation management in Kazakhstan must move beyond isolated modernization efforts and toward integrated digital strategies that connect technology, human capital, and organizational vision. Such an approach can strengthen enterprise sustainability and support broader economic competitiveness in a rapidly changing business environment.

Key words: digital transformation, innovation management, Kazakhstani enterprises, organizational change, competitiveness

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DIGITAL PEDAGOGY TRANSFORMATION AND ONLINE LEARNING EFFECTIVENESS IN IRANIAN HIGHER EDUCATION SYSTEMS

Prof. Dr. Ibrahim Musa, Amina Abdullahi
Faculty of Education, University of Tehran, Iran

ABSTRACT

This study examines digital pedagogy transformation and the effectiveness of online learning in Iranian higher education systems. The rapid expansion of digital education has reshaped university teaching by altering how knowledge is delivered, accessed, and evaluated. In this context, online learning has become more than a temporary response to disruption; it has emerged as a significant pedagogical environment that influences student engagement, instructional design, and academic interaction. The study explores how digital transformation affects teaching practices, learner participation, and the overall quality of higher education.

The paper is grounded in contemporary educational technology and higher education literature. It focuses on the relationship between digital pedagogy, course organization, student autonomy, and learning outcomes. The findings suggest that online learning can be effective when it is designed with clear objectives, interactive materials, and continuous instructor support. At the same time, the study notes that digital learning is shaped by issues such as technological access, student readiness, and the ability of teachers to adapt their methods to virtual environments.

The analysis also indicates that effective digital pedagogy requires more than transferring classroom content to an online platform. It demands instructional strategies that encourage participation, reflection, and collaboration. In Iranian higher education, such transformation can strengthen flexibility and accessibility while also creating new challenges for assessment and learner support. The paper concludes that online learning effectiveness depends on balanced integration of technology, pedagogy, and institutional commitment to quality teaching.

Key words: digital pedagogy, online learning, higher education, Iran, instructional effectiveness

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

CURRICULUM INNOVATION AND CRITICAL THINKING DEVELOPMENT IN IRANIAN SECONDARY EDUCATION

Nima Karimi, Assoc. Prof. Dr. Zahra Mohammadi
Faculty of Education, Shiraz University, Iran

ABSTRACT

This study investigates curriculum innovation and its role in developing critical thinking in Iranian secondary education. As educational systems increasingly emphasize analytical skills, creativity, and problem solving, curriculum design has become central to preparing students for complex intellectual and social challenges. The research explores how innovative curricular approaches can support the cultivation of critical thinking in classroom practice.

The study draws on curriculum theory, educational reform, and thinking skills literature. It examines how content selection, teaching methods, and assessment approaches influence students' capacity to question ideas, evaluate evidence, and construct reasoned arguments. The findings suggest that critical thinking develops most effectively when curriculum innovation moves beyond memorization and encourages active engagement with problems, discussion, and reflection. It also shows that teaching practices play a major role in translating curriculum goals into meaningful classroom experiences.

The paper further argues that curriculum innovation should be context-sensitive and aligned with the realities of Iranian secondary schools. Teachers need professional support, flexible materials, and institutional encouragement to implement inquiry-based and student-centered approaches. The study concludes that curriculum reform can strengthen critical thinking when it is supported by teacher development, coherent policy, and a learning culture that values intellectual independence.

Key words: curriculum innovation, critical thinking, secondary education, Iran, educational reform

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND CLASSROOM TECHNOLOGY INTEGRATION IN NIGERIAN SCHOOLS

Dr. Chinedu Okafor, Ngozi Eze, Sani Bello
Faculty of Education, University of Lagos, Nigeria

ABSTRACT

This study examines the relationship between teacher professional development and classroom technology integration in Nigerian schools. As digital tools become more important in education, teachers are expected to adapt their instructional practices to incorporate technology in ways that support learning. The research explores how professional development influences teachers' confidence, competence, and willingness to use classroom technologies effectively.

The paper is based on educational technology and teacher training literature. It considers the ways in which workshops, mentoring, peer learning, and continuous support can help teachers move from basic technology use to more meaningful instructional integration. The findings suggest that technology is most effective when teachers understand both its technical functions and its pedagogical value. The study also shows that limited training, weak infrastructure, and uneven access can reduce the impact of digital tools in school settings.

The analysis argues that teacher development should be viewed as a long-term process rather than a one-time intervention. In Nigerian schools, professional growth is essential for building sustainable technology integration and for ensuring that digital resources improve rather than complicate classroom practice. The paper concludes that strengthening teacher learning is a necessary condition for successful educational technology use and for improving the quality of instruction in contemporary schools.

Key words: teacher professional development, classroom technology, Nigerian schools, educational technology, instructional practice

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ACCESS TO QUALITY EDUCATION IN RURAL NIGERIA: CHALLENGES AND POLICY SOLUTIONS

Prof. Dr. Mohammad Reza Farhadi, Dr. Leila Hosseini, Amir Tavakoli
Faculty of Education, University of Ibadan, Nigeria

ABSTRACT

This study examines access to quality education in rural Nigeria, focusing on the structural barriers that shape educational inequality and the policy responses needed to address them. Rural communities often face limited infrastructure, teacher shortages, inadequate learning materials, and weak institutional support, all of which restrict educational opportunity. The research explores these challenges as part of a broader discussion of educational equity and social development.

The paper is informed by education policy and rural development literature. It analyzes how geographic isolation, economic disadvantage, and uneven distribution of resources affect the quality of schooling in rural areas. The findings suggest that access problems are not limited to physical enrollment but also include the quality of teaching, the availability of trained personnel, and the condition of learning environments. These factors collectively shape whether children can benefit from education in meaningful ways.

The study also discusses policy solutions such as targeted investment, teacher incentive systems, community participation, and stronger support for rural schools. It argues that improving access requires more than expanding school coverage; it demands a comprehensive approach that addresses both structural inequality and local educational needs. The paper concludes that quality education in rural Nigeria depends on long-term policy commitment, better resource distribution, and stronger partnerships between government and communities.

Key words: rural education, educational access, Nigeria, policy solutions, school quality

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

STUDENT-CENTERED LEARNING APPROACHES IN GREEK UNIVERSITIES AND THEIR IMPACT ON ACADEMIC SUCCESS

Nikos Stavros, Assoc. Prof. Dr. Dimitrios Papadakis, Eleni Georgiou
Faculty of Social Sciences and Education, National and Kapodistrian University of Athens, Greece

ABSTRACT

This study investigates student-centered learning approaches in Greek universities and their impact on academic success. As higher education increasingly values active participation and independent inquiry, student-centered methods have become important for improving engagement and achievement. The research examines how these approaches influence learning motivation, academic confidence, and performance in university settings.

The study is grounded in higher education pedagogy and student learning literature. It focuses on teaching practices that encourage discussion, reflection, collaboration, and self-directed learning. The findings suggest that student-centered learning can enhance academic success by making students more active participants in the learning process. It also promotes deeper understanding, stronger communication skills, and greater responsibility for learning outcomes.

The paper further notes that successful implementation depends on institutional support, teacher readiness, and curriculum flexibility. In Greek universities, student-centered learning is most effective when it is supported by clear learning objectives and inclusive classroom practices. The study concludes that shifting toward student-centered approaches can improve both academic achievement and the overall quality of university education when it is accompanied by thoughtful pedagogical planning.

Key words: student-centered learning, Greek universities, academic success, higher education, learner engagement

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

THE ROLE OF EDUCATIONAL LEADERSHIP IN SCHOOL IMPROVEMENT IN CONTEMPORARY GREECE

Dr. Maria Konstantinou, Theo Angelopoulos
Faculty of Education, Aristotle University of Thessaloniki, Greece

ABSTRACT

This paper examines the role of educational leadership in school improvement in contemporary Greece. School leadership is increasingly recognized as a key factor in shaping school climate, instructional quality, and organizational development. The study explores how principals and school leaders contribute to improvement through vision building, staff support, collaboration, and strategic decision-making.

The research is informed by educational leadership and school improvement literature. It emphasizes the importance of leadership styles that promote trust, shared responsibility, and continuous development. The findings suggest that schools improve when leaders create a clear direction, encourage teacher participation, and respond effectively to institutional challenges. Leadership is shown to influence not only administrative organization but also the professional culture of the school.

The study also argues that leadership in Greek schools must respond to changing educational demands while remaining sensitive to local realities. Effective school improvement requires leaders who can balance policy implementation with practical problem solving and community engagement. The paper concludes that educational leadership should be supported through training, mentoring, and policy structures that recognize its central role in sustaining school quality.

Key words: educational leadership, school improvement, Greece, school management, institutional development

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

INCLUSIVE EDUCATION PRACTICES FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN GREEK PRIMARY SCHOOLS

Prof. Dr. Ioannis Karalis, Dr. Sophia Nikolaou, Dr. Alexandros Petrou
Faculty of Education, University of Patras, Greece

ABSTRACT

This study explores inclusive education practices for students with special needs in Greek primary schools. Inclusive education has become an essential part of contemporary schooling, emphasizing the participation and learning of all children regardless of individual differences. The research examines how schools accommodate special educational needs through teaching strategies, support systems, and classroom organization.

The paper is based on inclusive education and special needs literature. It considers how differentiated instruction, collaborative teaching, supportive environments, and individualized assistance contribute to student participation and learning. The findings suggest that inclusive practices are most effective when teachers receive adequate training and when schools adopt a culture of acceptance and flexibility. The study also shows that inclusion benefits not only students with special needs but the broader classroom community by promoting empathy and cooperation.

The analysis further highlights the importance of institutional support, family involvement, and coordination between educators and support professionals. In Greek primary schools, inclusive education requires both pedagogical commitment and administrative readiness. The paper concludes that inclusive practices should be strengthened through teacher development, resource allocation, and policies that prioritize equal educational opportunity for all students.

Key words: inclusive education, special needs, Greek primary schools, educational equity, classroom support

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

MACROECONOMIC EFFECTS OF ENERGY SUBSIDY REFORMS ON HOUSEHOLD WELFARE IN IRAN

Dr. Mahsa Ebrahimi, Ali Hosseinzadeh, Dr. Reza Karimi
Faculty of Economics, University of Tehran, Iran

ABSTRACT

This study examines the macroeconomic effects of energy subsidy reforms on household welfare in Iran, with particular attention to how changes in pricing policy influence consumption patterns, cost of living, and income distribution. Energy subsidies have long played a central role in Iran's economic structure, shaping household budgets, public expenditure, and market incentives. The research explores whether subsidy reform can improve fiscal efficiency while also protecting vulnerable households from negative welfare outcomes.

The study is based on a policy and economic literature review that focuses on subsidy reform, inflationary pressures, distributive effects, and social protection mechanisms. It argues that although subsidy removal or restructuring may improve government fiscal space and reduce inefficiencies, it can also raise household expenses if adjustment measures are not carefully designed. The analysis highlights the importance of targeted compensation, gradual implementation, and complementary social policies in reducing the burden on low- and middle-income families.

The findings suggest that the welfare impact of energy subsidy reform depends not only on price changes, but also on labor income, consumption structure, and access to public support. Households with limited purchasing power are especially sensitive to energy and transportation price increases, while better-targeted policy design can help preserve social stability. The study concludes that subsidy reform should be understood as part of a broader macroeconomic strategy rather than as a stand-alone fiscal measure. A balanced approach combining efficiency, equity, and institutional trust is essential for improving welfare outcomes in Iran.

Key words: energy subsidies, household welfare, macroeconomic reform, Iran, social protection

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DIGITAL ECONOMY EXPANSION AND ITS IMPACT ON EMPLOYMENT STRUCTURES IN IRANIAN URBAN AREAS

Assoc. Prof. Dr. Nima Jafari, Sara Rahmani
Faculty of Economics and Administrative Sciences, Shahid Beheshti University, Iran

ABSTRACT

This paper investigates the expansion of the digital economy and its impact on employment structures in Iranian urban areas. As digital platforms, online services, and technology-enabled business models continue to reshape labor markets, the composition of urban employment is undergoing significant change. The study explores how digital transformation affects job creation, occupational mobility, labor flexibility, and workforce polarization in cities.

The research is grounded in digital economy and labor market literature. It examines the ways in which online commerce, remote work, digital services, and platform-based employment are altering traditional patterns of urban labor. The findings suggest that the digital economy creates opportunities for skilled workers, entrepreneurial activity, and service innovation, while also increasing the risk of precarious work for employees in less secure or lower-skilled occupations. The study highlights the growing importance of digital literacy, adaptability, and access to technology in shaping labor market outcomes.

The analysis further argues that urban employment in Iran is increasingly segmented between workers who can benefit from digital integration and those who remain vulnerable to exclusion. Policy responses need to focus on skills development, labor protection, and inclusive digital infrastructure. The study concludes that the digital economy should be seen as both a source of opportunity and a challenge for employment equity in Iranian cities. Effective governance and workforce adaptation are essential for ensuring that digital growth contributes to more inclusive urban labor markets.

Key words: digital economy, employment structure, urban labor, Iran, platform work

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

TRADE LIBERALIZATION AND INDUSTRIAL COMPETITIVENESS IN ALGERIAN MANUFACTURING SECTORS

Prof. Dr. Karim Benali, Nadia Zerhouni, Yacine Belkacem
Faculty of Economics and Management, University of Algiers, Algeria

ABSTRACT

This study examines the relationship between trade liberalization and industrial competitiveness in Algerian manufacturing sectors. As Algeria seeks to diversify its economy and strengthen non-hydrocarbon production, trade policy has become an important factor shaping industrial performance. The paper explores how exposure to international markets influences production efficiency, innovation, and the ability of domestic firms to compete.

The research is based on a review of industrial economics and trade policy literature. It focuses on the effects of reduced trade barriers, import competition, export opportunities, and market integration on manufacturing development. The findings suggest that trade liberalization can encourage firms to modernize production, improve quality, and adopt more efficient management practices. At the same time, it can place pressure on less competitive industries that rely on protection and limited market competition.

The study also emphasizes that competitiveness depends not only on openness, but on institutional support, infrastructure quality, and access to finance and technology. In the Algerian context, the benefits of liberalization are more likely to be realized when industrial policy is aligned with productivity-enhancing reforms. The paper concludes that trade liberalization can contribute to industrial upgrading, but only when combined with strategic support measures that help domestic manufacturers adjust to more competitive environments.

Key words: trade liberalization, industrial competitiveness, manufacturing, Algeria, economic policy

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

PUBLIC INVESTMENT STRATEGIES AND ECONOMIC DIVERSIFICATION IN ALGERIA'S NON-OIL SECTORS

Dr. Samir Bouzid, Amel Haddad
Faculty of Economics and Business, University of Oran, Algeria

ABSTRACT

This paper investigates public investment strategies and their role in promoting economic diversification in Algeria's non-oil sectors. In economies that have long depended on hydrocarbons, diversification is essential for improving resilience, broadening productive capacity, and creating more balanced growth. The study explores how public spending can support industrial, agricultural, and service-sector development outside the oil economy.

The research is based on economic development and public finance literature. It focuses on the role of infrastructure investment, industrial support, human capital development, and regional development programs in fostering diversification. The findings suggest that public investment can help create the conditions needed for private sector growth, especially when it is directed toward productive sectors with long-term potential. It also shows that diversification strategies are more effective when they are coordinated with institutional reform and investment planning.

The analysis further argues that public investment should be designed not only to stimulate short-term activity, but also to improve structural transformation. In the Algerian context, this means supporting sectors that can generate employment, reduce import dependence, and expand export capacity. The paper concludes that public investment remains a key instrument for economic diversification, but its impact depends on strategic prioritization, transparency, and policy consistency.

Key words: public investment, economic diversification, non-oil sectors, Algeria, development strategy

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SUSTAINABLE TOURISM ECONOMICS AND REGIONAL DEVELOPMENT IN MOROCCAN COASTAL CITIES

Youssef Benkirane, Prof. Dr. Hassan El Fassi, Amina Lahlou
Faculty of Economics and Social Sciences, University of Rabat, Morocco

ABSTRACT

This study explores the relationship between sustainable tourism economics and regional development in Moroccan coastal cities. Tourism is a major economic activity in Morocco, but its long-term contribution depends on balancing growth with environmental protection, cultural preservation, and local development needs. The paper examines how sustainable tourism can support employment, investment, and urban-regional prosperity in coastal settings.

The research draws on tourism economics and regional development literature. It focuses on the ways in which tourism revenue, heritage management, service quality, and coastal planning interact to shape local economic outcomes. The findings indicate that sustainable tourism can strengthen regional development when it supports local businesses, protects natural resources, and distributes economic benefits more evenly across communities. It also highlights the importance of governance coordination among public authorities, private operators, and local stakeholders.

The paper further argues that coastal tourism should not be evaluated only in terms of visitor numbers, but also in relation to its social and environmental impacts. In Moroccan cities, sustainable tourism strategies can contribute to more balanced urban growth and stronger regional identity. The study concludes that tourism economics should be integrated into broader development planning to ensure that coastal destinations remain competitive, resilient, and inclusive.

Key words: sustainable tourism, regional development, coastal cities, Morocco, tourism economics

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

AGRICULTURAL VALUE CHAINS AND RURAL INCOME DISTRIBUTION IN MOROCCO

Assoc. Prof. Dr. Rachid Amrani, Fatima Zahra El Idrissi, Omar El Mokhtar
Faculty of Economics and Agricultural Sciences, University of Marrakech, Morocco

ABSTRACT

This paper examines agricultural value chains and their influence on rural income distribution in Morocco. Agriculture remains a major source of livelihood in rural areas, yet the distribution of income across producers, intermediaries, and processors is often uneven. The study explores how value chain organization affects rural welfare, market access, and the economic sustainability of smallholder producers.

The research is based on agricultural economics and rural development literature. It focuses on the structure of production, collection, processing, and marketing systems, emphasizing how value is added and shared within rural economies. The findings suggest that farmers gain more stable incomes when they have stronger access to markets, storage facilities, and cooperative arrangements. In contrast, fragmented value chains and weak bargaining power tend to limit the income benefits received by rural households.

The analysis also highlights the role of infrastructure, policy support, and institutional coordination in improving value chain performance. The paper argues that rural development depends not only on production volume but also on the fairness and efficiency of distribution mechanisms. It concludes that strengthening agricultural value chains can improve income stability, reduce rural inequality, and support more inclusive economic development in Morocco.

Key words: agricultural value chains, rural income, Morocco, smallholder farmers, rural development

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

FINANCIAL INCLUSION AND MICROFINANCE IMPACT ON WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN MOROCCO

Dr. Leila Bensouda, Khalid Tazi
Faculty of Economics and Management, Mohammed V University, Morocco

ABSTRACT

This study investigates the relationship between financial inclusion, microfinance access, and women's entrepreneurship in Morocco. Access to financial services remains a major factor in determining whether women can start, sustain, and expand business activities. The paper explores how microfinance institutions and broader inclusion policies contribute to women's economic participation and entrepreneurial empowerment.

The research is grounded in development economics and gender studies literature. It examines the role of credit access, savings services, financial literacy, and institutional support in helping women overcome barriers to entrepreneurship. The findings suggest that financial inclusion can strengthen business confidence, increase household income opportunities, and support greater economic independence for women. It also shows that women entrepreneurs benefit not only from loans, but from mentoring, market access, and supportive business environments.

The paper further argues that microfinance is most effective when it is part of a wider strategy that includes training, legal support, and inclusive financial policy. In the Moroccan context, women's entrepreneurship has strong potential to contribute to local development and social resilience. The study concludes that expanding financial inclusion is an important pathway for enhancing gender equality and strengthening entrepreneurial activity in Morocco.

Key words: financial inclusion, microfinance, women entrepreneurship, Morocco, gender and development

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

POST-SOVIET IDENTITY CONSTRUCTION IN CONTEMPORARY KAZAKH LITERATURE AND NARRATIVE DISCOURSE

Prof. Dr. Aigerim Sarsembayeva, Dr. Nurlan Beketov, Aida Zhumagul
Faculty of Philology, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

ABSTRACT

This study examines post-Soviet identity construction in contemporary Kazakh literature through narrative discourse, with particular attention to the ways in which literary texts negotiate memory, belonging, cultural transition, and national self-definition. Following the dissolution of the Soviet Union, Kazakh literature became a significant space for reflecting on historical rupture and the search for new forms of identity. The research explores how novelists and storytellers use narrative strategies to represent the tension between Soviet inheritance and post-independence aspirations.

The study is based on literary and discourse analysis of selected contemporary Kazakh texts. It focuses on recurring themes such as linguistic revival, generational change, urbanization, historical memory, and the re-evaluation of nomadic heritage. The findings suggest that identity in post-Soviet Kazakh literature is often presented as unstable, layered, and in formation rather than fixed or homogeneous. Characters frequently navigate between collective memory and modern subjectivity, between inherited values and global cultural influences. Narrative voice, symbolism, and temporal structure play an important role in expressing this complexity.

The paper also highlights the importance of language as a marker of identity, especially in texts that move between Kazakh, Russian, and symbolic registers of national belonging. It argues that contemporary Kazakh literature does not merely reflect social change but actively contributes to the construction of cultural consciousness. The study concludes that post-Soviet literary discourse serves as a key site for understanding how national identity is reimagined in a period of transition, uncertainty, and cultural renewal.

Key words: post-Soviet identity, Kazakh literature, narrative discourse, national consciousness, cultural transition

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ORAL TRADITION AND EPIC STORYTELLING IN KAZAKH NOMADIC CULTURE: A LITERARY ANALYSIS

Assoc. Prof. Dr. Yerlan Tulegenov, Dana Kurmangali, Murat Abay
Faculty of Humanities, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan

ABSTRACT

This study explores the role of oral tradition and epic storytelling in Kazakh nomadic culture through a literary analysis of narrative form, cultural memory, and performance practice. Oral literature has long been central to Kazakh social life, preserving collective values, historical experience, and ethical codes across generations. The research examines how epic narratives function not only as artistic expression but also as a means of cultural continuity within nomadic society.

The paper draws on literary criticism, folklore studies, and cultural history to analyze the structure and meaning of epic storytelling in the Kazakh tradition. It emphasizes the importance of oral performance, memory, rhythm, repetition, and symbolic language in shaping the transmission of heroic narratives. The findings suggest that epic forms provide more than entertainment; they create a shared moral world in which identity, honor, endurance, and kinship are continually reaffirmed. The storyteller's role is therefore both artistic and social, linking individual creativity with collective heritage.

The study also argues that oral tradition remains relevant in contemporary cultural discourse because it offers a foundational model for understanding Kazakh literary identity. Even in modern written literature, echoes of epic style, oral rhythm, and ancestral memory remain visible. The paper concludes that Kazakh epic storytelling should be understood as a living literary tradition that continues to inform national culture, historical imagination, and the symbolic language of belonging.

Key words: oral tradition, epic storytelling, Kazakh nomadic culture, literary heritage, collective memory

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

COLONIAL MEMORY AND RESISTANCE THEMES IN MODERN ALGERIAN FRANCOPHONE LITERATURE

Dr. Samir Benyahia, Nadia Boulkacem, Yacine Amrani
Faculty of Letters and Languages, University of Algiers, Algeria

ABSTRACT

This study examines colonial memory and resistance themes in modern Algerian Francophone literature, focusing on the ways in which literary texts engage with historical domination, cultural trauma, and anti-colonial struggle. Algerian Francophone writing occupies a complex position, as it uses the language of the former colonizer while often challenging colonial narratives and reclaiming silenced histories. The research explores how authors transform French into a medium for memory, critique, and resistance.

The paper is based on literary analysis of selected Algerian Francophone novels and essays. It identifies recurring motifs such as war memory, forced displacement, language conflict, urban alienation, and the survival of cultural identity. The findings indicate that colonial memory in these texts is not treated as a closed historical event but as an enduring force shaping personal and collective consciousness. Resistance appears in both explicit political forms and more subtle narrative strategies, including fragmentation, irony, and symbolic recovery of the past.

The study further suggests that Algerian Francophone literature creates a space where historical pain can be reinterpreted and transformed into cultural self-assertion. It argues that these texts do not simply mourn colonial violence; they also reclaim agency by giving literary form to experiences that official history often excludes. The paper concludes that modern Algerian Francophone literature remains a powerful site of memory work and intellectual resistance, offering insight into the ongoing negotiation between language, identity, and postcolonial belonging.

Key words: colonial memory, resistance literature, Algerian Francophone writing, postcolonial identity, historical trauma

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

REPRESENTATIONS OF IDENTITY AND LANGUAGE IN POST-INDEPENDENCE ALGERIAN NOVELS

Prof. Dr. Lila Haddad, Karim Meziane
Faculty of Arts and Humanities, University of Oran, Algeria

ABSTRACT

This study investigates representations of identity and language in post-independence Algerian novels, with emphasis on the literary expression of cultural plurality, linguistic tension, and national self-definition. After independence, Algerian fiction became an important space for reflecting on the relationship between Arabic, French, and Berber identities, as well as on the broader challenge of constructing a unified national narrative after colonial rule. The research examines how novels represent these tensions through character development, dialogue, and narrative perspective.

The study is based on close reading of selected post-independence Algerian novels and the critical literature surrounding them. It shows that language in these texts functions not only as a communication tool but also as a marker of memory, belonging, and ideological struggle. Many narratives reveal the difficulty of reconciling inherited colonial language with aspirations for cultural authenticity and national coherence. Characters often embody this tension through divided loyalties, generational conflict, or shifting linguistic registers.

The paper also argues that identity in Algerian fiction is frequently presented as plural and unsettled rather than singular or fully resolved. The novels do not simply describe a national identity already formed; instead, they dramatize the process through which identity is imagined, negotiated, and questioned. The study concludes that post-independence Algerian novels provide a rich literary archive for understanding how language and identity remain central to the cultural politics of the postcolonial nation.

Key words: Algerian novels, identity, language, post-independence literature, cultural plurality

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

SUFI SYMBOLISM AND SPIRITUAL NARRATIVES IN MOROCCAN CLASSICAL POETRY

Prof. Dr. Abdelkarim El Fassi, Fatima Zahra El Idrissi, Youssef Bennani
Faculty of Letters and Human Sciences, Mohammed V University, Morocco

ABSTRACT

This study explores Sufi symbolism and spiritual narratives in Moroccan classical poetry, with attention to the poetic expression of mystical experience, divine longing, and ethical self-transformation. Moroccan classical poetry has long served as a vehicle for spiritual reflection, drawing on symbolic imagery to express states of inner journey, devotion, and transcendence. The research examines how Sufi poets use metaphor, allegory, and rhythmic form to shape a poetic language of awakening and sacred meaning.

The paper is based on literary and thematic analysis of selected classical poetic texts within the Moroccan Sufi tradition. It highlights recurring symbols such as the desert, the sea, light, the nightingale, the garden, and the journey, each of which carries layered spiritual significance. The findings suggest that these symbols are not merely decorative but central to the poetic construction of mystical consciousness. They create a narrative movement from separation to union, from worldly attachment to spiritual insight.

The study also emphasizes the relationship between poetic form and spiritual experience. In Moroccan classical poetry, rhythm and repetition often reinforce the meditative quality of the text, allowing poetry to function as both artistic expression and contemplative practice. The paper concludes that Sufi symbolism in Moroccan poetry provides a rich literary and theological tradition that continues to shape cultural imagination, ethical thought, and the aesthetics of devotion.

Key words: Sufi symbolism, Moroccan poetry, spiritual narrative, classical literature, mystical expression

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

GENDER REPRESENTATION AND FEMINIST DISCOURSE IN CONTEMPORARY MOROCCAN FICTION

Dr. Nabil El Khatib, Imane Berrada
Faculty of Letters and Human Sciences, Cadi Ayyad University, Morocco

ABSTRACT

This study examines gender representation and feminist discourse in contemporary Moroccan fiction, focusing on how modern writers depict women's experiences, social constraints, and changing gender relations. Contemporary Moroccan literature has increasingly become a space for questioning traditional norms and rethinking the place of women in family, society, and public life. The research explores how fiction articulates feminist concerns through narrative voice, character construction, and thematic development.

The paper is based on literary analysis of selected contemporary Moroccan novels and short stories. It identifies recurring themes such as domestic confinement, education, autonomy, marriage, social expectations, and resistance to patriarchal authority. The findings suggest that feminist discourse in Moroccan fiction is often expressed through both direct critique and subtle narrative strategies. Women characters may be portrayed as questioning inherited roles, negotiating personal freedom, or confronting forms of symbolic and social violence.

The study also argues that gender representation in Moroccan fiction reflects broader cultural debates about modernity, tradition, and identity. Rather than presenting a single feminist position, the texts reveal a range of perspectives shaped by class, generation, and social context. The paper concludes that contemporary Moroccan fiction plays an important role in opening literary space for gender critique and in contributing to wider conversations about equality, voice, and social transformation.

Key words: gender representation, feminist discourse, Moroccan fiction, women's identity, contemporary literature

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

DIGITALIZATION OF LEGAL SERVICES AND E-GOVERNANCE FRAMEWORKS IN KAZAKHSTAN

Dr. Dana Beketova, Aruzhan Kairat
Faculty of Law, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

ABSTRACT

This study examines the digitalization of legal services and the development of e-governance frameworks in Kazakhstan, with particular attention to the transformation of legal access, administrative efficiency, and public service delivery. As digital technologies become more deeply integrated into state institutions, legal systems are increasingly shaped by online procedures, electronic documentation, and remote citizen services. The research explores how these changes are redefining the relationship between law, governance, and public administration.

The paper is based on a review of legal policy literature and governance studies, focusing on the institutional adaptation of legal services to digital environments. It highlights the importance of accessible electronic platforms, transparent administrative procedures, and user-oriented public services in strengthening trust in legal institutions. The analysis also considers the challenges of digital inequality, cybersecurity, data protection, and the need for reliable technological infrastructure. The findings suggest that e-governance is most effective when legal modernization is accompanied by institutional accountability and clear regulatory standards.

The study argues that the digital transformation of legal services should not be understood only as a technical reform, but as a broader process of improving legal accessibility and administrative responsiveness. In Kazakhstan, this process has the potential to support more efficient dispute resolution, reduce bureaucratic barriers, and expand public engagement with state institutions. The paper concludes that sustainable digital governance in the legal sector depends on the integration of legal reform, institutional capacity, and citizen-focused service design.

Key words: legal digitalization, e-governance, Kazakhstan, public administration, access to justice

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

HUMAN RIGHTS PROTECTION AND CONSTITUTIONAL LAW DEVELOPMENTS IN MODERN ALGERIA

Prof. Dr. Karim Benyahia, Dr. Samira Ould Ahmed, Yacine Meziane
Faculty of Law and Political Science, University of Algiers, Algeria

ABSTRACT

This study examines human rights protection and constitutional law developments in modern Algeria, focusing on the evolving relationship between constitutional reform, legal guarantees, and institutional practice. In contemporary legal systems, constitutional law serves as the foundation for protecting civil liberties, defining state authority, and establishing mechanisms of accountability. The research explores how Algerian constitutional developments reflect broader debates about rights, governance, and the rule of law.

The paper is grounded in constitutional law literature and human rights scholarship. It analyzes the role of constitutional provisions in safeguarding freedom of expression, political participation, equality before the law, and judicial protection. The findings indicate that formal constitutional recognition of rights is an important step, but practical enforcement depends on legal institutions, political will, and judicial independence. The study also highlights the tension between legal reform and the persistence of administrative and political constraints.

The analysis suggests that human rights protection in Algeria is shaped not only by legal texts but also by the broader political and institutional environment. The paper argues that meaningful constitutional development requires stronger mechanisms for implementation, clearer separation of powers, and greater public confidence in the legal system. It concludes that modern Algerian constitutional law is best understood as a field of gradual reform in which rights protection remains closely linked to institutional modernization and civic participation.

Key words: human rights, constitutional law, Algeria, legal reform, rule of law

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

CRIMINAL LAW REFORMS AND ANTI-CORRUPTION POLICIES IN ALGERIAN PUBLIC ADMINISTRATION

Dr. Nadia Belkacem, Rachid Touati
Faculty of Law and Political Science, University of Oran, Algeria

ABSTRACT

This study investigates criminal law reforms and anti-corruption policies in Algerian public administration, with emphasis on the legal mechanisms used to promote accountability and institutional integrity. Corruption in public administration undermines trust, weakens governance, and limits the effectiveness of state institutions. The research explores how criminal law reforms have been used to respond to these concerns through preventive, punitive, and regulatory measures.

The study is based on legal policy analysis and anti-corruption literature. It examines the relationship between criminal sanctions, administrative oversight, and institutional enforcement in the Algerian context. The findings show that anti-corruption policy is most effective when criminal law is supported by transparent procedures, independent oversight, and a functioning legal system. At the same time, the study notes that formal legal reform is not sufficient unless it is accompanied by implementation capacity and public confidence.

The paper argues that anti-corruption strategies should not rely solely on punishment, but should also include institutional prevention, ethical standards, and administrative reform. In Algeria, criminal law can play an important role in strengthening public trust, but its impact depends on consistency, fairness, and legal clarity. The study concludes that effective anti-corruption policy requires a comprehensive approach that connects criminal justice with broader public administration reform.

Key words: criminal law reform, anti-corruption, public administration, Algeria, institutional accountability

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ISLAMIC LAW AND CONTEMPORARY FAMILY LAW PRACTICES IN MOROCCAN SOCIETY

Prof. Dr. Hassan El Idrissi, Amina Lahlou, Youssef Benjelloun
Faculty of Law, Mohammed V University, Morocco

ABSTRACT

This study examines the relationship between Islamic law and contemporary family law practices in Moroccan society, focusing on how legal tradition and social change interact in the regulation of family life. Family law is one of the most socially significant areas of legal reform because it touches marriage, divorce, child custody, inheritance, and gender relations. The research explores how Moroccan family law reflects both Islamic legal principles and modern legal developments.

The paper is based on legal analysis and comparative family law literature. It discusses the influence of Islamic jurisprudence on Moroccan legal structures while also considering the impact of modernization, social expectations, and legal reform. The findings indicate that family law in Morocco is shaped by a continuing effort to balance religious legitimacy with contemporary demands for fairness, flexibility, and social protection. The study also notes that legal interpretation plays an important role in adapting traditional norms to changing family realities.

The analysis suggests that Moroccan family law cannot be understood simply as a fixed system, but as a dynamic field of legal practice shaped by interpretation and reform. The paper argues that the interaction between Islamic law and modern legislation reflects broader questions of identity, gender, and social development. It concludes that family law reform in Morocco depends on maintaining legal coherence while responding to evolving social needs and public expectations.

Key words: Islamic law, family law, Morocco, legal reform, social change

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

COMMERCIAL LAW AND FOREIGN INVESTMENT REGULATIONS IN MOROCCO'S EMERGING MARKETS

Assoc. Prof. Dr. Fatima Zahra El Amrani, Karim Ouazzani
Faculty of Law and Economics, University of Casablanca, Morocco

ABSTRACT

This study explores commercial law and foreign investment regulations in Morocco's emerging markets, with particular attention to the legal environment that shapes business confidence and economic growth. As Morocco continues to position itself as a regional investment hub, commercial law plays a central role in defining investor rights, market transparency, and regulatory stability. The research examines how legal frameworks support or limit foreign investment and commercial development.

The paper is based on legal and economic policy literature. It analyzes the main features of commercial regulation, investment protection, corporate governance, and dispute resolution mechanisms. The findings suggest that stable commercial law is essential for attracting foreign capital, improving market credibility, and supporting sustainable economic expansion. It also shows that investment policy must balance openness to international capital with the protection of national interests and legal consistency.

The study argues that emerging markets require legal systems that are predictable, transparent, and adaptable to changing economic conditions. In Morocco, commercial law reform can strengthen investor confidence by improving procedural clarity and reducing administrative uncertainty. The paper concludes that legal modernization in the commercial sector is a key factor in supporting inclusive economic development and long-term market competitiveness.

Key words: commercial law, foreign investment, Morocco, emerging markets, legal regulation

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

ENVIRONMENTAL LAW AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICIES IN MOROCCO

Dr. Omar El Fassi, Salma Bennani, Prof. Dr. Rachid El Khatib
Faculty of Legal, Economic and Social Sciences, University of Rabat, Morocco

ABSTRACT

This study investigates environmental law and sustainable development policies in Morocco, focusing on the legal foundations of ecological protection and long-term resource management. As environmental pressures increase due to urbanization, water scarcity, and climate change, legal frameworks have become essential for guiding sustainable development. The research explores how environmental law contributes to balancing growth, conservation, and social responsibility.

The paper is grounded in environmental law and public policy literature. It examines the role of regulation in areas such as pollution control, natural resource management, renewable energy, and environmental impact assessment. The findings indicate that environmental law is most effective when it is integrated with development planning and supported by institutional enforcement. The study also highlights the importance of public participation and intersectoral coordination in ensuring environmental protection.

The analysis suggests that Morocco's sustainable development agenda depends on legal mechanisms that can connect ecological goals with economic and social priorities. The paper argues that environmental law should be seen not as a separate technical field, but as a central component of national development strategy. It concludes that stronger legal institutions, clearer standards, and broader public awareness are necessary for advancing sustainability in a changing environmental context.

Key words: environmental law, sustainable development, Morocco, ecological regulation, natural resource policy

MUNZUR 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
June 19 – 21, 2026 – TUNCELI
ISBN NR: 978-625-8795-23-3

POST-CONFLICT LEGAL RECONSTRUCTION AND TRANSITIONAL JUSTICE IN LIBYA

Prof. Dr. Mahmoud Al-Tarhuni, Dr. Salwa Benghazi, Fathi Al-Misrati
Faculty of Law, University of Tripoli, Libya

ABSTRACT

This study examines post-conflict legal reconstruction and transitional justice in Libya, focusing on the legal and institutional challenges of rebuilding a state after prolonged instability. In post-conflict contexts, legal reconstruction is essential for restoring public trust, reestablishing the rule of law, and addressing violations committed during conflict. The research explores how transitional justice mechanisms can contribute to reconciliation, accountability, and institutional recovery.

The paper is based on transitional justice literature and post-conflict governance studies. It considers legal reform, truth-seeking, reparations, accountability, and institutional restoration as interconnected dimensions of reconstruction. The findings suggest that sustainable legal recovery requires more than new laws; it depends on the rebuilding of judicial institutions, the restoration of public legitimacy, and the inclusion of diverse social voices. The study also notes that fragmented authority and political division can slow legal reform and weaken implementation.

The analysis argues that transitional justice in Libya must balance the demands of accountability with the need for social stability and institutional continuity. The paper concludes that legal reconstruction should be approached as a long-term process that combines justice, reconciliation, and institutional development. Such an approach can support the emergence of a more stable legal order and contribute to national recovery.

Key words: post-conflict reconstruction, transitional justice, Libya, legal reform, rule of law

ISBN NR: 978-625-8795-23-3

OIL AND ENERGY LAW REGULATIONS IN LIBYA: LEGAL FRAMEWORK AND INTERNATIONAL AGREEMENTS

Assoc. Prof. Dr. Ahmed Al-Zawi, Khaled Al-Fitouri
Faculty of Law, University of Benghazi, Libya

ABSTRACT

This study investigates oil and energy law regulations in Libya, with emphasis on the legal framework governing resource extraction, state authority, and international agreements. As a country with major energy reserves, Libya's legal and political stability in the energy sector has significant implications for national development and international economic relations. The research examines how oil and energy law structures resource governance, contractual relations, and regulatory oversight.

The paper is based on energy law and international legal literature. It analyzes state ownership, licensing arrangements, investment agreements, and the role of international obligations in shaping the energy sector. The findings suggest that effective energy regulation requires legal clarity, institutional coordination, and predictable enforcement. It also shows that legal uncertainty can weaken investor confidence and complicate the management of national resources.

The study argues that Libya's energy sector must be governed through a legal framework that supports transparency, accountability, and international compatibility. At the same time, national sovereignty and public benefit must remain central to regulatory design. The paper concludes that oil and energy law in Libya is not only a technical legal field but also a crucial area of economic governance and state rebuilding.

Key words: oil law, energy regulation, Libya, international agreements, resource governance